

Holy Bible

Aionian Edition®

Kilaangi
Rangi Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as “ The Purple Bible ”

Holy Bible Aionian Edition ®

Kilaangi
Rangi Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 5/7/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Wycliffe Bible Translators, 2023

Formatted by Speedata Publisher 5.1.7 (Pro) on 6/1/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Kilaangi at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aiōdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aiōdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Kilaangi at AionianBible.org/History

06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEP Bible.
02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
10/20/24 - Gospel Primer handout format.
11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Mataáyo	11
Maáriki	42
Lúka	62
Yooháani	97
Mirimo ya Vatumwi	123
Varúumi	158
1 Vakoríinto	173
2 Vakoríinto	188
Vagalatía	198
Vaeféeso	204
Vafilípi	209
Vakolosáai	213
1 Vatesaloníike	217
2 Vatesaloníike	220
1 Timotéeo	222
2 Timotéeo	226
Tíito	229
Filemóoni	231
Vaeburanía	232
Yaakúupu	244
1 Peéteri	248
2 Peéteri	252
1 Yooháani	255
2 Yooháani	259
3 Yooháani	260
Yúda	261
Wiivariyuli	263

APPENDIX

Reader's Guide

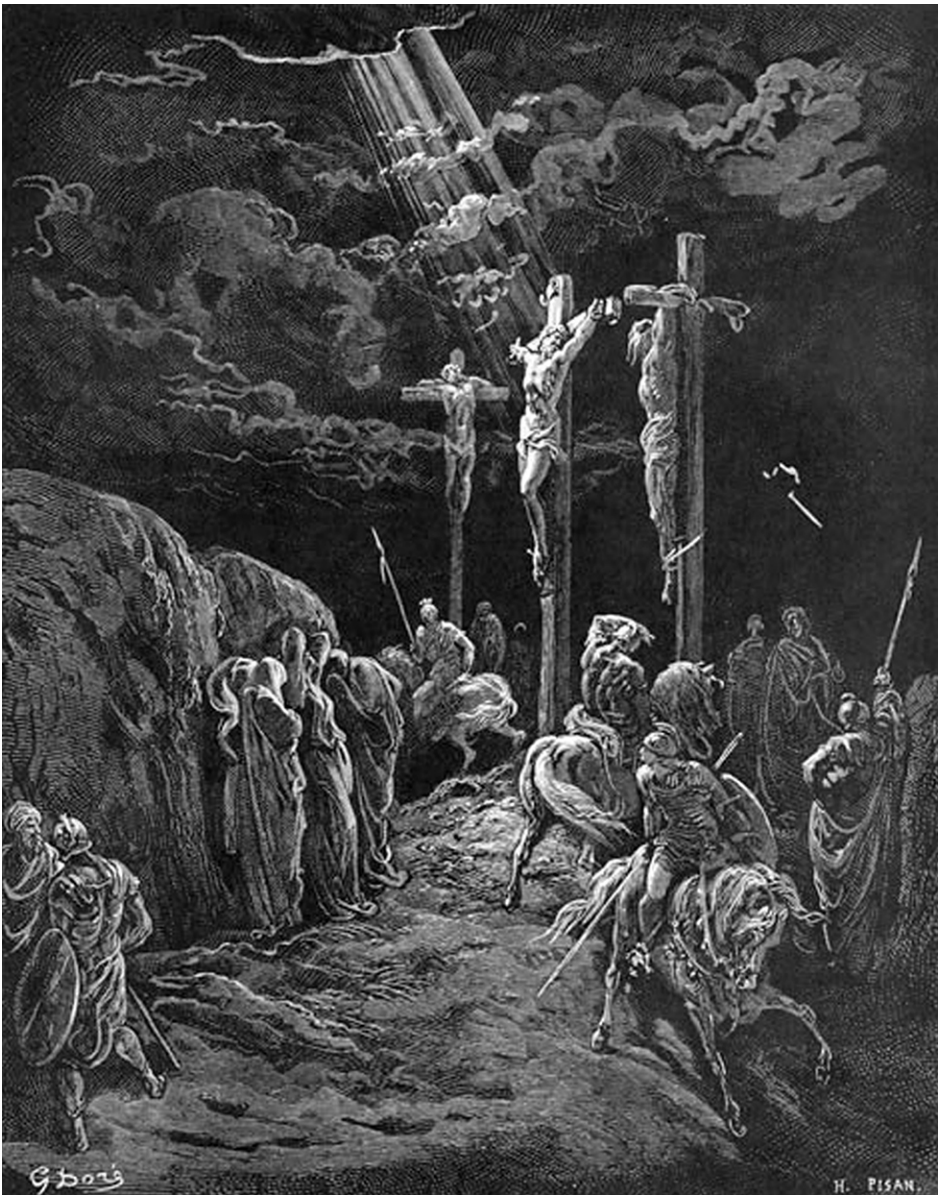
Glossary

Maps

Destiny

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Yéesu akasea, “Taáta, vasee ũvi waavo wasírĩre sa si vootaanga kira ^vootumama tuku.”

Vakiigavira ingo jaachwe ko jivaira mbare.

Lúka 23:34

Matáayo

1 Ihi noo nkumbukira ya marina ya lukolo lwa YéesuKirisitu, mwaana wa Daúdi, mwaana wa Aburaháamu. **2** Aburaháamu ajáa amuvyaala Isaka, Isaka akamuvyaala Yaakúupu, Yaakúupu akamuvyaala Yúuda na vaanaavo, **3** Yúuda akamuvyaala Peréesi na Séera na íyo waavo ni Tamáari ajáa. Peréesi akamuvyaala Hesiróoni, Hesiróoni akamuvyaala Aráamu, **4** Aráamu akamuvyaala Aminadáabu, Aminadáabu akamuvyaala Nashóoni, Nashóoni akamuvyaala Salimóoni, **5** Salimóoni akamuvyaala Boási, fuma kwa Raháabu. Boási akamuvyaala Obéedi fuma kwa Rúutu, Obéedi akamuvyaala Yéese, **6** ne Yéese akamuvyaala mutemi Daúdi. Daúdi akamuvyaala Solomóoni fuma kwa muki wa Uría. **7** Solomóoni akamuvyaala Rehoboáamu, Rehoboáamu akamuvyaala Abíya, Abíya akamuvyaala Áasa, **8** Áasa akamuvyaala Yehoshofáati, Yehoshofáati akamuvyaala Yóramu, Yóramu akamuvyaala Usíia, **9** Usíia akamuvyaala Yósamu, Yósamu akamuvyaala Ahási, Ahási akamuvyaala HeseKía, **10** HeseKía akamuvyaala Manáase, Manáase akamuvyaala Amóoni, Amóoni akamuvyaala Yosía, **11** Yosía akamuvyaala Yekonía na vaanaavo, mpiindi vaantu va Yúuda ^vakasaamiwe na isi ya uyeni ya Babéeli. **12** Lusaamo lwa Babéeli ^lukalooke, Yekonía akamuvyaala Searitiéli, Searitiéli akamuvyaala Serubabéeli, **13** Serubabéeli akamuvyaala Abiúudi, Abiúudi akamuvyaala Eliakíimu, Eliakíimu akamuvyaala Asóori, **14** Asóori akamuvyaala Sadóoki, Sadóoki akamuvyaala Akiimu, Akiimu akamuvyaala Eliúudi, **15** Eliúudi akamuvyaala Elieséeri, Elieséeri akamuvyaala Matáani, Matáani akamuvyaala Yaakúupu, **16** Yaakúupu akamuvyaala Yooséefu, mulume wa Maríia. Maríia akamuvyaala Yéesu ^aánirirwa Masía. **17** Jeyyo, kujáa kwatiite mbyaala ikimi na ine fuma Aburaháamu furu mutemi Daúdi. Kei, kujáa kwatiite mbyaala ikimi na ine fuma mutemi Daúdi, furu lusaamo lwa Viisiraéli kutwaalwa na isi ya uyeni ya Babéeli. Na mbyaala ikimi na ine fuma lusaamo lwa Viisiraéli kutwaalwa na isi ya uyeni ya Babéeli, furu kuvyaalwa kwa Masía. **18** Iji noo mbuwo ja kuvyaalwa kwa Yéesu Kirisitu. Maríia íyo waala Yéesu ajáa atumirwa ni Yooséefu. Maa kaa, mpiindi ^vájaa vakaari si vanalumana ja muki na mulume, Maríia akava mawulu maruto kwa njira ya Mutima Muija. **19** Yooséefu mulume waachwe

baa neembe ajáa ni muuntu muwoloki, si asaakaa kumukwaatya soni Maríia mbere ja vaantu tuku, akalamula kumureka Maríia kimbiso. **20** Mpiindi ^ajáa akaari yookiiririkana iri isáare, murimu muija wa Ijva ukamufumira tulwii, maa ukamusea, “Yooséefu, mwaana wa Daúdi, koofa kumusumula Maríia ave muki waako tuku, sa uruto ^atiite ni kwa luviro lwa Mutima Muija. **21** Kiichungula ari mwaana mulume, na mukemera uri irina raachwe Yéesu, sa yeeye noo ^ari valamurirya vaantu vaachwe fuma uvii waavo.” **22** Aya yoosi yafúmiire, sa masáare Ijva ^alusa kwa njira ya muláli na mutwe waachwe yakiimane, **23** “Laanga, munjala sumula ari inda, yeeye vyaala ari mwaana mulume, novo mwaanirira vari irina raachwe Emanuéeli,” noo kusea, “Mulungu ni na suusu ari.” **24** Yooséefu ^akiinuke fuma tulwii, akabweeyya ja viintu murimu muija wa Ijva ^ujáa umuyiiriire. Aho, akamusumula Maríia akava muki waachwe. **25** Maa kaa, Yooséefu si amuseeserera Maríia tuku, furu akiichungula mwaana wa kiintu kilume. Yooséefu akamukemera irina raachwe Yéesu.

2 Yéesu ^akavyaalwe mújii wa Betelehéemu ^uri isi ya Yudéa, mpiindi ijo Heróode Mukúulu noo ajáa mutemi. Haaha vamanyi va nyényeeri fuma itumba vakuija na Yerusaleému. **2** Vuuryaa voosea, “Hai ari ura ^avyiirwe ari kuva Mutemi wa Vayahúudi? Suusu twiiyona nyényeeri yaachwe yatula fuma itumba, naasu tuújire noo mwiinamira.” **3** Mutemi Heróode ^akateere ayo masáare, yakaanda muturikirya, hamwi na vaantu voosi va Yerusaleému. **4** Akavaanirira vakúulu va veeneisi va Ijva na vakiindya va Miuro, maa akavuurya, “Masía ni hai ^ari vyaarirwa?” **5** Voovo vakamusea, “Vyaarirwa ari mújii wa Betelehéemu ^uri isi ya Yudéa. Jeyyo noo ^vyeeene muláli na mutwe wa Ijva aandika, **6** ^Ee Betelehéemu ^uri isi ya Yúuda, weewe si uri mudúudi tuku, kati ya miji ^imányirwe ya Yudéa. Sa kufuma kwaako fumira ari mulongooli, uhu valongoola ari vaantu vaani Viisiraéli.” **7** Aho, Heróode akavaanirira vara vamanyi va nyényeeri na kijiraawii, uko akavuurya mpiindi mpiindi ^viyona ira nyényeeri. **8** Hara, akavatuma vadome na Betelehéemu kunu yoovasea, “Tamanyi mukuurikirirye neja masáare ya uwo mwaana, na ^muri moona, ndeteri mulomo chaangu sa naani nkamwiinamire.” **9** Vara vamanyi va nyényeeri ^vakahumule muteerera mutemi Heróode,

maa vakiinuka. Na laanga, vakiyona kei nyéneyeeri i'ira ^voona yootula ituumba, ikava yoovalongorera novo vakiituuba fuuru ikiima mweeri ya haantu ^ajaa mwaana. 10 ^Vakiyone ira nyéneyeeri, vakavyeenda maatuku vii. 11 Vakiingira na nyuumbii, vakamoon mwaana ari na Maríia íyo waavo, vakachwaama, maa vakamwiinamira. Hara, vakachungula máari jaavo ja kikomi ja mberii, vakamuheera vilungulungu vya saháabu, ubáani na manemáane. 12 Muluungu akavakaan'ya tulwii, kari vahinduke na kwa Heróode tuku. Jeyyo, vakahinduka na meevo, na vajaa vatweera na njira yiingi. 13 Vamanyi va nyéneyeeri ^vakiinuke na meevo, murimu muuja wa Ijuva ukamufumira Yooséefu tulwii, maa ukamusea, "Inuka, musumule mwaana na íyo waavo, utiije novo na Mísiri. Ikali uko fuuru nivawyiire, sa Heróode yoomusaakira mwaana sa amulale." 14 Jeyyo, nuuchiku Yooséefu akiinuka, akamusumula mwaana na íyo waavo, akakwaata njira na Mísiri. 15 Akiikala Mísiri fuuru mutemi Heróode akawulala. Jeyyo, isáare ra Ijuva ko tweera muláali na mutwe waachwe rikakiimana, "Namwaanirira mwaana waani fuma Mísiri." 16 Heróode ^akataange akóoviiwe ni vara vamanyi va nyéneyeeri, maa akakalala maatuku vii. Aho, akavatama vaantu vavulale vasinga voosi vuu va kiintu kilume ^vari na myaaka iviri kuhinduka na nyuma aho múujii wa Betelehéemu, na maturii yoosi ^yariingirira uwo múuji. Abweeyya jeyyo, ja ^vyeeene ajáa awyiirwa jira mpiindi ni vara vamanyi va nyéneyeeri. 17 Jeyyo, isáare ^raluswa ni Yeremía muláali na mutwe rikakiimana, 18 "Sawúti yatéerekire fuma Ráama, Kiríro na kurira no myaa kukuuu, Rahéli yoovaririra vaana vaachwe, baa si yoosaaka tuuriwa mutima tuku, sa voosi vakwiire." 19 Heróode ^akawulale, murimu muuja wa Ijuva ukamufumira Yooséefu tulwii uko Mísiri, 20 Ukamusea, "Inuka, musumule mwaana na íyo waavo, uhinduke na isi ya Isiraeéli, sa vara ^vasaakaa nkaasu ya mwaana vaakwya." 21 Yooséefu akiinuka, akamusumula mwaana na íyo waavo, maa vakahinduka na isi ya Isiraeéli. 22 Maa kaa, Yooséefu ^akateere Arikeláo mwaana wa Heróode noo aviiire mutemi wa Yudeea haantu ha taata waavo, Yooséefu akoofa doma na uko. Ne ^akakaaniwe kei tulwii, akiinuka, maa akadoma na isi ya Galiláaya. 23 Kura, akiita kiikala múujii ^aséwaa Nasaréeti. Jeyyo isáare ^raluswa ni valáali na mutwe rikakiimana, "Kaanirirwa ari Munasaréeti."

3 Siku ^jiri foo ^jikalooke, Yooháani Mubatisáaji afumira isi ya ibaláangwii ra Yudeea, yoovariyula, yoosea, 2 "Valanduki fuma uvii waanyu, Utemi wa Kurumwii wasengeriire." 3 Uhu Yooháani noo ^aluswa ni Isáaya muláali na mutwe, yoosea, "Muuntu yookaanirira vikulukuulu isi ya ibaláangwii, 'Imyi neeja njira sa Ijuva, wololi njira ^ari tweera.'" 4 Yooháani iivikiráa ingo ^yachumwa kwa mabaahira ya ngamia na iimutiiiraa lukova. Kiintu ^arijaa ni nkuumbi na huuki wa isekii. 5 Vaantu fuma múujii wa Yerusalemu, isi yoosi ya Yudeea na isi joosi ^jiri mbarimbari ya luuji lwa Yorodáani, vuujaa na kwa Yooháani. 6 Yeeye avabatisaa aho luujii lwa Yorodáani, kunu vooluswa uvi waavo. 7 ^Akoone Mafarisáayo na Masadukáayo ^vari foo vookuujja na kwaachwe noo batisiwa, ajáa avasea, "Nyuunyu mbyaala ya nyororooda! Ni ani ^avalumire kutu mutiije nkalaru ya Muluungu ^yookuujja? 8 Haaha vyaali ndiwa njija ^jiri koonekya kikomi mwavalandukire fuma uvii waanyu. 9 Reki kwiiririkana mitimii yaanyu, 'Aburaháamu ni taata wiitu!' Ni kuvawyiira niise, Muluungu ifanaa avalandule mawye aya yave vaana va Aburaháamu! 10 Muluungu ahumwiire viika chaarya chaachwe neeja miririi ya miti. Kooni muti si wootuunga ndiwa ^jabooa, temwa uri, ufwetiiwe na iivivii. 11 Niini noovabatisa na maaji, koonekya mwavalandukire fuma uvii waanyu. Maa kaa, amwaari yookuujja nyuma yaani ^ari na ngururu kulookya niini, niini nsiina wuujja baa wo tumama murimo wa mutumwa wo reherya nkova ja mirunkumo yaachwe tuku. Yeeye vabatisa ari na Mutima Muuja na kwa mooto. 12 Yeeye akwáatiriire saama yaachwe yo keerera mikonwii yaachwe. Fyaahira ari neeja luuha lwaachwe. Jiinga ari ngáano iivike kyoomii, maa kaa, mukúunku kuuchimika ari na mooto si ^urímaa." 13 Aho, Yéesu akatamany fuma Galiláaya fuuru luujii lwa Yorodáani sa akabatisiwe ni Yooháani. 14 Maa kaa, Yooháani ayeraa mukitira yoosea, "Niini noo wo kuujja mbatisiwe ni weewe. Haaha weewe jooli wookuujja na kuri niini?" 15 Maa kaa, Yéesu akamusea, "Aai, rumaa haaha vive jei, sa jei noo ^vyeeene vyasaakwa tukiimikirirye uwoloki woosi." Aho, Yooháani akaruma. 16 Yéesu ^akahumule batisiwa vii, akafuma luujii. Koonka kurumu kukaatuka dwee, aho, akamoon Mutima Muuja yookiima mweeri yaachwe ja nkunde na akamutuurira. 17 Aho, maa sawúti fuma kurumwii

ikasea, “Uhu ni Mwaana waani ^namweenda, neeriwa mutima ni yeeye munumunu.”

4 Aho, Mutima Muija ukamulongoola Yeesu fura isi ya ibalángwii sa ayerwe ni Ikúúlu ra Mirimu Mivi. **2** Yeesu ^akiirekye kurya chiriri chobu kwa siku makumi yani, akoona njala. **3** Aho, Irimu rikuija na kuri Yeesu, maa rikamusea, “Kooni uri Mwaana wa Muluungu, lairirya aya mawye yave mukáate.” **4** Yeesu akusea murimu mavi, “Masáare ^Yari Mpeho yalusa jei, ‘Muuntu si ari kuva nkaasu kwa vyóorya vii tuku, maa kaa, ko tuba kira isáare rifúmaa kwa Muluungu.’” **5** Aho, Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamusumula Yeesu fura múujii muija wa Yerusaleemu. Rikamuvika Yeesu ncholwiinchoolwii ya munára wa Kaaya Njija ya Ijáva, **6** maa rikamusea, “Kooni uri Mwaana wa Muluungu, ifweitere na isi. Sa vyaandikwa jei, ‘Muluungu tuma ari mirimu yaachwe muija ikulamuriye, yooyo kukwaatirira iri mikonwii yaavo, sa kari ijeo raako ji riikunguale iwiyi tuku.’” **7** Yeesu akarisea, “Kei vyaandikwa, ‘Kari umuyéara Ijáva Muluungu waako tuku.’” **8** Aho, Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamusumula Yeesu fura ncholwii ya lulu lulihihihi. Rikamoonekya isi joosi ja weera na nkongojima jaavo. **9** Rikamusea, “Kooni uchwámire mbere yaani na wuunyanamire, kukuheera ndiri ivi yoosi.” **10** Aho, Yeesu akarisea, “Isunke kuri niini Irimu! Sa vyaandikwa jei, ‘Mwiinamire Ijáva Muluungu waako vii, na umutumamire yeemweene vii.’” **11** Aho, Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamureka Yeesu, mirimu muija ikuija noo mutumamira. **12** Haaha Yeesu ^akateere Yooháni Mubatisáaji ayéekiirwe munyololwii, akiinuka aho, maa akadoma na Galiláaya. **13** Mpiindi ^ajáa Galiláaya, akiinuka fuma múuji wa Nasaréeti akiita kiikala múujii wa Kaperenáumu ^uri mbarimbari ya iriva ra Galiláaya, kuri isi ya Sabulóni na Nafutáli. **14** Jeeyo, noo ^yeene akiimikirirya isáare ^raluswa ni Isáaya muláli na mutwe, **15** “Isi ya Sabulóni na isi ya Nafutáli, ^iri njirii ^yadoma na mayiyi, firiro ya luji lwa Yorodáni, Galiláaya ya vaantu si ^vamamányire Muluungu, **16** vaantu vara ^vikalaa kilwiiryi, viine kiweera kikuulu. Na vaantu vara ^vikalaa isi ya kilwiirya na murimirimii wa inkwa, itumba radáhire kwaavo.” **17** Kwaandira mpiindi ijo, Yeesu ajáa aanda varyula yoosea, “Valanduki fuma uvii waanyu, Utemi wa Kurumwii wasengeriire!” **18** Mpiindi Yeesu ^ayeendáa

mbarimbari ya iriva ra Galiláaya, ajáa avoona vavúvi vaviri. Umwi noo Simóni ^aséwaa Peéteru, na wiingi noo mwaanaavo ^aséwaa Anderéa. Voovo vawumiraa njwaavu na irivii. **19** Aho, Yeesu akavasea, “Ntubi, na vabweeyya ndiri muve vavúvi va vaantu.” **20** Hahara, vakareka njwaavu jaavo, vakamutuuba. **21** ^Akadome na mbere kiduudi, akoona vaantu viingi vaviri vala Yaakúupu na Yooháni mwaanaavo, vaana va muuntu umwi ^aséwaa Sebedáayo. Voovo vajáa hamwi na taata waavo mashúwii volukan’ya njwaavu jaavo. Yeesu akavaanirira, **22** hahara, vakiireka ira mashúwa na taata waavo, maa vakamutuuba Yeesu. **23** Yeesu ariingiriraa isi yoosi ya Galiláaya, kunu yookiindya no varyula Masáare Maaja ya Utemi masinagógii yaavo. Kei, avahoryáa vaantu ndwála jaavo ^jisiimiresimire. **24** Masáare yaachwe yakeenera isi yoosi ya Síria. Vaantu vandomuretera valwiri voosi ^viisimiresimire. Kuri avo vajáa vamwaari ^vari na makuundi ^yahumba, vara ^vajáa na mirimu mivi, vara ^vajáa na kiinkwiisha na vara ^vajáa vaakwa iyandiyandi. Yeesu akavahorya avo voosi. **25** Mayiimbi ya mpuka nkuulu ja vaantu vamutuubáa fuma isi ya Galiláaya, Dekapóoli, Yerusaleemu, Yudea na fuma nyambuko ya luji lwa Yorodáni.

5 Yeesu ^akoone jira mpuka ja vaantu, akaambuka na kiduundii, maa akiikala. Vapooji vaachwe vakamudomera, **2** ne akaanda vakiindya yoosea: **3** “Vatalariwa vara ^vari vakiva mitimii, sa Utemi wa Kurumwii ni waavo. **4** Vatalariwa vara ^vari na makiva, sa Muluungu vatuurya ari mitima. **5** Vatalariwa vara mitima yaavo ^yahola, voovo heewa vari weera. **6** Vatalariwa vara ^vakalukwa na ^vari na njala ya uwoloki, avo kiikutiwa vari ni Muluungu. **7** Vatalariwa vara ^valángaa na riiso ra wuija, voovo laangwa vari na riiso ra wuija. **8** Vatalariwa vara ^veerya mitima, avo moona vari Muluungu. **9** Vatalariwa vara ^valúman’ya vavi viikalan’ye na wuija, avo kaanirirwa vari vaana va Muluungu. **10** Vatalariwa vara ^vatúrikiriwaa sa vikalaa mwiikalo wa uwoloki, sa Utemi wa Kurumwii ni waavo. **11** Mwatalariwa nyuunyu kooni mootukirwa, mooturikiriwa na mookoovereriwa mavi ^yiisimiresimire sa niini. **12** Eryi mitima na vai siriri, sa kunáalo yaanyu ni nkúúlu kurumwii. Ni kwa njira yiyo vavaturikirya valáli na mutwe va aho mbere. **13** Nyuunyu muri sangása ya weera. Maa kaa, sangása kooni yasúukire, ni che iri vikirwa sa

mwerere uhindikire kei? Iyo si yabooha kwa kiintu chochoosi tuku, iyo ni yo fweita vii na weerwii ilwaatiririwe ni vaantu. **14** Nyuunyu ni kiweeru cha weeru. Múuji ^wajeengwa luulwii si wívisaa tuku. **15** Baa kei, vaantu si vakórereryaa kimuri, maa vakakikunikirira na nyingu ya kweenga tuku, kiri vyoova jeyyo, vakíviikaa kyaángwii, sa kimarikire voosi ^vari nyuumbii. **16** Viivyo baa nyuunyu, kiweeru chaanyu choosaakwa kimurike, vaantu voone nteendo jaanyu njija, aho, vamubweeyirye nkongojima Taáta waanyu. Yeeye ari kurumwii. **17** Kari mwiisee nuuja joo seyya Miiru au uvariyuli wa valáali na mutwe tuku. Si nuuja joo seyya tuku, maa kaa, nuuja joo vikiimikirirya. **18** Kimaari noovawyiira, mpaka kurumu na weeru jilooke, kusiina baa lutalo lumwi luduudi au katóonti ka lutalo lwa Miiru luri seyyiwa tuku, fuuru aya yoosi yakiimane. **19** Jeyyo, muuntu yoyoosi ^ari wuna umwi wa ulairiri muduudi wa ndairiri iji, na avakiindye vaantu viingi vabweeeye jeyyo, uwo kaanirirwa ari mudúúdi Utemii wa Kurumwii. Maa kaa, yoyoosi ^atúmamaa na ^akiindyaa ndairiri iji, uwo kaanirirwa ari mukúúlu Utemii wa Kurumwii. **20** Sa jeyyo, ni kuvawyiira niise, uwoloki waanyu kooni si walóokeriirye wa Mafarisáayo na wa vakiindya va Miiru, kikomi si muri kiingira Utemii wa Kurumwii vii kaa tuku. **21** Mwateera vambere vasewa jei, 'Kari wúúlaa tuku,' na kei mwateera, 'muuntu yoyoosi ^ari kuulaa heewa ari irya.' **22** Maa kaa, niini ni kuvawyiira niise, muuntu yoyoosi ^ari mukalarira mwaanaavo heewa ari irya. Na muuntu yoyoosi ^ari mutukira mwaanaavo kituki, uwo kiima ari mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi. Na muuntu yoyoosi ^ari mutukira mwaanaavo amusee 'Mukoókoyo,' tamanya ari na mootwii wa Jehénamu. (Geenna g1067) **23** Haaha kooni woodoma noo toola mpóryo yaako masabáahwii, maa ukumbukire wiitoolu na mwaanaanyu, **24** reka iyo mpóryo yaako haaho masabáahwii, hinduka ukiiteerwe na mwaanaanyu, maa de ji utoole iyo mpóryo yaako. **25** Kooni muuntu yookutwaala na balásii, muloombe iivae na mpwalo chaangu mpiindi ^mukaari njirii. Kooni si jeyyo, ura ^akusitakiirye kukutwaala ari na kwa mulamuli, na mulamuli ne kukwaatya ari kwa mulukaluka akwiingirye na munyololwii na ngururu. **26** Kimaari nookuwyiira, si uri fuma aho munyololwii tuku, mpaka urihe mpoocho yo marikirirya. **27** Mwateera yasewa, 'Kari uyéendaa na muki wa muuntu tuku.' **28** Maa kaa, niini

ni kuvawyiira niise, muuntu ^ari mulaanga muuntu muki, maa amumererye mati, uwo kuva ari ahámwiire yeenda ne mutimii waachwe. **29** Kooni riiso raako ra kulume rakuháandire utumame uvi, rinonkole, urifweite na kuli. Ni pwee kwaako kusova kiintu kimwi cha mviri waako, kulookya mviri waako woosi vuu kufweitirwa na mootwii wa Jehénamu. (Geenna g1067) **30** Kei kooni iyaanja raako ra kulume rakuháandire andoobweeeye uvi, rikere urifweite na kuli. Ni pwee kusova kiintu kimwi cha mviri waako, kulookya mviri waako woosi kufweitirwa na mootwii wa Jehénamu. (Geenna g1067) **31** Mwateera yasewa, 'Muuntu yoyoosi ^amusítire muki waachwe, amuheere taláka.' **32** Maa kaa, niini ni kuvawyiira niise, muuntu yoyoosi ^ari musiita muki waachwe kooni si sa kyeenda na mulume wa muuntu, kuva ari yoomubweeeye muki waachwe ave ja ayéendaa na mulume wa muuntu. Na muuntu ^ari muloola uwo muki ^asítirwe ni mulume, kuva ari yooyeenda na muki wa muuntu. **33** Kei mwateera viintu vambere vawyiirwa, 'Kari uwúnaa kulaha kwaako tuku, maa kaa, kiimikirirya kulaha kwaako mbere ya Ijava.' **34** Niini ni kuvawyiira niise, kikomi kari mwiiláhaa tuku, baa kwa kurumu tuku, sa kurumu noo ichuumbi ra kitemi ra Mulungu. **35** Baa kari mwiiláhaa kwa weeru tuku, sa ni ibambari raachwe ro lwaatirya majeo yaachwe. Baa kei, kari mwiiláhaa kwa múuji wa Yerusálému tuku, sa noo múuji wa Mutemi Mukuulu. **36** Baa kei, kari mwiiláhaa kwa mitwe yaanyu tuku, sa si muri daha valandula lujwiri baa lumwi vii lave lwiiru au lweeru tuku. **37** Kooni muséire, 'Hii,' ive 'Hii' kikomi, na kooni muséire, 'Tuku,' ive 'Tuku' kikomi. Chochoosi ^kiri lookerera ayo, chafúmaa kwa Muvi. **38** Mwateera kei vyasewa, 'Riiso kwa riiso na iyeo kwa iyeo.' **39** Maa kaa, niini ni kuvawyiira niise, kari wiilóokereryaa na muuntu muvi tuku. Kooni muuntu akuváire lusayya lwa kulume, mvarindurire na lwa kumooso. **40** Kooni muuntu akutwáarire na balásii sa asumule nkáancho yaako, muheere baa ikóoti raako. **41** Kooni muuntu akufindirirye wiitike muriwa waachwe lyeendo lwa isaa rimwi, weewe itike lyeendo lwa masaa yaviri. **42** Muuntu ^yookuloomba kiintu, muheere. Kooni muuntu yookukopa kari umuhéeraa moongo tuku. **43** Kei mwateera vyasewa, 'Mweende mwiiwaako,' na kei, 'Musuule muvi waako.' **44** Maa kaa, niini ni kuvawyiira niise, veendi vavi vaanyu na mündoovaloombera vara ^vavátúrikirya, **45** sa mwiifwaane na Taáta waanyu wa

kurumwii. Sa yeeye avamúrikiraa mwaasu waachwe vavi na vaaja, baa kei avahéeraa mbula vawoloki na vara si ^vari vawoloki. **46** Ha kooni mooveenda vara ^vaveenda vii nyuunyu, ni kunáálo che muri turya? Eri, baa vasaankan'yi kóodi si vabwéeyaa jeyyo tuku wuu? **47** Kooni moovaluumbya vaanaanyu vii, ni kiintu che ^moobweeyya ^kiísimire na viingi? Amwi baa vaantu si ^vamumányire Muluungu vabwéeyaa jeyyo. **48** Sa jeyyo, muve vawoloki ja Taáta waanyu wa kurumwii viintu ^ari muwoloki.

6 Mulaange neeja, kari mubwéeyaa uwoloki waanyu mbere ja vaantu sa moonwe vii ni voovo tuku. Sa kooni mubwéeyiirye jeyyo, si muri turya kunáálo fuma kwa Taáta waanyu wa kurumwii tuku. **2** Weewe mpiindi ^woomwaambirirya mukiva, kari wiilúusaa ja vakweembi viintu ^vabwéeyaa masinagóogii na njirii tuku. Voovo vabwéeyaa jeyyo sa vabweeyiriwe nkongojima ni vaantu. Kimaari noovawyiira, avo vahumula turya kunáálo yaavo. **3** Maa kaa, weewe mpiindi ^woomwaambirirya mukiva, bweeyya kwa kimbiso, kari baa mukono waako wa kumooso utaange kira mukono waako wa kulume wootamama tuku. **4** Toola nyambirirya yaako kwa kimbiso, ne Taáta waanyu ^oónaa yara ^yiivisa, kukatalarya ari. **5** Kei mpiindi ^moomuloomba Muluungu, kari mubwéeyaa ja vakweembi tuku. Voovo veenda muloomba Muluungu kunu viimire masinagóogii na haantu njira ^jalumanira, sa vonwe ni vaantu. Kimaari noovawyiira, avo vahumula turya kunáálo yaavo. **6** Maa kaa, weewe kooni wooloomba, ingira na mberii, chuunga muryaango, maa de ulúusike na Taáta waanyu si ^oónekanaa. Uko, Taáta waanyu ^oónaa yara ^yiivisa, kukatalarya ari. **7** Mpiindi ^moomuloomba Muluungu, kari mulúusaa masáare ^yari foo ja vara si ^vamumányire Muluungu tuku. Voovo viiséaa Muluungu vateera ari sa masáare yaavo ^yari foo. **8** Kari muve ja voovo tuku. Nyuunyu Taáta waanyu amányire yara ^moosaaka baa viintu ^mukaari kumuloomba. **9** Haaha, ja jei noo ^vyeeene mwasaakwa mündoomuloomba Muluungu, ^Taáta wiitu wa kurumwii, Irina raako ribweeyiriwe nkongojima. **10** Utemi waako wuuje. ^Cheene woosaaka kitumamwe aha weerwii, ja ^vyeeene kitumamwaa uko kurumwii. **11** Utaheere chóorya chiitu, cha kira siiku. **12** Utusee uvi wiitu wasírire, ja ^vyeeene suusu tavaséaa vara ^vatuhonerya, uvi waavo wasírire. **13**

Kuturekera twiingire na mutehwii tuku, maa kaa, utulamurirye na ura Muvi.' [Sa Utemi, ngururu na nkongojima ni vyaako, kwa siku ^jisiina uhero. Kikomi.] **14** Kooni moovasea viivaanyu uvi waavo wasírire mpiindi ^vahoniirye kwaanyu, baa Taáta waanyu wa kurumwii vasea ari uvi waanyu wasírire. **15** Maa kaa, kooni si moovasea viivaanyu uvi waavo wasírire, baa Taáta waanyu wa kurumwii si ari vasea nyuunyu uvi waanyu wasírire tuku. **16** Mpiindi ^mookiirekya kurya, kari mufótaa visho vyaanyu ja viintu vakweembi ^vabwéeyaa tuku. Voovo vafótaa visho vyaavo sa vonwe ni vaantu viirékiirye kurya. Kimaari noovawyiira, avo vahumula turya kunáálo yaavo. **17** Maa kaa, kooni weewe wiirékiirye kurya, ihake makuta mutwii na wooye kisho, **18** sa vaantu vadiire taanga kooni wiirékiirye kurya. Kwiirekya kwaako kurya kutaangwe vii ni Taáta waanyu si ^oónekanaa. Na Taáta waanyu ^oónaa yari kimbiswii, kukatalarya ari. **19** Kari mukúnguulaa máari ja kikomi ja mberii aha weerwii kuuntu mbuuvu na kúutu ^jisáambulaa tuku. Baa kei, vívi vabókaa vakiiva. **20** Kunguuli máari ja kikomi ja mberii mavíike kurumwii, kuuntu mbuuvu si ^jisáambulaa ingo na kúutu si ^isáambulaa chuúma. Baa kei, vívi si vabókaa viive. **21** Sa kuuntu máari jaako ja kikomi ja mberii ^jiri, noo kuuntu mutima waako ^uri veera. **22** Riiso ni kimuri cha maviri. Kooni riiso raako riri nkaasu, maviri waako woosi wawíjaa na kiweeru. **23** Maa kaa, kooni riiso raako rasaambuka, maviri waako woosi wavéeraa kilwiiryii. Kooni kikomi kiweeru ^kiri isii yaako ni kilwiirya, ikyo kilwiirya chatuunika maatuku vii. **24** Kusiina mutumami ^adáhaa tumamira vasúngaati vaviri tuku. Sa musuula ari umwi na amweende wiingi, au munyemya eende umwi na kumuchwa eende mati wiingi. Si muri dahi kumutumamira Muluungu na máari tuku. **25** Noo ^chooreka noovawyiira, reki koofa sa kuva nkaasu kwaanyu, che muri kurya, che muri kunywa, au sa miviri yaanyu, che muri kiivikira tuku. Eri, nkaasu ni chóorya vii wuu? Na maviri si kulookya ingo tuku wuu? **26** Laangi ndee ja kurumwii. Joojo si jiháandaa tuku, si jichwíjaa tuku, na jisiina madong'a tuku. Baa neembe ni jeyyo, Taáta waanyu wa kurumwii ajiríshaa. Eri, nyuunyu si muri vakúúle miiswii yaachwe kulookya ndee tuku wuu? **27** Ni ani kari nyuunyu so manyika kwaachwe ifaanaa oongererye nkaasu yaachwe kwa saa baa imwi vii? **28** Sa che kwiitweetya sa ingo? Laangi, maluva

ya iwundii ^vyeeene yadeda. Yooyo si yatámamaa tuku, baa kei, si yachúmaa ingo tuku. **29** Kimaari kaa noovawyiira, baa mutemi Solomóoni na nkongojima yaachwe yoosi, si arwiikwa vyabooha ja rimwi ra maluva ayo tuku. **30** Haaha kooni Muluungu ayarwiikaa masaambi ya iwundii aya ^yavjaaa isiku na lomutóondo yakafweitirwa na iviivii, si ari varwiika nyuunyu kulookya ayo tuku wuu? Eri, sa che mumurúmaa kiduudi jei? **31** Sa jeyyo, reki kwiitweetya kuu moosea, 'Che turi kurya? Che turi kunywa? Che turi kiivikira?' **32** Sa vaantu si ^vamumányire Muluungu noo viitwéetyaa sa viintu ivi vyoosi. Kwaanyu Taáta waanyu wa kurumwii amányire visaaka mwiise. **33** Haaha, nyuunyu saakiri ta Utemi na uwoloki waachwe na ayo yoosi koongereriwa muri. **34** Sa jeyyo, reki kwiitweetya sa lomutóondo, sa lomutóondo kwijuuwikira iri yoong'eene. Uturikiri wa isiku wakiimana.

7 Kari muvalámuriraa viingi tuku, sa nyuunyu mudiire lamurirwa ni Muluungu. **2** Sa ja ^vyeeene moovalamurira viingi, noo ^vyeeene baa nyuunyu muri lamurirwa. Kei kipimo ^mupímiraa viingi, noo baa nyuunyu ^muri piimirwa. **3** Sa che woolaanga kajula ^kari riiswii ra mwaanaanyu, na uhi si wookoona mpóngoola ^iri riiswii raako? **4** Jooli uri daha musea mwaanaanyu, 'Mwanawiita, tula nikaseyye kajula riiswii raako,' na kuu weewe ^uri na mpóngoola riiswii raako? **5** Weewe mukweembi! Seyya ta mpóngoola riiswii raako, aho, maa de udae kooni neeja na useyye kajula ^kari riiswii ra mwaanaanyu. **6** Kari muhéeraa kúri viintu viija tuku, na kari muwámiraa nkaamba lúulu jaanyu tuku. Sa kooni muwéeyiirye jeyyo, nkaamba jilwaata jiri na viiji vyaavo na kúri vavalandukira jiri jivang'enyeng'enyene. **7** Loombi, naanyu heewa muri, saakiri, naanyu turya muri, lumbyi muryaangwii, naanyu yuurirwa muri. **8** Sa kira ^alóombaa, ahéewaa, na ura ^asáakiraa, atúryaa, na ura ^alúumbyaa muryaangwii, ayúurirwaa. **9** Ni ani kuri nyuunyu kooni mwaana waachwe amulóombire mukáate, ^ari muheera iwe? **10** Au kooni mwaana amulóombire soompa, ^ari muheera njoka? **11** Kooni nyuunyu baa neembe muri vavi, mumányire kuvahera vaana vaanyu viintu ^vyabooha, eri, Taáta waanyu wa kurumwii si ari bweeyya vyabooha kulookya ivyo ko vaheera viintu ^vyabooha vara ^vamulóombaa tuku wuu? **12** Sa chochoosi ^moosaaka

mutumamirwe ni vaantu, nyuunyu vatumamiri. Iyo noo Miiri na valáli na mutwe. **13** Ingiri na muryaango ^wafinya. Sa njira ni yawariha na muryaango ni wawariha ^vyatamanyaa na imalwii, na ^viingiraa na uko ni ^vari foo. **14** Maa kaa, njira ^idómaa na nkaaswii yafafa, na muryaango wo kiingirira na uko wafinya. Na vaantu ^vataánga njira iyo ni vake. **15** Mulaange neeja valáli na mutwe va uloongo. Voovo vujaa na kwaanyu viivikiire mimbere ya muundi, maa kaa, isii yaavo ni mbuuji nkari. **16** Avo, vataanga muri kwa nteendo jaavo. Eri, vaantu vatúundaa sabibu mihuungii wuu? Baku vatúundaa saambu matuunga mpichii wuu? **17** Viivyo, muti muja watúungaa ndiwa njira na muti muvi watúungaa ndiwa mbi. **18** Muti muja si watúungaa ndiwa mbi tuku, na muti muvi si watúungaa ndiwa njira tuku. **19** Kira muti si ^utúungaa ndiwa njira, temwa uri na fweitirwa uri na iviivii. **20** Sa jeyyo, vataanga muri kwa nteendo jaavo. **21** Si kira muuntu ^aanyániriraa 'Mukulu, Mukulu' ^ari kiingira Utemii wa Kurumwii tuku, maa kaa, ni ura vii ^atámamaa ^meene Taáta waani wa kurumwii asáakaa. **22** Siku ya ulamu ^vari foo kuunsea vari, 'Mukulu, Mukulu, si taluúsaa uláli na mutwe kwa irina raako tuku wuu? Kei, si kwa irina raako taseyyaa mirimu mivi na tabweeyya myuujisa ^iri foo tuku wuu?' **23** Aho, niini vasea ndiri baa visa tuku, 'Si navamányire nyuunyu baa kiduudi vii tuku. Isunki mbere yaani, nyuunyu ^muwúnaa miiri.' **24** Sa jeyyo, muuntu yoyoosi ^ayatéeraa masáare yaani no yakwaatya, iifwíne na muuntu ^ari na tooti, ^mweene ajeenga nyuumba yaachwe mwaalaliwii. **25** Mbula ^ikavae, maboote yakamema maaji mpaka yakamoola, ihumbuuto na maaji vikuuja, vikakundula nyuumba, nyuumba baa si yaawya tuku sa viintu mwaariryo waachwe ujaa wajeengwa mwaalaliwii. **26** Na muuntu yoyoosi ^ayatéeraa masáare yaani baa yakwaatya tuku, uwo iifwíne na muhoho ^mweene ajeenga nyuumba yaachwe isaarii. **27** Mbula ^ikavae, maboote yakamema maaji mpaka yakamoola, ihumbuuto na maaji vikuuja, vikakundula nyuumba mpaka ikawya kacha." **28** Yéesu ^akahumale kulusa masáare aya, mpuka ya vaantu ikava yooowaalariwa ni uvariyuli waachwe. **29** Yeeye akiindyaa ja muuntu ^ari na wiimiriri, na si ja vakiindya vaavo va Miiri tuku.

8 Yéesu ^akakiime fuma luulwii, mpuka nkulu ya vaantu ikamutuuba. **2** Muuntu umwi ajaa

na ulóonda akamwiinamira yoosea, “Aai, kooni woosaaka, ifaanaa ukaanjirula ndwáala yaani.” 3 Yéesu akawolola mukono waachwe, akamusaasya, kunu yoosea, “Noosaaka, ujirulwe!” Hahara, ulóonda waachwe ukahola. 4 Aho, Yéesu akamusea, “Kari umuwyiiraa muuntu yoyoosi isáare iri tuku, maa kaa, tamanya ukiyonekye kwa mweeneisi wa Ijwa, utole na mpóryo yo jirulwa, ja ^vyeene Músa alairirya, sa vataange kimaari uhórire.” 5 Mpiindi Yéesu ^ajáa iingire múujii wa Kaperenáumu, mukúulu umwi wa valwi nkoondo akujja na kuri Yéesu, maa akiilomboola yoosea, 6 “Ee Aai, mutumami waani ni mulwiiri, akwiire iyandiyandi, atiite makuundi ^yahuumba maatuku vii.” 7 Yéesu akamusea, “Doma niise noomuhorya.” 8 Maa kaa, ura mukúulu wa valwi nkoondo akamusea Yéesu, “Ee Aai, niini si navalwa niima neeja kukuteengya na nyumbii kwaani tuku. Lusa isáare vii, na mutumami waani hola ari. 9 Sa baa niini ni muuntu ^naviikwa isi ya wiimiriri, baa kei natiite valwi nkoondo isi yaani. Kooni namuséire uhu ‘Doma,’ adómaa na wiingi ‘Uja,’ uájaa. Kooni namuséire mutumami waani ‘Bweeyya iki,’ abwéeyaa.” 10 Yéesu ^akateere masáare ayo, akahwaalala, maa akiisea ira mpuka ^yamutuubáa, “Kimaari noovawyiira, si ninooona kuruma ja uku kwa muuntu yoyoosi wa Isiráeli tuku! 11 Ni kuvawyiira niise, vaantu ^vari foo kuja vari fuma itumba na usweero, na kiikala vari ngovii hamwi na Aburaháamu, Isaka na Yaakúupu kurya ngovi Utemii wa Kurumwii. 12 Maa kaa, vaana va Utemi, fweitiirwa vari na weerwii haantu ^hari na kilwiirya, uko kuva kuri na kiro no sha mayeo.” 13 Aho, Yéesu akamusea ura mukúulu wa valwi nkoondo, “Tamanya na kaayii, na vive kwaako, ja kuruma kwaako.” Mpiindi iira, mutumami waachwe akahola. 14 Yéesu akatamanya na kaayii kwa Peéteru, ^akafike, akamushaana mukwi wa Peéteru ajáa nchiirii aváirwe ni ndwáala. 15 Aho, akamusaasya mukono, na hahara akahola ira ndwáala yaachwe, akiinuka, maa akaanda vatumamira. 16 Mwaasu noo kutumira, vaantu ^vajáa na mirimu mivi vakareetwa na kuri Yéesu, yeeye kwa isáare raachwe akiikibirya mirimu mivi na akavahorya valwiiri voosi. 17 Abweeyya jeyyo, sa isáare ra Isáaya muláli na mutwe rikiimane, “Yeeye mweeneevyo asumula teketeke yiitu, na avereka ndwáala jiitu.” 18 Yéesu ^akoone mpuka ya vaantu yoomariingirira, maa akalairirya vapooji vaachwe vafirire ne na nyambuko ya iriva. 19 Aho, mukiindya wa Miiri ya Mulungu

akujja na kuri Yéesu, maa akamusea, “Mukiindya, kukutuuba ndiri na haantu hohoosi ^uri doma.” 20 Yéesu akamusea, “Muunju jatiite viláalo mpáangii, na ndee jatiite vivururu, maa kaa, Mwaana wa Muuntu asiina baa ho laarya mutwe waachwe vii tuku.” 21 Aho, umwi wa vapooji vaachwe akamusea, “Aai mukúlu, reka ta nkataahe taáta.” 22 Maa kaa, Yéesu akamusea, “Ntuuba, reka vaantu ^vaakwa vataahe vaantu ^vaakwa viivaavo.” 23 Aho, Yéesu akaambuka mashúwa hamwi na vapooji vaachwe. 24 Koonka, kukava na ihumbuuto ^radalavadalaava irivii, mapúunta yakaanda wiikira mashúwa kende inyimire. Mpiindi iyo, Yéesu ajáa alíire anyéyyiirye. 25 Vapooji vaachwe vakadoma noo mwiinukya yoosea, “Mukúlu! Mukúlu! Talamurirye, sira tiisel!” 26 Yéesu akavasea, “Nyuunyu ^murúmaa kiduudi, sa che mookoofa?” Aho, akiinuka, akaridalavya ihumbuuto na yara mapúunta. Ihumbuuto rikakirinya sawu, na maaji yakatula tu. 27 Vapooji vaachwe vakahwaalala, vakaanda kiiyurya yoosea, “Uhu ni muuntu che? Baa ihumbuuto na mapúunta vyoomuteera?” 28 Yéesu na vapooji vaachwe vakafirira iriva fuuru isi ya Vageráasi. Uko akalumana na vaantu vaviri ^vari na mirimu mivi voofuma mbiríirii. Avo vaantu vajáa vahuumba maatuku vii, kusiina muuntu ^akwáatiraa na iyo njira tuku. 29 Vakatala isóso yoosea, “Ni che woosaaka kuri suusu weewe Mwaana wa Mulungu? Wuújire noo tuturikirya baa mpiindi ^yasaawulwa si inafika wuu?” 30 Haaha, heehi na aho haantu, kujáa kwatiite ufya wa nkaamba ^jooriisha. 31 Mirimu mivi ikiilomboola kuri Yéesu, yoosea, “Kooni wootukibirya, turekere tukiingire ura ufya wa nkaamba.” 32 Aho, Yéesu akiisea, “Domil!” Ira mirimu mivi ikafuma kwa vara vaantu, maa ikadoma noo kiingira nkaamba. Ufya woosi wa nkaamba ukagiritira na kiwoongwii, maa jikaburukira na irivii, na joosi wuu jikakwya. 33 Varfisi va jira nkaamba vakakurika itíijo, vakatwaala mulomo kwa vaantu ^vajáa múujii, vakiita noo vawyiira masáare yoosi ^yajáa yafúmiire, baa na kira ^kijáa chafúmiire kwa vara vaantu ^vajáa na mirimu mivi. 34 Vaantu voosi va ura múuji vakadoma noo lumana na Yéesu, ^vakamoone, vakamuloomba alooke aho meevo.

9 Yéesu akiingira mashúwii, akafirira iriva ra Galiláaya, maa akahinduka na múujii meevo. 2 Vaantu vamwi, vakamuretera muuntu ^aakwa iyandiyandi, aláariwe ndirii yaachwe. Yéesu ^akoone kuruma kwaavo, akamusea ura ^aakwa iyandiyandi,

“Mwaana waani, iheere mutima! Uvi waako wasirire.”

3 Vamwi va vakiindya va Miiri ^veene vajaa aho, vakiwiyiira jei, “Uhu mumaka yoomuhintikira Mulungu!”

4 Yeesu akataanga miiririkano yaavo, maa akavuurya, “Sa che mookiiririkana mavi mitimii yaanyu?”

5 Ni kirikwi noo chaangu kulookya myeewe, kumusea, ‘Uvi waako wasirire,’ au kumusea, ‘Inuka, yeenda?’

6 Haaha noosaaka mutaange Mwaana wa Muntu atiite wiimiriri aha weerwii wo sea vaantu uvi waavo wasirire.” Aho, akamusea ura muntu ^aakwya iyandiyandi, “Inuka, toola ndiri yaako, tamanya na kaayii.”

7 Ura muntu akiinuka, maa akatamanya na kaayii kwaachwe.

8 Ira mpuka ya vaantu ^ijaa aho ^vakoone ayo, vakakwaatwa ni woowa kunu voomudumba Mulungu ^avaheraa vaantu wiimiriri ja uwo.

9 Mpiindi Yeesu ^alookaa fuma uko, ajaa oona muntu umwi ifkyiire kivaandii cho rihira koodi. Uhu muntu irina raachwe noo Matáayo asewaa. Yeesu akamusea, “Ntuuba.” Ne akiinuka akamutuuba Yeesu.

10 Mpiindi Yeesu ^arijaa kaayii kwa Matáayo, vasaankan’yi koodi na vaduwalo ^vari foo vakujja. Avo vakiikala kurya chóorya hamwi na Yeesu na vapooji vaachwe.

11 Mafarisáayo ^vakoone jeyyo, maa vakavasea vapooji vaachwe, “Sa che mukiindya waanyu yoorya na masaan’yi koodi na maduwalo?”

12 Yeesu ^akateere jeyyo, maa akasea, “Vaantu ^vari nkaasu si vasáakaa mwaanga tuku, maa kaa, valwiiri noo vasáakaa mwaanga.

13 Haaha tamanyi mukiikiindye aya masáare ^cheene yalusaa, ‘Noosaaka riiso ra wujja, na si mpóryo jaanyu tuku.’ Si wujja joo kaanirira vaantu ^viyónaa ni vawoloki tuku, wujja joo kaanirira vavi.”

14 Haaha, vapooji va Yooháani vajaa vadoma na kuri Yeesu, maa vakamuurya, “Sa che suusu na Mafarisáayo twiiréyaa kurya, maa kaa, vapooji vaako si viiréyaa kurya?”

15 Yeesu akavasea, “Vaantu ^valáarikirwe na ngovii jooli vari rira no myaa mpiindi ^vari hamwi na mweenengovi? Mpiindi kujja jiri, siku ijo mweenengovi sumulwa ari fuma kwaavo, na aho noo vari kwiirekya kurya.

16 Kusiina muntu ^adáhiraa kiráka kifya isaámwii tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, ikyo kiráka kifya moola kiri iro isaamu na iyo ingo tatuka iri kulookya lwa ncholo.

17 Kei, kusiina muntu ^avikiraa diváai ifya virifibii vya kali tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, iyo diváai pusula iri ivyo virifiba, virifiba saambuka viri na diváai kitika iri. Diváai ifya ni virifibii vifya ^ivákirwaa, na vyooosi diváai na virifiba chaala viri nkaasu.”

18 Mpiindi

Yeesu ^ajaa akaari yooluusika ayo masáare, muntu umwi mukulu wa sinagóogi akujja. Akachwaama mbere ya Yeesu, maa akamusea, “Muhínja waani awúliire haaha vii. Baa neembe ni jeyyo, nookuloomba wujje na kwaani sa ji umusaasye na mukono waako na kuva ari mooyo kei.”

19 Yeesu akiinuka na uwo muntu, akadoman’ya baa na vapooji vaachwe.

20 Muntu muki umwi ajaa na ndwála yo fuma sakami kwa myaaka ikimi na iviri. Akamutuuba Yeesu kwa nyuma, maa akasaasya mukáwo wa nkáancho yaachwe.

21 Abweeyya jei, sa iiseaa kimoyomooyo, “Kooni nasásiirye ingo ya Yeesu vii, hola ndiri.”

22 Yeesu akiilorera, akamooná ura muntu muki, maa akamusea, “Muhínja waani, iheere mutima! Kuruma kwaako kwakuhóriirye.” Hahara, ura muntu muki akahola!

23 Yeesu ^akafike kaayii kwa ura mukulu wa sinagóogi, akashaana vavai ntoroonya na vaantu ^vari foo viijíingire aho, voorira no myaa kwa isóso.

24 Aho, Yeesu akavasea, “Isunki aha, muhínja si akwíire tuku, ni alíire vii.” Avo vaantu vakamusekerera.

25 Vaantu ^vakafumiwe voosi na weerwii, Yeesu akiingira na nyumbii, akamukwaata mukono ura muhínja, hahara, akiinuka.

26 Masáare aya, yakeenera ira isi yoosi.

27 Yeesu ^akiinuke fuma aho, vahoku vaviri vakamutuuba kunu vootula isóso voosea, “Tulaange na riiso ra wujja, ee Sha Daúdi!”

28 ^Akafike kaayii, vara vahoku vakujja na kuntu ^ajaa. Aho, Yeesu akavasea, “Ruma mwiise daha ndiri kuvahorya wuu?” Avo vahoku vakamusea, “Hii Mukulu.”

29 Aho, Yeesu akasaasya miiso yaavo kunu yoosea, “Vive ja kuruma kwaanyu.”

30 Miiso yaavo yakatunukuka. Yeesu akavakaan’ya na ngururu yoosea, “Kari mumuwiyiira muntu yoyoosi iri isáare tuku.”

31 Maa kaa, voovo ^vakiinuke aho, vakaarya ayo masáare ira isi yoosi.

32 Mpiindi avo vaantu vaviri ^valookaa aho, vaantu viingi vakamureeta kimumu umwi ^ari na mirimu mivi.

33 Yeesu ^akiikibirye ira mirimu mivi, ura muntu akaanda lausika kei. Mpuka ya vaantu voosi ^vajaa aho, ikahwaalala kunu voosea, “Isáare ja iri si rinoonekana isi yoosi ya Isiráéli vii tuku!”

34 Maa kaa, Mafarisáayo vakava voosea, “Yookibirya mirimu mivi kwa ngururu ja Irimu.”

35 Yeesu ariingiriraa miji yoosi na maturi yoosi, kunu yoovariyula masinagóogii yaavo Masáare Maaja ya Utemi, na avahoryaa vaantu ndwála ^jiisimiresimire.

36 Yeesu ^akoone mayiimbi ya vaantu, akavoonera mbavariri, sa vaturikiraa baa nyambirirya tuku, vajaa ni ja muundi ^jisiina murísi.

37 Aho, maa Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Viintu vyo chwa ni foo viri, maa kaa, vachwi ni vake. 38 Sa jeyyo, muloombi Mweenevyoosi wo chwa, atume vachwi na iwundii raachwe ro chwa.”

10 Yéesu akavaanirira vapooji vaachwe ikimi na vaviri. Akavaheera wiimiriri wo kibirya mirimu mivi no vahorya vaantu ndwála [^]jiisimiresimire. 2 Aya noo marina ya vatumwi ikimi na vaviri, wa ncholo Simóoni, [^]mweene akemerwáa Peéteru, na Anderéa mwaanaavo, Yaakúupu na Yooháani vaana va Sebedáayo, 3 Filípi, Batolomáayo, Matáayo musaankan [^]yi kóodi, Tomási, Yaakúupu sha Alufáayo, Tedéi, 4 Simóoni Mukanáani, na Yúuda Isikarióoti [^]amvarinduka Yéesu. 5 Avo vapooji ikimi na vaviri Yéesu avatuma, akavalairirya yoosea, “Kari mudómaa na kwa vaantu si [^]vari Vayahúudi tuku, na kari mwiingiraa múujii wowoosi wa Vasamaría tuku. 6 Maa kaa, tamanyi na kwa Viisiraéeli, ava vataahika ja muundi. 7 Na mpiindi [^]mooyeenda uko, mündoovariyula moosea, ‘Utemi wa Kurumwii, wasengeriire.’ 8 Mündoohorya valwíiri, mündoofufula vaantu [^]vaakwa, mündoojirula vaantu [^]vari na ulóonda na mündookibirya mirimu mivi. Mwaheewa bweete, tooli bweete. 9 Kari musúmulaa mpía yoyoosi mifukwii yaanyu tuku. 10 Baa kei, kari musúmulaa mifuko yo kiinjira tuku, nkáancho iviri tuku, viráatu baa nkome tuku. Sa mutumami iima neeja kuheewa mariho yaachwe. 11 Múuji au ituri roroosi [^]muri kiingira, saakiri muumo muuntu [^]avalwa iima neeja. Ikali aho fúuru siku [^]muri looka. 12 Na nyuumba [^]ng’eene muri kiingira, valuumbyi vaantu [^]vari aho. 13 Kooni veenekaaya vavalwa viima neeja kwa iyo lumbi, mwiikalo muuja waanyu wiikale novo. Maa kaa, kooni veenekaaya si vavalwa viima neeja kwa iyo lumbi, mwiikalo waanyu muuja uhinduke na kuri nyuunyuni. 14 Kooni muuntu si avatéengiirye au kooni si atéiire masáare yaanyu, [^]muri fuma aho nyuumbii, au aho múujii, ikonkomi maruri [^]yari majewii yaanyu koonekya uvi waavo. 15 Kimaari noovawyiira, siku ya ulamu, kuva viri pwee kwa vaantu va Sodóoma na Gomóora kulookya vaantu va mijii iyo. 16 Laangi, ni vatuma niise ja muundi kati na kati ya mbuuji. Sa jeyyo, muve na tooti ja njoka na muve [^]mwahola ja nkúnde. 17 Laangi neeja vaantu, sa kuvatwala veende na balásii na wawa mweende mijeléedimasinagóogii yaavo. 18 Twaalwa mweende na mbere ja magávana

na vatemi sa niini, aho de mudahe variyula Masáare Maaja kwa vaantu si [^]vari Vayahúudi na vatemi vaavo. 19 Maa kaa, mpiindi [^]vari vatwala na balásii, kari mwiitweetyaa ni che [^]muri luusa na [^]vyeeene muri luusa tuku, sa mpiindi yiyo longoolwa muri cho luusa. 20 Masáare mwiindooluusa si yari fuma kwaanyu tuku, maa kaa, fuma yeende kwa Mutima wa Taáta waanyu. Yeeye noo [^]indooluusika ko tweera nyuunyuni. 21 Muuntu mvarinduka ari mwaanaavo sa uulawe, taáta mvarinduka ari mwaana waachwe sa uulawe. Vaana novo vavarinduka vari, vala íyo na taáta waavo sa vuulawe. 22 Suulwa muri ni vaantu voosi sa irina raani. Maa kaa, yoyoosi [^]ari yimirirya fúuru uhero, uwo noo [^]ari lamuririwa. 23 [^]Muri turikiriwa múuji umwi, tiiji na múujii wiingi. Kimaari noovawyiira, si muri mala kutweerera mijii yooosi ya Isiraéli tuku, Mwaana wa Muuntu si anahinduka. 24 Mupooji si ari mweeri ya mukiindya waachwe tuku, baa mutúmwa si mweeri ya mweenekaaya waachwe tuku. 25 Maa kaa, vyatoosha mupooji kuva ja mucháani na mutúmwa kuva ja mweenekaaya waachwe. Kooni voomwaanirira mweenekaaya Belisebúuri, eri, vaantu va iyo kaaya si vari kaanirirwa marina [^]yaviuha kulookya iro tuku wuu? 26 Sa jeyyo, kari muvoofe avo vaantu tuku. Sa kiintu chochoosi [^]chakunikirirwa, kunukulwa kiri, na baa kusiina [^]chaviswa, [^]kiri diira taangwa tuku. 27 Vyoosi [^]noovawyiira kilwiiryii, viluusi kiweerwii namuusi kweerwii chwe. Vyoosi [^]moohweherwa kutwii, viluusi itali. 28 Koofi vaantu [^]vuúlaa maviri tuku, na kunu si vadáhaa kuulaa nkaasu tuku. Moofi ura [^]adáhaa mala maviri na nkaasu kwa mooto wa Jehénamu. (Geenna g1067) 29 Eri, seese iviri si jiváwaa iyoombe igwáare rimwi tuku wuu? Baa neembe ni jeyyo, baa imwi vii si iri kukwya tuku, mpaka Taáta waanyu alamule. 30 Haaha kuri nyuunyuni baa njwíiri jiri mitwii yaanyu javalwa joosi. 31 Sa jeyyo, koofi tuku, nyuunyuni kwa Muluungu muri va iyoombe ikuulu kulookya seese [^]jiri fool 32 Muuntu yoyoosi [^]ari kuunduma, noo kusea, kuundusikira niini mbere ja vaantu, niini muruma ndiri mbere ja Taáta waani. Yeeye iikalaa kurumwii. 33 Maa kaa, [^]ari sea si aamányire tuku mbere ja vaantu, niini naani sea ndiri si namumányire tuku mbere ja Taáta waani. Yeeye iikalaa kurumwii. 34 Kari mwiisee muuja noo reeta mwiikalo muuja aha weerwii tuku. Tuku, si muuja noo reeta mwiikalo muuja tuku, muuja noo reeta nkoondo. 35 Sa muuja noo choonkererya, [^]musinga na

taáta waavo, muhíinja na íyo waavo, na íyo mukwi na muki wa mwaana. **36** Na vavi va muuntu, kuva vari vaantu va kaayii kwaachwe.’ **37** Muuntu yoyoosi ári mweenda taáta waavo na íyo waavo kulookya niini, au ári mweenda mwaana waachwe wa kiintu kiki au wa kiintu kilume kulookya niini, uwo si iima neeja kuva kwaani tuku. **38** Na muuntu yoyoosi kooni si yoovereka masaláaba waachwe noo kuuntuuba niini, uwo si iima neeja kuva kwaani tuku. **39** Sa kooni muuntu yooturya nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, muuntu yoyoosi ýookiitaaha nkaasu yaachwe sa niini, uwo kiiturya ari. **40** Ura ári vateengya nyuuny, ni niini yookunteengya. Na ura ýookunteengya niini, ni muteengya iise Muluungu, na yeeye aantuma niini. **41** Ura ári muteengya muláli na mutwe sa ni muláli na mutwe, hokera ari kunáalo ya muláli na mutwe. Na ura ári muhokera muwoloki sa ni muwoloki, hokera ari kunáalo ya muwoloki. **42** Na muuntu yoyoosi ári muheera umwi wa ava vadúúdi baa nduvo ya maaji vii, sa yeeye ni mupooji waani, kimaari noovawyiira, si ari sova kunáalo yaachwe tuku.”

11 Yéesu ákahumule kuvallairiya vapooji vaachwe ikimi na vaviri, maa akatamany na míjii ya Galiláaya noo kookiindya no vavariyurira isáare ra Muluungu. **2** Uko mnyololwii, Yooháani Mubatisáaji akateera masáare ámeene Kirisitu atumamá, akavatuma vapooji vaachwe vamuurye, **3** “Eri, weewe noo ura áluuswa ni valáli na mutwe yookuaja, baku tuwoojere wiingi?” **4** Yéesu akavasea, “Tamanyi na kwa Yooháani mukamwiyiire yoosi ámwíne na ámutéiire. **5** Vahoku vookoona, vivete vooyeenda, ávari na ulóonda voojirulwa, vimatu vooteera, vaantu ávaakwa voofufulwa na vakiva voovariyurirwa Masáare Maaja. **6** Atalariwa ura si áhitwahitwaa sa niini.” **7** Vara vapooji va Yooháani ávakalooke, maa Yéesu akaanda kiiwyiira ira mpuka ya vaantu masáare ya Yooháani yoosea, “Ni che mwiitáa koo laanga kura isi ya ibalángwii? Isaanga rooringiwaringiwa ni mpeho wuu? **8** Kooni si jeyyo, ni che mwiitáa laanga? Muuntu iirwiikire ingo ja iyoombe ikuulu wuu? Aka tuku, vaantu viirwiikaa ingo ja iyoombe ikuulu na ávari na kira kiintu áhabooha ni nyuumbii ja kitemi viikalaa. **9** Haaha ni che mwiitáa koo laanga? Ni muláli na mutwe mwiitáa koo laanga wuu? Kikomi, noovawyiira ni kulookya muláli na mutwe, mwiitáa koo laanga.

10 Uhu noo masáare yaachwe áyaandikwa Masáarii áYari Mpeho, ‘Laanga, mutuma ndiri mutumwi waani akulongorire, yeeye kutengenesherya ari njira yaako.’ **11** Kimaari noovawyiira, kwa vaantu voosi kusiina ári mukuulu kulookya Yooháani Mubatisáaji tuku. Maa kaa, ura ári muduudidudu átemii wa Muluungu, noo mukuulu kulookya Yooháani. **12** Kwaandira siku ja Yooháani Mubatisáaji fuuru isiku, átemi wa Kurumwii wookimiriirwa na ngururu, na vara ávari na ngururu noo vookumyahira. **13** Valáli na mutwe voosi na Miiri yaluusa uláli na mutwe fuuru mpiindi ja Yooháani. **14** Haaha kooni mooruma uláli na mutwe uwo, yeeye noo Elía ura áluuswa kuaja ari. **15** ári na matu, ni ateere! **16** Na che ndiri kiifwaanirirya mbyaala ihi? Mbyaala ihi yiifwíne na vasinga viikyire isóokwii de vandoovaanirira viivaavo voosea, **17** ‘Tavaváire firimbi, nyuuny baa bwiita tuku! Tavímbiire nyímba ja usungu, nyuuny baa rira tuku!’ **18** Sa Yooháani Mubatisáaji uaja, si arijáa baa kei si anywijáa tuku, novo vakasea, ‘Átiite murimu muvi.’ **19** Maa kaa, Mwaana wa Muuntu uaja yoorya no nywa, novo vakasea, ‘Mulaangi uhu, mwaafu na mureevi, mare ya vasaankan’yi kóodi na vavi.’ Baa neembe ni jeyyo, tooti ya Muluungu yoonekiirye kikomi ni ya uwoloki kwa mirimo yaachwe.” **20** Aho, Yéesu akaanda kiiwyiira marema míji ira ájáa abweyya myuujísa ári foo, maa kaa, vaantu va iyo míji si vamuvalandukira Muluungu tuku. **21** Akasea, “Mpolai múuji wa Korasíni! Mpolai ituri ra Besáida! Sa ngaari myuujísa yatámamirwe kwaanyu yatámamwa míji ya Tíiro na Sidóoni, ngaari viivikira magunía na viihaka mavu koonekya vamuvalandukire Muluungu. **22** Kimaari noovawyiira, siku ya ulamu, kuva iri pwee kwa vaantu va míji ya Tíiro na Sidóoni kulookya nyuuny. **23** Weewe múuji wa Kaperenáumu, eri, kiinulwa uri fuuru kurumwii wuu? Aka tuku! Kiimiriwa uri fuuru Ntarii. Sa ngaari myuujísa yatámamirwe kwaako ngaari yatámamwa Sodóoma, ngaari múuji wa Sodóoma umwaari fuuru isiku. (Hades g86) **24** Kimaari kaa noovawyiira, siku ya ulamu kuva viri pwee kwa múuji wa Sodóoma, kulookya weewe!” **25** Mpiindi ira Yéesu akasea, “Nookudumba ee Taáta Mweenevyoosi wa kurumu na isi, sa masáare aya uvavisa vaantu ávari na tooti na miryungu, maa kaa, ukavakunukirira vadúúdi. **26** Kikomi Taáta, ivyo noo vyakweerya mutima. **27** Taáta waani aankwáatiirye viintu vyoosi. Kusiina ámamányire Mwaana tuku, maa kaa, Taáta

vii. Kei, kusiina ^{amumányire} Taáta tuku, maa kaa, Mwaana vii na muuntu yoyoosi Mwaana ^{ari} saaka kumonekya. 28 Yeendi na kuri niini, nyuunyu voosi ^{moohuumwa} ni miriwa, niini kuvahumulukya ndiri. 29 Ichuungiri iyóoki raani, mwiikiindy e fuma kwaani, sa niini nahola na nakiimya mutima waani na isi. Kwaani nyuunyu kuva muri na mwiikalo muja nkaaswii yaanyu. 30 Iyóoki raani ni ferefere riri, na muriwa waani waanguha.”

12 Mpiindi iyo, Yéesu ajáa akwaatira na mawundii ya ngáano siku ya Sabáato. Vapooji vaachwe vakiiteera njala, vakaanda huunga maangala ya ngáano, maa de vandoorya. 2 Mafarisáayo ^{vakoone} jeyyo, maa vakamusea Yéesu, “Laanga, vapooji vaako voowuna Miiro ko tumama murimo wo chwa siku ya Sabáato.” 3 Yéesu akavasea, “Si munasoma ^{cheene} atumama mutemi Daúdi mpiindi ^{ajáa} aávirwe ni njala na vaantu vaachwe tuku wuu? 4 Daúdi iingira na nyuumbii ya Muluungu, yeeye na vaantu vaachwe vakarya mikáate ^{ivikwaa} mbere ya Muluungu. Mikáate iyo, veeneisi va Ijuva vii noo vajáa varekerwa vandoorya. Vaantu viingi Miiro ijáa yakaan’ya kurya. 5 Baa kei si munasoma kitáabwii cha Miiro, veeneisi va Ijuva ^{vatámamaa} Kaayii Njija ya Ijuva kira siku ya Sabáato, viibwéeyya siku ya Sabáato ive na njeo tuku wuu? Baa neembe ni jeyyo, Muluungu si avaválaa vabwéeyyiire ^{uvi} tuku. 6 Maa kaa, ni kuvawyiira niise, aha amwaari mukúulu kulookya Kaaya Njija. 7 Ngaari mutáangaa Masáare ^{Yari} Mpeho aya yalúusa, ‘Noosaaka riiso ra wuuja, na si mpóryo jaanyu tuku,’ ngaari si mwalúsaa irya kwa vaantu ^{vasiina} uvi tuku. 8 Sa Mwaana wa Muuntu ni Mweeneevyo wa Sabáato.” 9 Yéesu akiinuka aho, akatamanya na sinagógii yaavo. 10 Aho, kujáa kwatiite muuntu umwi ^{ajáa} na mukono ^{waakwya} iyandiyandi. Aho, kujáa kwatiite Mafarisáayo ^{vasaakiraa} njira yo musitaakya Yéesu. Avo vakamuurya voosea, “Eri, Miiro yaruma kumuhorya muuntu siku ya Sabáato wuu?” 11 Ne akavasea, “Kwatiite umwi waanyu, kooni muundi yaachwe imwi yawyiiriire iduundwii siku ya Sabáato, ^{ari} reka kwiikwaata no kwiiseyya na weerwii wuu? 12 Maa kaa, muuntu ni wa iyombe ikulu kulookya muundi. Sa jeyyo Miiro yaruma kutumama uja siku ya Sabáato.” 13 Aho, maa akamusea ^{ura} muuntu, “Wolola mukono waako!” Ura muuntu akawolola mukono waachwe, nowo ukava nkaasu ja ^{ura} viingi. 14 Maa kaa, Mafarisáayo vakafuma na weerwii, vakaanda

kiiheera miryungu ^{vyeeene} vari mulaa Yéesu. 15 Yéesu ^{akataange} Mafarisáayo ni muriira viise iyeo sa vamuulae, akiinuka aho haantu. Vaantu ^{vari} foo vakamutuuba ne akavahorya valwiri voosi. 16 Akavakaan’ya vareke kwaarya masáare yaachwe kwa vaantu. 17 Yéesu alúusa jeyyo, sa yakiimane masáare ya muláli na mutwe Isáaya ^{vyeeene} asea: 18 “Laanga, ^{uhu} ni Mutumami waani ^{namusaawula}, Muja waani ^{namweenda}, neeriwa mutima ni yeeye. Viika ndiri Mutima waani mweeri yaachwe, yeeye vawyiira ari vaantu va isi joosi uwoloki wa Muluungu. 19 Si iindookiiruta ndihi tuku, baa tula isóso tuku, kusiina ^{ari} teera sawúti yaachwe njirii tuku. 20 Yeeye si ari mala tuku kuruma ^{kuri} teketeke ja kwa isaanga ^{rapuchwa}, si ari rimya tuku kwiilaangya kuduudi ^{kuri} ja utáampi wo nyeryanyerya, furu abweeyye uwoloki usiinde. 21 Weeru yoosi kiilaangya iri irina raachwe.” 22 Aho, vakamureeta muuntu ^{ajáa} na murimu ^{mavi} na kuri Yéesu. Uwo muuntu ni muhoku na kimumu ajáa. Yéesu akamuhorya, maa akaanda lusika no kooni. 23 Mpuka yoosi ya vaantu ikahwaalala, maa vakasea, “Uhu ifaanaa akava noo Sha Daúdi wuu?” 24 Maa kaa, Mafarisáayo ^{vakateere} ayo masáare Yéesu ^{atámamire}, vakasea, “Uhu muuntu si yookibirya mirimu mivi tuku, maa kaa, kwa ngururu ja Belisebúuri vii, noo kusea Irimu.” 25 Maa kaa, Yéesu kunu yootaanga miiririkano yaavo, akavasea, “Utemi wowoosi kooni wiigávire kwiilwa woowo kwa woowo, utemi uwo si uri luunga tuku. Kei kooni lukolo au múuji wiigávire kwiilwa, uwo si uri luunga tuku. 26 Haaha kooni Irimu rookibirya Irimu, kuva riri riigávire. Ha de jooli utemi waachwe uri luunga? 27 Haaha kooni nookibirya mirimu mivi kwa luviro lwa Belisebúuri, ha vaantu vaanyu ni kwa luviro lwa ani vakibiryaa mirimu mivi? Sa jeyyo, avo noo ^{vari} valamurira nyuunyu. 28 Maa kaa, kooni nookibirya mirimu mivi kwa luviro lwa Mutima wa Muluungu, taangi Utemi wa Muluungu wafikire haaha kuri nyuunyu. 29 Kei ni jei, kusiina muuntu ^{ari} daha kiingira nyuumbii ya muuntu ^{ari} na ngururu, na anyahire máari jaachwe tuku, ni mpaka ta amuchuunge uwo muuntu ^{ari} na ngururu, de adahe nyahira máari jaachwe ^{ari} nojo. 30 Muuntu yoyoosi ^{ura} si ^{ari} ivarwii raani, uwo ni ^{mavi} waani. Kei, ^{ura} si ^{ajingaa} hamwi na niini, apálaa. 31 Sa jeyyo, ni kuvawyiira niise, ^{uvi} wa vaantu na uhiintiki waavo woosi, Muluungu sea ari wasirire. Maa kaa,

uhiintiki kwa Mutima wa Muluungu, uvi wa muntu uwo, si uri sewa wasirire tuku siku joosi. **32** Yoyoosi [^]ari mukiikana Mwaana wa Muntu, uvi waachwe sewa uri wasirire. Maa kaa, ura [^]ari mukiikana Mutima Muja, si ari sewa uvi waachwe wasirire tuku, kwaandira kuri weeru ihi fuuru kuri weeru yookuaja. (aion g165) **33** Bohereryi muti, na ndiwa jaachwe booha jiri, ubweeyi muti uviihe na ndiwa jaachwe viiha jiri. Muti wataangikana kwa ndiwa jaachwe. **34** Nyuuny mbyaala ya nyororooda! Jooli muri daha lusa viintu viija na nyuuny ni vavi? Sa muntu alusaa yara [^]yamema mutimii waachwe. **35** Muntu muja, afumyaa maari ja kikomi ja mberii njija mutimii waachwe. Maa kaa, muntu muvi, afumyaa maari jaachwe ja kikomi ja mberii mbi mutimii waachwe. **36** Ni kuvawyiira niise, siku ya ulamu, vantu lo kuuriwa vari vavariyule kira isaaare ra kikoókoyo [^]valuusa. **37** Sa kwa masaaare yaako, Muluungu kuvala ari weewe uri muwoloki, na kwa masaaare yaako lusa ari irya uri muvi.” **38** Aho, vamwi va vakiindya va Miiri na Mafarisaaayo vakamusea Yeesu, “Mukiindya, toosaaka koono ishaara fuma kuri weewe.” **39** Yeesu akavasea, “Mbyaala mbi na ya vantu vayeenda na vaki va vantu, si moosaaka kumutaanga Muluungu tuku, noo [^]chooreka mooloomba ishaara! Si muri heewa ishaara yoyoosi tuku, maa kaa, ira ishaara ya Yoono muláli na mutwe vii. **40** Sa ja viintu Yoono [^]iikala indii ya soompa kwa siku itatu chobu chiriri, viivyo Mwaana wa Muntu kiikala ari mbiririi kwa siku itatu chobu chiriri. **41** Siku ya ulamu, vantu va Nináawi kiima vari na vantu va ihi mbyaala, novo lusa vari irya kwa vavi. Sa Vanináawi [^]vakateere uvariyuli wa Yoono vavalanduka fuma uvii waavo, na aha amwaari mukúúlu kulookya Yoono! **42** Siku ya ulamu, mutemi muki wa isi ya saame kiima ari aluuse irya kwa vantu va ihi mbyaala ni vavi. Yeeye avaa njira fuma isi ya kuli, akuja joo teerera tooti ja Solomóoni. Haaha, aha amwaari mukúúlu kulookya Solomóoni. **43** Murimu muvi kooni ufumire kwa muntu, wadómaa na isi ya ibaláangwii kuntu [^]kusiina maaji, uko wasáakiraa haantu ho humulukira, baa turya tuku. **44** Aho wiiséaa, ‘Hinduka ndiri na nyuumbii yaani kuntu [^]nafuma.’ [^]Uri hinduka, washáanaa ira nyuumba yafyáahiirwe na yaháambirwe vyabooha. **45** Aho, uwo murimu muvi wadómaa noo sumula viivaachwe mufungati, vavi kulookya woowo. Yoosi yamwíngiraa uwo muntu noo kiikala aho. Aho, uwo muntu asáambukirwaa

kulookya vya ncholo. Ivi, noo [^]vyeeene viri kuva kwa vantu va ihi mbyaala mbi.” **46** Mpiindi Yeesu [^]ajaa akaari yooluusika na ira mpuka ya vantu, iyo waavo na nduu ya Yeesu vakuuja, maa vakiima weerwii voosaaka valuusika ne. **47** Aho, muntu umwi akamusea Yeesu, “Iyo waanyu na vaanaanyu vamwaari aha weerwii, vookwaamukula.” **48** Aho, Yeesu akamusea ura muntu, “Iyo wiitu na vanduu viitu ni vala ani?” **49** Yeesu akiinurirya mukono waachwe na haantu [^]vajaa vapooji vaachwe, maa akasea, “Laanga! Ava noo vala iyo, maruumbu na nduu yaani. **50** Sa muntu yoyoosi [^]atámamaa masáare ya Taata waani wa kurumwii [^]asáakaa, uwo noo mwaaniitu, iruumbu raani na iyo wiitu.”

13 Siku i’ira, Yeesu ajaa afuma ira nyuumba akatamany noo kiikala mbarimbari ya iriva. **2** Mpuka nkulu ja vantu jikijijinga kumuringirira, fuuru ikasaakwa aambuke na mashúwii, akiikala aho na vantu vakiima mbarimbari ya iriva. **3** Ne akavakiindya masáare [^]yari foo kwa símo yoosea, “Teereri! Muhaandi umwi ajaa adoma noo haanda mbeyu. **4** Mpiindi [^]amyaahaa, mbeyu jimwi jikawyiira njirii, ndee jikuuja jikajirya. **5** Jimwi jikawyiira mwaalaliwyii, kuntu [^]kujaa kusiina salu jo keenererya. Sa viintu salu si jijaa jiri foo, jikamera chaangu. **6** Mwaasu [^]ukavarike, jikashaawuka, maa jikuma sa viintu jijaa jisiina miriri. **7** Jimwi jikawyiira haantu [^]hajaa na mifwa. Mifwa [^]ikamere, ikajivaa. **8** Maa kaa, jimwi jikawyiira salwii [^]jiri na seve, jikamera, jikakula, jikavyaala maatuku vii, jimwi jikavyaala mara makumi ikimi, jimwi mara makumi musasatu na jimwi mara makumi yatatu. **9** [^]Ari na matu, ni ateere!” **10** Mpiindi [^]jikalooke, vapooji vaachwe vajaa vamudomera, maa vakamuurya, voosea, “Sa che wooluusika na vantu kwa símo?” **11** Ne akavasea, “Nyuuny mwaheewa nkalo yo taanga viintu vya Utemi wa Kurumwii, [^]vyeeene vijaa fuumbo. Maa kaa, voovo si vaheewa iyo nkalo tuku. **12** Ura [^]ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, na kuva ari novyo koyokoyo, na ura [^]asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kidúúdi [^]ari nocho. **13** Noo [^]chooreka nooluusika novo kwa símo. ‘Baa neembe voolaanga si vookoono tuku, baa neembe vooteera si vooteera tuku baa si vootaanga tuku.’ **14** Jeyyo, kwaavo isaaare ra muláli na mutwe Isáaya rakiimana roosea, ‘Teerera muri neeja, maa kaa, si muri kwaatia tuku, koono, koono muri, maa kaa, si muri taanga tuku. **15** Sa mitima ya vantu ava yafafa, matu yaavo yadunga,

miiso yaavo vakunikirira, sa vandoosiindwa koonu, matu yaavo yadiire kundoteera, na mitima yaavo idiire kundootaanga, sa vadiire kuunvalandukira niini nivalamuriye.’ 16 Maa kaa, nyuunyu mwatalariwa sa miiso yaanyu koonu yiise na matu yaanyu teera yiise. 17 Kimaari noowawiyiira, valaali na mutwe na vaantu vawoloki ^vari foo, vajaa vatiite mpiima yo koonu aya mookoonu nyuunyu, maa kaa, si vayoona tuku. Baa kei vajaa vatiite mpiima yo teera aya mooteera nyuunyu, maa kaa, si vayateera tuku. 18 Haaha teeri ^cheene lusimo lwa muhaandi mbeyu lwaluusa. 19 Vaantu vara ^variteeraa isaaire ra Utemi baa ritaanga tuku, ni ja mbeyu jira ^jawiira njirii, aho ura Muvi ujajaa akariseyya mitimii yaavo. 20 Mbeyu jira ^jawiira mwaalaliwiyii, ni vaantu vara ^variteeraa isaaire ra Utemi, maa vakarihokera na cheeru. 21 Maa kaa, sa viintu risiina miriri, rikalaa kwa mpiindi nduudi vii. Uturikiri au ujuuwiki ^uri kuuja sa rira isaaire, varekaa kura kuruma kwaavo. 22 Mbeyu jira ^jawiira mifwii, ni ja vaantu vara ^variteeraa isaaire, maa kaa, uhangaiki wa weeru, na ukwaata wo kunguula maari vyarifenyenkereryaa ridiire reeta kunaaalo. (aiŋ g165) 23 Mbeyu jira ^jawiira sevii, noo vara vaantu ^variteeraa iro isaaire, vakaritaanga. Aho, ravijaa na nkoonyo, jimwi jikavyaala mara makumi ikimi, jimwi mara makumi musasatu na jimwi mara makumi yatatu.” 24 Yeesu ajaa avawiyiira vaantu lusimo lwiingi yoosea, “Utemi wa Kurumwii wiifwiine na lusimo ulu. Siku imwi, muuntu umwi ajaa ahaanda mbeyu njija iwundii kwaachwe. 25 Maa kaa, vaantu ^vakalaale nuuchiku, muvi akuja, akahaanda kisangaaji katikati ya ng’ano, maa akalooka. 26 Ng’ano ^ikamere na ^ikave na maangala, kisangaaji nocho kikamera na kikakula. 27 Vatumami va ura mweeneiwunda vakamudomera, maa vakamusea, ‘Mukulu, si wahaanda mbeyu njija iwundii kwaako tuku wuu? Haaha iki kisangaaji hai chafumire?’ 28 Yeeye akavasea, ‘Ni muvi noo abweyya jei.’ Aho, vatumami vaachwe vakamusea, ‘Saaka wiise tukakikule wuu?’ 29 Maa kaa, mweeneiwunda akavasea, ‘Tuku, mpiindi ^moojiinga kisangaaji ifanaa mukaurire na ng’ano. 30 Reki vyoosi vikulan’ye, fuuru mpiindi yo chwa. Mpiindi yo chwa kuvasea ndiri vachwi, “Ta kusi kisangaaji mujiinge mabuundabuunda sa kichimikwe. Aho, maa de mujiinge ng’ano na mwiireete na kyoomii.”’ 31 Yeesu ajaa avawiyiira lusimo lwiingi, yovasea, “Utemi wa Kurumwii wiifwiine na mpeke nduudi ya haradaali ^ng’eene

muuntu atoolaa, maa akitoohaanda iwundii raachwe. 32 Iyo mbeyu ya haradaali ni nduudi kulookya mbeyu joosi, maa kaa, ^iri mera, yakulaa ikava muti mukulu kulookya miti yoosi ya mbowa, baa ndee juujaa jikajeenga vivururu mataampii yaachwe.” 33 Yeesu ajaa avavaira kei lusimo lwiingi, yovasea, “Utemi wa Kurumwii wiifwiine na usasi muuntu muki ^atoola, akasaangya na muchu wa ng’ano vihaari vitatu vya saimu, maa muchu woosi ukuka.” 34 Yeesu aluusikaa na mpuka masaaire aya yoosi kwa simo, si aluusikaa novo kiintu chochoosi bila simo tuku. 35 Jeyyo, isaaire rira ^raluusa ni mulali na mutwe wa ljava rikiimane ja viintu ^rasea, “Kiinula ndiri mulomo waani kwa simo, luusa ndiri masaaire ^yaviswa keende kuumbwa kwa weeru.” 36 Aho, Yeesu akiiteengula ira mpuka ya vaantu, maa yeeye akiingira na nyuumbii. Vapooji vaachwe vakamudomera, maa vakamusea, “Tuyiire lusimo lwa kisangaaji ni che lwaluusa?” 37 Yeesu akavasea, “Muhaandi wa mbeyu njija ni Mwaana wa Muuntu. 38 Iwunda ni weeru, mbeyu njija ni vaana va Utemi. Kisangaaji ni vaana va ura Muvi. 39 Muvi ura ^ahaanda kisangaaji ni ikulu ra Mirimu Mivi. Kuchwa ni siku ya uhero wa weeru, na vachwi ni mirimu miija. (aiŋ g165) 40 Ja ^vyeeene kisangaaji kijingwaa, maa kikachimikwa, noo ^vyeeene viri kava siku ya uhero wa weeru. (aiŋ g165) 41 Mwaana wa Muuntu tuma ari mirimu yaachwe miija, noyo jiinga iri fuma Utemii waachwe vaantu voosi ^vahaandaa viivaavo vatumame nteendo mbi, na vara voosi ^vawunaa miiro. 42 Iyo mirimu miija, vafweitira iri na mootwii wa ng’aanjo, na uko rira vari no sha mayeo. 43 Aho, vawoloki lavalava vari ja mwaasu Utemii wa Taata waavo. ^Ari na matu, ni ateere! 44 Utemi wa Kurumwii wiifwiine na maari ya kikomi ya mberii ^yaviswa iwundii. Muuntu umwi ^akiyone, maa akiivisa kei. Kunu ari na cheeru akatamanyu noo vaa iyoombe viintu vyoosi ^ari novyo, maa akawula rira iwunda. 45 Kei, Utemi wa Kurumwii wiifwiine na muchurusi ^asaakiraa lulu ^iri foo ya kikomi. 46 ^Akiipate imwi ya iyoombe ikulu, akiita koovaa iyoombe viintu vyoosi ^ari novyo, maa akiwula ira lulu. 47 Kei, Utemi wa Kurumwii wiifwiine na lwaavu ^lwateirwe irivii, lukakwaata soompa ja kira ivala. 48 Lwaavu ^lukameme soompa, vavuuvi vakalurutu na mbarimbari ya iriva. Aho, vakiikala, vakasaawula soompa jira ^jabooha, vakajivikira ntoongii, maa kaa, jira ^javiha vakajifweita. 49 Noo ^vyeeene viri kava siku

ya uhero. Mirimu miija kuja iri, na saawula iri vavi na vawoloki viikale kira vaantu ivarwii raavo. (aiōn g165) 50 Avo vaantu vavi, fweitirwa vari mootwii wa ng'aanjo, uko rira vari no sha mayeo." 51 Aho, Yeesu akavuurya, "Eri, taanga mwiise masaaere ayo yoosi wuu?" Novo vakamusea, "Hi." 52 Ne akavasea, "Kira mukiindya wa Miuro ya Mulungu ura ^akiindiwa viintu vya Utemi wa Kurumwii, iifwiiine na mweenenyuumba ^atoolaa maari jaachwe ja kikomi ja mberii, ifya na ja kali." 53 Yeesu ^akahumule lusa simo iji, akalooka fuma aho. 54 ^Akafike muujii wa Nasareeti kuuntu ^akurira, akaanda vakiindya vaantu sinagoozii yaavo. Voovo vakahwaalala kunu vookiiryura, "Uhu hai afumiirye tooti na myuujisa ihi? 55 Uhu si mwaana wa musongoli mabambari tuku wuu? Iyo waavo si Maria tuku wuu? Vaanaavo si vala Yaakuupu, Yooséfu, Simooni na Yuda tuku wuu? 56 Marumbu yaachwe si turi novo aha tuku wuu? Haaha ni hai uhu ^afumiirye viintu ivi vyoozi?" 57 Aho, vakamukalarira. Maa kaa, Yeesu akavasea, "Mulali na mutwe wa Ijva arumwaa kira haantu, maa kaa, si muujii na kaayii kwaachwe tuku." 58 Sa jeyyo, Yeesu si abweeyya myuujisa ^iri foo tuku, sa viintu vaantu si vamura.

14 Mpiindi ijo, mutemi Herode Antipaasi ajaa ateera masaaere ^meene Yeesu atumamaa. 2 Aho, maa akavasea vatumami vaachwe, "Uhu ni Yoohani Mubatisaji ^afufukire fuma inkwyii. Iki noo ^chooreka luviro lo bweeyya myuujisa luri ne." 3 Herode alusa jeyyo, sa uko nyuma, ajaa amukwaata Yoohani Mubatisaji, akamuvika mnyololwii sa Herodia. Uhu Herodia ni muki wa Filipi mwaanaavo na Herode ajaa. 4 Sa Yoohani Mubatisaji amusea, "Miuro yakaan'ya weewe kumusumula muki wa mwaanaanyu." 5 Herode asaakiraa njira yo mulaa Yoohani, maa kaa, avoofaa vaantu, sa vaantu vajaa vamanyiire Yoohani ni mulali na mutwe wa Ijva. 6 ^Kafike siku ya ngovi yo vyaalwa Herode, muhiinja wa Herodia akavina mbere ya vaantu ^vajaa valarikirwe fuuru Herode akavyeenda. 7 Sa jeyyo Herode akiichunga kumuheera uwo muhiinja kiintu chochoosi ^ari loomba ko laha. 8 Kunu yooheembwa ni iyo waavo, uwo muhiinja akamuloomba Herode yoosea, "Mpeera aha jei, mutwe wa Yoohani Mubatisaji ikaafii." 9 Aho, mutemi akavisuula, maa kaa, sa kulaha ^kweene ajaa abweeyiirye mbere ya vayeni, akalairiya muhiinja aheewe kira ^aloombire. 10 Jeyyo, akalairiya Yoohani Mubatisaji adumulwe

mutwe uko mnyololwii. 11 Mutwe wa Yoohani ukareetwa ikaafii, maa akamuheera ura muhiinja, ne muhiinja akamutwaarira iyo waavo. 12 Vapooji va Yoohani vakiita sumula muviri wa Yoohani, maa vakiita kuutaaha. Maa re, vakiita muwyiira Yeesu isimwi roosi ^rifumire. 13 Yeesu ^akateere ayo masaaere, akiinuka fuma uko na mashuwa, maa akatamanyia na kijiraawii. Maa kaa, vaantu ^vakateere jeyyo, vakamutuuba na mawulu fuma maturii meevo. 14 ^Akakiime fuma mashuwii, akashaana mayimbi ya vaantu, akavoonera mbavariri na akavahorya valwii vaavo. 15 Nakyulwa vapooji vaachwe vakiita kuri Yeesu, maa vakamusea, "Aha haantu ni kuli na kaaya ja vaantu, na mwaasu wahumwiire kuswa, rekera vaantu viidomere na maturii vakawule choorya." 16 Maa kaa, Yeesu akavasea, "Kisiina ^choovabweeyya vadome tuku, vaheeri nyuunyu choorya." 17 Maa kaa, voovo vakamusea, "Aha tatiite mikate isaano na soompa iviri vii." 18 Yeesu akavasea, "Reeti na aha." 19 Yeesu akalairiya ira mpuka ya vaantu viikale masambii. Aho, akatoola ira mikate isaano na jira soompa iviri. Akiinurirya miiso yaachwe na kurumwii, yoomudumba Mulungu. Akabendulabendula ira mikate, maa akavaheera vapooji vaachwe novo vakavaheera vaantu. 20 Vaantu voosi vakarya, vakiikuta. Vapooji vakatoorera mabeendu ya mikate, vakamemya vikapu ikimi na viviri. 21 Vaantu valume voosi ^vaarya siku iyo ni mayana yasaano, vaantu vaki na vasinga si valwa tuku. 22 Hahara vii, Yeesu akavadoomeriya vapooji vaachwe vaambuke mashuwa, valongoole na nyambuko ya iriva ra Galilaya. Yeeye akachaala yookiiteengula na ira mpuka. 23 Ne ^akiiteengule na vaantu, maa akaambuka na luulwii yeemweene noo mulomba Mulungu. Iwulo ^rikingire, akava yeemweene uko luulwii. 24 Mpiindi ijo, ira mashuwa ijaa yafikire katikati ya iriva. Uko mashuwa ikava yoohitirwa ni mapuunta kunu na kunu, sa ihumbuuto rawuvaa fuma mbere yaavo. 25 Namuyiingu, Yeesu akavadoomera vapooji vaachwe kunu yooyeendera mweeri ya maaji. 26 Vapooji ^vakamoone yooyeenda mweeri ya iriva, vakakwaatwa ni woowa munumunu, maa vakaanda kwaana ntakwi, "Ni murimu!" 27 Maa kaa, hahara Yeesu akavasea, "Fafyi mitima, ni niini, koofi tuku." 28 Aho, Peeteri akamusea Yeesu, "Mukulu, kooni ni weewe, sea nuje na kwaako kunu nooyeendera mweeri ya maaji." 29 Yeesu akamusea, "Yeenda."

Peéteru akakiima fuma mashúwii, akayeenda mweeri ya maaji yoodoma na kuri Yéesu. **30** Maa kaa, Peéteru ákoone rira ihúmbuuto, akoofa, maa akaanda burukira luujii, aho akaana ntáákwi yoosea, “Mukúlu ndamurirya!” **31** Yéesu akawolola mukono waachwe chaangu, akamukwaata, maa akamusea, “Weewe kuruma kwaako kuduudi, sa che wíkovériire?” **32** Aho, Peéteru na Yéesu vakaambuka na mashúwii, maa ihúmbuuto rikaherya. **33** Vapooji vara ávajáa mashúwii, vakamwiinamira voosea, “Kikomi, weewe uri Mwaana wa Mulungu.” **34** Yéesu na vapooji vaachwe ávakafirire iriva ra Galiláaya, maa vakafika isi ya Genesaréeti. **35** Vaantu va ira isi ávakamutaange Yéesu, maa vakatuma mulomo doma na isi joosi ájiri mukaaya. Aho, vakamuretera valwíiri voosi. **36** Novo vakamuloomba, Yéesu avarekere valwíiri vasaasye baa mukáwo vii wa nkáancho yaachwe. Na voosi ávamusaa, vahola ndwáala jaavo.

15 Aho, Mafarisáayo na vakiindya va Miiro fuma Yerusaléemu vakuuja na kuri Yéesu, maa vakamusea, **2** “Sa che vapooji vaako si vatúubaa nkungu ja vala baaba? Voovo si voóyyaa mikono kuseyya njeo tuku, de varye chóorya.” **3** Yéesu akavasea, “Sa che nyuunyu ko tuuba nkungu jaanyu mwawúnaa ndairiri ja Mulungu? **4** Sa Mulungu asea, ávanyemye vala íyo na taáta waanyu,” na ára áari mutukira íyo au taáta waavo, áulawe.” **5** Maa kaa, nyuunyu mündoovavariyirira vaantu, vandoovasea vala íyo na taáta waavo, áHai, si ndiri daha kúvaambirirya tuku, sa iki ánatíite chavíire kilungulungu ánakera na ivarwii sa Mulungu.” **6** Jeyyo, si asaakwa amunyemye íyo na taáta waavo tuku. Jeyyo noo ávyeeene muchwíjaa mati isáare ra Mulungu sa nkungu jaanyu. **7** Nyuunyu vakweembi, muláali na mutwe wa Ijuva Isáaya, alúusa kimaari Masáarii áYari Mpeho mpíindi álaaláa na mutwe yoosea, **8** áVaantu ava vaanyémýaa na milomo vii, maa kaa, mitima yaavo iri kuli na níini. **9** Kuunyinamira kwaavo ni ja kisiina, sa ni vavariyuláa ndairiri ya vaantu vii.” **10** Hara, Yéesu akiyanirira mpuka ya vaantu, maa akiisea, “Voosi nteereri neeja, mutaange iki! **11** Kusiina kiintu ákimwíngiraa muuntu mulomwii kidáhaa mubweeyya ave na njeo tuku. Kiri vyoova jeyyo, ákimufúmaa mulomwii noo kimubwéeyya muuntu ave na njeo.” **12** Aho, vapooji va Yéesu vakadoma na kwaachwe, maa vakamusea, “Taanga wiise Mafarisáayo vakáliire

munumunu sa rira isáare áulúusire?” **13** Yéesu akavasea, “Kira muhaando si áwahaandwa ni Taáta wa kurumwii, kúulwa uri. **14** Vareki, ni valongooli vahoku. Kooni muhoku amulóngwiire muhoku mwiiwaachwe, voosi burukira vari na iduundwii.” **15** Aho, maa Peéteru akamusea Yéesu, “Hooni twyíire lusímo ulu avariyuli waachwe ni urikwi.” **16** Maa Yéesu akasea, “Baa nyuunyu mukaari si mootaanga tuku wuu? **17** Si mootaanga kiintu ákimwíngiraa muuntu na mulomwii ni kimwíngiraa na indii vii, maa kikafuma kikatwaalwa na chóowii vii tuku wuu? **18** Maa kaa, kira ákimufúmaa muuntu mulomwii, ni mutimii chafúmaa na noo kimubwéeyya ave na njeo. **19** Sa kufuma mutimii wa muuntu, kwafúmaa miiririkano mivi, wúulaishi, kuyeenda na muki wa muuntu, kuhanguta, wiivi, kulongowererya, na kutukira. **20** Ivi noo ávibwéeyya muuntu ave na njeo, maa kaa, kurya bila kooyya mikono, si kubwéeyya muuntu ave na njeo tuku.” **21** Hara, maa Yéesu akakwaata njira, akadoma fuuru isi ja Tíiro na Sidóoni. **22** Aho, muuntu muki umwi wa Kikanáani wa isi ira, akuuja na kuri Yéesu, akiiririrya yoosea, “Ee Mweenevyoosi, Sha Daúdi, naanga na riiso ra wuuja, muhíinja waani atíite murimu mavi na wamutúrikirya maatuku vii.” **23** Maa kaa, Yéesu si amuyirya tuku. Aho, vapooji vakadoma na kuri Yéesu, vakamuloomba voomusea Yéesu, “Músee áhu muuntu muki alooke, sa yootatúubirira na isóso kunu nyuma siku joosi.” **24** Yéesu akamusea ára muuntu muki, “Natuma sa muundi ájarimira ja Isiraéeli vii.” **25** Maa kaa, áwo muuntu muki akamuseeserera Yéesu, akachwaama mbere yaachwe, maa akamusea, “Mweenevyoosi nyambirirya.” **26** Yéesu akamusea, “Si vyabooha kutoola chóorya cha vasinga na ujilheere kúri tuku.” **27** Ára muuntu muki akamusea, “Ni kimáari Mweenevyoosi, maa kaa, baa kúri jawóojeraa mang’enyeng’enye ya chóorya cha vasinga áyawífire iruungwii ra méesa ja veenenyuumba vaavo.” **28** Aho, Yéesu akamusea ára muuntu muki, “Maáma, kuruma kwaako ni kákúlu. Na vive kwaako ja kuruma kwaako.” Na mpíindi áira ára muhíinja waachwe akahola. **29** Yéesu akiinuka fuma isi ya Tíiro, akakwaata njira, maa akadoma fuuru mbarimbári ya iriva ra Galiláaya. Aho, akaambuka na luulwii, maa akiikala. **30** Mpuka nkulu ya vaantu ikuuja na kuri Yéesu. Íyo mpuka yareetáa vivete, vahoku, vimumu, vaantu ávari na mawulu na mikono si áiri nkaasu na valwíiri víingi ávari foo, maa vakavalaarya mawulwii ya Yéesu, ne

akavahorya. **31** Avo vaantu vakahwaalala maatuku vii, ^vakoone vimumu vooluusika, vivete na vaantu ^vari na mawulu si ^yari nkaasu, vooyeenda na vahoku vookoona. Aho, mpuka nkulu ya vaantu si ^vari Viisiraéli, ikaanda mudumba Muluungu wa Isiraéli. **32** Aho, Yésu akavaanirira vapooji vaachwe akavasea, “Arumi, noovoonera mbavariri ava vaantu, viikiire na niini kwa siku itatu na vasiina chóorya tuku. Niini si noosaaka kuvateengula vatamanye viintu ^vari na njala tuku, sa vadiire yirika njirii.” **33** Vapooji vaachwe vakamusea, “Hai turi fumya chóorya cho viikutya vaantu voosi ava aha nyikii?” **34** Yésu akavuurya, “Mikáate ingai mwatiite?” Novo vakasea, “Tatiite mikáate mufungati na fisoompa fiduudi fingai vii.” **35** Aho, Yésu akalairiya vaantu viikale isi. **36** Akatoola ira mikáate mufungati na fira fisoompa, akamudumba Muluungu, akabendulabendula, akava yoovaheera vapooji vaachwe. Novo vakatuuba vaheera vaantu. **37** Vaantu voosi vakarya, vakiikuta. ^Vakahumule, vakatoorera mabéendu ya mikáate ^ichihire, vakamemya vikápu mufungati. **38** Vaantu ^vaarya ni vaantu valume mayana yani kureka vaantu vaki na vasinga. **39** Yésu ^akiiteengule na vaantu, akaambuka mashúwa, maa akadoma na Magádaanii.

16 Mafarisáayo na Masadukáayo vakuuja na kuri Yésu, maa vakaanda muyera, voomuloomba avalaire ishára fuma kurumwii. **2** Yésu akavasea, “Kooni kyuulwa chiingire mwaséaa, ‘Lomutóondo kweera kuri vyabooha sa kurumu kwiyyiirye.’ **3** Na namutóondo mwaséaa, ‘Isiku mbula vaa iri, sa kurumu kwasárire na kwiikúbutiirye.’ Nyuunyu mwamányire taanga viintu vya kurumu kwa ^vyene ko koonekana, maa kaa, kutaanga ishára ja mpiindi jji si mwamányire tuku. **4** Mbyaala mbi ya vaantu ^vayéendaa na vaki va vaantu, si moosaaka kumutaanga Muluungu tuku, noo ^chooreka mooloomba ishára! Si muri heewa ishára tuku, maa kaa, ira ishára ya Yóona muláli na mutwe vii.” Aho, Yésu akavareka, maa akalooka na vapooji waachwe. **5** Vapooji vaachwe vakafirira iriva, vakava varímiirye sumula mikáate. **6** Aho, Yésu akavasea, “Mulaange neeja munehe usasi wa Mafarisáayo na wa Masadukáayo.” **7** Vapooji vakaanda kwiiruta ndihi voovo kwa voovo voosea, “Alúusire jei sa viintu si taréetire mikáate.” **8** Yésu akataanga, kwiiruta kwaavo ndihi, maa akavasea, “Nyuunyu kuruma kwaanyu kuduudi, sa che mookiiruta ndihi nyuunyu

kwa nyuunyu, sa viintu musiina mikáate? **9** Mukaari si munataanga vii tuku wuu? Si mookumbukira ira mikáate isaano ^yariwa ni vaantu mayana yasaano, na ni makápu yangai mwatoorera ya mabéendu ya mikáate tuku wuu? **10** Na ira mikáate mufungati ^yariwa ni vaantu mayana yani, ni makápu yangai mwatoorera ya mabéendu ya mikáate? **11** Sa che si mootanga si nalúusire masáare ya mikáate tuku? Laangi neeja, nehi usasi wa Mafarisáayo na Masadukáayo!” **12** Aho, vapooji vakataanga Yésu si aseáa valaange neeja usasi wa mikáatii tuku, maa kaa, valaange neeja ukiindya wa Mafarisáayo na wa Masadukáayo. **13** Aho, Yésu akadoma na isi ya Kaisaría Filípi. ^Akafike uko, Yésu akavuurya vapooji vaachwe yoosea, “Vaantu vaséaa Mwaana wa Muuntu ni ani?” **14** Vakasea, “Vamwi vaséaa uri Yooháani Mubatisáaji, viingi Elía na viingi Yeremía au umwi wa valáli na mutwe.” **15** Aho, akavuurya, “Ha nyuunyu mwaséaa ndiri ani?” **16** Simóoni Peéteru akamusea, “Weewe ni Masía, Mwaana wa Muluungu ^ari nkaasu.” **17** Aho, Yésu akamusea, “Watalariwa weewe Simóoni mwaana wa Yóona, sa isáare iri si utúunukuriirwe ni muuntu tuku, maa kaa, ni Taáta waani wa kurumwii. **18** Ni kuwyyira niise, weewe noo Peéteru, na mweeri ya mwaalaliweye uhu, kiimya ndiri mpuka ya vaantu vaanduma, baa ngururu ja Ntarii si jiri daha kwiisiinda tuku. (Hadés g86) **19** Kuheera ndiri fungúwo ja Utemi wa Kurumwii. Isáare roroosi ^uri chuunga aha weerwii kwa irina raani, kuva riri rachúungirwe kurumwii ni Muluungu. Na isáare roroosi ^uri chángula aha weerwii kwa irina raani, kuva riri rachúngwiirwe kurumwii ni Muluungu.” **20** Aho, Yésu akavakaan’ya vapooji vaachwe kari vamuwyiiraa muuntu yoyoosi yeeye ni Masía tuku. **21** Kwaandira mpiindi iyo, Yésu ajáa aanda vawyyiira vapooji vaachwe yoosea ni mpaka adome na Yerusaleému, na uko ni mpaka apate uturikiri mukulu. Ajáa avasea, turikiriwa ari ni vawosi, vakúulu va veeneisi va Ijva na vakiindya va Miiri na ni mpaka uulawe. Siku ya katatu ni mpaka afufulwe. **22** Aho, Peéteru akamusumula Yésu na ivarwii, maa akaanda mubaamirirya yoosea, “Mukulu, ayo si yari kupata siku baa imwi vii tuku!” **23** Yésu akamvalandukira Peéteru akamusea, “Irimu! Isunke mbere yaani, wookuunhitahita, si wookiiririkana masáare ya Muluungu tuku, wookiiririkana ya vaantu.” **24** Aho, Yésu akavasea vapooji vaachwe, “Kooni muuntu yoyoosi yoosaaka aantube ni mpaka iisiite

yeemweene, avaale musaláaba waachwe kira siiku, aantuube. **25** Sa kooni muuntu yoyoosi yoosaaka lamurirya nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, muuntu yoyoosi ^yookiitaaha nkaasu yaachwe sa niini, uwo lamurirya ari. **26** Kwatiite kunáalo che muuntu kuturya weeru yoosi no kiitaaha nkaasu yaachwe? Baku ni kiintu che muuntu ari toola sa nkaasu yaachwe? **27** Sa Mwaana wa Muuntu kuja ari na nkongojima ya Taáta na mirimu miija, aho kumuriha ari kira muuntu kwa kira ^atumama. **28** Kimaari noovawiyira, vamwaari viingi viimire aha, si vari kukwya tuku mpaka vamoone Mwaana wa Muuntu yookuaja Utemii waachwe.”

17 Siku musasatu ^jikalooke, Yéesu akamusumula Peéteri, Yaakúupu na mwaanaavo Yooháani, maa akaambuka novo na luulwii ncholwii kijiraawii. **2** Mpiindi vajáa uko, akavalanduka buuwo mbere yaavo. Kisho chaachwe kikalava ja mwaasu na ingo jaachwe jikava njeru chwee, ja kiweeru cha mwaasu. **3** Koonka, Músa na Elía vakavafumira, maa vakalusika ne. **4** Aho, Peéteri akamusea Yéesu, “Aai Mukúlu, vyabooha taveere haaha aha. Ndekeri njeenge vivaanda vitatu, kimwi chaako, kimwi cha Músa na kimwi cha Elía.” **5** Viintu Peéteri ^ajáa akaari yoolusika, ichu ^roolava rikavawiikira. Sawúti ikafuma aho ichwii yoosea, “Uhu ni Mwaana waani ^namweenda, ^neériwaa mutima ni yeeye, mteereri yeeye.” **6** Vara vapooji ^vakateere jeyyo, vakalaala isi na inda ni woowa. **7** Maa kaa, Yéesu akuja, akavasaasya, maa akavasea, “Inuki. Koofi tuku.” **8** Avo vapooji ^vakiinule miiso, vakamooni Yéesu yeemweene, si vamoona muuntu wiingi tuku. **9** Mpiindi ^vagiritáa fuma luulwii, Yéesu akavalairirya yoosea, “Kari mumuwyíraa muuntu yoyoosi masáare aya tuku, fureru siku Mwaana wa Muuntu ^ari fufuka fuma inkwyii.” **10** Vapooji vajáa vamuurya, “Sa che vakiindya va Miiri vaséaa ni mpaka Elía uje ta?” **11** Yéesu ajáa avasea, “Ni kimáari Elía ni mpaka uje ta aviike neeja masáare yoosi. **12** Maa kaa, ni kuvawiyira niise, Elía ahumula kuja, novo si vamutaanga tuku, na vamubweeyirya uvi ja ^vyeeene vasaaka. Viivyo Mwaana wa Muuntu tamanya iise noo turikiriwa mikonwii yaavo.” **13** Aho, vapooji vakataanga ni lusikira aari masáare ya Yooháani Mubatisáaji. **14** Yéesu na vapooji vaachwe ^vakagiriti fuma luulwii, vakafika kuuntu ^kujáa na ira mpuka ya vaantu. Muuntu umwi akamudomera Yéesu,

akachwaama mbere yaachwe yoosea, **15** “Mukúlu, mulaange mwaana waani na riiso ra wuuja. Yeeye atiite kiinkwiisha ^chamutúrikirya maatuku vii. ^Kari foo chamuváyyaa mootwii na mpiindi jiingi luujii. **16** Namuréetire na kwa vapooji vaako vamuhorye, maa kaa, vasiindirwe.” **17** Aho, Yéesu akavasea, “Aka! Ihi mbyaala si irúmaa na yakiikana. Niikale na nyuunyu mpaka naadi? Na nivayimirirye mpaka naadi? Hooni mureeti na aha.” **18** Aho, Yéesu akuuyamirirya ura murimu muvi, maa ukafuma na hahara mutavana akahola. **19** Mpiindi ^kujáa kusiina vaantu, vapooji vakadoma na kuri Yéesu, maa vakamuurya kuni vari vooveene voosea, “Sa che suusu tasiindirwe kuseyya ura murimu muvi?” **20** Yéesu akavasea, “Sa viintu kuruma kwaanyu ni kudúúdi. Kimaari noovawiyira, kooni kuruma kwaanyu kuri kudúúdi ja mpeke nduudi ya haradáli, sea muri luulu ulu, ‘Isunke aha udome na kura na kwiisunka luri.’ Kuri nyuunyu kusiina kiintu ^kiri vasiinda tuku. **21** [Maa kaa, murimu muvi ja uhu si muri daha kuukibirya bila yoomuloomba mulungu, no kiirekya kurya tuku.]” **22** Mpiindi Yéesu ^ajáa na vapooji vaachwe uko Galiláaya, ajáa avasea, “Mwaana wa Muuntu valandukwa iise aviikwe mikonwii ya vaantu, **23** kamulaa vari, maa kaa, siku ya katatu fufulwa ari.” Vapooji vaachwe ^vakateere jeyyo, vakavisula maatuku vii. **24** Yéesu na vapooji vaachwe ^vakafike múuji wa Kaperenáumu, vasaankan ^yi kóodi ya Kaaya Njija ya Ijáva vakujáa na kuri Peéteri, maa vakamuurya, “Eri, mukiindya waanyu si aríhaa kóodi ya Kaaya Njija?” **25** Peéteri akavasea, “Hii, aríhaa.” Peéteri ^akahinduke na kaayii, baa si analusa chochoosi, Yéesu akava na ncholo kulusikira isáare ra kóodi. Akamuurya Peéteri, “Simóoni, weewe jooli wookoona? Vatemu va ihi weeru vasáankan ^yaa kóodi fuma kwa vaana vaavo, baku fuma kwa vaantu viingi?” **26** Peéteri akamusea, “Fuma kwa vaantu viingi.” Yéesu akamusea, “Kooni ni jeyyo, vaana varekerwa vadiire kuriha kóodi. **27** Maa kaa, sa tundiire kuvakalarya, doma na irivii ukawumire ndowáno. Soompa ya ncholo ^uri kwaata, asamya mulomo waachwe, shaana uri mpía mulomwii waachwe. Toola iyo mpía, doma kwaavo, ukarihe kóodi yaani na yaako.”

18 Mpiindi jira, vapooji vajáa wuuja na kuri Yéesu, maa vakamuurya, “Eri, ni ani noo mukulu kulookya voosi Utemii wa Kurumwii?” **2** Aho, Yéesu akamwaanirira musinga muduudi, akamwiimya katikati yaavo, **3** maa akavasea vapooji vaachwe,

“Kimaari noovawyiira, kooni si muválandukire mave ja vasinga vaduudi, kikomi si muri kiingira vii tuku Utemii wa Kurumwii. 4 Sa jeyyo, muntu yoyoosi ^ari kiikiimya na isi ja uhu musinga, noo mukulu kulookya voosi Utemii wa Kurumwii. 5 Yoyoosi ^ari muteengya musinga muduudi ja uhu kwa irina raani, va ari yookuuteengya niini. 6 Maa kaa, kooni muntu ari muhaanda umwi wa ava vadúúdi ^vaanduma atumame uvi, ni pwee kwaachwe achungirwe lwaala nkiingwii yaachwe, aburukiriwe kati na kati ya mayiya. 7 Ni mpolai kuri weeru sa yara masáare ^yaháandaa vaantu vabweeyye uvi. Kuyerwa ni mpaka kuje vii, maa kaa, ni mpolai kwa ura muntu, ura ^yooreeta uko kuyerwa. 8 Kooni iyaanja au ijeo raako rakuháandire ubweeyye uvi, dumula urifweite na kuli. Ni pwee yaako wiingire nkaaswii, uri iduúmu au ikoónchi kulookya kiingira mootwii si ^urímaa wa siku ^jisiina uhero uri na mayaanja yaviri na majeo yaviri. (aiónios g166) 9 Na kooni riiso raako rakuháandire ubweeyye uvi, rinonkole urifweite na kuli. Ni pwee yaako wiingire na nkaaswii, ^uri ipoócho kulookya kufweitirwa na mootwii wa Jehénamu ^uri na miiso yoosi. (Geenna g1067) 10 Mulaange neeja, kari musínanalaa umwi wa ava vadúúdi tuku, sa ni kuvawyiira niise, mirimu yaavo miija, siku joosi yoónaa kisho cha Taáta waani wa kurumwii. [11 Sa Mwaana wa Muntu uja jo saakira no lamurirya kira ^charimira.] 12 Jooli mookoona? Kooni umwi waanyu ari na muundi makumi ikimi, na muundi imwi yarímiire, che ari bweeyya? Si ari reka jira muundi makumi keenda na keenda luulwii, adome akasaake ira imwi ^yataáhikire tuku wuu? 13 ^Ari kiipata, kimaari noovawyiira, kuva ari na cheeru maatuku vii sa iyo muundi imwi kulookya viintu ^avyeéndaa sa jira muundi makumi keenda na keenda si ^jarímiire. 14 Viivyo, Taáta waanyu wa kurumwii si asáakaa baa umwi wa ava vadúúdi arimire tuku. 15 Kooni mwaanaanyu ahóniire kwaako, doma ukamwyiire uvi waachwe, uve weewe na yeeye vii. Kooni akutéiire, umupátire mundu waako kei. 16 Maa kaa, kooni si akutéiire, tamanya na muntu wiingi umwi au vaviri, sa ‘Kira kiloongi lamulwa kiri kwa vooni vaviri au vatatu.’ 17 Kooni asiitire vateera avo, wyiira mpuka yaako ya vaantu ^vaanduma. Kooni asiitire kuvateerera vaantu ^vaanduma, mabweeyye kwaako ja muntu si ^amamányire Muluungu au ja musaankan’yi kóodi. 18 Kimaari noovawyiira, isáare roroosi ^muri chuunga aha weerwii, kuva

riri rachúungirwe kurumwii ni Muluungu. Na isáare roroosi ^muri richungula aha weerwii, kuva riri rachungwiirwe kurumwii ni Muluungu. 19 Kei kimaari noovawyiira, kooni vaantu vaviri viirúmiire aha weerwii kwa isáare roroosi ^vari loomba, Taáta waani wa kurumwii vaheera ari. 20 Sa hohoosi hara ^vari kijiinga vaantu vaviri au vatatu kwa irina raani, niini kuva ndiri hamwi novo.” 21 Aho, Péeteri akuja na kuri Yéesu, maa akamuurya, “Mukulu, mwaaniitu aahonerye kangai na ntuube musea yasírire? Eri, baa furu mufungati wuu?” 22 Yéesu akamusea, “Si nookusea mara mufungati vii tuku, maa kaa, mufungati mara makumi mufungati (7x70).” 23 “Sa jeyyo, Utemi wa Kurumwii wiifwíne na lusímo ulu. Mutemi umwi asaakaa sumula mpía jaachwe ^ng’eene adaayyáa fuma kwa vatámwa vaachwe. 24 ^Akaande uwo murimo, akareterwa muntu umwi ^ajáa na noongwa ya taláanta mayana ikimi rimwi. 25 Uwo mutámwa akava asiina cho riha tuku. Sa jeyyo, mweenenyumba waachwe akalamula awave iyoombe yeeye, muki waachwe, vaana vaachwe, na viintu vyaachwe vyoosi sa iyo noongwa irihwe. 26 Aho, ura mutámwa akachwaama mbere yaachwe, akamusea, ‘Ee Mukulu, yimirirya, kuriha ndiri noongwa yaako yoosi.’ 27 Mutemi akamoonera mbavariri, akasea ira noongwa yasírire, maa akamurekera alooke. 28 Maa kaa, ura mutámwa ^akafike weerwii, akalumana na mutámwa mwiiwaachwe ^mweene ajáa na noongwa yaachwe ya mpía ja dinári igana rimwi. Aho, akamukwaata, maa akamukurukan’ya nkiingwii kunu yoomusea, ‘Riha noongwa yaani!’ 29 Ura mutámwa mwiiwaachwe akachwaama, akiilomboola yoosea, ‘Nookuloomba yimirirya, riha ndiri noongwa yaako yoosi wuu.’ 30 Ura mutámwa akasiita gigiri. Aho, akatamanya noo maviika mnyololwii mpaka arihe noongwa yoosi. 31 Vatámwa viivaachwe ^vakoone ^cheene uwo mutámwa amubwéeyiriire mwiiwaachwe, vakakalala maatuku vii, maa vakiita muwyiira mweenenyumba waavo ^cheene kifúmiire. 32 Mutemi akamwaanirira ura mutámwa, maa akamusea, ‘Weewe uri mutámwa mavi. Niini naséire noongwa yaako yasírire sa wunóombire. 33 Eri, si yaasaakwa baa weewe umulaange mwiiwaako na riiso ra wuuja ja ^vyeene niini nakulángire na riiso ra wuuja tuku wuu?’ 34 Aho, mutemi na nkali akamutwaala ura mutámwa na mnyololwii, uko aturikiriwe mpaka arihe noongwa yoosi wuu. 35 Viivyo baa Taáta waani wa kurumwii ari vabweeyirya

kira umwi waanyu kooni si amuseire mwiiwaachwe yasfire na mutima waachwe woosi.”

19 Yésu akamarikirye kulusika masáare aya, akalooka fuma Galiláaya, akatamanyá fuuru isi ya Yudeéa nyambuko ya luuji lwa Yorodáani. **2** Mpuka nkulu ya vaantu ikamutuuba, uko akavahorya. **3** Vamwi va Mafarisáayo vakuuja noo muyera. Vakamuurya voosea, “Eri, Miiró yaruma muuntu kamureka muki waachwe sa kiintu chochoosi wuu?” **4** Akuuyirya akavasea, “Si munasoma tuku wuu? Masáare Yari Mpeho yalusá, aho ncholo, Muumba ‘ajáa avumba muuntu mulume na muuntu muki,’ **5** ne akasea, ‘Sa jeyyo, muuntu mulume avarékaa vala íyo na taáta waavo, akava kiintu kimwi na muki waachwe, novo vaviri kuva vari muviri umwi.’ **6** Sa jeyyo, si vari kuva vaviri tuku, ni muviri umwi. Jeyyo, cheene akiluman’ya Mulungu, muuntu si ari nanukula tuku.” **7** Aho, vakamusea, “Sa che de Músa aturumira kamwaandikira muki taláka no mureka?” **8** Yésu akavasea, “Músa avarekera mundooreka vadala vaanyu, sa ufafu wa mitima yaanyu. Maa kaa, keende aho ncholo si vijáa jeyyo tuku. **9** Ni kuvawiyira niise, muuntu yoyoosi ari musiita muki waachwe kooni si sa kuyeenda na mulume wa muuntu, maa aloole muki wiingi, uwo kuva ari yooyeenda na muki wa muuntu.” **10** Aho, vapooji vaachwe vakamusea, “Kooni noo viri jeyyo kwa muki na mulume, ni vyaangu kudiira kuloola!” **11** Yeeye akavasea, “Si voosi vari daha ruma ukiindya uhu tuku, maa kaa, vara vaambiririwaa ni Mulungu. **12** Vaantu viingi vavyaalwa matowáashi, viingi vabweeyiwa matowáashi ni vaantu, na viingi valamula kuva matowáashi sa Utemi wa Kurumwii. Ura ari daha hokera ukiindya uhu ni uhokere.” **13** Aho, vasinga vaduudi vakareetwa na kuri Yésu sa avavikire mikono yaachwe na avaloombere. Maa kaa, vapooji vaachwe vakavaamirirya vara vaantu vavareetáa. **14** Yésu akavasea, “Vareki vasinga vaduudi vuuje na kuri niini, kari muvakitire tuku! Sa Utemi wa Kurumwii ni sa vaantu vari ja ava vasinga.” **15** Aho, Yésu akavatalarya avo vasinga, maa akiinuka aho haantu. **16** Haaha, muuntu umwi akuuja na kuri Yésu, maa akamuurya, “Mukiindya, ni kiintu che kija ndiri bweeyya sa mpokere nkaasu ya siku jisiina uhero?” (aiōnios g166) **17** Yésu akamusea, “Sa che wookunjurya kiintu kija? Kwatiite umwi vii noo muuja. Kooni woosaaka upate nkaasu ya siku jisiina

uhero, kwaatya ndairiri jaachwe.” **18** Uwo muuntu akamuurya, “Ulairiri urikwi?” Yésu akamusea, “Kari wuúlaa tuku, kari uyéendaa na muki wa muuntu tuku, kari wiívaa tuku, kari ulóngowereryaa muuntu tuku, **19** uvanyemye vala íyo na taáta waanyu, na mweende mwiiwaako ja vyeene wiiyenda mweeneevyo.” **20** Uwo mutavana akamusea, “Ayo yoosi nayakwaatya, che kei chookeheka kuri niini?” **21** Yésu akamusea, “Kooni woosaaka uve usiina chakeheka kwaako, tamanya ukavae iyoombe máari uri nojo na mpá uri turya uvaheere vakiva. Jeyyo, turya uri máari ya kikomi ya mberii kurumwii. Aho, yeenda wuuntuube.” **22** Uwo mutavana akateere jeyyo, akiirya mutima, maa akalooka, sa ni musungaati maatuku vii ajáa. **23** Aho, Yésu akavasea vapooji vaachwe, “Kimaari noovawiyira, kuva viri vyafafa maatuku vii kwa vasungaati kwiingira Utemii wa Kurumwii. **24** Kei ni kuvawiyira niise, ni vyaangu ngamia kutweera na ihengerii ra sinkeni kulookya musungaati kwiingira na Utemii wa Mulungu.” **25** Vapooji vakateere ayo, vakatululavaluluvuala, maa vakamusea, “Ni ani de ari daha lamuririwa?” **26** Yésu akavatuurirya miiso, maa akavasea, “Kwa vaantu si vidáhiikaa tuku, maa kaa, kwa Mulungu viintu vyoosi vyadáhikaa.” **27** Aho, Peéteru akamusea, “Laanga! Suusu tareka kira kiintu tukakutuuba. Che turi turya?” **28** Yésu akavasea, “Kimaari noovawiyira, mpiindi viintu vyoosi viri bweeyiwa ufya, Mwaana wa Muuntu kiikala ari ichuumbii ra kitemi ra nkongojima. Na nyuunyu vara muuntúubaa, kiikala mari machuumbii ikimi na yaviri moojilamurira nkolo ikimi na iviri ja Isiraeéli. **29** Na kira muuntu areka nyuumba, au vaanaavo, au marumba, au taáta, au íyo, au vaana, au mawunda sa niini, hokera ari mara igana rimwi kulookererya, na hokera ari nkaasu ya siku jisiina uhero. (aiōnios g166) **30** Maa kaa, vara va ncholo veera vari mukirii, na vara va mukirii kuva vari va ncholo.

20 Utemi wa Kurumwii, wiifwíine na muuntu ajáa na iwunda ra misabíibu. Uwo ajáa afuma namutóondo noo saaka vibarúwa sa iwundii kwaachwe. **2** Akiirumira novo kuvariha mpá ya dinári imwi kwa siku, maa akavatwala na iwundii raachwe ra misabíibu. **3** Mpiindi jo yuurira ng’oombe, akafuma, akashaana viingi viimire isóokwii baa murimo tuku. **4** Akavasea, ‘Baa nyuunyu tamanyi na iwundii raani ra misabíibu mukatumame, na niini variha ndiri kira cheene Miiró yaruma.’ **5** Jeyyo vakatamanyá. Uwo

mweeneiwunda akafuma kei mpiindi ja mpoloonge, na mpiindi ja cháamuusi, akabweeyya vivira. **6** Baa mpiindi jo fyula ng'oombe akafuma kei. Aho isóokwii, akashaana vaantu viingi víimire, maa akavuurya, 'Sa che mwíimire aha chobu baa murimo tuku?' **7** Novo vakamusea, 'Sa kusiina muntu áatúhíire murimo tuku.' Yeeye akavasea, 'Baa nyuunyú tamanyi mukatúmame iwundii raani ra misabíibu.' **8** Ákafike níiwulo, mweeneiwunda ra misabíibu akamusea mutumami áimíríraa vatumami vaachwe, 'Vaanirire vatumami voosi úvaríhe musáala waavo. Waandire na úra ákíímíkíríirye fúuru úra wa ncholo.' **9** Vara vatumami ávájáa vaheewa murimo mpiindi jo fyula ng'oombe, kira muntu akarihwa mpía ya dináari imwi. **10** Vara va ncholo ávakúje, vakiisea rihwa vari ájiri foo kulookya vara viingi. Maa kaa, kira muntu akarihwa mpía ya dináari imwi. **11** Vakahokera mpía jaavo, maa vakaanda mung'uurira mweeneiwunda, **12** voosea, 'Vaantu ava úvahíire murimo mpiindi jo fyula ng'oombe vatúmamire kwa isaa rimwi vii. Ha de jooli úvaríhire hamwi na suusu átayímíríirye uruto wa murimo na ivááva ra mwaasu chobu?' **13** Aho, úra mweeneiwunda akamusea umwi waavo, 'Kijeengi, si nakukwáatire matu tuku! Eri, si twaari twírúmiire mariho ya mpía ya dináari imwi tuku wuu?' **14** Sumula kira ákikutéire, wiitamanyirye. Niini nalámwiire kumuheera úhu ákíímíkíríirye hamwi na weewe. **15** Eri, Miiró si yaruma niini kutumia máari jaani ja ávyee ne noosaaka tuku wuu? Eri, wookoona usungu sa viintu niini naboohya inda wuu?" **16** Yéesu akamusea, "Jeyyo, vara va mukirii, kuva vari va ncholo, na vara va ncholo, kuva vari mukirii." **17** Mpiindi Yéesu áambukáa na Yerusaléemu, ajáa avasumula vapooji vaachwe ikimi na vaviri na ivarwii. Aho, akavasea, **18** "Ni kaambuka tiise na Yerusaléemu, na Mwaana wa Muntu víikwa ari mikonwii ya vakúulu va veeneisi va Ijva na vakiindya va Miiró. Voovo luusa vari irya akweye. **19** Kumukwaatya vari mikonwii ya vaantu si ávari Vayahúudi sa vamuvae mijeléedi na vamuning'in'ye musalábii fúuru akweye. Maa kaa, siku ya katatu fufuka ari!" **20** Aho, íyo waala vaana va Sebedáayo akadoma na kuri Yéesu hamwi na vaana vaachwe, akamwiinamira, maa akamuloomba amabweeyirye kiintu kimwi. **21** Yéesu akamuurya, "Che woosaaka?" Ne akasea, "Noolomba vaana vaani ava vaviri umwi ikale mukono waako wa kumoso, na viingi mukono waako wa kulume útemii waako." **22**

Yéesu akamusea, "Si wootaanga ácheene wooloomba tuku. Eri, daha muri kunyweera nduvo áng'eene ndiri nyweera niini wuu?" Vakasea, "Daha turi." **23** Yéesu akavasea, "Nduvo yaani kiinyweera muri, maa kaa, kwiikala mukono waani wa kulume na wa kumoso si viri vyaani kuvahera tuku. Nkalo ijo ni sa vara áviimiriwa neeja ni Taáta waani." **24** Vapooji vara viingi ikimi ávakateere jeyyo, maa vakavakalarira vara vanduu vaviri. **25** Maa kaa, Yéesu akavaanirira voosi, maa akavasea, "Mwamányire vakúulu va vaantu si ávari Vayahúudi, vaviimíríraa vaantu vaavo na ngururu, na vakúulu vaavo valáiraa vatiite wiimiriri mweeri yaavo." **26** Kuri nyuunyú si noosaaka vive jeyyo tuku. Kiri vyoova jeyyo, muntu áyoosaaka ave mukúulu kwaanyu, ni mpaka ave mutumami waanyu. **27** Kei, muntu yoyoosi áyoosaaka kuva wa ncholo kwaanyu, ni mpaka ave mutumwa waanyu. **28** Viivyo Mwaana wa Muntu si úja jo tumamirwa tuku, maa kaa, úja sa ji avatumamire vaantu, kei atoole nkaasu yaachwe kuva ununuuli sa vaantu ávari foo. **29** Mpiindi Yéesu na vapooji vaachwe áviinukáa fuma Yeríiko, mpuka nkulu ya vaantu ijáa yavatuuba. **30** Mbarimbari ya njira, vájáa víikyíire vahoku vaviri. Ávakateere Yéesu yoolooka, vakatula isóso voosea, "Yéesu Mweenevyoosi, Sha Daúdi, tulaange na riiso ra wuuja!" **31** Mpuka ya vaantu ikavadalavya vareke tula isóso, maa kaa, voovo vakadoomererya tula isóso voosea, "Ee Sha Daúdi, Mweenevyoosi, tulaange na riiso ra wuuja aai!" **32** Yéesu ákíima, maa akavaanirira voosea, "Che moosaaka nivabweeyirye?" **33** Novo vakasea, "Mweenevyoosi, toosaaka toone." **34** Yéesu akavoonera mbavariri, akavasaasya miiso yaavo. Hahara miiso yaavo yakatunukuka, novo vakamutuuba.

21 Yéesu na vapooji vaachwe ávakasengerere fika Yerusaléemu, vakafika iturii ra Besifáage, Luulwii Iwa Miseitúuni. Aho, Yéesu akavatuma vapooji vaachwe vaviri, **2** akavasea, "Tamanyi na iturii ári aho mbere, na ámuri fika vii shaana muri ndákwi áyachúungirwe na mwaana waachwe. Jichunguli mundeetere. **3** Kooni muntu avuúriirye chochoosi musei, 'Mweenevyoosi yoojisaaka,' na úwo muntu varekera ari chaangu." **4** Masáare aya yafumira sa masáare áyaluswa ni muláli na mutwe yakiimane, **5** "Vavyíire vaantu va múji wa Sayúuni, laangi Mutemi waanyu yookúja! Ahola na iivérekiirye ndákwi,

“ng’eene iri hamwi na mwaana.” 6 Vara vapooji vaviri vakabweeyya ja ^vyeeene vajaa valáiririwe ni Yéesu. 7 Vakiireeta ira ndákwi na mwaana waachwe, vakaala ingo jaavo myoongwii ya ijo ndákwi, maa Yéesu akaambuka. 8 Mpuka nkuulu ira ^yamutuubáa vakaala ingo njirii na viingi vakatema matáampi ya miti, maa vakaala njirii. 9 Vaantu vara ^vajaa vamlóngoriire na vara ^vamutuubáa, vatuláa isóso voosea, “Aduumbwe Sha Daúdi, atalariwa yeeye ^yookuujja kwa irina ra Ijüva! Kuduumbwe kurumu mweerimweeri.” 10 Yéesu ^akiingire Yerusaleému, múuji woosi ukajimbuka maatuku vii. Aho, vakaanda kiuyurya, “Uhu ni ani?” 11 Mpuka ya vaantu ira ^jjáa na Yéesu vakavasea, “Uhu ni Yéesu muláali na mutwe kufuma Nasaréeti múuji wa Galiláaya.” 12 Yéesu akiingira waámii ya Kaaya Njija ya Ijüva, akaanda vakibirya vaantu voosi ^vaváa iyoombe no wula viintu sa vamutoorere Ijüva. Akakundula méesa ja vaantu ^vawulanáa mpía na akakundula machuumbi ya vaantu ^vaváa iyoombe njiva. 13 Aho, akavasea, “Masáarii ^Yari Mpeho vyaandikwa, ‘Nyuumba yaani kaanirirwa iri nyuumba yo muloomba Muluungu.’ Maa kaa, nyuunyu mwiválandwiire ikava ‘mpaanga ya vívi.’” 14 Vahoku na vivete vajaa vuujja na Kaayii Njija na yeeye akavahorya. 15 Maa kaa, vakúulu va veeneisi va Ijüva na vakiindya va Miiri ^vakoone viintu ^vihwálaryaa ^vyeeene Yéesu abweeyyáa, kei na viintu vasinga ^viimbáa waámii ya Kaaya Njija voosea, “Aduumbwe Mwaana wa Daúdi,” vakakalala. 16 Aho, vakamusea, “Eri, si wooteera ^cheene ava vooluusa tuku wuu?” Yéesu akavasea, “Hii. Si munasoma Masáare ^Yari Mpeho ^cheene yaluusa tuku wuu? Yaluusa, ‘Kwa milomo ya vaana vaduudi na nkuumbu, wiikiimanirya duumbi.’” 17 Aho, akavareka maa akalooka na weerwii ya múuji fuuru iturii ra Besanía kuntu ^alaala uchiku uwo. 18 Namutóondo vii mpiindi Yéesu ^hindukáa na múujii, akaavwa ni njala. 19 Aho, akoona musaambu mbarimbari ya njira, akautamanyirya, maa kaa, si ashaana kiintu tuku, akashaana masaambi vii. Aho akusea, “Si ukatuungire ndiwa kei vii kaa tuku!” Haaho, musaambu ukanyaamala. (aion g165) 20 Vapooji vaachwe ^vakoone jei, vakahwalala maatuku vii voosea, “Jooli vivihire musaambu unyaamale chaangu jei?” 21 Yéesu akavasea, “Kimaari noovawyiira, kooni muviire na kuruma baa kuva na kivundu tuku kura mitimii yaanyu, si muri daha tumama iki ^kivihire vii kuri uhu musaambu tuku. Maa kaa, daha muri kulusea ulu luulu,

‘Kuurika ukafweitirwe mayiyii,’ novyo kuva viri jeyyo. 22 Chochoosi ^muri loomba mpiindi ^moomuloomba Muluungu, kooni mooruma, kipata muri.” 23 Yéesu ^akafike Yerusaleému, akiingira na waámii ya Kaaya Njija, maa akaanda kiindya. Aho, vakúulu va veeneisi va Ijüva na vawosi va Vayahúdi vakuuja na kuntu ^akiindyáa, maa vakamuurya, “Ni kwa wiimiriri urikwi wootumama aya masáare? Na ni ani akuheera wiimiriri uhu?” 24 Yéesu akavasea, “Naani kuvuurya ndiri kiintu kimwi. Kooni muúyiryee, naani vawyiira ndiri ni kwa wiimiriri urikwi nootumama aya masáare. 25 Ubatfiso wa Yooháani ni hai ^wafuma? Ni kurumwii baka kwa vaantu?” Vakalusikan’ya voovo kwa voovo voosea, “Kooni taséire, ‘Wafuma kurumwii,’ sea ari, ‘Haaha amwi si mumuruma?’ 26 Maa kaa, kooni taséire, ‘Wafuma kwa vaantu,’ tookoofa mpuka ya vaantu, sa voosi vamuruma Yooháani ni muláali na mutwe wa Muluungu.” 27 Sa jeyyo vakamusea Yéesu, “Iyau, si tamányire tuku.” Ne akavasea, “Baa niini si ndiri vawyiira ni kwa wiimiriri urikwi nootumama aya tuku.” 28 “Jooli mookoona? Muuntu umwi ajáa atiite vaana vaviri. Akamudomera ndaambere, maa akamusea, ‘Mwaana waani, tamanya ukatumame iwundii ra sabíibu isiku.’ 29 Mwaana waachwe akamutatula yoosea, ‘Si ndiri doma tuku!’ Mpiindi ^jikalooke, akavalandula miryuungu yaachwe akatamanyia. 30 Aho, ura moosi akamudomera mwaana waachwe wiingi akamuwyiira vivira. Uwo akamurumira yoosea, ‘Taáta tamanya ndiri,’ maa kaa, si atamanyia vii kaa tuku. 31 Ni arikwi kati ya ava vaviri ^atumama kira ^cheene taáta waavo asaakáa?” Novo vakamusea, “Ni ura wa ncholo.” Yéesu akavasea, “Kimaari noovawyiira, vasaankan’yi kóodi na vahéngéeti voovalongorera kiingira na temii wa Muluungu. 32 Yooháani uja na kwaanyu kuvoonekya njira ya uwoloki, nyuunyu si mumuruma tuku, maa kaa, vasaankan’yi kóodi na vahéngéeti vamuruma. Baa neembe moona ayo, mpiindi ^jikalooke si mwavalanduka na mumurume tuku. 33 Teereri lusímo lwiingi. Kwajáa kwatiite muuntu umwi ^ajáa na iwunda. Aho iwundii raachwe, ajáa ahaanda misabíibu, akariingirirya lukaande, akasiimba iduundu ro fuunchira sabíibu so tengenesera diváai na akajeenga kivaanda kiliihi cho rindirira. Aho, akavakojya varimi iro iwunda, maa yeeye akakera njira. 34 Mpiindi jo chwa ^jikafike, akavatumama vatumami vaachwe vakasumule haantu haachwe ha ndiwa fuma kwa avo

varimi. **35** Vara vaantu ^vakojiwa vakavakwaata vara vatumami, umwi vakamuvaa, wiingi vakamulaa na wiingi vakamuvaa na mawye. **36** Aho, mweeneiwunda akatuma vatumami wiingi ^vari foo kulookya vara va ncholo, novo vakavabweeyirya uvi vivira. **37** Lo kiimikirirya akatuma mwaana waachwe na kwaavo kunu yookiisea, 'Kumunyemya vari mwaana waani.' **38** Maa kaa, vara ^vakojiwa iwunda ^vakamoone mwaana waachwe vakiwiyira, 'Uhu noo mpaari wa iri iwunda. Hendi tumulaa, maa upaari waachwe uve wiiswi!' **39** Jeyyo, vakamukwaata, vakamufweitira na weerwii ya iwunda ra misabibu, maa vakamulaa. **40** Haaha ^ari kuuja mweeneiwunda ra misabibu, ni jooli ari vabweeyya avo vaantu avakojya?" **41** Vakamusea, "Na nkalaria vamala ari avo vavi! Aho, vakoja ari iwunda ra misabibu vaantu wiingi ^veene viindoomuriha ndiwa mpiindi jo chwa." **42** Yeesu akavasea, "Eri, si munasoma Masaaire ^Yari Mpeho ^cheene yalusa tuku wuu? Iweye ^rasiitwa ni vajeengi, ravire iweye ikuulu ra kichurii. Ijva atumamire isaaire iri, noro rabooha na ni iyei maatuku vii miiswi yiiti." **43** Sa jeyyo, ni kuvawiyira niise, Utemi wa Mulungu seyyiwa uri kwaanyu, na heewa vari vaantu va isi jiingi ^veene vari daha kuvyaala ndiwa jaachwe. **44** Kira muuntu ^awijaa mweeri ya iweye iri, ng'enyekang'enyeka ari, na ura ^riri muwiyira chinika ari kamwi." **45** Vakaulu va veeneisi va Ijva na Mafarisaaayo ^vakateere simo ja Yeesu, maa vakataanga ni voovo joovalusa. **46** Vakasaaka njira yo mukwaata, maa kaa, vakoofa ira mpuka ya vaantu sa vamoona ja mulali na mutwe wa Ijva.

22 Yeesu akalusika na Mafarisaaayo kei kwa simo, akavasea, **2** "Utemi wa Kurumwii wiifwine na mutemi umwi ^ajaa iimya neeja ngovi ya iloola ya mwaana waachwe. **3** Akavatuma vatumami vaachwe, vakavaanirire vara vaantu ^ajaa avalarikire vuje na ngovii, novo vakasiita kuuja. **4** Akatuma vatumami wiingi kei, akavasea, 'Vasei vara ^valarikirwe, ngovi yahumwiire sa nyuunyu, nahumwiire baa siinja nkabaako jaani ja ng'ombe na njii ku ^janona. Teengi na ngovii.' **5** Vara ^valarikirwe baa si vavikwaatya tuku, vakiilookera, umwi na iwundii kwaachwe, wiingi na mirimwii yaachwe. **6** Wiingi vakavakwaata vara vatumami, vakavabweeyirya vyaviha na vakavulaa. **7** Ura mutemi akalalala maatuku vii, akatuma mpuka ya valwi nkoondo vaachwe ikavamala vara vulai, na

muuji waavo vakumala na mooto. **8** Aho, akavasea vatumami vaachwe, 'Ngovi ya iloola yahumwiire kiimiwa neeja, maa kaa, vara ^navalaarika si valalwa viima neeja vuje tuku. **9** Haaha tamanyi na kuuntu njira ^jalumana, mumulaarika kira muuntu ^muri moona uje na ngovii.' **10** Aho, vara vatumami vakafuma vakadoma na kuuntu njira ^jalumanira, vakavateengya vaantu voosi ^vavashaana, vavi na vaaja. Baanka ya ngovi ikamema vayeni. **11** Maa kaa, mutemi ^akiingire sa avoone vayeni va ngovi, akamoona muuntu umwi asiina ingo ya ngovi ya iloola. **12** Mutemi akamuurya, 'Kijeengi, jooli wifwii na kunu baa ingo ya ngovi tuku?' Ura muuntu ajaa asiina cho lusa tuku. **13** Aho, mutemi akavasea vatumami vaachwe, 'Muchuungi mikono na mawulu na mumufweite na weerwii kuri na kilwiirya, uko kuva kuri na kiro no sha mayoe.' **14** Sa vara ^vaanirwa ni foo vari, maa kaa, vara ^vasaawulwa ni vake." **15** Aho, Mafarisaaayo vakatamanyia, maa vakiita noo kiimya neeja muryungu wo mukwaata kwa masaaire yaachwe mweenevyo. **16** Vakavatuma vapooji vaavo hamwi na vaantu va mutemi Herode voosea, "Mukiindya, takumanyire weewe ni muuntu ^ulusa kimari, na wakiindya njira ya Mulungu kwa kimari baa si ulangaa ukulu wa muuntu tuku. Weewe si ulangaa buwo tuku. **17** Hooni twiyire, jooli wookona? Ndairiri jaruma muuntu arihe koodi kwa Kaisari, baki tuku?" **18** Maa kaa, Yeesu kunu yootaanga miryungu yaavo mivi, akavasea, "Nyuunyu vakweembi, amwi mooyera kuntea? **19** Hooni nyonekyi mpia yo rihira koodi." Maa vakamuretera mpia ya dinari. **20** Ne akavuurya, "Buuwo ihi na irina iri ni vya ani?" **21** Vakamusea, "Ni vya Kaisari." Aho, Yeesu akavasea, "Haaha, vya Kaisari muheeri Kaisari, na vya Mulungu muheeri Mulungu." **22** ^Vakateere jeyyo, vakahwalala maatuku vii. Aho, vakamureka, vakiilookera. **23** Siku yiyo, Masadukaaayo, noo kusea vara ^vasaa kusiina kufufuka tuku, vakuja na kuri Yeesu. Aho, vakamusea, **24** "Mukiindya, Musa asea, 'Kooni muuntu akwii baa kuva na vaana tuku, mwaanaavo yoosaakwa ampaale uwo mulala sa amavyaarire vaana mwaanaavo ura ^aakwya.' **25** Haaha miitu kujaa kwatiite vaana valume mufungati va muuntu umwi. Ura wa ndambere akaloola muki, uhu akakwya, na sa viintu ajaa asiina mwaana, akamureka mwaanaavo ura mulala. **26** Kiintu kiiko kikafumira kwa mwaanaavo wa kaviri, na wa katatu,

na fuuru wa mufungati. 27 Maa reeru, ura muuntu muki ne akawulala. 28 Haaha, siku ira ya ufufuuko ura muuntu muki ni muki wa ani ari kuva? Sa voosi mufungati vamuloola.” 29 Yéesu akavasea, “Mwahóniirye sa si mumányire Masáare Yari Mpeho na ngururu ja Mulungu tuku. 30 Mpiindi ja ufufuuko, vaantu si vakalóorire noo loolwa tuku, voovo kuva vari ja mirimu miija ya kurumwii. 31 Maa kaa, kwa ufufuuko wa vaantu ^vaakwa si munasoma kira Mulungu ^avawiyira, yoosea, 32 ^Niini ni Mulungu wa Aburaháamu, Mulungu wa Isaka, Mulungu wa Yaakúpu tuku wuu? Yeeye si Mulungu wa vaantu ^vaakwa tuku, yeeye ni Mulungu wa ^vari nkaasu.” 33 Mpuka ya vaantu ^vakateere jei, vakahwaalariwa ni ukiindya waachwe. 34 Mafarisáayo ^vakateere Yéesu avatúunikire milomo Masadukáayo, maa vakijijinga hamwi. 35 Umwi waavo ^mweene ajáa mukiindya wa Miiro akamuurya Yéesu ko mayera, 36 “Mukiindya, urikwi noo ulairiri mukuulu kuri Miiro ya Mulungu?” 37 Yéesu akamusea, “Mweende Ijuva Mulungu waako na mutima waako woosi, na nkaasu yaako yoosi, na muryungu waako woosi.” 38 Uhu noo ulairiri wa ncholo na mukulukuulu. 39 Ulairiri wa kaviri wiifwiine na uwo, ‘Mweende mwiiwaako ja ^vyene wiyenda mweeneevyo.’ 40 Miiro na valáli na mutwe voosi, mwaariryo waavo ni ndairiri iji iviri.” 41 Mafarisáayo ^vakijijinge hamwi, Yéesu ajáa avuurya, 42 “Jooli moomwiirikana Masía? Yeeye ni mwaana wa ani?” Vakamusea, “Mwaana wa Daúdi.” 43 Ne akavasea, “Jooli de Daúdi kati ^alusikáa ko longoolwa ni Mutima Muji amwaanirira, ‘Mweenevyoosi’? Yeeye ase, 44 ‘Ijuva amusea Mweenevyoosi waani, ‘Ikala mukono waani wa kulume, fuuru nivaviike vavi vaako, vave isi ya majeo yaako.’” 45 Haaha kooni Daúdi yoomwaanirira, ‘Mweenevyoosi’ waachwe, ha de jooli Masía ari kuva mwaana wa Daúdi?” 46 Kusiina muuntu ^adaha kumuuyirya isáare tuku. Na kwaandira siku iyo, kusiina ^ayera kumuurya kei tuku.

23 Aho, Yéesu akiisea ira mpuka ya vaantu hamwi na vapooji vaachwe, 2 “Vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vatiite wiimiriri wo vakiindya vaantu Miiro ya Músa. 3 Jeyyo, mwasaakwa mvatuube kira kiintu ^voovawiyira. Maa kaa, kari mvatuube ^cheene voobweeya tuku, sa si vatúubaa kira ^vaváryulaa tuku. 4 Voovo vachúungaa miriwa mikulu na vavavérekyaa vaantu, maa kaa, voovo

veeneevyo si vasáakaa kwiiyinula baa na imaamba vii tuku kwiiseesya. 5 Viintu vyoosi vabwéeyaa sa vaantu voone. Vaténgeneshaa nkova jawariha ^vaandika Miiro, maa de vandookiivikira vipámii na mikonwii. Kei, valíhiyaa ndihi ja mikáwo ja ingo jaavo kulookya ja viingi. 6 Veenda kwiikala haantu ha nyemi ngovii na machuumbii ya mbere masinagóogii. 7 Veenda luumbiwa masóokwii na veenda vaantu vavanirire, ‘Ee Mukiindya.’ 8 Maa kaa, nyuunyu kari mwaánirirwaa mukiindya tuku, sa mwatiite Mukiindya umwi vii na nyuunyu voosi ni vanduu. 9 Na nyuunyu kari mwmwaániriraa muuntu yoyoosi taáta aha weerwii tuku, sa mwatiite Taáta umwi, yeeye ni kurumwii ari. 10 Kari mwaánirirwaa mukiindya tuku, sa mwatiite mukiindya umwi, ne noo Masía. 11 Mukáulu kari nyuunyu kuva ari mutumami waanyu. 12 Ura ^iiyámbukyaa, kiimiwa ari, na ura ^iikímyaa, kaambukiwa ari. 13 Maa kaa, ni mpolai kari nyuunyu vakiindya va Miiro na nyuunyu Mafarisáayo, nyuunyu vakweembi! Nyuunyu mootuuba vachungira vaantu weerwii ya Utemi wa Kurumwii. Nyuunyu veeneevyo si mwíngiraa tuku, na vara ^voosaaka kwiingira mvakítiraa. [14 Ni mpolai kari nyuunyu vakiindya va Miiro na nyuunyu Mafarisáayo vakweembi. Nyuunyu mwanyáhiraa nyumba ja valala, na kwa ukweembi mwamulóombaa Mulungu vilihi. Sa jeyyo, heewa muri irya ^ralookya.] 15 Ni mpolai kari nyuunyu vakiindya va Miiro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuunyu mwakérra njira kari isi na mayiyi moosaakira muuntu umwi atuube díini yaanyu, na ^ari vatuuba mwamwbwéeyaa ave wa Jehénamu mara kaviri kulookya nyuunyu! (Geenna g1067) 16 Mpolai nyuunyu valongooli vahoku. Nyuunyu mwaséaa kooni muuntu iiláhire kwa Kaaya Njija ya Ijuva si kiintu tuku. Maa kaa, kei mwaséaa kooni muuntu iiláhire kwa saháabu ya Kaaya Njija uwo iikúndikire kwa kwiilaha kwaachwe. 17 Nyuunyu vahoku vakookoyo, ni kirikwi noo kikuulu, saháabu baka Kaaya Njija ira ^itálaryaa saháabu ive njija mbere ya Mulungu? 18 Kei mwaséaa, ‘Kooni muuntu iiláhire kwa masabáahu si kiintu tuku, maa kaa, kooni muuntu iiláhire kwa mpóryo ^iri mweeri yaachwe, uwo iikúndikire kwa kwiilaha kwaachwe.’ 19 Nyuunyu vahoku, ni kirikwi noo kikuulu, ira mpóryo baka masabáahu ira ^yookiibweeya mpóryo ive njija mbere ya Mulungu? 20 Haaha muuntu yoyoosi ^iiláhaa kwa masabáahu, uwo iiláhaa kwa masabáahu na viintu

vyoosi ^viri mweeri yaachwe. **21** Muuntu yoyoosi ^iiláhaa kwa Kaaya Njija, iiláhaa kwa iyo Kaaya na kwa ura ^iikalaa isii yaachwe. **22** Na ura ^iiláhaa kwa kurumu, iiláhaa kwa ichuumbi ra Mulungu na kwa yeeye ^ikalaa mweeri ya iro ichuumbi. **23** Ni mpolai kuri nyuunyu vakiindya va Miiro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuunyu watóolaa rimwi ra malundu ikimi ya faai, biinsáari na júra na kunu mooreka masáare ya kikomikoomi ya Miiro ya Mulungu baa ja uwoloki, kulaanga na riiso ra wuuja na kuruma. Iyyo noo viintu ^vyasaakwa mutumame, na baa kei, kari mureke aya yiingi tuku. **24** Nyuunyu valongooli vahoku. Mwasúujaa vidúúdu, kunu moomerya ngamía! **25** Ni mpolai kuri nyuunyu vakiindya va Miiro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuunyu mündoosuunta ndavo na saháani kwa weerwii, maa kaa, isii jamema kunyahira máari na uláku. **26** Weewe Mufarisáayo muhoku, suunta ta isii ya ndavo, maa de weerwii ya ndavo kusúuntike. **27** Mpolai kuri nyuunyu vakiindya va Miiro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuunyu muri ja mbiríira ^jahakwa chokáa, jira ^joónekanaa jabooha weerwii, kunu jamema makúfa ya vaantu ^vaakwa na waavu wa mavala ^yiisimiresimire. **28** Ni viivyo, kiweerwii moónekanaa ja vaantu vawoloki, maa kaa, isii mwamema ukweembi na kuwuna miiro. **29** Ni mpolai kuri nyuunyu vakiindya va Miiro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuunyu mündoojeengerera mbiríira ja valáali na mutwe va Ijva no bohererya mbiríira ja vaantu vaaja. **30** Na mwaséaa, 'Ngaari tujáa twiikala mpiindi ya vala baaba wiitu, ngaari si tatamaman'ya murimo wo kiita sakami ya valáali na mutwe va Ijva tuku.' **31** Kwa njira iyo moónekyaa nyuunyu muri vaana va vara ^vavuláa valáali na mutwe va Ijva. **32** Haaha marikiriryi murimo muvi ^mweene vala baaba waanyu vaanda. **33** Nyuunyu ni njoka, nyuunyu ni mbyaala ya nyororooda! Jooli muri neha kuheewa ilya ro twaalwa na Jehénamu? (Geenna g1067) **34** Iki noo ^chooreka navatámiraa valáali na mutwe, vaantu ^vari na tooti na vakiindya. Vamwi vulaa muri noo vaning'in'ya musaláabii fúuru vakwe, viingi vavaa muri mijeléedi masinagóogii yaanyu na viingi vatuuba muri fuma múuji uha fúuru wiingi. **35** Jeyyo, sakami ya vawoloki yoosi ^yiitwa aha weerwii ive mweeri yaanyu, keende sakami ya Abéeli muwoloki, fúuru sakami ya Sakaría mwaana wa Barakía, ura ^mwamulaa kati na kati ya masabáahu na Haantu Haaja. **36** Kimaari noovawyiira, aya yoosi

kuuja yari mweeri ya mbyaala ihi! **37** Aka Yerusaléemu, aka Yerusaléemu, weewe ^wulaa valáali na mutwe na ^uváava na mawye vara ^vatámwaa kwaako. Ni kangai nasáakaa vasaankan'ya vaana vaako ja nkuku viintu ^ikúnikirira nchuuru jaachwe mbavii jaachwe, maa kaa, weewe wasiita? **38** Laanga nyumba yaako yarékirwe ntuhu na nkiva. **39** Sa noovawyiira, si mukaanyíne kei tuku fúuru mpiindi ira ^mukaséire, 'Atalariwa yeeye, ^yookuujja kwa irina ra Ijva.'"

24 Yéesu ajáa afuma Kaayii Njija ya Ijva, na mpiindi ^iilookeráa, vapooji vaachwe vajáa vamudomera, vakamoonekya majuumba ya Kaaya Njija. **2** Aho, Yéesu akavasea, "Hii, majuumba aya yoosi, mwayíne. Kimaari noovawyiira, kusiina iweye baa rimwi ^iri chaala mweeri ya iweye riingi tuku. Mawye yoosi vuu girimulwa yari!" **3** Mpiindi Yéesu ^ajáa ikyiire Luulwii Iwa Miseitúuni, vapooji vaachwe vajáa vamudomera na kijiraawii vakamuurya, "Twyiire ni naadi aya masáare yoosi ^yari fumira? Ni ishára che ^jiri koonekya kuuja kwaako na kuherererya kwa mpiindi?" (aión g165) **4** Yéesu akavasea, "Laangi neeja kari muuntu avakoovere tuku. **5** Vaantu ^vari foo kuuja vari kwa irina raani, kira umwi yoosea 'Niini noo Masía,' novo vakoovera vari ^vari foo. **6** Teera muri nkoondo na fwefwe ja nkoondo, laangi, kari moófaa tuku, sa aya yoosi ni mpaka yafumire, maa kaa, ura uhero ukaari. **7** Isi kiinula iri nkoondo na isi yiingi, na utemi umwi kiinula uri nkoondo na utemi wiingi. Kwa kuri na njala ya imalo na vitiintima haantu haantu. **8** Ivi vyoosi noo ja ncholo vii ya usungu wa makata ^vyene waánda. **9** Aho, vakwaatya vari mikonwii ya vaantu sa muturikiriwe na muulawe. Isi joosi vasuula jiri sa irina raani. **10** Mpiindi ijo, vaantu ^vari foo valanduka vari kuruma kwaavo, novo kiivarinduka veende na kiisuula vari. **11** Valáali na mutwe va ulongo ^vari foo fumira vari na koovera vari vaantu ^vari foo. **12** Sa viintu kuwuna miiro kuri koongereriwa, kweenda kwa vaantu ^vari foo hola kuri. **13** Maa kaa, ura ^ari yimirira fúuru uhero noo ^ari lamuririwa. **14** Masáare Maaja ya utemi variyulwa yari kuri weeru yoosi, sa isi joosi vataange kimáari cha Masáare Maaja. Aho, de kura kukiimikirira kuuje. **15** Haaha muri koona ^anyanyi ^uréetaa usaambu ^wavihaviha' wímire Haantu Haaja, usaambu ura ^waluuswa ni Danyéeli muláali na mutwe wa Ijva, ura ^yoosoma ataange, **16** vara ^vari isi ya Yudéa vatijire njuulwii. **17** Yoyoosi ^ari ikekeerii kari akiime na isi ji atoole chochoosi

nyuumbii tuku. 18 Ura ^ari iwundii, kari ahinduke na kaayii ji atoole nkáancho yaachwe tuku. 19 Ni mpolai kwa vara ^vari kuva varuto na ^viindookoonkya siku ijo. 20 Loombi sa kutiija kwaanyu kudiire kuva mpiindi ja mpeho au siku ya Sabáato. 21 Sa siku ijo kuva kari na uturikiri mukuulu ^mweene si unafumira keende kwaanda kwa weeru mpaka isiku, na baa si luu ukafumiire kei tuku. 22 Ngaari siku ijo si jiri keehiwa, ngaari kusiina muuntu baa umwi ^ahona tuku. Maa kaa, sa vara vaantu ^avasaawula, ajikeehya siku ijo. 23 Mpiindi ijo, kooni muuntu yoyoosi avaséire, 'La! Masía nu aha,' au 'La! Nuura hara,' kari murúmaa tuku. 24 Sa fumira vari vala masía va uloongo, na valáali na mutwe va uloongo, voovo bweeyya veende ishára nkuulu na viintu ^vihwáalaryaa sa vavakoovere baa vara ^vasaawulwa kooni viri dahika. 25 Laangi navawyiire, kati ^yakaari fumira. 26 Sa jeyyo, kooni muuntu avawyiire, 'La! Nuura kura isi ya ibalángwii,' kari mudómaa tuku, au 'La! Nuura kura mberii,' kari murúmaa tuku. 27 Sa ja ^vyeeene lulávo lwafúmaa itumba lukoonkana fuuru usweero, jeyyo noo ^vyeeene viri kuva kuuja kwa Mwaana wa Muuntu. 28 Haantu kari na maka ^ikwiire, noo kuuntu nkuumba jilumaniraa. 29 Uturikiri wa siku ijo ^uri looka vii, 'Mwaasu kunikirirwa uri, na mweeri si uri fala tuku, nyényeeri nojo kuwya jiri fuma kurumwii, na ngururu ja kurumu singisika jiri.' 30 Aho, ishára ya Mwaana wa Muuntu koonekana iri kurumwii, na isi joosi ja weeru rira jiri no myaaha. Novo moona vari Mwaana wa Muuntu yookuuja machwii na ngururu na nkongojima nkuulu. 31 Yeeye tuma ari mirimu yaachwe miija kwa sawúti nkuulu ya ntununu, noyo jiinga iri vara ^vasaawulwa fuma mavaru yani ya weeru, fuma utulo waasi fuuru utulo wa kurumu. 32 Ikiindyi fuma kwa musaambu. Matáampi yaachwe kooni yaviire na nchúundo na yaándire turika, mwatángaa mpiindi ja irutira jaséngeriire. 33 Jeyyo baa nyuunyu, ^muri kooni viintu ivi vyoosi, taangi aséngeriire, jira mpiindi jafikire aha muryaangwii. 34 Kimaari noovawyiira, mbyaala ihi si iri looka tuku kende masáare aya yoosi si yanafumira. 35 Kurumu na weeru looka jiri, maa kaa, masáare yaani si yari looka vii kaa tuku. 36 Maa kaa, kusiina ^amányire siku iyo baa sáa iyo tuku, baa mirimu miija ya kurumwii, na Mwaana wa Muuntu tuku, ^mweene amányire ni Taata yeemweene vii. 37 Ja ^vyeeene ijáa mpiindi ja Núhu, noo ^vyeeene viri kuva baa kuuja kwa Mwaana wa Muuntu. 38 Siku jira

de garíka yaande, vaantu varijáa no nywa, valoolwáa no loola, fuuru siku ira Núhu ^iingira na saffinii. 39 Avo vaantu si vajáa vamányire kiintu chochoosi tuku fuuru garíka ikavakunikirira, noo jeyyo ^viri kuva baa kuuja kwa Mwaana wa Muuntu. 40 Vaantu vaviri veera vari iwundii, umwi sumulwa ari na wiingi rekwa ari. 41 Vaantu vaki vaviri kuva vari voosha, umwi sumulwa ari na wiingi rekwa ari. 42 Haaha mwiime neeja mpiindi joosi, sa si mamányire ni siku irikwi ^ari kuuja Mweenevyoosi waanyu tuku. 43 Maa kaa, taangi isáare iri: ngaari mweenenyumba ataanga ni mpiindi che nuuchiku mwiívi ^ari kuuja, ngaari akeesha, ngaari si areka nyuumba yaachwe ibokwe tuku. 44 Jeyyo, baa nyuunyu moosaakwa mave mwiimire neeja mpiindi joosi, sa Mwaana wa Muuntu kuuja ari mpiindi si ^mookoona kuuja ari. 45 Ni mutumami arikwi noo ^ari wo kiilaangiwa na ^ari na tooti? Kei, ni mutumami arikwi arekerwa murimo wo viimirira viivaachwe ni mweenenyumba waachwe na avacheere vatamami chóorya mpiindi ^jasaakwa? 46 Atalariwa mutumami ura mweenenyumba waachwe ^ari mashaana yoo bweeyya jeyyo, mpiindi ^ari hinduka. 47 Kimaari noovawyiira, mweenenyumba waachwe maviika ari uwo mwiimiriri iimirire viintu vyaachwe vyoosi. 48 Maa kaa, kooni uwo mutumami ni muvi, sea ari mutimii waachwe, 'Mweenenyumba waani kiikala iise uko siku ^jiri foo,' 49 aho, kaanda ari kuvavaa vatamami viivaachwe noo rya no nywa na vareevi. 50 Aho, mweenenyumba wa uwo mutumami kuuja ari siku ^ng'eene uwo mutumami si yookoona kuuja ari na sáa si ^imányire. 51 Mukera ari uwo mutumami mahoongehoonge na maviika ari hamwi na vakweembi, kuuntu ^kuri kuva koorira no sha mayeo.

25 Mpiindi ijo, Utemi wa Kurumwii kwiifwaana uri na lusímo ulu. Siku imwi vanjalu ikimi, vajáa vatoola vimuri vyaavo vakatamanya no musingirirya mweenengovi. 2 Vasaano va avo vanjalu ni vakoókoyo vajáa, na vasaano vajáa vatiite tooti. 3 Mpiindi vara vakoókoyo ^vasumuláa vimuri vyaavo, si vajáa vasumula makuta tuku. 4 Maa kaa, mpiindi vara ^vajáa na tooti ^vasumuláa vimuri vyaavo, vajáa vasumula makuta saamii jaavo yo koongererya. 5 Mweenengovi ^akachereve kuuja, vara vanjalu voosi vakawoojerera na vakalaala. 6 Uchiku kati kukava na isóso, 'Laangi mweenengovi nu afikire, tamanyi mukamusingirirye!'

7 Aho, vara vanjala voosi vakiinuka, vakatengenesha vimuri vyaavo. 8 Vara vakoókoyo vakavasea vara ^vari na tooti, 'Tukeeheryi makuta yaanyu kiduudi, vimuri viiswi vyoorima.' 9 Kiri vyoova jeyyo, vara ^vari na tooti vakavasea, 'Si jeyyo tuku, makuta si yari tutoosha suusu na nyuunyu tuku. Ni vyaangu mudome na kwa vara ^vávaa iyoombe, mukiiwure.' 10 Na mpiindi avo ^vadamáa noo wula makuta, mweenengovi akauja, na vara ^vajáa vímiirye neeja vakiingira hamwi ne na haantu ngovi ^yaveeráa na muryaango ukachuungwa. 11 Mpiindi ^jikalooke, vara vanjala viingi novo vakauja. Vakaanirira, 'Mukúlu! Mukúlu! Tyyurire muryaango!' 12 Maa kaa, mweenengovi akavasea, 'Kimaari noovawyiira, si navamányire tuku!' 13 Ivi, noo ^vyeeene viri kuva, sa jeyyo, mulaange neeja sa si mumanýire siku au sáa tuku. 14 Kei, Utemi wa Kurumwii wiifwíne na lusímo ulu. Kujáa kwatiite muuntu ^asaakáa akere njira. Akavaanirira vatumami vaachwe, maa akavaheera máari jaachwe valaangirirye. 15 Umwi akamuheera taláanta isaano na wiingi iviri na wiingi imwi, kira muuntu akamuheera ja ^vyeeene luviro lwaachwe luri. Aho, maa yeeye akakera njira. 16 Ura ^aheewa taláanta isaano, chaangu akaanda jitumamira jira mpía, maa akapata taláanta jiingi isaano. 17 Jeyyo baa ura wa iviri akapata jiingi iviri. 18 Maa kaa, ura mutumami ^ajáa ahókiire taláanta imwi, ajáa adoma, akasiimba iduundu isi, maa akiivisa ira mpía ya mweenenyumba waachwe. 19 Siku ^jiri foo ^jikalooke, ura mweenenyumba wa vara vatumami akahinduka na akabweyya hesáabu novo. 20 Ura mutumami ^aheewa taláanta isaano akauja, akareeta jiingi isaano. Akasea, 'Mukúlu, niini ujáa waampeera taláanta isaano. Laanga, napátire kisapu cha taláanta jiingi isaano.' 21 Mweenenyumba waachwe akamusea, 'Mutumami muja na wo kiilaangiwa, waviire wo kiilaangiwa kwa viintu viduudi, kaviika ndiri uve mwiimiriri wa viintu ^viri foo. Teenga wiingire cheerwii cha mweenenyumba waako.' 22 Ura ^ajáa aheewa taláanta iviri ne akauja, akamusea mweenenyumba waachwe, 'Mukúlu, ujáa waampeera taláanta iviri. Laanga, napátire kisapu cha jiingi iviri.' 23 Mweenenyumba waachwe akamusea, 'Mutumami muja na wo kiilaangiwa, waviire wo kiilaangiwa kwa viintu viduudi, kaviika ndiri wiimiriri ^viri foo. Teenga cheerwii cha mweenenyumba waako.' 24 Aho, ura mutumami ^ajáa aheewa taláanta imwi akauja, maa akasea, 'Mukúlu, niini nijáa nataanga weewe ni

muuntu mufafu, wachwíjaa kuuntu si ^uhaanda, na ujíingaa kuuntu si ^upasa mbeyu. 25 Sa jeyyo, niini noofa, maa nkíta kiivisa taláanta yaako isi. Laanga, ni ihi aha ^iri yaako.' 26 Mweenenyumba waachwe akamusea, 'Weewe ni mutumami muvi na muvira! Ujáa wataanga nachwíjaa kuuntu si ^nahaanda, na najíingaa kuuntu si ^napasa mbeyu. 27 Vyabooha ngaari waviika mpía yaani kwa vaantu vahindulaa na kisapu, sa ^ndiri hinduka, nsamule ^iri yaani na kisapu chaachwe. 28 Haaha muhóki iyo taláanta, mumuheere ura ^ari nojo ikimi. 29 Sa ura ^ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, na kuva ari novyo koyokoyo. Maa kaa, ura ^asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kidúúdi ^ari nocho. 30 Haaha uhu mutumami asiina kunáálo mufweitiri na weerwii, uko kuri na kilwiirya, kuuntu ^kuri kuva na kurira no sha mayeo.' 31 Mwaana wa Muuntu ^ari kauja na nkongojima yaachwe na mirimu miija yoosi, yeeye kiikala ari ichuumbi raachwe ra nkongojima yaachwe. 32 Isi joosi ja weeru kiijiinga jiri mbere yaachwe, ne vakera ari ja murísi viintu ^akéera mburi na muundi. 33 Jiviika ari muundi mukono waachwe wa kulume na mburi mukono waachwe wa kumooso. 34 Aho, uwo Mutemi vasea ari vara ^vari mukono waachwe wa kulume, 'Yeendi nyuunyu ^mwatalariwa ni Taata waani, hokeri Utemi ^mwiimiririwa neeja keende kuumbwa kwa weeru. 35 Sa nijáa na njala mukaampeera chóorya, nijáa na nyóota mukaanyweesha, nijáa muyeni mukaanteengya, 36 nijáa na tuhú mukaanvikira ingo, nijáa mulwíiri mukuja no kuunaangirirya, na nijáa muyololwii mukuja no kuunaanga.' 37 Aho, vara vawoloki musea vari, 'Mukúlu, ni naadi ^takoona uri na njala, tukakuriisha, au uri na nyóota tukakunyweesha? 38 Ni naadi ^takoona uri muyeni tukakuteengya, au uri na tuhú tukakavikira? 39 Kei ni naadi ^takoona uri mulwíiri, au uri muyololwii tukuja no kulaanga?' 40 Ne Mutemi vasea ari, 'Kimaari noovawyiira, ja ^vyeeene muvabweyyirya ava vaaniitu vaduudi, muumbweyyirya niini.' 41 Aho, vasea ari vara ^vari mukono waachwe wa kumooso, 'Isunki kwaani nyuunyu ^mwajumwa, tamanyi na mootwii wa siku ^jisiina uhero ^wiimiwa neeja sa Ikúúlu ra Mirimu Mivi na mirimu yaachwe. (aiōnios g166) 42 Sa nijáa na njala si mwaampeera chóorya tuku, nijáa na nyóota si mwaanyweesha tuku. 43 Nijáa muyeni si mwaanteengya tuku, nijáa na tuhú si mwaanvikira ingo tuku, nijáa mulwíiri si muja no kuunaangirirya

tuku, nijáa munyololwii si mūja no kũnaanga tuku.’
44 Aho, novo kuuyirya vari voosea, ‘Mukúlu ni naadi
 ^takooná uri na njala, au uri na nyóota, au uri muyeni,
 au uri na tuhú, au uri mulwíiri, au uri munyololwii,
 na suusu si twakulaanga?’ **45** Ne vasea ari, ‘Kimaari
 noovawyiira, ja ^vyeeene si mumbweeyirya umwi
 wa ava vaaniitu vaduudi, si mumbweeyirya niini
 tuku.’ **46** Aho, avo kiingira vari kulairwa chiiru kwa
 siku ^jisiina uhero, maa kaa, vara vawoloki kiingira
 vari na nkaaswii ya siku ^jisiina uhero.” (aiōnios g166)

26 Yéesu ^akamarikirye kulũusa ayo yoosi, akavasea
 vapooji vaachwe, **2** “Taanga mwiise siku iviri
 ^jiri looka kuva iri Paásika na Mwaana wa Mũntu
 viikwa ari mikonwii ya vavi na muning’in’ya vari
 musaláabii fũru akwe wuu?” **3** Mpiindi ijo, vakúulu
 va veeneisi va ljuva na vawosi vajáa valumana balásii
 ya nyuumbii ya kitemi ya mweeneisi mukuulu ^asewáa
 Kayáafa. **4** Vakabweeyya muryũngu wa iyasi sa
 vamukwaate Yéesu kimbiso na vamuulae. **5** Maa kaa,
 vakasea, “Kari ive mpiindi ja ihi ngovi tuku, sa kari
 ji kũve na ntiribuka tuku.” **6** Mpiindi Yéesu ^ajáa
 iturii ra Besanía kaayii kwa Simóoni ^mweene asewáa
 ^ari na ulóonda, **7** mũntu muki umwi ajáa uja
 ^ari na chúpa ya iwe ^rasongolwa ^iri na makuta
 ^yanyúkíraa ya iyoombe ikuulu. Uwo mũntu muki
 ajáa uja na hara méesii kũntu ^arijáa chákurya,
 akawuna ira chúpa, maa akayakũrira ayo makuta
 mutwii wa Yéesu. **8** Vapooji vaachwe ^vakoone jeyyo,
 vakakalala voosea, “Ni wa che usaambu uhu? **9** Makuta
 aya, ngaari yawúsirwe kwa iyoombe ikuulu, na ijo
 mpía jivaambirirye vakiva!” **10** Yéesu ajáa ataanga
 miiririkano yaavo, maa akavasea, “Amwi moomujuuwa
 uhu maáma? Yeeye aantúmamiire kiintu ^chabooha.
11 Vakiva novo muri mpiindi joosi, maa kaa, niini
 si ndiri kũva na nyuunyũ siku joosi tuku. **12** Uhu
 maáma ^akakũrĩre maviri waani makuta, uuvíikire
 neeja so taahwa. **13** Kimaari noovawyiira, haantu
 hohoosi kuri weeru Masáare Maaja ^yari variyulwa, iki
 ^cheene akitámamire uhu mũntu muki, lũswa kiri
 ja nkumbukira yaachwe.” **14** Aho, umwi wa vara ikimi
 na vaviri, ^aséwaa Yúda Isikarióoti, akadoma na kwa
 vakúulu va veeneisi va ljuva, **15** akavasea, “Ni che muri
 kũmpeera kooni namaválandukire Yéesu nimuviike
 mikonwii yaanyu?” Vakamavarira mpía makumi
 yatatu. **16** Na kwaandira aho, Yúda akaanda saakira
 nkalo ^yabooha yo muvalanduka Yéesu. **17** Siku ya

ncholo ya ngovi ya mikáate si ^ivíkirwaa usasi, vapooji
 vajáa vamudomera Yéesu vakamuurya, “Hai woosaaka
 tukwiimiryee neeja chóorya cha Paásika sa urye?” **18**
 Ne akavasea, “Tamanyi na mújii kwa mũntu umwi
 mumbuse, ‘Mukiindya aséire, mpiindi yaani yafikire,
 riira ndiri ngovi ya Paásika hamwi na vapooji vaani
 kaayii kwaako.’” **19** Vapooji vakabweeyya ja ^vyeeene
 Yéesu ajáa avaláiriirye, vakiimya neeja chóorya cha
 Paásika. **20** Iwulo ^rikiingire, Yéesu akava méesii
 hamwi na vapooji vaachwe ikimi na vaviri. **21** Na
 mpiindi ^varijáa, Yéesu akasea, “Kimaari noovawyiira,
 umwi waanyu kũnvarinduka ari.” **22** Vapooji vaachwe
 vakavisuula maatuku vii, maa vakaanda kuurya umwi
 umwi, “Mukúlu, si viri kuva ni niini tuku?” **23** Yéesu
 akavasea, “Ura ^aríriirye mukáate hamwi na niini
 luumbwii noo ^ari kũnvarinduka. **24** Mwaana wa
 Mũntu ni tamanya iise no kũlawa ja ^vyeeene
 vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho. Maa kaa, ni mpolai
 kwa mũntu ura ^ari muvarinduka! Ni pwee vijáa
 ngaari baa si avyaalwa.” **25** Yúda ura muvalanduki
 waachwe akamusea, “Mukiindya, kikomi si niini
 tuku?” Yéesu akamusea, “Weewe ulúusire.” **26** Mpiindi
 ^varijáa, Yéesu akatoola mukáate, akamudũmba
 Muluungu, akuubendulabendula, maa akavaheera
 vapooji vaachwe yoosea, “Toolii, murye, uhu ni maviri
 waani.” **27** Aho, akatoola ndũvo, akamudũmba
 Muluungu akavaheera yoosea, “Toolii voosi munywe
 diváai fuma nduvwii ihi. **28** Ihi ni sakami yaani ya
 muháko, sakami ^yookiitwa sa ^vari foo vaseyirirwe
 uvi. **29** Ni kuvawyiira niise, si ndiri kunywa kei ihi
 diváai ya sabíibu tuku, fũru siku ^ndiri kiinywa
 ifya hamwi na nyuunyũ Utemii wa Taáta waani.”
30 ^Vakiimbe lwíimbo, vakalooka na Luulwii lwa
 Miseitúuni. **31** Aho, Yéesu akavasea, “Uchiku uhu
 wa isiku voosi kũndeka muri. Sa Masáare ^Yari
 Mpeho yasea, ‘Kumvava ndiri murfisi, na muundi ja
 mpuka yaachwe jiipase.’ **32** Maa kaa, ^ndiri fufuka,
 valongorera ndiri na isi ya Galiláaya.” **33** Peéterii
 akamusea Yéesu, “Baa kooni voosi vari kureke weewe,
 niini si ndiri kureka vii kaa tuku.” **34** Yéesu akamusea,
 “Kimaari kaa nookuwyiira, uchiku uhu nkukulume
 si inaviika, lũusa uri si wumányire tuku katatu.”
35 Peéterii akamusea, “Kooni baa ni mpaka nkweye,
 kukwya ndiri hamwi na weewe, si ndiri sea si
 nakumányire tuku.” Baa vara vapooji viingi vakalũusa
 vivira. **36** Aho, Yéesu akafika na vapooji vaachwe
 Getisemáane, uko akavasea, “Ikali aha, niini tamanya

niise na hara mbere noo muloomba Mulungu.” 37 Akamusumula Peéteri na vaana vaviri va Sebedáayo, na mpiindi ^vatamanyáa, mutima waachwe ukafirira kunu yookiiteera usungu. 38 Aho, akavasea, “Mutima waani wookaava kende nkwe. Ikali aha, mukeeshe chiriri hamwi na niini.” 39 ^Akaseese na mbere kiduudi, akalaala isi na inda akamuloomba Mulungu yoosea, “Taáta waani, kooni viri dahika ndavo ihi yaandooke, maa kaa, si ive ja ^veene noosaaka tuku, ive ja ^veene woosaaka weewe.” 40 Akatamany na kwa vara vapooji vaachwe vatatu, akavashaana valiire. Akamusea Peéteri, “Arumi, mwasindirwe keesha na niini baa kwa isaa rimwi vii wuu? 41 Keeshi na mulombe sa kari ji mwiingire mutehwii tuku. Mutima wimire neeja kutumama wuuja, maa kaa, wasindwaa sa mviri usiina ngururu tuku.” 42 Akatamany kei lwa kaviri no muloomba Mulungu yoosea, “Taáta waani, kooni ndavo ihi ya uturikiri si viri dahika yunehe, ndiire kwiinywa, haaha ^veene woosaaka vikiimane.” 43 Kei ^akahinduke, akavashaana valiire, miiso yaavo yajaa yaréheriwe ni tulo. 44 Akavareka, akatamany lwa katatu no muloomba Mulungu kwa masáare yayara. 45 Aho, akadoma na kwa vara vapooji vaachwe akavasea, “Nyuunyu mukaari muliire no hamuluka wuu? Laangi, mpiindi jafikire, Mwaana wa Muuntu varindukwa iise na viikwa iise mikonwii ya vavi. 46 Inuki, hendi tulooke! Laangi, ura ^yoojokunvarinduka afikire!” 47 Mpiindi Yéesu ^ajaa akaari yoolusika novo, Yúnda umwi wa vapooji vaachwe ikimi na vaviri akafika. Yeeye ajaa ujan’ya na vaantu ^vari foo ^vari na nyaasuka na nkusi. Ava ^vajaa vatúmirwe ni vakúulu va veeneisi va Ijuva na ni wawosi. 48 Haaha ura ^amuvalandukaa Yéesu ajaa ahúmwire valaira ishára yoosea, “Ura ^ndiri musundira ja noomulumbya, noo yeeye, mukwaati.” 49 Yúnda akahululuka na kuri Yéesu, akamulumbya, “Lumbi ee Mukiindya!” Maa, akamusundira. 50 Yéesu akamusea, “Kijeengi, tumama ^cheene chakurétiire.” Aho, vara vaantu vakaseesa, vakamukwaata Yéesu, maa vakamuviika mikonwii yaavo. 51 Hahara, umwi wa vara ^vajaa na Yéesu ^akoone jeyyo, akakula nyaasuka njatwii, akamutema kutu dúú mutumami wa mweeneisi mukulu. 52 Yéesu akamusea, “Hindula nyaasuka yaako na njatwii, sa voosi vara ^vúlaa na nyaasuka, novo kukwya vari kwa nyaasuka. 53 Sa che wookiisea si ndiri daha kumuloomba Taáta waani andetere haaha jei kulookya mayana ikimi na yaviri ya valwi nkoondo va

mirimu miija? 54 Maa kaa, kooni nabwéeyiire jeyyo, jooli Masáare ^Yari Mpeho yari kiimana yara ^yasea ivi ni mpaka vifumire jei?” 55 Mpiindi ijo, Yéesu akiisea ira mpuka ya vaantu, “Niini ndiri muhóki vaantu viintu, mujiire noo kunukwaata na nyaasuka na nkusi wuu? Siku joosi nijaa na nyuunyu noovariyula waámii wa Kaaya Njija ya Ijuva. Amwi si mwaankwaata kura? 56 Aya joosi yafúmiire sa masáare ya valáli na mutwe yara ^vaandika Masáarii ^Yari Mpeho yakiimane.” Aho, vapooji voosi vakamureka, maa vakatiija. 57 Vara ^vajaa vamukwátire Yéesu, vakamutwaala na kwa Kayáafa, mweeneisi mukulu, uko vakiindya va Miiro na wawosi vajaa valúmiine. 58 Maa kaa, Peéteri ajaa amutúbire Yéesu kwa kuli fuuru waámii ya mweeneisi mukulu. Akiingira, maa akiikala hamwi na valukaluka, sa oone ^cheene kiri fumira. 59 Vakúulu va veeneisi va Ijuva hamwi na Balása Nkulu joosi ya Vayahúudi vasaakiraa ushahídi wa uloongo kuri Yéesu sa vadahe kumula. 60 Maa kaa, si vapata kiintu tuku, baa neembe mashahídi ^vari foo va uloongo viimaa mbere. Maa reeru, mashahídi vaviri vakafumira, 61 vakasea, “Uhu muuntu ase, ^Daha ndiri kwiigirimula Kaaya Njija ya Mulungu na niijeenge kei kwa siku itatu.” 62 Aho, mweeneisi mukulu akiinuka, maa akamusea Yéesu, “Si wookuuyirya kiintu chochoosi tuku wuu? Aya masáare ava vaantu ^vookusitaakya ni kiintu che?” 63 Maa kaa, Yéesu akakirinya. Mweeneisi mukulu akamusea, “Kubweeyya niise wiilahe mbere ya Mulungu ^Ari Nkaasu, twuyiire kooni weewe noo Masía, Mwaana wa Mulungu.” 64 Yéesu akasea, “Weewe ulúusire. Maa kaa, ni kuvawiyira niise voosi, kwaandira haaha kumooni muri Mwaana wa Muuntu ikyiire mukono wa kulume wa Mweenengururu, yookujja mweeri ya machu ya kurumwii.” 65 Aho, mweeneisi mukulu akamoola ingo jaachwe na nkalar yoosea, “Ahíintikire! Ushahídi wa che kei toosaaka? Laangi, nyuunyu mwatéire uwo uhiintiki. 66 Jooli moolamula?” Vakamusea, “Akiimana akwe.” 67 Aho, vakamuchwira mati kishwii na viingi vakamuvaa ngúumi. Viingi vakamuhapula makóofi 68 na vakamuhenchula yoosea, “Weewe Masía, hooni taanga ni ani ^akuváire?” 69 Haaha mpiindi ijo joosi, Peéteri ajaa ikyiire weerwii uko waámii. Mutumami umwi wa kiintu kiki akamuseeserera Peéteri, maa akamusea, “Baa weewe ni hamwi waari na Yéesu wa Galiláaya.” 70 Maa kaa, Peéteri akasiita mbere ya voosi yoosea, “Si nootaanga baa iki ^woolusa tuku!” 71

Aho, Peéteri akiitookiima mutiryaangwii wa waámii, mutumami wiingi wa kiintu kiki akamoonna Peéteri, maa akavasea vaantu ^vajáa aho, “Uhu ni hamwi aari na Yéesu wa Nasaréeti.” 72 Peéteri akasiita kei ko kiilaha yoosea, “Si namumányire uwo muuntu tuku!” 73 Mpiindi kiduudi vaantu ^vajáa viimire aho, vakamuseeserera, maa vakamusea, “Kikomi weewe uri umwi waavo, sa baa ndusika yaako yookoonekya.” 74 Aho, Peéteri akaanda kwijuma yeemweene, na ilaháa yoosea, “Kimaari! Si namumányire uwo muuntu tuku!” Haaho, nkukulume ikaviika. 75 Aho, Peéteri akakumbukira masáare ^ajáa awyíirirwe ni Yéesu, “Nkukulume si inaviika, sea uri si waamányire tuku katatu.” Aho, maa re akafuma na weerwii akiitoorira maatuku vii.

27 ^Kukamwaae, vakúúlu va veeneisi va Ijüva voosi na vawosi vakalamula kumuula Yéesu. 2 Vakamuchunga pñgu, vakamutwaala na kwa Piláato, gávana wa isi ya Yudea, maa vakamukwaatya kwaachwe. 3 Haaha Yúda uhu ^ajáa amuválandukire ^akoone Yéesu ahúmwiire heewa irya, akiivairya mbiri, maa akavahindurira vakúúlu va veeneisi va Ijüva na vawosi jira mpía makumi yatatu. 4 Akavasea, “Nahóniirye kumutoola muuntu ^asiina uvi uulawe.” Maa kaa, voovo vakamusea, “Ayo ^wootuwýiira yasiina nyambirirya kuri suusu tuku, ni yaako mweeneevyo.” 5 Akajifweitira ijo mpía makumi yatatu na Kaayii Njija ya Ijüva, maa akatamanya no kiikuva. 6 Vakúúlu va veeneisi va Ijüva vakajitoola ijo mpía, maa vakasea, “Miiri yakaan’ya kujisaangya iji mpía na mpía ja Kaaya Njija, sa ni mpía ja sakami.” 7 Aho, vakaluma sáare, maa vakalamula kujiwarira iwunda ra kirongorongo rive haantu ho taahira vayeni. 8 Noo ^chooreka fuuru isiku, iro iwunda raséwaa lwunda ra Sakami. 9 Jeyyo, masáare ya Yeremía muláli na mutwe yakakiimana, “Vajáa vasumula jira mpía makumi yatatu, iyoombe ^apaangirwa ni vaantu va Isiraeéli. 10 Ijo mpía vakawarira iwunda ra kirongorongo, ja ^vyeeene Ijüva aandairirya.” 11 Haaha, vakamwiimya Yéesu mbere ya gávana Piláato, ne Piláato akamuurya, “Weewe noo mutemi wa Vayahúudi wuu?” Yéesu akamusea, “Weewe ulúusire.” 12 Maa kaa, vakúúlu va veeneisi va Ijüva na vawosi ^vakamusitaakye, yeeye si uyirya isáare tuku. 13 Piláato akamuurya, “Si wooteera ni masáare yangai vookusitaakya tuku wuu?” 14 Maa kaa, Yéesu si uyirya baa isáare rimwi tuku, uwo

gávana akatulavala maatuku vii. 15 Haaha, siku ja ngovi ya Paásika, gávana ajáa avijuvirya Vayahúudi kumuchungurira mufúungwa umwi ^mweene vari saaka. 16 Mpiindi ijo, kujáa kwatíte mufúungwa umwi ^ajáa ataangikana maatuku vii sa uvi, ^asewáa Baráaba. 17 Sa jeyyo, vaantu ^vakijiinge, Piláato akavuurya, “Ni ani moosaaka nimuchungurire kati ya ava vaviri, Baráaba au Yéesu ^aséwaa Masía?” 18 Ajáa alúusa jeyyo sa ajáa ataanga vajáa vamusítakiirye Yéesu kwaachwe sa kivina. 19 Mpiindi Piláato ^ajáa ikýiire aho ichuumbii raachwe ro lamurira, muki waachwe akamutwaarira mulomo, “Kari ji umubweeyirye uvi wowoosi muuntu uwo mawoloki tuku, sa niini natúrikiire maatuku vii noolootera sa yeeye uchiku uhu.” 20 Maa kaa, vakúúlu va veeneisi va Ijüva na vawosi vakavasoonka vaantu valoombe Baráaba achungurirwe na Yéesu uulawe. 21 Aho, gávana akavuurya, “Ni ani moosaaka nimuchungurire kati ya ava vaviri?” Voovo vakamusea, “Baráaba!” 22 Piláato akavuurya, “Haaha che ndiri mubweeyya Yéesu ^aséwaa Masía?” Voosi vakasea, “Aning’iniwe musalábii fuuru akwye!” 23 Ne akavuurya, “Sa che? Uvi che abwéeyiirye?” Voovo vakatuuba tula isóso voosea, “Aning’iniwe musalábii fuuru akwye!” 24 Piláato ^akoone hasiina yooseesya tuku na baa usaambu waandire, ajáa atoola maaji, maa akooyya mikono yaachwe mbere ya vaantu yoosea, “Niini nsiina uvi mweeri ya inkwya ya uhu muuntu tuku. Iri isáare ni mweeri yaanyu riri, rilangi.” 25 Vaantu voosi vakasea, “Sakami yaachwe iveere mweeri yiiswi na vaana viiswi.” 26 Aho, Piláato akamuchungurira Baráaba fuma munyololwii sa voovo, maa kaa, akalairirya Yéesu avawe mijeléedi maa akamutoola aning’iniwe musalábii fuuru akwye. 27 Aho, valukaluka va gávana vakamutwaala Yéesu na ijuumbii ra kitemi ra Piláato ^riséwaa Puraitória. Uko, valwi nkoondo voosi vakijiinga kumuriingirira Yéesu. 28 Vakamufumya ingo jaachwe, maa vakamuvikira ingo ^iri gyaa ati ja mutemi. 29 Aho, vakaluka kisasaavo cha miíwa, vakamuvikira mutwii, vakamukwaatya duuri mukonwii waachwe wa kulume, maa de vandomwiinamira, voomuhenchula voosea, “Lamukyaade ee aai, mutemi wa Vayahúudi!” 30 Vakamuchwira mati, vakatoola ira duuri vakatuuba mavaa noyo mutwii. 31 ^Vakahumule kumuhenchula, vakamufumya ira ingo ^iri gyaa, maa vakamuvikira ingo jaachwe kei. Aho, vakamutwaala fuuru weerwii

ya múuji noo muning'in'ya musaláabii fúuru akweye. 32 Njirii, vakalumana na muuntu umwi fuma múujii wa Kiréene ásewaa Simóoni. Valwi nkoondo vakamudoomererya avaale musaláaba wa Yéesu. 33 Na ^vakafike haantu ^haséwaa Goligóota, noo kusea Kisááya cha Mutwe, 34 valwi nkoondo vakamuheera Yéesu diváai ^yasaangiwa na kisuungu so seyya makuundi, maa kaa, yeeye ^akiisaire, akasiita kunywa. 35 ^Vakahumale kumuning'in'ya musaláabii, vakiigavira ingo jaachwe ko vaa mbare. [Jeyyo, isáare rira ^raluswa ni maláli na mutwe rikakiimana, “Viigavira mirwaalo yaani, kati yaavo na ingo yaani vakiivaira mbare.”] 36 Vakiikala, vakatuuba kumulaangirirya. 37 Mweeri ya mutwe waachwe vakaviika ishitáaka ^raandikwa, “Uhu ni Yéesu, mutemi wa Vayahúudi.” 38 Víví vaviri vajáa vaning'iniwa misaláabii hamwi ne, umwi mukono wa kumooso na wiingi mukono wa kulume, kira muuntu musaláabii waachwe. 39 Vaantu vara ^valookáa na aho, vamutukiráa voosingisya mitwe kwa heenchu voosea, 40 “Hooni ta ilaange, ati girimula uri Kaaya Njija na wiijeenge kwa siku itatu? Haaha ilamurirye we mweeneevyo. Kooni kikomi weewe ni Mwaana wa Muluungu, kiima aho musaláabii!” 41 Baa vakúulu va veeneisi va Ijuva, hamwi na vawosi na vakiindya va Miiro vakamuhenchula voosea, 42 “Avalamuriryaá viingi, amwi yoosiindwa kiilamurirya yeemweene? Ati yeeye ni mutemi wa Isiraeli! Hooni ni akiime musaláabii naasu tumurume. 43 Yeeye amwiilangyaa Muluungu, na ajáa alúusa yeeye ni Mwaana wa Muluungu, haaha Muluungu ni amulamurirye kooni yoomusaaka.” 44 Baa vara ^vajáa vaning'iniwe misaláabii hamwi ne, vakamutukira. 45 Kwandira mpiindi ja mpoloonge fúuru mpiindi ja cháámuusi, kilwiirya kikakunikirira isi yoosi. 46 Mpiindi jo kiimikirirya ja cháámuusi, Yéesu akarira na ngururu yoosea, “Éeli, Éeli láama sabakitáni?” noo kusea, “Ee Muluungu, Ee Muluungu, amwi waandékire?” 47 Maa kaa, vamwi va vaantu ^vajáa hara ^vakateere jeyyo, maa vakasea, “Uhu, yoomukemera Elía.” 48 Umwi waavo akatamany chaangu, akatukya kiintu ^kiri monyomonyo diváai ^yasasuka, akakifarimbirira isaangii, maa akamuheera anywe. 49 Maa kaa, viingi vakasea, “Reki toone kooni Elía ari kuja noo mulamurirya.” 50 Maa reeru, Yéesu akaana kei vikukukulu, aho, akawulala. 51 Haaho, ipasía ra Kaaya Njija rikaatuka kati na kati fuma mweeri

fúuru isi, isi ikasingisika na myaalaliweye ikaatuka. 52 Mbiríira jikakunikuka na miviri ya vaaja vara ^vajáa vaakwya ikafufuka. 53 Yéesu ^akafufuke, avo vaantu vakafuma mbiríirii, na vakatamany na múujii muja na vakavafumira vaantu ^vari foo. 54 Ura mukúulu wa valwi nkoondo na vara ^vajáa ne voomulaangirirya Yéesu ^vakoone kira kitiintima na yara yoosi ^yajáa yafúmiire, vakoofa munumunu, voosea, “Uhu kikomi ni Mwaana wa Muluungu aari.” 55 Kujáa kwatiite vaantu vaki ^vari foo ^valaangáa ayo kwa kuli. Avo vajáa vamutuuba Yéesu fuma Galiláaya sa vindoomutumamira. 56 Kuri vamwi vaavo, ^ajáa amwaari, Maríia Makidaléena, Maríia íyo waala Yaakúupu na Yóose, na íyo waala vaana va Sebedáayo. 57 Haaha iwulo ^rikiingire, ajáa uja musúngaati umwi fuma múuji wa Arimatáaya ásewáa Yooséefu. Uhu ne ni mupooji wa Yéesu ajáa. 58 Akamudomera Piláato noo koomuloomba miviri wa Yéesu. Piláato akalairirya aheewe. 59 Yooséefu akusumula miviri, akufarimbirira sáanda ya kitáni cha kikomi, 60 maa akuvika mbiríirii yaachwe mweeneevyo. Íyo mbiríira ya mpaanga ni ifya na ijáa yabokwa mwaalaliwyii. Aho, akafingirirya iwe ikukukulu, yoorifintanya muryaangwii wa mbiríira, maa akalooka. 61 Maríia Makidaléena na ura Maríia wiingi vajáa vamwaari aho haantu víkyiire kulaanga mbiríira. 62 Lomutóondo yaachwe ni siku ya Sabáato ijáa, vakúulu va veeneisi va Ijuva na Mafarisáayo vakatamany na kwa Piláato. 63 Vakamusea Piláato, “Mukúlu, takúbukiire, ura mukwaata de akweye ajáa asea, ‘Siku itatu ^jiri looka, fufuka ndiri.’” 64 Sa jeyyo, ulairirye mbiríira ilaangiririwe kamwi fúuru siku ya katatu. Kooni si jeyyo, vapooji vaachwe ifaanaa vuje, viive miviri waachwe na navawiyiire vaantu afúfukire fuma inkwyii. Ukwaata uhu wo kiimikirirya kuva uri waviiha kulookya wa ncholo.” 65 Piláato akavasea, “Nyuunyu sumuli valukaluka. Tamanyi mukiivikire valukaluka va kikomi ja ^vyeeene muri daha.” 66 Sa jeyyo, vakatamany na valukaluka sa vakalaangirirye mbiríira kikomi, vakavaa mitooso rira iwe na vakaviika ulaangiriryi.

28 Sabáato ^ikalooke namutóondo dwii siku ya Jumapíiri, Maríia Makidaléena, na ura Maríia wiingi vajáa vadoma noo laanga mbiríira ya mpaanga ira ^ijáa yabokwa mwaalaliwyii. 2 Koonka, kitiintima kikulu kikafumira sa murimu muja wa Ijuva ujáa

wakiima fuma kurumwii, ukafingiritya rira iweye, maa ukariikarira. 3 Uwo murimu buuwo yaachwe ijáa ni ja lulávo, na ingo jaachwe jijáa jeera ja mawye ya mbula. 4 Vara valukaluka va mbiríira vajáa voofa maatuku vii, vakatetema fuuru vakava ja ^vaakwa. 5 Ura murimu muja ukavasea vara vaantu vaki, “Koofi tuku, sa taanga niise ni musaakira mwiise Yéesu ura ^aning’iniwé musaláábii fuuru akakwa. 6 Asiina aha tuku, afúfukire ja ^vyeene asea. Yeendi mulaange haantu ^alaariwé. 7 Haaha tamanyi chaangu mukavasee vapooji vaachwe, ‘Afúfukire fuma inkwyii, ne longoola iise na Galiláaya. Uko moona muri.’ Laangi, nahúmwiire vawyiira.” 8 Jeyyo, vara vaantu vaki vakiinuka hara vari na cheeru munumunu kunu viingirwe ni woowa, vakafuma mbiríríi itíijo vakatamanya noo vawyiira vapooji vaachwe iri isáare. 9 Koonka, Yéesu akalumana novo akavasea, “Lumbi niijo!” Vara vaantu vaki vakamuseeserera, vakachwaama, vakakwaata majeo yaachwe, vakamwiinamira. 10 Aho, Yéesu akavasea, “Koofi tuku. Tamanyi mukavawyiire vanduu vaani vatamanye na Galiláaya, uko kunyona vari.” 11 Mpiindi vara vaantu vaki ^vajáa njirii vootamanya, vamwi va vara valukaluka ^viimiríaa mbiríira vajáa vatamanya na múujii no vawyiira vakúulu va veeneisi va Ijva yoosi ^yajáa yafúmiire. 12 Vakúulu va veeneisi va Ijva na vawosi vakiikala kiikalo na vakatuunga njira ya uloongo. Vakavaheera vara valwi nkoondo mpía ^jiri foo, 13 kunu voovasea, “Moosaakwa musee jei, ‘Vapooji vaachwe vuújire nuuchiku mpiindi suusu ^taari taliire, maa vakamwiiva.’ 14 Kooni iji sáare jamufikiire gávana, suusu luma turi sáare ne, sa mudiire ringiwarengiwa.” 15 Jeyyo, vara valukaluka vakasumula jira mpía, maa vakabweeyya ja ^vyeene vajáa vawyiirwa. Masáare aya yeenera kwa Vayahúudi fuuru isiku. 16 Aho, vara vapooji ikimi na umwi vakadoma fuuru Galiláaya, luulwii haantu Yéesu ^ajáa avasea vatamanye. 17 ^Vakamoone vakamwiinamira, maa kaa, viingi vakava vookiivanduka mitimii. 18 Aho, Yéesu akavujira, maa akasea, “Nahíwe wiimiriri woosi, kurumwii na kuri weeru. 19 Sa jeyyo, tamanyi mukavabweeyye vaantu va isi joosi kuva vapooji vaani, mudoovabatisa, kwa irina ra Taáta, na ra Mwaana na ra Mutima Muija. 20 Kei, mudoovakiindya kuyakwaatya yoosi ^navalairiya nyuunyu. Kikomi niini mwaari na nyuunyu siku joosi, fuuru mpiindi ja uhero.” (aión g165)

Maárikí

1 Ihi noo ncholo ya Masáare Maaja ya YéesuKirisitu, Mwaana wa Muluungu. **2** Ja ^vyeene Ijava alúusa kitáabwii cha Isáaya, muláali na mutwe waachwe, “Laanga, mutuma ndiri mutumwi waani akulongorire, yeeye kutengesherya ari njira yaako. **3** Muuntu yookaanirira vikulukuulu isi ya ibaláángwii, ‘Imyi neeja njira sa Ijava, wololi njira ^ng’eene ari tweera.” **4** Masáare aya yakiimana, Yooháani Mubatisáaji afumira isi ya ibaláángwii, yoovariyula ubatíiso wa vaantu kavalanduka fuma uvii waavo, sa Muluungu asee, úvi waavo wasírire. **5** Vaantu fuma isi yoosi ya Yúdéa, na mavaru yoosi ya Yerusaléemu, vadamáa noo muteerera. Yeeye avabatisáa aho luujii Iwa Yorodáani, kunu voolúusa úvi waavo. **6** Yooháani iivikiráa ingo ya mabaáhira ya ngamía na lukova iimútiire. Kiintu ^arijáa ni nkúumbi na húuki wa isekii. **7** Na avariyláa indoosea, “Amwaari ^yookúuja nyuma yaani ^ari na ngururu kulookya niini, niini si ndiri daha baa tumama murimo wa mutámwa wo reherya nkova ja mirunkumo yaachwe tuku. **8** Niini noobatisa na maaji, maa kaa, yeeye vabatisa ari na Mutima Múuja.” **9** Sikú jira, Yéesu akúuja fuma Nasaréeti múuji wa Galiláaya, maa akabatisiwa ni Yooháani luujii Iwa Yorodáani. **10** ^Akafume vii hara luujii, akoono kurumu kookwaatuka dwee, na Mutima Múuja yookiima mweeri yaachwe ja nkúnde. **11** Maa sawúti ikafuma kurumwii, yoosea, “Weewe úri Mwaana waani ^nakweenda, neeriwa mutima ni weewe munumunu.” **12** Ayo ^yakalooke vii, Mutima Múuja akamutwaala fúuru isi ya ibaláángwii. **13** Akiikala úko ibaláángwii sikú makumi yani yooyerwa ni Irimu, úko iikaláa na maka ja isaka, mirimu miija noyo yamutumamiráa. **14** Sikú ^jikalooke, Yooháani Mubatisáaji akakwaatwa, maa akaviikwa munyololwii. Sikú ijo, Yéesu akadoma na Galiláaya, indoovariyula Masáare Maaja ya Muluungu **15** yoosea, “Mpiindi jafikire, útemi wa Muluungu waséngerire. Valanduki fuma uvii waanyu na murume Masáare Maaja.” **16** Sikú imwi, mpiindi ^alookáa na mbarimbari ya iriva ra Galiláaya, akamoona Simóoni na mwaanaavo Anderéa, voowumira Iwaavu na luujii, sa voovo ni vavúuvi vajáa. **17** Aho, Yéesu akavasea, “Ntuubi, na vabweeyya ndiri muve vavúuvi va vaantu.” **18** Hahara, vakareka njwaavu jaavo, vakamutuuba. **19** ^Akadome na mbere kiduudi, akavoona vala Yaakúupu

na Yooháani vala sha Sebedáayo, vajáa mashúwii voolukan’ya njwaavu jaavo. **20** ^Akavoone vii, maa akavaanirira. Novo vakamutuuba, vakamureka taata waavo na vara vavúuvi viingi ^vamtumamiráa. **21** Kufuma aho, vakadoma fúuru múujii wa Kaperenáumu. Sikú ya Sabáato Yéesu akiingira na sinagógii, maa akaanda variyula Masáare ^Yari Mpeho. **22** Vaantu vakahwaalariwa ni úvariyluli waachwe, sa yeeye si avariyláa ja vakiindya vaavo va Miiri tuku, kiri vyoova jeyyo, yeeye akiindyáa ja muuntu ^ari na wiimiriri. **23** Hara sinagógii yaavo, kujáa kwatiite muuntu umwi ^ajáa na murimu mavi, akatulatula isóso **24** yoosea, “Weewe Yéesu wa Nasaréeti, che woosaaka kúri suusu? Wuújire tumala wuu? Nakumányire úri ani weewe! Weewe úri Múuja wa Muluungu.” **25** Yéesu akúudalavya úra murimu mavi yoosea, “Kirinya sawu! Fuma kúri úhu muuntu!” **26** Hahara, úra murimu mavi ukamusukasuka úra muuntu na ngururu, kunu wootulatula isóso, maa ukafuma. **27** Hara, vaantu voosi vakatulavala, maa vakaanda kiisea, “Íki ni che? Ni ukiindya mufya, kei ^ari na wiimiriri! Yoolairirya baa mirimu mivi, noyo yoomuteerera!” **28** Masáare aya, yakeenera chaangu isi yoosi ya Galiláaya. **29** Yéesu, Yaakúupu, Yooháani, Simóoni na Anderéa vakafuma hara sinagógii, vakadoma fúuru kaayii kwaala Simóoni na Anderéa. **30** ^Vakafike, vakamushaana mukwi wa Simóoni ajáa nchiiri aváirwe ni ndwála. Hahara, vakamuwyiira Yéesu masáare yaachwe. **31** Akaseesa na hara kuntu ^ajáa aliire, akamukwaata mukono úra maáma, maa akamwiinula, hahara akahola, maa akaanda vatumamira. **32** Niiwulo mwaasu ^ukakutumire, Sabáato ikalooka. Vaantu vakaanda muretera valwíiri voosi, na vaantu ^vari na mirimu mivi. **33** Aho, vaantu voosi va úra múuji vakiisaanka mbere ya kaaya. **34** Hara, maa Yéesu akava yoovahorya vaantu voosi ^vajáa na ndwála ^jiísimiresimire, baa kei iikibiryáa mirimu mivi ^iri foo. Maa kaa, si iirekeráa iyo mirimu mivi iluusike tuku, sa ijáa yamumányire yeeye ni ani. **35** Lomutóondo yaachwe baa si kuna mwaa, Yéesu akadoma na kijiraawii, kura akamuloomba Muluungu. **36** Simóoni na viivaachwe vakamuloonda. **37** ^Vakamoone, vakamusea, “Kira muuntu yookusaakira.” **38** Yéesu akavasea, “Hendi na haantu híngi, míjii yíngi ^iri mukaaya, nkavariyule baa úko, sa nuuja, sa murimo úwo.” **39** Jeyyo, akariingirira isi yoosi ya Galiláaya, kunu yoovariyula Masáare ^Yari Mpeho masinagógii, na avahoryáa

vaantu ^vari na mirimu mivi. 40 Kujáa kwatiite muntu umwi, ^ari na ndwála ya ulóonda. Akujja kuri Yéesu, akachwaama, akiiloombererya yoosea, “Kooni woosaaka, ifanaa ukaanjirula ndwála yaani.” 41 Yéesu akamoonera mbavariri, akiinula mukono waachwe, akamusaasya, maa akamusea, “Noosaaka, ujirulwe!” 42 Hahara, akajirulwa na akahola ira ndwála yaachwe. 43 Yéesu akamurekera adome, maa kaa, akamukaan’ya yoomusea, 44 “Kari umuwyíraa muntu yoyoosi isáare iri tuku, tamanya ukiiyonekye kwa mweeneisi wa Ijüva, utoole na mpóryo yo jirulwa, ja ^vyeeene Músa alairiya, sa vataange kimaari uhórire.” 45 Kiri vyoobweeyya jeyyo, ura muntu akadoma, akaanda kaarya yara masáare kira haantu. Sa jeyyo, Yéesu si adaha kiingira na múujii ko kiiyonekya tuku, ni iikaláa kijiraawii vii. Maa kaa, baa neembe iivisáa, vaantu vamutuubáa fuma kira haantu.

2 Sikú ^jikaseese, akahinduka na Kaperenáumu, vaantu vakateera ahindukire na kaayii. 2 Mpuka nkulu ikijijinga, ikasoveka baa nkalo muryaangwii. Ne akava yoovavariyirira Masáare ^Yari Mpeho. 3 Muntu umwi ^aakwya iyandiyandi, akareetwa kuri Yéesu ínwírwe ni vaantu vani. 4 Sa ira mpuka nkulu, vara vaantu vakasiindwa kumulookya ura mulwíiri furi kuri Yéesu. ^Vakoone jeyyo, vakaambuka ni ikekeerii, vakabontola ikekeera hara kuntu Yéesu ^ajáa, vakamukiimira ura mulwíiri na ndiri yaachwe. 5 Yéesu ^akoone kuruma kwaavo, akamusea ura mulwíiri, “Mwaana waani, úvi waako wasírire.” 6 Aho nyuumbii, kwajáa kwatiite vakiindya vamwi va Miíro vajáa víkyiire, vakaanda kiiririkana mitimii yaavo voosea, 7 “Jooli ari lusa jei? Yoomhiintikira Mulungu! Si Mulungu yeemweene noo ^adáhaa sea úvi wasírire tuku wuu?” 8 Hahara, Yéesu akataanga miiririkano yaavo, maa akavasea, “Ni sa che mookiiririkana ayo mitimii yaanyu? 9 Ni kirikwi noo chaangu kulookya myeewe, kumusea úhu mulwíiri, ‘Úvi waako wasírire,’ baki kumusea, ‘Inuka, utoole ndiri yaako ulooke?’ 10 Haaha noosaaka mtaange, Mwaana wa Muntu atiite wiimiriri wo sea vaantu, ‘Úvi waavo wasírire,’ aha weerwii.” Aho, akamusea ura muntu ^aakwya iyandiyandi, 11 “Nookusea, inuka, toola ndiri yaako, udome na kaayii kwaako.” 12 Hahara, maa akatoola ndiri yaachwe akafuma na weerwii, baa vara vaantu voosi nti ^voolulaanga. Maa vakatulwala, vakamudumba Mulungu voosea,

“Isáare ja iri, si tunoona vii kaa tuku!” 13 Hara, maa Yéesu akadoma kei na mbarimbari ya iriva ra Galiláaya. Mpuka nkulu ya vaantu ikamutuuba, maa akaanda kuvavariyirira Masáare ^Yari Mpeho. 14 Mpiindi Yéesu ^awololáa mawulu, akamooná Láawi mwaana wa Alufáayo íkyiire kivaandii cho rihira kóodi, yoosaankan’ya kóodi. Akamusea, “Ntuuba!” Ne Láawi akiinuka, kamutuuba Yéesu. 15 Mpiindi Yéesu na vapooji vaachwe ^varijáa chákurya kaayii kwa Láawi, vasaankan’yi kóodi na vaduwalo ^vari foo varijáa novo. Sa vaantu ^vari foo, vamutuubáa. 16 Vakiindya vamwi va Miíro ya Mulungu na Mafarisáayo vajáa vamwaari. ^Vakamooné Yéesu yoorya hamwi na vaduwalo na vasaankan’yi kóodi, vakavasea vapooji vaachwe, “Sa che yoorya chákurya hamwi na maduwalo na masaan’yi kóodi?” 17 Yéesu ^akayateere ayo masáare, maa akavasea, “Vaantu ^vari nkaasu si vasáakaa mwaanga tuku, maa kaa, valwíiri noo vasáakaa mwaanga. Si nuja joo kaanirira vaantu ^viyónaa vawoloki tuku, nuja joo kaanirira vavi.” 18 Haaha, vapooji va Yooháani na va Mafarisáayo viirekyáa kurya. Maa vaantu vakujja joo muurya Yéesu vakamusea, “Amwi vapooji va Yooháani na va Mafarisáayo viirékyaa kurya. Sa che vapooji vaako si viirékyaa kurya?” 19 Yéesu akavasea, “De vyadáhikaa vaantu ^valáarikirwe ni mweenengovi, na mweenengovi nti ^ari novo kwiirekya kurya wuu? Si vari kwiirekya kurya tuku, mpiindi joosi vari na mweenengovi. 20 Maa kaa, luu fika jiri mpiindi mweenengovi ^akasumwíirwe fuma kwaavo, aho noo luu vakiirekiirye kurya. 21 Kusiina muntu ^adáhíraa kiráka kifya isaámwii tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, ikyo kiráka moola kiri iro isaamu na iyo ingo kwaatuka iri kulookya lo ncholo. 22 Baa kei, kusiina muntu ^avíkiraa diváai ifya viríibii vya kali tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, iyo diváai ifya, pusula iri ivyo viríiba, na diváai kítika iri na mweenediváai sova ari diváai na viríiba. Diváai ifya ni viríibii vífyá ivíkirwaa.” 23 Sikú ya Sabáato imwi, Yéesu na vapooji vaachwe vajáa vakwaatira na mawundii ya ngáano. Mpiindi ^valookáa na hara mawundii, vapooji vakaanda huunga maangala ya ngáano. 24 Mafarisáayo vakamusea Yéesu, “Laanga, sa che vapooji vaako voowuna Miíro ya siku ya Sabáato?” 25 Maa akavasea, “Si munasoma vii tuku ^cheene atumama mutemi Daúdi mpiindi ^ajáa áavirwe ni njala na vaantu vaachwe wuu? 26 Aho kali, mpiindi ja Abiasári, mweeneisi mukulu,

Daúdi iingira na nyuumbii ya Mulungu, akarya mikáate ivíikwa mbere ya Mulungu, akavaheera baa na viivaachwe. Mikáate iyo, veeneisi va Ijáva vii noo vajáa varekerwa vindoorya. Vaantu viingi Miiri ijáa yakaan'ya kurya.” 27 Baa kei akavasea, “Sabáato yaviikwa sa vaantu na si vaantu sa Sabáato tuku. 28 Sa jeyyo, Mwaana wa Muuntu ni Mweeneevyo baa wa Sabáato.”

3 Yéesu ajáa iingira kei na sinagógii. Aho, kwajáa kwatiite muuntu ajáa na mukono waakwya iyandiyandi. 2 Vamwi va vaantu vajáa aho, vakaanda mulaangisha Yéesu, voone kooni ari mihorya ura muuntu siku ya Sabáato, sa vamusitaakye. 3 Yéesu akamusea ura muuntu mukono waakwya iyandiyandi, “Seesa, ima aha mbere ya vaantu voosi.” 4 Yéesu akavuurya, “Ni virikwi noo Miiri yaruma tutumame siku ya Sabáato? Kutumama murimo muja, baka kutumama murimo muvi? Kulamurirya nkaasu, baka kuulaa?” Maa kaa, voovo si vuuyirya kiintu tuku. 5 Akavatuurirya miiso na nkalar, kana yookoona usungu sa ufafu wa mitima yaavo. Maa akamusea ura muuntu, “Wolola mukono waako!” Ne akawolola mukono waachwe, ukava nkaasu kei! 6 Hahara, vara Mafarisáayo vakafuma na weerwii vakaanda kiiheera miryungu na mpuka ya vaantu va mutemi Heróode, vyeene vari muulaa Yéesu. 7 Yéesu na vapooji vaachwe vakiinuka aho, vakadoma furu mbarimbari ya iriva ra Galiláaya. Mpuka nkulu ya vaantu vamutuubáa. Vaantu avo vajáa vafumire kira haantu, isi ja kuli na heehi, Galiláaya, Yudea, Yerusalemu, Idumáaya, isi yoosi nyambuko ya luujii lwa Yorodáani, na va heehi na miji ya Tiiri na Sidóoni. Vaantu voosi avo, muja sa vajáa vatéire masáare meene Yéesu atumamáa. 9 Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Mbiikiri mashúwa imwi neeja, naambuke, sa vaantu jo kunfenyenkererya.” 10 Yéesu aluusa jeyyo, sa ajáa avahóriire vaantu vari foo, na vaantu voosi vara vajáa na ndwála viifenyenkereryáa, sa vamusaa. 11 Mirimu mivi ikamoone, yivayyáa mbere yaachwe kana yootula isóso yoosea, “Weewe uri Mwaana wa Mulungu!” 12 Yéesu akiikaan'ya irekereeke kwaarya masáare yaachwe kwa vaantu. 13 Aho, Yéesu akaambuka na luulwii, akavaanirira vara veene yeeye avasaakáa, maa vakuja na kuri yeeye. 14 Akavasaawula ikimi na vaviri, vave vatumwi vaachwe, vandooyeendan'ya ne, sa indoovatama no vavariyurira

Masáare Yari Mpeho. 15 Baa kei, vave na wiimiriri wo kibirya mirimu mivi. 16 Na ava noo vatumwi ikimi na vaviri veene Yéesu avasaawula: Simóoni, mweene Yéesu amwaanirira Peéter, 17 Yaakúupu na Yooháni vala sha Sebedáayo veene avaanirira Bonége, noo kusea, “Vaana va kidandárika,” 18 Anderéa na Filípi, Batolomáayo, Matáayo, Tomási, Yaakúupu sha Alufáayo, Tedéi, Simóoni Mukanáni 19 na Yúda Isikarióoti amavarinduka Yéesu. 20 Yéesu akahinduka na kaayii, mpuka ya vaantu ikaanda kijiinga kei, furu yeeye na vapooji vaachwe vakasova baa nkalo yo rya chákurya. 21 Kaayii kwaavo vakateere masáare meene yaluswáa, maa vakadoma noo musumula sa viisea, “Asárire!” 22 Hara mpukii, vajáa vamwaari vakiindya va Miiri veene vajáa vafuma Yerusalemu. Avo vakiindya vasea, “Uhu atiite Belisebúuri, na ni kwa luviro lwa Irimu yookibirirya mirimu mivi.” 23 Yéesu akavaanirira, akalusika novo kwa símo akavasea, “Jooli Irimu riri daha kibirya Irimu mwiiwaachwe? 24 Kooni utemi umwi wiigávire haantu haviri kwiilwa woowo kwa woowo, utemi uwo si uri luunga tuku. 25 Baa kei, kooni lukolo lumwi lwiigáviregavire, ulo lukolo si luri luunga tuku. 26 Noo jeyyo, kooni Irimu riikiikiine rooreene na rive riigávire, si riri luunga tuku. 27 Maa kaa, kusiina muuntu ari daha kiingira nyuumbii ya muuntu ari na ngururu na anyahire máari jaachwe tuku, ni mpaka ta amuchunge uwo muuntu ari na ngururu, de adahe nyahira máari jaachwe ari nojo. 28 Kimaari noovawiiira, uvi woosi wa vaantu na uhiintiki waavo woosi Mulungu sea ari wasírire. 29 Maa kaa, muuntu mweene ari muhiintikira Mutima Muja, Mulungu si ari sea uvi waachwe wasírire vii kaa tuku, na kava ari muvi kwa siku jisiina uhoro.” (aión g165, aiónios g166) 30 Yéesu aluusa jeyyo sa vajáa vamuséire, “Atiite murimu muvi.” 31 Mpiindi kiduudi, akujja iyo waala Yéesu na vaanaavo na Yéesu, vakiima mbarimbari, maa vakatama muuntu amwaanirire. 32 Na vaantu vajáa viikiire vakamuringirira, vakamusea, “Iyo waanyu na vaanaanyu vamwaari aha weerwii vookusaakira.” 33 Maa Yéesu akavasea, “Iyo wiitu na vaaniitu noo vala ani?” 34 Akavalaanga vaantu veene vajáa viikiire vakamuringirira, maa akavasea, “Laangi! Ava vari aha noo vala iyo na vaaniitu. 35 Muuntu yoyoosi atumamaa kusaaka kwa Mulungu noo mwaaniitu, irumbu raani na iyo wiitu.”

4 Mpiindi kiduudi, Yéesu akaanda variyula Masáare ^Yari Mpeho kei mbarimbari ya iriva ra Galiláaya. Mpuka nkuulu ya vaantu vakiisaanka, vakamufenyenkererya mpaka akaambuka mashúwa irivii, maa akiikala. Vaantu voosi vakiikala mbarimbari ya iriva. **2** Akava yooovariyurira viintu ^viri foo kwa símo, na mpiindi ^avariyuriráa akavasea, **3** “Teereril! Muhaandi umwi ajáa adoma noo haanda mbeyu, **4** mpiindi ^amyaaháa, mbeyu jimwi jikawyiira njirii, ndee jikuuja jikajirya. **5** Jimwi jikawyiira mwaalaliwii kuuntu ^kujáa kusiina salu jo keenererya, sa viintu salu si jijáa jiri foo, jikamera chaangu. **6** Mwaasu ^kavarike, jikashaawuka, maa jikuuma sa viintu jijáa jisiina miriri. **7** Jimwi jikawyiira haantu ^hajáa na miíwa. Miíwa ^ikamere, ikajivaa, jikadundumala, maa jikadiira vyaala ndiíwa. **8** Maa kaa, jimwaari jimwi ^jawiira salwii ^jiri na seve, jikamera, jikakula, jikavyaala maatuku vii, jimwi jikavyaala mara makumi yatatu, jimwi mara makumi musasatu na jimwi mara makumi ikimi.” **9** Maa akavasea, “^Ari na matu yo teerera, ni ateere.” **10** Mpiindi kiduudi, Yéesu ajáa na vapooji vaachwe ikimi na vaviri, na viingi vajáa vamuuringiriire, maa vakamuurya, “Símo jaako ni che joovariyula?” **11** Ne akavasea, “Nyuunyu mwaheewa nkalo yo taanga viintu vya Utemi wa Muluungu, ^vyeeene vijáa fuumbo, maa kaa, vara si ^vari Utemii wa Muluungu, noovawyiira kwa símo. **12** Sa kulaanga, valaange, baa koona tuku. Kuteera vateere, baa taanga tuku. Sa ngaari vajáa vateera no taanga, ngaari vavarinduka na vareka uvi waavo, na ngaari uvi waavo wasira.” **13** Aho, Yéesu akavuurya, “Si mootaanga lusímo ulu tuku wuu? Jooli de muri taanga símo jiingi? **14** Muhaandi wa mbeyu ni muuntu ^avariyulaa isáare ra Muluungu. **15** Mbeyu jira ^jawiira njirii, ni ja vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Muluungu, hahara Irimu rikuuja, maa rikajiseyya mitimii yaavo. **16** Mbeyu jira ^jawiira mawyii, ni ja vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Muluungu, na ^varihókeraa chaangu na cheeru. **17** Maa kaa, si riviingiraa mitimii tuku, sa viintu vasiina nkalo ya miriri, kiikala vari noro kiduudi vii. Na uturikiri ^uri kuja vii, varékaa kura kuruma kwaavo chaangu. **18** Na mbeyu jira ^jawiira miíwii, ni ja vaantu ^varitéeraa isáare ra Muluungu, **19** maa kaa, uhangaiki wa weeru, ukwaata wo kunguula máari na mpíima ya viintu vyiingi ^viri foo, ivyo virifenyenkeryáa, rikareka kureeta kunáálo. (aión g165) **20** Na mbeyu jira ^jahaandwa sevii, noo vara vaantu ^varitéeraa

isáare ra Muluungu, vakariteengya, maa rikava na nkoonyo, jimwi jikavyaala mara makumi yatatu, jimwi mara makumi musasatu, na jimwi mara makumi ikimi.” **21** Yéesu akiisea ira mpuka, “Eri, kimuri chuújaa, kikaviikwa iruungwii ra kitáanda wuu? Baku kikakunikirirwa na nyiingu ya kweenga wuu? Tuku, ni kyaángwii kiviikwaa. **22** Sa kira kiintu ^chaviswa, viikwa kiri kiweerwii, na kira ^chakunikirirwa, kunukulwa kiri. **23** ^Mweene ari na matu yo teerera, ni ateere!” **24** Hara, maa akavasea kei, “Muyakwaatye neeja aya ^mooyateera. Sa kipímo ^cheene muri konkomala kuteerera masáare ya Ijuva, noo ^vyeeene baa nyuunyu muri taanga, baa kei koongereriwa muri. **25** Sa ura ^ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, na ura ^asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kidúúdi ^ari nocho.” **26** Yéesu akavasea, “Utemi wa Muluungu ni ja jei uri. Muuntu aháandaa mbeyu iwundii. **27** ^Ari humula, baa aliire au ari miiso, mbeyu jaméraa no kula, yeeye baa taanga ^vyeeene vyavijaa tuku. **28** Salu joong’eene noo jibwéeyaa jimere na jive múmero, jivyaale maangala, na maangala yave na mpeke. **29** Mpeke ^jiri kangaala, uwo muuntu atóolaa lufyo chaangu, sa mpiindi jo chwa, jaffikire.” **30** Kei akavasea, “Tuufwaanirirye na che Utemi wa Muluungu? Baku lusímo che turi sima, sa tuuvariyule? **31** Utemi wa Muluungu ifaanaa tukufwaanirirya na mpeke ya haradáali. Ihi ni mpeke ndudinduudi kulookya mpeke joosi jiháandwaa. **32** Maa kaa, kooni yaháandirwe, yavijaa muti mukuuu kulookya miti yiingi ya mbowa. Na yavijaa na matáampi makuulu, baa ndee jindoojeenga vivururu mpehwii ja matáampii yaachwe.” **33** Kwa símo ^jiri foo ja iji, noo ^vyeeene Yéesu avariyláa isáare riija, ja ^vyeeene vaantu vadaháa taanga. **34** Si avariyláa isáare roroosi ra Utemi wa Muluungu baa vasimira tuku, na mpiindi ^ajáa na vapooji vaachwe de indoovariyurira. **35** Iwulo ra siku yiyo, Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Hendi tufirire iriva tudome na nyambuko.” **36** Maa reeru, vakiireka ira mpuka ya vaantu, vakakwaata njira na ira mashúwa ^ng’eene Yéesu ajáa iingiire, baa mashúwa jiingi jikamutuuba. **37** Ihumbuuto ^radalavadaala rikaanda wuva, mapúunta ya maaji yakaringyaringya mashúwa kende imeme maaji. **38** Mpiindi ijo, Yéesu mweeneevyo ajáa aliire nyuma ya mashúwa iisikiiriye kimútui. Vapooji vaachwe vakamwaanirira, voosea, “Mukiindya, toonyimira, tulaange.” **39** Aho, Yéesu akiinuka, akaridalavya

ihúmbuuto na akayasea mapúunta, “Kirinyi sawu! Mutuule tu!” Hara, ihúmbuuto rikakirinya sawu, na maaji yakatúula tu. 40 Yéesu akavuurya vapooji vaachwe, “Sa che mookoofa? Si munaanduma tuku wuu?” 41 Maa kaa, voovo vajáa vakwáatirwe ni woowa munumunnu, vookiiryura, “De uhu ni ani, baa ihúmbuuto na mapúunta vyoomuteera?”

5 Yéesu na vapooji vaachwe vakafirira na nyambuko ya iriva ra Galiláaya, vakiingira isi ya Vageráasi. 2 Yéesu akakiime vii hara mashúwii, muntu umwi ari na mirimu mivi afúmire mbiríríi, akujja, maa akalumana ne. 3 Hara mbiríríi, noo kuntu uwo muntu iikaláa. Kusiina muntu adaháa kumuchuunga baa na minyololo tuku. 4 Achuungwáa na minyololo mikonwii na píngu mawulwii, indoodumuladamula, baa kusiina muntu ajáa na ngururu jo mudaha tuku. 5 Sikú joosi uchiku na muusi, iikaláa mbiríríi na njuulwii, yootula isóso no kiisanasana na mawye. 6 Akamoone Yéesu kura, akamukibirira, maa akachwaama mbere yaachwe, 7 akatulatula isóso, yoosea, “Che woosaaka kuri niini, weewe Yéesu Mwaana wa Mulungu Ari Mweerimweeri? Hooni ilahe kwa Mulungu, si uri kuunturikirya tuku.” 8 Waluusa jei, sa viintu Yéesu ajáa uséire, “Murimu mavi, fuma kwa uhu muntu!” 9 Maa Yéesu akuuyurya, “Ani usewáa?” Nowo ukuuyirya, ukasea, “Irina raani ni Mayana na Mayana ya Valwi Nkoondo sa viintu turi foo.” 10 Murimu mavi ukiilomboola maatuku vii kuri Yéesu, kari iikibirye na isi yiingi tuku. 11 Haaha, mbarimbari ya lulu heehi na aho haantu, kujáa kwatiite ufya wa nkaamba jooriisha. 12 Ira mirimu mivi ikamuloomba Yéesu, yoosea, “Tarekere, tukajiingire jira nkaamba.” 13 Yéesu akiirekera ira mirimu mivi, ikafuma, ikiita kiingira jira nkaamba. Mirimu mivi ikiingire ura ufya wa nkaamba mayana yaviri, nkaamba jikiihuunta, jikagirita, jikaburukira irivii, maa jikakwya joosi wuu. 14 Variisi va jira nkaamba vakakurika itíjo, vakatwaala mulomo kwa vaantu vajáa mawundii na múujii. Maa vakujja noo laanga masáare meene yafúmiire. 15 Vakafike kuri Yéesu, vakamoona ura muntu ajáa na mayana na mayana ya mirimu mivi, ifkyiire, iivikiire ingo, ari baa na miryungu yaachwe, maa vakoofa. 16 Vara veene viiyonera na miiso yaavo, vakawawiiira vaantu viingi yara meene yajáa yafúmiire kwa ura muntu ajáa na mirimu mivi, na jira nkaamba.

17 Aho, vakaanda muloomba Yéesu alooke hara isi ya meevo. 18 Yéesu akaande kiingira mashúwii, ura muntu ajáa na mirimu mivi akiiloombererya atamanyan’ye na Yéesu. 19 Yéesu akamusiitira, yoosea, “Doma na meenyu, ukawawiiire vaantu va meenyu vyeene Ijwa akutámamiire masáare makuulu, na vyeene akulángire na riiso ra wujja.” 20 Maa ura muntu akadoma, akaanda kaarya uko isi ya Dekapóoli vyeene Yéesu ajáa amatámamiire, maa vaantu voosi vakatululala. 21 Maa reeru, Yéesu akafirira na mashúwa na nyambuko ya iriva. Akafike hara mbarimbari ya iriva, mpuka nkuulu ikamuriingirira. 22 Akujja muntu umwi, irina raachwe Yáiro, umwi wa vakúulu va sinagóogi. Akamoone Yéesu, maa akawya majewii yaachwe. 23 Akiilomboola, yoosea, “Aai, kahínja kaani ni kalwíri ka inkwya. Nookuloomba tudoman’ye, ukakasaasye na mukono waako vii, kahole kave nkaasu.” 24 Maa vakiilongoorya na Yéesu. Ira mpuka ikava yoomutuuba na yoomufiinda. 25 Aho, kujáa kwatiite muntu muki ajáa na ndwála yo fuma sakami iri foo kwa myaaka ikimi na iviri. 26 Ajáa aturikira maatuku vii, sa ayeenda uwaangii akamala máari jaachwe joosi wuu, baa hola tuku na ndwála yaachwe ikakonkomala. 27 Akamuteere Yéesu, akamutuuba kunu nyuma, akiipenyenkererya mpukii ya vaantu, maa akasaasya nkáancho yaachwe. 28 Abweeyya jei sa iiseáa kimoyomooyo, “Kooni nasásiirye ingo ya Yéesu vii, hola ndiri.” 29 Akasaasye vii, sakami ikadeen’ya, akiiteera maviri pwee, ahórire ira ndwála yaachwe. 30 Hahara, Yéesu akataanga kwatiite ngururu jimumfúmiire, akavalandukira ira mpuka ya vaantu, maa akavuurya, “Ni ani asásiirye ingo yaani?” 31 Vapooji vaachwe vakamusea, “Aai, si wookoona viintu mpuka ya vaantu yookiifiinda tuku wuu? Sa che wookuurya, ‘Ni ani asásiirye ingo yaani?’” 32 Maa kaa, yeeye akadoomererya laangira sa amoone mweene amusásiirye. 33 Ira muntu muki yootaanga kimufúmiire, akiituriyura, akachwaama mbere ya Yéesu kunu yootetema ni woowa. Maa akalusa vyoosi vimufúmiire. 34 Yéesu akamusea, “Muhínja waani, kuruma kwaako kwakuhóriirye. Tamanya na mwiikalo wujja, uhole ndwála yaako.” 35 Mpiindi Yéesu ajáa akaari yooluusika, vakafika vaantu fuma kaayii kwa Yáiro, umwi wa vakúulu va sinagóogi, maa vakamusea, “Muhínja waako awúliire. Amwi wootuuba mujuuwa mukiindya?” 36 Maa kaa, Yéesu si ayakwaatya ayo masáare tuku, yeeye akamusea Yáiro,

“Kwiitweetya tuku, nduma niini vii.” 37 Akavasumula vala Peeteri, Yaakúpu na Yooháani mudúúdi wa Yaakúpu vii, vamutuube. Akavakaan’ya vaantu viingi vareke kumutuuba. 38 Vakafike kaayii kwa Yáiro, vakateera ntáákwi, isóso, na vaantu voorira noo myaa. 39 Vakiingira na nyumbii, maa Yéesu akavasea, “Sa che mootula isóso no rira? Muhínja si akwíre tuku, ni alíire vii.” 40 Voovo vakamuseka Yéesu na heenchu. Maa kaa, Yéesu akavakibirya voosi vafume na weerwii, akavaanirira íyo na taáta waala muhínja na vapooji veene ajáa novo hara. Maa vakiingira na hara haantu muhínja ajáa aláariiwe. 41 Yéesu akamukwaata mukono muhínja, maa akamusea, “Talíta, kúumi,” noo kusea, “Muhínja, nakuséire, inúka!” 42 Hahara, ura muhínja akiinuka, maa akaanda yeenda. Muhínja ajáa atíte myaaka ikimi na iviri. Vakooone jeyyo, maa vakatulvala maatuku vii. 43 Yéesu akavakaan’ya, yoosea, “Kari mulúusaa iri isáare kuri muntu baa umwi vii tuku.” Maa akavasea vara vaantu vamuheere chóorya ura muhínja ariye.

6 Yéesu akiinuka fuma kwa Yáiro, akadoman’ya na vapooji vaachwe fura múujii wa Nasaréeti kuntu akurira. 2 Na siku ya Sabáato ikafike, akaanda variyula Masáare Yari Mpeho sinagógii. Vaantu wa Nasaréeti vari foo veene vamuteereraa, vakatulvala, maa vakasea, “Uhu, hai ayatúriirye masáare aya? Na ulu laviro lo bweeyya myuujísa? Tooti iji ni jirikwi? 3 Eri, uhu si ura musóngoli mbáwo, mwaana wa Maríia tuku wuu? Baa vanduu vaachwe, si vala Yaakúpu, Yóose, Yúnda na Simóoni tuku wuu? Na vanduu vaachwe va kiintu kiki, si ava twiikalaa novo aha?” Maa vakasiita muruma. 4 Yéesu akavasea, “Muláali na mutwe wa Ijva arúmwa kira haantu, maa kaa, si arúmwa múujii meevo tuku, na kwa vanduu vaachwe na kaayii kwaachwe tuku.” 5 Sa jeyyo, ni atumama myuujísa mike vii, yo vavikira mikono valwiri, novo vakahongera. 6 Akahwaalala maatuku vii, sa viintu si vumuruma. Hara, maa Yéesu akariinga maturii ya heehi na Nasaréeti meevo, kunu yovavariyurira vaantu Masáare Yari Mpeho. 7 Akavaanirira vapooji vaachwe ikimi na vaviri. Akavatuma vaviriviri, kunu 8 yoovalairirya, “Kati mookera njira, kari musumulaa muriwa tuku, baa chóorya tuku, baa kei kari musumulaa mpía tuku, sumuli nkome vii, 9 na viráatu ivikiri, maa kaa, kari

musumulaa nkáancho ya kaviri tuku.” 10 Kei akavasea, “Kaaya ng’eene muri teengiwa ikali haaho, fura siku muri looka múuji uwo. 11 Na haantu hohoosi vari siita vateengya no siita vateerera masáare yaanyu, looki na ikonkomi maruri majewii yaanyu, koonekya uri waavo.” 12 Vapooji vaachwe vakadoma, kunu voovariyula vaantu valanduke fuma uvii waavo. 13 Baa kei vakibiryaa mirimu mivi uri foo, vavahakaa valwiri makuta, novo vahongeráa. 14 Mpiindi ijo, mutemi Heróode Antípaasi akateera masáare ya Yéesu, sa viintu irina ra Yéesu raluuswaa kira haantu. Vamwi va vaantu vaseáa, “Uhu ni Yooháani Mubatisáaji afufukire fuma inkwyii. Iki noo chooreka laviro lo bweeyya myuujísa uri ne.” 15 Vamwi vaseáa, “Uhu ni Elía, muláali na mutwe wa Ijva.” Kei vamwi vaseáa, “Uhu ni ja vara valáali na mutwe wa Ijva va kali.” 16 Maa kaa, Heróode akateere masáare ayo, akasea, “Uhu ni ura namudumula mutwe, Yooháani Mubatisáaji. Afufukire!” 17 Heróode alusa jeyyo sa uko nyuma ajáa alairirya Yooháani Mubatisáaji akwaatwe, aviikwe munyololwii, sa Herodía. Uhu Herodía ni muki wa Filípi, mwaanaavo na Heróode ajáa. Heróode ajáa amuloola. 18 Na Yooháani Mubatisáaji amuseáa Heróode, “Miiri yakaan’ya weewe kumusumula muki wa mwaanaanyu.” 19 Sa jeyyo, Herodía akamuvikira Yooháani ikuundi mutimii, asaakaa amulaa, nkalo vii indoosoveka. 20 Heróode amoofaa Yooháani sa ajáa ataanga Yooháani ni muwoloki na ni muja wa Mulungu, maa indoomukitirirya sa Herodía asiindwe kumulaa. Kei, Heróode ajáa eenda kuteerera masáare ya Yooháani, baa neembe masáare yaachwe yamutuungyaa usungu munamunu. 21 Maa reeru, nkalo ikatooreka. Siku iyo, Heróode ajáa abweeyiirye ngovi yo kumbukira siku avyaalwa. Akavalaarika valume iilangyaa novo saare, vakúulu va vakúulu va valwi nkoondo na vakúulu va Galiláaya. 22 Aho ngovii, muhínja wa Herodía akamuvinira Heróode na vayeni vaachwe, maa vakavyeenda maatuku vii. Mutemi Heróode akamusea ura muhínja, “Lusa kiintu chochoosi woosaaka, niini kuheera ndiri.” 23 Akiilaha, yoosea, “Niiláhire! Kiintu chochoosi uri saaka, niini kuheera ndiri. Baa kooni ni kukukerera isi ya utemi waani kati na kati.” 24 Maa ura muhínja akafuma, akiita muurya íyo waavo, “Ni kiintu che ndiri loomba?” Íyo waavo akamusea, “Mutwe wa Yooháani Mubatisáaji!” 25 Hahara, akahinduka itijjo na kari mutemi, maa akamusea, “Mpeera haaha vii,

mutwe wa Yooháani Mubatisáaji uvíkiirwe ikaafii.” 26 Mutemi akavisuula maatuku vii. Maa kaa, sa viintu ajáa amwiiláhiire mbere ja vayeni vaachwe, akasiindwa musitira. 27 Hahara, mutemi Heróode akamutuma mulwi nkoondo umwi, akareete mutwe wa Yooháani. Ura mulwi nkoondo akiingira na munyololwii, akamudumula Yooháani Mubatisáaji mutwe. 28 Akavikira mutwe wa Yooháani ikaafii, maa akamutwaarira mwaana wa Herodía, ne akamukwaatya íyo waavo. 29 Na vapooji va Yooháani ^vakateere ayo masáare, vakiita sumula maviri waachwe, maa vakiita mutaaha mbiríiríi. 30 Vatumwi wa Yéesu ^vakahinduke, vakamuwyiira Yéesu viintu vyoosi ^vatámamire na ^vyeeene vakiindiirye. 31 Maa Yéesu akavasea, “Hendi, tudome na kijiraawii, mukahumukule kiduudi.” Alúusa jei, sa hara haantu ^vajáa, kwajáa kwatiite vaantu ^vari foo ^vuujáa no looka, vakasova baa nkalo yo rya. 32 Hara, vakiinuka na mashúwa, maa vakadoma na haantu ha tũula kusiina vaantu. 33 Maa kaa, vaantu ^vari foo vakavona Yéesu na vapooji vaachwe voolooka, maa vakavataanga. Vakakurika na lwa kũũũ fuma míiji yoosi, vakadoma na kura kũũũ Yéesu ^adomáa, maa vakalongoola fika. 34 Yéesu ^akakiime mbarimbari ya iriva, akoona mayiĩmbi ya vaantu, akavoonera mbavariri sa vajáa ni ja muundi ^jisiina murfisi. Maa, akaanda variyula masáare ^yari foo. 35 ^Kukaande kuswa, vapooji vakiita kuri Yéesu, maa vakamusea, “Haantu aha ni kuli na kaaya ja vaantu, baa kei mwaasu waswiire. 36 Aai, varekere vaantu, vakiwũre vyóorya uko mawundii na maturii ^yari heehi.” 37 Maa kaa, Yéesu akavasea, “Vaheeri nyuunyũ chóorya.” Novo vakamusea, “Hai turi fumya mpía ja dináari magana yaviri jo wũrira chóorya cho viikutya vaantu voosi ava?” 38 Akavuurya, “Mikáate ingai mwatiite? Hooni kalaangi.” ^Vakahinduke, maa vakamusea, “Imwaari mikáate isaano na soompa iviri.” 39 Maa akavalairiya, vaviikarye vaantu kitoongetoonge masaambii. 40 Vaantu novo vakiikala vitoonge vya vaantu makumi yasaanosaano na makumi ikimikimi. 41 Yéesu akatoola ira mikáate isaano na jira soompa iviri. Akiinurirya miiso yaachwe na kurumwii yoomũũũũũ Mũũũũũ. Akabendũũũũũ ira mikáate isaano, maa akavaheera vapooji vaachwe novo vakavaheera vaantu. Baa na jira soompa iviri akabweeyya vivira. 42 Vaantu voosi vakarya, vakiikuta. 43 Vapooji vakatoorera mabéendũ ya mikáate, vakamemya vikápu ikimi na viviri. 44

Vaantu ^vaarya vajáa vamema maatuku vii, vaantu valume vii ni mayana yasaano vajáa. 45 Hahara vii, Yéesu akavadoomererya vapooji vaachwe, vaambuke mashúwa, valongoole na iturii ra Besáida, nyambuko ya iriva ra Galiláaya. Yeeye akachaala yookiiteengula na ira mpuka. 46 Vaantu ^vakalooke, akaambuka na luulwii noo muloomba Mũũũũũ. 47 Na mpiĩndi ja iwulo, mashúwa ijáa yaffkire kati na kati ya iriva, na Yéesu ajáa achíhiire yeemweene luulwii. 48 Maa akavona vapooji vaachwe kũũũ vooturikira kutwaala mashúwa na mbere, sa ihũmbuuto rawuváa fuma mbere yaavo. ^Ikafike namuyiingũ, Yéesu akavatuuba na katikati ya iriva yooyeendera mweeri ya maaji, akava yoosaaka valooka. 49 Maa kaa, ^vakamoone yooyeenda mweeri ya maaji, vakiisea ni murimũ. Aho, vakaanda kwaana ntáákwi, 50 sa ^vakamoone, voosi vajáa viivũnduka maatuku vii. Hahara, maa akavasea, “Fafyi mitima, ni niini, koofi tũku.” 51 Yéesu akaambuka na mashúwii hamwi novo, aho, maa ihũmbuuto rikaherya. Vapooji vaachwe vakatulavala maatuku vii, 52 sa vajáa vakaari taanga ura muujĩisa wa mikáate na mitima yaavo ijáa ikaari yafafa. 53 Yéesu na vapooji vaachwe ^vakafirire iriva ra Galiláaya, maa vakafika isi ya Genesaréeti, aho, vakiimya mashúwa. 54 ^Vakakiime vii mashúwii, maa vaantu vakamutaanga Yéesu. 55 Vakariingirira chaangu isi yoosi, na vakatoola valwĩiri na ndiri jaavo, maa vakavatwaala na kũũũ ^vateeráa Yéesu amwaari. 56 Kira múuji, ituri, na miwundii, noo kusea, kira haantu Yéesu ^adomáa, vaantu vavavĩkáa valwĩiri vaavo gurii. Na vamũloombáa, avarekere valwĩiri vasaasye baa mukáwo wa ingo yaachwe vii. Na voosi ^vasaasya ingo yaachwe, vahongera.

7 Siku imwi, vamwi va Mafarisáayo na vakiindya va Miĩro fuma Yerusaleému, vajáa viisaanka mbere ya Yéesu. 2 Aho, vakavona vamwi va vapooji va Yéesu, voorya chóorya na mikono ^iri na njeo, noo kusea, baa kooyya mikono ja ^vyeeene vyasáakwaa tũku. 3 Mafarisáayo na Vayahúudi voosi kooni si vanooyya mikono ja ^vyeeene vyasaakwa, si varijáa tũku, kutuuba nkũũũũũ ya vala baaba waavo. 4 Mpiĩndi ^vafũmire sokóonii, si varijaa kiĩntũ chochoosi tũku mpaka vooyye mikono kuseyya njeo. Na vatiite nkũũũũũ jiiĩngi ^jiri foo vii ^vatũubaa, baa ja yo kooyya ndũũũũũ, nyiingũ na saama ja sháaba. 5 Aho, Mafarisáayo na vakiindya va Miĩro vakamusea Yéesu, “Eri, sa che

vapooji vaako si vatúubaa nkuungu ja vala baaba, vandoorya na mikono [^]iri na njeo?” 6 Maa Yéesu akavasea, “Muláali na mutwe wa ljuva Isáaya alúusa kimaari mpiindi [^]alaaláa na mutwe sa nyuunyu vakweembi ja [^]vyeeene Masáare [^]Yari Mpeho yalúusa, ‘Vaantu ava vaanyemyaa na milomo vii, maa kaa, mitima yaavo iri kuli na niini. 7 Kuunynamira kwaavo ni ja kisiina, sa ni vavariyuláa ndairiri ja vaantu vii.’ 8 Kimaari, mwarekire ndairiri ja Mulungu maa mukakwaatirira nkuungu [^]javiikwa ni vaantu.” 9 Akavasea kei, “Mwamányire pala ndairiri ja Mulungu kiweere sa mutuube nkuungu jaanyu. 10 Músa muláali na mutwe wa ljuva asea, ‘Uvanyemye vala íyo na taáta waanyu,’ na ‘Ura [^]ari mutukira íyo au taáta waavo, uulawe.’ 11 Maa kaa, nyuunyu mündoovavariyurira vaantu, vandoovasea vala íyo na taáta waavo, ‘Hai, si ndiri daha kúvaambirirya tuku, sa iki [^]natiite ni Korobáani, noo kusea, kilungulungu [^]nakera na ivarwii sa Mulungu.’ 12 Jeyyo, noo vyahériré, kusiina kúvaambirirya vala íyo na taáta waavo tuku. 13 Jeyyo, noo [^]vyeeene muchwíjaa mati isáare ra Mulungu sa nkuungu jaanyu [^]mwiihéereryaa. Baa kei, vimwaari viintu [^]viri foo vii [^]mutámamaa [^]viifwíine na ivyo.” 14 Aho, Yéesu akavaanirira vaantu, akavasea, “Voosi kira umwi waanyu nteereri neeja, mutaange iki. 15 Kusiina kiintu [^]kimwiingiraa muuntu [^]kidáhaa mubweeyya ave na njeo tuku. Kiri vyoova jeyyo, [^]kimufúmaa mutimii noo kimubwéeyya ave na njeo. [16 [^]Ari na matu ni ateere.]” 17 [^]Akiireke na ira mpuka ya vaantu, akiingira na nyuumbii, maa vapooji vaachwe vakamusea avariyyule lura lusímo lwaachwe. 18 Ne akavasea, “Baa nyuunyu si mootanga tuku wuu? Si mootanga kusiina kiintu baa kimwi [^]kimwiingiraa muuntu [^]kiri mubweeyya ave na njeo tuku wuu? 19 Sa kooni muuntu aríire kiintu, si kimwiingiraa na mutimii tuku, ni kimwiingiraa na indii vii, maa kikafuma kikatwaalwa na chóowii.” [^]Akaluuse jei, akava aséire vyóorya vyoosi wuu, visiina njeo tuku. 20 Akoongererya, yoosea, “[^]Kimufúmaa muuntu fuma mutimii noo [^]kimubwéeyya ave na njeo. 21 Sa kufuma mutimii wa muuntu, yafúmaa miiririkano mivi, uhangu, 22 wiivi, wuulaishi, kúyeenda na muki wa muuntu, kukwaata matu, kubweeyya uvi, ukwaata, kúyeenda ja kúri, kivina, kutukira, kwiivaa kipeembe na ukóokoyo. 23 Uvi woosi uha ni mutimii ufúmaa na noo ubwéeyya muuntu ave na njeo.” 24 Hara, maa Yéesu akakwaata njira, akadoma furu

isi ja Tíiro na Sidóoni. [^]Akafike, akiingira nyuumba imwi na si asaakaa muuntu baa umwi ataange kooni amwaari tuku, maa kaa, vyasiindikana kwiivisa. 25 Kujáa kwatiite muuntu muki umwi Mugiiriki fuma isi ya Síría Foiníke, ajáa na kahínja kaachwe [^]kari na mirimu mivi. [^]Akateere Yéesu amwaari, akafweenga furu kuri Yéesu, akachwaama mbere yaachwe, maa akamuloomba Yéesu akaseyye kahínja kaachwe mirimu mivi. 27 Maa Yéesu akamuyera ura maáma, “Reka ta nivaambirirye Vayahúudi viivaani. Si vyabooha kutoola chóorya cha vasinga na ujiheere kúri tuku.” 28 Ura maáma akasea, “Ni kimáari ulúsire, maa kaa, baa kúri iruungwii ra méesa, jarjja mang’enyeng’enye ya chóorya cha vasinga.” 29 Maa Yéesu akamusea, “Sa viintu wúuyiirye vyabooha, doma na kaayii, murimu mvi wamufúmiré muhínja waako.” 30 [^]Akafike kaayii kwaachwe, akakashaana kahínja kaachwe kahumulukire kitáandii, murimu mvi wafúmiré. 31 Aho, Yéesu akiinuka fuma isi ya Tíiro akakwaata na kati na kati ya Sidóoni, maa akadoma na isi ya Dekapóoli furu iriva ra Galiláaya. 32 Kimatu umwi si [^]adáhaa lusika neeja akareetwa ni vaantu, maa vakamuloomba Yéesu amuvikire mikono sa ahole. 33 Yéesu akamutwaala na ivarwii ura kimatu kuli na vaantu. Akamuvikira maamba jaachwe matwii, akachwira mati mamaambii, maa akamusaasya lurimi. 34 Akalaanga kurumwii, maa akakeha ni usuungu akamusea, “Efáata!” noo kusea, “Yuurika.” 35 Hahara matu yaachwe yakayuurika na lurimi lwaachwe lukachunguluka, akaanda lusika neeja. 36 Yéesu akavakaan’ya vaantu vara [^]vajáa hara akavasea, “Si muyaluuse masáare aya kuri muuntu baa umwi vii tuku.” Maa kaa, ja [^]vyeeene avakaan’yaa kulúusa, noo [^]vyeeene valookyáa kwaarya ayo masáare. 37 Vaantu vakatulavala munumunu voosea, “Viintu vyoosi [^]atámamire vyabooha maatuku vii! Baa vimatu abwéeyiirye vandooteera na vimumu vandoolusika.”

8 Siku jijira, Yéesu ajáa na mpuka nkuulu ya vaantu. Sa viintu vajáa vasiina chóorya, Yéesu akavaanirira vapooji vaachwe akavasea, 2 “Arumi, noovoonera mbavariri ava vaantu, víkyiire na niini aha siku itatu na vasiina chóorya tuku. 3 Kooni navarékiré vadome na njala na kaayii, yirika vari ni njala njirii sa vamwi vafumiré kuli.” 4 Vapooji vaachwe vakamusea, “Hai turi fuma chóorya cho viikutya vaantu voosi

ava aha nyikii?" 5 Yéesu akavuurya, "Mikáate ingai mwatiite?" Novo vakasea, "Mufungati." 6 Akavalairiya vaantu viikale isi. Akatoola ira mikáate mufungati, akamudumba Mulungu, akabendulabendula, sa vavagavire vaantu. Novo vapooji vakabweeya jeyyo. 7 Na kei vajáa vatiite fisoompa fingai vii. Akafitalarya, maa akavalairiya vapooji vaachwe vavaheere vaantu. 8 Vaantu vaarya, vakiikuta. ^Vakahumule, vakatoorera mabéendu ya mikáate ^ichihire, vakamemya vikápu mufungati. 9 Vaantu ^vaarya ni ja mayana yani vajáa. Hara, maa akasuukya. 10 Akaambuka mashúwa hamwi na vapooji vaachwe, maa vakafirira fúuru isi ya Dalumanúuta. 11 Mafarisáayo vakuuja, maa vakaanda kwiiruta ne ndihi, voosaaka ishára fuma kurumwii sa vamutee. 12 Yéesu ^akateere masáare yaavo, akakeeha na usungu, maa akavasea, "Sa che mbyaala ihi yooloomba ishára? Kimaari noovawyiira, mbyaala ihi si ndiri kiiheera ishára tuku." 13 ^Akavareke, akaambuka mashúwa, maa akakwaata njira fúuru nyambuko ya iriva. 14 Vapooji vajáa varímiirye sumula mikáate, na hara mashúwii, vajáa vatiite mukáate umudu vii. 15 Yéesu akavaluma kutu yoovasea, "Mulaange neeja, munehe usasi wa Mafarisáayo na wa Heróode." 16 Vapooji vaachwe vakaanda kiiwyiira vooveene voosea, "Alúusire jei sa viintu tusiina mikáate." 17 Yéesu akataanga kulúusika kwaavo, maa akavuurya, "Sa che mookiiruta ndihi sa viintu musiina mikáate? Eri, mukaari si munataanga no vyoonu tuku wuu? Sa che mwafafya mitima jei? 18 Amwi mwatiite miiso, si mookoona viintu ^noovariyula tuku wuu? Na matu mwatiite, si mooteera viintu ^noovariyula tuku wuu? Si moodaha kumbukira baa kimudu vii tuku wuu? 19 Mpiindi ^mbéndwiirembendwiire ira mikáate isaano nkavaheera vaantu mayana yasaano, ni vikápu yangai mwamemya ya mabéendu ya mikáate?" Maa vakuuyirya, "Ikimi na viviri." 20 "Ha mpiindi ^nkabendulebendule mikáate mufungati, maa nkavaheera vaantu mayana yani, mwatoorera vikápu vingai vya mabéendu ya mikáate?" Vakasea, "Mufungati." 21 Maa akavuurya, "Mukaari vii si mootaanga tuku viintu ^noovariyula wuu?" 22 Maa reeru, Yéesu na vapooji vaachwe vakafika ituri ra Besáida. Vaantu vamwi vakareeta muhoku umwi, maa vakamuloomba Yéesu amusaase. 23 Yéesu akamukwaata mukono, maa akamutwaala na ivarwii ra ituri. Akamuchwira mati miiswii, akamuvikira mikono, maa akamuurya, "Koonu wiise

kiintu chochoosi wuu?" 24 Ura muhoku akalaanga, maa akamusea, "Nookoona vaantu, maa kaa, vari ja miti ^yooyeenda." 25 Kei Yéesu akamuvikira mikono miiswii, ne akatuurya miiso, maa akoona kira kiintu neeja. 26 Hara, maa Yéesu akamusea, "Doma na kaayii na kaja utwéeraa na iturii tuku." 27 Aho, Yéesu na vapooji vaachwe vakiinuka, maa vakadoma fúuru maturi ya Kaisaria Filipi. Mpiindi ^vajáa njirii, Yéesu akavuurya, "Eri, vaantu vaséaa niini ndiri ani?" 28 Maa vakamusea, "Vamwi vaséaa weewe uri Yooháni Mubatisáaji, na viingi vaséaa uri Elía, muláli na mutwe wa Ijéva, baa kei viingi vaséaa uri umwi wa valáli na mutwe wa Ijéva." 29 Maa akavuurya, "Ha nyuunyu, mwiiséaa niini ndiri ani?" Peéteru akuuyirya, yoosea, "Weewe noo Masía." 30 Yéesu akavakaan'ya yoosea, "Kari mumuwyiira muuntu baa umwi masáare aya tuku." 31 Yéesu akaanda vavariyurira vapooji vaachwe, yoosea, "Mwaana wa Muuntu, ni mpaka aturikiriwe munamuntu, baa kei siitwa ari ni vawosi, vakúúlu va veeneisi va Ijéva na vakiindya va Miiru, na kuulawa ari. Na siku ya katatu fufulwa ari." 32 Avawyiiraa masáare aya kiweerwii, baa vavisa tuku. Peéteru akamusumula na ivarwii, maa akaanda mubaamirirya areke lúusa masáare ayo. 33 Yéesu akiilorera akavalaanga vapooji vaachwe, maa akamwamirirya Peéteru, yoosea, "Irimu, isunke mbere yaani, si wookiiririkana masáare ya Mulungu tuku, wookiiririkana ya vaantu." 34 Akavaanirira vapooji vaachwe na ira mpuka ya vaantu akavasea, "Kooni muuntu yoyoosi yoosaaka aantuube, ni mpaka iisiite yeemweene, avaale musaláaba waachwe, aantuube. 35 Sa muuntu yoyoosi ^yoosaaka lamurirya nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, yoyoosi ura ^yookiitaaha nkaasu yaachwe sa niini na Masáare Maaja, uwo kiilamurirya ari. 36 Kwatiite kunáalo che muuntu kuturya weeru yoosi no kiitaaha nkaasu yaachwe? 37 Baku ni kiintu che muuntu ari toola sa nkaasu yaachwe? 38 Kooni muuntu yoyoosi aanyóniire soni niini na masáare yaani mbere ja ihi mbyaala mbi ya vaantu ^vayéendaa na vaki va vaantu, Mwaana wa Muuntu ne moonera ari soni, mpiindi ^akuújire na nkongojima ya Taáta na mirimu miija."

9 Maa Yéesu akavasea jei, "Kimaari noovawyiira, vamwaari viingi ^viimire aha, baa si vanaakwa, kuuyona vari Utemi wa Mulungu wuújire na ngururu." 2 Siku musasatu ^jikalooke, Yéesu akavasmula vala Peéteru, Yaakúupu na Yooháni

fuuru ncholwii ya luulu kijiraawii. 3 Uko, Yéesu akavalanduka buuwo mbere yaavo. 4 Ingo jaachwe jikava njeru chwee, jindoolavalava, kusiina mufuli baa umwi vii aha weerwii, ^ari daha fula jeere jeyyo tuku. 5 Aho, Músa na Elía vakavafumira, vakaanda luusika ne. 6 Peéterí ^akoone jeyyo, maa akamusea Yéesu, “Mukiindya, vyabooha viintu ^turi aha, haaha tujeege vivaanda vitatu, kimwi chaako, kimwi cha Músa na kimwi cha Elía.” 7 Peéterí alúsa jeyyo, sa viintu yeeye na viivaachwe voofáa munumunu, akasiindwa taanga cho luusa. 8 Hara, maa ichu rikafumira, rikavawiikira na sawúti ikafuma aho ichwii yoosea, “Uhu ni Mwaana waani ^namweenda, mteereri yeeye.” 9 Hahara, vapooji vakalaanga kunu na kunu, baa si vamoona muuntu tuku, vakamoona Yéesu yeemweene vii. 10 Na mpiindi ^vagiritáa fuma luulwii, Yéesu akavakaan’ya akavasea, “Kari mulúsaa aya masáare ^mwíne tuku, fuuru haantu Mwaana wa Muuntu ^akafúwíirwe fuma inkwyii.” 11 Vakarikwaatya iro isáare, kunu vookiiryura vooveene, “Kufufuka fuma inkwyii noo kiintu che?” 12 Hara, maa vakamuurya Yéesu, “Amwi vakiindya va Miiri vaséaa, ni mpaka Elía uje ta?” 13 Maa akavasea, “Ni kimaári, Elía kuja ari ta ji iimye neeja kira kiintu. Sa che kei Masáare ^Yari Mpeho yalúsa, ni mpaka Mwaana wa Muuntu aturikiriwe munumunu, baa kei achwíwe mati? 14 Ni kimaari kaa noovawiyira, Elía uja, novo vakamutirikira na heno ja ^vyeeene veenda, ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúsa.” 15 Yéesu na vara vapooji vaachwe vatatu ^vakakiime luulu, vakavashaana vara vapooji viingi ^viijingiriirwe ni mpuka ya vaantu, na vamwi va vakiindya va Miiri, vookiiruta ndihi novo. 16 Vara vaantu ^vakamoone Yéesu, vakahwalala maatuku vii, maa vakamukibirira, vakiita muluumbya. 17 Yéesu akavuurya, “Ni che mookiirutira ndihi novo?” 18 Maa umwi wa ira mpuka akuuyirya, yoosea, “Mukiindya, naréetire mutavana waani, atiite murimu mwi ^umudúngyaa mulomo asiindwe luusika. 19 Kira ^uri kiinuka wamuváyyaa isi, maa indootuumpa ifulo no sha mayeo, kei indoofafa buu. Haaha navalóombire vapooji vaako vamuseyye uwo murimu mwi, maa kaa, vafindirwe.” 20 Yéesu ^akateere jeyyo, maa akavasea, “Aka! thi mbyaala si ^irúmaa, niikale na nyuunyu mpaka naadi? Na nivayimirirye mpaka naadi? Hooni mureeti na aha.” 21 Maa vakamutwaala na kuri Yéesu. Murimu mwi ^akamoone Yéesu vii, ukamukwaatya ura mutavana

kiinkwiisha, akawya na isi. Akaanda kwiwalaarya kunu yootuumpa ifulo. 22 Maa Yéesu akamuurya taata waala uwo mutavana, “Masáare aya yamwaanda keende naadi?” Akasea, “Keende udúdi waachwe. 23 Na ^kari foo uhu murimu mwi wamuváyyaa mootwii na luujii sa umuulae. Haaha kooni uri daha, tooloomba utoonere mbavariri, utwaambirirye.” 24 Maa Yéesu akamusea, “Ati kooni ndiri daha? Viintu vyoosi kwaani vyadáhikaa kwa ura ^mweene ari kuunduma.” 25 Maa taata waala ura mutavana akalúsa na ngururu, yoosea, “Narú mire, nyambirirya ndahe seyya miiririkano yo diira kukuruma.” 26 Yéesu ^akoone ira mpuka ya vaantu yookula, akuuyamirirya ura murimu mwi, yoosea, “We murimu mwi kimumu na kimatu. Nakuséire ufume baa kei kusiina luu mwiingira uhu mutavana tuku.” 27 Aho, ura murimu mwi ukatula isóso, ukamusukasuka na ngururu ura mutavana, ukamurekera, maa akava ja akwíre. Baa vaantu viingi vakasea, “Amwi akwíre!” 28 Maa kaa, Yéesu akamukwaata mukono, akamwiinula, ne akiinuka. 29 Yéesu na vapooji vaachwe vakiingira na nyuumbii, maa vakaanda muurya Yéesu kunu vari vooveene, “Sa che suusu tasiindirwe museyya murimu mwi?” 30 Maa akavasea, “Murimu mwi ^uri jeyyo, si uséyyiwa je vii tuku, ni mpaka mulúsike na Ijava.” 31 Hara, maa Yéesu na vapooji vakiinuka, vakakwaatira na isi ya Galiláaya. Maa kaa, Yéesu si asaakáa muuntu baa umwi ataange haantu ^vari tuku, 32 sa asaakáa ave na vapooji vaachwe, indoovavariyurira masáare ayo. Akavavariyurira, yovasea, “Mwaana wa Muuntu, viikwa ari mikonwii ya vaantu, novo kumuula vari, na siku ya katatu, fufulwa ari.” 33 Maa kaa, vapooji vaachwe, si vataangáa ^cheene alúsikáa tuku, kei voofáa kumuurya. 34 Maa reeru, vakafika isi ya Kaperenáumu. Vakiingira na nyuumbii, maa Yéesu akavuurya, “Che mwaakiirutira ndihi kura njirii?” 35 Maa voovo vakakirinya sawu, baa kuuyirya tuku, sa vajáa vatáangire kiintu ^viirutiráa ndihi kura njirii, ni ani noo mukúulu. 36 Yéesu akiikala, akavakamera vapooji vaachwe ikimi na vaviri, maa akavasea, “Muuntu ^yoosaaka ave mukúulu, yoosaakwa iihetye nyuma, na avatamamire viivaachwe voosi.” 37 Aho, akamureeta musinga muduudi, akamwiimya kati na kati yaavo, akamwiinula yoomuviika kipeembii, maa akavasea, 38 “Muuntu ^ari mteengya musinga ja uhu sa irina raani, kuva ari aantéengiirye niini. Na ura ^mweene ari kunteengya niini, si ari kuva

aantéengiirye vii tuku, kei kuva ari amutéengiirye Muluungu, na yeeye aantuma.” 38 Maa Yooháani akamusea, “Mukiindya, tamwíne muuntu yookibirya mirimu mivi kwa irina raako, maa tukamukaan’ya sa viintu si ari hamwi na suusu.” 39 Maa kaa, Yéesu akavasea, “Kari mumukáan’yaa tuku. Sa kusiina muuntu ^atámamaa myuujísa kwa irina raani, kei aanvarinduke chaangu aluuse uvi kuri niini tuku. 40 Sa si ^ari mavi wiitu, ni hamwi ari na suusu. 41 Kimaari noovawiyira, muuntu ^ari vaheera baa ndavo ya maaji yo nywa vii sa nyuunyuni ni vaantu va Kirisitu, kikomi si ari sova kunáalo yaachwe tuku.” 42 Kei akavasea, “Kooni muuntu amuháandire umwi wa ava vadúúdi ^vaanduma atumame uvi, ni pwee yaachwe achuungirwe lwaala nkiingwii, maa afweitirwe mayiyi. 43 Na kooni iyaanja raako rakaháandire utumame uvi, riteme ridumuke. Ni pwee kiingira na nkaaswii uri na iyaanja rimwi, kulookya kudoma na mootwii wa Jehénamu ura si ^urímaa, uri na mayaanja yoosi. [(Geenna g1067) 44 Uko noo kuuntu ng’onyu si ^jikwíjaa na mooto si ^urímaa.] 45 Kei, kooni ijeo raako rakaháandire utumame uvi, riteme ridumuke. Ni pwee kiingira na nkaaswii uri na ijeo rimwi, kulookya kufweitirwa na mootwii wa Jehénamu uri na majeo yaviri. [(Geenna g1067) 46 Uko noo kuuntu ng’onyu si ^jikwíjaa na mooto si ^urímaa.] 47 Na kooni riiso raako rakaháandire utumame uvi, rinonkole. Ni pwee kiingira Utemii wa Muluungu uri na ipoócho, kulookya kufweitirwa na mootwii wa Jehénamu uri na miiso yoosi. (Geenna g1067) 48 Uko, ‘noo kuuntu ng’onyu si ^jikwíjaa, na mooto si ^urímaa.’ 49 Voosi talariwa muri ni mooto ja ^vyeeene mpóryo jitálariwaa ni sangása. 50 Sangása yabooha, maa kaa, kooni yasúukire che iri vikirwa de ive mwerere kei? Muve na sangása isii yaanyu. Mwiikale mwiikalo muuja, kira muuntu na mwiawaachwe.”

10 Hara, maa Yéesu na vapooji vaachwe vakakwaata njira fuma Kaperenáumu fumu isi ya Yudeea, vakafirira na ufumo wa mwaasu nyambuko ya luuji lwa Yorodáni, mpuka nkulu ya vaantu ikamutuuba, maa akaanda vavariyirira Masáare ^Yari Mpeho ja ^vyeeene iijuvira. 2 Aho, vamwi va Mafarisáayo vakauja voosaaka muyera Yéesu, maa vakaanda muurya, “Eri, Miiri yaruma muuntu kumureka muki waachwe wuu?” 3 Maa Yéesu akavuurya, “Músa jooli ajáa avalairirya?” 4 Novo vakamusea, “Músa aruma muuntu mulume

amwaandikire muki waachwe taláka, amusiite.” 5 Yéesu akavasea, “Músa avaandikira ulairiri uwo sa ufafu wa mitima yaanyu. 6 Maa kaa, keende ncholo yo kuumbwa kwa weeru, ‘Muluungu ajáa avuumba muuntu mulume na muuntu muki. 7 Sa jei, muuntu mulume avarékaa vala íyo na taáta waavo, akava kiintu kimwi na muki waachwe, 8 novo vaviri kuva vari maviri umwi.’ Jeyyo si vari kuva vaviri tuku, ni maviri umwi. 9 Sa jeyyo, ^cheene akiluman’ya Muluungu, muuntu si ari nanukula tuku.” 10 Na mpiindi kiduudi, vakiingira kei na nyuumbii, maa vapooji vaachwe vakamuurya rira isáare. 11 Maa akavasea, “Muuntu yoyoosi ^ari musiita muki waachwe, maa aloole muki wiingi, kuva ari yooyeenda na muki wa muuntu. 12 Na muki ^ari musiita mulume waachwe, maa aloolwe ni mulume wiingi kuva ari yooyeenda na mulume wa muuntu.” 13 Aho, vaantu vakaanda muretera vasinga vaduudi sa avatalarye. Maa kaa, vapooji vaachwe vakavaamirirya. 14 Yéesu ^akoone jeyyo, akakalala, maa akavasea, “Reki kuvakitira vasinga vaduudi, reki vuuje, sa Utemi wa Muluungu ni sa vaantu ^vari ja vasinga. 15 Kimaari noovawiyira, muuntu ^ari diira murekera Muluungu amulongorire ja musinga muduudi, si ari kiingira vii kaa tuku, Utemi wa Muluungu.” 16 Hara, maa akavakwaatirira, akavavikira mikono, kunu yoovatalarya. 17 Yéesu akakwaata njira, mpiindi ^ajáa njirii, muuntu umwi akamukibirira, akachwaama mbere yaachwe, maa akamuurya, “Mukiindya muuja! Che ndiri bweeyya sa mpokere nkaasu ya siku ^jisiina uhoro?” (aiónios g166) 18 Yéesu akamusea, “Sa che wookuanyanirira muuja? Kusiina muuja tuku, muuja ni Muluungu yeemweene vii. 19 Wamányire ndairiri jaachwe wuu? Kari wuúlaa tuku, kari uyéendaa na muki wa muuntu tuku, kari wiívaa tuku, kulongowererya muuntu tuku, kwiiva kwa ukwaata tuku, baa kei uvanyemye vala íyo na taáta waanyu.” 20 Maa akamusea, “Mukiindya, aya yoosi nayakwaatya keende usinga waani.” 21 Yéesu akamulaanga, akamweenda, maa akamusea, “Usiina kiintu kimwi vii. Tamanya ukavae iyoombe máari jaako joosi wuu, na mpía ^ng’eene uri turya uvaheere vakiva, aho kuva uri na máari ya kikomi ya mberii kurumwii, maa de wuuntuube.” 22 ^Akateere jeyyo, akiirya mutima, maa akalooka, sa ni musúngaati maatuku vii ajáa. 23 Yéesu akalaanga kunu na kunu, maa akavasea vapooji vaachwe, “Kuva viri vyafafa maatuku vii, kwa vasúngaati kiingira Utemii wa Muluungu.” 24 Hara,

maa vapooji vakatululvala sa yara masáare yaachwe, maa kaa, Yéesu akavasea, “Vanavaani, kwiingira na Utemii wa Mulungu kuva viri vyafafa maatuku vii. 25 Ni vyaangu ngamí kutweera na ihengerii ra sinkeni, kulookya musúngaati kiingira na Utemii wa Mulungu.” 26 Vapooji vaachwe vakatululvalatululvaala kana vookiiryura, “Ni ani de ari daha lamuririwa?” 27 Yéesu akavatuuriya miiso, maa akavasea, “Kwa vaantu si vidáhikaa tuku. Maa kaa, kwa Mulungu si viri jeyyo tuku. Sa viintu vyoosi vyadáhikaa kwa Mulungu.” 28 Peéteri akaanda musea, “Laanga! Suusu tareka kira kiintu tukakutuuba.” 29 Yéesu akavasea, “Kimaari noovawiyira, kira muuntu areka nyumba, vanduu vaachwe, marumbu yaachwe, vaanaavo, taáta na íyo, au baa na vasinga na mawunda sa niini na sa Masáare Maaja, 30 hokera ari mara igana rimwi kulookya mpiindi iji, nyumba, vanduu, vaanaavo, marumbu, vasinga, mawunda au baa na uturikiri, na kei weeru yookuujja, hokera ari nkaasu ya siku jisiina uhoro. (aion g165, aionios g166) 31 Maa kaa, vara va ncholo veera vari mukirii, na vara va mukirii kuva vari va ncholo.” 32 Mpiindi vajáa njirii voodoma na Yerusaleému, Yéesu ajáa avalóngoriire vapooji vaachwe, novo vajáa vakwáatirwe ni woowa, na vaantu vara vamutuubáa, voofáa. Yéesu akavasmula kei vapooji vaachwe ikimi na vaviri na ivarwii, maa akavawiyira yara yari mufumira. 33 “Teerer! Haaha ni doma tiise na Yerusaleému, uko, Mwaana wa Muuntu viikwa ari mikonwii ya vakúulu va veeneisi va Ijava na vakiindya va Miir, novo lusa vari irya akwye na muvika vari mikonwii ya vaantu si vari Vayahúudi. 34 Novo muhenchula vari, muchwiira vari mati noo muvaa na mijeléedi na muula vari, maa kaa, siku ya katatu fufulwa ari.” 35 Hara, Yaakúupu na Yooháani vala sha Sebedáayo, vakiita kuri Yéesu, maa vakamusea, “Mukiindya! Toosaaka ututumamire kiintu chochoosi turi loomba.” 36 Maa Yéesu akavuurya, “Che moosaaka nivatumamire?” 37 Maa vakamusea, “Mpiindi uri kuva mutemi wa vaantu voosi, tooloomba twiikale umwi mukono waako wa kulume, na wiingi mukono waako wa kumooso nkongojimii kwaako.” 38 Maa Yéesu akavasea, “Si mootaanga cheene mooloomba tuku. De daha muri kunyweera nduvo ya uturikiri ng’eene ndiri nyweera au kubatisiwa ubatíiso mweene ndiri batisiwa wuu?” 39 Maa vakamusea, “Daha turi.” Yéesu akavasea, “Nduvo ng’eene ndiri kiinyweera, kimaari kiinyweera

muri, baa na ubatíiso mweene ndiri batisiwa, batisiwa muri. 40 Maa kaa, ani ari kiikala mukono waani wa kulume au wa kumooso, si murimo waani kuvaheera tuku, sa nkalo ijo, heewa vari veene viimirira neeja ni Mulungu.” 41 Vara vapooji viingi ikimi vakateere jeyyo, maa vakavakalarira vala Yaakúupu na Yooháani. 42 Hara, maa Yéesu akavaanirira vapooji vaachwe voosi, akavasea, “Mumányire, vatemi va vaantu si vari Vayahúudi valáiraa vatiite wiimirira mweeri ya vaantu na ngururu, na vakúulu vaavo, valáiraa vatiite wiimirira mweeri yaavo. 43 Kuri nyuunyu si noosaaka ive jeyyo tuku. Kiri vyoova jeyyo, ura yooosaaka ave mukúulu waanyu, ni mpaka ave mutumami waanyu. 44 Na muuntu yoyoosi yooosaaka kuva wa ncholo, ni mpaka ave mutumwa wa voosi. 45 Sa baa Mwaana wa Muuntu, si uja jo tumamirwa tuku. Kiri vyoova jeyyo, uja sa ji avatumamire vaantu, kei atole nkaasu yaachwe kuva ununuuli sa vaantu vari foo.” 46 Aho, vakafika múuji wa Yeríiko. Mpiindi Yéesu, vapooji vaachwe na ira mpuka nkulu ya vaantu valookáa múujii, vakamushaana muhoku asewáa Batimáayo. Yeeye ni sha Timáayo ajáa. Na ajáa ikíyire mbarimbari ya njira yooloomba. 47 Akateere Yéesu wa Nasaréeti yoolooka na aho, akaanda tula isóso yoosea, “Ee Sha Daúdi, naanga na riiso ra wuuja!” 48 Vaantu vari foo vakamwaamirira sa akirinye. Maa kaa, yeeye akadoomererya tulatula isóso, yoosea, “Ee Sha Daúdi, naanga na riiso ra wuuja Aai!” 49 Yéesu akiima, maa akavasea, “Hooni mwaaniriri.” Vakamwaanirira, voosea, “Hooni ifafirirye, wiheere mutima, yookwaanirira.” 50 Akafweita lweénda lwaachwe na ivarwii, akafirira, maa akadoma na kuri Yéesu. 51 Yéesu akamuurya, “Che woosaaka nikubweeyiirye?” Maa akasea, “Mukiindya, noosaaka noone.” 52 Yéesu akamusea, “Tamanya, kuruma kwaako noo kwakuhóniirye.” Hahara, akoona, maa akamutuuba Yéesu na ira njira adomáa.

11 Yéesu na vapooji vaachwe vakasengerere fika Yerusaleému, vakafika maturii ya Besifáage na Besanía, Luulwii lwa Miseitúuni. Hara, maa Yéesu akavatumáa vapooji vaachwe vaviri, 2 akavasea, “Tamanyi furu ituri riri aho mbere yaanyu, na kati mookiingira vii, koona muri mwaana wa ndákwi si anavereka muuntu, achúungirwe. Muchunguli, maa mumureete na aha. 3 Kaani muuntu avuúriirye, ‘Sa che moochungula mwaana wa ndákwi?’ mukamusea, ‘Mweenevyoosi yoomusaaka, muhindula

ari haaha vii.” 4 Hara, maa vakadoma vakamushaana mwaana wa ndákwi achúungirwe mbarimbari ya njira, mutiryaangwii. Mpiindi ^vamuchunguláa, 5 vaantu ^veene vajáa víimire aho, vakavuurya, “Sa che moomuchungula mwaana wa ndákwi?” 6 Maa vakuuyirya ja ^vyeeene Yéesu ajáa avaséire. Vara vaantu, maa vakavarekera vamusumule. 7 Vakamutwaarira Yéesu uwo mwaana wa ndákwi, vakaala ingo jaavo moongwii, maa Yéesu akaambuka. 8 Vaantu ^vari foo vakaala ingo jaavo njirii na vaangi vakaala matáampi ya miti ^vawúnire mawundii, voomunyemya Yéesu. 9 Vaantu vara ^vatuubáa na vara ^vajáa valóngwiire, vaváa siriri, voosea, “Aduumbwe Mweenevyoosi! Atalariwa yeeye ^yookuujja kwa irina ra Ijuva. 10 Watalariwa utemi ^wookuujja ja wa taáta wiitu Daúdi. Kuduumbwe kurumu mweerimweeri.” 11 Yéesu akiingira na Yerusaléemu, akawoloka fuuru Kaayii Njija ya Ijuva, maa akiita lorera kira kiintu. Maa kaa, sa viintu kujáa kwaándire kwiira, akadoma na Besanía hamwi na vapooji vaachwe ikimi na vaviri. 12 Lomutóondo yaachwe mpiindi ^valookáa fuma Besanía, Yéesu akava áavirwe ni njala. 13 Maa akoona musaambu wa deedadéeda, akiita laangira kooni ari turya saambu. ^Akafike, si oona saambu baa imwi vii tuku, akashaana masaambi vii, sa si jijáa mpiindi ja saambu tuku. 14 Hara, maa akuusea ura musaambu, “Kwaandira isiku muuntu yoyoosi si ^akariire saambu yaako vii kaa tuku!” Na vapooji vaachwe vateeráa ayo masáare. (aiōn g165) 15 Vakafika Yerusaléemu. Yéesu akiingira Kaayii Njija, akaanda vakibirya vaantu ^veene vaváa iyoombe no wula uko waámii. Akakundula méesa ja vaantu ^vawulanáa mpía na akakundula machuumbi ya vaantu ^vaváa iyoombe njiva. 16 Kei, avakaan’yáa vaantu kusiina kukwaatira baa na heehi ya waama wa Kaaya Njija na viintu vyo vaa iyoombe tuku. 17 Uvariyluii waachwe akavasea, “Eri, Masáare ^Yari Mpeho si yaluusa yoosea, ^nyuumba yaani kaanirirwa iri nyuumba yo muloomba Mulungu sa vaantu va isi joosi tuku wuu?” Maa kaa, nyuunyu mwiiválandwiire ikava ‘mpaanga ya viivi?” 18 Vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miiro, vajáa vateera ^meene Yéesu ajáa alúusire. Maa vakaanda saakira nkalo yo mulula. Vamoofáa, sa vaantu ^vatuluváriwáa ni uvariyuli waachwe, na vara ^vayeendáa masáare yaachwe, vavijáa foo. 19 ^fkafike niuwulo, Yéesu na vapooji vakafuma Yerusaléemu vakadoma na Besanía. 20

Lomutóondo namutóondo mpiindi ^valookáa na hara, vakoona ura musaambu washáawukire fuma miririi. 21 Peéteru akukumbukira ura musaambu, maa akamusea Yéesu, “Mukiindya! Laanga ura musaambu ^waari wuujumiré, washáawukire!” 22 Maa Yéesu akavasea, “Murumi Mulungu. 23 Kimaari noovawyiira, kooni muuntu aséire luulu ulu lwiisunke, lukafweitirwe irivii, na yeeye asiina kivundu mutimii waachwe, kimaari kaa Mulungu mutumamira ari masáare ayo. 24 Sa jeyyo, ni kuvawyiira niise, isáare roroosi ^muri loomba mpiindi ^moomuloomba Mulungu, haaha murume mwaripátire isáare iro mitimii yaanyu, noro kuva riri raanyu. 25 Mpiindi ^muri kiima sa muloombe Mulungu, kooni uri na kiintu mutimii kwa muuntu wiingi, musei uwo muuntu, ‘Uvi waako wasírire,’ sa Taáta waanyu wa kurumwii, avasee baa nyuunyu, ‘Uvi waanyu wasírire.’ [26 Maa kaa, kooni si moovasea viivaanyu, ‘Uvi wasírire,’ baa Taáta waanyu wa kurumwii si ari sea, ‘Uvi waanyu wasírire tuku.’”] 27 Kei vakafika Yerusaléemu. Mpiindi Yéesu ^ayeendayeendáa waámii wa Kaaya Njija, vakúúlu va veeneisi va Ijuva, vakiindya va Miiro na vawosi vakuuja na kuri Yéesu, 28 maa vakamuurya, “Ni kwa wiimiriri urikwi wootumama aya masáare? Ni ani akuheera wiimiriri uu?” 29 Maa akavasea, “Kuvuurya ndiri kiintu kimwi. Kooni muúyiryee, naani vawyiira ndiri ni kwa wiimiriri urikwi ^nootumama aya masáare. 30 Eri, ubatíiso wa Yooháani ni kurumwii wafuma baku kwa vaantu? Ngwyiiri!” 31 Maa vakalusikan’ya voovo kwa voovo voosea, “Kooni taséire, ‘Wafuma kurumwii,’ kuurya ari, ‘Sa che de si mwamuruma?’ 32 Maa kaa, kooni taséire, ‘Wafuma kwa vaantu...’” Vakoofa sa vaantu vajáa vamuruma Yooháani Mubatisáaji ni muláali na mutwe wa Ijuva wa kimáari. 33 Maa vakasea, “Iya, si tamányire tuku.” Ne akavasea, “Naani si ndiri vawyiira ni kwa wiimiriri urikwi nootumama aya tuku.”

12 Hara, maa Yéesu akaanda vawyiira vara vakúúlu símo iji, akavasea, “Muuntu umwi ajáa arima iwunda ra misabíbu. Akaringirirya lukaande iwunda wuu, akasiimba iduundu ro fuunchira sabíbu so tengenesera diváai, akajeenga kivaanda kilíhi cho rindirira, maa akakojya iro iwunda raachwe kwa varimi. Hara, maa akakera njira. 2 Mpiindi jo chwa ^jikafike, akamutuma mutúmwa waachwe, akasumule haantu haachwe ha sabíbu ^ngeene vachwíire. 3 Ura mutúmwa ^akafike, vara vaantu

vakamukwaata, vakamuvaa, maa vakamukibirya na mikono mituhu. 4 Mweeneiwunda akatuma mutumwa wiingi kei, uhu ne vakamuvaa mutwii, baa kei vakamubweeyirya masáare ya soni. 5 Mweeneiwunda akatuma mutumwa wiingi, uhu re, vakamuulaa. Atuma wiingi ^vari foo, wiingi vavaváa na wiingi vavuuuláa. 6 Uhero waachwe, mweeneiwunda ajáa achíhiire na muuntu umwi vii wo tuma, na uhu ni mwaana waachwe ^amweendamweenda, akamutuma yookiisea, 'Kumunyemya vari mwaana waani!' 7 ^Akafike, maa vara ^vakojiwa iwunda vakiwyyiira voosea, 'Uhu noo mpaari wa iri iwunda. Hendi tumuulaa, maa upaari waachwe uve wiiswi.' 8 Hara, vakamukwaata, vakamuulaa, maa vakiita muwumira weerwii ya lukaande lwa iwunda ra misabiibu." 9 Maa Yéesu akavasea, "Jooli mookiisea mweeneiwunda lo ^akabweeyiirye? Kuja ari, vuulaa ari vu avo ^avakojya, maa avakojye varimi wiingi iwunda raachwe ra sabiibu. 10 Amwi moobweeyya ja si munasoma aya Masáare ^Yari Mpeho ja ^vyeeene yalusa? 'Iwee ^rasiitwa ni vajeengi, ravíire iwee ikuuu ra kichurii. 11 Ijava atumamire isáare iri, noro rabooha, na ni iyesi maatuku vii miiswii yiiswi.'" 12 Hara, vakúulu va Vayahúudi vasaakáa vamukwaate Yéesu sa vajáa vatáangire lusímo ulu ni voovo lujáa lwavalúusire. Maa kaa, voofáa ira mpuka ya vaantu. Hara vakalamula vamureke, maa vakalooka. 13 Mpiindi kiduudi, vara vakúulu vakavatuma Mafarisáayo na vaantu ^vafumire kwa mutemi Heróode, sa vamutee Yéesu, de vamukwaate sa masáare yaachwe. 14 Vakamujira, vakamusea, "Mukiindya! Takumányire weewe uri muuntu ^ulúusaa kimáári, baa kei si woofaa ukúulu wa muuntu tuku, sa weewe si uláangaa buuwo tuku. Kiri vyoova jeyyo, uváryulaa njira ya kimáári ya Muluungu. Eri, ndairiri jaruma muuntu arihe kóodi kwa Kaisári mutawáala wa Rúumi baku tuku? 15 Jooli woosea, turihe baku tuku?" Maa kaa, Yéesu akataanga ukweembi waavo, maa akavasea, "Amwi mooyera kuntea? Hooni ndeteri mpía ya dinári ^ng'eene muriháa kóodi niyone." 16 ^Vakareete, maa akavuurya, "Buuwo na lutalo ulu ni lwa ani?" Vakamusea, "Ni lwa Kaisári." 17 Maa Yéesu akavasea, "Viintu vya Kaisári, muheeri Kaisári na viintu vya Muluungu, muheeri Muluungu." Maa isáare iri rikavahwaalarya maatuku vii. 18 Hara, vakujja Masadukáayo, vaantu ^veene vaséaa kusiina kufufuka kaani muuntu akwíire tuku. Vakamusea, 19

"Mukiindya! Músa ajáa atwaandikira Miiró Masáarii ^Yari Mpeho akatusea, 'Kooni muuntu akwíire baa kuva na vaana tuku, mwaanaavo yoosaakwa amupaale uwo mulala sa amuvyaarire vaana mwaanaavo ura ^aakwya.' 20 Haaha, kujáa kwatiite vaana valume mufungati va muuntu umwi. Ura wa ncholo ^akaloole, akawulala baa kuva na mwaana tuku. 21 Wa kaviri akamupaala mulala ^arékirwe ni mwaanaavo, ne akawulala baa kuva na mwaana tuku. Wa katatu ne vikava vivira. 22 Voosi mufungati vakawulala baa reka vaana tuku, uhero waachwe, mulala ne akawulala. 23 Haaha twyíire, siku ya ufufúuko uhu mwaana muki ni muki wa ani ari kuva? Sa voosi mufungati vajáa vamuloola." 24 Maa akuuyirya, yoosea, "Muhóniirye sa viintu si muyamányire Masáare ^Yari Mpeho na ngururu ja Muluungu. 25 Vaantu ^vawulala haantu ^vakafufukire, kusiina kuloola no loolwa tuku, voosi kuva vari ja mirimu miija ya kurumwii. 26 Maa kaa, kwa ufufúuko wa vaantu ^vaakwya, amwi mookiibweeyya ja si munasoma kitáabu cha Músa, ^cheene chalusa ^vyeeene Muluungu alusikáa na Músa fuma ituundwii ^reene rakoreráa mooto? Muluungu amusea, 'Niini ni Muluungu wa Aburaháamu, Muluungu wa Isaka na Muluungu wa Yaakúupu.' 27 Yeeye si Muluungu wa vaantu ^vaakwya tuku, yeeye ni Muluungu wa ^vari nkaasu. Kati ^moosea kusiina ufufúuko tuku, moohon'ya maatuku vii." 28 Umwi wa vakiindya va Miiró ajáa amwaari hara, yoteerera ^vyeeene Yéesu na Masadukáayo viirutáa ndihi. ^Akateere Yéesu uúyiirye viija, maa akamuurya Yéesu, "Eri, ni ulairiri urikwi noo mukuulu kulookya ndairiri joosi?" 29 Yéesu akamusea, "Ulairiri mukuulu kulookya joosi noo uhu, 'Ee Isiraeéli teeri, Ijava Muluungu wiita, noo Muluungu umwi vii. 30 Umweende Ijava Muluungu waako na mutima waako woosi, na nkaasu yaako yoosi, na miryungu yaako yoosi, na ngururu jaako joosi, noo kusea, kira kiintu ^uri.' 31 Na wa kaviri noo uhu, 'Umweende mwiiwaako ja ^vyeeene wiiyenda mweenevyo.' Kusiina ulairiri wiingi uri mukuulu kulookya ndairiri iji tuku." 32 Ura mukiindya wa Miiró ya Muluungu akamusea, "Mukiindya, wuúyiirye viija, 'Ijava ni umwi vii na kusiina wiingi tuku.' 33 Na kumweenda Ijava na mutima woosi na miryungu yoosi na ngururu joosi, na muuntu kumweenda mwiiwaachwe ja ^vyeeene iiyenda yeemweene, ni viija kwa Ijava kulookya kutoola mpóryo jo chimika joosi." 34 Yéesu ^akateere ura muuntu uúyiirye na

tooti, maa akamusea, “Aai! Weewe si uri kuli na utemi wa Mulungu tuku.” Keende hara kusiina muuntu ayera muurya kiintu chiingi tuku. **35** Mpiindi Yeesu avariyulaa waamii wa Kaaya Njija ya Ijva, akuurya, “Sa che vakiindya va Miiri vaséaa Masía ni Mwaana wa Daúdi? **36** Daúdi mweeneevyo kwa kuviro lwa Mutima Muija, ajáa asea, ‘Ijva ajáa amusea Mweenevyoosi waani, “Ikala mukono waani wa kulume, fura nivaviike vavi vaako, vave isi ya majeo yaako.”’ **37** Daúdi mweeneevyo yoomwaanirira ‘Mweenevyoosi’ waachwe, ha de jooli Masía ari kuva Mwaana wa Daúdi?” Mpuka nkuulu ikamuteerera na cheeru. **38** Mpiindi avavariyuriraa, akavasea, “Valaangi neeja vakiindya va Miiri, veenda kiivikira nkáancho ndihi na veenda luumbiwa ko nyemiwa sóokwii. **39** Baa kei, veenda kiikala machuumbi ya mbere ya vakúulu masinagógii na haantu ha nyemi ngovii. **40** Vanyáhiraa nyuumba ja valala, na ukweembi vamlóombaa Mulungu viliihilihi. Heewa vari irya ikulu.” **41** Aho, Yeesu akiikala heehi na isanduku ro vikira mpóryo ja Kaaya Njija, akava yoolaanga vyeene vaantu vootoola mpóryo. Vasúngaati vari foo vakavikira mpía jiri foo. **42** Hara, maa akuija mulala umwi akatoola fipóchoo fiviri fiduudi. **43** Yeesu, akavaanirira vapooji vaachwe, akavasea, “Kimaari noovawiyira, uhu mulala mukiva atwíire mpóryo nkuulu kulookya vaantu voosi vu! **44** Ava vaangi vatwíire máari ilóokeriire. Maa kaa, noovawiyira uhu mulala na ukiva waachwe atwíire choosi atiite.”

13 Na mpiindi Yeesu afumaa Kaayii Njija ya Ijva, umwi wa vapooji vaachwe akamusea, “Mukiindya! Laanga, majumba aya viintu yabooha na mawye yaachwe viintu yakula.” **2** Yeesu akamusea, “Kooni wiise majumba yoosi aya vu? Kusiina iwe rikachíire mweeri ya iwe riingi tuku, yoosi luu girimulwa yari vu.” **3** Mpiindi kiduudi Yeesu ajáa adoma fura Luulwii lwa Mizeitúuni. Akiikala kuu aléyyiire miiso na Kaayii Njija. Vapooji vaachwe, Peéteri, Yaakúpu, Yooháani na Anderéa vakamuurya mpooli, **4** “Aai twiyiire, masáare aya ni naadi yari fumira? Na ni ishára che turi kooni de tataange masáare aya yasengeriire?” **5** Maa akavasea, “Laangi neeja, kari muuntu avakoovere tuku. **6** Sa vaantu vari foo kuija vari kwa irina raani, kira muuntu yoosea, ‘Niini noo yeeye,’ novo vakoovera vari vaantu vari foo. **7** Mukateire masáare ya nkoondo na

fweefwee ja nkoondo, kari moófaa tuku. Masáare aya ni mpaka yafumire, maa kaa, ura uhero ukaari. **8** Isi kiinula iri nkoondo na isi yiingi, na utemi kiinula uri nkoondo na utemi wiingi. Kuva kari na vitiintima haantu haantu, baa kei, kuva kari na njala ya imalo. Iyo noo ja ncholo vii ya usungu wa makata vyeene waánda. **9** Maa kaa, nyuunyu laangi neeja, twaalwa mweende na balási na lamurirwa mweende mvawe masinagógii. Baa kei, twaalwa mweende kwa magavana na kwa vatemi sa niini, aho, de madahe varyula vataange kimaari. **10** Maa kaa, de ura uhero ufike, ni mpaka ta Masáare Maaja yavariyulwe isi joosi vu. **11** Na muri kwaatwa no twaalwa na balási, kari mwiitweetya che muri luusa tuku. Luusi isáare roroosi riri vujira mpiindi jiijo, sa masáare muri luusa si yaanyu tuku, ni ya Mutima Muija. **12** Muuntu mvarinduka ari mwaanaavo sa ulawe, taata mvarinduka ari mwaana waachwe sa ulawe. Vaana novo vavarinduka vari vala iyo na taata waavo sa vualawe. **13** Saulwa muri ni vaantu voosi sa irina raani. Maa kaa, mweene ari yimirira fura uhero, uwo noo ari lamuririwa. **14** Haantu mukíine, ‘unyanyi uréetaa usaambu wavihaviha’ wimire Haantu Haaja si hari haachwe haachwe, muuntu yoosoma ataange, vara vari isi ya Yudea vatijire njuulwii. **15** Muuntu ari ikekerii kari akiime iingire na nyumbii ji atoole kiintu chochoosi tuku. **16** Ura ari iwundii atiije chaangu, kari ahindake na kaayii ji atoole nkáancho yaachwe tuku. **17** Ni mpolai kwa vara vari kuva varuto na vara viindookoonkya siku ijo. **18** Loombi sa iro risifumire mpiindi ja mpeho tuku. **19** Sa siku ijo, kuva kari na uturikiri mkuulu mweene si unafumira keende Mulungu umba weeru fura isiku, baa si luu ukafumire kei vii kaa tuku. **20** Na ngaari Ijva si akéehyaa siku ijo, ngaari kusiina muuntu baa umwi ahona vii kaa tuku. Maa kaa, sa vaantu veene avasaawula, ajikeehya siku ijo. **21** Na mpiindi ijo kooni muuntu yoyoosi avaséire, ‘La! Masía nu aha’ au ‘La, amwaari kuura,’ kari murúmaa tuku. **22** Sa fumira vari vala masía va uloongo na valáli na mutwe va uloongo, bweeyya vari ishára na viintu vihwáalarya sa vavakoovere baa vara vasaawulwa ni Ijva kooni viri dahika. **23** Maa kaa, nyuunyu mwiime neeja. Navawiyiire masáare kati yakaari fumira. **24** Maa kaa, siku ijo, uturikiri uwo uri looka, ‘mwaasu kunikirirwa uri na mweeri si uri fala tuku. **25** Nyényeeri wya jeende

fuma kurumwii na ngururu ja kurumu singisika jeende.’ 26 Na mpiindi ijo, kira muuntu kumoono ari Mwaana wa Muuntu yookuwa machwii na ngururu jiri foo na nkongojima. 27 Maa de atume mirimu yaachwe miija ji ivasaankan’ye na ivareete kwaachwe veene avasaawula, fuma mavaru yoosi ya weeru, fuma utulo waasi, furu utulo wa kurumu. 28 Ikiindi fuma kwa musaambu. Mataampi yaachwe kooni yaviire na nchuundo na yaandire turika, mwataangaa mpiindi ja irutira jasengeriire. 29 Jeyyo baa nyuunyu, muri kooni ivi vyoosi, taangi jira mpiindi jafikire aha muryaangwii. 30 Kimaari noovawyiira, mbyaala ihi si iri looka tuku kende masaaire aya yoosi si yanafumira. 31 Kurumu na weeru looka jiri, maa kaa, masaaire yaani si yari looka vii kaa tuku. 32 Maa kaa, kusiina amanyire siku iyo baa saa iyo tuku, baa mirimu miija ya kurumwii na Mwaana wa Muuntu tuku, mweene amanyire ni Taata yeemweene. 33 Mwiime neeja na mundoolaanga neeja! Si mumanyire mpiindi ijo ni naadi jiri fika tuku. 34 Valuka viri ni ja muuntu yookwaata njira, avarékeraa vatamwa vaachwe wiimiriri, kira muuntu na murimo waachwe. Aho, maa akamusea mulangiriri wa muryaangwii alaange neeja. 35 Sa jeyyo, mwiime neeja mpiindi joosi sa si mumanyire ni naadi mweenenyumba ari hinduka tuku, sa ifanaa akahinduka niuwulo, au nuuchiku, au nuuchiku kati, au namuyiingu, au namutoondo uchiku. 36 Kaani avundukiirye kuja, ji avashaane si muliire tuku. 37 Na iki cheene noovawyiira, ni vawyiira niise vaantu voosi, mwiime neeja.”

14 Jijaa jachihiire siku iviri vii, de ive ngovi ya Paasika na ngovi ya mikaaate si ivikirwaa usasi. Vakulu va veeneisi va Ijva na vakiindya va Miiri vasaakiraa njira ya iyasi yo mukwaata Yeesu sa vamuulae. 2 Vakalamula, voosea, “Kari turibweeyye iri isaaire mpiindi ja ihi ngovi tuku, sa vaantu kureeta ntiribuka.” 3 Mpiindi ijo, Yeesu ni iturii ra Besania ajaa, kaayii kwa Simooni mweene asewaa ari na uloono. Na mpiindi varijaa, muuntu muki umwi akiingira aho nyumbii ari na chupa nduudi ya iwe rasongolwa, iri na makuta yanyukiraa ya iyoombe ikulukuula. Akiwuna nkiingo ira chupa, maa akamwiitira Yeesu yara makuta mutwii, yoomenyemya. 4 Vaantu vamwi vara vajaa aho vakoone jeyyo, vakakalala maatuku vii, vakaanda kiiwyiira, “Sa che kubwiitira makuta ja

ayo jei? 5 Jangaari yavairwe iyoombe jitooreke mpia ja dinaari magana yatatu, maa mpia ijo vaheewe vakiva?” Maa vakamwaamirirya ura muuntu muki. 6 Maa kaa, Yeesu akavasea, “Mureki! Sa che moomujuuwa? Aantamamiire vyabooha. 7 Laangi! Vakiva novo muri mpiindi joosi, ifanaa mukavaambirirya mpiindi yoyoosi muri keenda. Maa kaa, niini si ndiri kuva na nyuunyu mpiindi joosi tuku. 8 Uhu muuntu muki atumamire cheene adahire. Aampakire makuta kuvika muviri waani neeja so taahwa. 9 Kimaari noovawyiira, haantu hohoosi aha weerwii Masaaire Maaja yari variyulwa, iki cheene akitumamire uhu muuntu muki luswa kiri ja nkumbukira yaachwe.” 10 Aho, Yuda Isikarioti, umwi wa vapooji vaachwe ikimi na vaviri, akadoma noo muvarinduka Yeesu kwa vakulu va veeneisi va Ijva. 11 Vakulu va veeneisi va Ijva vakateere rira isaaire, maa vakavyeenda maatuku vii. Vakiichuunga kwaachwe kumariha mpia. Aho, Yuda akaanda saakira nkalo yabooha sa amvarinduka Yeesu. 12 Na siku ya ncholo ya ngovi ya mikaaate si ivikirwaa usasi, vapooji vakamuurya Yeesu, “Hai ko wookeenda tukwiimire neeja choorya cha Paasika?” Siku iyo, ni tuva jaa kwa Vayahudi kusiinja muundi iri mpeho sa Paasika. 13 Maa Yeesu akavatumu vapooji vaachwe vaviri, akavasea, “Domi na mujii Yerusalemu, uko lumana muri na muuntu mulume iitifikire sviya ya maaji. Mutuubi, 14 na nyumba ng’eene ari kiingira, muuryi mweenekaaya, mukamusea, Mukiindya yookuurya, “Hai kiri chumba cha vayeni kuntu ndiri rira choorya cha Paasika na vapooji vaani?” 15 Uwo mweenekaaya valaira ari chumba kikuula kiri gorofii, kwavikwa viintu vyoosi neeja. Imyi neeja Paasika haaho.” 16 Maa reeru, vara vapooji vaviri vakiinuka, vakadoma na mujii. Vakafike mujii, vakashaana kira kiintu ja vyeene Yeesu ajaa avawyiire. Maa vakiimya neeja choorya cha Paasika. 17 Iwulo rikiiingire, Yeesu na vapooji vaachwe ikimi na vaviri vakiingira. 18 Mpiindi vajaa meesii voorya, Yeesu akavasea, “Kimaari noovawyiira, umwi waanyu kunvarinduka ari.” 19 Vapooji vaachwe vakateere jei, maa vakavisuala, vakamusea umwi umwi, “Si viri kuva ni niini tuku?” 20 Maa akavasea, “Ni umwi wa vapooji vaani ikimi na vaviri, yooriirya makaaate luumbwii na niini aha. 21 Mwaana wa Muuntu ni mpaka atamanye no kulawa, ja vyeene vyaandikwa Masarii Yari Mpeho. Maa kaa, ni mpolai kwa muuntu ura ari muvarinduka!

Ni pwee vijáa ngaari baa si avyaalwa.” 22 Mpiindi ^varijáa, Yéesu akatoola mukáate, akamuduumba Muluungu, akubendulabendula, maa akavaheera vapooji vaachwe, akavasea, “Toolii, uhu ni maviri waani.” 23 Maa akatoola kikóombe cha diváai, akamuduumba Muluungu, akavaheera voosi vakanywa aho nduvwii. 24 Maa akavawiyira, yoosea, “Ihi ni sakami yaani ya muháko ^iri kiitwa sa vaantu ^vari foo. 25 Kimaari noovawiyira, luu si nkanywiire kei diváai tuku, mpaka siku ^ng’eene nkinywiire ufya uko ^temii wa Muluungu.” 26 ^Vakiimbe lwimbo, vakalooka na Luulwii lwa Miseitúuni. 27 Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Nyuunyu voosi kumdeka muri niimweene ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, ‘Kumuvaa ndiri murfisi, na muundi jaachwe joosi kiipasa jiri.’ 28 Maa kaa, ^ndiri fufuka, valongorera ndiri na isi ya Galiláaya.” 29 Peéterii akamusea, “Baa vakutiije voosi vuu, niini si ndiri kureka tuku.” 30 Yéesu akamusea, “Kimaari kaa nookuwiyira, uchiku wo wuu, nkukulume si inaviika lwa kaviri, lusa uri si waamányire tuku katatu.” 31 Maa Peéterii akuumirirya, yoosea, “Tuku! Baa kooni ni kukwya, nkwe na weewe, niini si ndiri sea si nakumányire tuku!” Baa vapooji voosi vakalusa vivira. 32 Maa vakafika iwundii ra Getisemáane, Luulwii lwa Miseitúuni. Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Ikali aha mpiindi niini ^nookoomulomba Muluungu.” 33 Akavasmula Peéterii, Yaakúupu na Yooháani hamwi ne. Aho, mutima waachwe ukafirira, kunu yookiiteera usungu munamunu, 34 akavasea, “Mutima waani wookaava kende nkwe. Ikali aha, mukeeshe chiriri.” 35 Akaseesa na mbere kiduudi, akalaala isi na inda, maa akaanda mulomba Muluungu, kooni viri dahika mpiindi ya uturikiri waachwe imunehe, 36 akasea, “Áaba, Taáta, yoosi kwaako yadahikáa. Nookulomba nseyiyira kikóombe iki cha uturikiri. Maa kaa, si ja ^vyeeene niini noosaaka tuku, ive ja ^vyeeene weewe uri saaka.” 37 ^Akahinduke kwa vara vapooji vaachwe vatatu, akavashaana vanyéyyiirye, akamwanirira Peéterii, “Simóoni, unyéyyiirye wuu? Usindirwe keesha baa isaa rimudu vii? 38 Arumi, mukeeshe no loomba sa kari ji mwiingire mtehwi tuku. Mutima wimire neja kutumama wuuja, maa kaa, wasiindwaa sa maviri usiina ngururu tuku.” 39 Akadoma noo loomba kei, akalusa masáare yayara. 40 Kei ^akahinduke, akavashaana valire, miiso yaavo yajáa yarútahire ni tulo. Vakakwaatwa ni soni, vakasiindwa cho

muuyirya. 41 ^Akahinduke lwa katatu, akavawiyira, yoosea, “Nyuunyu mukaari mulire no humuluka wuu? Laangi, mpiindi jafikire, Mwaana wa Muntu veera iise mikonwii ya vavi. 42 Inuki, hendi tulooke! Laangi ura mvarinduki waani afikire.” 43 Mpiindi Yéesu ^ajáa akaari yoolusika na vapooji vaachwe, Yúda, umwi wa vara ikimi na vaviri, akafika na mpuka ^iri na nyaasuka na mpulo. Mpuka iyo ijáa yatúmirwe ni vakúulu va veeneisi va Ijuva, vakiindya va Miiró na vawosi. 44 Haaha, Yúda ura mvarinduki, ajáa ahámwiire valaira ishára yoosea, “Ura ^ndiri musundira ja noomulumbya noo yeeye. Mukwaati, mumusumule, aveere mikonwii yaanyu.” 45 Yúda akahululuka na kari Yéesu, akamulumbya, “Mukiindyal!” Maa akamusundira. 46 Ira mpuka ikamukwaata Yéesu, maa vakamuvika mikonwii yaavo. 47 Aho, umwi wa vara ^vajáa na Yéesu akakula nyaasuka njatwii, akamutema kutu dúú mutámwa wa mweeneisi mukulu! 48 Yéesu akavasea, “Niini ndiri muhóki vaantu viintu muujire no kumukwaata na nyaasuka na nkusi wuu? 49 Siku joosi nijáa na nyuunyu noovariyula waámii wa Kaaya Njija ya Ijuva. Amwi si mwaankwaatáa kura? Haaha vyavire sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane.” 50 Aho, vapooji voosi vakoofo maatuku vii, vakamutija, maa vakamureka yeemweene. 51 Kwajáa kwatiite mutavana umwi ^amutuubáa Yéesu, ajáa iivikiire lweénda lwa kitáni vii. Ira mpuka ^ikayere kumukwaata, 52 akavahonyoka, akareka lweénda lwaachwe lwa kitáni mikonwii yaavo, maa akatiija na kisava mwaarya. 53 Hara, vakamutwaala Yéesu na kwa mweeneisi mukulu. Maa vakúulu va veeneisi va Ijuva, vawosi, na vakiindya va Miiró, vakalumana hamwi. 54 Peéterii ne ajáa amutuubire Yéesu kwa kuli, akiingira waámii kwa mweeneisi mukulu, maa akiikala na valukaluka yookoota mooto. 55 Vakúulu va veeneisi va Ijuva na Balása Nkuulu yoosi, vasaakiraa ushahídi fuma kwa vaantu viingi, sa vamusitaakye Yéesu de vamuulae. Maa kaa, si vaturya kiintu tuku. 56 Na vaantu ^vari foo vatooláa ushahídi wa ulongo, maa kaa, ushahídi waavo si wiifwaana baa kiduudi vii tuku. 57 Aho, viingi vakiima, vakamulongowererya voosea, 58 “Tamuteera yoosea, ati, ‘Niini girimula ndiri ihi Kaaya Njija ^yajeengwa ni vaantu, maa de njeenge yiingi kwa siku itatu vii. Maa kaa, iyo si iri jeengwa ni vaantu tuku.’” 59 Baa jeyyo ushahídi waavo ukiitaa. 60 Maa akiima mweeneisi mukulu mbere ya Balása

Nkuulu, akamuurya Yéesu, “Eri, si wookuuyirya kiintu chochoosi tuku wuu? Aya masáare ava vaantu ^vookusitaakya ni kiintu che?” **61** Maa kaa, Yéesu akakirinya sawu baa kuuyirya tuku. Hara mweeneisi mukuulu akamuurya kei, “Weewe noo Masía, Mwaana wa Muluungu ^Atalariwa wuu?” **62** Yéesu akasea, “Hii, noo niini. Luu kumoono muri Mwaana wa Muuntu ilkyiire mukono wa kulume wa Mweenengururu, yookuuya mweeri ya machu ya kurumwii.” **63** Mweeneisi mukuulu ^akateere jei, maa akamoola ingo yaachwe na nkalar, yoosea, “Mashahíidi va che kei? **64** Muutéire uhiintiki waachwe! Haaha ni jooli moosea?” Voosi vakalusa irya yoosea, “Uhu, inkwya noo kiintu ^kimutéire!” **65** Vaangi vaavo vakaanda kumuchwiira mati, vakamuchuunga ntaami miiswii, vakamuvaa nguumi, de vandomuhenchula, “Lusa, ni ani akuváire?” Baa valukaluka va aho ^vakamuhokerere, vakamuhapula makóofi. **66** Mpiindi ijo joosi, Peéteri ajáa akaari waámii, maa akuuya muhíinja umwi wa vatámwa va mweeneisi mukuulu. **67** ^Akamoono Peéteri yookoota mooto, akamutuuirya miiso, kunu yoosea, “Baa weewe ni hamwi waari na uhu Yéesu wa Nasaréeti!” **68** Peéteri akasiita, yoosea, “Si mányire na si nootaanga ^cheene woolusa tuku.” Maa akiinuka, akitookiima mutiryaangwii. Hara nkukulume ikaviika. **69** Ura mutámwa ^akamoono Peéteri, akavasea kei vara vaantu ^vajáa víimire ne aho, “Uhu ne ni umwi waavo!” **70** Peéteri akasiita kei gigiri. Mpiindi kiduudi ^ikalooke, vara vaantu ^vajáa víimire ne aho, vakamusea Peéteri, “Kimaari, weewe uri umwi waavo, sa uri Mugaliláaya weewe hamwi na ava!” **71** Peéteri akaanda kiijuma no kiilaha yoosea, “Si namumányire uhu muuntu ^moolusa tuku.” **72** Hahara, maa nkukulume ikaviika lwa kaviri. Maa Peéteri akakumbukira rira isáare ^ari awyíirirwe ni Yéesu, “Nkukulume si inaviika lwa kaviri, sea uri si waamányire tuku katatu.” Aho, akaanda kiita miisoori ni usungu.

15 Maa reeru, kukamwaa. Vakúulu va veeneisi va Ijuva, vawosi, na vakiindya va Miiro na Balása Nkuulu yoosi ya Vayahúudi, vakiirumira ^vyeeene vari mubweeyya Yéesu. Vakamuchuunga piingu, maa vakamutwaala na mbere ya gávana Piláato. **2** Piláato ^akateere masáare yaavo, maa akamuurya Yéesu, “Weewe uri mutemi wa Vayahúudi wuu?” Ne akuuyirya, yoosea, “Weewe ulúusire.” **3**

Vakúulu va veeneisi va Ijuva vakamusitaakya Yéesu masáare ^yari foo. **4** Aho, Piláato akamuurya kei, “Sa che si wookuuyirya? Laanga ni masáare yangai vookusitaakya!” **5** Maa kaa, Yéesu akakirinya sawu, baa kuuyirya tuku. Sa jeyyo, Piláato akatululala. **6** Na mpiindi ja ngovi ya Paásika, Piláato ajáa iijuvira kumuchungurira mufúungwa umwi, ^mweene vaantu vari loomba arekerwe. **7** Kwajáa kwatiite muuntu umwi ^asewáa Baráaba, ^ajáa achuungwa manyololwii na vavarinduki va wiimiriri wa Kirúumi viingi. Na mpiindi ja vavarinduki, yeeye na vavarinduki vajáa vula vaantu. **8** Aho, vaantu ^vari foo vakadoma kuri Piláato, vakamuloomba amuchungurire mufúungwa umwi ja ^vyeeene iijuvira mpiindi ja Paásika. **9** Piláato akavuurya, “Saaka mwiise nimuchungurire mutemi wa Vayahúudi wuu?” **10** Avuurya jei, sa ajáa ataanga vakúulu va veeneisi va Ijuva vajáa vamureeta Yéesu na kwaachwe, sa vamooneráa kivina. **11** Kiri vyoova jeyyo, vakúulu va veeneisi va Ijuva vakavasoonka vaantu, vumuloombe Piláato amuchungurire Baráaba. **12** Piláato akavuurya kei, “Ha de che moosaaka nimubweeyye uhu muuntu nyuunyu ^mumuséaa, ‘mutemi wa Vayahúudi?’” **13** Vaantu vakatula isóso, yoosea, “Aning’iniwe musalábii fuuru akwye!” **14** Piláato akavuurya, “Sa che? Uvi che abwéeyiirye?” Maa voovo vakatulatula isóso, yoosea, “Aning’iniwe musalábii fuuru akwye!” **15** Sa viintu Piláato asaakaa veerya mitima Vayahúudi, akavafumirya Baráaba manyololwii. Akavakwaaty valwi nkoondo vamuva Yéesu mijeléedi na vamuning’in’ye musalábii fuuru akwye. **16** Hara, valwi nkoondo vakamutwaala Yéesu na balásii ya ijuumbii ra kitemi ra gávana Piláato ^riséwaa “Puratoria.” Vakasaankan’ya mpuka yoosi ya valwi nkoondo. **17** Vakamuvikira Yéesu ingo ya kitemi ^iri gyaa. Vakafota kisasavoo cha mífwa, vakamuvikira mutwii. **18** Maa vakaanda muluumbya na heenchu, “Lamukyaade ee aai, mutemi wa Vayahúudi.” **19** Vakatuuba mvaa na isaanga mutwii no muchwiira mati. Vakamuhena voochwama ja vaantu ^voomanyemya mutemi. **20** ^Vakahumale muhena, vakamufumya ira ingo ^iri gyaa, maa vakamuvikira ingo jaachwe. Aho, vakamufumya na weerwii sa vakamuning’in’ye musalábii fuuru akwye. **21** Mpiindi ijo, valwi nkoondo vakalumana na muuntu umwi njirii ^asewáa Simóoni fuma Kiréene, taata waala Alekisáanda na Rufáasi. Hingiráa na Yerusaléemu, maa vakamudoomererya avaale musaláaba wa Yéesu.

22 Vakamutwaala Yéesu fúuru haantu ^kuséwaa Goligóota, noo kusea, “Kisááya cha Mutwe.” 23 Vakamuheera diváai ^yasaangiwa na mooda ^uséwaa manemáane, anywe, maa kaa, yeeye akasiita. 24 Vakamuning’in’ya musaláabii. Maa vakiigavira ingo jaachwe ko jivaira mbare sa vataange ani aheewe irikwi. 25 Mpiindi ^vamuning’in’yáa musaláabii, ijáa ni namutóondo mpiindi jo yúurira ng’oombe. 26 Mweeri ya mutwe waachwe vakavairira ibambari ^raandikwa kiloongi chaachwe, “Mutemi wa Vayahúudi.” 27 Vifvi vaviri vakaning’iniwa musaláabii ne, kira muntu musaláabii waachwe, umwi ivaru ra kulume na wiingi ivaru ra kumooso. [28 Masáare ^Yari Mpeho yakakiimana ja ^vyeeene yalúusa, “Avalwa hamwi na ^vawúnaa miiro.”] 29 Vakeri njira vara ^valookáa na aho, vakamutukira no singisa mitwe na heenchu voosea, “Aai, si újáa usea ati útiite ngururu jo girimula Kaaya Njija ya Ijuva, maa kei wiimye kwa siku itatu? 30 Hooni haaha kiima aho musaláabii, wiilamurirye!” 31 Viivyo vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miironi vakamuhenchula, voosea, “Avalamurirya wiingi, amwi yoosiindwa kiilamurirya yeemweene? 32 Ati, yeeye ni Masía, mutemi wa Isiráeeli, ni akiime sa tulaange, de turume.” Baa vara ^vajáa vaturikiriwa misaláabii ne, vakamutukira. 33 Na kwaandira mpiindi ja mpoloonge fúuru mpiindi ja cháamuusi, kilwiirya kikakunikirira isi yoosi. 34 ^kafike mpiindi ja cháamuusi, Yéesu akaanirira na ngururu, yoolúusika na ndúusika ya kimeevo ya Kiaráamu, “Elóoi, Elóoi, láama sabakitáni?” noo kusea, “Ee Muluungu, ee Muluungu, amwi waandékire?” 35 Vamwi va vaantu vara ^vajáa hara ^vakateere ayo masáare, maa vakasea, “Teeri, yoomukemera Elía.” 36 Muntu umwi akakurika, akafarimbirira kiintu ^kiri monyomonyo isaangii, akiita tukya diváai ^yasasuka, maa akamuheera Yéesu afiye, kunu yoosea, “Mureki, hooni tulaange kooni Elía ari kuja ji amukiimye aho musaláabii.” 37 Hara, maa Yéesu akaana na ngururu, akawulala. 38 Hahara ipasía ra Kaaya Njija rikaatuka kati na kati fuma mweeri fúuru isi. 39 Mukúúlu wa valwi nkoondo ^ajáa iimire mbere ya musaláaba, ^akoone ^vyeeene Yéesu awúliire, maa akasea, “Kimaari, uhu muntu ni Mwaana wa Muluungu aari.” 40 Hara kuli kuli, kwajáa kwatiite vaantu vaki ^valaangáa ayo masáare. Aho jei, vajáa vamwaari vala Maríia Makidaléena, Salóome na Maríia íyo waala Yóose mwaanaavo na

Yaakúupu muduudi. 41 Avo noo ^vamutuubáa Yéesu mpiindi ^ajáa Galiláaya noo mutumamira. Baa kei, vajáa vamwaari vaantu vaki wiingi ^vari foo, ^vajáa vuuja ne na Yerusaléemu. 42 Siku Yéesu ^awulala ni siku yo virisha Sabáato ijáa, siku imwi de ive Sabáato na kuuulwa. 43 Kwajáa kwatiite muntu umwi ^asewáa Yooséefu fuma múuji wa Arimatáaya. Yooséefu ni umwi wa Balása Nkuulu ya Vayahúudi ajáa. Anyemiwáa maatuku vii, baa kei, awoojáa kuja kwa Utemi wa Muluungu. Akiitema, akadoma kwa Piláato, akitooolomba aheewe maviri wa Yéesu sa akutaaha. 44 Piláato ^akapate mulomo Yéesu akwíire chaangu vii, maa akatululwa. Akamwaanirira mukúúlu wa valwi nkoondo, maa akamuurya kooni ni kimáari Yéesu akwíire. 45 Piláato ^akawyiirwe ni ura mukúúlu wa valwi nkoondo ni kimáari Yéesu akwíire, maa akamuheera rúusa Yooséefu asumule maviri wa Yéesu. 46 Yooséefu akiitowula sáanda ya kitáni. Akuukiimya maviri wa Yéesu, akufarimbirira na ira sáanda, maa akiita kutaaha mbirírri ya mpaanga ^ng’eene ijáa yabokwa lukaandii lwa iweye. Akafingiritiya iweye ikulu yoorifintamya muryaangwii wa mbiríira. 47 Vala Maríia Makidaléena na Maríia íyo waala Yóose, vakahoona hara haantu Yéesu ^atáahirwe.

16 Lomutóondo yaachwe mwaasu ^kakutumire, siku ya Sabáato ikalooka. Hahara, Maríia Makidaléena, Salóome na Maríia íyo waala Yaakúupu vakiita wula makuta ^yanyukira, sa vakahake maviri wa Yéesu. 2 ^Kukamwae vii siku ya Jumapiiri na mwaasu ^katule, vakadoma na mbirírri ya mpaanga ^yabokwa mwaalaliwii haantu Yéesu ^ataahiirwé. 3 Mpiindi ^vajáa vakaari njirri, vakaanda kiiyurya, “Ni ani de ari ko tufingiritiya rira iweye hara muryaangwii wa mbiríira?” 4 Valúusa jeyyo, sa rira iweye ni ikúúlu maatuku vii rijáa. ^Vakafike vii, vakoona rira iweye rafingiritiwe, risiina tuku hara muryaangwii. 5 ^Vakiingire hara mbirírrii, vakamooni mutavana umwi iivíkiire nkáancho njeru chwee, íkyiire mukono wa kulume wa mbiríira, maa vakiivunduka maatuku vii. 6 Ura mutavana akavasea, “Koofi tuku! Si musakira mwiise Yéesu fuma Nasaréeti ura ^aning’iniiwé musaláabii fúuru akakwya? Afúfukire! Asiina aha tuku. Laangi baa haantu ^alaariiwé. 7 Haaha domi kwa vapooji vaachwe baa na Peéteru mukavasee, ‘Yéesu valongorera iise na Galiláaya, uko moona muri ja ^vyeeene ajáa avasea.’” 8 Vara vaantu vaki

kunu vootetema ni woowa, vakafuma hara mbiríírii
 itííjo, kunu vatúlúviire. Si valúusa isáare roroosi kwa
 muuntú tuku sa voofáa maatuku vii. **9** (note: The most
 reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Yéesu
 ^akafufuke Jumapíiri namutóondo uchiku, muuntú
 wa ncholo ^amufumira ni Maríia Makidaléena. Uhu
 Maríia, Yéesu ajáa amuseyya mirimú mivi mufungati.
10 Maa Maríia akadoma, akavawyyíira vara vaantu
 ^vayeendan'yáa na Yéesu. Avo vaantu vajáa vakaari
 voorira no myaa. **11** ^Vakateere Yéesu afúfukire, baa
 Maríia Makidaléena amwííne, si varuma ayo masáare
 tuku. **12** Mpiíndi kiduudi ^ikalooke, Yéesu akavafumira
 vapooji vaachwe vaviri ^vadamáa na maturii, ari
 na buuwo ^yiísimire. **13** Avo vaantu vakahinduka
 na Yerusaléemu, vakavawyyíira viivaavo, baa avo si
 vavaruma vii tuku. **14** Lo mwiisho, Yéesu akavafumira
 vapooji vaachwe ikimi na umwi mpiíndi ^varijáa
 chákurya. Akavadalavya, sa viintú si ^vavaruma vara
 ^veene vajáa vamoona afúfukire na ufafu wa mitima
 yaavo. **15** Maa akavasea, “Domi kuri weeru yoosi,
 mukavawyyíire no vavariyurira vaantu voosi Masáare
 Maaja. **16** Ura ^ari ruma no batisiwa, hona ari. Maa kaa,
 ^mweene ari siita ruma, heewa ari irya ni Mulungu.
17 Na iji noo ishára ^vari kuva nojo vara ^veene vari
 ruma. Kwa irina raani vaseyya vari vaantu mirimú
 mivi, kei luusika vari nduusika ifya si ^vanajiteera
 baa siku imwi. **18** Baa vakwaate njoka na mikono,
 na vanywe kinyérumbe, si vari kuva kiintú vii kaa
 tuku. Kei, vavikira vari mikono valwíiri, novo hongera
 vari.” **19** Maa reeru, Yéesu Mweenevyoosi ^akahumule
 vawyyíira ayo masáare, akasumulwa na kurumwii. Kura
 mweeri akiikala mukono wa kulume wa Mulungu.
20 Vapooji vaachwe, vakadoma, vakavawyyíira no
 vavariyurira Masáare Maaja haantu hoosi. Yéesu
 Mweenevyoosi ne akatumama novo no roonekya
 isáare raachwe ko bweeyya ishára ^jidóman'yaa na
 isáare iro.

Lúka

1 Kwaako Tooffili kijeengi, Vaantu ^vari foo vaandika masáare aya ^yakiimana aha miitu. **2** Avo vaandika aya, ja ^vyeeene tavairwa mbuwo ni vara ^voona na miiso yaavo keende aho ncholo, na vara ^vajáa vatumami va Masáare Maaja. **3** Naani, ^nkayasimbule neeja aya masáare keende ncholo, noona nikwaandikire neejaneeja weewe Tooffili kijeengi ^nikunyémaya. **4** Jeyyo taanga uri kikomi cha masáare yoosi ^vavariyurirwa. **5** Mpiindi ja Heróode Mukúúlu mutemi wa Yudeéa, kujáa kwatiite mweeneisi wa Ijáva umwi ^asewáa Sakaría. Uhu Sakaría ni wa mpuka ya veeneisi va Ijáva va Abíya ajáa. Muki waachwe noo Elisabéeti asewáa. Na yeeye woosi ni wa ufumo wa lukolo lwa Harúuni ajáa. **6** Vala Sakaría na Elisabéeti ni vawoloki vajáa mbere ya Muluungu. Voovo vatuubáa miiro yoosi ya Ijáva na ndairiri jaachwe baa mang'uulo tuku. **7** Maa kaa, voovo vajáa vasiina vaana tuku, Elisabéeti ni muumba ajáa na voosi vajáa vaviire magarugeeda. **8** Haaha siku imwi, Sakaría atumamáa murimo wa veeneisi va Ijáva mbere ya Muluungu. Mpiindi ijo ni nkalo ya mpuka yaachwe kutumama Kaayii Njija ya Ijáva ijáa. **9** Sakaría ajáa asáawiirwe ko vairwa mbare iingire na Kaayii Njija ya Ijáva noo kookuuya ng'óono ^jinyúkíraa, ja viintu tuuva ja veeneisi va Ijáva ^jijáa jasea. **10** Na mpiindi Sakaría ^akuusyáa ng'óono ^jinyúkíraa uko, mpuka ya vaantu ijáa yijíngire kura waámii yoomulomba Muluungu. **11** Aho, murimu muuja wa Ijáva ukamufumira Sakaría, ukiima ivaru ra kulume ra masabáahu yo kuusirirya ng'óono ^jinyúkíraa. **12** Sakaría ^akamoone ura murimu muuja, mutima waachwe ukafirira na akoofa maatuku vii. **13** Maa kaa, murimu muuja ukamusea, "Sakaría, koofa tuku! Muluungu atéiire kulomba kwaako. Muki waako Elisabéeti kuvyaarira ari mwaana mulume. Irina raachwe umukemere Yooháani. **14** Weewe kuvyeenda uri, na kuva uri na cheeru. Baa vaantu ^vari foo vaa vari siriri siku yo vyaalwa kwaachwe. **15** Sa yeeye kuva ari mukúúlu mbere ya Ijáva, si akanywiire diváai au kiintu chochoosi ^kiréevyaa vii kaa tuku. Yeeye kumuhokera ari Mutima Muuja keende indii ya íyo waavo. **16** Vahindula ari Viisiraéeli ^vari foo na kwa Ijáva Muluungu waavo. **17** Uwo, longoola ari mbere ya Ijáva, kwa ngururu na mutima wa Elía. Vahindula ari vala baaba na kwa vaana vaavo. Jeyyo,

vahindula ari vara ^vasiina matu na kuri tooti ya uwoloki na kuviimya ari neeja kumuhokera Ijáva." **18** Aho, Sakaría akuuyurya uwo murimu muuja, "Niini nadálahiire, baa mudala waani woosi adálahiire. Jooli ndiri taanga isáare iri ni ra kimáári?" **19** Aho, maa murimu muuja ukamuwyiira woosea, "Niini ndiri Gaburiéeli, niímaa mbere ya Muluungu, na yeeye aantúmire nikuwyiire aya masáare maaja. **20** Haaha sa viintu si urúmire aya ^nakuwyiiriire, dunga uri mulomo fúuru siku ira mwaana ^ari vyaalwa. Kikomi masáare yaani kiimikiririwa yari mpiindi ^jiri fika!" **21** Mpiindi ijo, vaantu vamuwoojeráa Sakaría kura waámii kunu vahwáaliire, sa ajáa achérevire kufuma Kaayii Njija. **22** ^Akafume, akava si yoodaha kulúusika novo tuku. Aho vakataanga íne njori mura Kaayii Njija, sa ni avalairáa na mikono vii, si yoodaha lúusika tuku. **23** Mpiindi jaachwe jo tumama Kaayii Njija ^jikasire, maa akahinduka na kaayii. **24** Siku ingai vii ^jikalooke, Elisabéeti muki waachwe akava mawulu maruto, akiivisa kaayii kwaachwe kwa myeeri isaano kunu yoosea, **25** "Ijáva noo ^mweene aantúmamiire iki, yeeye aanaanga siku jira sa aanséyyiirye soni yo diira kuva na vaana mbere ja vaantu." **26** ^Ukafike mweeri wa sasatu keende Elisabéeti ^akave muruto, Muluungu akatuma murimu muuja Gaburiéeli utamanye fúuru ituri ra Nasaréeti ^ririri isi ya Galiláaya. **27** Uko, ukatamanya fúuru kwa muhínja umwi ^ajáa munjala. Uhu ajáa atumirwa ni muuntu umwi ^asewáa Yooséefu wa lukolo lwa mutemi Daúdi. Na irina ra uwo muhínja noo Maríia asewáa. **28** Murimu muuja ^ukafike kwa Maríia, maa ukamusea, "Lumbi niijo weewe ^uheewa nduwo, Ijáva ni na weewe ari!" **29** Maríia ^akateere jeyyo, akahwaalala maatuku vii, akiyurya yoosea, "Íhi lumbi ni ya che?" **30** Aho, maa murimu muuja ukamusea, "Maríia, koofa tuku! Wapátire wuuja miiswii ya Muluungu. **31** Teera! Kuva uri muruto, na kuva uri na mwaana mulume. Irina raachwe mukemera uri Yéesu. **32** Yeeye kuva ari mukúúlu, na kaanirirwa eende Mwaana wa ^Ari Mweerimweeri. Ijáva Muluungu kumuheera ari ichuumbi ra kitemi ra baaba waavo Daúdi. **33** Kwiimirira ari kaaya ya Yaakúupu kwa siku ^jisiina uhéro, na Utemi waachwe kuva uri usiina uhéro." (aiōn g165) **34** Maríia akuuyurya ura murimu muuja, "Íri isáare jooli riri dahika, na niini nkaari si ninaseesererwa ni muuntu mulume?" **35** Aho, murimu muuja ukamusea, "Mutima Muuja kuvjira ari, na ngururu ja ^Ari Mweerimweeri kukunikirira jiri. Sa

mwaana ^ari vyaalwa, kuva ari muuja na kaanirirwa eende Mwaana wa Muluungu. 36 Laanga, baa munduu waako Elisabéeti atiite uruto wa mwaana mulume mpiindi iji ja udala waachwe. Ura ^vamwaaniriraa muumba, uhu ni mweeri wa sasatu wa uruto waachwe. 37 Sa kwa Muluungu kisiina si ^kidáhikaa tuku!” 38 Aho, Maríia akasea, “Laanga, niini ndiri mutumami wa Ijáva, vive kwaaní ja ^vyeeene ulúusire.” Aho, maa re ura murimu muuja ukalooka. 39 Sikú ingai víi ^jikalooke, Maríia akakwaata njira, akafweenga na múuji umwi ^uri isi ya viduunda vya Yúuda. 40 Uko akiingira kaayii kwa Sakaríia, akamulumbya Elisabéeti. 41 Elisabéeti ^akateere lumbi ya Maríia, mwaana ^ari indii yaachwe akabwiita. Aho, ngururu ja Mutima Muuja jikamujira Elisabéeti. 42 Akalúusa na ngururu yoosea, “Weewe watalariwa kulookya vaantu vaki voosi, na muvyaalwa wa inda yaako atalariwa. 43 Niini ndiri ani mpaka íyo wa Mweenevyoosi waani uuje noo kuunaanga? 44 Laanga, ^nkateere víi lumbi yaako, mwaana indii yaani, afriire na cheeru. 45 Utalariwa weewe, sa uruma Ijáva tumama ari yara ^akuwýiira.” 46 Aho, maa Maríia akasea, “Mutima waani wamubwéeyirya Ijáva nkongojima, 47 kei mutima waani wavyeéndire, kwa Muluungu Mulamuriri waani, 48 sa akwíine kusova ngururu kwa mutumami waachwe. Kikomi, kwaandira haaha, nkolo joosi ja weeru kunyanirira veende natalariwa, 49 sa Muluungu Mweenengururu, aantumamiire masáare makuulu. Irina raachwe ni riija. 50 Kulaanga na riiso ra wuuja kwaachwe kwatámanyaa na kwa vaantu ^vamunyemyaa, kufuma mbyaala imwi fuuru yíngi. 51 Yeeye atumamire masáare makuulu kwa mukono waachwe, avapásirepasire vara ^víivaa kipeembe mitimii yaavo. 52 Avakímiirye vakúulu fuma machuumbii yaavo ya kitemi, na vara ^vari isi avíinwiire. 53 Vara ^vari na njala aviikutya viintu ^vyabooha, maa kaa, vasúngaati avakibirya na mikono mituhu. 54 Amwaámbiriirye Isiraeéli mutumami waachwe, kukumbukira kulaha kwaachwe kuválaanga ari na riiso ra wuuja, 55 ja ^vyeeene avalaha vala baaba wiitu, Aburaháamu na mbyaala yaachwe kwa siku ^jisiina uhero.” (aión g165) 56 Uko Maríia akiikala na Elisabéeti ja myeeri itatu jei, maa de akahinduka na kaayii kwaachwe. 57 Mpiindi jo kiichungula Elisabéeti ^jikafike, akiichungula mwaana mulume. 58 Vakaaya na vanduu vaachwe ^vakateere ^vyeeene Ijáva amuláangire na riiso ra wuuja munumunuu, vakava voovyeenda hamwi ne. 59 Sikú ya naani keende

mwaana ^avyaalwa ^ikafike, vakuuja noo mutwaala mwaana na kibawii. Vakasaaka vamukemere ura mwaana Sakaríia irina ra taáta waavo. 60 Maa kaa, íyo waavo akasiita yoosea, “Tuku! Irina ^ari kaanirirwa ni Yooháani.” 61 Novo vakamúsea, “Amwi lukolwii lwaanyu kusiina muuntu ^ari ni irina ja iro tuku?” 62 Aho, maa kei vakamuurya taáta waavo ko moonekya na mikono sa vataange ni irina che ^ari mukemera. 63 Sa jeyyo, Sakaríia akaloomba kabambari ko kaandikira, maa akaandika jei, “Irina raachwe noo Yooháani.” Aho, maa vaantu voosi vakahwaalala. 64 Hahara, lurimi lwaachwe lukachunguluka, akaanda lúusika yoomudumba Muluungu. 65 Vakaaya voosi va Sakaríia vakakwaatwa ni woowa. Masáare aya yakeenera isi voosi ya viduunda vya Yudéa. 66 Vaantu voosi ^vateera aya masáare, vakahwaalala na vakatuuba kwiiririkana mitimii yaavo kunu vookiisea, “Uhu musinga ni ari jooli ari kuva?” Viiririkanáa jeyyo, sa vajáa vataanga mukono wa Ijáva ni ne ujáa. 67 Aho, Sakaríia taáta waala ura musinga akapata ngururu ja Mutima Muuja, akaanda lúusa ulálali na mutwe yoosea, 68 “Aduumbwé Ijáva Muluungu wa Isiraeéli, sa ujíre vaambirirya no vanunuula vaantu vaachwe. 69 Atuhíre Mulamuriri ^ari na ngururu, kufuma ichina ra Daúdi mutumami waachwe, 70 ja ^vyeeene Muluungu alúusa ko tweera valálali na mutwe vaachwe keende aho kali, (aión g165) 71 kutulamurirya iise fuma mikonwii ya vavi viitu, na kufuma mikonwii ya voosi ^vatusuula. 72 Abwéeyiirye jei koonekya riiso ra wuuja kwa vala baaba wiitu, ko kumbukira muháko waachwe muuja. 73 Muhákwi uwo, amulaha Aburaháamu baaba wiitu, 74 kutulamurirya ari fuma mikonwii ya vavi viitu, haaha tumutumamire yeeye baa woowa tuku, 75 kwa wuuja na uwoloki mbere yaachwe, siku joosi ja nkaasu jiitu. 76 Naawe mwaana waani, kaanirirwa weende mulálali na mutwe wa ^Ari Mweerimweeri, sa mulongorera uri Ijáva, umuwólorire njira yaachwe, 77 na wavyiira uri vaantu vaachwe miryungu ya kulamuririwa kwaavo, ko sewa uri waavo wasírre. 78 Kwa njira ya kulaanga kwaachwe na riiso ra wuuja kukuulu, kiweeru chaachwe kutujira kiri fuma mweeri, 79 sa kivamurikire voosi vara ^víikalaa kilwiiriyi cha murimírímii wa inkwya, na kilongoole majeo yiitu na njirii ya mwiikalo muuja.” 80 Yooháani akula, akatuuba kuva na ngururu ja Mutima Muuja. Akiita kiikala isi ya ibaláángu, mpaka siku ^aanda murimo mbere ja vaantu va Isiraeéli.

2 Siku ijo, Kaisáari Agúusto mutawáala wa weeru ya Róoma, ajáa alairiya vaantu voosi va isi ja utemi waachwe valwalwe. **2** Kvalwa uku noo kujáa kwa ncholo mpiindi Kireníio ájáa gávana wa isi ya Síria. **3** Sa jeyyo, vaantu voosi vajáa vadoma noo valwa, kira muuntu múujii kuuntu lukolo lwaachwe lwafuma. **4** Na sa viintu Yooséefu ajáa ni wa ichina ra Daúdi, ne akaambuka fuma múujii wa Nasaréeti, ári isi ya Galiláaya, fuuru múuji úsúwaa Betelehéemu, ári isi ya Yudeea. **5** Ne ajáa atamanya na uko noo valwa hamwi na Maríia muhínja ájáa amutumira. Mpiindi ijo, Maríia ni mawulu maruto ajáa. **6** Na mpiindi vajáa uko Betelehéemu, siku ja Maríia jo kiichungula jikava jaffikire. **7** Maríia akiichungula mwaana wa ndaambere wa kiintu kilume. Akamukunikirira na ingo ja kisinga, maa akamulaarya mulaambwii wo riishirya ng'oombe, sa vajáa vasóvire nkalo nyuumbii ya vayeni. **8** Haaha, hechi na aho kuuntu vajáa uchiku uwo, kujáa kwatiite varíisi valaangiririyáa makukikuki ya muundi na mburi uko mawundii mpiindi ja uchiku. **9** Koonka, murimu muuja wa Ijuva ukavafumira, kiweeru cha nkongojima ya Ijuva kikavariingirira mavaru yoosi. Aho, vakoofa mpaka vakoololokera. **10** Maa kaa, murimu muuja ukavasea, “Koofi tuku! Laangi, navarétiire masáare maaja yari kuva cheeru kikuulu kwa vaantu voosi. **11** Sa isiku aha múujii wa mutemi Daúdi, avyíirwe Mlamuriri, noo Masía na Mweenevyoosi. **12** Na ihi noo ishára ári bweeyya mumutaange: La, kamushaana muri mwaana awíikiirwe ingo ja kisinga, aláariwe mulaambwii wo riishirya ng'oombe.” **13** Koonka, mpuka nkuulu ya mirimu miija ya kurumwii ikasaangira na ura murimu muuja, ikaanda mudumba Muluungu yoosea, **14** “Nkongojima kwa Muluungu ári Mweerimweeri, na kuri weeru kave na mwiikalo muuja kwa vaantu áveenda!” **15** Mirimu miija íkahinduke na kurumwii, maa vara varíisi vakiiwyiira voovo kwa voovo, “Arumi, hendi na Betelehéemu tukoonne iki chafúmiire Ijuva áatuláire.” **16** Jeyyo, vakatamanya chaangu na Betelehéemu. Kura vakamushaana Maríia na Yooséefu na mwaana aláariwe mulaambwii. **17** Vakamoone mwaana, maa vakalusa masáare meene vajáa vavyíiriirwe ni murimu muuja ya uwo mwaana kwa vaantu. **18** Na voosi vajáa vateera ayo, vakahwaalala kwa ayo masáare vajáa vavyíiriirwe ni avo varíisi. **19** Maa kaa, Maríia akayakwaatia na andookiiririka ayo masáare yoosi mutimii waachwe. **20** Vara varíisi

vakahinduka kunu voomubweeyirya Muluungu nkongojima, sa ayo masáare yoosi vajáa vatéiire na vajáa víine fuma kwa mirimu miija. **21** Siku inaani íjakafike, vakamuwyiirya kibawii mwaana na vakamuheera irina Yéesu. Iri irina noo rira ájáa aheewa ni murimu muuja de íyo waavo ave muruto. **22** Siku jo kiijirula vala Yooséefu na Maríia ja vyeene Miiro ya Músa yalairiya, jikafika. Vakamutwaala mwaana na Yerusaleému sa vamuvike muháko kwa Ijuva, **23** ja vyeene vyaandika Miirwii ya Ijuva, “Kira mwaana wa kiintu kilume wa ndaambere víikwa ari muháko kwa Ijuva.” **24** Kei, vajáa vadoma noo toola mpóryo ja vyeene Miiro ya Ijuva yalusa, “Mutoole haramu iviri au makinda yaviri ya nkúnde.” **25** Haaha, aho Yerusaleému kujáa kwatiite muuntu umwi ásewáa Simeóni. Uhu, ni muwoloki ajáa na amutuubáa Muluungu. Yeeye, amaloombáa Muluungu kira siiku, na kei iilaangyáa Masía muja ari na tuurya ari mutima Isiraeli. Simeóni alongoolwáa ni Mutima Muja. **26** Mutima Muja ajáa amutumukurira si ari kukwya tuku, mpaka amoone Masía wa Ijuva. **27** Kunu yoolongoolwa ni Mutima Muja, Simeóni ajáa atamanya na wámii wa Kaaya Njija ya Ijuva. Uko Yooséefu na Maríia vajáa vamutwáarire mwaana waavo Yéesu na Kaayii Njija ja vyeene Miiro yalusa. **28** Aho, Simeóni akamuhokera mwaana mikonwii yaachwe, maa akamudumba Muluungu yoosea, **29** “Haaha ee Ijuva Mweenevyo weemweene, rekera mutumwa waako, asuukye na muja, ja vyeene ulusa. **30** Sa miiso yaani yíine ulamuriri waako. **31** Ulamuriri muuviika mbere ya vaantu voosi. **32** Uhu kuva ari kiweeru kiki koonekya Muluungu kwa vaantu si ávari Vayahúdi, kei yeeye ni nkongojima kwa vaantu vaako Viisiraeli.” **33** Masáare yajáa yalúusirwe ni Simeóni kuri musinga, yakavahwaalarya vala taáta na íyo waavo. **34** Aho, Simeóni akavatalarya, maa akamusea Maríia, “Laanga, mwaana uhu bweeyya ari vaantu ávari foo va Isiraeli vawye na ávari foo viinuke. Yeeye kuva ari ishára ári siitwa. **35** Jeyyo, miiririkano ya vaantu ávari foo yiivariyule. Naawe mweenevyo, nyaasuka tuunga iri mutima waako.” **36** Haaha, kujáa kwatiite muláali na mutwe wa kiintu kiki ásewáa Áana, mwaana wa Fanuéeli wa lukolo lwa Ashéri. Yeeye ajáa avíire ibaasuka. Áana ajáa aloolwa na ajáa iikala na mulume waachwe kwa myaaka mufungati, maa mulume waachwe akawulala. **37** Keende aho, akava mulala na ajáa afikiirye myaaka makumi yanaani

na ine. Kwa mpiindi joosi kuuntu ^avijáa, ni Kaayii Njija uchiku na muusi yoomwiinamira Muluungu, no muloomba Muluungu, kunu iirékiirye kurya. 38 Na mpiindi jiijo kati Simeóoni ^aluuusikáa na Yooséefu na Mariía, áana akuuja, akaanda muduumba Muluungu na akaanda luusa masáare ya uwo mwaana kwa vaantu voosi vara ^vawoojeráa kununuulwa kwa Yerusaleému. 39 Yooséefu na Mariía ^vakamarikirye masáare yoosi ^yasaakwa ni Miiro ya Ijuva, maa vakahinduka na isi ya Galiláaya fuuru meevo múujii wa Nasaréeti. 40 Musinga ne akakula, akava na ngururu, akakiingika tooti na nduwo ya Muluungu ni na yeeye ijáa. 41 Kira mwaaka, Yooséefu na Mariía vadamáa na Yerusaleému na ngovii ya Paásika. 42 Yéesu ^akafikye myaaka ikimi na iviri, vakaambukan'ya ne na ngovii ja ^vyeeene vijuvira. 43 Ngovi ya Paásika ^ikasire, maa Yooséefu na Mariía vakakwaata njira vohhinduka na kaayii, Yéesu akachaala Yerusaleému baa voovo taanga tuku. 44 Maa kaa, sa viintu voovo viiseáa Yéesu amwaari aho ikukikukii, vakayeenda luyeendo lwa siku imwi. Aho, vakaanda kumusaakira kwa vanduu vaavo na kwa vijeengi vyaavo. 45 ^Vakamusove, vakalamula vahinduke na Yerusaleému kunu voomusaakira. 46 Siku itatu ^jikalooke, vakamushaana Kaayii Njija, kunu ifkyiire kati na kati ya vakiindya va Miiro yovateerera na yovuurya viintu ^valuusáa. 47 Vaantu voosi ^vateeráa ^vyeeene Yéesu uyiryáa na muryuungu ^ajáa nowo, vakahwaalala. 48 Yooséefu na Mariía ^vakamoone, maa vakahwaalala. Iyo waavo akamusea, "Mwanawaani, sa che kutubweeyirya jei? Laanga, niini na taáta waanyu tatúrikiire maatuku vii tookusaakira." 49 Yeeye akavasea, "Sa che mwakunsaakira? Si mootaanga nasaakwa mbeere nyumbii ya Taáta tuku wuu?" 50 Maa kaa, si vataanga ^cheene avawyyiráa tuku. 51 Aho, akahindukan'ya novo na Nasaréeti na akava matu siku joosi. Maa kaa, iyo waavo akayakwaatia ayo yoosi mutimii waachwe. 52 Yéesu akatuuba kula na akava na tooti, kunu yoomweerya mutima Muluungu na vaantu.

3 Haaha, ujáa waffikire mwaaka wa ikimi na isaano wa utemi wa Kaisári Tiberío. Mpiindi ijo, Poontío Piláato noo ajáa gávana wa isi ya Yudeea, Heróode Antípaasi noo iimiráa isi ya Galiláaya na Filípi mwaanaavo na Heróode noo iimiráa isi ya Ituréa na isi ya Tirakoníti na Lisanía noo iimiráa isi ya Abiléene. 2 Kei mpiindi ijo, Anási na Kayáafa

noo vajáa veeneisi vakuulu. Isáare ra Muluungu rikamujira Yooháani mwaana wa Sakaríá uko isi ya ibaláangwii. 3 Yooháani adomáa na nkaande joosi ja luuji lwa Yorodáani, yovariyula ubatíso wa vaantu kuvalanduka fuma uvii waavo, sa Muluungu asee, uvi waavo wasírire. 4 Ja ^vyeeene Ijuva aluusa kitáabwii cha Isáaya muláali na mutwe waachwe, "Muuntu yookaanirira vikulukuulu isi ya ibaláangwii, 'Imyi neeja njira sa Ijuva. Wololi njira ^ng'eene ari tweera. 5 Kira nkuruwo fukirwa iri, kira luulu na kiduunda yaaniririwa viri. Njira ^jawoda wololwa jiri, na jira ^jabonkoka yaaniririwa jiri. 6 Na vaantu voosi koonu vari ulamuriri wa Muluungu.'" 7 Haaha vaantu ^vari foo vujáa na kuri Yooháani sa avabatise. Yooháani avawyyiráa yoosea, "Eri, nyuunyu mbyaala ya nyororooda! Ni ani ^avalúmire kutu mutiije nkalaria ya Muluungu ^yookujja? 8 Tumami mirimo ^iri koonekya kikomi mwaválandukire fuma uvii waanyu. Reki kwiiririkana mitimii yaanyu, 'Aburaháamu ni taáta wiitu!' Ni kuvawyyira niise, Muluungu ifaanaa avalandule mawye aya yave vaana va Aburaháamu! 9 Baa haaha, chaarya chavíikirwe miririi ya kira muti. Kira muti si ^utúungaa ndíiwa ^jabooha, temwa uri na fweitirwa uri iviivii ra mooto." 10 Aho, ira mpuka ya vaantu ikamuurya, "Haaha ni che turi bweeyya?" 11 Yooháani akavasea, "Ari na nkáancho iviri, amuheere imwi ura ^asiina, na ura ^ari na chóorya abweeyye viivyo." 12 Vasaankan'yi kóodi novo vakujja sa vabatisiwe, maa vakamuurya Yooháani, "Mukiindya na suusu tasaakwa tubweeyye jooli?" 13 Ne akavasea, "Kari musúmulaa kulookya vira ^vyeeene Miiro yaruma tuku." 14 Valwi nkoondo novo vakamuurya yoosea, "Ha suusu ni che turi bweeyya?" Yooháani akavasea, "Kari muvúulaa muuntu viintu vyaachwe tuku, na kari mukóovereryaa sa mupate mpía ja muhonyo tuku, maa kaa, ikinkimi na misáala yaanyu." 15 Vaantu vara ^vaawoojera kuuja kwa Masía mpiindi ijo, voosi viiseáa mitimii yaavo ifaanaa ikava Yooháani noo Masía. 16 Aho, maa Yooháani akavasea vaantu voosi, "Niini vabatisa niise na maaji. Maa kaa, amwaari yookujja nyuma yaani ^ari na ngururu kulookya niini, niini si ndiri daha baa tumama marimo wa mutúmwa, wo reherya nkova ja mirunkumo yaachwe tuku. Yeeye vabatisa ari na Mutima Muja na mooto. 17 Saama yaachwe yo keerera akwáatire mikonwii yaachwe. Ímire neeja kufyaahira luuha lwaachwe, ajiinge ngáano kyoomii maa kaa, mukúunku achimike

mootwii si ^urímaa.” 18 Kwa masáare ayo na yíingi ^yari foo, Yooháani avalumáa kutu vaantu, mpiindi ^avavariyuriráa Masáare Maaja. 19 Maa kaa, Yooháani ^akamudalavye mutemi Heróode Antípaasi sa viintu ^ajáa amusumula Herodía muki wa mwaanaavo, na sa mavi yíingi ^atumamáa, 20 Heróode akoongererya uvi wiingi ko muchuunga manyololwii Yooháani. 21 Sikú imwi mpiindi Yooháani ^ajáa akaari yeekerwa, vaantu voosi ^vakahumule batisiwa, Yéesu ne akabatisiwa. Mpiindi Yéesu ^aloombáa, kurumu kukaatuka dwee. 22 Mutima Muija wa Mulungu akakiima mweeri yaachwe ari ja nkúnde. Aho, sawúti ikafuma kurumwii, yoosea, “Weewe uri Mwaana waani. Nakweenda, neeriwa mutima munumunu ni weewe.” 23 Yéesu ajáa afkiirye myaaka makumi yatatu de akaanda murimo waachwe. Na vaantu viiririkanáa yeeye ni mwaana wa Yooséefu. Yooséefu ni mwaana wa Éli ajáa. 24 Éli ni mwaana wa Matáati ajáa. Matáati ni mwaana wa Láawi ajáa. Láawi ni mwaana wa Méliki ajáa. Méliki ni mwaana wa Yanái ajáa. Yanái ni mwaana wa Yooséefu ajáa. 25 Yooséefu ni mwaana wa Matatía ajáa. Matatía ni mwaana wa Amóosi ajáa. Amóosi ni mwaana wa Nahúumu ajáa. Nahúumu ni mwaana wa Ésili ajáa. Ésili ni mwaana wa Nagáai ajáa. 26 Nagáai ni mwaana wa Máati ajáa. Máati ni mwaana wa Matatía ajáa. Matatía ni mwaana wa Semeíini ajáa. Semeíini ni mwaana wa Yoséeki ajáa. Yoséeki ni mwaana wa Yóoda ajáa. 27 Yóoda ni mwaana wa Yoanáani ajáa. Yoanáani ni mwaana wa Réesa ajáa. Réesa ni mwaana wa Serubabéeli ajáa. Serubabéeli ni mwaana wa Searitiéeli ajáa. Searitiéeli ni mwaana wa Néeri ajáa. 28 Néeri ni mwaana wa Méliki ajáa. Méliki ni mwaana wa Áadi ajáa. Áadi ni mwaana wa Kosáamu ajáa. Kosáamu ni mwaana wa Elimadáamu ajáa. Elimadáamu ni mwaana wa Éeri ajáa. 29 Éeri ni mwaana wa Yooshúa ajáa. Yooshúa ni mwaana wa Elieséeri ajáa. Elieséeri ni mwaana wa Yorímu ajáa. Yorímu ni mwaana wa Matáati ajáa. Matáati ni mwaana wa Láawi ajáa. 30 Láawi ni mwaana wa Simeóoni ajáa. Simeóoni ni mwaana wa Yúuda ajáa. Yúuda ni mwaana wa Yooséefu ajáa. Yooséefu ni mwaana wa Yonáamu ajáa. Yonáamu ni mwaana wa Eliakímu ajáa. 31 Eliakímu ni mwaana wa Meléa ajáa. Meléa ni mwaana wa Méena ajáa. Méena ni mwaana wa Matáasa ajáa. Matáasa ni mwaana wa Nasáani ajáa. Nasáani ni mwaana wa Daúdi ajáa. 32 Daúdi ni mwaana wa Yéese ajáa. Yéese ni mwaana wa Obéedi ajáa.

Obéedi ni mwaana wa Boási ajáa. Boási ni mwaana wa Salimóoni ajáa. Salimóoni ni mwaana wa Nashóoni ajáa. 33 Nashóoni ni mwaana wa Aminadáabu ajáa. Aminadáabu ni mwaana wa Adimíini ajáa. Adimíini ni mwaana wa Aráamu ajáa. Aráamu ni mwaana wa Hesiróoni ajáa. Hesiróoni ni mwaana wa Peréesi ajáa. Peréesi ni mwaana wa Yúuda ajáa. 34 Yúuda ni mwaana wa Yaakúupu ajáa. Yaakúupu ni mwaana wa Isaka ajáa. Isaka ni mwaana wa Aburaháamu ajáa. Aburaháamu ni mwaana wa Téera ajáa. Téera ni mwaana wa Nahóori ajáa. 35 Nahóori ni mwaana wa Serúugi ajáa. Serúugi ni mwaana wa Réeu ajáa. Réeu ni mwaana wa Peléegi ajáa. Peléegi ni mwaana wa Ebéeri ajáa. Ebéeri ni mwaana wa Sála ajáa. 36 Sála ni mwaana wa Kenáni ajáa. Kenáni ni mwaana wa Arifakisádi ajáa. Arifakisádi ni mwaana wa Shéemu ajáa. Shéemu ni mwaana wa Núhu ajáa. Núhu ni mwaana wa Lámeki ajáa. 37 Lámeki ni mwaana wa Mesuséela ajáa. Mesuséela ni mwaana wa Enóoki ajáa. Enóoki ni mwaana wa Jerádi ajáa. Jerádi ni mwaana wa Mahalaléeli ajáa. Mahalaléeli ni mwaana wa Kenáni ajáa. 38 Kenáni ni mwaana wa Enóoshi ajáa. Enóoshi ni mwaana wa Séeti ajáa. Séeti ni mwaana wa Adáamu ajáa, na Adáamu ni mwaana wa Mulungu ajáa.

4 Yéesu kunu ahókiire Mutima Muija, akahinduka fuma luujii lwa Yorodáni. Mutima Muija akamutwaala fuuru isi ya ibalángwii. 2 Uko Ikúulu ra Mirimu Mivi rikamuyera Yéesu kwa siku makumi yani. Na kwa siku joosi ijo si arijáa kiintu chochoosi tuku, aho akiiteera njala. 3 Aho, Ikúulu ra Mirimu Mivi rikamusea, “Kooni uri Mwaana wa Mulungu, lairirya iweye iri rive mukáate.” 4 Yéesu akuuyirya, yoosea, “Masáare ^Yari Mpeho yaluusa jei, ‘Muuntu si ari kuva nkaasu kwa vyóorya vii tuku.’” 5 Ikúulu ra Mirimu Mivi rikamutwaala Yéesu na haantu ^hiinuka hari ncholwii. Uko, rikamulaira kwa mpiindi nduudi ntemi ja weeru yoosi. 6 Ikúulu ra Mirimu Mivi rikamusea, “Kuheera ndiri nkongojima ya ntemi jaavo joosi na wiimiriri waavo, sa nkongojima na wiimiriri wa ntemi iji joosi naheewa niini na ifanaa nkamuheera yoyoosi ^noosaaka. 7 Haaha kooni wuunyanamire, ivi vyoosi kuva viri vyaako.” 8 Yéesu akuuyirya, yoosea, “Masáare ^Yari Mpeho yaluusa jei, ‘Mwiinamire ljuva Mulungu waako vii, na umutumamire yeemweene vii.’” 9 Rikamutwaala Yéesu fuuru múujii wa Yerusaleemu,

ncholwiinchoolwii ya munáara wa Kaaya Njija ya Ijüva, maa rikamüsea, “Kooni weewe uri Mwaana wa Muluungu, ifweite na isi fuma aha. 10 Sa Masáare ^Yari Mpeho yalüusa, ‘Muluungu tuma ari mirimu yaachwe miija ikulamurirye, 11 yooyo kukwaatirira iri mikonwii yaavo, sa kari ijeo raako ji riikunguvale iwiiyü tüku.” 12 Yéesu akuuyirya, yoosea, “Masáare ^Yari Mpeho yalüusa jei, ‘Kari umüyéraa Ijüva Muluungu waako tüku.” 13 Ikúúlu ra Mirimu Mivi ^rikahumule kamüyera Yéesu kwa njira joosi ijo, maa rikamüreka kwa mpiindi. 14 Aho, Yéesu akahinduka na isi ya Galiláaya ahókiire luviro Iwa Mutima Múüja. Noyo masáare yaachwe yakeenera isi joosi ^jariingirira. 15 Ne akiindyáa vaantu sinagógogii jaavo na kira müuntu amüduumbáa. 16 Siku imwi, Yéesu akadoma na múujii wa Nasaréeti kuuntu ^akurira. Na siku ya Sabáato akiingira na sinagógogii ja ^vyeeene iijüvira. Akiima sa asome Masáare ^Yari Mpeho. 17 Akaheewa kitáabu cha Isáaya muláali na mutwe. Akakifotolola na akashaana haantu ^haandikwa, 18 “Mutima wa Ijüva ni mweeri yaani uri, sa aampaka makuta, nvaryiule Masáare Maaja kwa vakiva. Aantuma nivawüire vaantu ^vari munyololwii, kuchungurirwa kwaavo, vahoku kooni kwaavo kei, kavalamurirya vaantu ^vakénderirwaa, 19 kei, noo vavariyürira vaantu mwaaka wa Ijüva yooküüja noo vatalarya vaantu vaachwe.” 20 Yéesu ^akamarikirye soma, akakifota kira kitáabu, akamüheera mutumami wa sinagógogi, maa akiikala. Vaantu voosi ^vajáa aho, vakamutuurirya miiso. 21 Aho, akaanda lusika novo akavasea, “Isiku, aya Masáare ^Yari Mpeho ^mutéiire, yakímiüne.” 22 Vaantu voosi ^vajáa aho, vakamüduumba kunu vahwáliire sa masáare ya nduwo ^meene alüusáa. Viyuryáa voosea, “Ühu si ari mwaana wa Yooséefu tüku wuu?” 23 Ne akavasea, “Namányire kuungwüira müri mpíri ihi, ‘Mwaanga ihorye mweeneevöl’ Kei küunse müri, ‘Masáare ^tateera watumama kura iturii ra Kaperenáumu, yatumame aha iturii küuntu ^wakurira.” 24 Kei akavasea, “Kimaari noovawüira, kusiina muláali na mutwe wa Ijüva ^arúmwa kaayii kwaachwe tüku. 25 Kimaari kaa noovawüira, mpiindi ja Elía muláali na mutwe, mbula ijáa yüima kwa myaaka itatu na myeeri musasatu, isi yoosi ikava na njala ya imalo. Mpiindi ijo, isi ya Isiráéli ijáa yatüite valala ^vamema maatuku vii. 26 Maa kaa, Elía si atumwa baa kwa umwi wa valala avo tüku. Yeeye atumwa kwa mulala umwi wa múujii wa

Seréputa ^uri isi ya Sidóoni. 27 Kei, mpiindi ja Elísha muláali na mutwe isi ya Isiráéli ijáa yatüite vaantu ^vari foo ^vari na ulóonda. Baa jeyyo, kusiina baa umwi waavo ajirulwa tüku, maa kaa, Naamáani vii fuma isi ya Síria.” 28 Vaantu voosi ^vajáa aho sinagógogii ^vakateere jeyyo, vakakorera ni nkalaria. 29 Hahara, vakiinuka, vakamufumya Yéesu na weerwii ya ituri raavo, vakamutwala fúuru nemwiinemwii ya lüulu ^lweene ituri raavo rijáa rajeengwa sa vamukundurire. 30 Maa kaa, yeeye akalooka na katikati yaavo, akiilookera. 31 Aho, Yéesu akagirita na múujii wa Kaperenáumu ^uri isi ya Galiláaya. Üko, siku ya Sabáato avakiindyáa. 32 Vaantu vakahwaalala üvariüyüli waachwe, sa üjáa watüite wiimiriri. 33 Aho sinagógogii, küjáa kwatüite müuntu ^ajáa na murimu müvi. Üwo müuntu akatulatula isóso yoosea, 34 “Haaka! Weewe Yéesu wa Nasaréeti, che woosaaka küri suusu? Wuüjire tumala wuu? Nakumányire uri ani weewe! Weewe uri Müüja wa Muluungu.” 35 Yéesu akamüdalavya üra murimu müvi yoosea, “Kirinya sawu! Fuma küri ühu müuntu!” Üra murimu müvi ukamüvayya üra müuntu mbere yaavo baa mutamikya tüku. 36 Vaantu voosi vakahwaalariwa maatuku vii, maa vakaanda kiiyurya voovo kwa voovo voosea, “Aya ni masáare che? Kwa wiimiriri na ngururu yoolairirya mirimu mivi ifume noyo yoofuma!” 37 Jeyyo, masáare ya Yéesu yakeenera kira haantu isi ira. 38 Yéesu akafuma aho sinagógogii, maa akadoma fúuru kaayii kwa Simóoni. ^Vakafike, vakamüshaana mukwi wa Simóoni ajáa nchiirii aváirwe ni ndwáala, maa vakamüloomba Yéesu amühorye. 39 Yéesu akamüseeserera, maa akiidavalya ira ndwáala. Hahara akahola ira ndwáala yaachwe, maa akaanda vatumamira. 40 Mpiindi mwaasu ^wakutümiráa, vaantu voosi ^vajáa na valwüiri ^vajáa na ndwáala ^jiisimiresimire, vakavareeta na kwa Yéesu. Akaviika mikono yaachwe mweeri yaavo voosi na voosi vakahola. 41 Mirimu mivi yafumáa kwa vaantu ^vari foo, noyo yatuláa isóso yoosea, “Weewe uri Mwaana wa Muluungu!” Maa kaa, Yéesu iidalavyáa ireke lüusa isáare roroosi sa ijáa yamányire yeeye noo Masáa. 42 Lomutóondo yaachwe ^kukeere, Yéesu akatamanya na haantu ^hari kijiraawa. Mpuka nkuulu ya vaantu ^vakataange asiina, maa vakaanda musaakira. ^Vakamoone vakaanda kamukitira sa achaale üko meevo. 43 Maa kaa, Yéesu akavasea, “Nasaakwa nvaryiule Masáare Maaja ya Ütemi wa Muluungu müjii yüingi sa iki noo ^cheene natumwa ji

ntumame.” 44 Jeyyo, Yéesu akatuuba varyiula Masáare ^Yari Mpeho masinagóogii ya Vayahúudi.

5 Sikú imwí, Yéesu ajáa iima mbarimbari ya iriva ra Genesaréeti, kunu yovariyula isáare ra Mulungu. Vaantu ^vari foo vakamuringirira mpaka vakaanda kumfeyenkererya. 2 Aho, akoona mashúwa iviri ^jiri mbarimbari ya iriva. Ijo mashúwa, vavúuvi vaachwe vajáa vakíimire noo kooyya njwaavu jaavo. 3 Yéesu akiingira mashúwii imwí. Iyo mashúwa ni ya Simóoni ijáa. Yéesu akamulomba Simóoni ikundule kiduudi na luujii. Aho, Yéesu akiikala mashúwii, maa de indookiindya mpuka ya vaantu. 4 ^Akahumule kukiindya, maa akamusea Simóoni, “Hende, twaala mashúwa na maajii malihi, aho, maa de mukiimye njwaavu jaanyu mukwaate soompa.” 5 Simóoni akamusea, “Aka Aai, tatúmamire chiriri baa turya kiintu tuku. Maa kaa, kwa isáare raako kiimya ndiri njwaavu.” 6 Simóoni na viivaachwe ^vakakiimye njwaavu, vakakwaata soompa ^jamema maatuku vii mpaka njwaavu jikaanda dumuka. 7 Sa jeyyo, vakavaanirira viivaavo ^vajáa na mashúwa yiingi, vuuje ji vavaambire. Vakuuja, vakamemya soompa mashúwa joosi iviri mpaka jikasengerera nyimira. 8 Simóoni Peéterí ^akoone masáare ayo, akachwaama mbere ya Yéesu maa akasea, “Aai Mukúlu, looka kwaani, niini ndiri muvi.” 9 Simóoni na viivaachwe vajáa vahwáalariwe maatuku ni soompa ^ng’eene vajáa vakwáatire. 10 Viingi ^vajáa vahwaalala ni vala Yaakúupu na Yooháani vaana va Sebedáayo. Ava vatumaman’yáa na Simóoni. Aho, Yéesu akamusea Simóoni, “Simóoni, koofa tuku, kwaandira haaha kuva uri muvúuvi wa vaantu.” 11 ^Vakajitwaale mashúwa na mbarimbari ya iriva, vakareka kira kiintu, vakamutuuba Yéesu. 12 Sikú imwí, Yéesu ajáa atamanya na múujii umwí. Uko, muuntu umwí ^ahaambwa ni ulóonda muviri woosi akuuja na kuri Yéesu, akachwaama mbere yaachwe akiinamya kisho chaachwe fúuru isi. Akiiloombererya yoosea, “Aai, kooni woosaaka, ifanaa úkaanjirula ndwáala yaani.” 13 Yéesu akiinurirya mukono waachwe, akamusaasya, kunu yoosea, “Noosaaka, ujirulwe!” Hahara, ulóonda ukafuma muvirii waachwe, akahola. 14 Aho, Yéesu akamulairirya yoosea, “Kari umuwyíiraa muuntu yoyoosi isáare iri tuku, maa kaa, tamanya ukiiyónekye kwa mweeneisi wa Ijüva, utoole na mpóryo yo jirulwa, ja ^vyene Músa alairirya, sa

vataange kimaari uhórire.” 15 Baa jeyyo, masáare ya Yéesu yakaariwa kira haantu. Mpuka nkúulu ja vaantu jiiingáa kumuteerera na vahoriwáa ndwáala jaavo. 16 Maa kaa, Yéesu avarekáa na adomáa na kijiraawii noo mulomba Mulungu. 17 Sikú imwí, Yéesu avavariyuriráa vaantu Masáare ^Yari Mpeho. Vamwi va vaantu vamuteereráa, ni Mafarisáayo na vakiindya va Miiróo vajáa. Avo Mafarisáayo na vakiindya vajáa vafuma kira ituri ra Galiláaya, Yudéa na múujii wa Yerusaléemu. Luviro Iwa Ijüva ni na Yéesu Iujáa sa ahorye vaantu. 18 Vaantu vamwi vakuuja viinwiire mulwíiri umwí na ndiri yaachwe. Uhu mulwíiri ajáa aakwya iyandiyandi. Vakasaaka vamwiingirye na nyuumbii kuntu ^ajáa Yéesu. 19 Maa kaa, vakasiindwa kumwiingirya sa vaantu vajáa vamémire munumunu. Aho, vakaambuka ni ikekeerii, vakabontola ikekeera hara kuntu Yéesu ^ajáa, vakamukiimirya ura mulwíiri na ndiri yaachwe, maa vakamuvika heehi na Yéesu. 20 Yéesu ^akoone kuruma kwaavo, akamusea ura mulwíiri, “Aai, uri waako wasírire.” 21 Aho, vakiindya va Miiróo na Mafarisáayo vakaanda kiiryura voosea, “Ni ani uhu yooluusa masáare yo muhiintikira Mulungu? Kusiina wiingi ^adáháa sea uri wasírire tuku, ni Mulungu yeemweene vii.” 22 Yéesu akataanga kwiiririkana kwaavo. Aho akavasea, “Ni sa che mookiiririkana ayo mitimii yaanyu? 23 Eri, ni kirikwi noo chaangu kulookya myeewe, kumusea uhu mulwíiri, ‘Uri waako wasírire,’ baka kumusea, ‘Inuka, ulooke?’ 24 Haaha noosaaka mutaange, Mwaana wa Muuntu atíite wiimiriri wo sea vaantu aha weerwii, ‘Uri waavo wasírire.’” Aho, akamusea ura muuntu ^aakwya iyandiyandi, “Nookusea, inuka, toola ndiri yaako, udome na kaayii kwaako.” 25 Hahara, ura muuntu akiima mbere ya vaantu voosi, akatoola ndiri yaachwe, maa akadoma na kaayii kwaachwe kunu yoomudumba Mulungu. 26 Vaantu voosi vakahwaalala maatuku vii na vakakwaatwa ni woowa kunu yoomudumba Mulungu vakasea, “Isiku tíne masáare ^yahwáalarya!” 27 Ayo ^yakalooke, Yéesu akafuma na weerwii ya múuji. Uko akamoona musaankan’yi kóodi umwí ^asewáa Láawi iikiyire kivaandii cho rihira kóodi, yoosaankan’ya kóodi. Aho, akamusea, “Ntuubal!” 28 Ne Láawi akiinuka, akareka kira kiintu, maa akamutuuba Yéesu. 29 Na Láawi akamubweeyirya Yéesu ngovi nkúulu aho kaayii kwaachwe. Mpuka nkúulu ya vasaankan’yi kóodi na vaantu viingi vakiikala kurya ne chákurya. 30 Maa kaa,

Mafarisáayo na vakiindya va Miiro vakavang'uurira vapooji vaachwe voosea, "Sa che moorya no nywa hamwi na masaankan'yi kóodi na maduwaló?" **31** Yéesu ^akayateere ayo masáare, maa akavasea, "Vaantu ^vari nkaasu si vasaákaa mwaanga tuku, maa kaa, valwíiri noo vasaákaa mwaanga. **32** Si nuuja joo kaanirira vaantu ^viíyónaa ni vawoloki tuku, nuuja joo kaanirira vavi sa vamuvalandukire Muluungu." **33** Aho, vakamuurya Yéesu voosea, "Vapooji va Yooháani na va Mafarisáayo viirékya kurya so muloomba Muluungu. Maa kaa, amwi vapooji vaako ni varíjaa no nywa vii kira siiku?" **34** Yéesu akavasea, "Eri, ifanaa mukavabweyya vaantu ^valáarikirwe na ngovi ya ilóola na mweenengovi nti ^ari novo viirekye kurya wuu? **35** Maa kaa, mpiindi luu kuuja jiri, mweenengovi luu sumulwa ari, aho noo vakiirekiirye kurya." **36** Aho, maa Yéesu akavavaira lusímo ulu, "Kusiina muuntu ^akéraa kiráka fuma ingo ifya sa achumire isaámu tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, kuva ari amwíire ingo ifya na ikyo kiráka kifya si kiri kiifwaanirira na iro isaámu tuku. **37** Kei, kusiina muuntu ^avíkíraa diváai ifya viriibii vya kali tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, iyo diváai pusula iri ivyo viríiba, diváai kítika iri na viríiba saambuka viri. **38** Diváai ifya ni viriibii vifya ivíkírwaa. **39** Baa kusiina muuntu ^asáakaa kunywa diváai ifya kooni anywíire ira ya kali tuku, sa aséaa, 'ira ya kali noo yabooha kulookya."

6 Sikú ya Sabáato imwi, Yéesu na vapooji vaachwe vajáa vakwaatira na mawundii ya ngáano. Mpiindi ^valookáa, vapooji vaachwe vakava voohuunga maangala ya ngáano, vakayafiisa de vandoorya. **2** Vamwi va Mafarisáayo vakasea, "Eri, sa che moowuna Miiro sikú ya Sabáato?" **3** Aho, maa Yéesu akavasea, "Si munasoma ^cheene atumama mutemi Daúdi mpiindi ^ajáa aávirwe ni njala na vaantu vaachwe tuku wuu? **4** Daúdi iingira na nyuumbii ya Muluungu, akatoola ira mikáate ^ivíikwaa mbere ya Muluungu, akarya. Mikáate iyo, veeneisi va Ijuva vii noo vajáa varekerwa vandoorya. Vaantu viingi Miiro ijáa yakaan'ya kurya. Ne akavaheera vaantu vaachwe, vakarya." **5** Aho, Yéesu akavasea, "Mwaana wa Muuntu ni Mweeneevyo wa Sabáato." **6** Sikú ya Sabáato yiingi, Yéesu ajáa iingira na sinagógii, maa akaanda kiindya. Aho, kujáa kwatiite muuntu ^ajáa na mukono wa kulume ^waakwya iyandiyandi. **7** Vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vakava voomulaanga neeja sa voone kooni ari muhorya

siku ya Sabáato. Vabweeyyáa jeyyo sa vapate nkalo yo mutwaala na balásii. **8** Maa kaa, Yéesu ajáa atáangire miiririkano yaavo, aho akamusea ura muuntu ^ajáa na mukono ^waakwya iyandiyandi, "Seesa, ima aha mbere ya vaantu." Ura muuntu akiinuka, maa akiima mbere ya vaantu voosi. **9** Aho, maa Yéesu akavasea, "Ni kuvuurya niise, ni ririkwi noo Miiro ^yaruma kutumama siku ya Sabáato? Kutumama kiintu kiija baki kivi? Kulamurirya nkaasu au kumala?" **10** Aho, akavalaanga vaantu voosi, maa akamusea ura muuntu, "Wolola mukono waako!" Ura muuntu akabweeyya jeyyo, hahara mukono waachwe ukava nkaasu kei! **11** Maa kaa, vara vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vakakalala maatuku vii, vakaanda kiheera miryungu voovo kwa voovo ^cheene vari muabweeyya Yéesu. **12** Sikú imwi, Yéesu ajáa aambuka na luulwii noo muloomba Muluungu. Uko akamuloomba Muluungu chiriri. **13** ^Kukeere, maa akavaanirira vapooji vaachwe. Aho, akavasaawula ikimi na vaviri, avo akavakemera vatumwi. **14** Ava noo vatumwi ^asaawula, Simóoni, yeeye amukemera Peéteru, na Anderéa mwaanaavo, Yaakúupu na Yooháani, Filípi na Batolomáayo, **15** Matáayo na Tomáasi, Yaakúupu sha Alufáayo na Simóoni ^mweene aanirirwáa Selóote, **16** Yúuda sha Yaakúupu, na Yúuda Isikarióoti ^amvarinduka Yéesu. **17** Yéesu akakiima fuma luulwii hamwi na vatumwi vaachwe. Na ^akafike haantu ^hari na iririisi, akiima. Aho, kujáa kwatiite mpuka nkuulu ya vapooji vaachwe na vaantu ^vajáa vafúmire isi yoosi ya Yudeea, múujii wa Yerusaleému, na mbarimbari ya mayiya ya míji ya Tíiro na Sidóoni. Ava, vajáa vuújire noo muteerera Yéesu na vahoriwe ndwála jaavo. **18** Na vara ^vaturikiriwáa ni mirimu mivi, avahoryáa. **19** Vaantu voosi vasaakáa kumusaasya sa ngururu ^jafumáa kwaachwe na avahoryáa vaantu voosi. **20** Yéesu akavalaanga vapooji vaachwe akasea, "Mwatalariwa nyuunyu ^muri vakiva, sa Utemi wa Muluungu ni waanyu. **21** Mwatalariwa nyuunyu ^muri na njala haaha, sa kiikutiwa muri. Mwatalariwa nyuunyu ^moorira haaha, sa seka muri. **22** Mwatalariwa nyuunyu mpiindi vaantu ^vari vasuula, ^vari vakera lutaami na kavatakira, na ^vari vasea muri vavi, sa mwamuruma Mwaana wa Muuntu. **23** Sikú masáare aya ^yari fumira, eryi mitima na mundoofirira sa kunáalo yaanyu ni nkúulu kurumwii, sa baa vala baaba waavo vavabweeyirirya viivyo valáli na mutwe va Ijuva. **24** Maa kaa, mpolai nyuunyu ^muri

vasúngaati, sa kutuurya mitima kwaanyu mwahumula kukuhokera. 25 Mpolai nyuunyú ^mwífkutire haaha, sa kwaavwa muri ní njala. Mpolai nyuunyú ^mooseka na cheeru haaha, sa rira muri na rira muri no myaa. 26 Mpolai nyuunyú vaantu voosi ^vakavádúumbíríraa, sa baa vala baaba vaavo viivyo vavadúumbíríraa, valáali na mutwe va ulongo. 27 Maa kaa, ní vawýíira níise nyuunyú vara ^mookúunteerera, veendi vavi vaanyu. Vabweeyíryi wúúja vara ^vavasúula. 28 Vatalaryi vara ^vavájúmaa, na vara ^vavabwéeyíryaa mavi valoomberi kwa Mulúungu. 29 Kooni múuntu akuváire lusayya lwa ivaru rimwi, mvarindurire na lwa ivaru riingi. Kooni múuntu akuhókire ikóoti raako, kumúsiitira isháati raako tuku. 30 Múuntu yoyoosi úra ^yookuloomba kíintu, múheere. Kei, kooni múuntu akuhókire máari jaako, kari udáayyaa akuhindurire tuku. 31 Múndoovabweeyírya víingi ja ^vyeeene nyuunyú moosaaka vandoovabweeyírya. 32 Kooni múveéndire víi vara ^vaveenda nyuunyú, ní kunáálo che muri turya? Amwi baa vaduwalo vaveenda vara ^vaveenda voovo víi! 33 Kei, kooni mavabwéeyíryiye maaja vara ^vavabwéeyíryaa wúúja víi, ní kunáálo che mooturya? Amwi baa vaduwalo vabweeyya viivyo! 34 Kooni moovakopesha vara ^mookiilaangya riha vari, ní kunáálo che moopata? Baa vaduwalo vavakópeshaa vaduwalo víivaavo kúu vookiilaangya hindurirwa vari vyoosi ^vakopesha. 35 Maa kaa, nyuunyú múveende vavi vaanyu, na múndoovabweeyírya wúúja. Kei, múndoovakopesha baa kiilaangya hindurirwa muri tuku. Kooni múbwéeyírye jeyyo, ^Ari Mweerimweeri variha ari mariho makúulu. Kei, kúva muri vaana vaachwe sa yeeye aboohya kwa vara sí ^vadúumbaa na vavi. 36 Sa jeyyo, múve na mbavariri ja Taáta waanyu ^vyeeene ari na mbavariri. 37 Kari mulámuriraa tuku, de baa nyuunyú múdiire kúndoolamurirwa. Kari mulúsaa irya tuku, de baa nyuunyú múdiire kúndooluusirwa irya. Múndoovasea víivaanyu yasíríre, sa baa nyuunyú múdoosewa yasíríre. 38 Múboohye inda, aho naanyu heewa mweende. Kíkomi, heewa mweende vipímo ^vyamema, víkasungúsirwa mpaka víndookítikirira. Sa kípiímo kíkira ^moopiimíra vaantu víingi, noo ^muri píimírwa! 39 Yéesu akavavaira lusímo ulu, akavasea, “Eri, múhoku ifaanaa amulongoole mwíiwaachwe wúu? Kíkomi voosi búrukira vari na iduundwíi. 40 Múpooji sí ari múlookerera mukiindya waachwe tuku. Maa kaa, múpooji úra ^ahumula kíindiwa yoosi ifaanaa akadaha

kúva ja mukiindya waachwe. 41 Amwi woolaanga kajula kari riiswíi ra mwaanaanyu na uli sí wookoona mpóngoola ^íri riiswíi raako? 42 Jooli úri músea mwaanaanyu, ‘Mwanawíitu, túula níkuseyye kajula riiswíi raako,’ kúu weewe sí wookoona mpóngoola ^íri riiswíi raako? Weewe mukweembi! Seyya ta mpóngoola riiswíi raako, de woone neeja na údahe seyya kajula riiswíi ra mwaanaanyu. 43 Kusiina muti ^wabooha ^watúungaa ndíiwa ^javíiha tuku, na kusiina muti ^waviíha ^watúungaa ndíiwa ^jaboooha tuku. 44 Vaantu vutáangaa muti kwa ndíiwa jaachwe. Vaantu sí vatúundaa saambu mihuungíi tuku na sí vatúundaa sabíibu mbíiríi tuku. 45 Noo jeyyo víri, múuntu múúja afúmyaa maaja fuma máari jaachwe ja kíkomí ja mberíi ja mutímíi waachwe múúja. Na múuntu mavi afúmyaa mavi fuma mutímíi waachwe múvi. Sa víintu ^vyamema mutímíi wa múuntu, noo múlomo waachwe ulúsaa. 46 Sa che mookúnyanírira, ‘Mukúlu, Mukúlu!’ amwi sí mootumama yara ^noovawýíira? 47 Múuntu yoyoosi ^úújaa na kúri níini na ^atéereraa no yakwaatya masáare yaani, íifwíine na lusímo ulu, 48 yeeye ní ja múuntu ^ajeengáa nyuumba, maa kaa, de aande jeenga, ajáa avíika mwaaríryo isíi ya iduundu ^ríjáa rasiimbwa fúuru mwaalaliwýi. Mbula ^íkavae na lúúji lukúulu ^lúkíike mpaka lukamoola ikíko ra iboote, maaji yakakúng’úntika na nyuumbíi kwaachwe. Maa kaa, sa víintu nyuumba íra íjáa yajeengwa vyabooha, ayo maaji sí yadaha baa kwiisingisya tuku. 49 Maa kaa, úra ^atéeraa masáare yaani baa yakwaatya tuku, ní ja múuntu ^ajeenga nyuumba yaachwe íchuúkíi baa síimba no víika mwaaríryo tuku. Na maaji ^yakabomole ikíko ra maaji ^yakakúng’úntike na nyuumbíi yaachwe, hahara nyuumba yaachwe yaawya, na íkabomoka wúu!”

7 Yéesu ^akahumule lúusa masáare ayo yoosi kúu vaantu voomúteerera, maa akadoma na múúji wa Kaperenáumu. 2 Aho múúji, kwajáa kwatíite mukúulu umwi wa valwí nkoondo. Úhu mukúulu ajáa atíite mutumami waachwe ^ajáa amweendamweenda. Haaha úhu mutumami ajáa alwaala sengerera akwye. 3 Úwo mukúulu wa valukaluka ^akateere masáare ya Yéesu, akatuma vawosi va Kiyahúudi vadome na kwa Yéesu, vakamuloombe úúje jí amúhorye mutumami waachwe. 4 Novo ^vakafike kwa Yéesu, vakamukalaamya munumunú voosea, “Kooni kúri

na muntu ^avalwa iima neeja kwaambiririwa, ni uhu. 5 Yeeye eenda isi yiitu, baa kei noo atujeengera sinagóogi.” 6 Aho, maa Yéesu akadoman'ya novo. Maa kaa, viintu ^ajaa akaari kuli kuli na nyuumba ya ura mukúulu wa valwi nkoondo, ura mukúulu akatuma vijeengi vyaachwe vakamusee Yéesu, “Aai mukúlu, kari ujuuwiki tuku, niini si navalwa niima neeja kukuteengya weewe wiingire nyuumbii kwaani tuku. 7 Iki noo ^chooreka, niyifine si navalwa niima neeja kuuja na kwaako tuku. Maa kaa, luusa isáare vii na mutumami waani ahole. 8 Sa niini ni muntu ^naviikwa isi ya wiimiriri, baa kei natiite valwi nkoondo isi yaani. Kooni namuséire uhu ‘Doma,’ adómaa na wiingi ‘Uja,’ ne ujjaa. Kooni namuséire mutumami waani ‘Bweeyya iki,’ yeeye abwéeyaa.” 9 Yéesu ^akateere ayo masáare, akahwaalala munumuntu, akiilorera akiilaanga ira mpuka ^yamutuubáa, maa akavasea, “Noovawyiira, si ninoona kuruma ja uku baa kuri isi yoosi ya Isiraeeli tuku.” 10 Na vara vaantu ^vajaa vatúmirwe noo mwaanirira Yéesu ^vakahinduke na kaayii kwa mukúulu wa valukaluka, vakamushaana ura mutumami ahórire. 11 Mpiindi kiduudi, Yéesu akadoma na múujii umwi, ^uséwaa Náini. Uko ajaa adoman'ya na vapooji vaachwe na mpuka nkulu ya vaantu. 12 ^Kasengerere mutiryaangwii wa múuji, akalumana na mpuka ya vaantu viínwiire muviri wa mutavana ^ajaa awúliire vootwaala noo taaha. Uhu mutavana noo mwaana umwi vii wa mulala umwi ajaa. Vaantu ^vari foo fuma múuji uwo ni hamwi vajaa na uwo muntu muki. 13 Yéesu Mweenevyoosi ^akamoone uwo maáma mulala, akamoonera mbavariri, maa akamusea, “Rira tuku.” 14 Yéesu akaseesa na heehi ya kitáanda, akakisaasya, maa vara vaantu ^vajaa viínwiire vakiima. Aho, akasea, “Mutavana, nakuséire inuka!” 15 Uwo mutavana ^ajaa awúliire, akiinuka, akaanda luusika. Aho, Yéesu akamukwaatya íyo waavo. 16 Vaantu voosi ^vajaa aho, vakakwaatwa ni woowa, vakaanda mudumba Mulungu voosea, “Muláli na mutwe mukulu uújire na kuri suusu! Mulungu uújire noo vaambirira vaantu vaachwe.” 17 Masáare aya ya Yéesu yakeenera isi yoosi ya Yudeea na isi joosi ^jiri mukaaya. 18 Vapooji va Yooháani Mubatisáaji vakamuwyiira masáare yoosi ^yatumamwáa ni Yéesu. Yooháani akavaanirira vapooji vaachwe vaviri, 19 akavatuma kwa Yéesu Mweenevyoosi vakamuurye jei, “Eri, weewe noo ura ^aluswa ni valáli na mutwe ^yookuujja baku tuwoojere wiingi?” 20 Vara

vapooji ^vakafike kuri Yéesu, maa vakasea, “Yooháani Mubatisáaji atutámire tukuurye, ‘Eri, weewe noo ura ^aluswa ni valáli na mutwe ^wookuujja baku tuwoojere wiingi?’” 21 Mpiindi i'ira Yéesu ajaa ahorya vaantu ndwála, na ulwiri waavo. Vara ^vajaa na mirimu mivi akavahorya, na vahoku ^vari foo akavabweeyya voone. 22 Aho, maa Yéesu akavasea vara ^vajaa vatúmirwe, “Tamanyi mukamuwyiire Yooháani yoosi ^mwiiyóniire na ^mayatéiire. Vahoku vookoona, vivete vooyeenda, ^vari na ulóonda voojirulwa, vimatu vooteera, vaantu ^vaakwya voofulwa na kei vakiva voovariyurirwa Masáare Maaja. 23 Atalariwa ura si ^ari hitwahitwa sa niini.” 24 Vara vapooji va Yooháani ^vakalooke, maa Yéesu akaanda kuvawyiira vara vaantu masáare ya Yooháani yoosea, “Ni che mwiitáa laanga kura isi ya ibalángwii? Isaanga ^rooringiwaringiwa ni mpeho wuu? 25 Kooni si jeyyo, ni che mwiitáa laanga? Muntu ^iirwíikire ingo ja iyoombe ikulu wuu? Aka tuku, vaantu ^viirwíikaa ingo ja iyoombe ikulu na ^vari na kira kiintu ^chabooha ni nyuumbii ja kitemi viikalaa. 26 Haaha ni che mwiitáa koo laanga? Ni muláli na mutwe mwiitáa ko laanga wuu? Kikomi, noovawyiira ni kulookya muláli na mutwe mwiitáa ko laanga. 27 Uhu noo masáare yaachwe ^yaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, ‘Laanga, mutuma ndiri mutumwi waani akulongorire, yeeye kutengenesherya ari njira yaako.” 28 Kei Yéesu akasea, “Ni wawyiira niise, kwa vaantu voosi kusiina ^ari mukulu kulookya Yooháani tuku. Maa kaa, ura ^ari muduudiduudi Utemii wa Mulungu, noo mukulu kulookya Yooháani.” 29 Vaantu voosi, hamwi na vasaankan'yi kóodi vajaa vateera ayo masáare ya Yéesu. Vakaruma muryungu íimyya Mulungu ni muwoloki na avo noo vara ^vajaa vabatisiwa ni Yooháani. 30 Maa kaa, Mafarisáayo na vakiindya va Miiri si vajaa vabatisiwa ni Yooháani tuku. Voovo vajaa vasiita muryungu Mulungu ^ajaa aviimiryaa. 31 Aho, Yéesu akavasea, “Na che ndiri kiifwaanirirya mbyaala ihi? Ni na che yiifwíine mbyaala ihi? 32 Mbyaala ihi yiifwíine na vasinga víkyiire isóokwii de vandookiisea, ‘Tavaváhire firimbi, nyuunyu baa bwiita tuku! Tavíimbiire nyimbo ja usungu, nyuunyu baa rira tuku!’ 33 Sa Yooháani Mubatisáaji uja, si arijaa mukáate baa kei si anywijáa divái tuku, nyuunyu mukasea, ‘Atiite murimu mavil’ 34 Maa kaa, Mwaana wa Muntu uja, yoorya no nywa, nyuunyu mukasea, ‘Mulaangi uhu, mwaafu na mareevi, mare

ya vasaankan'yi kóodi na vaduwaló.' 35 Baa neembe ni jeyyo, tooti ya Muluungu yiiónekiirye kikomi ni ya uwoloki kwa vaana vaachwe voosi." 36 Sikú imwi, Mufarisáayo umwi ásewáa Simóoni ajáa amuteengya Yéesu noo rya chákurya kaayii kwaachwe. Yéesu akatamanya na kaayii kwa uwo Mufarisáayo, maa akiikala kurya chákurya. 37 Haaha, aho múujii kujáa kwatiite muntu muki umwi ájáa mavi. Uwo muntu muki ákataange Yéesu amwaari yoorya chákurya kwa Mufarisáayo, akatoolá chépa ya iwe ári na makuta ýanyúkíraa ya iyoombe ikari. 38 Akafike, akiima nyuma heehi na majeo ya Yéesu. Akaanda rira na mísoori yaachwe yandoowyíira majewii ya Yéesu, de indoomuhonola Yéesu na njwíiri jaachwe. Akatuuba sundira majeo ya Yéesu na akayahaka yara makuta. 39 Ura Mufarisáayo ájáa amutéengiirye Yéesu ákoone jeyyo, akaanda kiiririkana mutimii waachwe yoosea, "Ngaari uhu muntu ni muláli na mutwe wa ljuva, ngaari amányire uhu muntu muki yoomukwaata ni jooli ári, na ngaari amányire ni mvi." 40 Aho, maa Yéesu akamusea ura Mufarisáayo, "Simóoni, natiite isáare ánoosaaka nikúwyíire." Ne akasea, "Mukiindya ngwyíira." 41 Yéesu akasea, "Kwajáa kwatiite vaantu vaviri ávadaayiwáa noongwa ni muntu umwi. Umwi adaayiwáa mpía ja dinári magana yasaano na wiingi mpía ja dinári makumi yasaano. 42 Vaantu ava vajáa vasiindwa riha. Uwo ájáa avakopesha akavasea noongwa jaavo jasírire. Haaha ni arikwi kati ya ava vaviri ári mweenda kulookya mwíiwaachwe?" 43 Simóoni akasea, "Ni ura ásewa noongwa yaachwe nkuulu kulookya yasírire." Yéesu akamusea, "Walámwiire kwa uwoloki." 44 Aho, Yéesu akamulaanga ura muntu muki, maa akamusea Simóoni, "Wamwíine uhu muntu muki? Níngiire aha nyuumbii kwaako baa si wampíire maaji nooye majeo yaani tuku, maa kaa, uhu muntu muki óoyiirye majeo yaani na mísoori yaachwe na aampónwiire majeo yaani na njwíiri jaachwe. 45 Weewe si waansúndiire mpiindi áwakuunuumbya tuku. Maa kaa, uhu keende áníngiire aha si anareka kuunsundira majeo yaani tuku. 46 Weewe si waampákire makuta mutwii tuku, maa kaa, yeeye aampákire makuta ýanyúkíraa majewii yaani. 47 Haaha ni kuwyíira níise, kweenda kwaachwe ni kukúulu sa uvi waachwe úri foo wasírire. Maa kaa, ura uvi kiduudi áwasírire, eenda kiduudi." 48 Aho, maa Yéesu akamusea ura muntu muki, "Uvi waako

wasírire!" 49 Maa kaa, vara ávarijáa ne aho, vakaanda kiiyurya voovo kwa voovo voosea, "Uhu ni ani ári sea uvi wa muntu wasírire?" 50 Aho, Yéesu akamusea ura muntu muki, "Kuruma kwaako kwakuhóniirye, tamanya na mwiikalo muija."

8 Aya ákalooke, Yéesu ajáa akera njira na atweeráa na míjii na maturii ýiisimiresimire kunu yoovariyula Masáare Maaja ya Utemi wa Muluungu. Na mpiindi ijo ni na vapooji vaachwe ikimi na vaviri ajáa. 2 Kei, ni hamwi ajáa na vaantu vaki viingi áveene ajáa avaseyya mirimu mivi na viingi ájáa avahorya ndwála jaavo. Na umwi wa vaantu vaki avo ni María Makidáléena, ájáa aseyyiwa mirimu mivi mufungati, 3 Yooána muki wa Kúusa mwiimiriri wa máari ja mutemi Heróode. Wiingi ni Susána na viingi ávari foo. Vaantu vaki ava vatooláa máari jaavo kumwaambirirya Yéesu na vapooji vaachwe. 4 Mpiindi mpuka nkuulu ya vaantu ýijiingáa fuma kira múuji, Yéesu akavavaira lusímo ulu, 5 "Muhaandi umwi ajáa adoma noo haanda mbeyu jaachwe. Mpiindi ámyaaháa, mbeyu jimwi jikawýíira njirii, jikalwaatwa na ndee jikuja jikajirya. 6 Mbeyu jimwi jikawýíira mwaalaliwyii. Ájikamere, jikuuma sa viintu kujáa kusiina maaji. 7 Jimwi jikawýíira haantu áhajáa na míwa. Míwa ikakulan ýa hamwi na jira mbeyu, míwa ikajivaa, maa jikadundumala. 8 Maa kaa, jimwi jikawýíira salwii ájiri na seve, jikamera, jikakula, jikavyaala maatuku vii, jimwi jikavyaala mara makumi ikimi." Ákahumule kuvawýíira jeyyo, maa akasea na ngururu, "Ári na matu yo teerera, ni ateere!" 9 Mpiindi kiduudi vapooji vaachwe vakamuurya, "Lusímo lwaako ni che loovariyula?" 10 Ne akavasea, "Nyuunyu mwaheewa nkalo yo taanga viintu vya Utemi wa Muluungu, ivyo ni fuumbo. Maa kaa, vara si ávari Utemii wa Muluungu, noovawýíira kwa símo, sa, 'Kulaanga, valaange, baa koona tuku. Na kateera, vateere, baa taanga tuku.' 11 Lusímo ulu uvariyuli waachwe ni ulu, mbeyu ni isáare ra Muluungu. 12 Mbeyu jira ájawýíira njirii ni vara vaantu ávaritéeraa isáare ra Muluungu. Aho, Ikúulu ra Mirimu Mivi rikúja, rikariseyya mitimii yaavo sa kari ji varume na valamuririwe tuku. 13 Mbeyu jira ájawýíira mwaalaliwyii, ni vaantu vara ávaritéeraa isáare ra Muluungu, maa vakarihokera na cheeru. Maa kaa, si riviingíraa mitimii tuku, sa viintu vasiina miriri yo rikwaata, kiikala vari noro kiduudi vii, na uturikiri áuri kúja sa rira isáare, varékaa

kura kuruma kwaavo. **14** Mbeyu jira ^jawiira mifwii, ni ja vaantu vara ^variteeraa isaare ra Muluungu. Maa kaa, ^vari tuuba kwiikala noro, ravawaa ni uhangaiki wa weeru, kukunguula maari na ulaku wa viintu vya weeru, jeyyo, si vakulaa tuku. **15** Na mbeyu jira ^jawiira sevii, noo vaantu vara ^variteeraa isaare ra Muluungu. Vakariiteengya na wuuja mitimii yaavo, vakarikwaatya, na kwa uyimiriryi mukulu, vavyaalaa ndiwa. **16** Kusiina muuntu ^akorereryaa kimuri, maa akavisa nyiingwii tuku, au akakiviika iruungwii ra kitaanda tuku. Kimuri ni kyaangwii kivikwaa sa vaantu voosi ^vookiingira voone kiweeru. **17** Sa kira kiintu ^chaviswa, viikwa kiri kiweerwii, na kira ^chakunikirirwa, taangwa kiri. **18** Haaha teereri neeja masaa ayo ^noovawyiira. Ura ^ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, na ura ^asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kiduudi ^iisaa ni nocho ari.” **19** Aho, nduu ya Yeesu na iyo waavo vakuuja noo mulaanga Yeesu, maa kaa, si vadaha seesa na haantu ^ajaa tuku, sa vaantu vajaa ^vamema maatuku vii. **20** Aho, muuntu umwi akamusea Yeesu, “Iyo waanyu na vaanaanyu vamwaari weerwii, voosaaka vakoone.” **21** Maa kaa, Yeesu akamusea, “Iyo wiitu na vanduu vaani ni vara voosi ^variteeraa isaare ra Muluungu no rituuba.” **22** Sikwi imwi, Yeesu ajaa aambuka mashuwa na vapooji vaachwe, maa akavasea, “Hendi tufirire na nyambuko ya iriva.” Aho, vakakwaata luyeendo. **23** Na mpiindi ^vafiriraa, Yeesu akakwaatwa ni tulo, maa akanyeyya. Aho, ihumbuuto ^radalavadaava rikaanda wuva, maa mashuwa ikaanda mema maaji, vakava viingire iremii. **24** Vapooji vaachwe vakiita noo mwiinukya, vakatula isoso voosea, “Aai mukulu! Aai mukulu! Sira tiise!” Hara Yeesu akiinuka, akaridalavya rira ihumbuuto na yara mapuunta. Hara, ihumbuuto rikakirinya sawu, na maaji yakatula tu. **25** Aho, akavuyura vapooji vaachwe, “Kuruma kwaanyu hai kuri?” Vapooji vaachwe vakahwaalala na vakakwaatwa ni woowa munumunu, vaakiyura voosea, “De uhu ni ani, ^mweene baa ihumbuuto na maaji vyoomeera?” **26** Yeesu na vapooji vaachwe vakafirira na nyambuko ya iriva ra Galilaaya, vakafika isi ya Vageraasi ^iri mbarimbari ya iriva. **27** Yeesu ^akakiime vii hara mashuwii, maa akalumana na muuntu umwi ^ari na mirimu mivi. Kwa mpiindi nkulu uhu muuntu si iivikira ingo tuku, baa kei si iikalaa kaayii tuku ni mbiririi vii iikalaa. **28** Uwo muuntu ^akamoone Yeesu, akachwaama mbere yaachwe, akatulatula

isoso, yoosea, “Che woosaaka kuri niini, weewe Yeesu, Mwaana wa Muluungu ^Ari Mweerimweeri? Nookuloomba, kuunturikira tuku.” **29** Alusa jeyyo, sa Yeesu ajaa iisire iyo mirimu mivi yiisunke kuri uwo muuntu. Iyo mirimu mivi, ijaa yamuturikira maatuku vii. Vaantu vamyeekeraa nyuumbii na vamuchungaa na minyololo mikonwii na mawulwii, maa kaa, yeeye adumuladumulaa, na iyo mirimu mivi yamutwaalaa na isi ya ibalaangwii. **30** Haaha, maa Yeesu akuuyura, “Irina raako noo ani?” Ukasea, “Irina raani ni Mayana na Mayana ya Valwi Nkoondo,” sa ni mirimu mivi ^iri foo ijaa yamwiingira. **31** Aho ira mirimu mivi ikiilomboola maatuku vii kuri Yeesu, kari iikibirye na Ntarii tuku. (Abyssos g12) **32** Haaha mpiindi ijo, hechi na aho haantu kujaa kwatiite ufa wa nkaamba ^jooriisha mbarimbari ya lulu. Ira mirimu mivi ikiilomboola kuri Yeesu, yoosea, “Kalaama turekere, tukajiingire jira nkaamba.” Ne akiirekera. **33** Ira mirimu mivi ikafuma kwa ura muuntu, maa ikiita kiingira jira nkaamba. Ufa woosi wa nkaamba ukagiritira na kiwoongwii, maa jikaburukira na irivii na nkaamba joosi vuu jikakwya. **34** Varisi va jira nkaamba ^vakoone jeyyo, vakakurika itijjo, vakatwaala mulomo kwa vaantu ^vajaa mawundii na muujii. **35** Vaantu vakadoma noo laanga masaa ^meene yajaa yafumiire. ^Vakafike kuri Yeesu, vakamoona ura muuntu ^ajaa asyeyiwe mirimu mivi, ikyiire mawulwii ya Yeesu, iivikiire ingo, ari na miryungu yaachwe! Vakoofa maatuku vii. **36** Na vara ^vajaa voona, vakavawyiira vaantu viingi ^vyeeene ura muuntu ^ajaa na mirimu mivi ahoriwa ni Yeesu. **37** Vaantu voosi va isi ya Vageraasi na isi ^jariingirira, vakakwaatwa ni woowa munumunu, maa voosi vakamuloomba Yeesu alooke aho meevo. Aho, maa Yeesu akaambuka mashuwa, akahinduka. **38** Haaha de Yeesu alooke, ura muuntu ^ajaa asyeyiwe mirimu mivi akiiloombererya atamanyan’ye na Yeesu. Maa kaa, Yeesu akamusiitira, yoosea, **39** “Hinduka na meenyu, ukavawyiire vaantu ^vyeeene Muluungu akutumamiire masaa makulu.” Aho, ura muuntu akiitamanyirya, akitookaarya muujii waachwe woosi masaa makulu ^meene Yeesu ajaa amatumamiire. **40** Haaha Yeesu ^akahinduka na nyambuko ya iriva ra Galilaaya, akateengiwa ni mpuka nkulu ya vaantu ^vamawoojeraa. **41** Aho, akuja muuntu umwi irina raachwe Yaifiro. Uhu ni mulongooni wa sinagogi ajaa. Akawya majewii ya Yeesu yoomuloomba atamanye na kaayii kwaachwe. **42** Uko kaayii kwaachwe muhinja

waachwe wa mpeke wa myaaka ikimi na iviri ajáa aséngeriire kukwya. Kati ádomáa na kwa Yafiro, mpuka nkúulu ya vaantu ikava yoomufiinda. 43 Aho, kujáa kwatiite muuntu muki ájáa na ndwáala yo fuma sakami kwa myaaka ikimi na iviri. [Yeeye ajáa amala máari jaachwe joosi wu kwa vaanga,] baa kusiina yoyoosi ádaha muhorya tuku. 44 Ura muuntu muki akamutuuba Yéesu kunu nyuma, maa akasaasya mukáwo wa nkáancho yaachwe. Hahara, sakami ikadeen'ya. 45 Aho, Yéesu akuurya, "Ni ani aansásiirye?" Vaantu voosi vakasiite, maa Peéteru akamusea, "Aai mukúlu, ihi mpuka ya vaantu yoosi yookufiinda na vookiifenyengererya!" 46 Maa kaa, Yéesu akasea, "Kwatiite muuntu áansásiirye, sa kwatiite ngururu jo horya muuntu áaanfúmire." 47 Ura muuntu muki ákataange si ari daha kwiivisa tuku, akiituriya, kunu yootetema ni woowa, maa akachwaama mbere ya Yéesu. Aho, akalusa mbere ja vaantu voosi cheene kimubwéeyiirye amusaasye Yéesu na vyeene ahóriiwe hahara. 48 Aho, maa re Yéesu akamusea, "Muhínja waani, kuruma kwaako kwakuhóriirye. Tamanya na mwiikalo muja!" 49 Mpiindi Yéesu ájáa akaari yoolusika, akuja muuntu fuma kaayii kwa Yafiro, maa akamusea, "Muhínja waako awúliire. Aai reka tuba kumujuuwa Mukiindya." 50 Maa kaa, Yéesu ákateere jeyyo, akamusea Yafiro, "Kwiitweetya tuku, ruma vii, muhínja waako hola ari." 51 Yéesu ákafike kaayii kwa Yafiro, akavakaan'ya vaantu viingi kwiingira hamwi ne na nyumbii, maa kaa, veene iingira novo ni vala Peéteru, Yooháani, Yaakúupu, na taáta na íyo waala ura muhínja. 52 Mpiindi ijo vaantu voosi variráa no myaa sa ura muhínja. Maa kaa, Yéesu akavasea, "Reki kurira! Muhínja si awúliire tuku, ni anyéyiirye vii." 53 Vaantu vajáa aho, vakaanda kumuseka na heenchu, sa vajáa vatángire ura muhínja akwíire. 54 Aho, Yéesu akamukwaata mukono ura muhínja, maa akamusea na ngururu, "Musinga, inuka!" 55 Hahara, mutima waachwe ukamuhindikira, ne akiinuka chaangu. Yéesu akavasea vara vaantu vamheere chóorya ura muhínja arye. 56 Taáta na íyo waala ura muhínja vakahwaalala maatuku vii. Maa kaa, Yéesu akavakaan'ya kari valuse kuri muuntu yoyoosi yara yajáa yafúmiire tuku.

9 Yéesu akavajiinga vatumwi vaachwe ikimi na vaviri. Akavaheera ngururu na wiimiriri wo kibirya

mirimu mivi no horya ndwáala. 2 Aho, akavatuma vakavariyurire vaantu Utemi wa Mulungu na vavahorye valwíiri. 3 Akavasea, "Kati ámookera njira, sumuli muriwa tuku, baa nkome tuku, mufuko tuku, chóorya tuku, mpía tuku baa na nkáancho iviri tuku. 4 Kaaya áng'eene muri teengiwa, ikali haaho furu siku ámuri looka múuji uwo. 5 Kooni kaaya yoyoosi vasítire kuvateengya, mpiindi ámoolooka, ikonkomi maruri majewii yaanyu, koonekya uvi waavo." 6 Aho, vara vatumwi vaachwe vakadoma, vakava vootweera ituri iri furu rira kunu voovariyurira vaantu Masáare Maaja no vahorya valwíiri kira haantu. 7 Haaha, mutemi Heróode Antípaasi ajáa ateera masáare yoosi áyatamamwáa ni Yéesu, akoololokera sa vamwi va vaantu vaseáa ni Yooháani Mubatisáaji áfufukire fuma inkwyii. 8 Kei, vaantu vamwi vaseáa ni Eliamuláli na mutwe wa Ijuva áfúmiire na vamwi vaseáa ni umwi wa valáali na mutwe wa kali áfufukire. 9 Maa kaa, Heróode akasea, "Yooháani namudumula mutwe. Ha uhu ánooteera masáare yaachwe ni ani?" Heróode akava na mpiima yo moona Yéesu. 10 Vatumwi va Yéesu ávakahinduke, vakamuwyiira viintu vyoosi ávatámamire. Aho, akadoman'ya novo, maa vakiinuka vooveene furu iturii rimwi áraséwaa Besáida. 11 Maa kaa, mpuka ya vaantu ávakataange na haantu Yéesu ájáa atámiinye, maa vakamutuuba. Yéesu akavateengya, maa akaanda vakiindya masáare ya Utemi wa Mulungu no vahorya valwíiri áveene vasaakáa horiwa. 12 Mpiindi ja kyulwa ájikafike, vatumwi vaachwe ikimi na vaviri vakiita kuri Yéesu, maa vakamusea, "Aai, varekere vaantu vakiwure vyóorya na vakiisaakire viláalo uko mawundii na maturii sa aha haantu áuri ni kuli na kaaya ja vaantu." 13 Maa kaa, Yéesu akavasea, "Vaheeri nyuunyu chóorya." Maa vakamusea, "Tusiina chóorya tuku. Aha imwaari mikáate isaano na soompa iviri vii. Ni saaka wiise tukavawure vaantu voosi ava chóorya wu?" 14 Aho, kujáa kwatiite vaantu valume ja mayana yasaano. Yéesu akavasea vapooji, "Viikaryi vaantu vitoonge vya vaantu makumi yasaanosano." 15 Novo vakabweeya ja áveene vajáa vaséirwe, vakaviikarya vaantu voosi. 16 Aho, Yéesu akatoola ira mikáate isaano na jira soompa iviri. Akiinuriya miiso yaachwe na kurumwii yoomudumba Mulungu. Akabendulabendula, maa akavaheera vapooji vaachwe novo vakavaheera vaantu. 17 Vaantu voosi vakarya, vakiikuta. Vapooji vakatoorera mabéendu ya mikáate,

vakamemya vikápu ikimi na viviri. **18** Siku imwi, Yéesu na vapooji vaachwe vajáa viikera kijiraawa. Yéesu amuloombáa Mulungu. Ũko Yéesu akavuurya vapooji vaachwe, “Eri, vaantu vaséaa niini ndiri ani?” **19** Novo vakamusea, “Vamwi vaséaa weewe uri Yooháani Mubatisáaji, viingi vaséaa uri Elía muláli na mutwe wa Ijwa, na viingi vaséaa uri umwi wa valáli na mutwe wa Ijwa va kali afufukire.” **20** Aho, maa akavuurya, “Ha nyuunyu, mwaséaa niini ndiri ani?” Peéteru akamusea, “Weewe noo Masía wa Mulungu!” **21** Maa Yéesu akavakaan’ya yoosea, “Kari muwiyira muuntu yoyoosi isáare iri tuku.” **22** Kei akavasea, “Mwaana wa Muuntu, ni mpaka aturikiriwe munumunu, kei asiitwe ni vawosi, vakúúlu va veeneisi va Ijwa na vakiindya va Miiru, na ulawe. Maa kaa, siku ya katatu fufulwa ari.” **23** Kei akavawiyira voosi yovasea, “Kooni muuntu yoyoosi yoosaaka aantube ni mpaka iisiite yeemweene, avaale musaláaba waachwe kira siiku, aantube. **24** Sa muuntu yoyoosi ^yoosaaka hon’ya nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, muuntu yoyoosi ^yookiitaaha nkaasu yaachwe sa niini ũwo kiihon’ya ari. **25** Kwatiite kunáálo che muuntu kuturya weeru yoosi, maa kaa, ataahe nkaasu yaachwe? **26** Kooni muuntu yoyoosi aanyóniire soni niini na masáare yaani, baa Mwaana wa Muuntu moonera ari soni, mpiindi ^akuújiire na nkongojima ya Taáta na mirimu miija. **27** Kimaari noovawiyira, vamwaari viingi viimire aha, si vari kukwya tuku mpaka vuyone ũtemi wa Mulungu!” **28** Ja siku inaani jei ^ikalooke keende Yéesu ^aluusa ayo masáare, Yéesu akaambukan’ya na vala Peéteru, Yaakúupu na Yooháani na luulwii noo muloomba Mulungu. **29** Mpiindi Yéesu ^amuloombáa Mulungu, buuwo yaachwe ikavalanduka, ingo jaachwe jikava njeru chwee, mpaka jindoolavalava. **30** Koonka, vaantu valume vaviri vakafumira maa vakaanda lusika ne. Novo ni vala Músa na Elía vajáa. **31** Vajáa voonekana na nkongojima ya kurumwii na valusikáa na Yéesu ^vyeeene ari kiiman’ya murimo wa Mulungu kwa inkwya yaachwe ũko Yerusaléemu. **32** Mpiindi ijo, Peéteru na vara vatumwi viivaachwe vajáa vanyéyyiirye fúti. ^Vakiinuke, vakamooná Yéesu na nkongojima yaachwe. Na kei vakoona vaantu vaviri vajáa viimire ne. **33** Na kati vara vaantu vaviri ^viinukáa fuma kuri Yéesu, maa Peéteru akamusea Yéesu, “Aai mukúlu, vyabooha tveere haaha aha. Tujenge vivaanda vitatu, kimwi chaako, kimwi cha

Músa na kimwi cha Elía.” Peéteru aluusa jeyyo maa kaa, si atangáa kira ^yooluusa tuku. **34** Na viintu Peéteru ^ajáa akaari yooluusika jeyyo, ichu rikafumira, maa rikavawikira. Aho, vakoofo maatuku vii. **35** Sawúti ikafuma aho ichwii, yoosea, “Ũhu ni Mwaana waani. Yeeye namusaawula. Muteereri yeeye.” **36** Na iyo sawúti ^ikalooke, Yéesu akoónékana ari yeemweene. Vapooji vaachwe si vamuwiyira muuntu yoyoosi masáare aya ^vajáa viine siku ijo tuku. **37** Lomutóondo yaachwe mpiindi ^vagirítáa fuma luulwii, vakalumana na mpuka nkulu ya vaantu. **38** Aho, umwi wa vaantu va iyo mpuka akaluusika na ngururu yoosea, “Mukiindya, nookulomba umulaange mutavana waani, yeeye noo mwaana waani wa mpeke. **39** Yeeye atiite murimu mavi ^wamutáavityaa akaanda tula isóso munumunu. Kei, wamusíngisyasingiisyya akawya na isi ja ari na kiinkwiisha, maa de indootuumpa ifulo mulomwii. Ũhu murimu mavi wamutúrikiryaa munumunu, wamurékaa kiduudi vii. **40** Navalóombire vapooji vaako vuukibiryé ũhu murimu mavi, maa kaa, vasiindirwe.” **41** Yéesu akavasea, “Aka! ũhi mbyaala si ^irúmaa, na ^yakiikana. Niikale na nyuunyu mpaka naadi? Na nivayimiriryé mpaka naadi? Hooni mureete mutavana waako na aha!” **42** Kati ũra mutavana ^asesáa na kwa Yéesu, murimu mavi ukamuvayya na isi, maa ukamukwaatyaa kiinkwiisha. Aho, Yéesu akuvayimiriryé ũra murimu mavi, akamuhorya ũra mutavana, maa akamuhindula na kuri taáta waavo. **43** Vaantu voosi vakatulavala maatuku vii kooná ukúúlu wa Mulungu. Mpiindi vaantu ^vajáa vakaari vahwáliire sa yoosi Yéesu ^ajáa abwéeyiirye, maa akavasea vapooji vaachwe, **44** “Teereri neeja aya ^noosaaka nivawiyire. Mwaana wa Muuntu valandukwa ari na viikwa ari mikonwii ya vaantu.” **45** Maa kaa, vapooji vaachwe si vataanga uvariyuli wa masáare yara tuku. Masáare aya yajáa yiivisa kwaavo sa vadiire taanga. Kei voofáa kumuurya. **46** Haaha kukava na nkaani kwa vapooji va Yéesu ni ani aruwa mukúúlu kati yaavo voosi. **47** Maa kaa, Yéesu ^akataange miiririkano yaavo, akamwanirira musinga muduudi, maa akamwiimya heehi ne. **48** Aho, maa akavasea, “Muuntu yoyoosi ^ari mteengya musinga ja ũhu sa irina raani, kuva ari aantéengiirye niini. Kei, yoyoosi ^ari kunteengya niini, kuva ari amutéengiirye Mulungu, na yeeye aantuma. Sa ũra ^ari mudúúdi kufuma kuri nyuunyu noo mukúúlu kulookya voosi.” **49** Yooháani akamusea Yéesu, “Mukúlu, tamwiine muuntu yookibiryá mirimu

mivi kwa irina raako, maa tukamukaan'ya sa viintu si ari hamwi na suusu." 50 Maa kaa, Yéesu akavasea, "Kari mumukáan'ya tukú, sa ^mweene si yoovakiikana nyuunyú, ni hamwi ari na nyuunyú." 51 Sikú ja Yéesu jo sumulwa na kurumwii ^jikasengerere, maa yeeye akawolola kisho chaachwe yoodoma na Yerusaléemu. 52 Yeeye akatuma vaantu valongoole na iturii rimwi ra isi ya Samaría sa vakiimye neeja haantu ^ari fikira. 53 Maa kaa, vaantu va iro ituri vakasiita kamuteengya sa viintu aleáa na Yerusaléemu. 54 Vapooji vaachwe, noo kusea vala Yaakúpu na Yooháani, ^vakoone jeyyo, maa vakamusea, "Aai mukúlu, tuloombe mooto ukiime fuma kurumwii sa uvamale wuu [ja ^vyeeene Elía abweeyya]?" 55 Maa kaa, Yéesu akavalandukira, akavadalavya 56 [yoosea, nyuunyú si mumányire ni vaantu ^vari jooli muri tukú]. Aho, maa vakatamanyana na iturii riingi. 57 Kati Yéesu na vapooji vaachwe ^vajáa luyeendwii, maa muuntu umwi akamusea, "Kukutuuba ndiri na haantu hohoosi ^uri doma." 58 Yéesu akamusea, "Muunju jatiite viláalo mpáángii, na ndee jatiite vivururu, maa kaa, Mwaana wa Muuntu asiina baa ho laarya mutwe waachwe vii tukú." 59 Aho, Yéesu akamusea muuntu wiingi ^ajáa aho, "Ntuuba." Maa kaa, ura muuntu akamusea, "Aai mukúlu, reka ta nkataahe taáta wiitu." 60 Yéesu akamusea, "Reka vaantu ^vaakwa vataahe vaantu ^vaakwa viivaavo, maa kaa, weewe doma ukavariyule Utemi wa Muluungu." 61 Muuntu wiingi akamusea Yéesu, "Aai mukúlu, kukutuuba ndiri, maa kaa, reka ta nkavasee vaantu va kaayii kwaaní nasúukiirye." 62 Maa kaa, Yéesu akamusea, "Kooni muuntu yoyoosi aándire rima, maa kei indoolaanga kiri nyuma, uwo si asaakwa Utemii wa Muluungu tukú."

10 Ayo ^yakalooke, Yéesu Mweenevyoosi akavasaawula vapooji viingi makumi mufungati na vaviri, maa akavatuma vaviriviri. Voovo vakalongoola na kira múuji na kira haantu ^asaakaa tamanya yeeye mweenevyo. 2 Yéesu akavasea, "Viintu vyo chwa ni foo viri, maa kaa, vachwi ni vake. Sa jeyyo, muloombi Mweenevyoosi wo chwa, atume vachwi, na iwundii raachwe ro chwa. 3 Haaha tamanyi, na mutaange ni vatuma niise nyuunyú ja vaana va muundi kati na kati ya mbuuji. 4 Sumuli mpía tukú, mufuko wo kiinjala tukú, baa viráatu vya kaviri tukú. Mpiindi ^muri njirii, kari mundooloosha ko luumbya vaantu tukú. 5 Nyuumba

yoyoosi ^muri kiingira, valuumbyi jei, 'Mwiikalo muja uve nyuumbii ihil' 6 Kooni mwiikalo muja uri na mweenenyuumba, mwiikalo waanyu muja kiikala uri ne. Maa kaa, kooni mweenenyuumba si yoovahokera na mwiikalo muja, mwiikalo waanyu muja hinduka uri na kuri nyuunyú. 7 Ikali nyuumba yiyo imwi, kunu moorya no nywa kira ^cheene mooheewa. Sa mutumami iima neeja kurihwa mariho yaachwe. Kusaamasaama fuma nyuumba ihí fura ira tukú. 8 Kooni mwĩngĩre múuji umwi na vaantu va múuji uwo vavateengiirye na cheeru, iryi vyóorya ^viri viikwa mbere yaanyu. 9 Valwĩri ^vari múujii uwo vahoryi na mvasee, 'Utemi wa Muluungu wafikire kuri nyuunyú.' 10 Maa kaa, múuji wowoosi ^muri kiingira maa vasiite kavateengya, looki, na mutamanye na njirii ja uwo múuji musee jei, 11 'Baa maruri ya múuji waanyu ^meene yanámatiire majewii yiiswi, tayakónkomire, kavaluma kutu uvi waanyu. Maa kaa, taangi Utemi wa Muluungu wafikire kuri nyuunyú.' 12 Ni vawyiira niise, sikú iyo, kava viri pwee kwa múuji wa Sodóoma kulookya múuji uwo. 13 Mpolai múuji wa Korasini! Mpolai ituri ra Besáida! Sa ngaari myuujísa ^yatámamirwe kwaanyu, ngaari yatamamwa míji ya Tíiro na Sidóoni, ngaari vamavalandukira Muluungu kali vii, ko kiivikira magunía no kiihaka mavu. 14 Maa kaa, sikú ira yo lamurirwa vaantu voosi, kuva iri pwee kwa vaantu va míji ya Tíiro na Sidóoni kulookya nyuunyú. 15 Naanyu vaantu va múuji wa Kaperenáumu, eri, kiinulwa muri fura kurumwii wuu? Aka tukú! Kiimiriwa muri fura Ntarii. (Hadēs 986) 16 Muuntu ^avateereraa nyuunyú, aantéereraa niini. Na ^avasíitaa nyuunyú, aansíitaa niini. Kei muuntu ^aansíitaa niini, amusíitaa Muluungu na yeeye aantuma." 17 Vara vapooji makumi mufungati na vaviri ^vakahinduke, vakamuwyiira Yéesu na cheeru voosea, "Aai mukúlu, baa mirimu mivi tookikibirya kwa irina raako na yootuteera!" 18 Yéesu akavasea, "Nijáa naroonáa Irimu roohangalamuka fuma kurumwii ja lulávo. 19 Laangi, navahĩre wiimiriri mweeri ya ura muvi kwa kira kiintu. Kwa ngururu ijo, lwaata mweende njoka na ingi, kei kusiina kiintu ^kiri vatamikya tukú. 20 Baa neembe ni jeyyo, kuvyeendi sa viintu mirimu mivi yoovateera tukú, maa kaa, vyeendi sa viintu marina yaanyu yaándikirwe kurumwii." 21 Mpiindi í'ira, Yéesu kunu avyeéndire munamunna kwa ngururu ja Mutima Muja, maa akasea, "Nookudumba ee Taáta,

Mweenevyoosi wa kurumu na isi, sa masáare aya uvavisa vara ^vari na tooti na miryungu, maa kaa, ukavakunukurira vadúúdi. Kikomi Taáta, ivyo noo vyakweerya mutima.” 22 Kei akasea, “Taáta waani aankwáatiirye viintu vyoosi. ^Mweene amumányire Mwaana ni Taáta vii. Kusiina wiingi tuku. Kei ^mweene amumányire Taáta ni Mwaana vii, na muntu yoyoosi ^mweene Mwaana ari saaka kumukunukurira.” 23 Aho, Yéesu akavavalandukira vapooji vaachwe, akalusika na vooveene vii kijiraawii, akavasea, “Yatalariwa miiso aya ^yookoona masáare aya! 24 Ni vavyiira niise, valáli na mutwe ^vari foo na vatemi vajáa vatiite mpiima yo koon aya ^mookoona nyuunyu, maa kaa, si vayoona tuku. Kei, vajáa vatiite mpiima yo teera ^meene mooteera nyuunyu, maa kaa, si vayateera tuku.” 25 Mpiindi ijo, mukiindya wa Miiro ya Muluungu akiima, maa akamuurya Yéesu ko mayera, akasea, “Mukiindya, che ndiri bweeyya sa mpokere nkaasu ya siku ^jisiina uhero?” (aiōnios g166) 26 Yéesu akamusea, “Miiro ya Muluungu jooli yalusa? Che usómaa weewe aho?” 27 Ura mukiindya wa Miiro akamusea Yéesu, “Vyaandikwa jei, ‘Mweende Ijuva Muluungu waako, na mutima waako woosi, na nkaasu yaako yoosi, na ngururu jaako joosi, na muryungu waako woosi.’ Kei, ‘Mweende mwiiwaako ja ^vyeeene wiyenda mweenevyo.’” 28 Yéesu akamusea, “Wuúyirye vyoovyo, bweeyya jeyyo, naawe turya uri nkaasu ya siku ^jisiina uhero.” 29 Ura mukiindya wa Miiro asaakáa kiinyonekya kikomi yeeye ni muwoloki. Sa jeyyo akamuurya Yéesu kei yoosea, “Ha mwiiwaani ni ani?” 30 Yéesu akamusea, “Muntu umwi agiritáa fuma Yerusaléemu yoodoma na múujii wa Yerúiko. Njirii akakiimirirwa ni vívi. Vakamufumya ingo jaachwe, vakamuvaa mpaka vakamutamikya, vakamureka asengeriire kukwya. 31 Haaha ikava ja baháati, mweeneisi umwi wa Ijuva alookáa na ira njira. ^Akamoone, akakengeeja na ivarwii, maa akiilookera. 32 Viivyo, Muláawi umwi ne alookáa na aho. ^Akamoone ura muntu ^ajáa atámikiwe, ne akakengeeja ni ivarwii, maa akiilookera. 33 Maa kaa, Musamaría umwi ne akeráa njira, akatweera na ira njira. ^Akamoone ura muntu ^ajáa atámikiwe, maa akamoonera mbavariri. 34 Akamuseeserera, akamooyya njuma jaachwe na divái, maa akamuhaka makuta. Akajichuunga njuma jaachwe na ntaami, maa akamwaambukya ndákuii yaachwe. Aho, akamutwaala fumu nyuumbii

ya vayeni na akava yoomulaangirirya. 35 Siku ya kaviri yaachwe, akatoola mpía ja dinári iviri, akamuheera mweenenyumba ya vayeni, maa akamusea, ‘Mulaangirirye uhu muntu. Kooni iji jasirire na woongerirye mpía jingi so mulawurya, ^ndiri hinduka kuriha ndiri.’” 36 Aho, maa Yéesu akamuurya ura mukiindya wa Miiro, “Kati ya ava vatatu ni ani noo mwiiwaachwe wa ura muntu ^ajáa akiimirirwa akatamikiwa ni vívi?” 37 Ura mukiindya wa Miiro akasea, “Ni ura ^amulaanga na riiso ra wuja.” Aho, maa Yéesu akamusea, “Doma, naawe ukabweeyye viivyo.” 38 Yéesu na vapooji vaachwe vakakwaata njira, maa vakiingira iturii rimwi. Aho, maa muntu muki umwi ^asewáa Maárita akamuteengya na kaayii kwaachwe. 39 Maárita ajáa atiite mudúúdi waachwe ^asewáa Maríia. Yeeye ajáa iikala mawulwii ya Yéesu Mweenevyoosi kunu yoomuteerera. 40 Maa kaa, Maárita ajumwikáa na mirimo ^iri foo yo muteengya mweni. Sa jeyyo, akadoma na kuri Yéesu, maa akamusea, “Mweenevyoosi, si wookoona ni vyaviha viintu uhu mudúúdi waani ^yookundekeka mirimo yoosi niimweene tuku wu? Haaha mwyiire aanyambire.” 41 Maa kaa, Yéesu Mweenevyoosi akamusea, “Maárita, Maárita, sa che wojuumwika na wookoofa sa viintu ^viri foo? 42 Kiintu ^choosaakwa ni kimudu vii. Maríia asáawiire kiintu ^chabooha, na kusiina muntu ^ari daha kukiseyya kuri yeeye tuku.”

11 Siku imwi, Yéesu ajáa haantu hamwi yoomuloomba Muluungu. ^Akahumule, maa umwi wa vatumwi vaachwe akamusea, “Aai mukálu, tukiindye baa suusu kumuloomba Muluungu ja viintu Yooháani Mubatisáaji ^avakiindya vatumwi vaachwe.” 2 Yéesu akavasea, “Mpiindi ^moomuloomba Muluungu, muluse jei, ‘Taáta [wiitu wa kurumwii,] irina raako ribweeyirirwe nkongojima, utemi waako wuje. [^Meene woosaaka yatamamwe aha weerwii, yatamamwe ja ^vyeeene yatamamwaa uko kurumwii.] 3 Utuheere chórya chiitu cha kira siiku. 4 Utusee uri wiitu wasirire, ja ^vyeeene suusu tavaséaa vara ^vatuhonerya uri waavo wasirire. Kutarekera twiingire na mutehwii tuku, [maa kaa, utulamurirye na ura Muvii.]” 5 Aho, maa Yéesu akavasea, “Hooni iririkani, kooni umwi waanyu adómire na kwa kijeengi chaachwe nuuchiku kati, maa amusee kijeengi chaachwe, ‘Aai kijeengi, hooni nkopesha mikáate itatu. 6 Amwaari kijeengi chaani yookera njira alúumbiirye

uchiku uhu, na niini nsiina kiintu cho muheera tuku.’ 7 Maa kaa, ura ^ari nyuumbii amusee, ‘Reka kunjuuwa, nachuungire muryaango! Kei, niini na vaana vaani tahumwiire laala. Si ndiri kiinuka nikuheere choorya tuku.’ 8 Ni vawyiira niise, kooni muuntu uwo atubire loomba, kijeengi chaachwe kiinuka ari na amuheere kira ^yoosaaka. Si ari bweeyya jeyyo sa viintu ni kijeengi chaachwe tuku, maa kaa, sa viintu atubire loomba. 9 Sa jeyyo, ni vawyiira niise, loombi, naanyu heewa muri, saakiri, naanyu turya muri, lumbyi muryaangwii, naanyu yurirwa muri. 10 Sa kira ^aloombaa, ahewaa na ura ^asakiraa, aturyaa na ura ^aluumbyaa muryaangwii, ayurirwaa. 11 Eri, kwatiite umwi waanyu nyuunyu vala taata mwaana waachwe ^ari muloomba soompa, amuheere njoka wuu? 12 Baku kei kooni amulombire ii, amuheere ingi wuu? 13 Haaha kooni nyuunyu baa neembe muri vavi mumanyire kuvahera vaana vaanyu viintu ^vyabooha, ha Taata waanyu wa kurumwii si ari bweeyya vyabooha kulookya ivyo vyaanyu ko vaheera Mutima Muija vara ^vooloomba tuku wuu?” 14 Siku imwi, Yeesu akibiryaa murimu mavi fuma kwa kimumu umwi. Uwo murimu ^ukakibiriwe, maa ura muuntu akaanda lusika. Aho, ira mpuka ya vaantu vajaa hara vakahwaalala. 15 Maa kaa, vamwi va vaantu ^vajaa aho vakasea, “Yookibirya mirimu mivi kwa ngururu ja Beliseburi, noo kusea Irimu.” 16 Vaantu viingi novo vamayeraa ko muloomba avalaire ishara fuma kurumwii. 17 Maa kaa, Yeesu kunu yootaanga miiririkano yaavo, akavasea, “Utemi wowoosi kooni wiigavire haviri kwiilwa woowo kwa woowo, utemi uwo, si uri luunga tuku. Kei, kooni vaantu va lukolo lumwi viigavire, lukolo ulo, si luri luunga tuku. 18 Haaha kooni Irimu riigavire haviri, utemi waachwe jooli uri luunga? Ni lusa niise jeyyo sa nyuunyu moosea, nooseyya mirimu mivi kwa ngururu ja Beliseburi. 19 Ha de haaha kooni nookibirya mirimu mivi kwa laviro lwa Beliseburi, ha vaantu vaanyu ni kwa laviro lwa ani vakibiryaa mirimu mivi? Sa jeyyo, avo kavalamurira vari nyuunyu. 20 Maa kaa, kooni niini nookibirya mirimu mivi kwa laviro lwa Mulungu, taangi haaha Utemi wa Mulungu wafikire kuri nyuunyu. 21 Mpiindi muuntu ^ari na ngururu iichuungiriire mata yaachwe kulaangirirya nyumba yaachwe, maari jaachwe ni nkaasu jiri. 22 Maa kaa, muuntu wiingi ^ari na ngururu kulookya yeeye kooni amukimiriire na amusindire, muhoka

ari mata yaachwe yoosi yara ^iilangyaa na nyahira ari maari joosi, maa asumule. 23 Muuntu yoyoosi ura si ^ari ivarwii raani, uwo ni mavi waani. Kei, ura si ^ajingaa hamwi na niini, apalaa. 24 Mpiindi murimu mavi ^uri fuma kwa muuntu, wadomaa na isi ya ibalalangwii kura ^kusiina maaji noo saakira haantu ho humulukira. Na ^uri siindwa kuhona aho haantu ho humulukira, sea uri, ‘Hinduka ndiri na nyuumbii kwaani haantu ^nafuma.’ 25 ^Uri hinduka, washanaa ira nyumba yafyahiirwe no haambwa vyabooha. 26 Jeyyo, uwo murimu mavi wadomaa noo sumula viivaachwe mufungati, vavi kulookya woowo. Aho, iyo mirimu yingiraa kwa uwo muuntu na yikalaa aho. Uwo muuntu asambukirwaa kulookya vya ncholo.” 27 Mpiindi Yeesu ^alusaa ayo masare, muuntu muki umwi ^ajaa aho mpukii ya vaantu, akatula isoso yoosea, “Yatalariwa inda ^yakuvyaala na masusu ^woonka!” 28 Maa kaa, Yeesu akamusea, “Yatalariwa munumunu vara ^variteeraa no rituuba isare ra Mulungu.” 29 Mpiindi mpuka ya vaantu ^yatuubaa kiingika, maa Yeesu akatuuba kiindya yoosea, “Ihi mbyaala ni mbi, yoosaaka yonekiwe ishara, si iri heewa ishara yoyoosi tuku, maa kaa, ira ya Yona mulali na mutwe. 30 Sa ja viintu Yona ^aava ishara kwa Vaninaawi, noo ^yeene Mwaana wa Muuntu aruwa kwa mbyaala ihi. 31 Siku ya ulamu mutemi muki wa isi ya saame kiima ari na vaantu va mbyaala ihi, ne lusa ari irya. Sa yeeye ajaa avaa njira fuma isi ya kuli munumunu, akuja joo teerera tooti ja mutemi Solomoni. Haaha aha amwaari mukulu kulookya Solomoni. 32 Kei, siku ya ulamu vaantu va Ninaawi kiima vari na vaantu va ihi mbyaala, novo lusa vari irya. Sa Vaninaawi ^vakateere uvariyuli wa Yona, vavalanduka fuma uvii waavo, na aha amwaari mukulu kulookya Yona! 33 Kusiina muuntu ^akorereryaa kimuri, maa akakiviika haantu ^hiivisa tuku au akakunikirira na nyingu ya kweenga tuku. Kiri vyoova jeyyo, kimuri ni kyangwii chavikwaa, sa vara ^vookingira voone kiweeru. 34 Riiso ni kimuri cha maviri waako. Kooni riiso riri nkaasu, maviri waako woosi wamema kiweeru. Maa kaa, kooni riiso raako rasaambuka, maviri waako wamema kilwiirya. 35 Haaha ulaange neeja, kiweeru ^uri nocho kari ji kive kilwiirya tuku. 36 Haaha kooni maviri waako woosi uri na kiweeru baa kusiina haantu ^hari na kilwiirya tuku, maviri waako woosi watiite kiweeru ja viintu kimuri ^chakumirikiraa na

kiweeru chaachwe.” 37 Yéesu ^akamarikiryé luusa ayo masáare, maa Mufarisáayo umwi akamuteengya noo rya chákurya kaayii kwaachwe. Yéesu akatamanya, akiingira maa akiikala méesii kurya chákurya. 38 Uwo Mufarisáayo ^akamoone Yéesu yoorya baa kooyya mikono ja ^vyeeene tuuva jasea tuku, akahwaalala maatuku vii. 39 Aho, maa Yéesu Mweenevyoosi akamusea, “Nyuunyu Mafarisáayo musúuntaa ndúvo na saháani kwa weerwii vii, maa kaa, mitimii yaanyu mwamema kanyahira máari na úvi. 40 Nyuunyu muri vahoho! Eri, si mootaanga ura ^ummba weerwii si noo ^ummba isii tuku wuu? 41 Vaambiriryi vakiva ko mitima yaanyu yoosi, na viintu vyiiingi vyoosi booha viri kwaanyu. 42 Ni mpolai nyuunyu Mafarisáayo! Nyuunyu mutóolaa iluundu rimwi ra maluundu ikimi baa vira viintu viduudi, baa ja mbowa ja masaambi na viintu ^vibwéeyaa chóorya kinyukire. Maa kaa, si mukwáatyaa uwoloki na kweenda kwa Muluungu tuku. Mwasaakwa mutumame aya na baa kei, kari mureke aya yiiingi tuku. 43 Ni mpolai kuri nyuunyu Mafarisáayo, sa mweenda kiikala machuumbii ya mbere masinagóogii na kuluumbiwa kwa nyemi sóokwii! 44 Ni mpolai kwaanyu sa mwiifwíine na mbiríira ^jisiina aláama, na vaantu vayéendaa mweeri yaachwe baa taanga tuku!” 45 Aho, maa umwi wa vakiindya va Miiro akamusea Yéesu, “Mukiindya, ayo ulúsire ni kituki. Baa suusu vakiindya va Miiro ututúkiire.” 46 Yéesu akamusea, “Mpolai kuri nyuunyu vakiindya va Miiro! Nyuunyu mwiitfikyaa vaantu miriwa ^yarutaha si ^vari daha kwiitika, maa kaa, kumba nyuunyu veenevyo si muvaambiriryaa baa ni imaamba vii tuku. 47 Mpolai kuri nyuunyu, sa mwajéengereraa mbiríira ja valáali na mutwe, vara ^vulawa ni vala baaba waanyu! 48 Jeyyo, nyuunyu moónekyaa mwaruma yara vala baaba waanyu ^vatumama. Voovo vavuláa valáali na mutwe, na nyuunyu moovajeengera mbiríira avo valáali na mutwe. 49 Iki noo kira Muluungu ^aluusa kwa tooti yaachwe, ‘Laanga, vatuma ndiri valáali na mutwe na vatumwi na kwaavo, maa kaa, vamwi kuvuláa vari na viingi kuvaturikirya vari.’ 50 Haaha, vaantu va mbyaala ihi lamurirwa vari sa sakami ya valáali na mutwe voosi, ira ^yiitwa keende weeru ^yumbwa, 51 kwaandira sakami ya Abéli, mpaka sakami ya Sakaría, ura ^ulairwa kati na kati ya masabáahu na Haantu Haaja. Kikomi noovawiyiira vaantu va mbyaala ihi lamurirwa vari kwa ayo yoosi. 52 Mpolai

nyuunyu vakiindya va Miiro! Nyuunyu mutúunikaa njira ya vaantu yo mutaanga Muluungu. Nyuunyu si mwiipata tuku, kei vara ^voosaaka kwiipata nyuunyu muvakítiraa.” 53 Yéesu ^akafume kaayii kwa ura Mufarisáayo, maa vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vakaanda hummba na vakaanda kumuurya masáare ^yari foo. 54 Vasaakaa vamutee kwa masáare yaachwe sa vapate kimwi cho musitakirya.

12 Mpiindi ijo, iyiimbi ra vaantu mayana na mayana vajáa viijiinga fuuru vandookiilwaatirira, kunu voomuteerera Yéesu. Yéesu akaanda ta luusika na vapooji vaachwe yoovasea, “Laangi neeja, munehe usasi wa Mafarisáayo, noo kusea ukweembi. 2 Kusiina isáare ^rakunikirirwa si ^riri kunukulwa tuku, na kusiina isáare ^raviswa, si ^riri taangwa tuku. 3 Sa jeyyo, roroosi ^mwarivariyula kilwiiryii, teerwa riri kiweerwii, na roroosi ^mwarihweeha mberii, variyulwa riri itali. 4 Ni vawiyiira niise nyuunyu vijeengi vyaani, koofi vara ^vuúlaa muviri vii tuku, na ivyo viri looka si vari daha tumama chochoosi ^kiri lookya ivyo tuku. 5 Maa kaa, niini kuvawiyiira ndiri wo moofa. Ofi Muluungu. Yeeeye ^ari humula kusumula mutima wa muuntu, atiite wiimiriri wo mufweitira na mootwii wa Jehénamu. Hii, noovawiyiira moofi uhu. (Geenna g1067) 6 Eri, seese isaano si jiváwaa iyoombe magwáare yaviri tuku wuu? Baa neembe ni ndee nduudi, kwa Muluungu si iri rimiriwa baa imwi vii tuku. 7 Kikomi, njwiiri ^jiri mitwii yaanyu javalwa joosi. Sa jeyyo koofi tuku, nyuunyu muri va iyoombe ikulu kulookya seese ^jiri foo. 8 Ni vawiyiira niise, yoyoosi ^ari kuunduma, noo kusea, kuunduusikira niini mbere ja vaantu, Mwaana wa Muuntu ne muruma ari mbere ja Muluungu na mirimu yaachwe miija. 9 Maa kaa, ^ari sea si aamányire mbere ja vaantu tuku, Mwaana wa Muuntu ne sea ari si amumányire tuku mbere ya mirimu miija ya Muluungu. 10 Na kira muuntu ^ari mukiikana Mwaana wa Muuntu, úvi waachwe sewa uri wasírire, maa kaa, ^ari muhiintikira Mutima Muja si ari sewa úvi waachwe wasírire tuku. 11 Mpiindi ^vari vatwaala na masinagóogii, mbere ja vakúulu na mbere ja viimiriri, kari mwiitweetyaa jooli ^muri luusa au jooli ^muri kuuyirya tuku, 12 sa Mutima Muja mpiindi jiijo vakiindya ari kira ^mwasaakwa muluuse.” 13 Muuntu umwi fuma aho mpukii ya vaantu vara ^vamuteereréaa, akamusea Yéesu, “Mukiindya, musee munduu waani

aangavire viintu vya upaari ^tarekerwa ni taáta wiitu.” 14 Yéesu akamusea, “Aai, ni ani aanvíkire niini nive mulamuli au mugavi wa upaari waanyu?” 15 Aho, maa Yéesu akavasea, “Laangi neeja! Mwiime kuli na kudiira kwiinkima koosi, sa nkaasu ya muuntu si ifúmaa kuri viintu vyaachwe ^viri foo ^atiite tuku.” 16 Maa Yéesu akavavaira lusímo ulu, “Kwajáa kwatiite musúngaati umwi ^ajáa na iwunda. Aho iwundii kwaachwe, viintu vyakwaatáa munamuntu. 17 Sa jeyyo, uwo musúngaati akiyurya mutimii waachwe, ‘Jooli ndiri bweeyya? Ha de amwi nsiina haantu ho viviika viintu vyaani ^naachwa tuku?’ 18 Aho, maa uwo musúngaati akasea, ‘Jei noo viintu ^ndiri bweeyya, vaa ndiri madong’a yaani yoosi, maa njeenge yiingi makulukuulu. Aho, noo kuntu ndiri viika viintu vyoosi ^ndiri kuchwa na viintu vyiingi vyoosi.’ 19 Aho, noo ndiri sea, ‘Ee mutima waani, watiite viintu ^vyabooha ^viri foo ^wiivikira kwa myaaka ^iri foo. Humuluka, urye, unywe, na uvyeeende.’ 20 Maa kaa, Muluungu akamusea, ‘Weewe uri mahoho! Uchiku wa isiku nkaasu yaako yoosaakwa. Ha ivi viintu ^wiivikira ni vya ani viri kuva?’ 21 Jeyyo, noo ^vyeeene viri kwa vaantu vara ^vakunguula máari ja weeru, vakareka kuunga kwa Muluungu.” 22 Aho, maa Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Sa jeyyo reki koofa sa nkaasu ya miviri yaanyu, che muri kurya, au sa miviri yaanyu, che muri kiivikira. 23 Sa nkaasu ni mweeri iri ya chóorya na miviri ni kulookya ingo. 24 Laangi makuúngulu! Yooyo si yaháandaa tuku baa kei si ya chwíjaa tuku, yasiina madong’a tuku. Maa kaa, Muluungu ayaríshaa. Kwa Muluungu, nyuunyu ni mweeri ya ndee muri. 25 Ni ani kuri nyuunyu so manyika kwaachwe ifaanaa oongererye nkaasu yaachwe kwa sáa baa imwi vii? 26 Ha de haaha kooni si muri daha kutumama baa isáare iduudi ja iri, sa che mookoofa sa aya yiingi? 27 Laangi maluva ^vyeeene yakúlaa. Yooyo si yatúmamaa baa kei si yachúmaa ingo jaavo tuku. Kikomi noovawyiira, baa mutemi Solomóoni na nkongojima yaachwe yoosi, si arwiikwa vyabooha ja rimwi ra maluva ayo tuku. 28 Ha de kooni Muluungu ayarwíkaa masaambi ya iwundii aya ^yavíjaa isiku na lomutóondo yakafweitirwa na iviivii, si ari varwiika nyuunyu kulookya ayo tuku wuu? Eri, sa che mumurúmaa kiduudi jei? 29 Haaha reki kwiitweetya, che muri kurya au che muri kanywa. Koofi tuku sa viintu ivi. 30 Vaantu si ^vamumányire Muluungu noo viitwéetyaa sa viintu ivi vyoosi. Maa

kaa, kuri nyuunyu Taáta waanyu amányire visaaka mwiise. 31 Haaha, saakiri Utemi wa Muluungu na ivyo vyoosi heewa muri ko koongereriwa. 32 Reki kwiitweetya nyuunyu mpuka nduudi, sa Taáta waanyu oona ni kiintu ^chabooaha kuvahaera nyuunyu Utemi waachwe. 33 Vai iyoombe máari jaanyu mukavaheere vakiva. Ibweeyiriyi mifuko ya mpía si ^isákahala, noo kusea, kavíika máari ya kikomi ya mberii kurumwii. Uko kusiina mwiívi ^aséngereraa tuku na mbuuvu ^jiríjaa ingo tuku. 34 Sa kuntu ^kuri máari yaako ya kikomi ya mberii, noo kuntu mutima waako ^uri. 35 Kira siiku mundoolaarira ndiri kutumama murimo, na vimuri vyaanyu vive vikóriire. 36 Mave ja vatumami vara ^voomuwoojera mweenenyuumba waavo atámiiyene na ngovii ya ilóola, sa mpiindi ^ari fika vii vamuyiire. 37 Vatalariwa vara vatumami ^veene vari shaanwa ni mweenenyuumba waavo vookeesha mpiindi ^ari kuja. Kimaari noovawyiira, kwiivikira ari sa avatumamire, yeeye vaseeserya ari chákurya varye. 38 Vatalariwa vatumami avo, mweenenyuumba waavo kooni avashíhiine vari miiso voomuwoojera, baa kooni uújire nuuchiku kati, au namuyiingu. 39 Taangi neeja masáare aya, mweenenyuumba ngaari ajáa ataanga mpiindi ^ng’eene mwiívi ari kuja, ngaari si areka nyuumba yaachwe ibokwe tuku. 40 Baa nyuunyu moosaakwa mave mwiimire neeja mpiindi joosi, sa Mwaana wa Muntu kuja ari mpiindi si ^mookoona kuja ari.” 41 Aho, maa Peéteru akamuurya, “Mukúlu, lusímo ulu ni suusu vii wootuwyiira baku vaantu voosi?” 42 Mweenevyoosi akamusea, “Ni mwiimiriri arikwi noo ^ari wo kiilaangiwa na ^ari na tooti? Kei, ni mutumami arikwi ari rekwa ni mweenenyuumba waachwe aviimiriire viivaachwe na avahaere chóorya mpiindi ^jasaakwa, maa mweenenyuumba akere njira? 43 Atalariwa mutumami ura mweenenyuumba waachwe ^ari mashaana yoobweeyya jeyyo, mpiindi ^ari hinduka. 44 Kimaari noovawyiira, mweenenyuumba waachwe maviika ari uwo mwiimiriri iimiriire viintu vyaachwe vyoosi wuu. 45 Maa kaa, kooni uwo mwiimiriri iiririkiine, ‘Mweenenyuumba waani achérevire,’ na aande kavavaa vara vatumami va kiintu kilume na va kiintu kiki, kuu yoorya, no nywa, no reeva, 46 mweenenyuumba waachwe kuja ari siku ^ng’eene si yookoona ari kuja, na sáa si ^himányire. Aho, Mweenenyuumba waachwe mutematema ari na maviika ari hamwi na vara si ^vari vookiilaangya. 47

Mutumami ura ^amányire ^cheene mweenenyuumba waachwe asáakaa, maa kaa, akareka kwiima neeja baa kei akareka tumama ja ^vyeeene uwo mweenenyuumba waachwe eenda, lairwa ari ^kiri mooto. 48 Maa kaa, mwiimiriri ura si ^amányire, ^atúmamire yara ^yiima neeja kuvawa, vawa ari kiduudi. Muuntu ura ^aheewa ^viri foo, uwo atiite noongwa ya ^viri foo na ura ^akwaatiwa mirimo ^iri foo, saakwa iri, ^iri foo. 49 Nuuja na kuri weeru, sa nkorererye mooto. Ni vyaangu ngaari waandire korera. 50 Maa kaa, natiite uturikiri, ^noosaaka nturikiriwe na tuuba ndiri turikira munumuntu mutimii waani furu uturikiri uwo ^uri humula. 51 Mukiisea nuuja na aha weerwii kureeta mwiikalo nuuja? Aka tuku, nareeta kwiikera! 52 Kwaandira haaha, nyuumba ^iri na vaantu vasaano, kwiikera veende vatatu kwiiruta ndihi na vaviri na vaviri kwiiruta ndihi na vatatu. 53 Taata kwiitoola eende na mwaana waachwe na mwaana kwiitoola eende na taata waavo. Iyo kwiitoola eende na muhinja waachwe, na muhinja kwiitoola eende na iyo waavo. Iyo mukwi kwiitoola eende na muki wa mwaana waachwe, na muki wa mwaana kwiitoola eende na mukwi waachwe.” 54 Kei Yeesu akiisea ira mpuka, “Kooni mwiine ichu raandukire ivaru ra usweero hahara maséaa, ‘Mbula vaa iri,’ noyo yaváa. 55 Na kooni mwiine mpeho yowuwa fuma saame, mwaséaa, ‘Kuva kuri na irutira,’ na kikomi vyavijaa jeyyo. 56 Nyuunyuvakweembi, mwamányire taanga viintu vya kurumu na vya weeru kwa ^vyeeene ko koonekana! Sa che moosiindwa taanga masáare aya ^yootumamwa haaha? 57 Sa che si moolamula veenevyo kiintu cha uwoloki? 58 Mpiindi ^muri njirii moodoma na balásii na mavi waako, muloombe iivae na mpulo chaangu mpiindi ^mukaari njirii. Kooni si ubweyyiirye jeyyo, kutwaala ari na balásii na uko mulamuli kukwaatya ari mikonwii ya mulukaluka, ne kutwaala ari na munyololwii na ngururu. 59 Kimaari nookuwyiira, si uri rekerwa uko tuku, mpaka urihe mpoocho yo marikirirya.”

13 Mpiindi yiiyo, vaantu vamwi vajaa vamuwyiira Yeesu masáare ya Vagaliláaya vamwi ^veene Piláato ajaa avuulaa mpiindi ^vamotooreráa Mulungu mpóryo. 2 Aho, maa Yeesu akavuurya, “Eri, mukiisea ava Vagaliláaya ^vaakwa inkwya ihi, ni vavi vajaa kulookya Vagaliláaya viingi voosi vuu wuu? 3 Aka tuku! Noowawyiira, kooni si maválandukire fuma

uvii waanyu, voosi sira muri jeyyo! 4 Au vara ikimi na vanaani ^veene valaarirwa ni munára vakakwya kura Siloáamu, ni kiisea mwiise ni vavi vajaa kulookya vaantu viingi voosi ^veene viikaláa múujii wa Yerusaléemu wuu? 5 Aka tuku! Noowawyiira nyuunyuvakwya, kooni si maválandukire fuma uvii waanyu, baa nyuunyuvakwya sira muri viivyo!” 6 Aho, maa Yeesu akavawyiira lusimo ulu, “Muuntu umwi ajaa atiite musaambu ^wahaandwa iwundii raachwe ra sabíibu. Siku imwi akatamanya noo tunda saambu aho musaambwii, maa kaa, si ashaana saambu baa imwi tuku. 7 Sa jeyyo akamusea mutumami wa iwundii raachwe, ‘Laanga, kwa myaaka itatu nuuja noo tunda saambu ja muti uhú, maa kaa, si ninapata baa saambu imwi vii tuku! Ukanye! Sa ni woosaambula iwunda vii!’ 8 Ura mutumami wa iwundii akamusea, ‘Mukulu, ureke uhú mwaaka kei, niini kuurimira ndiri na kuvikira ndiri nchuúkurú. 9 Kooni uri tunda saambu mwaaka ^wookuuja, booha viri, kooni si jeyyo wuukanye.” 10 Siku imwi ya Sabáato, Yeesu akiindyaa sinagógii imwi. 11 Aho sinagógii, kujaa kwatiite muuntu muki umwi, ^ajaa na murimu mavi. Uwo murimu mavi ujaa wamukukumarya na si adahaa woloka tuku kwa myaaka ikimi na inaani. 12 Yeesu ^akamoone, maa akamwaanirira yoosea, “Iyo, urékirwe ni ndwála yaako!” 13 Aho, Yeesu akamvikira mikono yaachwe, na hahara akawoloka na akaanda kamubweyyirya Mulungu nkongojima. 14 Maa kaa, mukulu wa sinagóogi akakalala sa viintu Yeesu ^ajaa amuhóriirye ura muuntu muki siku ya Sabáato. Sa jeyyo, ura mukulu akavasea vaantu, “Juma yatite siku musasatu jo tumama. Moosaakwa mundookuuja noo horiwa siku ijo na si siku ya Sabáato tuku!” 15 Maa kaa, Mweenevyoosi akamusea, “Aka, nyuunyuvakweembi! Eri, ni ani si ayuriraa ng’oombe jaachwe na ndakwi fuma waámii noo jitwaala noo nyweesha siku ya Sabáato? 16 Uhú muuntu muki ni mwaana wa Aburaháamu. Irimu ramuchunga kwa myaaka ikimi na inaani. Eri, si asaakwa arekerwe fuma munyololwii siku ya Sabáato tuku wuu?” 17 Yeesu ^akaluse aya, vavi vaachwe vakakwaatwa ni soni, maa kaa, vaantu vakavyeenda sa masáare ^yooowaalarya ^atumamáa. 18 Aho, maa Yeesu akavuurya, “Utemi wa Mulungu wiifwiine na che? Nuufwaanirirye na che? 19 Wiifwiine na mpeke nduudi ya haradáli ^ng’eeene muuntu atoola akahaanda iwundii raachwe. Iyo mbeyu ikamera, ikava muti na ndee jikajeenga vivururu matáampii

yaachwe.” 20 Yéesu akavuurya kei, “Na che ndiri kuufwaanirirya Utemi wa Mulungu? 21 Wiifwiine na usasi ^mweene muuntu muki atoola, akakaandira muchu wa ngáano viháári vitatu vya saimu. Ura usasi, ukasuuwya muchu woosi.” 22 Yéesu akatuuba njira yaachwe ira ^adomáa na Yerusaleému. Na njirii akiindyáa vaantu míjii na maturii kuuntu ^atweeráa. 23 Siku imwi, muuntu umwi akamuurya, “Mukúlu, ni vake vii noo Mulungu ari lamurirya wuu?” Yéesu akamusea, 24 “Ifafiriri mwiingire na muryaango ^wafinya. Kikomi noovawiyira, ^vari foo saaka vari kwiingira maa kaa, si vari daha tuku. 25 Mpiindi kuja jiise, mweenenyumba kiinuka ari na chuunga ari muryaango, aho kiima muri weerwii de mwaande luumba kunu moosea, ‘Ee mukúlu, tuyurire!’ Maa kaa, yeeye vasea ari, ‘Si nivamányire na si nootaanga kuuntu ^mufúmire tuku!’ 26 Naanyu sea muri, ‘Suusu noo vara ^tarijáa no nywa hamwi na weewe! Kei, weewe utukiindyáa maturii ya miitu.’ 27 Ne vasea ari, ‘Navawiyiire, si nivamányire tuku, na si mányire kuuntu ^mufúmire tuku! Isunki kwaani nyuunyuvavi!’ 28 Uko rira mweende no sha mayeo, mpiindi ^muri moona Aburaháamu, Isaka na Yaakúpu na valáali na mutwe Utemii wa Mulungu na kunu nyuunyufufwéitirwe na weerwii. 29 Vaantu kuja vari, fuma ituumba na usweero, utúruko na saame, novo kiikala vari haantu ^viimiriwa neeja ngovii uko Utemii wa Mulungu. 30 Laanga, vamwaari va mukirii ^vari kava na ncholo, na va ncholo vari kava mukirii.” 31 Mpiindi jiijo, Mafarisáayo vamwi vakiita na kuri Yéesu, maa vakamusea, “Looka aha, tamanya na kwiingi sa Heróode saaka iise kukuulaa.” 32 Yéesu akavasea, “Tamanyi mukiiise ira muunju ^iri kinchankula, ‘Laanga, mwaari nookibirya mirimu mivi, no horya vaantu isiku na lomutóondo. Na siku ya katatu marikirirya ndiri murimo waani.’ 33 Baa neembe ni jeyyo, tuuba niise na njira yaani isiku, lomutóondo na kukiire fika ndiri. Bweeyya niise jeyyo, sa si vyasaakwa muláali na mutwe akwe haantu hiingi tuku, maa kaa, ni Yerusaleému vii. 34 Aka Yerusaleému, aka Yerusaleému, weewe ^wúúlaa valáali na mutwe no vavaa na mawye vara ^vatúmwa kwaako! Ni kangai nasáakaa kuvajiinga vaana vaako ja nkuku viintu ^jiingaa nchúru jaachwe mbavii? Baa jei si wuunduma tuku! 35 Laangi! Mulungu avarékiire nyumba jaanyu nyuuveene! Ni kuvawiyira niise, si

muri kunyona kei tuku, furu mpiindi ^mukaséire, ‘Atalariwa yeeye ^yookuwa kwa irina ra ljuva.’”

14 Siku imwi ya Sabáato, Yéesu ajáa adoma noo rya chákurya kaayii kwa mukúlu umwi wa Mafarisáayo. Mpiindi ^ajáa aho, vaantu vamulaangisháa sa voone ni che ari tumama siku ya Sabáato. 2 Aho, kájáa kwatiite muuntu umwi ^ajáa na ndwála yo suuwa mawulu na mikono. 3 Hara, maa Yéesu akavuurya Mafarisáayo na vakiindya va Miiro, “Eri, Miiro yaruma kumuhorya muuntu siku ya Sabáato, baku tuku?” 4 Novo vakakirinya sawu. Jeyyo Yéesu akamusaasya ura mulwíiri, akamuhorya, maa akamusea itamanyire. 5 Aho, maa akavuurya, “Ivi kooni umwi waanyu mwaana waachwe au ng’ombe yaachwe yawyíire isimii si ari doma no museyya chaangu baa neembe ni siku ya Sabáato tuku wuu?” 6 Voovo, vakasova cho muuyirya. 7 Yéesu akoona vara ^vajáa valáarikirwe ^vyene viisaawuriráa machuumbi ya nyemi mpiindi ja chákurya. Aho, akavawiyira lusímo ulu, 8 “Kooni uláarikirwe na ngovii ya ilóola, kari wikalaa ichuumbii ra mbere tuku, sa ifanaa ikava amwaari wiingi ^aláarikirwe ^anyémiwaa kulookya weewe. 9 Na mpiindi ^ari kuja mweenengovi ura ^avaláarikire, weewe na yeeye kusea ari, ‘Sosoloka ulu iikale.’ Aho, sama uri na ichuumbii ra nyuma kunu ukwáatirwe ni soni. 10 Kiri vyoobweeyya jeyyo, weewe kooni uláarikirwe, ikala ichuumbii ra nyuma sa ^ari kuja mweenengovi ya ilóola akusee, ‘Aai yeenda jiwiikale aha mbere.’ Aho, noo nkongojima yaako iri koonekana mbere ja vaantu voosi ^valáarikirwe. 11 Sa kira muuntu ^iiyámbukyaa na mweeri, kiimiwa ari na isi, na ura ^iikiimyaa na isi, kaambukiwa ari.” 12 Aho, maa Yéesu akamusea ura ^ajáa avaláarikire, “Mpiindi ^wookiimya neeja ngovi ya cháamuusi au kiwulo, kari uláarikaa vijeengi vyaako, au vanduu vaako, au vaantu va lukolo lwaako, au vakaaya vaako vara ^vari vasúngaati vii tuku. Kooni ubweeyiire jeyyo, baa voovo ifanaa vakulaarika weewe na kwaavo, maa uve urhirwe. 13 Maa kaa, weewe kooni woobweeyya ngovi, laarika vakiva, vivete na vahoku. 14 Aho, talariwa uri, sa avo vasiina luviro lo kariha tuku. Weewe rihwa uri ni Mulungu mpiindi jo fufulwa vara vawoloki.” 15 Umwi ^ajáa ifikiire aho chákuryii na Yéesu ^akateere masáare ayo, maa akasea, “Atalariwa muuntu ^ari kurya ngovi Utemii wa Mulungu.” 16 Aho, Yéesu akamusea, “Muuntu umwi ajáa iimya neeja

ngovi nkoolu, maa akavalaarika vaantu ^vari foo. 17 Mpiindi ja ngovi ^jikafike, akamutuma mutumami waachwe kwa vaantu vara ^ajaa avalaarika sa akavasee, 'Teengi, viintu vyoosi vyahumwiire!' 18 Maa kaa, voosi ^vajaa valaarikwa vakaanda ukooveri wo luusa vadiire kuuja. Wa ncholo ko koovera akasea, 'Nawurire iwanda noosaakwa nkarilaange. Kalaama si ndiri kuuja tuku.' 19 Wa kaviri ne akasea, 'Nawurire ng'oombe ikimi jo rima, jei ni tamanya niise noo jiyera, kalaama si ndiri kuuja tuku.' 20 Wa katatu ko koovera ne akasea, 'Nasumwiire muki, sa jeyyo si ndiri daha kuuja tuku.' 21 Ura mutumami akahinduka, akiita muwyiira mweenenyumba waachwe kira ^vasaire. Aho, ura mweenenyumba akakalala, maa akamulairiya mutumami waachwe yoomusea, 'Tamanya chaangu na balibalii na njirii joosi ja uhu muuji, ukavareete na aha vakiva, vivete na vahoku.' 22 Ura mutumami ^akahinduka, maa akamusea mweenenyumba waachwe, 'Mukulu, yoosi ^meene waandairiye nayatumamire, maa kaa, nkalo imwaari ichihiire.' 23 Sa jeyyo, mweenenyumba waachwe akamusea mutumami, 'Tamanya na balibalii jira ^jiri weerwii ya muuji, ukavadoomererye vaantu sa nyumba yaani imeme. 24 Sa kikomi noovawyiira, kusiina muuntu baa umwi wa vara ^navalaarika ari saira ngovi yaani tuku.' 25 Haaha mpuka nkoolu yamutuubaa Yeesu. Yeesu akiilorera, maa akavasea, 26 "Muuntu yoyoosi ^yoosaaka kuuntuuba, asaakwa aanyende niini kulookya ^veene amweenda taata waavo, fyoo waavo, muki waachwe, vaana vaachwe, marumba yaachwe, vanduu vaachwe na baa kulookya ^veene eenda nkaasu yaachwe. Kooni si jeyyo, si ari kuva mpooji waani tuku. 27 Muuntu yoyoosi kooni si averekire musalaba waachwe ko turikira na baa kooni ni kukwya sa niini na aantube, si ari kuva mpooji waani tuku. 28 Ni ani umwi waanyu, kooni yoosaaka jeenga si iikalaa isi ta kulaanga viintu vyoosi ^yoosaakwa ave novyo, sa ataange kooni ari na mpia jo marikirya ijeengo raachwe? 29 Kooni si abweeyiirye jeyyo, ifaanaa akajeenga mwaariry wa nyumba vii, maa asiindwe marikiriya ijeengo roosi. Na voosi ^vari kooni ijeengo raachwe, musekerera vari, 30 voosea, 'Muuntu uhu aanda jeenga, maa akasiindwa ngururu jo marikiriya.' 31 Haaha iririkani mutemi ura ^yoosaaka atamanye na nkoondwii noo lwa na mutemi wiingi. Ni mutemi arikwi si ^ari kiikala ta iiririkane neeja, kooni ari daha kulwa na mutemi

^ari na vaantu va nkoondo mayana makumi yaviri, na kunu yeeye ari na vaantu va nkoondo mayana ikimi rimwi vii? 32 Kooni ifne siindwa ari, tuma ari vaantu vaachwe, vatamanye na kwa ura mutemi wiingi nti ^akaari kuli, sa viiteerwe. 33 Noo jeyyo viri kuri nyuunyu, kusiina umwi waanyu ^ari kuva mpooji waani kooni si arekire vira vyoosi ^ari novyo tuku. 34 Sangasa ni kiintu ^chabooha kuterekera, maa kaa, kooni yasukire ni che iri vikirwa sa mwerere waachwe uhindukire kei? 35 Sangasa ^iri jeyyo, si yabooha baa kwiita iwundii tuku, baa nchuukurwii tuku, iyo ni ifweitwaa vii. ^Ari na matu yo teerera, ni ateere!"

15 Haaha, vasaankan'yi koodi na vaduwalo vadamaa na kuri Yeesu noo mteerera. 2 Maa kaa, Mafarisayo na vakiindya va Miir vakaanda ng'uula voosea, "Sa che uhu muuntu iikalaa na maduwalo baa kei indoorya choorya noyo?" 3 Aho, maa Yeesu akavasimira lusimo ulu, 4 "Kooni umwi waanyu ari na muundi igana rimwi, na kooni muundi imwi yarimiire, che ari bweeyya? Jireka ari jira muundi makumi keenda na keenda ibalalangwii adome akasaake ira ^yataahikire mpaka iipate. 5 Na ^ari kiipata, kiivaala ari mavei kunu ari na cheeru. 6 ^Ari fika kaayii, kuvaanirira ari vijeengi vyaachwe na vakaaya vaachwe kunu yoovasea, 'Eryi mitima hamwi na niini, sa muundi yaani ^ng'eene yaari yarimiire, niyiifne!' 7 Viivyo noovawyiira, kuva kuri na cheeru munumunu kurumwii, haantu muuntu umwi muvi ^ari muvalandukira Mulungu. Cheeru ikyo kuva kiri ni kikuulu kulookya vaantu makumi keenda na keenda vara ^viionyaa voovo ni vawoloki, ^vasiina kiintu cho vabweeyya muvalandukire Mulungu tuku." 8 Yeesu akavawyiira lusimo lwiingi, "Tusee baa ja kooni muuntu muki ari na mpia ikimi na kooni imwi yarimiire che ari bweeyya? Korererya ari kimuri na fyaahira ari nyumba yoosi vuu, yoosaakira ira mpia mpaka iipate. 9 Na ^ari kiipata, vaanirira ari vijeengi vyaachwe na vakaaya vaachwe na vasea ari, 'Eryi mitima hamwi na niini, sa mpia yaani ^ng'eene yaari yarimiire, niyiifne.' 10 Viivyo, noovawyiira, kwatiite cheeru kikuulu kwa mirimu miija ya Mulungu, mpiindi muvi umwi ^ari muvalandukira Mulungu." 11 Yeesu kei akavawyiira lusimo lwiingi yoovasea, "Muuntu umwi ajaa atiite vaana valume yaviri. 12 Mwaana waachwe muduudi, akamusea taata waavo,

‘Taáta nooloomba upaari waani.’ Jeyyo, akavagavira vaana vaachwe upaari waavo. **13** Mpiindi kiduudi ^jikalooke, ura mudúúdi akasaankan’ya máari jaachwe joosi vuu, maa akatamanya na isi ya kuli. Uko akiita takuna máari yoosi vuu. **14** ^Akaririkirye kira kiintu ^ajáa nocho, ira isi yoosi ikava na njala ya imalo, ne akava asiina chochoosi tuku. **15** Aho, akatamanya na kwa muuntu umwi wa isi ira, akitooolomba murimo. Ura muuntu akamutwaala na iwundii kwaachwe indookooriisha nkaamba jaachwe. **16** Uwo mutavana akava yoomererya mati mafaala ^meene nkaamba jarijáa. Na kusiina muuntu ^amuhéráa chákurya chochoosi tuku. **17** Maa kaa, ^akiiririkane mutimii waachwe, maa akasea, ‘Amwi vatumami va taáta wiitu varijáa mpaka vandoocheerya? Niini mwaari nookwya na njala aha! **18** Haaha hinduka niise na kwa taáta nkamusee, “Taáta, nabweeyya uvi kwa Muluungu na kuri weewe. **19** Niini si niima neeja kwaanirirwa mwaana waako kei tuku, mbiika nive ja umwi wa vatumami vaako.”’ **20** Aho, akiinuka, akakwaata njira na kaayii kwa taáta waavo. ^Akasengerere kaayii, taáta waavo akamoonona kura kuli, maa akamoonona mbavariri. Akamukibirira, akamukwaatirira, maa akamusundira mwaana waachwe. **21** Aho, mwaana waachwe akamusea, ‘Taáta, nabweeyya uvi kuri kurumu na kuri weewe. Niini si niima neeja kwaanirirwa mwaana waako kei tuku.’ **22** Maa kaa, taáta waavo akavasea vatumami vaachwe, ‘Reeti chaangu ingo ^yaboohabooha mumavikire, muvikiri ipoo mukonwii waachwe na viráatu majewii. **23** Reeti njiiku ^yaneneha, musiinje, turye ngovi. **24** Sa uhú mwaana waani ajáa aakwya haaha afúfukire, ajáa ataahika haaha oónekiine.’ Aho, vakaanda bweeyya ngovi. **25** Mpiindi ijo, ura mwaana mukuulu ni iwundii ajáa. Mpiindi ^ahindikáa ^akasengerere kaayii, akateera chiimbo na vina. **26** Aho, akamwaanirira mutumami umwi, maa akamuurya, ‘Ni che kwatiite?’ **27** Ura mutumami akamusea, ‘Mudúúdi waako uújire na taáta waanyu amusiinjiire ira njiiku ^yanona sa taáta waanyu amuhókiire ari nkaasunkaasu.’ **28** Ura mwaana mukuulu akavisuula, maa akasiita kwiingira na nyuumbii. Aho, taáta waavo akafuma na weerwii noo mukalaamyia iingire. **29** Maa kaa, yeeye akamusea taáta waavo, ‘Laanga, myaaka yoosi ihi niini natumama aha kaayii, baa si ninawaayya kuchwa mati ulairiri waako wowoosi baa siku imwi tuku! Maa kaa, niini si unawaayya kumpeera baa kaburi vii, nkárye

nivyeeende na viivaani tuku. **30** Haaha uhú mwaana waako ^mweene atakuna máari jaako na vaantu vaki ^vayéendaa na valume va vaantu, uújire na kaayii amusiinjiire njiiku ira ^yanona.’ **31** Taáta waavo akamusea, ‘Mwanawaani, weewe ni na niini uri siku joosi, viintu vyoosi ^ndiri novyo ni vyaako. **32** Haaha ni vyabooha kubweeyya ngovi tuyeeende, sa mwaanaanyu ajáa aakwya, haaha ni nkaasu ari. Yeeye ajáa arimira, haaha oónekiine.”’

16 Kei Yéesu akavawyiira lusímo uhú vapooji vaachwe, yovasea, “Kujáa kwatiite musúngaati umwi na mwiimiriri wa máari jaachwe. Uwo musúngaati akateera mwiimiriri wa máari jaachwe yoosaambula máari. **2** Sa jeyyo uwo musúngaati akamwaanirira mwiimiriri akamusea, ‘Natéiire kira ^woobweeyya na máari jaani! Laira kira ^ubweeyirya máari jaani, sa si uri kuva mwiimiriri wa máari jaani tuku.’ **3** Ura mwiimiriri akiiririkana mutimii waachwe, ‘Musúngaati waani ni kumseyya iise murimwii waani. Haaha ni che ndiri bweeyya? Niini nsiina ngururu jo rima tuku, na nookoonona soni yo loombaloomba. **4** Natáangire ^cheene ndiri bweeyya, sa ^ndiri rekiwa murimo waani vaantu vaanteengye na nyuumbii jaavo.’ **5** Jeyyo, akavaanirira vaantu voosi vara ^vadaayiwaá noongwa ni musúngaati waachwe. Wa ncholo akamuurya, ‘Noongwa yaako kwa musúngaati waani ni viintu vingai?’ **6** Ne akasea, ‘Noongwa yaani ndáayiwaá ni líita mayana yatatu na magana mufungati ya makuta ya saitúuni.’ Aho, mwiimiriri akamusea, ‘Toola karatáasi ihi ^ng’eene yaandikwa noongwa yaako chaangu, andika noongwa yaako ni líita iyana rimwi, magana yanaani na makumi yasaano.’ **7** Aho, akamuurya wa kaviri akamusea, ‘Weewe viintu vingai udáayiwaá?’ Ura akamusea, ‘Magunía magana yatatu na makumi yatatu ya ngáano.’ Mwiimiriri akamusea, ‘Toola karatáasi ihi ^ng’eene yaandikwa noongwa yaako, andika magana yaviri na makumi musasatu.’ **8** Ura musúngaati akamuduumbirira ura mwiimiriri si ^ari wo kiilaangiwa, sa viintu ^ajáa abwéeyiirye uweere. Sa kuri vaantu va mbyaala ihi, vara si ^vamurúmaa Muluungu ni waweere munumunu kwa masáare ya ihi weeru, kulookya vaantu vara ^vamuruma Muluungu. (aión g165) **9** Ni kuvawyiira niise, vaambiriyi viivaanyu na máari jaanyu ja aha weerwii, sa ^jiri sira muteengiwe na kiikalwii cha siku ^jisiina uhéro. (aiónios g166) **10** Muuntu ^iláangiwa kwa masáare maduudi, kiilaangiwa eende

kwa masáare makuulu. Noo jeyyo, muuntu ura ásova uwoloki kwa viintu viduudi, kuva ari muuntu ásova uwoloki kwa viintu áviri foo. **11** Na kooni si muri vo kiilaangiwa kwa máari ja ihi weeru, ni ani ári viilaangya kwa máari ya kikomi? **12** Kei kooni si muri kiilaangiwa kwa máari ya muuntu wiingi, ni ani ári kuvaheera máari yaanyu veeneevyo? **13** Kusiina mutumami áadáhaa tumamira vasúngaati vaviri tuku. Sa musuula ari umwi na amweende wiingi, au munyemya eende umwi na kumuchwa eende mati wiingi. Si muri daha kumutumamira Muluungu na máari tuku.” **14** Mafarisáayo ávakateere masáare yoosi Yéesu alúúsáa, maa vakamuseka ko muchwa mati, sa vajáa veenda mpía maatuku vii. **15** Yéesu akavawyiira yoovasea, “Nyuunyu mwiinyónekya kikomi mbere ja vaantu muri vawoloki. Maa kaa, Muluungu amányire mitima yaanyu. Sa vira viintu vaantu ávavyoónaa ni vya kikomi, Muluungu avisuula. **16** Miiri na masáare ya valáali na mutwe, yavariyulwa fuuru mpiindi ja Yooháani Mubatisáaji. Fuma mpiindi ijo, Masáare Maaja ya Utemi wa Muluungu yaváriyulwaa na kira muuntu iyingiryáa utemii uwo na ngururu. **17** Maa kaa, ni vyoolo kwa kurumu na weeru kulooka, kulookya lutalo baa lumwi kurimira fuma Miirwii ya Muluungu. **18** Muuntu mulume áamusítaa muki waachwe, maa akaloola muki wiingi, uwo ayéendaa na muki wa muuntu. Kei, muuntu mulume ura ámulóolaa muuntu muki árekwa ni mulume waachwe, uwo ayéendaa na muki wa muuntu. **19** Haaha, kujáa kwatiite musúngaati umwi, áivikiráa ingo ja kitáani ájiri gyaa ja kisúngaati, ájalukwa na mputi ja kikomi. Na siku joosi yeeye arijáa chóorya cha kibuya. **20** Kei, kujáa kwatiite mukiva umwi ásewáa Lasáaro. Areetwáa, maa akaviikwa muryaangwii kwaachwe. Uhu ajáa atiite viloonda maviri vu. **21** Yeeye iikaláa muryaangwii na ajáa atiite mpiima yo rya mang’enyeng’enye áyawíre isi ya méesa kwa uhu musúngaati. Kei, kúri juujáa noo munaampa viloonda vyaachwe. **22** Siku ájikalooke, ura mukiva akakwya. Mirimu miija ikúja noo musumula, ikamutwaala fuuru kipeembii cha Aburaháamu. Ura musúngaati ne akijoowulala na akataahwa. **23** Yeeye akatamanya na ntarii. Uko uturikirii, akiinurirya miiso yaachwe na mweeri, maa akamoona Aburaháamu kwa kuli ari na Lasáaro. (Hadēs 986) **24** Aho, ura musúngaati akamwaanirira Aburaháamu, “Taáta Aburaháamu, naanga na riiso ra wúja. Nooloomba umutume Lasáaro atukye imaamba

raachwe luujii, maa atoonyerye lurimii lwaani sa luhole. Kikomi ni turikira niise munumunu mootwii uhu.” **25** Aho, Aburaháamu akamusea, ‘Mwanawaani, kumbukira, weewe mpiindi ájía mooyo, ájía utiite viintu vyoosi ávyabooha ásaakáa. Maa kaa, Lasáaro ni uturikiri vii apatáa. Haaha yeeye atúuriwe mutima aha na weewe umwari wooturikira munumunu. **26** Si jeyyo vii tuku, katikati yiiswi na nyuunyu kwatiite iduundu ikúla munumunu. Iduundu iro, raviikwa sa vaantu va kuu ávari saaka kúja nooko kwaanyu, vasiindwe firira na vaantu va uko vasiindwe kúja na kuu.’ **27** Aho, ura musúngaati akasea, ‘Haaha nookuloomba ee taáta umutume Lasáaro atamanye na kaayii kwa taáta wiitu. **28** Uko natiite vaaniitu vasaano. Lasáaro akavalume kutu sa kari luu vuuje na kuu kúntu kwa uturikiri tuku.’ **29** Maa kaa, Aburaháamu akamusea, ‘Vaanaanyu vatiite utali wa Músa na valáali na mutwe va Ijva, vayateere ayo!’ **30** Ura musúngaati akamusea, ‘Taáta Aburaháamu tuku! Kooni muuntu afúfukire na adome akavawyiire, aho, valanduka vari fuma uvii waavo.’ **31** Aburaháamu akamusea, ‘Kooni si vatéeriire yara áyaandikwa ni Músa na valáali na mutwe, si vari ruma baa ya muuntu afúfukire tuku.”

17 Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Masáare áyabwéeyya vaantu viikunguvale, mpaka yuje vii. Maa kaa, mpolai kwa ura yoyoosi áyooyareeta. **2** Ni pwee viri kwa muuntu uwo kuchuungirwa lwaala nkiingwii, maa afweitirwe na mayiyii, kulookya uturikiri ári turya ko muhaanda umwi wa ava vadúudi atumame uvi! **3** Sa jeyyo, imi neeja. Kooni mwaanaanyu abwéeyiirye uvi, mudalavye. Kooni aválandukire fuma uvii waachwe, musee yasírire. **4** Kooni ahóniirye kwa siku imwi mara mufungati na uújire na kwaako yoosea, ‘Hai, naválandukire fuma uvii waani,’ weewe woosaakwa umusee yasírire.” **5** Aho, vatumwi va Yéesu vakamusea Mweenevyoosi, “Toongererye kukuruma.” **6** Mweenevyoosi akavasea, “Ngaari muri na kuruma baa kuduudi ja mpeke nduudi ya haradáali, ngaari mudáhire kusea uhu mukuyu, ‘Ng’ooka, ukakondiwe mayiyii!’ Nowo ngaari wavíire matu kwa kira ámuuwyiiriire. **7** Baa ja tasee, kooni umwi waanyu ari na mutumami waachwe áfúmire rima iwundii au kuriisha muundi, ni ani umwi waanyu ifanaa amusee, ‘Yeenda chaangu, ikala, urye chóorya?’ **8** Si jeyyo tuku. Kiri vyooluusa jei sea ari, ‘Nyimiriya neeja chóorya, na wuntumamire fuuru mpumule kurya no nywa. áNdiri humula

de weewe urye no nywa.’ 9 Eri, muduumba uri mutumami ko bweeya kira ^cheene umwuyiriire abweeye wuu? Aka tuku! 10 Viivyo, baa nyuuny ^muri humula tumama yoosi ^mwalaiririwa, sei, ‘Suusu turi vatumami vii, tatumamire yara ^meene tasaakwa tutumame vii.’” 11 Mpiindi Yeesu ^adomaa na Yerusaléemu, ajaa atweera na muhakii wa isi ya Samaria na Galilaya. 12 Mpiindi Yeesu ^iingiraa iturii rimwi, ajaa alumana na vaantu ikimi ^vari na ulóonda. Avo vaantu vakiima kuli, maa 13 vakaanirira voosea, “Yeesu, Mweenevyoosi, tulaange na riiso ra wujja!” 14 Yeesu ^akavoone akavasea, “Tamanyi, mukiiyonekye kwa veeneisi va Ijuva.” Na mpiindi ^vajaa njirii vootamanya, maa vakajirulwa ulóonda waavo. 15 Umwi waavo ^akoone ahórire, maa akahinduka na kwa Yeesu kunu yoomuduumba Muluungu na sawúti nkuulu. 16 Akalala majewii ya Yeesu na inda kunu yoomuduumba. Uwo muuntu ni Musamaria ajaa. 17 Yeesu akamuurya, “Voosi ikimi si vajirwiilwe tuku wuu? Hai vari vara wiingi keenda?” 18 Kusiina baa umwi ^ahindikire joo muduumba Muluungu tuku, maa kaa, uhu muyeni vii?” 19 Yeesu akamusea, “Inuka, utamanye, kuruma kwaako kwakuhóniirye.” 20 Siku imwi, Mafarisáayo vajaa vamuurya Yeesu voosea, “Utemi wa Muluungu naadi uri kuja?” Yeesu akavasea, “Utemi wa Muluungu, si wujja ko kuulaangishalaangisha tuku. 21 Kusiina muuntu ^ari daha sea, ‘La nu aha!’ au ‘La haura kura,’ tuku. Sa Utemi wa Muluungu ni nowo muri.” 22 Aho, akavasea vapooji vaachwe, “Mpiindi kuja jiise, kava muri na mpiima jo va na Mwaana wa Muuntu baa kwa siku imwi vii, maa kaa, si muri kunyona tuku. 23 Vaantu kundoovasea veende, ‘La haura hara,’ au ‘Hauhu aha!’ Kari mudómaa na kari mavarúmaa tuku. 24 Sa Mwaana wa Muuntu siku ^ari kuja, kuja ari ja lulávo ^vyeeene luújaa loomurika mavaru yoosi ya kurumu. 25 Maa kaa, saakwa ari aturikiriwe kwa masáare ^yari foo na siitwa ari ni mbyaala ihi. 26 Ja viintu ^vijaa siku ja Núhu, noo ^vyeeene iri kava siku yo hinduka Mwaana wa Muuntu. 27 Mpiindi ja Núhu, vaantu varijaa no nywa, valoolwaa no loola fuuru siku ira Núhu ^akiingire na safinii. Aho, ira mbula ya imalo ikujja, maa ikavamala voosi wuu. 28 Baa mpiindi ja Lúutu ni ja jeyyo vijaa. Vaantu varijaa no nywa, vaváa iyoombe no wula, varimáa no jeenga. 29 Maa kaa, siku ira Lúutu ^akiinuke Sodóoma, mooto na sálufa ujaa wakiima fuma kurumwii, ukavamala

voosi wuu. 30 Noo jeyyo ^viri kava siku ira Mwaana wa Muuntu ^ari variyulwa. 31 Siku iyo, muuntu ^ari ikekeerii kari akiime sa atoole viintu vyaachwe nyumbii tuku. Na ura ^ari iwundii kari ahindukaa na kaayii noo toola chochoosi tuku. 32 Kumbukiri kira alumana nocho muki wa Lúutu! 33 Muuntu yoyoosi ura ^yooyera kulamurirya nkaasu yaachwe, uwo kiitaaha ari. Maa kaa, muuntu yoyoosi ura ^yookiitaaha nkaasu yaachwe, uwo kiilamurirya ari. 34 Ni kuvawiyira niise, siku iyo, vaantu vaviri ^valiire kitáanda kimwi, umwi sumulwa ari, na wiingi rekwa ari. 35 Vaantu vaki vaviri ^voosha hamwi, umwi sumulwa ari na wiingi rekwa ari. [36 Vaantu valume vaviri kava vari vootumama iwundii, umwi sumulwa ari na wiingi rekwa ari.]” 37 Aho, vapooji vaachwe vakamuurya, “Mweenevyoosi, aya ni hai ^yari fumira?” Ne akavasea, “Hara kuuntu ^kuri na maka ^ikwfire, aho noo kuuntu nkuumba jilumaniraa.”

18 Yeesu akavavaira vapooji vaachwe lusímo uhu yoovakiindya vatuube kundooloomba bila yookatala. 2 Akavasea, “Múujii umwi, kujaa kwatiite mulamuli umwi. Uhu mulamuli, si amooíaa Muluungu tuku, baa kei, si avanyemyaa vaantu tuku. 3 Na múujii uwo, kujaa kwatiite mulala umwi ^atamanyaa na kwaachwe yoomuloomba, ‘Kalaama nooloomba ulamule kiloongi chaani na muvi waani sa mpate kira Miiro ^yaruma.’ 4 Kwa siku ^jiri foo ura mulamuli ajaa asiita kumwaambirirya. Maa kaa, siku imwi akiisea yeemweene, ‘Baa neembe si nimoófaa Muluungu na baa neembe si nivanyemyaa vaantu, 5 sa viintu uhu mulala yookuunjuuwa munumuntu, lamula ndiri kiloongi chaachwe, apate kira ^kimutéire sa areke kunukatarya.’” 6 Aho, Mweenevyoosi akavasea, “Ikiindyi fuma kwa uhu mulamuli si ^ari muwoloki. 7 Eri, Muluungu si ari vaheera vira ^vivatéire vaantu ^avasaawula vara ^vooluloomba uchiku na muusi tuku wuu? 8 Ni kuvawiyira niise, Muluungu kuvahera ari chaangu kira ^kivatéire. Maa kaa, Mwaana wa Muuntu ^ari hinduka na aha weerwii, shaana ari vaantu ^vaturuma wuu?” 9 Yeesu akavawiyira kwa lusímo vaantu ^veene viiyonaa voovo ni vawoloki na vavachwijaa mati vaantu wiingi. 10 Akavasea, “Siku imwi, vaantu vaviri vajaa vatamanya na Kaayii Njija ya Ijuva noo muloomba Muluungu. Umwi ni Mafarisáayo ajaa na wiingi, musaankan’yi kóodi. 11 Ura Mafarisáayo akiima yeemweene, maa

akaanda muloomba Muluungu yoosea, ‘Ee Muluungu, nakudumbaa sa niini si ndiri ja vaantu viingi tuku, vakumiriyi, si ^vari vawoloki tuku, ^vayéendaa na vaki va vaantu, baa kei si ndiri ja uhu musaankan’yi kóodi tuku. 12 Niini kwa júma imwi niirékya kurya kaviri. Kei, natóolaa iluundu rimwi ra kira maluundu ikimi ra viintu vyaani.’ 13 Maa kaa, ura musaankan’yi kóodi akiima kuli, si asaaka baa kwiinula miiso yaachwe na kurumwii tuku. Yeeye, akiivaavaa kipeembe kunu yookaavwa ni mutima yoosea, ‘Ee Muluungu nookulomba wuonyonere mbavariri, niini ndiri muvi!’ 14 Ni kuvawyiira niise, uhu musaankan’yi kóodi, ahinduka na kaayii kwaachwe kunu avárirwe ni muwoloki, maa kaa, kwa ura Mufarisáayo si jeyyo tuku. Sa kira muuntu ^iityámbukyaa na mweeri, kiimiwa ari, na ura ^iikiimyya na isi, kaambukiwa ari.” 15 Haaha vaantu vamureteráa Yéesu vasinga vaduudi sa avavikire mikono. Vapooji vaachwe ^vakoone jeyyo, maa vakavaamirirya. 16 Maa kaa, Yéesu akavaanirira vara vasinga, akavasea, “Vareki vasinga vaduudi vuuje na kuri niini, kari muvakitire tuku! Sa Utemi wa Muluungu ni sa vaantu ^vari ja vasinga ava. 17 Kimaari noovawyiira, yoyoosi ura si ^ari kuuhokera Utemi wa Muluungu ja musinga muduudi, si ari kuuyingira vii kaa tuku.” 18 Aho, mulongooli umwi akamuurya Yéesu, “Mukiindya muja, che ndiri bweeyya mpokere nkaasu ya siku ^jisiina uhero?” (aiōn g166) 19 Yéesu akamusea, “Sa che wookuanyanirira muja? Kusiina muja tuku, muja ni Muluungu yeemweene vii. 20 Umányire ndairiri ja Muluungu wuu? ^Kari uyéendaa na muki wa muuntu tuku, kari wuúlaa tuku, kari wiívaa tuku, kari ulóngowereryaa muuntu tuku, na uvanyemye vala íyo na taáta waanyu.” 21 Ne akasea, “Ayo yoosi nayakwaatya keende usinga waani.” 22 Yéesu ^akateere jei, akamusea, “Kimwaari kiintu kimudu vii si ^unabweeyya. Tamanya, ukavae iyoombe máari joosi ^uri nojo, na mpía ^uri turya, uvaheere vakiva. Jeyyo, turya uri máari ya kikomi ya mberii kurumwii. Aho, yeenda, wuuntuube.” 23 Ura muuntu ^akateere ayo, akiirya mutima maatuku vii, sa yeeye ni musúngaati maatuku vii ajáa. 24 Yéesu akamoona ura muuntu íiriirye mutima, maa akasea, “Kuva viri vyafafa maatuku vii kwa musúngaati kwiingira Utemii wa Muluungu! 25 Kikomi, ni vyaangu ngamíá katweera na ihengerii ra sinkeni, kulookya musúngaati kwiingira na Utemii wa Muluungu!” 26 Vaantu vara ^vateera masáare aya vakasea, “Ni ani de ari daha

lamuririwa?” 27 Yéesu akavasea, “Yara si ^yadáhikaa kwa vaantu, kwa Muluungu yadáhikaa.” 28 Peéterí akamusea, “Laanga! Suusu tareka vyoosi ^tújáa novyo tukakutuuba weewe!” 29 Yéesu akamusea, “Kimaari noovawyiira, muuntu yoyoosi ura ^areka nyuumba yaachwe, au mudala waachwe, au vanduu vaachwe, au vala íyo na taáta, au vaana vaachwe sa Utemi wa Muluungu, 30 uwo hokera ari ^viri foo mpiindi iji kulookya vira ^areka. Na weeru ^yookuujja, hokera ari nkaasu ya siku ^jisiina uhero.” (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Aho, Yéesu akavasumula vapooji vaachwe ikimi na vaviri na ivarwii, maa akavasea, “Haaha ni kwaambuka tiise na Yerusaléemu. Masáare yoosi ^meene yaandikwa ni valáali na mutwe sa Mwaana wa Muuntu, kiimana yari. 32 Yeeye viikwa ari mikonwii ya vaantu si ^vari Vayahúudi. Aho, muchwa vari mati, mutukira vari na kumuchwiira vari mati. 33 Kei kumuvaa vari na mijeléedi na kumuulaa vari na siku ya katatu fufuka ari.” 34 Maa kaa, vapooji vaachwe si vataanga uvariyuli wa masáare aya tuku, sa uvariyuli waachwe ujáa wiivisa kuri voovo. Si vataanga ni che aluusáa tuku. 35 Yéesu ^akasengerere múuji wa Yeríiko, kujáa kwatiite muhoku umwi ^aloombáa ikýiire heehi na njira. 36 Uwo muhoku ^akateere mpuka ya vaantu voolooka, akuurya, “Ni che kwatiite?” 37 Vakamusea, “Yéesu wa Nasaréeti yoolooka.” 38 Aho, akatula isóso yoosea, “Ee Yéesu, Sha Daúdi, naanga na riiso ra wuujja!” 39 Vaantu vara ^vajáa valóngwiire mbere ya Yéesu vakaanda kumudalavya akirinye. Maa kaa, yeeye akadoomererya kumwaanirira, “Ee Sha Daúdi, naanga na riiso ra wuujja Aai!” 40 Yéesu akiima, maa akavalairirya vamureete na kwaachwe. Ura muhoku ^akaseese, maa Yéesu akamuurya, 41 “Che woosaaka nikubweeyyiirye?” Ne akasea, “Ee Mweenevyoosi, noosaaka noone!” 42 Aho, Yéesu akamusea, “Haaha ona kaa! Kuruma kwaako kwakuhóniirye.” 43 Hahara akaanda kooni kei. Akamutuuba Yéesu kunu yoomuduumba Muluungu. Na vaantu voosi ^vakoone ayo, vakamuduumba Muluungu.

19 Yéesu ^akiingire na múuji wa Yeríiko, akakwaatira na katikati ya uwo múuji. 2 Uko, kujáa kwatiite muuntu umwi mukaulu wa vasaankan’yi kóodi. Uhu muuntu ni musúngaati ajáa na irina raachwe noo Sakáayo asewáa. 3 Sakáayo akava yoosaaka kumooni Yéesu. Maa kaa, sa viintu ajáa mukufi, akasiindwa

kumoonu Yéesu sa kujáa kwatiite mpuka nkuulu ya vaantu. 4 Sa jeyyo, akakuurika itijjo, akalongorera na mbere. Akaambuka musaambwii sa amoone Yéesu kati yoolooka. 5 Yéesu akafike hara musaambwii, akalaanga mweeri, maa akamusea Sakáayo, “Sakáayo, kiima chaangu! Isiku ni kwaako ndiri kumbal!” 6 Aho, Sakáayo akakiima chaangu na isi, maa akamuteengya Yéesu na kaayii kwaachwe na cheeru. 7 Vaantu voosi vakoonu, vakaanda ng'uula voosea, “Sa che yookiingira noo va muyeni kwa iduwalo?” 8 Maa kaa, Sakáayo akiima, maa akamusea Mweenevyoosi, “Aai laanga, haaha jei kera niise máari yaani haviri. Ivaru rimwi vaheera ndiri vakiva na kooni nasumula kiintu cha muuntu kwa ulongo, uwo muhindurira ndiri mara kani ya ikyo kiintu nasumula.” 9 Aho, Yéesu akamusea, “Ulamuriri wiingiire kuri kaaya ihi, sa baa weewe umurumire Muluungu ja taata wiitu Aburaháamu. 10 Sa Mwaana wa Muuntu uuja joo saakira no lamurirya vara varimira.” 11 Vaantu vara vamuteereráa Yéesu yooavaira símo viiseáa Utemi wa Muluungu fika wiise, sa viintu vajáa vasengeriire fika múuji wa Yerusaleému. 12 Aho, Yéesu akavasea, “Kujáa kwatiite muuntu umwi wa lukolo lwa kitemi. Yeeye ajáa akera njira na isi ya kuli. Uko ajáa atamanyu noo heewa utemi de ahinduke na isi yaachwe kuuntu ari kava mutemi. 13 De alooke, ajáa avaanirira vatumami vaachwe ikimi, akavaheera kira muuntu mpía jiri foo akavasea, ‘Saakiri kunáalo na mpía iji fura siku ndiri hinduka!’ 14 Maa kaa, vaantu va isi yaachwe vajáa vamuulu, sa jeyyo vakatuma vaantu nyuma yaachwe voosea, ‘Si toosaaka muuntu uhu ave mutemi wiitu tuku.’ 15 Baa neembe vajáa valusa jeyyo, yeeye ajáa aheewa utemi. Akahinduke, akavaanirira vara vatumami ajáa vaheera mpía sa ataange kunáalo ng'eene vaturya. 16 Mutumami wa ncholo akauje, maa akasea, ‘Ee mutemi, mpía ng'eene waampeera, nasaakirira kunáalo nkapata malundu ikimi yiingi.’ 17 Ura mutemi akamusea, ‘Wabweeyya vyabooha mutumami muja! Sa viintu waava wo kiilaangiwa kwa viintu viduudi, kuheera ndiri wiimirire miji ikimi.’ 18 Mutumami wa kaviri ne akauja akasea, ‘Ee mutemi, mpía ng'eene waampeera nasaakirira kunáalo nkapata malundu yiingi yasaano.’ 19 Mutemi akamusea uhu muuntu, ‘Baa weewe nakuhire wiimirire miji isaano.’ 20 Maa re, akauja ura mutumami wiingi akasea, ‘Ee mutemi, mpía jaako ni iji aha. Najichungirira kitabarii sa

jidiire rimira. 21 Nijáa nakoofa sa weewe uri muuntu mufafu. Usumulaa viintu haantu si waviika, na wachwíjaa kuuntu si uhaanda.’ 22 Mutemi akamusea, ‘Mutumwa muvi weewe! Kwa masáare yafumire mulomwii waako kukulamurira niise! Weewe ujáa umányire niini ndiri muuntu mufafu, nasumulaa kuuntu si naviika kiintu, baa kei nachwíjaa kuuntu si nahaanda. 23 Ha de haaha, sa che si ujiviika mpía jaani kwa vaantu vachúrushaa sa niini ndiri hinduka nsumule mpía jaani na kunáalo yaachwe?’ 24 Aho, mutemi akavasea vara vaantu vajáa vímire aho, ‘Muhóki ilundu raachwe mukamuheere ura ari na ikimi.’ 25 Maa kaa, voovo vakamusea, ‘Mukulu, amwi ura atiite malundu ikimi!’ 26 Ne akavasea, ‘Ni kuvawiyira niise, kira ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, maa kaa, ura asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kidúdi ari nocho. 27 Na kwa vara vavi vaani, vara si vasaakáa nive mutemi mweeri yaavo, vareeti na aha, muvulae mbere yaani.’” 28 Yéesu akahumule kulusa ayo, akavalongorera mbere yookaambuka na Yerusaleému. 29 Vakasengerere maturii ya Besifáage na Besanía yari luulwii lwaséwaa Luulu lwa Miseitúuni, akavatuma vapooji vaachwe vaviri, 30 akavasea, “Tamanyi na ituri riri mbere yaanyu, na kati mookiingira kooni muri mwaana wa ndákwi si anavereka muuntu, achúungirwe aho. Muchunguriri, mumareete na aha. 31 Kooni muuntu avuúriirye, ‘Sa che moomuchungurira mwaana wa ndákwi?’ musei, ‘Mweenevyoosi yoomusaaka.’” 32 Vara vapooji vakadoma, maa vakashaana kira kiintu ja vyeene Yéesu ajáa avawiyiire. 33 Kati vamuchunguriraa ura mwaana wa ndákwi, veene ndákwi vakavuurya, “Amwi moomuchungurira mwaana wa ndákwi?” 34 Vara vapooji vakavasea, “Mweenevyoosi yoomusaaka.” 35 Vakamutwaarira Yéesu. Vakahumule kwaala ingo jaavo mweeri ya uwo mwaana wa ndákwi, vapooji vaachwe vakamwaambukya ndákwi. 36 Mpiindi Yéesu atamanyáa, vaantu vakaala ingo jaavo njirii. 37 Yéesu akafike mugiritwii wa Luulu lwa Miseitúuni, mpuka yoosi na vapooji vaachwe vakaanda vaa siriri kunu voomduumba Muluungu na sawúti nkuulu, sa myuujisa yoosi vajáa voona Yéesu yooabweeyya. 38 Vaseáa jei, ‘Atalariwa Mutemi yookuujia kwa irina ra Ijuva! Mwiikalo muja kurumwii na nkongojima kwa Muluungu Ari Mweerimweeri.’ 39 Vamwi va Mafarisáayo vajáa vamwaari mura mpukii, maa vakamusea Yéesu, “Mukiindya, valairirye vapooji

vaako vakirinye.” 40 Yéesu akavasea, “Ni kuvawiyiira niise, kooni ava vakiriinye, mawye tula yari isóso.” 41 Yéesu akasengerera múuji wa Yerusálému. “Akunyone múuji, maa akuririra, 42 yoosea, “Ngaari wataanga siku ihi yara ^yari kuretera mwiikalo muja, haaha yaviswa miiswii yaako. 43 Kikomi, siku kuja jiise, vavi vaako kukereesa vari, na kuriingirira vari nkaande joosi na kukitira vari isii. 44 Kukukanya vari weewe na vaantu vaako voosi. Kei si vari reka iwe baa rimwi mweeri ya riingi tuku, sa si utaanga mpiindi Mulungu uja na kwaako tuku.” 45 Aho, Yéesu akiingira Kaayii Njija ya Ijuva akaanda vakibirya vaantu ^vaváa iyoombe viintu aho. 46 Akavasea, “Yaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, ‘Nyuumba yaani kuva iri nyuumba yo muloomba Mulungu.’ Maa kaa, nyuunyu mwiiválandwiire ikava ‘mpaanga ya vívi.’” 47 Kira siiku akiindyáa Kaayii Njija. Maa kaa, vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miiro na valongooli va vaantu vasaakiráa njira yo muulaa Yéesu. 48 Maa kaa, vakasova njira sa vaantu voosi vateereráa masáare yaachwe na vamateeráa matu kamwi.

20 Siku imwi, Yéesu avavariyuriráa Masáare Maaja vaantu waámii wa Kaaya Njija ya Ijuva. Vakúúlu va veeneisi va Ijuva, vakiindya va Miiro na vawosi vakamujira. 2 Aho, vakamuurya voosea, “Twyiire ni kwa wiimiriri wa ani wootumama masáare aya? Ni ani akuheera wiimiriri uhu?” 3 Ne akavasea, “Naani kuvuurya ndiri, muungwyiire, 4 eri, ubatíiso wa Yooháani ni kurumwii wafuma, baku kwa vaantu?” 5 Aho, vakalusikan’ya voovo kwa voovo, “Kooni taséire ‘Wafuma kwa Mulungu,’ sea ari, ‘Haaha amwi si mwamuruma?’ 6 Maa kaa, kooni taséire, ‘Wafuma kwa vaantu,’ vaantu voosi kutuvaa vari na mawye tukwe sa vaantu voosi vamura Yooháani ni muláli na mutwe wa Mulungu.” 7 Aho, maa re vakamusea, “Si tamányire kuntu wiimiriri waachwe ^wafuma tuku.” 8 Yéesu ne akavasea, “Naani si ndiri vawiyiira ni kwa wiimiriri urikwi nootumama aya tuku.” 9 Aho, maa Yéesu akaanda kuvavaira vaantu lusímo ulu, “Muuntu umwi ajáa ahaanda misabíbu iwundii kwaachwe. Iro iwunda akarikoja kwa varimi. Maa yeeye akakera njira na isi ya kuli. Uko akiita kiikala kwa siku ^jiri foo. 10 Mpiindi jo chwa ^jikafike, akamutuma mutumami waachwe kwa vara vaantu sa vamuheere haantu haachwe ha sabíbu

^vachwiire. Maa kaa, vara varimi ^ajáa avakojya vakamuvaa ura mutumami, maa vakamukibirya na mikono mituhu. 11 Akamutuma mutumami wiingi, uhu ne vakamuvaa, vakamubweeyirya masáare ya soni, maa vakamukibirya na mikono mituhu. 12 Kei akamutuma wa katatu, uhu ne vakamutamikya, maa vakamufweitira na weerwii ya iwunda. 13 Maa re mweeneiwunda ra misabíbu akiyurya, ‘Che ndiri bweeyya? Haaha kamutuma niise mwaana waani. Uhu namweenda maatuku! Uhu ifanaa vamunyemye.’ 14 Maa kaa, vara ^vakojiwa iwunda ^vakamoone vii, maa vakiiwyiira voovo kwa voovo voosea, ‘Uhu noo mupaari wa iri iwunda. Tumulae haaha sa upaari waachwe we wiiswi.’ 15 Vakamufweitira na weerwii ya iwunda ra misabíbu, maa vakamulaa.” Aho, Yéesu akavuurya, “Haaha mweeneiwunda che ari vabweeyya vaantu vara? 16 Kuja ari na kuvuulaa ari avo vaantu ^avakojya iwunda na kuvakojya ari vaantu viingi iri iwunda ra misabíbu.” Vaantu ^vakateere ayo masáare, maa vakasea, “Aka tuku! Kari baa luu vifumire vii tuku!” 17 Yéesu akavalaanga, maa akavasea, “Masáare aya ^Yari Mpeho ni che yalusaa? ‘Iwe ^rasiitwa ni vajeengi, ravhiire iwe ikulu ra kichurii.’ 18 Kira muuntu ^awíjaa mweeri ya iwe iri, ng’enyekang’enyeka ari, na ura ^riri muwyiira, chinika ari kamwi.” 19 Vakiindya va Miiro, na vakúúlu va veeneisi va Ijuva, vakasaakira njira yo mukwaata chaangu sa vajáa vatáangire lusímo ulu ni voovo lujáa lwalulúsire. Maa kaa, vakavoofa vaantu. 20 Aho, vakúúlu va Vayahúudi vakava voomuriira iyeo. Vakatuma vaantu viibweeyye vawoloki sa vandoomusola. Vabweeyyáa jei sa vapate kiintu cho mukwaatira, vamuviike isi ya ngururu na wiimiriri wa gávana. 21 Avo vuurikiriri vakamuurya, “Mukiindya, tamányire weewe ulúsaa na uváryulaa ya kimáári. Weewe si woófaa ukúúlu wa vaantu tuku, weewe wakíindyaa kimáári ja ^vyeeene Mulungu asáakaa. 22 Eri, ndairiri jaruma tundooriha kóodi kwa Kaisáari baku tuku?” 23 Maa kaa, Yéesu akataanga ukwaata waavo, maa akavasea, 24 “Ndairi mpía ya dinári. Buuwo ihi na irina iri ni vya ani?” Vakuyirya voosea, “Ni vya Kaisáari.” 25 Aho, Yéesu akavasea, “Vya Kaisáari, muheeri Kaisáari. Na vya Mulungu, muheeri Mulungu.” 26 Vakasiindwa kumukwaata kwa yara ^alusáa mbere ja vaantu. Vakahwaalala maatuku vii kwa vira ^vyeeene uyiryaáa, vakakirinya sawu. 27 Mpiindi ^jikalooke, Masadukáayo, noo kusea vaantu vara ^vaséaa kusiina kufufuka tuku, vajáa

vamwujira Yéesu, 28 maa vakamuurya, “Mukiindya, Músa ajáa atwaandikira, ‘Kooni muuntu akwíre baa kuva na vaana tuku, mwaanaavo yoosaakwa amupaale uwo mulala sa amuvyaarire vaana mwaanaavo ura ^aakwya.’ 29 Haaha, kujáa kwatiite vaana valume mufungati va muuntu umwi. Ndaambere yaachwe ajáa aloola, maa akawulala baa kuva na mwaana tuku. 30 Wa kaviri [akamupaala uwo mulala, ne akawulala baa reka mwaana tuku.] 31 Wa katatu ne akamupaala uwo mlaala, ne akakwya baa reka mwaana tuku. Ikava viivyo kwa vaana voosi mufungati ^vumuloola ura muuntu muki, na kusiina ^areka mwaana tuku. 32 Maa reeru ura mwaana muki akawulala. 33 Haaha, siku ya ufufúuko ni muki wa ani ari kuva? Sa ajáa aloolwa ni voosi mufungati.” 34 Yéesu akavasea, “Aha weerwii vaantu valóolaa no loolwa. (aión g165) 35 Maa kaa, vara ^vari valwa ni Muluungu, vafufulwe fuma inkwyii na vaturye nkalo weerwii ifya, avo si vari loola no loolwa tuku. (aión g165) 36 Ava si vari kukwya kei tuku, sa avo kuva vari ja mirimu miija. Voovo ni vaana va Muluungu sa voovo ni vaana ^vafufulwa. 37 Maa kaa, kwa isáare ra vara ^vaakwya kufufuka, baa Músa aluusa vaantu ^vaakwya fufuka vari. Aluusa aya masáarii ya rira ituundu ^rakoreráa mooto. Aluusa ^akamwaanirire Ijva ni Muluungu wa Aburaháamu, Muluungu wa Isaka na wa Yaakúupu. 38 Yeeye si Muluungu wa vaantu ^vaakwya tuku. Yeeye ni Muluungu wa vaantu ^vari nkaasu, na kwaachwe voosi ni nkaasu vari.” 39 Vamwi va vakiindya va Miiri vakamusea, “Mukiindya, ulúusire kikomi kamwi!” 40 Kwaandira aho, kusiina ^ayera kumuurya tuku. 41 Aho, maa Yéesu akavuurya, “Eri, ni jooli vyaava vaantu vandoomwaanirira Masía Mwaana wa mutemi Daúdi? 42 Daúdi mweenevyo aluusa jei kitáabwii cha Sabúuri, ‘Ijva amuwiiira Mweenevyoosi waani, ‘Ikala mukono waani wa kulume, 43 fuuru nivaviike vavi vaako, vave kabambari ko vikira majeo yaako.” 44 Kooni Daúdi yoomwaanirira ‘Mweenevyoosi’ waachwe, haaha jooli Masía ari kuva Mwaana wa Daúdi?” 45 Na mpiindi vaantu voosi ^vamuteereráa, Yéesu akavasea vapooji vaachwe, 46 “Mavalaange neeja vakiindya va Miiri. Voovo veenda kwiivikira nkáancho ndihi na veenda luumbiwa kwa nyemi masóokwii. Kei, veenda kwiikala machuumbii ya mbere masinagóogii, na na haantu ha nyemi ngovii. 47 Vanyáhiraa nyuumba ja valala. Na ukweembi vumulóombaa Muluungu viliihiliihi.

Vaantu ja ava, heewa vari irya ikulu fuma kwa Muluungu.”

21 Mpiindi Yéesu ^ajáa Kaayii Njija ya Ijva, ajáa avoona vasúngaati voovikira mpóryo jaavo isandúkwi ro vikira mpóryo. 2 Aho, akamoona mulala umwi mukiva yoovikira fipóochu fiviri fya mpía. 3 Aho, Yéesu akavasea, “Kikomi noovawiiira, uhu mulala mukiva atwíire munumunu kulookya voosi. 4 Sa ava viingi voosi, vatwíire mpóryo kwa Muluungu sa ukúlu wa usúngaati waavo. Maa kaa, uhu mulala na ukiva waachwe, atwíire vyoosi ^ari novyo vyoomubweeyya ave nkaasu.” 5 Vamwi va vapooji va Yéesu vakava voomulaira ^vyeeene Kaaya Njija yajeengwa na mawye ^yabooha, baa na viintu viingi vya iyoombe ikulu ^vyeeene vaantu vatoola ja mpóryo kwa Muluungu. Maa kaa, Yéesu akavasea, 6 “Viintu vyoosi ivi ^moovyona, siku kuuja jiri, kusiina iwye ^riri chaala mweeri ya iwye riingi tuku. Yoosi vawa yari na isi!” 7 Vapooji vaachwe vakamuurya, “Mukiindya, masáare ayo ni naadi ^yari fumira? Na ishára che jiri laira yaséngerii fumira?” 8 Yéesu akavasea, “Laangi neeja, kari mukóoverwaa tuku. Vaantu ^vari foo kuuja vari kwa irina raani voosea, ‘Niini noo yeeye!’ Na viingi sea veende, ‘Mpiindi jo herererya ni aha miiswii jiri!’ Kari mavatúbuaa tuku! 9 Mpiindi ^muri teera mbuwo ja nkoondo na masáare ya ntiribuka, kari moófaa tuku. Ayo yoosi ni mpaka yafumire ta, maa kaa, ura uherereryo wa yoosi ukaari.” 10 Kei akavasea, “Isi kiinula iri nkoondo na isi yiingi, na utemi umwi kiinula uri nkoondo na utemi viingi. 11 Kuva kuri na vitiintima vikulu, njala ya imalo na ndwála jo kiihokererya haantu haantu. Kei kuva kuri na viintu ^vyookoofya na ishára ^jiri foo fuma kurumwii. 12 Maa kaa, ayo de yafumire, vaantu kuvakwaata veende na kuvaturikira veende. Vatwaala veende mukalamurirwe masinagóogii na kuvachuunga veende munyololwii. Kei, twaalwa mweende na kwa vatemi na kwa gávana sa mulamurirwe. Ivi vyoosi ni sa irina raani. 13 Ihi kuvaheera iri nkalo nyuunyu yo vabweeyya vataange kimaari. 14 Maa kaa, mulamule kureka kwiitweetya mitimii yaanyu ni che muri luusa mbere ya balása tuku. 15 Sa niini kuvaheera neende masáare ya tooti ^meene mwiindooluusa. Na masáare ayo, kusiina mavi waanyu ^ari daha kuyuuyirya au kuyasiita tuku. 16 Varindukwa mweende baa ni vavyiiri waanyu, vaanaanyu, vanduu waanyu na

vijeengi vyaanyu. Kei vamwi vaanyu, vaantu kuvuulaa veende. 17 Suvulwa muri ni vaantu voosi sa mwaanduma niini. 18 Maa kaa, baa lujwiri lumwi vii lwaanyu si luri rimira tuku. 19 Ko yimirira, lamurira muri nkaasu yaanyu. 20 Mpiindi ^muri koonu muuji wa Yerusaleemu waringiriirwe ni valukaluka va vavi vaanyu, mutaange kusaambulwa kwaachwe kwasengeriire. 21 Mpiindi ijo, vara ^vari Yudeea vatijire njuulwii. Vara ^vari kati na kati ya muuji vafume na weerwii ya muuji. Na vara ^vari mawundii kari viingire na muujii tuku. 22 Sa siku ijo, kuva jiri siku ja irya, sa yara ^yaandikwa yakiimane. 23 Ni mpolai kwa vara ^vari kuva varuto, na vara ^viindookoonkya siku ijo! Mpiindi ijo, kuva kuri na imalo ikuulu kuri weeru yoosi, na nkalaru ya Muluungu veera iri mweeri ya vaantu va mbyaalaa ihi. 24 Vaantu ^vari foo kuulawa vari na nyaasuka, na viingi twaalwa vari na utumwii isi jiingi. Na muuji wa Yerusaleemu kindairirwa uri ni vaantu si ^vari Vayahudi, fuuru mpiindi jaavo jo kuuyimirira jisire. 25 Mwaasu, mweeri na nyenyeeri koonekya viri ishaara. Na kuri weeru, isi kuva jiri na uturikiri, mayiya kuva yari na vidandirika na mapuunta makulu ^vari na mukiindo. 26 Vaantu kindooyirika veende sa woowa. Kiisea veende irya ikuulu kuuja riise sa ngururu ja kurumwii singisika jeende. 27 Aho, kumoonu vari Mwaana wa Muuntu yookujja machwii na ngururu na nkongojima nkuulu. 28 Mpiindi aya ^vari kaanda fumira, mwiime neeja na muve na cheeru sa ununuuli waanyu wasengeriire.” 29 Aho, akavavaira lusimo ulu, “Iirikani musaambu na miti yiingi yoosi. 30 Mpiindi ^muri koonu yaandire turika, mwataangaa mpiindi ja irutira jasengeriire. 31 Noo jeyyo, ^muri koonu viintu ivi vyoofumira, taangi Utemi wa Muluungu wasengeriire. 32 Kimaari noovawyiira, mbyaalaa ihi si iri looka tuku keende masaaire aya yoosi si yanafumira. 33 Kurumu na weeru looka jiri, maa kaa, masaaire yaani si yari looka vii kaa tuku. 34 Mulaange neeja, kari mitima yaanyu iremeerwe ni ureevi, ulaku na uturikiri wa nkaasu ihi tuku. Bweeyi jeyyo, sa siku ya Mwaana wa Muuntu kuuja iri koonka na koonka. 35 Siku iyo, kuuja iri ja mateo kwa vaantu voosi va weeru. 36 Haaha muve miiso. Mundoomuloomba Muluungu sa avaaheere ngururu jo nehera aya yoosi ^vari fumira. Aho, mudahe kwiima mbere ya Mwaana wa Muuntu.” 37 Kwa siku joosi ijo, Yeesu akiindyaa vaantu Kaayii Njija. Na kuvulwa ^kikiingire atamanyaa noo laala

Luulwii lwa Miseituuni. 38 Na kira siiku vaantu valaavaa namutoondo noo muteerera Kaayii Njija.

22 Haaha mpiindi ja ngovi ya mikaaite si ^ivikirwaa usasi noo kusea Paasika ijaa yasengeriire. 2 Na mpiindi ijo, vakulu va veeneisi va ljuva na vakiindya va Miiru vasaakiraa njira yo muulaa Yeesu. Vabweeyya jeyyo sa vavoojaa vaantu. 3 Irimu rikamwiingira Yuda ^asewaa Isikarioti, umwi wa vapooji ikimi na vaviri va Yeesu. 4 Aho, Yuda akatamanyu na kwa vakulu va veeneisi va ljuva na vakulu va valukaluka va Kaayii Njija ya ljuva. Akiirumira novo ^vyeeene ari mavarinduka sa vavukwaate. 5 Isaaire iro rikaveerya mitima na vakiirumira kumuriha mpia. 6 Yuda akaruma na akaanda saakira njira yo mavarinduka Yeesu mpiindi kusiina mpuka ya vaantu. 7 Siku ya ngovi ya mikaaite si ^ivikirwaa usasi ikafika. Siku iyo noo muundi ^iri mpeho sa Paasika yasiinjwaa. 8 Aho, maa Yeesu akavatuma vala Peeteri na Yooheani akavasea, “Tamanyi, mukatiwimiriye neeja choorya cha Paasika, twiirye hamwi.” 9 Novo vakamuurya, “Hai woosaaka tukwiimiriye neeja choorya cha Paasika?” 10 Yeesu akavasea, “Mpiindi ^muri kiingira muujii, lumana muri na muuntu mulume umwi iitifikire suviya ya maaji. Mutuubi uwo muuntu mulume fuuru nyuumba ^ari kiingira. 11 ^Muri kiingira, musei mweenenyuumba, ‘Mukiindya yookuurya, hai kiri chuumba cha vayeni kuuntu ^ndiri riira choorya cha Paasika na vapooji vaani?’ 12 Na yeeye kuvooonekya ari, baanka nkuulu ^iri gorofii kwaviikwa viintu vyoosi neeja. Iyimi neeja Paasika haaho.” 13 Aho, vakatamanyu, ^vakafike uko, vakashaana kira kiintu ja ^vyeeene ajaa avawyiire. Maa vakiimya neeja choorya cha Paasika. 14 Mpiindi ^jikafike, Yeesu akiikala meesii hamwi na vatumwi vaachwe, kurya choorya. 15 Aho, akavasea, “Nameriirye mati maatuku vii, nirye choorya cha Paasika na nyuunyuu, de kuturikiriwa kwaani kufike. 16 Ni kuvawyiira niise, si ndiri kurya Paasika kei tuku, fuuru siku ^iri kiimana Utemi wa Muluungu.” 17 Aho, akatoola ndavo, akamudumba Muluungu, yoosea, “Toolu ndavo ihi voosi munywe! 18 Ni kuvawyiira niise, kwaandira haaha si ndiri kunywa kei divaai tuku fuuru Utemi wa Muluungu ^uri kuuja.” 19 Aho, akatoola mukaaite, akamudumba Muluungu, akubendulabendula akavaheera yoosea, “Uhu ni maviri waani ^wootoolwa sa nyuunyuu. Bweeyi jei sa nkumbukira yaani!” 20 Viivyo ^vakahumule kurya,

akatoola ndavo, akasea, “Ndavo iyi ni maháko mufya wa Mulungu wa sakami yaani ^yookiitika sa nyuuny. 21 Maa kaa, taangi, muuntu ^yookunvarinduka amwaari yoorya na niini. 22 Kikomi Mwaana wa Muuntu tamanya iise noo kuulawa ja ^vyeeene Mulungu asaaka vive. Maa kaa, ni mpolai kwa muuntu ^ari mvarinduka.” 23 Aho, vakaanda kiiryura voovo kwa voovo, “Ni ani kuri suusu ^ari daha tumama isáare iri?” 24 Vapooji va Yéesu vakaanda kwiiruta ndihi, ni ani kati na kati yaavo ^ari mukúúlu. 25 Aho, Yéesu akavasea, “Vatemi va vaantu si ^vari Vayahúudi na vakúúlu vaavo, vavimíríraa vaantu vaavo na ngururu. Na kei, vara ^valaíraa vatíite wiimiriri mweeri yaavo, viyáníríraa ni vaambiriryi va vaantu. 26 Maa kaa, nyuunyuri kari mwiifwaane novotuku. Kiri vyoova jeyyo, muuntu mukúúlu waanyuri ave ja muduudi kulookya voosi. Kei, ura ^ari mulongooli wa vaantu, ave ja mutumami waanyuri. 27 Iririkani! Mukúúlu ni arikwi? Ni ura ^íkalaa méesii kurya au ni ura ^atúmamíraa vaantu méesii? Eri, si ura ^íkalaa kurya tuku wuu? Haaha niini ndiri umwi waanyuri ja ura ^avatúmamíraa vaantu. 28 Nyuunyuri mwachaala na niini siku joosi ^nayerwáa. 29 Haaha, ja ^vyeeene niini naheewa Utemi ni Taáta waani, baa niini ni kvaheera niise utemi. 30 Jeyyo, kurya mweende no nywa méesii ya Utemii waani. Kei, kiikala mweende machuumbii ya kitemi na lamurira mweende nkolo ikimi na iviri ja Isiráéli.” 31 Yéesu akasea, “Simóoni, Simóoni, Irimu ralóombire sa riveere nyuunyuri ja viintu murimi ^éeraa ngáano. 32 Maa kaa, nakulóombíire weewe Simóoni kuruma kwaako kudíire keheka. Na ^uri kuunhindukira, uvaheere mutima vaanaanyuri. 33 Peétereri akamusea, “Ee Mweenevyoosi, niini nímire neeja kutwaalwa na mnyololwii hamwi na weewe, baa kukwya hamwi na weewe!” 34 Yéesu akamusea, “Peétereri, nookuwyíira de nkukulume iviike uchiku wa isiku, kuunsiita uri katatu woosea si wuumányire tuku!” 35 Aho, maa Yéesu akavuurya vapooji vaachwe, “^Nkavatume bila mpía, bila mufuko wo kíinjira na bila viráatu, mujáa mwasirirwa ni kíintu wuu? Novo vakuuyirya vakasea, “Tuku, si tasirirwa ni kíintu chochoosi tuku!” 36 Aho, akavasea, “Haaha kooni muuntu ari na mufuko wa mpía uusumule, na ura ^ari na mufuko wo kíinjira uusumule. Na ura ^asiina nyaasuka, avae iyoombe nkáancho yaachwe awule nyaasuka. 37 Sa ni kuvawiyíira niise, Masáare ^Yari Mpeho ni mpaka yakiimane kuri niini, ‘Avalwa hamwi

na ^vawúnaa miiri. Kikomi yara ^yaandikwa sa niini ni kiimana yiise.” 38 Vapooji vaachwe vakamusea, “Mukúlu, langa kwatiite nyaasuka iviri aha.” Ne akavasea, “Yatóoshiirye.” 39 Hara, maa Yéesu akadoma na Luulwii lwa Miseitúuni ja viintu ^ijuvira na vapooji vaachwe vajáa vamutúubire. 40 ^Vakafike aho, maa akavasea vapooji vaachwe, “Muloombi Muluungu sa mudiire kwiingira mutehwii!” 41 Aho, akavarek kuli kuli ja iwumo ra iweye. Akachwaama akaanda kumuloomba Muluungu 42 yoosea, “Taáta! Kooni viri kweerya mutima, nooloomba wunseyyirye ndavo ihi ya uturikiri. Maa kaa, kari vive ja ^veene noosaaka tuku, vive ja ^vyeeene woosaaka weewe.” [43 Murimu muja fuma kurumwii ukamufumira, maa ukamuheera ngururu. 44 Yéesu akatuuba loomba munumunu na ajáa atiite uturikiri na alunguriráa ni usungu. Na mpiindi ^alombáa, irutira raachwe rikava ja matóonti ya sakami yoowya na isi.] 45 Aho, akiinaka hara kuuntu ^amuloombáa Ijuva, akahinduka na kwa vapooji vaachwe. Kura akavashaana valiire, sa vajáa vakátiire sa viintu vajáa vaviswiire. 46 Akavuurya akavasea, “Sa che muniyyiirye? Inuki, muloombi Muluungu, kari ji mwiingire mutehwii tuku.” 47 Mpiindi Yéesu ^ajáa akaari yoolusika na vapooji vaachwe, mpuka ya vaantu ^valóngwiirwe ni Yúuda, umwi wa vapooji vaachwe ikimi na vaviri, ikafika. Yúuda akamuseeserera Yéesu sa amusundire. 48 Maa kaa, Yéesu akamusea, “Aka Yúuda! Eri, ni kamavarinduka wiise Mwaana wa Muuntu ko munsandira wuu?” 49 Vapooji va Yéesu ^vakoone yara ^yari fumira, maa vakamuurya Yéesu, “Mukúlu, tuvatemeteme na nyaasuka wuu?” 50 Hahara, umwi waavo akamutema na nyaasuka mutumami wa mweeneisi mukuulu, kutu kwa kulume dúú. 51 Maa kaa, Yéesu akasea, “Reki!” Aho, akamusaasya kura kutu na ura muuntu akahola. 52 Aho, maa Yéesu akavuurya vakúulu va veeneisi va Ijuva, vakúulu va valukaluka va Kaayii Njija ya Ijuva na vawosi ^vajáa vuújire, “Niini ndiri mahóki vaantu viintu muújire na nyaasuka na nkusi wuu? 53 Siku joosi nijáa na nyuunyu waámii wa Kaaya Njija, maa kaa, kura si mwaankwaatáa tuku. Haaha vyavire mpiindi jaanyu, mpiindi mutemi wa kilwiirya ^yookimirira!” 54 Aho, vakamukwaata Yéesu, maa vakamutwaala furu kaayii kwa mweeneisi mukuulu. Peéteru ne akatuuba nyuma kwa kuli. 55 ^Vakakorye mooto katikati ya waama, maa vakiikala hamwi vookoota mooto. Peéteru ne akiikala hamwi novo. 56

Mutumami umwi wa kiintu kiki akamoona Peéteru ifikiire hara mootwii. Akamulaanga neeja, maa akasea, “Baa muuntu uhu ni hamwi aari na Yéesu.” 57 Maa kaa, Peéteru akasiita yoosea, “Aka, muuntu muki, si namamanyire tuku!” 58 Mpiindi kiduudi muuntu umwi akamoona Peéteru, maa akamusea, “Baa weewe uri umwi waavo!” Maa kaa, Peéteru akasea, “We muuntu we, niini tuku!” 59 Ja isaa rimwi jei rikalooke, muuntu wiingi akuumirirya yoosea, “Kikomi muuntu uhu ni hamwi aari ne sa baa yeeye woosi ni Mugaliláaya.” 60 Aho, Peéteru akamusea, “We muuntu we, si nootaanga kira wooluusa tuku!” Hahara viintu aluusa masáare ayo, nkukulume ikaviika. 61 Aho, Mweenevyoosi akiilorera, akamulaanga Peéteru. Peéteru akakumbukira masáare meene aari awyiriirwe ni Mweenevyoosi, “Isiku nkukulume si inaviika, sea uri si waamanyire tuku katatu.” 62 Peéteru akafuma na weerwii, maa akiita koorira maatuku vii. 63 Vara vaantu vamulaangirirya Yéesu vakaanda kumuhenchula no muva. 64 Vakamuchuunga ntaami miiswii, maa de vandomuhenchula voosea, “Hooni taanga ni ani akavaire?” 65 Vakatuuba kumutukira munamuntu. 66 Kukumwaae, Balása Nkuulu ya vawosi, hamwi na vakulu va veeneisi va Ijva, na vakulu va vakiindya va Miiru vakalumana. Yéesu ne akareetwa na mbere yaavo. 67 Aho, vakamuurya voosea, “Twyiire! Weewe noo Masía wu?” Yéesu akavasea, “Baa kooni navayiriire si muri ruma vii tuku. 68 Kei baa kooni navuuriire, si muri kuuyirya vii tuku. 69 Maa kaa, kwaandira haaha Mwaana wa Muuntu ifikiire mukono wa kulume wa Mulungu Mweenengururu.” 70 Aho, voosi vakamuurya, “Eri, weewe noo Mwaana wa Mulungu wu?” Yeeye akavasea, “Nyuunyu mulúsire niini ndiri!” 71 Aho, maa vakasea, “Ushahidi wiingi urikwi kei toosaaka kulookya uhu? Suusu veeneevyo tatéire fuma mulomwii waachwe.”

23 Aho, Balása Nkuulu yoosi ya Vayahúudi ikiinuka, maa vakamutwaala Yéesu na kwa Piláato. 2 Vakaanda kumusitaakya voosea, “Tamuteera uhu muuntu yookiindya vaantu vave vasaambu kuri isi yiitu. Avakáan’yaa vaantu vareke kuriha kóodi kwa Kaisári, kei aséaa yeeye noo Masía, na ni Mutemi.” 3 Jeyyo Piláato akamuurya Yéesu, “Weewe noo mutemi wa Vayahúudi wu?” Yéesu akasea, “Weewe ulúsire.” 4 Aho, Piláato akavasea vakulu va veeneisi va Ijva na mpuka ya vaantu, “Si nookona uri wa uhu

muuntu tuku!” 5 Maa kaa, voovo vakuumirirya voosea, “Uhu muuntu yoosoonka vaantu kwa ukiindya waachwe kwa isi yoosi ya Vayahúudi. Aandira uko Galiláaya mpaka afikire kunu Yerusaleému.” 6 Piláato akateere ayo, maa akuurya, “Uhu muuntu ni Mugaliláaya wu?” 7 Akataange Yéesu ni muuntu wa Galiláaya, maa akamutwaala na kwa Heróode. Heróode noo ajáa mutemi wa Galiláaya na mpiindi ijo ni Yerusaleému ajáa. 8 Heróode akamoone Yéesu, akavyeenda maatuku vii sa ajáa ateera masáare Yéesu atumamáa, sa jeyyo, asaakaa kumoonka Yéesu kwa siku jiri foo. Kei, ajáa atiite mpiima yo moona Yéesu yootumama ishára na myuujisa yiisimiresimire. 9 Aho, akamuurya Yéesu masáare yari foo, maa kaa, Yéesu si uyirya kiintu chochoosi tuku. 10 Vakulu va veeneisi va Ijva na vakiindya va Miiru vajáa viimire voomusitaakya Yéesu na ngururu. 11 Heróode na valwi nkoondo vaachwe vakaanda kumuhenchula Yéesu no mubwiitira. Vakamuvikira ingo ja kitemi, maa vakamuhindula na kwa Piláato. 12 Keende siku iyo, Heróode na Piláato vakava vijeengi. De ayo yafumire Piláato na Heróode ni ja kúri na nyaáu vajáa. 13 Mpiindi kiduudi, Piláato akavaanirira vakulu va veeneisi va Ijva, vakulu va Vayahúudi na vaantu viingi. 14 Aho, akavasea, “Nyuunyu mumuréetire uhu muuntu na kwaani na muséire yoovakiindya vaantu vave vasaambu. Haaha niini namuchukurumire mbere yaanyu, maa kaa, niine asiina uri tuku. 15 Baa Heróode si iine isáare roroosi tuku ro mulamurira muuntu uhu, na noo chooreka amuhindwiire na kuri suusu. Ja vyeeene mookoona kusiina kiintu chochoosi cheene muuntu uhu atumamire choobweeya iime neeja kukwya tuku. 16 Haaha ni lairirya niise avawe mijeléedi, maa de nimurekere.” [17 Piláato ajáa atiite tuva yo muchungurira muuntu umwi achuungwa mpiindi ja ngovi ya Paásika.] 18 Aho, vaantu voosi vakatula isóso na ngururu voosea, “Muuntu uwo ulawe, tuchungurire Baráaba!” 19 Uhu Baráaba ajáa achuungwa sa ntiribaka ng’eene ajáa abweeya múujii na so kulaa muuntu. 20 Piláato asaakaa kumurekera Yéesu, sa jeyyo, akalusika kei na vaantu. 21 Maa kaa, voovo vakatuuba tula isóso voosea, “Muning’in’ye musalábii furu akweye, muning’in’ye musalábii furu akweye!” 22 Lwa katatu Piláato akavuurya, “Sa che? Ni uri urikwi uhu muuntu abweeyiire? Niini si niine uri wowoosi wo bweeya ulawe tuku. Sa jeyyo, lairirya niise avawe mijeléedi, maa de

nimurekere.” 23 Maa kaa, vaantu vakatuuba tula isóso munumunu, voosaaka Yéesu aning’iniwe musalábii fúuru akwye. Jeyyo, isóso raavo rikasiinda. 24 Aho, Piláato akalamula kubweyya ja ^vyeeene vasaakáa. 25 Piláato akamuchungurira ura muuntu ^vamusakáa, ^ajáa achuungwa so reeta ntiribuka na so kuulaa. Akamukwaatya Yéesu mikonwii ya valwi nkoondo vaachwe va Kirúumi, sa vambweyyirye ja ^vyeeene Vayahúudi vasaakáa. 26 Njirii, mpiindi ^vamatwaaláa Yéesu noo muning’in’ya, vakalumana na muuntu umwi ^aséwaa Simóoni, muuntu wa múuji wa Kiréene. Yeeye ni iwundii afumáa. Valwi nkoondo vakamukwaata, vakamudoomererya avereke musaláaba nyuma ya Yéesu. 27 Vaantu ^vari foo vamutuubáa Yéesu. Vamwi va vaantu avo, ni vaantu vaki ^veene vamuririráa no myaaha. 28 Yéesu akiilorera, akavasea, “Nyuunyu vahínja va Yerusaleému, kuundiriri niini tuku! Iririri nyuunyu na vaana vaanyu! 29 Laangi, fika jiri mpiindi vaantu lúusa vari, ^Vatalariwa ^vawuumba, vara si ^vavyaala na vara masusu yaavo si ^yoonkwa.” 30 Aho, ^Kujisea vari njúulu “Tuwyiiri!” Na viduunda “Tukunikiriri!” 31 Sa kooni vookubweyyirya jei muti ^uri icho, ni jooli viri kuva kwa muti ^wuma?” 32 Mpiindi ijo, kujáa kwatiite vívi vaviri ^vatwaalwáa sa vakulawe hamwi na Yéesu. 33 ^Vakafike haantu ^haséwaa Kisáaya cha Mutwe, vakamuning’in’ya Yéesu musalábii hamwi na vívi vaviri, umwi mukono wa kulame na wiingi mukono wa kumoso, kira muuntu musalábii waachwe. 34 Yéesu akasea, “Taáta, vasee uri waavo wasírire sa si vootaanga kira ^vootumama tuku.” Vakiigavira ingo jaachwe ko jivaira mbare. 35 Vaantu vakíima aho, kunu voomulaanga. Vakúulu va Vayahúudi vakaanda muhenchula voosea, “Avalamuriryáa viingi, kooni yeeye ni Masía ^asaawulwa ni Muluungu ni iilamurirye yeemweene!” 36 Valwi nkoondo novo vakujja, vakamuhenchula, maa vakamuretera diváai ^yajasuka sa anywe. 37 Vakamusea, “Kooni kikomi weewe noo mutemi wa Vayahúudi, ilamurirye weemweene!” 38 Mweeri yaachwe masáare aya yajáa yaandikwa ibambarii, “Uhu noo mutemi wa Vayahúudi.” 39 Umwi wa vara vívi ^vajáa vaning’iniwe ne akamutukira yoosea, “Weewe si noo Masía? Ilamurirye sa utulamurirye na suusu.” 40 Maa kaa, ura mwívi wiingi akamudalavya yoosea, “Eri, weewe si umoófaa Muluungu tuku wuu? Amwi voosi tahíwe irya riho? 41 Suusu, tahókiire iri irya ja ^vyeeene

Miiri yalúusa sa vira ^vyeeene tabwéeyya. Maa kaa, uhu muuntu si abwéeyiirye uri wowoosi tuku.” 42 Aho akasea, “Ee Yéesu, nkumbukira mpiindi ^uri kiingira Utemii waako!” 43 Yéesu akamusea, “Kikomi nookuwyiira, isiku kuva uri hamwi na niini ntindikii njija.” 44 Mpiindi ijo, ni ja mpiindi ja mpoloonge jijáa, mwaasu ukarima fúuru mpiindi ja cháamuusi, kilwiirya kikakunikirira isi yoosi. 45 Mwaasu ukareka korera. Ipasía ra Kaaya Njija ya Ijáva rikaatuka kati na kati haviri. 46 Yéesu akalúusika na ngururu, yoosea, “Taáta, mikonwii yaako mutima waani nuuviikire.” ^Akaluuse ayo, akawulala. 47 Mukúulu wa valwi nkoondo ^akoone ayo ^yafúmiire, akamuduumba Muluungu yoosea, “Kikomi muuntu uhu ni muwoloki aari.” 48 Na vaantu voosi ^vajáa viijíngire hara kulaanga masáare aya ^vakoone ayo ^meene yajáa yafúmiire, vakahinduka na kaayii kwaavo kunu vookiivaavaa kipeembe ni usungu. 49 Maa kaa, vara ^vajáa vamumányire neeja na vara vaantu vaki ^veene ajáa uujan’ya novo fuma Galiláaya, vajáa víima kuli, kunu voolaanga ayo masáare. 50 Haaha kujáa kwatiite muuntu umwi ^ajáa muja na muwoloki ^asewáa Yooséefu. Yeeye ni umwi wa Balása Nkúulu ya Vayahúudi ajáa. 51 Uhu Yooséefu, meevu ni múujii wa Arimatáaya ^uri isi ya Yudeea kujáa. Yeeye awoojeráa kúja kwa Utemi wa Muluungu. Siku iyo, yeeye si ajáa arúmire ulamuli wa víivaachwe wo muulaa Yéesu tuku. 52 Yooséefu akatamanya na kwa Piláato, akitooolomba aheewe maviri wa Yéesu sa akutaaha. 53 Akuukiimya maviri wa Yéesu, akuufarimbirira na sáanda ya kitáani, maa akiita kutaaha mbirírii ijáa si ^inataahwa muuntu. Ihi mbiríira ni ja mpaanga ijáa na ijáa yabokwa mwaalaliwyii. 54 Siku iyo, ni siku yo kiimya neeja siku ya Sabáato ijáa na Sabáato ijáa yaséngerire kwaanda. 55 Vaantu vaki vara ^vajáa uujan’ya na Yéesu fuma Galiláaya, vajáa vamutuuba Yooséefu na mbirírii. Sa jeyyo, vakiyona ira mbiríira na maviri wa Yéesu haantu ^ujáa uláriiwe. 56 Aho, vakahinduka na kaayii, vakiita kiimya neeja makuta na moodsa wo haka maviri. Siku ya Sabáato vakahumuka ja ^vyeeene ulairiri wa Ijáva walúusa.

24 Haaha siku ya Jumapíiri namutóondo dwii, vara vaantu vaki vajáa vatoola makuta yara ^vajáa viimiirye neeja, maa vakadoma na mbirírii ya mpaanga ^ng’eene ijáa yabokwa mwaalaliwyii. 2 ^Vakafike kura, vakashaana rira iwye rafingiritiwe

fuma mbiríríí. 3 Maa kaa, ^vakiingire na mbiríríí, si vashaana muviri wa Yéesu Mweenevyoosi tuku. 4 Nti ^vakaari vahwáaliire, koonka vaantu valume vaviri viivákiire ingo njeru ^jilavalava munumunu ja lulávo vakafumira, maa vakiima heehi novo. 5 Avo vaantu vaki vakoofa munumunu, vakiinamya mitwe yaavo fuuru isi. Aho, vara vaantu vakavasea, “Sa che moomusaakira ^ari mooyo kwa vaantu ^vaakwa? 6 Asiina aha tuku, afúfukire! Kumbukiri vira ^vyeeene avawyiira mpiindi ^ajáa hamwi na nyuunyu kura Galiláaya. 7 Ajáa avasea, ‘Vyasaakwa Mwaana wa Muuntu aviikwe mikonwii ya vaantu vavi, aning’iniwe musalábii fuuru akwye, na siku ya katatu afufuke.” 8 Aho, vakayakumbukira yara masáare Yéesu ^ajáa avawyiira. 9 Avo vaantu vaki vakahinduka fuma mbiríríí. Vakiita koo vawyiira isimwi iri vara vatumwi ikimi na umwi baa na vapooji viingi voosi va Yéesu. 10 Avo vaantu vaki marina yaavo noo vala Maríia Makidaléena, Yooáana na Maríia íyo waala Yaakúupu. Kei kujáa kwatiite vaantu vaki viingi ^vajáa hamwi novo, na ava noo vavawyiira vatumwi masáare aya. 11 Maa kaa, si varuma ayo masáare tuku, vakoona ni ya kihoho vii. 12 Baa neembe ni jeyyo, Peéterí akiinuka, akatamanyá itíijo fuuru mbiríríí. ^Akasungirire akoota ingo ja kitáani joong’eene vii. Akahinduka na kaayii kunu yookiiyurya kira ^kífúmiire. 13 Haaha siku iyo, kujáa kwatiite vapooji vaviri va Yéesu ^vatamanyáa na iturii rimwi ^raséwaa Emáau. Kufuma Yerusaléemu fuuru Emáau ni ja luyeendo lwa masaa yaviri. 14 Na mpiindi ^vajáa njirii, vakava vookiivaira mbuwo ja masáare ^meene yafumiire. 15 Mpiindi ^vajáa vakaari vooluusika ayo, Yéesu mweenevyo akavakwaata, maa akaanda yeendan’ya novo. 16 Maa kaa, miiso yaavo yakakunikirirwa vadiire kumutaanga. 17 Yeeye akavuurya, “Ni mbuwo che mukitookiivaira mpiindi ^mooyeenda?” Avo vamaka vakiima kunu vaviswiire. 18 Umwi waavo ^asewáa Kileóopa akamuurya, “Weewe vii noo muyeni si ^umányire masáare ^yafumiire aha Yerusaléemu siku iji wuu?” 19 Maa Yéesu akavuurya, “Ni masáare yarikwi ayo?” Novo vakamusea, “Masáare ya Yéesu wa Nasaréeti. Yeeye ni muláali na mutwe ajáa, kei ajáa atiite luviro lukulu mirimwii yaachwe na masáarii yaachwe mbere ya Mulungu na vaantu voosi. 20 Vakúulu va veeneisi va Ijuva na vakúulu va aha miitu, vamukwaatya mikonwii ya Piláato sa aheewe irya ro kwya, maa akaning’iniwa musalábii fuuru akakwya. 21 Maa kaa, uhu noo tiilaangyáa

tununuula ari suusu Viisiraéeli fuma kwa vavi viitu. Kulookya ayo, isiku ni siku ya katatu keende ayo ^yafumira. 22 Kei kwatiite vaantu vaki va mpuka yiiswi ^vatuhwáliirye isiku. Voovo vaari valávire na mbiríríí. 23 Uko mbiríríí, si vuushíhiine muviri wa Yéesu tuku. ^Vakahinduka, vatuséire, vafúmiirwe ni mirimu miija na yavaséire, ‘Yéesu ni mooyo ari.’ 24 Aho, vamwi va vaantu valume va mpuka yiiswi vadómire itíijo na mbiríríí na vashíhiine ja ^vyeeene vawyiirirwe ni vara vaantu vaki. Maa kaa, voovo si vamwiine Yéesu tuku.” 25 Yéesu akavasea, “Aka re nyuunyu muri vahoho! Sa che mitima yaanyu yafafa jei kuruma masáare yoosi ^yaluuswa ni valáali na mutwe va Ijuva? 26 Eri, si vijáa vyasaakwa Masía aturikiriwe kwa njira iyo, maa de iingire nkongojimii yaachwe tuku wuu?” 27 Akavavariyurira masáare yoosi ^yari Masáarii ^Yari Mpeho ^meene yaluuswa kuri yeeye. Akaluusa kwaandira masáarii ya Músa fuuru masáarii yoosi ya valáali na mutwe. 28 ^Vakasengerere kufika rira ituri kunu ^vadamáa, Yéesu akabweeyya ja yoolookanirya na mbere. 29 Maa kaa, voovo vakamuheemba voosea, “Laala aha miitu, amwi iwulo riingire nuuchiku wafikire?” Jeyyo Yéesu akatamanyan’ya novo. 30 Yéesu ^akiikale novo méesii kurya chákurya, akatoola mukáate, akamudumba Mulungu, akubendulabendula, maa akavaheera. 31 Hahara, miiso yaavo yakakunukulwa, maa vakamutaanga ni Yéesu. Ne hahara akarimira mbere yaavo. 32 Aho, vakiiyurya voosea, “Mitima yiiswi si yaari ikóriire mpiindi ^aatavariyurira no tulaira Masáare ^Yari Mpeho kura njirii tuku wuu?” 33 Mpiindi jijira vakahinduka na Yerusaléemu. Kura, vakavashaana vapooji vaachwe ikimi na umwi viijíingire hamwi baa na viingi. 34 Novo vaseáa, “Mweenevyoosi afúfukire kikomi! Amufúmiire Simóoni!” 35 Aho, vara vapooji vaviri novo vakaluusa masáare ^yavafúmiire njirii, na ^vyeeene vamutángire Yéesu ^akabendulebendule mukáate, de akavaheera. 36 Mpiindi ^vajáa vakaari vooluusika ayo, Yéesu mweenevyo akiima katikati yaavo akavasea, “Mwiikalo muja hve na nyuunyu!” 37 Vakiivanduka na vakoofa munumunu sa viiseáa viine murimu. 38 Maa kaa, Yéesu akavuurya, “Sa che mookoofa? Sa che muri na kivundu mitimii yaanyu? 39 Laangi mayaanja yaani na majeo yaani, sa mutaange kooni kikomi ni niini. Nsaasyi moone, sa murimu usiina muviri tuku na makúfa tuku ja ^vyeeene mookuunyona natiite.”

40 ^Akahumule kuvawyiira masáare ayo, akavalaira mayaanja yaachwe na majeo yaachwe. 41 Vapooji vaachwe vakavyeenda maatuku vii mpaka vakasiindwa baa kuruma yara ^voonáa. Aho, akavuurya, “Mwatiite chóorya chochoosi aha wuu?” 42 Voovo vakamuheera ibéendu ra soompa ^yookiwa. 43 Yeeye akahokera, maa akarya mbere yaavo. 44 Aho, akavasea, “Aya noo masáare ^navawyiiraa mpiindi ^nijaa na nyuunyu. Nijaa navasea, kira kiintu ^chaandikwa kuri niini Miirwii ya Músa, vitáabwii vya valáali na mutwe na Sabúurii ni mpaka kiikiimane.” 45 Aho, akachungula miryungu yaavo sa vadahe kutaanga Masáare ^Yari Mpeho. 46 Akavasea, “Ayo noo yaandikwa, Masía turikiriwa ari na siku ya katatu fufuka ari fuma inkwyii. 47 Kei kwa irina raachwe, vaantu va isi joosi kwaandira Yerusaleému varyurirwa vari vavalanduke fuma uvii waavo, na vasewe uvi waavo wasírire. 48 Nyuunyu noo mashahídi va aya masáare. 49 Laangi! Niini mutuma ndiri kuri nyuunyu Mutima Muja Taáta waani ^ajaa iichuunga kuvaretera ari. Haaha, ikali aha Yerusaleému fuuru mpiindi ^muri heewa ngururu fuma kurumwii.” 50 Mpiindi kiduudi, Yéesu akavasumula na weerwii ya múuji fuuru iturii ra Besanía. Akiinurirya mikono yaachwe, akavatalarya. 51 Mpiindi ^avatalaryaa, akavareka, maa akasumulwa na kurumwii. 52 Aho, vakamwiinamira, maa vakahinduka na Yerusaleému kunu vavyeéndire munumunu. 53 Siku joosi vakiikala Kaayii Njija ya Ijova, kunu voomudumba Mulungu.

Yooháani

1 Aho ncholo, kujáa kwatiite Isáare. Ne Isáare ni na Muluungu ajáa, na yeeye Isáare ni Muluungu. **2** Keende ncholo, Isáare ni hamwi ajáa na Muluungu. **3** Viintu vyoosi vijáa vyaumbwa kwa njira ya ũwo Isáare. Kusiina kiintu chochoosi ^chuumbwa baa tweera kwa Isáare tuku. **4** Kuri yeeye ũwo Isáare, noo kuri ufumo wa nkaasu yoosi, na iyo nkaasu noo yaava kiweeru cha vaantu. **5** Ikyo kiweeru, chiyeereryaa kilwiiryi, na kilwiiryi si chadáhaa kusiinda tuku. **6** Muuntu ũmwi ajáa ũuja. ũwo muuntu ajáa atumwa ni Muluungu. Irina raachwe noo Yooháani aséwaa. **7** Yooháani ajáa ũuja jo koonekya ikyo kiweeru, na ko tweera koonekya kwaachwe, vaantu voosi vadahe ruma. **8** Yooháani si ajáa ikyo kiweeru tuku, maa kaa, yeeye ũuja jo voonekya vaantu ^vyeeene ikyo kiweeru kiri. **9** Ikyo kiweeru cha kikomi, ^kimúrikíraa kira muuntu, chavijáa chookũja na kuri weeru. **10** Ŭhu Isáare ajáa amwaari kuri ihi weeru. Na baa neembe weeru yuumbwa ni Muluungu ko tweera yeeye, weeru si yamutaanga tuku. **11** Yeeye ũuja kwa vaantu vaachwe, novo si vamuhokera tuku. **12** Maa kaa, vara voosi ^vamuhokera na ^vamwiilaangya, avabweeyya vave vaana va Muluungu. **13** Ava si vaana va Muluungu ^vavyaalwa kwa ufumo wa muuntu tuku, au si ko kiiseeserera kwa muuntu mulume na muuntu muki tuku, au kwa kusaaka kwa muuntu tuku, maa kaa, kwa uvyaalo ^ufúmaa kwa Muluungu. **14** Haaha ũwo Isáare aava muuntu, na iikala na suusu. Na suusu toona nkongojima yaachwe, nkongojima ya Mwaana wa mpeke ^afuma kwa Taáta, amema nduwo na kimáári. **15** Yooháani oonekya kimáári cha masáare ya ũwo. Alũusa kwa sawúti nkuulu yoosea, “Ŭhu noo ũra ^navawyiira nkavasea, ‘Amwaari yookũja nyuma yaani, yeeye ni mukuulu kuundookya, yeeye ajáa amwaari niini si ninavyaalwa.’” **16** Na sa kukiimana kwaachwe, suusu voosi tahokera nduwo ^jiri foo munamũnu. **17** Muluungu atoola Miiri kwa mukono wa Músa, maa kaa, nduwo na kimáári vyũja ko tweera YéesuKirisitu. **18** Kusiina muuntu yoyoosi ^amoonaa Muluungu mpiindi yoyoosi tuku. Maa kaa, Mwaana waachwe wa mpeke, yeeye ni Muluungu, na yeeye ni hamwi ari na Taáta, yeeye noo atukunukurira Muluungu. **19** Siku imwi, vakúulu va Vayahúudi vajáa vatuma veeneisi va Ijuva na Valáawi fuma Yerusaléemu, vadome na kwa Yooháani vamuurye

oonekya yeeye ni ani. Na ũku noo kwiiyoonekya kwaachwe. **20** Yooháani alũusa baa siita tuku, yoosea, “Niini si ndiri Masía tuku.” **21** Vakamuurya voosea, “Ha weewe uri ani? Eri, weewe uri Elíamuláali na mutwe wuu?” Yooháani akavasea, “Tuku, niini si ndiri Elía tuku.” Vakamuurya kei, “Weewe noo ũra muláali na mutwe wuu?” Yooháani akavasea, “Tuku.” **22** Aho, maa vakamũsea, “Haaha twwyiire weewe uri ani, sa tuvatwaarire mulomo vara ^vatutúmiri. Ha weewe ni jooli wiiséaa?” **23** Maa Yooháani akavasea, “Niini noo ũra ^alũuswa ni Isáaya muláali na mutwe yoosea, ‘Niini ni sawúti ya muuntu ^yookaanirira vikulukuulu isi ya ibaláángwii, ‘Wololi njira ya Ijuva.’”” **24** Na avo vaantu vajáa vatúmirwe fuma kwa Mafarisáayo. **25** Aho, vakamuurya, “Kooni weewe si uri Masía, au Elía au ũra muláali na mutwe, haaha sa che woobatisa?” **26** Yooháani akavasea, “Niini noobatisa na maaji, maa kaa, kati na kati yaanyu amwaari si mumumányire. **27** Ŭwo noo ũra ^yookũja nyuma yaani. Ŭwo niini si niima neeja kutumama murimo wa mutúmwu wo reherya nkova ja mirunkumo yaachwe tuku.” **28** Masáare aya yoosi yafumira ũko múujii wa Besanía, firiro ya lũji Iwa Yorodáani, kũntu Yooháani ^abatisáa. **29** Lomutóondo yaachwe, Yooháani akamoonaa Yéesu yookũja na kwaachwe. Aho, akavasea vaantu, “Ŭhu noo mpóryo ya Mwaana wa Muundi wa Muluungu. Yeeye noo ^yooseyya ũvi wa weeru! **30** Ŭhu noo ũra ^navawyiira masáare yaachwe ^nkavasee, ‘Amwaari ^yookũja nyuma yaani, yeeye ni mukuulu kuundookya, yeeye ajáa amwaari niini si ninavyaalwa.’” **31** Niini mweeneevyo si nijáa namumányire tuku, maa kaa, ũuja noobatisa vaantu na maaji sa vaantu va Isiraeeli vamutaange.” **32** Aho, maa Yooháani akoonekya masáare ya iki kikomi yoosea, “Namoonaa Mutima Mũja yookiima fuma kurumwii ja nkúnde, akiikala mweeri yaachwe. **33** Niini si namutaanga tuku. Maa kaa, Muluungu yeeye ^aantuma mbatise na maaji, yeeye aanse, ‘Muuntu ũra ^uri koonaa Mutima Mũja yookiima fuma kurumwii noo kiikala mweeri yaachwe, ũwo noo ^iindoobatisa kwa Mutima Mũja.’” **34** Niini mweeneevyo noona isáare iri, na ni lũusa niise kikomi, ũhu noo Mwaana wa Muluungu.” **35** Lomutóondo yaachwe, Yooháani mbatisáaji ajáa amwaari aho haantu, hamwi na vaviri va vapooji vaachwe kei. **36** ^Akamoonaa Yéesu yoolooka na aho, maa akasea, “Laangi, mpóryo ya Mwaana wa Muundi ya Muluungu!” **37** Vara

vapooji vaviri ^vakateere Yooháani Mubatisáaji yoosea jeyyo, vakamutuuba Yéesu. **38** Yéesu akiilorera, ^akavoone voomutuuba, maa akavuurya, “Ni che moosaakira?” Maa vakamusea, “Ráabi,” noo kusea, Mukiindya, “Ni hai ^wikalaa?” **39** Yéesu akavasea, “Yeendi, na nyuunyu kuhona muri.” Jeyyo, avo vapooji vakamutuuba Yéesu, vakoona haantu ^ikaláa. Siku ira vakava ne. Jijáa ni mpiindi ja kyuuulwa. **40** Anderéa mwaanaavo na Simóoni Peéteri, ni umwi wa vara vaviri ^vajáa vateera vira Yooháani ^ajáa alúusire, ne akamutuuba Yéesu. **41** Kiintu cha ncholo ^atumama Anderéa, ni kumuloonda Simóoni mwaanaavo, akamusea, “Tamwíne Masía,” noo kusea Kirisitu. **42** Aho, Anderéa akamutwaala Simóoni na kwa Yéesu. Yéesu akamulaanga Simóoni, maa akamusea, “Weewe Simóoni mwaana wa Yooháani, maa kaa, kwaandira haaha ni Kéefa ukáánirirwaa.” Irina iri na Kigiríki ni Peéteri. **43** Lomutóondo yaachwe, Yéesu akalamula kudoma na isi ya Galiláaya. Akamushaana Filípi, maa akamusea, “Ntuuba.” **44** Filípi ni muuntu fuma múuji wa Besáida ajáa, múuji haantu Anderéa na Peéteri ^vafuma. **45** Filípi ne akamushaana Nasaniéeli, na akamusea, “Tamwíne ura Músa ^aandika masáare yaachwe Kitáabwii cha Miiro, na uwo baa valáli na mutwe ^vaandika masáare yaachwe noo kusea, Yéesu wa Nasaréeti, mwaana wa Yooséefu.” **46** Aho, maa Nasaniéeli akamuurya, “Eri, kwatiite kiintu kija ^kiri fuma iturii ra Nasaréeti wuu?” Filípi akamusea, “Yeenda ji woone.” **47** Kamusaambo, Yéesu ^akamoone Nasaniéeli yookuujja, maa akalusa sáare ja Nasaniéeli yoosea, “Laangi, uhu ni Mwiisiraéeli wa kikomi, asiina uvaangu isii yaachwe tuku.” **48** Nasaniéeli akamuurya Yéesu, “Jooli wuuntáangire?” Yéesu akamusea, “Baa Filípi viintu ^aari akaari kwaanirira, niini naari nakwíne wiikyíire nchinii ya musaambu.” **49** Nasaniéeli akamusea, “Mukiindya, weewe ni Mwaana wa Mulungu! Weewe ni Mutemi wa Isiraéeli!” **50** Yéesu akamusea, “Weewe warúmire sa viintu ^nakuséire, nakwíne viintu ^waari ukaari wiikyíire nchinii ya musaambu. Kona uri masáare makuulu kulookya ayo.” **51** Yéesu akasea, “Kimaari kaa noovawiyiira, kona muri kurumu koochunguluka, na mirimu ya Mulungu yookaambuka na kiima mweeri ya Mwaana wa Muuntu.”

2 Siku ya katatu, kujáa kwatiite ngovi ya ilóola múujii wa Káana ^uri isi ya Galiláaya. Aho ngovii,

íyo waala Yéesu ajáa amwaari. **2** Yéesu na vapooji vaachwe novo vajáa valáarikirwe aho ngovii. **3** Divái ^ikasire, íyo waavo akamusea Yéesu, “Vasíirirwe ni divái.” **4** Yéesu akamusea íyo waavo, “Íyo, sa che wookuungwyiira ayo? Mpiindi yaani yo tumama si inafika tuku.” **5** Aho, maa íyo waavo akavasea vara vatumami va aho ngovii, “Chochoosi ^ari vasea, kitumami.” **6** Aho, kujáa kwatiite suviya musasatu ja mawye ^yasongolwa. Ijo suviya, jingiraa ja madúumu yasaano au musasatu. Jijáa javíkirwe aho, so vikira maaji yo seyyiira njeo, ja ^vyene tuuva ja Vayahúudi jalusa. **7** Yéesu akavasea vara vatumami, “Memyi ijo suviya maaji.” Avo vatumami vakamemya ijo suviya fuuru ukeenii. **8** Aho, Yéesu akavasea, “Haaha, tahi ayo maaji kiduudi, mumutwaarire mwiimiriri wa íhi ngovi.” Vatumami vakataha, maa vakamutwaarira. **9** Mwiimiriri ^akasaire yara maaji, kumba yaválandukire yakava divái. Uwo mwiimiriri si ataanga iyo divái ni hai ^ijáa ífúmire tuku. Maa kaa, vara vatumami ^vajáa vatáire, vajáa vatáangire. Aho, ura mwiimiriri akamwaanirira mweenengovi, **10** maa akamusea, “Kira muuntu alóongoryaa ta ira divái ^yaboohabooha, na vaantu ^vari kiikuta de akareeta ira iri ferefere. Maa kaa, weewe wachíhiirye divái ^yabooha fuuru haaha.” **11** Íhi noo ishára ya ncholo Yéesu ^abweeyya uko múujii wa Káana ^uri isi ya Galiláaya. Jeyyo, Yéesu akoonekya nkongojima yaachwe, na vapooji vaachwe vakamuruma. **12** Ayo ^yakalooke, Yéesu, íyo waavo, vanduu vaachwe na vapooji vaachwe vakagirita na múujii wa Kaperenáumu. Uko vakiikala siku inke. **13** Ngovi ya Paásika ya Vayahúudi ijáa yaséngerire, Yéesu akaambuka na múujii wa Yerusaleému. **14** Uko, akiingira waámii ya Kaaya Njija ya Ijuva, akavashaana vaantu voovaa iyoombe ng’oombe, muundi na njiva. Na viingi vajáa vílkyíire méesii, vookaasakan’ya mpía. **15** Yéesu akaluka muréesa wa ludihi, akavakibirya voosi fuma waámii ya Kaaya Njija, hamwi na muundi na ng’oombe jaavo. Akakundula méesa ja vara ^vaasakan’yáa mpía na akamyaha mpía jaavo. **16** Aho, Yéesu akavasea vara ^vaváa iyoombe njiva, “Seyyi njiva jaanyu aha! Kiibweeyyi nyuumba ya Taáta waani ja haantu ho vaira iyoombe viintu tuku.” **17** Vapooji vaachwe vakakumbukira Masáare ^Yari Mpeho ja ^vyene yalusa, “Kweenda kwaani nyuumba yaako, kunjulaa kuri.” **18** Vamwi va Vayahúudi vakamuurya, “Ni ishára che uri tulaira sa woonekya kikomi utiite wiimiriri wo tumama aya?” **19** Yéesu akavasea, “Vai

ihi Kaaya Njija, na niini kijeenga ndiri kwa siku itatu.” 20 Aho, Vayahúudi vakamusea, “Ihi Kaaya Njija yajeengwa kwa myaaka makumi yani na musasatu. Ati, weewe kijeenga uri kwa siku itatu?” 21 Maa kaa, kaaya Yéesu áluúsáa ni mviri waachwe. 22 Akafufuke, vapooji vaachwe vakakumbukira yara ájáa alúusa. Aho, vakaruma Masáare Yari Mpeho na yara masáare ájáa alúusa Yéesu. 23 Mpiindi Yéesu ájáa Yerusálému ngovii ya Paásika, vaantu ávari foo ávakoone ishára na myuujíisa ábweeyáa, maa vakamuruma. 24 Maa kaa, Yéesu si iiviikya kwa vaantu tuku, sa amányire yoosi ávari mutimii wa muuntu. 25 Yeeye si ájáa mpaka oonekiwe vira ávyene vaantu vari tuku, sa yeeye ájáa amányire yoosi ávari mutimii wa muuntu.

3 Kujáa kwatiite muuntu umwi wa mpuka ya Mafarisáayo, irina raachwe Nikodéemu. Yeeye ni umwi wa vakúúlu va Vayahúudi ájáa. 2 Siku imwi nuuchiku, Nikodéemu akadoma na kuri Yéesu, maa akamusea, “Mukiindya, tamányire weewe watumwa ni Muluungu, sa kusiina muuntu ári daha tumama ishára na myuujíisa ihi áwootumama tuku, kooni Muluungu si ari ne.” 3 Yéesu akamusea, “Kimaari kaa nookuwyiira, kusiina muuntu ári kooni Utemi wa Muluungu tuku kooni si avyirwe lwa kaviri.” 4 Nikodéemu akamuurya, “Jooli muuntu ari daha vyaalwa lwa kaviri na kunu avíire moosi? Si viri dahika tuku ahinduke na indii ya íyo waavo, sa avyaalwe kei.” 5 Yéesu akamusea, “Kimaari kaa nookuwyiira, kusiina muuntu ári kiingira Utemii wa Muluungu tuku, kooni si avyirwe kwa maaji na kwa Mutima Muija. 6 Muuntu avyaalwaa kimuviri kwa taáta na íyo waavo, maa kaa, mutima mufya wavyaalwaa kwa Mutima Muija. 7 Hwaalala tuku sa viintu ánookusea, ni mpaka uvyaalwe lwa kaviri. 8 Mpeho yafwíiraa na kuuntu áyoosaaka. Teera uri viintu áyoofwíira, maa kaa, si uri taanga kuuntu áyoofuma na kuuntu áyoodoma tuku. Noo ávyene viri kwa kira muuntu ávyaalwa na Mutima Muija.” 9 Aho, Nikodéemu akamuurya Yéesu, “Aya masáare jooli yari dahika?” 10 Yéesu akamusea, “Weewe uri mukiindya ányémiwaa maatuku vii kuri ihi isi ya Isiraeli, jooli si amányire masáare aya? 11 Kimaari kaa nookuwyiira, suusu toolúusa yara átyamányire na tookoonekya kimáári cha yara átoona. Maa kaa, nyuunyú si mooruma kira átookoonekya tuku. 12

Navawyíirire viintu ávitámamwaa aha weerwii, maa kaa, nyuunyú si mooruma tuku. Haaha jooli muri kuunduma kooni navawyíirire viintu ávitámamwaa kurumwii? 13 Kusiina muuntu áaambuka na kurumwii tuku. Ni Mwaana wa Muuntu vii, yeeye akiima fuma kurumwii. 14 Ja ávyene Músa ájáa iinurirya ira njoka ya chuúma cha sháaba kura isi ya ibaláangwii, viivyo ni mpaka Mwaana wa Muuntu iinuririwe na mweeri, 15 sa kira muuntu ári muruma, ave na nkaasu ya siku ájisiina uhéro. (aiónios g166) 16 Sa viintu Muluungu áeenda weeru munumunu, amutoola Mwaana waachwe wa mpeke Yéesu, na kira muuntu ári muruma Yéesu si ari malwa tuku, maa kaa, kava ari na nkaasu ya siku ájisiina uhéro. (aiónios g166) 17 Muluungu si amutuma Mwaana waachwe sa ji alúuse irya kwa weeru tuku, maa kaa, ko tweera yeeye weeru ilamuririwe. 18 Yoyoosi ámuruma Mwaana si ari heewa irya tuku. Maa kaa, ura si ámuruma ahumula heewa irya, sa asiita kumuruma Mwaana wa mpeke wa Muluungu. 19 Na uhú noo ilamu, kiweeru chuúja kuri weeru, kiri vyoova jeyyo, vaantu veenda kilwiirya, kulookya kiweeru, sa nteendo jaavo ni mbi. 20 Kira muuntu áatámamaa ávi, asúula kiweeru. Si asáakaa kuúja na kiweerwii tuku, sa nteendo jaachwe mbi jo taangwa jiri. 21 Maa kaa, ura ákwáatyaa kimáári, uuja na kiweerwii, sa masáare yaachwe yataangikane áyatúmamwaa kwa ngururu ja Muluungu.” 22 Aya áyakalooke, Yéesu na vapooji vaachwe vakatamanya fuuru isi ya Yudéa. Novo vakiikala uko kwa mpiindi sa vabatisáa vaantu. 23 Yooháani ne abatisáa vaantu uko iturii ra Ainóoni, árii heehi na múuji wa Saléemu, sa uko kujáa kwatiite maaji ávari foo. Vaantu vuujáa na kwaachwe, sa avabatise. 24 Mpiindi ijo, Yooháani ájáa akaari si anaviikwa munyololwii tuku. 25 Siku imwi, vapooji va Yooháani vajáa vaanda kiiruta ndihi na Mvayahúudi umwi. Kiintu áviirutiráa ndihi, ni tuuva jo kijirula. 26 Vakatamanya na kwa Yooháani, maa vakamusea, “Mukiindya, mukumbukira wiise ura muuntu ájáa hamwi na weewe firiro ya luuji lwa Yorodáni, ura áwatoonekya masáare yaachwe ya kikomi. Haaha yoobatisa, na kira muuntu yoodoma na kwaachwe.” 27 Yooháani akavasea, “Kusiina muuntu ari áturya kiintu chochoosi tuku, kooni Muluungu si amuhíire kurumwii. 28 Nyuunyú veeneevyo daha muri koonekya kimaari, niini navawyíira, ‘Niini si ndiri Masía tuku, maa kaa, natumwa sa nimulongore.’ 29 Muuntu

muki ^alóorirwe, ni wa mulume waachwe. Maa kaa, muuntu mulume kijeengi ura ^iímaa ivarwii ra mulóoli de indooteera kira mulóoli ^yooluusa, avyeénda maatuku vii ^ari teera sawúti ya mulóoli. Sa iki, kuvyeenda kwaani kwakímiine. 30 Yoosaakwa yeeye ave mukulu kulookya, na niini nive muduudiduudi.” 31 Yeeye ^afuma mweeri, ni mweeri ari ya vaantu voosi. Muuntu yoyoosi ^afuma kuri weeru, ni wa weeru, na masáare ^alúusaa ni ya weeru. Maa kaa, ura ^afuma kurumwii, ni mweeri ya vaantu voosi ari. 32 Yeeye oónekya yara ^oona na ^ayateera, maa kaa, kusiina muuntu ^yooruma kira ^yookoonekya tuku. 33 Ura ^yooruma ayo masáare ^yooluusa, koonekya iise kiweerwii Muluungu ni kikomi. 34 Yeeye atumwa ni Muluungu. Alúusaa masáare ya Muluungu, sa Muluungu amuheera Mutima Muja baa yeren’ya tuku. 35 Taáta amweenda Mwaana, na aviika viintu vyoosi mikonwii yaachwe. 36 Muuntu yoyoosi ^amuruma Mwaana wa Muluungu, atiite nkaasu ya siku ^jisiina uhero. Maa kaa, muuntu yoyoosi ura ^amusítáa Mwaana, uwo asiina nkaasu ya siku ^jisiina uhero tuku, kuri yeeye nkalarí ya Muluungu chaala iri ne. (aiónios g166)

4 Haaha, Mafarisáayo vajáa vateera Yéesu yooturya no batisa vapooji ^vari foo kulookya va Yooháani. 2 Maa kaa, kimaari Yéesu si abatisáa tuku, vapooji vaachwe noo vabatisáa. 3 Yéesu ^akateere masáare aya, akiinuka fuma Yudeéa, akahinduka na Galiláaya. 4 Haaha, ikava ni mpaka atweere na isi ya Samaría. 5 Uko, akafika múuji umwi wa Samaría ^uséwaa Sikáari. Uwo múuji ni heehi ujáa na iwunda Yaakúupu ^ajáa amuheera Yooséefu mwaana waachwe. 6 Aho, kujáa kwatiite isima Yaakúupu ^ajáa asiimba. Yéesu akiikala mbarimbari ya rira isima, sa ajáa akátire sa luyeendo lúlihi. Mpiindi ijo, ni mpiindi ja mpoloonge jijáa. 7 Aho, akujja muuntu muki umwi Musamaría noo taha maaji. Yéesu akamusea, “Nooloomba maaji yo nywa.” 8 Mpiindi ijo, vapooji vaachwe vajáa vatámiinye na múujii no wula chóorya. 9 Ura muuntu muki Musamaría akamusea Yéesu, “Weewe uri Mvayahúdi na niini ndiri Musamaría. Haaha jooli uri kunoomba niini maaji yo nywa?” Uwo muuntu muki aluusa jeyyo, sa Vayahúdi na Vasamaría si vasaangiriraa tuku. 10 Yéesu akamusea, “Ngaari wootaanga kilungulungu cha Muluungu, na ni ani ^yookuloomba maaji yo nywa, ngaari wunóombire, naani ngaari nakuhire maaji ya nkaasu.” 11 Ura muuntu muki akamusea Yéesu, “Aai,

weewe usiina kiintu cho tahirira maaji tuku na iri isima ni ilíhi. Ayo maaji ya nkaasu hai uri yaturirya? 12 Eri, weewe uri mukulu kulookya baaba wiitu Yaakúupu wuu? Yeeye atuheera isima iri. Isima iri noo ^anywijáa maaji yaachwe, yeeye, vaana vaachwe na nchúwo jaachwe.” 13 Yéesu akamusea, “Kira muuntu ^anywijaa maaji ya isima iri, oónaa nyóota kei. 14 Maa kaa, yoyoosi ^ari kunywa maaji ^ndiri muheera niini, si ari koona nyóota kei vii kaa tuku. Maaji ^ndiri muheera, kuri yeeye kuva yari nchóonko si ^yúúmaa ya maaji ya nkaasu ya siku ^jisiina uhero.” (aión g165, aiónios g166) 15 Ura muuntu muki akamusea Yéesu, “Aai taáta, kalaama mpeera ayo maaji ndiire koona nyóota kei, na ndeke kuja noo taha maaji aha isimii!” 16 Yéesu akamusea, “Tamanya ukamwaanirire mulume waako wuujje ne na aha.” 17 Ura muuntu muki akamusea, “Nsiina mulume tuku.” Yéesu akamusea, “Ulúusire kimáari, usiina mulume tuku! 18 Sa waava na valume vasaano na uhu ^uri ne haaha, si mulume waako tuku. Ulúusire kimáari.” 19 Ura muuntu muki akamusea, “Aai, nookoona weewe uri muláli na mutwe! 20 Vala baaba wiitu vamwiinamiraa Muluungu ncholwii ya ulu lulu. Maa kaa, nyuunyu Vayahúdi mundoosea, ni uko Yerusaléemu vii noo haantu ho mwiinamira Muluungu.” 21 Aho, Yéesu akamusea ura muuntu muki, “Maáma, nduma niini. Mpiindi kuja jiri, si mukamwiinamiraa Muluungu Taáta mweeri ya ulu lulu tuku, baa kura Yerusaléemu tuku. 22 Nyuunyu Vasamaría mwamwiinamiraa ura si ^mwammanyire. Suusu Vayahúdi tamwiinamiraa Muluungu ^tammanyire, sa ulamuriri ni kwa Vayahúdi woofuma. 23 Maa kaa, mpiindi kuja jiise, na kikomi jafikire. Vaantu ^vasáakaa mwiinamira Muluungu Taáta kimaari, mwiinamira vari Taáta kwa kimáari na kwa mutima. Vaantu ^vamwiinamiraa jeyyo noo Taáta yoosaaka. 24 Muluungu ni Mutima, na voosi ^vamwiinamiraa, ni mpaka vamwiinamire kwa mutima na kikomi.” 25 Ura muuntu muki akamusea Yéesu, “Namányire kuja iise Masía ^aséwaa Kirisitu. Na ^ari kuja, tvariirira ari masáare yoosi.” 26 Yéesu akamusea ura muuntu muki, “Niini noolusika na weewe, noo yeeye.” 27 Aho, vapooji vaachwe vakahinduka. Vakahwalala maatuku kushaana Yéesu yoolusika na muuntu muki. Maa kaa, kusiina muuntu ^uurya, “Che woosaaka kwaachwe?” tuku, au “Sa che woolusika ne?” tuku. 28 Ura muuntu muki akareka suviya yaachwe hara isimii, akahinduka na

múujii. Ŭko akavasea vaantu, 29 “Hendi mukamoone muuntu ^aangwyíiriire masáare yoosi ^nawaayya tumama! Eri, ifaanaa ikava ũhu noo Masía wuu?” 30 Vaantu vakafuma múujii mayiĩmbi na mayiĩmbi, vakava voodoma na kuuntu Yéesu ^ajáa. 31 De vaantu vafike, vapooji vaachwe vajáa vamuloomba voosea, “Mukiindya, hooni irya chóorya.” 32 Maa kaa, yeeye akavasea, “Niini natiite chóorya ^cheene nyuunyu si mukimányire.” 33 Aho, vapooji vaachwe vakaanda kiiyurya, “Eri, kwatiite muuntu ^amurétire chóorya viintu ^twaari tusiina wuu?” 34 Yéesu akavasea, “Chóorya chaani ni kutumama kira Mulungu ^eenda, yeeye aantuma nkiimikirirye murimo waachwe. 35 Eri, nyuunyu si moosea, ‘Ikaari myeeri ine vii, kuchwa turi!’ Maa kaa, niini ni kuvawyiira niise, laangi ^vyeeene mawunda yari. Viintu vyo chwa vyahúmwíire, ni vyo chwa vii! 36 Muchwi ahúmwíire hokera musáala waachwe, na ni saankan’ya iise viryo, sa nkaasu ya siku ^jisiina ũhero. Aho, ũra ^ahaanda na ũra ^aachwa vyeenda vari. (aiűnios g166) 37 Jeyyo ira mpíri ^yasea, ‘Ŭmwi aháandaa na wiingi achwíjaa,’ ni ya kikomi. 38 Navatuma mukachwe viintu si ^mwafamira irutira. Vaantu viingi vatumama murimo woosi muruto, maa kaa, nyuunyu mooturya kunáalo ya uturikiri waavo.” 39 Vasamaría ^vari foo va ũwo múuji wa Sikáari, vakamuruma Yéesu, sa vajáa vateera ^vyeeene ũra muuntu muki ajáa oonekya kikomi yoosea, “Muuntu ũhu aangwyíiriire yoosi ^meene nawaayya tumama.” 40 Aho, vara Vasamaría ^vakafike kuri Yéesu, vakamukalaamya achaale aho meevo, ne akiikala novo kwa siku iviri. 41 Vasamaría ^vari foo vakamuruma sa yara ^meene aluusáa. 42 Vara vaantu vakamusea ũra muuntu muki, “Tamurúmire muuntu ũhu, si sa masáare yaako vii ^utawyiiriire tuku, suusu veeneevyo tatéire ^cheene yooluusa. Kei tataangire kikomi muuntu ũhu ni Mulamuriri wa weeru.” 43 Siku iviri ^jakalooke, Yéesu akiinuka fuma Sikáari akatamanya na isi ya Galiláaya. 44 Na Yéesu ajáa avaséire vapooji vaachwe, “Muláali na mutwe wa Ijva si anyémiwaa ni vaantu va isi ya yaachwe tuku.” 45 ^Akafike Galiláaya, vaantu va Galiláaya vakamuteengya vyabooha. Vamuteengya sa mpiindi ^vajáa ũko ngovi ya Paásika kura Yerusaleému, vajáa voona yoosi ^meene Yéesu atumamáa. 46 Yéesu akatamanya kei na múujii wa Káana ^uri isi ya Galiláaya. Aho múujii, noo haantu ^ajáa abweeyya maaji yakava diváai. Ŭko Kaperenáumu, kujáa kwatiite

mukúulu umwi wa isi. Ŭwo ajáa na mutavana waachwe mulwíiri. 47 Haaha ũwo mukúulu ^akateere Yéesu uíjire na Galiláaya fuma Yudeea, akatamanya na kuri Yéesu, maa akamukalaamya vatamanyan’ye na Kaperenáumu, sa akamuhorye musinga waachwe ^ajáa alwíire sengerera kukwya. 48 Aho, Yéesu akamusea, “Eri, si muri kuunduma vii tuku kooni si mwíine ishára na viintu ^vihwálaryaa wuu?” 49 Ŭra mukúulu akamusea Yéesu, “Aai kalaama, hende tugiritan’ye musinga waani viintu ^akaari si anaakwya.” 50 Aho, Yéesu akamusea, “Tamanya na kaayii, mwaana waako ahórire.” Ŭra mukúulu akaruma masáare ya Yéesu, maa akahinduka na kaayii kwaachwe. 51 Viintu ^ajáa akaari njirii, akalumana na vatumami vaachwe vakamusea, “Musinga ahoriré ndwála yaachwe.” 52 Jeyyo, akavuurya mpiindi ndwála yaándire mukerera. Vakamusea, “Niijo, mpiindi ja mpoloonge.” 53 Aho, taata waala ũra musinga akataanga ni mpiindi jijira Yéesu ^aari amuseiré, “Mwaana waako ahórire.” Aho, yeeye na kaaya yaachwe vakamuruma Yéesu. 54 Ihi ni ishára ya kaviri ^ng’eene Yéesu atumama, ^akahinduka na Galiláaya fuma Yudeea.

5 Ayo ^yakalooke, kujáa kwatiite ngovi ya Vayahúudi. Yéesu ne akaambuka na Yerusaleému. 2 Ŭko Yerusaleému, kujáa kwatiite mutiryaango uséwaa “Mutiryaango wa Muundi.” Heehi na ũwo mutiryaango, kujáa kwatiite isima na Kieburanía ^raséwaa Betisáata. Iro isima, rijáa rariingirirwa ni balása isaano. 3 Aho balásii, valaaláa valwíiri ^vari foo, baa ja vahoku, vivete, na vaantu ^vaakwya iyandiyandi. [Vawojeráa maaji yatikulwe. 4 Sa kwatiite mpiindi jimwi murimu muja wa Ijva wakiimáa, ukatikula maaji. Na muuntu ^ajáa wa ncholo kiingira na luujii maaji ^yatikulwe, ahóláa ulwíiri waachwe wowoosi ^ajáa nowo.] 5 Haaha, kujáa kwatiite muuntu umwi ^ajáa mulwíiri kwa myaaka makumi yatatu na inaani. 6 Yéesu ^akamoone aliire aho, na kunu yootaanga ni aho ajáa kwa siku ^jiri foo, maa akamuurya, “Eri, saaka wiise uhole wuu?” 7 Ŭra mulwíiri akamusea, “Aai, niini nsiina muuntu wo kuumburukirya luujii mpiindi maaji yatikwiirwe tuku. Kira ^ndiri saaka kiingira, muuntu wiingi iingiraa mbere yaani.” 8 Yéesu akamusea, “Inuka, toola ndiri yaako, utamanye.” 9 Hahara, ũra muuntu akahola. Akatoola ndiri yaachwe, maa akaanda yeenda. Ayo yafumira siku ya Sabáato. 10 Sa jeyyo, vakúulu va Vayahúudi ^vakamoone ũra muuntu

^ahóriiwe, maa vakamusea, “Isiku ni Sabáato, ndairiri jasiita muuntu kutumama murimo wo kwiitiika ndiri yaachwe.” **11** Maa kaa, ura muuntu akavasea, “Ura ^aampóriirye noo aanséire, ‘Inuka, toola ndiri yaako uyeende.’” **12** Vayahúudi vakamusea, “Uwo muuntu ^akuséire toola ndiri yaako udome, ni ani?” **13** Maa kaa, ura muuntu si ajáa atáangire ^mweene amuhóriirye tuku, sa Yéesu ajáa alóokire kimi, asáangiriire mpukii ya vaantu. **14** Kamusaambo, Yéesu akamushaana ura muuntu Kaayii Njija ya Ijüva, maa akamusea, “Laanga, uhóriiwe, kari ubweeyye üvi kei tuku, sa luu üdiire lumana na irema iküulu kulookya iri.” **15** Aho, akatamanya noo vawyiira Vayahúudi, ni Yéesu noo ^amuhóriirye. **16** Aho, Vayahúudi vakaanda saakira njira yoomulaa Yéesu, sa viintu ajáa atúmamire masáare ayo siku ya Sabáato. **17** Maa kaa, Yéesu akavasea, “Taáta waani atúmamaa murimo siku joosi baa reka tuku. Baa niini nootumama viivyo.” **18** Sa jeyyo, Vayahúudi vakoongererya saakira njira yo muulaa Yéesu. Vabweeyya jeyyo, si sa viintu ajáa awúnire miiro ya Sabáato vii tuku, maa kaa, sa viintu ajáa aséire Muluungu ni Taáta waachwe. Kwa njira iyo, ajáa iibwéeyiirye ni ja Muluungu mweeneevyo. **19** Aho, Yéesu akavasea valongooli va Vayahúudi, “Kimaari kaa noovawyiira, Mwaana si ari tumama isáare roroosi kwa ngururu jaachwe tuku. Noo ^chooreka, yeeye atúmamaa kira vii ^oona Taáta yootumama. Sa kira ^atúmamaa Taáta, noo Mwaana ^atúmamaa. **20** Taáta amweenda Mwaana, na noo ^chooreka amoónekyya yara ^atúmamaa yeeye mweeneevyo. Kei, moonekya ari masáare makuulu kulookya aya, na nyuunyü hwaalala muri. **21** Ja ^vyeeene Taáta avafúfulaa vaantu no vaheera nkaasu ya siku ^jisiina ühero, viivyo Mwaana avahéeraa nkaasu vara ^eendire kuvaheera. **22** Kei, Taáta si amulámuriraa muuntu yoyoosi tuku, maa kaa, murimo woosi wo lamurira, amuheera Mwaana. **23** Abweeyya jeyyo, sa vaantu voosi vamunyemye Mwaana ja ^vyeeene vamunyemyaa Taáta. Muuntu yoyoosi si ^amunyemyaa Mwaana, üwo si amunyemyaa Taáta tuku. Na Taáta noo amutuma Mwaana. **24** Kimaari kaa noovawyiira, Taáta aantuma. Yoyoosi ^atéeraa masáare yaani na ^amurúmaa Taáta, atiite nkaasu ya siku ^jisiina ühero. Üwo si ari heewa irya tuku, yeeye afirira inkwya, akiingira na nkaaswi. (aiónios g166) **25** Kimaari kaa noovawyiira, mpiindi küüja yiise, na mpiindi iyo yafikire, vaantu ^vaakwya teera vari

Mwaana wa Muluungu yooluusa. Na vara ^vooteera, kuva vari nkaasu. **26** Ja ^vyeeene Taáta atiite nkaasu yeeye mweeneevyo, viivyo amuheera Mwaana nkaasu isii yaachwe. **27** Kei, amuheera Mwaana wiimiriri wo lamurira vaantu, sa yeeye ni Mwaana wa Muuntu. **28** Kari muhwaalale tuku. Mpiindi küüja jiri, voosi ^vari mbirirüi teera vari sawüti yaachwe, **29** na fuma vari mbirirüi. Yoyoosi ^atumamáa maaja, heewa ari nkaasu ya siku ^jisiina ühero. Maa kaa, vara ^vabweeyyáa üvi, heewa vari irya. **30** Niini si ndiri daha tumama isáare roroosi kwa lüviro lwaani tuku. Noolamurira vaantu ja ^vyeeene Taáta aangwyiira. Na ülamuli waani ni wa üwoloki, sa si nootumama yara ^noosaaka niini tuku, kiri vyoova jeyyo, nootumama yara ^yoosaaka Taáta, yeeye aantuma. **31** Kooni nookiiyonekerya masáare yaani niimweene, kira ^nookiiyonekerya si cha kimáári tuku. **32** Maa kaa, amwaari wiingi ^oónekyya kikomi chaani, na ni kuvawyiira niise, kira ^yookoonekyya chaani ni cha kimáári. **33** Nyuunyü mwatuma vatumwi na kwa Yooháani Mubatisáaji, ne avoonekyya kira kimáári. **34** Si nookiilaangya koonekyya kwa vaantu tuku, maa kaa, ni kuvawyiira niise masáare aya, sa mulamurirawe. **35** Yooháani Mubatisáaji ajáa ni ja kimuri ^kimúrikaa kilwiiryi. Nyuunyü müjáa mwacheenda ikyo kimuri, kwa mpiindi nduudi. **36** Maa kaa, natiite masáare makuulu nookoonekyya kulookya ya Yooháani. Sa mirimo ^nootumama, koonekyya yiise Muluungu Taáta noo aantuma. **37** Taáta yeeye mweeneevyo aantuma, oónekiirye kikomi chaani. Maa kaa, nyuunyü si munateera sawüti yaachwe vii tuku, baa kei, si munamoona mpula na miiso tuku. **38** Kei, isáare raachwe si riikalaa isii yaanyu tuku, sa si mwaandúmaa niini tuku. Niini, natumwa ni Muluungu. **39** Nyuunyü mwasímbulaa Masáare ^Yari Mpeho, sa mwiiséaa isii yaachwe turya muri nkaasu ya siku ^jisiina ühero. Kumba kaa, Masáare ^Yari Mpeho yoónekyya kikomi mweeri yaani. (aiónios g166) **40** Nyuunyü moosiita küüja na kuri niini, sa muhokere nkaasu ya siku ^jisiina ühero. **41** Niini si nooruma küduumbirirwa ni vaantu tuku. **42** Maa kaa, niini navamányire nyuunyü. Nyuunyü si mwamweenda Muluungu mitimii yaanyu tuku. **43** Niini nüüja kwa irina ra Taáta waani, na nyuunyü mwasítire kümpokera. Maa kaa, muuntu wiingi kooni uújire kwa irina raachwe kümhokera muri. **44** Nyuunyü, mweenda düumbirirwa ni viivaanyu, na si mweenda saakira düumbi ^ifúmaa kwa Muluungu mweeneevyo

tuku. Haaha jooli muri kuunduma? **45** Maa kaa, kari mwiisee niini vasitaakya ndiri kwa Taáta tuku, ^ari vasitaakya, ni Músa nyuunyu ^mumwiilángyaa. **46** Ngaari mwamuruma Músa, ngaari mwaanduma baa niini, sa Músa aandika masáare yaani. **47** Maa kaa, kooni si mooruma ^meene aandika Músa, jooli muri ruma ^cheene nooluusa?”

6 Ayo ^yakalooke, Yéesu akatamanya na firo ya iriva ra Galiláaya, irina riingi riséwaa iriva ra Tibéria. **2** Mpuka nkulu ya vaantu ikava yoomutuuba, sa vajáa víne myuujíisa ^myeene abweeyyáa kwa valwíiri. **3** Aho, Yéesu na vapooji vaachwe vakaambuka na luulwii. **4** Ngo vi vakiikala voosi hamwi. **4** Ngovi ya Vayahúudi ^iséwaa Paásika, ijáa yaséngeriire. **5** Yéesu akalaanga, maa akoono yara mayiimbi ya vaantu ^yookuujja na kwaachwe. Aho, akamuurya Filípi, “Hai turi wurira mikáate sa ava vaantu voosi varye?” **6** Yéesu alúusa jeyyo yoomýera Filípi, sa ajáa amányire ^cheene ari tumama. **7** Filípi akamúsea, “Aai baa na twule mikáate ya mpía ja dináari magana yaviri, ava vaantu si vari keenera kwa kira muntu kupata kiduudi tuku.” **8** Aho, umwi wa vapooji vaachwe ^aséwaa Anderéa, mwaanaavo na Simóoni Peéteru, akamúsea Yéesu, **9** “Mukúlu, aha kwatiite mutavana umwi ^ari na mikáate isaano ya shayíiri na fisoompa fiviri. Ha de ivi ni kiintu che kwa iri iyiimbi ra vaantu?” **10** Yéesu akasea, “Vasei vaantu viikale isi.” Aho haantu, kujáa kwatiite masaambi ^yari foo, maa vaantu vakiikala. Aho mpukii, kujáa kwatiite vaantu valume mayana yasaano. **11** Yéesu akatoola ira mikáate, akamudumba Mulungu, maa akavaheera vaantu ^vajáa aho. Kei akabweyya vivira kwa fira fisoompa. Kira muntu apata ja ^vyeeene asaakáa. **12** Vaantu ^vakarye no kiikuta, Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Tooreri mabéendu ya mikáate yoosi ^ichíhiire, sa yadiire chaala ja kosu.” **13** Aho, vakatoorera mabéendu ya mikáate ya shayíiri ^yachíhiire, vakamemya vikápu ikimi na viviri. **14** Vaantu ^vakoone ira ishára na muujíisa ^ajáa abwéeyiirye, maa vakasea, “Kimaari, uhu noo ura muláli na mutwe ^tawóojeraa, ^yookuujja na kuri weeru.” **15** Yéesu kanu yootaanga vaantu voosaaka vamudoomererye ave mutemi waavo, yeeye akalooka, akaambuka na luulwii, akava yeemweene. **16** Na kyulwa, vapooji vaachwe vakagirita na irivii ra Galiláaya. **17** Vakiingira mashúwii, maa vakaanda firira iriva voodoma na iturii ra Kaperenáumu. Mpiindi ijo,

kilwiirya kijáa chíngiire, na Yéesu si ajáa anafika ave novo tuku. **18** Aho, iriva rikatikulwa ni ihumbuuto ikari ^rawuváa. **19** Vapooji vaachwe vajáa vayéendire ja luyeendo lwa kilomíta isaano au musasatu, maa vakamoono Yéesu yooyeenda luujii mweeri aséngeriire mashúwa yaavo. Aho, vakakwaatwa ni woowa munumunu. **20** Maa kaa, Yéesu akavasea, “Ni niini, koofi tuku.” **21** Aho, vari na cheeru vakasaaka aambuke na mashúwii, na hahara mashúwa ikafika haantu ^vadamáa. **22** Lomutóondo yaachwe, mpuka ya vaantu ^vajáa vachíhiire nyambuko ya iriva, vajáa vataanga kujáa kwatiite mashúwa imudu vii ichíhiire hara. Kei vajáa vatángire Yéesu si ajáa adómiin’ye na vapooji vaachwe na ira mashúwa tuku, ni vooveene vajáa vadómire. **23** Maa kaa, mashúwa jiingi fuma múuji wa Tibéria, jikuja na heehi na haantu vaantu ^vaari variire mikáate Mweenevyoosi ^akamudumba Mulungu. **24** Aho, vara vaantu ^vakataange Yéesu na vapooji vaachwe valóokire, maa vakaambuka ijo mashúwa, vakadoma na múujii wa Kaperenáumu noo musaakira Yéesu. **25** Avo vaantu ^vamusakiráa Yéesu, vakamushaana nyambuko ya iriva, maa vakamuurya voosea, “Mukiindya, naadi wuújire na kunu?” **26** Yéesu akavasea, “Kimaari kaa noovawíira, si mookunsaakira sa mwatángire ishára na myuujíisa mwíine tuku, kiri vyoova jeyyo, mookunsaakira sa viintu mwariire ira mikáate mukiikuta. **27** Kari mündootumama sa muturye chóorya ^kisáambukaa tuku, kiri vyoova jeyyo, mündootumama sa muturye chóorya si ^kisaambuka kwa siku ^jisiina uhero. Ikyo chóorya, Mwaana wa Muntu noo ari vaheera. Yeeye noo avikirwa mutooso mweeri yaachwe ni Mulungu Taáta.” (aiónios g166) **28** Aho, vakamuurya Yéesu voosea, “Eri, tubweyye che sa tumame murimo wa Mulungu ^mweene yoosaaka?” **29** Yéesu akavasea, “Murimo wa Mulungu ^yoosaaka tumame noo uhu, ndumi niini ^natumwa ni yeeye.” **30** Aho, maa vakamúsea, “Eri, ni ishára na muujíisa urikwi ^uri tumama tuyoone, maa de tukurume? Ni kiintu che uri bweyya?” **31** Vala baaba wiitu vaarya máana isi ya ibalángwii ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, ^vaheera mikáate fuma kurumwii, sa varye.” **32** Yéesu akavasea, “Kimaari kaa noovawíira, si Músa ^vaheera mikáate fuma kurumwii tuku, kiri vyoova jeyyo, ni Taáta waani, yeeye noo ^yoovaheera chóorya cha kikomi fuma kurumwii. **33** Sa mikáate wa Mulungu, ni ura ^yookiima fuma kurumwii na

yooku heera weeru nkaasu ya siku ^jisiina uhero.”

34 Aho, vakamusea, “Mukulu, undootu heera uwo mukáate siku joosi.” **35** Yéesu akavasea, “Niini noo chóorya cha nkaasu, yoyoosi ^úújaa na kuri niini, na ^aandúmaa si ari kwaavwa ni njala kei vii kaa tuku, na yoyoosi ^aandúmaa niini, si ari koonu nyóota kei tuku.

36 Maa kaa, ja ^vyeeene navawýíirire, baa neembe muunyíine, mukaari si mookuunduma tuku. **37** Voosi ^aampeera Taáta, kuúja vari na kwaani, na kikomi niini si ndiri musiita baa umwi vii tuku ^ari kuúja na kwaani. **38** Niini nakiima fuma kurumwii, sa ji ntumame vira Taáta ^yoosaaka ntumame. Si nuúja jo tumama vira ^noosaaka tuku. **39** Na kira Taáta ^asáakaa noo iki, kari nimutahe baa umwi vii tuku wa vara ^aampeera. Kiri vyoova jeyyo, yoosaaka nivafufule siku ya uhero wa weeru. **40** Sa kira Taáta waani ^asáakaa ni iki, kira muuntu ^amulángaa Mwaana na ^amurume, ave na nkaasu ya siku ^jisiina uhero, na niini mufufula ndiri siku ya uhero wa weeru.”

(aiōnios g166) **41** Aho, Vayahúudi vakaanda ng’uula sa viintu Yéesu ^ajáa aséire, “Niini ni chóorya ^chakiima fuma kurumwii.” **42** Vaakaanda kiuyurya, “Uhu si Yéesu, mwaana wa Yooséefu tuku wuu? Taáta waavo na íyo waavo si ava tavamányire tuku wuu? Haaha jooli yoosea, ‘Nakiima fuma kurumwii?’” **43** Yéesu akavasea, “Reki kwiing’urira nyuunyú kwa nyuunyú.

44 Taáta aantuma. Kusiina muuntu ^ari daha kuúja na kwaani tuku, kooni Taáta si amulóngwiire. Na niini mufufula ndiri siku ya uhero wa weeru. **45** Ja ^vyeeene vyaandikwa masáarii ya valáali na mutwe, ‘Mulungu vakiindya ari vaantu voosi.’ Yoyoosi ^amutéeraa na ^iikíindyaa fuma kwa Taáta, uújaa na kwaani. **46** Kusiina muuntu yoyoosi ^anamoona Taáta tuku, ni ura vii ^afuma kwa Mulungu, yeeye noo amoona Taáta.

47 Kimaari kaa noovawýíira, ura ^yookuunduma niini, atiite nkaasu ya siku ^jisiina uhero. **(aiōnios g166)** **48** Niini ni chóorya cha nkaasu. **49** Vala baaba waanyu vaarya máana kura isi ya ibalángwii, vakakwya. **50** Maa kaa, aha kwatiite chóorya ^chafuma kurumwii, na muuntu yoyoosi ^ari kurya, si ari kukwya tuku. **51** Niini ni chóorya cha nkaasu kira ^chafuma kurumwii. Muuntu yoyoosi ^ari kurya chóorya iki, kuva ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero. Chóorya iki, ni maviri waani ^nookuutoola sa nkaasu ya vaantu voosi va weeru.”

(aiōn g165) **52** Vayahúudi vakaanda kiuyurya voovo kwa voovo voosea, “Uhu muuntu, jooli ari tuheera maviri waachwe turye?” **53** Sa jeyyo, Yéesu akavasea, “Kimaari

kaa noovawýíira, kooni si muríire maviri wa Mwaana wa Muuntu na kooni si munywíire sakami yaachwe, si muri na nkaasu ya siku ^jisiina uhero tuku. **54** Muuntu yoyoosi ^aríjaa maviri waani na ^anywíjaa sakami yaani, atiite nkaasu ya siku ^jisiina uhero, naani mufufula ndiri siku ya uhero wa weeru. **(aiōnios g166)**

55 Maviri waani noo chóorya cha kikomi, na sakami yaani ni choonywa cha kikomi. **56** Muuntu yoyoosi ^aríjaa maviri waani na ^anywíjaa sakami yaani, yeeye na niini, kei niini na yeeye, tavíjaa kiintu kimwi. **57** Taáta ni nkaasu ari. Ja ^vyeeene yeeye aantuma, na niini napátaa nkaasu fuma kwaachwe, jeyyo, ^mweene ari kurya maviri waani, turya ari nkaasu fuma kwaani.

58 Iki noo chóorya ^chafuma kurumwii. Iki chóorya si chiifwíine na chóorya ^vaarya vala baaba waanyu tuku. Voovo vaarya vakakwya. Maa kaa, muuntu yoyoosi ^aríjaa chóorya iki, kuva ari na nkaasu ya siku ^jisiina uhero.” **(aiōn g165)** **59** Yéesu aluusa masáare aya, mpiindi ^akiindyáa sinagóogii uko Kaperenáumu.

60 Vapooji vaachwe ^vari foo ^vakateere jeyyo, maa vakasea, “Ukiindya uhu wakaangaala maatuku vii. Ani ari daha kuuruma?” **61** Yéesu akataanga vapooji vaachwe ni ng’uula viise sa iri isáare, aho, akavuurya, “Eri, iri isáare ravatikwiire wuu? **62** Haaha jooli viri kuva, muri moona Mwaana wa Muuntu yookaambuka na kuuntu ^ajáa aho ncholo? **63** Mutima wa Mulungu noo uvahéeraa vaantu nkaasu. Maviri usiina kiintu chochoosi tuku. Masáare ^navawýíirire ni Mutima na ni nkaasu. **64** Maa kaa, vamwaari kuri nyuunyú si ^vookuunduma tuku.” Yéesu aluusa jeyyo, sa ajáa ataanga fuma ncholo ni vala ani si ^vari muruma, na ni ani ^ari mvarinduka. **65** Kei akasea, “Noo ^chooreka noovasea, kusiina muuntu ^ari daha kuúja na kwaani tuku, ni mpaka Taáta vii amulongoole.” **66** ^Vakateere masáare ayo, vapooji ^vari foo vakamureka na vakareka mutuuba. **67** Aho, Yéesu akavuurya vapooji vaachwe ikimi na vaviri, “Eri, baa nyuunyú saaka mwiise mwaandeki wuu?” **68** Simóoni Peéteru akamusea, “Mukulu, tudome na kwa ani? Weewe utiite masáare ya nkaasu ya siku ^jisiina uhero. **(aiōnios g166)** **69** Suusu taruma, tataanga weewe noo ura ^Ari Muúja wa Mulungu.” **70** Aho, Yéesu akavasea, “Eri, si navasaawula nyuunyú ikimi na vaviri tuku wuu? Maa kaa, umwi waanyu ni ja Ikúúlu ra Mirimu Mivi.” **71** Aha Yéesu amulúusikiráa Yúuda mwaana wa Simóoni Isikarióoti. Uwo uúja jo mvarinduka Yéesu, baa neembe ajáa umwi wa vapooji ikimi na vaviri.

7 Aya ^yakalooke, Yéesu akatamanya na míjii ^iri foo uko isi ya Galiláaya. Si ariingirira isi ya Yudeéa tuku, sa viintu vakúúlu va Vayahúudi vasaakáa mūulaa. **2** Haaha ngovi ya Vayahúudi ya matibu ijáa yaséngerihire. **3** Jeyyo, vanduu vaachwe vakamusea, “Inuka aha, utamanye na Yudeéa sa vapooji vaako voone myuujíisa ^wootumama. **4** Kooni mūuntu yoosaaka atangikane kwa vaantu, mirimo yaachwe ^yootumama si ari kiitumama kimbiso tuku. Weewe tumama wiise aya masáare, iyonekye kwa weeru.” **5** Baa vaanaavo na Yéesu si vamuruma tuku. **6** Yéesu akavasea, “Mpiindi jaani si jinafika tuku, maa kaa, nyuunyu tamanya muri mpiindi jojoosi ^musáakire. **7** Weeru si iri vasuula nyuunyu tuku, maa kaa, yaansuula niini sa nookiiyonekya kikomi yootumama uvi. **8** Nyuunyu ambuki na Yerusaleému ngovii. Niini si nookaambuka tuku, sa mpiindi jaani jikaari fika.” **9** ^Akavawiyire jeyyo, maa akachaala uko isi ya Galiláaya. **10** Vanduu va Yéesu ^vakalooke na ngovii, Yéesu ne akaambuka na Yerusaleému, maa kaa, kwa kimbiso si iiyonekya tuku. **11** Mpiindi ja ngovi, vakúúlu va Vayahúudi vamusaakiráa Yéesu aho ngovii. Vakavuurya vaantu voosea, “Hai ari ura mumaka?” **12** Vaantu ^vari foo vang’uuláa sa Yéesu voosea, “Ni mūuntu muuja.” Na viingi vaseáa, “Yoovakoovera vaantu.” **13** Maa kaa, kusiina mūuntu ^amuluusáa Yéesu mbere ja vaantu tuku, sa voofáa vakúúlu va Vayahúudi. **14** Mpiindi ja siku ja ngovi ^jikafike katikati, Yéesu akiingira na waámii ya Kaaya Njija ya Ijuva, maa akaanda kiindya. **15** Vayahúudi vakahwaalariwa ni ukiindya waachwe, vakasea, “Eri, uhu mūuntu ni hai ^afumya umanyi uhu na yeeye si anakiindiwa tuku?” **16** Aho, Yéesu akavasea, “Uhu ukiindya si waani tuku, ni wa ura ^aantuma. **17** Mūuntu yoyoosi ura ^asáawulaa kutumama vira ^vyoosaakwa ni Muluungu, amányire ukiindya uhu wafuma kwa Muluungu, na si masáare yaani tuku. **18** Vara ^valúusikaa sa voovo, vasáakaa nkongojima jaavo vooveene, maa kaa, mūuntu ura ^asáakaa kumanyemya ura ^amutuma, alúusikaa kimáári vii, si ulongo tuku. **19** Eri, Músa si avaheera Miiro? Baa jeyyo, kusiina baa umwi waanyu ^akwáatyaa iyo Miiro tuku. Haaha sa che moosaaka kúunjulaa?” **20** Ira mpuka ya vaantu ikamusea, “Weewe watiite murimu mui. Ani yoosaaka kukuulaa?” **21** Yéesu akavasea, “Nabweeyya muujíisa umwi vii siku ya Sabáato, na nyuunyu voosi mwahwaalala. **22** Músa avalairirya kuvatwaala na kibawii vasinga voosi va

kiintu kilume, baa neembe ihi tuuva si yafuma kwa Músa, maa kaa, kwa vala baaba waanyu. Kiri vyoova jeyyo, nyuunyu mwatwáalaa vasinga na kibawii baa siku ya Sabáato. **23** Kooni musinga atwáalwaa na kibawii baa siku ya Sabáato sa Miiro ya Músa idiire wunwa, jooli de mookuunkalarira niini so horya mūuntu siku ya Sabáato? **24** Reki lamurira mūuntu kwa kira ^mookoona weerwii, kiri vyoova jeyyo, lamuriri kwa uwoloki.” **25** Haaha, vamwi va vaantu va Yerusaleému vakaanda sea, “Eri, uhu si noo ura mūuntu ^voosaaka mūulaa tuku wuu? **26** Hooni laangi, amwi yooluusika novo kiweerwii na baa si voomuwyihira kiintu chochoosi tuku? Ifaanaa vikava vakúúlu vatáangire uhu noo Masía wuu? **27** Suusu tamányire uhu mūuntu kúuntu ^afuma. Maa kaa, Masía ^ari kuuja si turi taanga kúuntu ^ari fuma tuku.” **28** Yéesu akatuuba kiindya waámii wa Kaaya Njija, akaluusika na sawúti nkúulu yoosea, “Nyuunyu mwaamányire niini, na mwamányire kúuntu ^nafuma. Niini si muja kwa ngururu jaani tuku. Maa kaa, ura ^aantuma ni wa kikomi na nyuunyu si mwamamányire tuku. **29** Niini namamányire, sa nafuma kwaachwe, na yeeye noo aantuma.” **30** Aho, vakayera mukwaata, maa kaa, kusiina mūuntu yoyoosi ^adaha mukwaata tuku, sa mpiindi yaachwe ijáa ikaari fika. **31** Vaantu ^vari foo vajáa aho, vakamuruma, na vakasea, “Eri, Masía ^ari kuuja, tumama ari isháara na myuujíisa mikuulu kulookya ihi ^yootumama uhu mūuntu wuu?” **32** Mafarisáayo vakateera vaantu vookiihweehera ayo masáare ya Yéesu. Aho, Mafarisáayo na vakúúlu va veeneisi va Ijuva vakatuma valukaluka va Kaayii Njija, vakamukwaate Yéesu. **33** Yéesu akavasea, “Niini mwaari na nyuunyu kwa mpiindi nduudi vii, aho, hinduka ndiri kwa ura ^aantuma. **34** Kuusaaakira muri, maa kaa, si muri kuunyona tuku, na haantu ^ndiri veera, nyuunyu si muri daha kuuja tuku.” **35** Aho, Vayahúudi vakiiyurya voovo kwa voovo voosea, “Uhu mūuntu ni na hai ^yoodoma haantu si ^turi daha kumoonaa? Baku saaka iise adome na kwa Vayahúudi vara ^viipasa míjii ya Vagiriki, sa avakiindye Vagiriki wuu? **36** Ni kiintu che iki ^yooluusa, ‘Kuusaaakira muri, maa kaa, si muri kuunyona tuku, na haantu ^ndiri veera, nyuunyu si muri daha kuuja tuku?’” **37** Siku yo herererya ngovi ya matibu, ni siku nkúulu ijáa. Yéesu akiima kati na kati ya waama wa Kaaya Njija, akaluusika kwa sawúti nkúulu yoosea, “Kooni uri na nyóota yeenda na kwaani ji unywe. **38** Masáare

Yari Mpeho yalwusa, 'Ura ^aanduma niini, maboote ^yiikaa maaji ya nkaasu fuma yari isii yaachwe.'" 39 Yéesu alwusikira Mutima Muija. Uhu Mutima Muija, vaantu voosi ^vamura^maa Yéesu lo muhokera vari. Mpiindi ijo, Mulungu ajáa akaari mutuma Mutima Muija na kwa vaantu ^vamura Yéesu, sa Mulungu ajáa akaari laira nkongojima kwa Yéesu. 40 Vamwi va vaantu va ira mpuka ^vakateere ayo masáare, maa vakasea, "Kikomi, uhu noo ura muláli na mutwe ^tawóojeraa fuma kwa Mulungu." 41 Vamwi vakasea, "Uhu noo Masía!" Maa kaa, viingi vakasea, "Tuku, Masía si ari fuma Galiláaya tuku. 42 Masáare ^Yari Mpeho yasea, Masía fuma ari ichinii ra mutemi Daúdi, vyaarirwa ari mújii wa Betelehéemu, múji haantu mutemi Daúdi ^ikala." 43 Sa jeyyo, vaantu vakiigava sa Yéesu. 44 Vamwi vaavo vakasaaka kumukwaata, maa kaa, kusiina ^ayera kumukwaata tuku. 45 Valukaluka ^vakahinduke na kwa vakúulu va veeneisi va Ijuva na Mafarisáayo, ^veene vajáa vavatumire vakamukwaate Yéesu, maa vakuriwa, "Sa che si mumaréetire?" 46 Valukaluka vakavasea, "Kusiina muuntu wiingi ^analusika ja uhu muuntu tuku." 47 Mafarisáayo vakavasea, "Arumi, baa nyuunyu mwakóovirwe wuu? 48 Eri, kwatiite mukúulu umwi au Mafarisáayo umwi ^amuruma wuu? 49 Tuku! Maa kaa, ihi mpuka ya vaantu ^voo muruma, si vamányire Miiro tuku. Ava, vajumwa." 50 Aho, Nikodéemu, ura ^ajáa umwi waavo siku imwi ajáa adoma na kwa Yéesu nuuchiku, akuurya, 51 "Eri, Miiro yiita yaruma kuheera muuntu irya baa mooterera no taanga kira ^atámamaa tuku wuu?" 52 Novo vakamusea, "Baku baa weewe ni Galiláaya wafuma wuu? Doma kasole neeja Masáare ^Yari Mpeho, aho, taanga uri kusiina muláli na mutwe wa Ijuva ^afúmaa Galiláaya tuku!" 53 Aho, kira muuntu akatamany na kaayii kwaachwe.

8 Yéesu ^akahumule kukiindya, maa akatamany na Luulwii Iwa Miseitúuni. 2 Lomutóondo yaachwe namutóondo dwii, Yéesu akatamany kei na waámi wa Kaaya Njija ya Ijuva. Vaantu voosi vakatamany na kuri yeeye, akiikala isi, maa akaanda vakiindya. 3 Aho, vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vakamureeta muuntu muki umwi ^ajáa akwátirwe yooyeenda na mulume wa muuntu. Vakamwiimya kati na kati ya mpuka ya vaantu. 4 Aho, vakamuurya Yéesu voosea, "Mukiindya, uhu muuntu muki asháanirirwe yooyeenda na mulume wa muuntu. 5 Miirwii yiiti,

Músa atulairirya tumvave na mawye fuuru akwye muuntu muki ja uhu. Haaha weewe jooli woosea?" 6 Valwusa jeyyo ja mutoo sa vapate kiintu cho musitakirya. Maa kaa, Yéesu akiinama, maa akaanda tala isi na imaamba raachwe. 7 ^Vakatuube kumuurya, akiinula mutwe, maa akavasea, "Umwi waanyu ura ^asiina uri kati yaanyu, uwo ave wa ncholo kumvava na iwye uhu muuntu muki." 8 Aho, akiinama kei, maa akatala isi na imaamba raachwe. 9 ^Vakateere jeyyo, vakaanda looka umwi umwi, vakaanda vawosi. Yéesu akachaala yeemweene na ura muuntu muki ^ajáa iimire mbere yaachwe. 10 Yéesu akiinula mutwe waachwe, akamuurya ura muuntu muki, "Maáma, hai vari vara vaantu ^vaalwusa irya raako?" 11 Ura muuntu muki akasea, "Taáta, kusiina baa umwi tuku." Yéesu ne akamusea, "Baa niini si noolwusa irya raako tuku. Doma, maa kaa, kwaandira isiku kari utámamaa uri tuku." 12 Aho, Yéesu akatuuba lusika na ira mpuka ya vaantu akavasea, "Niini noo kiweeru cha weeru. Muuntu yoyoosi ^aantúbaba, si ari yeendera kilwiiryii vii kaa tuku, yeeye kuva ari na kiweeru cha nkaasu." 13 Jeyyo, Mafarisáayo vakamusea, "Wootoola ushahídi waako mweenevyo, sa jeyyo, ushahídi uwo si uri rumika tuku." 14 Yéesu akavasea, "Baa kooni nootoola ushahídi waani mweenevyo, iki ^noolwusa ni cha kimáári, sa namányire kuuntu ^nafuma na kuuntu ^noodoma. Maa kaa, nyuunyu si mumányire kuuntu ^nafuma na kuuntu ^noodoma tuku. 15 Nyuunyu mookumdamurira kwa miiririkano ya vaantu. Maa kaa, niini si noolamurira muuntu yoyoosi tuku. 16 Baa kooni noolamurira muuntu, ulamuli waani ni wa kikomi. Niini si nalámuriraa muuntu niimweene tuku, maa kaa, ni hamwi navíjaa na Taáta. Taáta noo aantuma. 17 Miirwii yaanyu vyaandikwa, ushahídi wa vaantu vaviri ni wa kimáári. 18 Niini nootoola ushahídi waani mweenevyo, na Taáta atóolaa ushahídi mweeri yaani. Yeeye noo aantuma." 19 Aho, maa vakamuurya, "Taáta waanyu hai ari?" Yéesu akavasea, "Nyuunyu si mwaamányire niini tuku. Na baa kei si mwamumányire Taáta waani tuku. Ngaari mwaamányire niini, ngaari mwamumányire Taáta waani." 20 Yéesu alwusa masáare aya, mpiindi ^akiindyáa chúumbii cha kuuntu ^vavikáa isandúku ra mpía ja Kaaya Njija. Maa kaa, kusiina muuntu ^amukwaata tuku, sa mpiindi jaachwe jijáa jikaari fika. 21 Aho, Yéesu akavasea kei vara Mafarisáayo, "Niini kiitamanyirya niise, naanyu kuunsaakira muri,

maa kaa, kukwya muri na uri waanyu. Kuuntu ^nootamanya, nyuunyu si muri daha fika tuku.” 22 Aho, vara Vayahúudi vakaanda kiyyurya, “Eri, ni kookiyyulaa iise wuu? Iki noo ^chooreka yoosea, ‘Kuuntu ^nootamanya, nyuunyu si muri daha fika tuku wuu?’” 23 Yéesu akavasea, “Nyuunyu mwafuma kuri ihi isi, na niini nafuma mweeri. Nyuunyu muri va ihi weeru, niini si ndiri wa ihi weeru tuku. 24 Iki noo ^chooreka noovawiyira, kukwya muri na uri waanyu. Kooni si mookuunduma, ‘Niini Mwaari,’ kukwya muri na uri waanyu.” 25 Aho, vakamuurya Yéesu voosea, “Weewe uri ani?” Ne akavasea, “Keende naanda vakiindya, navawiyira niini ndiri ani. 26 Natiite masáare ^yari foo yo vawiyira nyuunyu na yo valamurira. Maa kaa, lúusa ndiri yara ura ^aantuma ^yookuungwiyira ndúuse. Yeeye ni wa kimáári, na niini niwiyiraa weeru kira ^nateera fuma kwaachwe.” 27 Avo vaantu si vataanga tuku kiintu Yéesu ^avawiyiraa, ni masáare ya Taáta waachwe wa kurumwii. 28 Aho, Yéesu akavasea, “Muri humula kumwiinula na mweeri Mwaana wa Muuntu, aho, noo muri taanga kumba ‘Niini Mwaari,’ na yoosi ^natámamaa si kwa wiimiriri waani tuku, maa kaa, nalúusa yara vii Taáta waani ^aankiindya. 29 Yeeye aantuma, kei ni hamwi ari na niini. Yeeye si aandeka niimweene tuku, sa siku joosi natámamaa yara ^yamweéryaa mutima.” 30 Mpiindi Yéesu alúusaa ayo masáare, vaantu ^vari foo vakamuruma. 31 Aho, Yéesu akavasea Vayahúudi vara ^vajáa vamuraúmiere, “Kooni mukwáatiirye masáare yaani, kikomi nyuunyu muri vapooji vaani. 32 Taanga muri kimáári, na kimáári vabweeyya kiri mwiiyanjaale.” 33 Novo vakamusea, “Suusu turi vaana va Aburaháamu, na si tûnaava vatúmwa va muuntu yoyoosi tuku. Haaha jooli woosea kwiiyanjaala turi?” 34 Yéesu akavasea, “Kimaari kaa noovawiyira, muuntu yoyoosi ^atámamaa uri, uwo ni mutúmwa wa uri. 35 Mutúmwa si ari umwi wa vaantu va kaaya ya mweenenyumba waachwe siku joosi tuku, maa kaa, mwaana ni umwi wa vaantu va kaaya yaavo kwa siku ^jisiina uhero. (aiõn g165) 36 Sa jeyyo, kooni Mwaana wa Mulungu avachúnguriire, nyuunyu si muri kuva vatúmwa kei tuku, kwiiyanjaala muri kikomi. 37 Namányire nyuunyu muri vaana va Aburaháamu, maa kaa, moosaakira nkalo yo kúnjula sa moosiita ruma ukiindya waani. 38 Niini noovawiyira yara ^noona kwa Taáta waani. Viivyo, naanyu mootamama yara ^avawiyira taáta waanyu.”

39 Novo Vayahúudi vakamusea, “Aburaháamu ni taáta wiitu.” Yéesu akavasea, “Ngaari muri vaana va Aburaháamu, ngaari tumama mwiise mirimo ya Aburaháamu. 40 Maa kaa, nyuunyu moosaakira nkalo yo kúnjula, baa neembe navawiyira kimáári kira ^nateera fuma kwa Mulungu. Aburaháamu si abweeyya jeyyo tuku. 41 Nyuunyu mootamama yara ^atámamaa taáta waanyu.” Voovo vakamusea, “Suusu si vaana va huluri tuku, tatiite Taáta umwi vii, noo Mulungu.” 42 Yéesu akavasea, “Ngaari Mulungu ni Taáta waanyu, ngaari mwaanyenda, sa nafuma kwa Mulungu. Niini si nuuja kwa laviro lwaani tuku, maa kaa, ni yeeye noo aantuma. 43 Sa che si mootaanga ^cheene noovawiyira? Si mootaanga tuku, sa viintu musiina laviro lo teerera masáare yaani. 44 Nyuunyu taáta waanyu ni Ikáúlu ra Mirimu Mivi, na nyuunyu moosaaka tumama kira rataáta waanyu ^reenda tumama. Rooro ni ruulai keende ncholo, na si risáakaa kimáári tuku, sa kimáári kisiina mutimii waachwe tuku. Kati ^roolúusa uloongo, ni lúusa riise vira ^vyeeene riri, sa rooro ni iloongo na ncholo ya uloongo. 45 Maa kaa, sa viintu niini noovawiyira kimáári, nyuunyu si mookuunduma tuku. 46 Ni ani kati na kati yaanyu kikomi ari koonekya niini natiite uri? Kooni aya ^noovawiyira ni ya kikomi, sa che si mookuunduma? 47 Muuntu wa Mulungu atéeraa masáare ya Mulungu. Kiintu choobweeyya musiindwe teera kira Mulungu ^alúusa, ni sa viintu si muri va Mulungu.” 48 Aho, Vayahúudi vakamusea Yéesu, “Eri, kati ^toosea uri Musamaría na watiite murimu muvi, si talúusaa kimáári tuku wuu?” 49 Yéesu akavasea, “Niini nsiina murimu muvi tuku. Niini namunyemyaa Taáta waani, maa kaa, nyuunyu si mwaanyemyaa tuku. 50 Niini si noosaakira nkongojima yaani tuku, maa kaa, amwaari ^mweene yoosaaka niini nyemiwe, na yeeye noo mulamuli. 51 Kimaari kaa noovawiyira, muuntu yoyoosi ura ^ari kwaatya masáare yaani, uwo si ari kukwya vii kaa tuku.” (aiõn g165) 52 Aho, Vayahúudi vakamusea, “Haaha tatáangire watiite murimu muvi. Aburaháamu aakwya, viivyo baa valáali na mutwe va Ijava, ati weewe woosea, ‘Muuntu ^ari teera masáare yaani si ari kukwya tuku?’ (aiõn g165) 53 Eri, weewe uri mukuulu kulookya taáta wiitu Aburaháamu wuu? Yeeye aakwya, baa valáali na mutwe novo vaakwya. Ivi weewe wookiisea uri ani?” 54 Yéesu akavasea, “Kooni nookiibweeyirya nkongojima niini mweeneevyo, nkongojima yaani isiina kiintu

tuku. Maa kaa, ^aanyínulaa niini, ni Taáta waani, nyuunyú ^moosea ni Muluungu waanyu. 55 Baa haaha, nyuunyú si munamutaanga Muluungu tuku, maa kaa, niini namumányire. Kooni naséire si namumányire tuku, kuva ndiri muloongo ja nyuunyú. Maa kaa, niini namumányire na isáare raachwe narikwaatya. 56 Taáta waanyu Aburaháamu ajáa avyeenda maatuku kutaanga niini kuuja ndiri. Iyo siku iiyiine, maa akavyeenda.” 57 Aho, Vayahúudi vakamusea, “Weewe baa si unafikya myaaka makumi yasaano tuku, jooli de wamooná Aburaháamu?” 58 Yéesu akavasea, “Kimaari kaa noovawiyira, Aburaháamu si anavyaalwa, ‘Niini Mwaari.’” 59 Vayahúudi ^vakateere jeyyo, maa vakatoola mawye voosaaka vamuvae Yéesu. Yéesu akiivisa, maa akafuma aho Kaayii Njija.

9 Siku imwi mpiindi Yéesu ^alookáa, akamooná muuntu umwi ^ajáa muhoku keende kuvyaalwa kwaachwe. 2 Vapooji vaachwe vakamuurya, “Mukiindya, ni ani ^atumama uvi fumu uhu avyaalwe muhoku? Ni yeeye baku vavyiiri vaachwe?” 3 Yéesu akavasea, “Si yeeye tuku na si vavyiiri vaachwe ^vatumama uvi tuku. Avyaalwa muhoku sa mirimo ya Muluungu ivariyulwe mwiikalwii waachwe aha weerwii. 4 Muluungu aantuma. Viintu ^kukaari namuusi, ni mpaka tutumame mirimo yaachwe. Uchiku kuuja wiise, mpiindi ijo, si turi daha tumama tuku. 5 Mpiindi ^nkaari aha weerwii, niini ni kiweeru cha weeru.” 6 Yéesu ^akaluse jeyyo, akachwa mati isi, akabweeya fitoe na yara mati, maa akamuhaka ura muhoku miiswii. 7 Aho, akamusea, “Tamanya ukoowe iduundwii ra Silóáamu.” Silóáamu noo kusea “vaantu ^vatumwa.” Aho, ura muhoku akatamanya noo koowa, akahinduka kunu yookoona. 8 Vakaaya vaachwe na vaantu ^vajáa vamoona aho ncholo yoolomba, vakaanda kiiyurya voosea, “Eri, uhu si ura muuntu ^iikaláa aha no loomba tuku wuu?” 9 Vamwi vaavo vakasea, “Ni yeeye.” Viingi vakasea, “Si yeeye tuku ni iifwiine vii.” Maa kaa, uwo muuntu akavasea, “Ni niini.” 10 Maa kaa, voovo vakaanda muurya, “Jooli vyaviire amwi miiso yaako yookoona?” 11 Ne akavasea, “Muuntu ^aséwaa Yéesu, abwéeyiirye fitoe na mati yaachwe, akaampaka miiswii, maa akaanse, ‘Tamanya na Silóáamu ukooye kisho chaako.’ Na ^nkooye kisho, maa nkaanda kooná.” 12 Avo vaantu vakamuurya, “Uwo muuntu hai ari?” Ura muhoku akavasea, “Iyau.” 13 Aho, avo vaantu vakamutwaala

uwo muuntu ^ajáa muhoku aho ncholo na kwa Mafarisáayo. 14 Siku Yéesu ^ajáa abweeya fitoe na akamuhorya ura muhoku, ni siku ya Sabáato ijáa. 15 Jeyyo, Mafarisáayo vakaanda muurya kei ^vyeeene ajáa ahóriiwe. Ne akavasea, “Aampákire fitoe miiswii, nkooyya kisho, na haaha nookoona.” 16 Vamwi va Mafarisáayo vakasea, “Uhu muuntu si afuma kwa Muluungu tuku, sa si yookiinyemya Sabáato tuku.” Maa kaa, viingi vakasea, “Jooli muuntu muvi ari daha bweeya ishára na myuujíisa ja ihi?” Aho, maa vakiigava voovo kwa voovo. 17 Jeyyo, Mafarisáayo vakamuurya kei ura muhoku voosea, “Weewe noo ^uhóriiwe miiso ni ura muuntu, jooli woosea kwa uwo muuntu?” Yeeye akasea, “Ura ni muláli na mutwe wa Ijéva.” 18 Vara Vayahúudi si varuma kooni uwo muuntu aho ncholo ajáa muhoku tuku. Kukiimikirirya, vakavaaniirira vavyiiri va ura muhoku. 19 Vakavuurya, “Eri, uhu ni mwaana waanyu nyuunyú ^moosea ajáa avyaalwa muhoku wuu? Kooni moosea jeyyo, jooli haaha yookoona?” 20 Vavyiiri vaachwe vakavasea, “Ni kimáári uhu ni mwaana wiiswi na ni kimáári ajáa avyaalwa muhoku. 21 Maa kaa, si tootaanga ni jooli aándire kooná tuku, na baa si tootaanga ni ani ^amuhóriirye tuku. Muuryi mweeneevyo, si musinga tuku, luusa ari mweeneevyo.” 22 Vavyiiri vaachwe vajáa valúusa jeyyo, sa voofáa Vayahúudi. Vayahúudi vajáa vasea, kooni muuntu amurúmire Yéesu noo Masía, kibiriwa ari fuma sinagógii. 23 Noo ^chooreka vavyiiri vaachwe vajáa vasea, “Muuryi mweeneevyo, si musinga tuku.” 24 Aho, vakúulu va Vayahúudi vakamwaaniirira lwa kaviri ura ^ajáa muhoku vakamusea, “Muheere Muluungu nkongojima kooni ni kimáári woolúusa! Suusu tamányire uhu muuntu ^akuhóriirye ni muvi.” 25 Maa yeeye akavasea, “Niini si namányire kooni ni muvi tuku. Kiintu kimudu ^namányire ni iki, niini ni muhoku nijáa, na haaha nookoona.” 26 Maa vakamuurya, “Che uwo muuntu akubwéeyiirirye? Jooli akutúunukwiire miiso yaako?” 27 Ura ^ajáa muhoku akavasea, “Nahúmwiire vawiyira, naanyu si mookunteerera tuku. Sa che moosaaka nivawiyire kei? Eri, saaka mwiise muve vapooji vaachwe wuu?” 28 Aho, vakamutukira voomusea, “Weewe noo mpooji vaachwe, suusu turi vapooji va Músa. 29 Tamányire Muluungu alúusika na Músa, maa kaa, si tamányire uhu muuntu kuntu ^afuma tuku.” 30 Ura ^ajáa muhoku akavasea, “Iki ni kiintu cho hwaalarya! Ati si mumányire kuntu ^afuma tuku,

maa kaa, aantúunukwiire miiso yaani. **31** Tamányire Muluungu si atéeraa kuloomba kwa vavi tuku, yeeye atéeraa kuloomba kwa voosi ^vamunyemyaa na ^vatúmmaa kira ^asákaa. **32** Keende weeru yuumbwa, si tinateera muuntu amuhóriirye muuntu ^avyaalwa muhoku tuku. (aïñ g165) **33** Ngaari uhu muuntu si afuma kwa Muluungu, ngaari si adáhire tumama chochoosi tuku.” **34** Novo vakamusea, “Weewe wavyaalwa na warerwa uvii. Eri, watiite laviro lo tukiindya suusu wuu?” Aho, maa vakamukibirya na weerwii. **35** Yéesu akateera vajáa vamukíbirye ura muuntu fuma sinagóogii. Yéesu akamushaana maa akamuurya, “Eri, muruma wiise Mwaana wa Muuntu wuu?” **36** Ura muuntu akamuurya Yéesu, “Mukúlu, uhu muuntu ni ani? Ngwyiira sa niini nimurume.” **37** Yéesu akamusea, “Wamwiine, noo uhu ^yooluusika na weewe.” **38** Ura muuntu akasea, “Mukúlu, narúmire.” Aho, maa akamwiinamira Yéesu. **39** Yéesu akamusea, “Niini nuuja na aha weerwii jo lamurira, sa vahoku voone na vara ^voónaa vave vahoku.” **40** Kujáa kwatiite Mafarisáayo vamwi ^vajáa heehi na Yéesu ^vakateere jeyyo, maa vakamusea, “Ati, baa suusu turi vahoku wuu?” **41** Yéesu akavasea, “Ngaari muri vahoku, ngaari musiina uri tuku, maa kaa, sa viintu moosea koonu mwiise, mukaari muri na uri.”

10 “Kimaari kaa noovawyiira, muuntu yoyoosi kooni si ñngiire na waámii ya muundi ko tweera na mutiryaangwii, maa kaa, ñngire ko tweera na haantu ñngi, uwo ni mwiivi na muhóki. **2** Muuntu ^ñngiraa ko tweera na mutiryaangwii, uwo noo murísi wa muundi. **3** Mulaangiririyi wa mutiryaango amuyúuriraa, na muundi jatéeraa sawúti yaachwe. Aániriraa muundi jaachwe kwa marina yaavo, na ajifúmyaa na weerwii. **4** ^Ari humula kujifumya muundi jaachwe na weerwii, ajilóngoreraa na muundi jaachwe jamutúubaa sa jamányire sawúti yaachwe. **5** Ijo muundi, si jiri mutuuba mweni tuku, maa kaa, mutiija jiri sa si jamányire sawúti yaachwe tuku.” **6** Yéesu avawyiira lusímo ulu, maa kaa, si vataanga tuku ^cheene aluusáa. **7** Aho, Yéesu akavasea kei, “Kimaari kaa noovawyiira, niini noo mutiryaango wa muundi. **8** Voosi vara ^valongoola kuva varísi va muundi mpiindi niini ^nijáa nkaari kuuja, avo ni vívi na vahóki, muundi si ja vateera tuku. **9** Niini noo mutiryaango. Muuntu yoyoosi ^ari kiingira na waámii ko tweera kuri niini, lamuririwa ari, kiingira ari na fuma ari,

na turya ari urísi ^wabooha. **10** Mwiivi uújaa sa iive, uulae au asaambule. Maa kaa, niini nuuja sa muundi jive nkaasu na jive na iyo nkaasu ^yakiimana. **11** Niini ndiri murísi muuja. Murísi muuja atóolaa nkaasu yaachwe sa muundi jaachwe. **12** Mutumami ura si ^ari murísi wa muundi, na kei muundi si ^jiri jaachwe, uwo ari koonu mbuujj yookuujja, tiija ari na jireka ari muundi. Mbuujj yakíimíríraa ikukikuki ra muundi na jiingi jíipasaa. **13** Mutumami atíjjaa, sa si íitwéetyaa sa muundi tuku. **14** Niini ndiri murísi muuja. Na namányire muundi jaani na muundi jaani jaamányire niini, **15** ja ^vyeeene Taáta aamányire niini, na niini namamányire Taáta. Kei, niini nootoola nkaasu yaani sa muundi jaani. **16** Natiite muundi jiingi si ^jiri ja íhi waama. Ni mpaka nijireete, nojo jiteere sawúti yaani. Jeyyo, jive ufyu umwi na murísi umwi. **17** Taáta waani aanyenda niini sa nootoola nkaasu yaani sa niipate kei. **18** Kusiina muuntu ^ari daha kuumpoka nkaasu yaani tuku, maa kaa, niini noo nookiitoola nkaasu yaani ko keenda. Niini natiite wiimiriri wo toola nkaasu yaani, na kei natiite wiimiriri wo va nkaasu kei. Ni Taáta waani mweeneevyo noo ^aandairiya mbweeyye jeyyo.” **19** Sa ayo masáare, Vayahúudi vakiigava. **20** ^Vari foo vaavo vakasea, “Uhu muuntu atiite murimu mavi na ni musari. Sa che toomuteerera?” **21** Viingi vakasea, “Aya si masáare ya muuntu ^ari na murimu mavi tuku. Eri, murimu mavi daha uri tannukula miiso ya vahoku wuu?” **22** Haaha, uko Yerusaléemu kujáa kwatiite ngovi yo talarya Kaaya Njija ya Ijeva, na ni mpiindi ja mpeho jijáa. **23** Yéesu ni Kaayii Njija ajáa, na akava yooyeenda waámii ^uséwaa Waama wa Solomóoni. **24** Vayahúudi vajáa aho, vakamuriingirira, maa vakamuurya Yéesu voosea, “Fuuru naadi uri tuuba kutulumya mitima? Tawyiire ilaarii, kooni weewe noo Masía.” **25** Yéesu akavasea, “Nahumula vawyiira, na nyuunyu si mooruma tuku. Masáare ^meene noobweeyya kwa irina ra Taáta yookoonekya niini ndiri ani. **26** Maa kaa, si mooruma tuku, sa si muri va ikukikuki ra muundi jaani tuku. **27** Muundi jaani jatéeraa sawúti yaani. Niini najimányire na jaantúubaa. **28** Niini najihéeraa nkaasu ya siku ^jisiina uhero, na si jiri rimira vii kaa tuku. Kei kusiina muuntu ^ari daha kuumpoka fuma mikonwii yaani tuku. (aïñ g165, aïñios g166) **29** Taáta waani yeeye aampeera iji muundi, ni mukuuu kulookya voosi, na kusiina ^ari daha kumuhoka fuma mikonwii yaachwe tuku. **30** Niini na Taáta, ni umwi!” **31** Aho, maa Vayahúudi vakatoorera

mawye kei voosaaka vamuvae fureru akwye. **32** Maa kaa, Yéesu akavasea, “Navoónekiirye mirimo miija ^iri foo fuma kwa Taáta. Ni sa kirikwi moosaaka kunvava na mawye muunjulae?” **33** Vayahúudi vakamusea, “Si tookuvaa na mawye sa mirimo miija ^wootumama tuku, maa kaa, ni sa uhiintiki waako kwa Muluungu. Weewe uri muuntu vii, wookiibweezya uri Muluungu.” **34** Yéesu akavasea, “Eri, si vyaandikwa Miirwii yaanyu, ‘Niini nasea, nyuunyuu ni miluungu’ tuku wuu?” **35** Kooni avaanirira miluungu vara ^vahokera isáare raachwe, na isáare ra Muluungu ni ra kikomi siku joosi, **36** eri, sa che moosea noomhiintikira Muluungu kati noosea, ‘Niini ndiri Mwaana wa Muluungu?’ Taáta noo ^aantalarya na ^aantuma kuri weeru. **37** Kooni si nootumama mirimo ya Taáta waani, reki kuunduma. **38** Maa kaa, kooni nootumama mirimo ya Taáta, baa kooni si mookuunduma niini, rumi iyo mirimo. Kwa njira iyo, taanga muri na tuuba muri taanga, Taáta na niini, kei niini na Taáta, ni kiintu kimwi.” **39** Vayahúudi ^vakateere ayo, maa vakayera kumukwaata kei, maa kaa, akavahonyoka mikonwii yaavo. **40** Yéesu akadoma na firiro ya luuji lwa Yorodáni, fureru hara haantu Yooháni Mubatisáji ^abatisiryáa vaantu hara mbere, maa akiikala uko. **41** Vaantu ^vari foo vakuuja na kwa Yéesu, maa vandoosea, “Yooháni si abweezya ishára tuku, maa kaa, kira isáare ^alusaa kwa uhu muuntu ni ra kimáari.” **42** Aho, vaantu ^vari foo vajáa aho, vakamuruma Yéesu.

11 Kujáa kwatiite muuntu umwi ^aséwaa Lasáaro, muuntu wa iturii ra Besanía. Uhu Lasáaro ajáa alwaala. Maruumbu yaachwe Maríia na Maárita novo viikaláa iturii ra Besanía. **2** Uhu Maríia noo ^ajáa amuhaka Yéesu makuta ^yanyukira, na akamuhonola majeo na njwiri jaachwe. **3** Jeyyo, Maríia na Maárita maruumbu ya Lasáaro, vakatuma mulomo na kuri Yéesu voomusea, “Mukúlu, kijeengi chaako ^wamweenda ni mulwiri.” **4** Maa kaa, Yéesu ^akateere ayo, akasea, “Ulwiri uhu si uri reeta inkwya tuku, ni so muretera Muluungu nkongojima, na kwa njira iyo, Mwaana wa Muluungu abweezyiriwe nkongojima.” **5** Yéesu ajáa aveenda maatuku vii vala Maárita, Maríia na iruumbu raavo Lasáaro. **6** Jeyyo, ^akateere Lasáaro ni mulwiri, akiikala aho haantu ^ajáa kwa siku iviri. **7** Siku iviri ^jikalooke, maa akavasea vapooji vaachwe, “Hendi tuhinduke na Yudea.” **8** Vapooji vaachwe vakamusea, “Mukiindya, amwi ni ira siku vii Vayahúudi vasaakáa kukuvaa na mawye ukwye.

Na haaha woosaaka hinduka nooko kei?” **9** Yéesu akavasea, “Eri, siku si itiite masaa ikimi na yaviri ya muusi tuku wuu? Muuntu kooni yooyeenda namuusi si ari kiikunguvarya kuuu kwaachwe tuku, sa koona iise kiweeru cha ihi weeru. **10** Maa kaa, kooni muuntu yooyeenda nuuchiku, kunguvala ari, sa asiina kiweeru isii yaachwe tuku.” **11** ^Akahumule lusaa aya, Yéesu akavasea, “Kijeengi chiiswi Lasáaro alíire, maa kaa, ni tamanya niise nkamwiinukye.” **12** Vapooji vaachwe vakamusea, “Mukúlu, kooni alíire tulo, hola ari.” **13** Kiintu Yéesu ^alusáa aha ni inkwya ya Lasáaro, maa kaa, vapooji si vataangáa tuku, viiseáa kira ^yoolusaa kuri Lasáaro ni alíire tulo vii. **14** Sa jeyyo, Yéesu akavawiyira pusu, “Lasáaro akwíire. **15** Baa neembe ni jeyyo, navyeéndire sa nyuunyuu, sa viintu naari nsiina kura mpiindi Lasáaro ^aakukwya, sa madahe kuunduma. Haaha hendi na kwaachwe.” **16** Aho, mupooji waachwe umwi ^asewáa Tomáasi, irina riingi vamwaaniriraa Maása, akavasea viivaachwe, “Hendi baa suusu, tukakwye hamwi ne.” **17** Yéesu ^akafike uko Besanía, akashaana Lasáaro avéeriire mbiririri kwa siku ine. **18** Ituri ra Besanía ni heehi rijáa na múuji wa Yerusaléemu, ja ulíhi wa kilomíita itatu. **19** Vayahúudi ^vari foo vajáa vuújire noo vafiita vala Maárita na Maríia, sa viintu vajáa vawúlarirwe ni iruumbu raavo Lasáaro. **20** Maárita ^akateere Yéesu amwaari yookuua, akatamanyaa noo musingirirya. Maa kaa, Maríia akachaala kaayii. **21** Maárita akamusea Yéesu, “Mweenevyoosi, ngaari waari umwaari aha, ngaari iruumbu raani si akwíire tuku. **22** Maa kaa, taanga niise baa haaha kiintu chochoosi ^uri muloomba Muluungu, kuheera ari.” **23** Yéesu akamusea, “Iruumbu raako fufuka ari.” **24** Maárita akamusea, “Namányire siku ya uhero wa weeru fufuka ari.” **25** Yéesu akamusea, “Niini noo uwo ufufúko na nkaasu. Yoyoosi ^aandúmaa niini baa neembe ari kukwya, kuva ari nkaasu. **26** Na yoyoosi ^ari mooyo na ^aandúmaa niini si ari kukwya vii kaa tuku. Eri, yaruma wiise aya wuu?” (aion g165) **27** Maárita akamusea, “Mweenevyoosi naruma weewe noo Masía Mwaana wa Muluungu, ura ^yookuua na kuri weeru.” **28** Maárita ^akahumule lusaa ayo, akatamanyaa noo mwaanirira mwaanaavo Maríia na ivarwii, akamusea, “Mukiindya amwaari aha yookwaanirira.” **29** Maríia ^akateere jeyyo, akiinuka chaangu, maa akatamanyaa na kwa Yéesu. **30** Yéesu ajáa akaari kiingira na iturii, ajáa akaari hara haantu Maárita ^ajáa amushíhiine. **31** Vara Vayahúudi ^vajáa na Maríia kaayii vuújire noo

mufiita, ^vakoone iinukire chaangu, maa akafuma na weerwii, vakamutuuba sa viiseaa ni tamanya iise na mbiririri noo rira. **32** Maríia ^akafike hara haantu ^ajaa Yéesu na ^akamoone Yéesu, akachwaama majewii yaachwe kunu yoosea, “Mweenevyoosi, ngaari waari aha, ngaari iruumbu raani si akwfire tuku.” **33** Yéesu ^akamoone Maríia yoorira, na ^akoone na vara Vayahúudi ^vajaa vamutúbire novo voorira, akiiteera usungu mutimii, maa akavisula. **34** Aho, akavuurya, “Hai mumutaahiire?” Vakamusea, “Mweenevyoosi, yeenda tukoonkeye.” **35** Aho, Yéesu akaanda rira. **36** Vayahúudi vakasea, “Laangi ta viintu ^ajaa amweenda Lasáaro!” **37** Maa kaa, viingi vakasea, “Eri, uhu si noo ura ^amuhorya muhoku, sa che si adaha kitira Lasáaro adiire kukwya?” **38** Yéesu kunu aviswfire mutimii, akafika mbiririri. Iyo mbiririri ni ya mpaanga ijaa, na ijaa yakunikirirwa na iweye ikuulu mryaangwii. **39** Yéesu akavasea, “Seyyi iwe mryaangwii.” Maárita, iruumbu ra uhu ^ajaa awúliire, akasea, “Aai aándire nyuka, sa avéeriire mbiririri kwa siku ine.” **40** Yéesu akamusea Maárita, “Si nakuséire kooni wooruma kooni uri nkongojima ya Mulungu tuku wuu?” **41** Aho, vakariseyya rira iweye. Yéesu akalaanga kurumwii, maa akasea, “Taata, kuusa sa wantéire. **42** Namányire weewe wantéeraa mpiindi joosi, maa kaa, ni luusa niise aya, sa ihi mpuka ya vaantu ^iri aha irume weewe noo ^wantuma.” **43** ^Akaluuse jeyyo, akaanirira na sawúti nkuulu yoosea, “Lasáaro, fuma na weerwii!” **44** Lasáaro akafuma kunu mikono yaachwe na mawulu yaachwe yafárimbirirwe ntaami ja sáanda ya kitáni. Kei da kisho chaachwe kijaa chafárimbirirwe na ntaami njeru. Yéesu akavasea, “Muchunguli, na mreki iitamanyirye.” **45** Jeyyo, Vayahúudi ^vari foo vara ^vajaa vuújire noo mufiita Maríia, na ^vajaa voona yara Yéesu ^ajaa abwéeyiirye, maa vakamuruma. **46** Maa kaa, vamwi vaavo vakatamanya na kwa Mafarisáayo noo vawyiira yara Yéesu ^ajaa atámamire. **47** Sa jeyyo, vakúulu va veeneisi va Ijava na Mafarisáayo vakaanirira Balása Nkuulu ya Vayahúudi, maa vakasea, “Jooli turi bweeyya? Uhu muuntu yobweeyya ishára na myuujisa ^iri foo. **48** Kooni tamurékiire atuube bweeyya jei, vaantu voosi muruma vari, na Varúumi kuja vari, na saambula vari isi yiitu na Kaaya yiitu Njija.” **49** Umwi waavo ^asewaa Kayáafa ^ajaa mweeneisi mukuulu mwaaka uwo, akavasea, “Nyuuny si mamányire kiintu tuku! **50** Eri, si mookoona ni vyabooha muuntu umwi

kukwya sa vaantu, kulookya vaantu va isi yoosi kusira imalo tuku wuu?” **51** Kayáafa si aluusa masáare aya ko keenda kwaachwe tuku. Maa kaa, yeeye noo ajaa mweeneisi mukuulu mwaaka uwo, sa jeyyo, ni laala alaalaa na mutwe Yéesu kukwya ari sa isi ya Vayahúudi. **52** Na si sa isi ya Vayahúudi veene vii tuku, maa kaa, sa avajiinge vaana voosi va Mulungu ^viipasa, vave hamwi. **53** Kwaandira siku iyo, vakarya nchuungo yo maulaa Yéesu. **54** Sa jeyyo, Yéesu akareka yeenda ko kiiyonekya kwa Vayahúudi. Akiinuka aho, akatamanya na ituri ^raséwaa Efuraímu, ^iriri heehi na isi ya ibaláangu. Akiikala uko hamwi na vapooji vaachwe. **55** Ngovi ya Vayahúudi iséwaa Paásika, ijaa yaséngeriire, vaantu ^vari foo vakaambuka na Yerusalému fuma maturii, vakatamanya noo kiijirula ngovi iyo si inafika. **56** Vaantu vakava voomusaakira Yéesu. Novo ^vakijiinge hamwi Kaayii Njija, vakaanda kiiyurya, “Jooli mookiisea? Uhu muuntu si ari kuja vii kaa tuku na ngovii wuu?” **57** Vakúulu va veeneisi va Ijava na Mafarisáayo, vajaa valairirya voosea, kooni muuntu yoyoosi atáangire kuuntu Yéesu ^ari, avatwaarire mulomo sa vakamukwaate.

12 Siku musasatu de ifike ngovi ya Paásika, Yéesu akatamanya na Besanía, múujii haantu ^iikalaa Lasáaro, ura ^ajaa amufufula. **2** Uko, vaantu vakamwiimirya neeja kiiwalo ja nyemi kwa Yéesu. Maárita akava yoovatumamira vayeni. Lasáaro ne ni umwi wa vara ^vajaa viikyire méesii hamwi na Yéesu. **3** Maríia akatoola chúpa ya núusu líita ya makuta ^yanyúkíraa ya iyoombe ikulukuulu. Aho, akamuhaka Yéesu makuta majewii, maa de indoomuhonola na njwiiri jaachwe. Nyumba yoosi ikanyukira makuta. **4** Maa kaa, Yúda Isikarióoti, umwi wa vapooji ikimi na vaviri, ura ^ari muvarinduka Yéesu, akasea, **5** “Sa che aya makuta ^yanyukira si yaváirwe iyoombe ra mpía ja dinári magana yatatu, na mpía ijo vaheewe vakiva?” **6** Yúda aluusa jei, si sa avooneráa mbavariri vakiva tuku, maa kaa, ni sa viintu ajaa mwiívi. Yeeye noo iikalaa na mufuko wa mpía, na kweene iivaa mpía fuma aho mufukwii. **7** Aho, Yéesu akasea, “Mreki. Awula makuta aya ^yanyukira, akayaviika, sa siku yaani yo taahwa. **8** Vakiva novo muri siku joosi, maa kaa, si muri kuva na niini siku joosi tuku.” **9** Mpuka nkuulu ya Vayahúudi vakateera Yéesu amwaari uko Besanía, maa vakuja si so jo moona Yéesu vii tuku, maa kaa, baa so moona Lasáaro. Uhu

Lasáaro Yéesu ajáa amufufula. 10 Jeyyo, vakúúlu va veeneisi va Ijuva vakarya nchuungo yo muulaa Lasáaro. 11 Sa Lasáaro, Vayahúudi ^vari foo vajáa vareka kutuuba vakúúlu vaavo, maa vakamuruma Yéesu. 12 Lomutóondo yaachwe, mpuka nkuulu ya vaantu ^ng'eene ijáa yuújire na ngovii, ikateera Yéesu amwaari njirii yookuujja na Yerusaléemu. 13 Aho, vakawuna matáampi ya mitéende, maa vakatamanyaa noo musingirirya, kana vootula isóso voosea, "Aduumbwe Mweenevyoosi! Atalariwa yeeye ^yookuujja kwa irina ra Ijuva. Atalariwa Mutemi wa Isiraeli." 14 Aho, Yéesu akashaana mwaana wa ndákwi, akiiverekya ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, 15 "Nyuunyu vaantu va múuji wa Sayúuni, koofi tuku, laangi, Mutemi waanyu yookuujja, iivérekiirye mwaana wa ndákwi." 16 Mpiindi ijo, vapooji va Yéesu si vataanga aya masáare tuku. Maa kaa, Yéesu ^akahinduke na kurumwii, aho de vakakumbukira aya masáare yajáa yaandikwa sa yeeye, na yajáa yatamamwa kwaachwe. 17 Mpuka ya vaantu ira ^ijáa ne mpiindi ^amwaaniriraa Lasáaro fuma mbiríríi, akamufufula, vakatuuba koonekya ko kwaarya aya masáare. 18 Sa jeyyo, mpuka ya vaantu ikadoma noo musingirirya, sa voosi vajáa vatéire uwo muujíisa Yéesu ^ajáa abweeyiirye. 19 Maa kaa, Mafarisáayo vakiisea voovo kwa voovo, "Kooni mwiise wuu? Si turi tumama kiintu chochoosi tuku, weeru yoosi yoomutuuba yeeye vii." 20 Haaha, vamwi va vaantu ^vajáa vatamanyaa noo mwiinamira Mulungu mpiindi ja ngovi ya Paásika, ni Vagiriki vajáa. 21 Ava vaantu vakatamanyaa na kwa Filípi. Uhu Filípi meevoo ni iturii ra Besáida ^iriri isi ya Galiláaya kujáa. Vakamuloomba voosea, "Mukúlu, tooloomba tulúusike na Yéesu." 22 Filípi akiita muwyiira Anderéa, maa voosi vaviri vakatamanyaa noo muwyiira Yéesu. 23 Yéesu akavasea, "Mpiindi ja Mwaana wa Muntu kubweeyiriwa nkongojima jafikire. 24 Kimaari kaa noovawyiira, kooni mpeke ya ngáano si iwíire isi ikakwya, chaala iri viintu iri mpeke imwi vii. Maa kaa, kooni yakwíire, yavyáalaa mpeke ^jiri foo. 25 Muntu yoyoosi ^eenda nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, muntu yoyoosi ^isúula nkaasu yaachwe aha weerwii, kiilamurirya ari kwa siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 26 Muntu yoyoosi ^aantúmamiraa niini, ni mpaka aantuube. Na haantu ^ndiri veera baa yeeye veera ari. Taáta waani munyemya ari yoyoosi ^aantúmamiraa. 27 Haaha mitima waani

woólolokiire maatuku vii. Che kaa ndiri lúusa? Nduuse, "Taáta, ndamurirya fuma mpiindii ihi ya uturikiri wuu?" Tuku, si ndiri loomba jeyyo tuku, sa nuujja ji nturikire mpiindi iji. 28 Taáta, bweeyirya irina raako nkongojima." Aho, sawúti fuma kurumwii ikasea, "Naribwéeyiriirye nkongojima na kei, ribweeyirya ndiri nkongojima." 29 Mpuka ya vaantu ^ijáa hara ^ikateere iyo sawúti, maa ikasea, "Kwakiririmire." Vamwi vakasea, "Murimu muujja walúusikire ne." 30 Yéesu akavasea, "Sawúti ihi ^mwatéire si sa niini tuku, maa kaa, ni sa nyuunyu. 31 Haaha, mpiindi ja ihi weeru kulamurirwa, jafikire. Irimu noo kusea mukúlu wa ihi weeru kibiriwa riise ni Mulungu. 32 Maa kaa, niini ^ndiri kiinulwa na mweeri, varuta ndiri vaantu voosi wuujje na kwaani." 33 Yéesu alúusa jei, koonekya ni inkwya iri jooli ^ari kukwya. 34 Ira mpuka ya vaantu ikamusea, "Suusu tateera fuma Miirwii yiitu yasea, Masía kava ari amwaari kwa siku ^jisiina uhero. Haaha sa che woosea vaantu mwiinurirya vari Mwaana wa Muntu? Eri, Mwaana wa Muntu ni ani?" (aiōn g165) 35 Yéesu akavasea, "Kiweeru kikaari na nyuunyu kwa mpiindi vii. Sa jeyyo, yeendi viintu ^mukaari na ikyo kiweeru, sa mudíire remeerwa ni kilwiirya. Kooni muntu yooyeenda kilwiirya, si amányire na kuntu ^yootamanyaa tuku. 36 Mpiindi muri na iki kiweeru, kirumi kiweeru, sa muve vaantu va kiweeru." ^Akahumule lúusa ayo, Yéesu akavareka vaantu, maa akiita kiivisa. 37 Baa neembe Yéesu abweeyya ishára na myuujíisa ^iri foo mbere yaavo, si vamuruma tuku. 38 Vyaava jeyyo, sa yakiimane masáare ya muláali na mutwe Isáaya viintu ^yasea, "Ee Ijuva, ni ani aruma masáare yiiswi? Kei, ani oonekiwa ngururu jaachwe ni Ijuva?" 39 Jeyyo, si vamuruma tuku ja ^vyeeene Isáaya alúusa haantu hingi, 40 "Mulungu avahokurya miiso yaavo, na mitima yaavo abweeyya ifafe, sa vasiindwe kooni kwa miiso yaavo, na vasiindwe taanga na mitima yaavo, kari luu vavalanduke, nivahon'ye tuku." 41 Isáaya alúusa aya, sa ajáa oona nkongojima ya Yéesu, na akalúusa masáare yaachwe. 42 Baa neembe ni jeyyo, ^vari foo kati na kati ya vakúúlu va Vayahúudi vakamuruma. Maa kaa, sa Mafarisáayo, si valúusa italii tuku, sa voofáa kibiriwa vari masinagóogii. 43 Avo vakúúlu vajáa veenda nkongojima ja vaantu, kulookya nkongojima ^jifúmaa kwa Mulungu. 44 Aho, Yéesu akavasea jei na sawúti nkuulu, "Muntu ^aandúmaa niini, si aandúmaa niini vii tuku, maa kaa,

amurúmaa ura ^aantuma. 45 Yoyoosi ^aanyona niini, amoona ura ^aantuma. 46 Niini nuuja nive kiweeru cha ihi weeru, sa muuntu yoyoosi ^ari kuunduma adiire chaala kilwiiriyi. 47 Muuntu ^ayatéeraa masáare yaani baa yakwaatyá tuku, niini si nkaluusire irya raachwe tuku. Sa si nuuja jo lamurira weeru tuku, kiri vyoova jeyyo, nuuja jo lamurirya weeru. 48 Ura ^aansítaa na si ^ahókeraa masáare yaani, uwo atiite mulamuli. Masáare ayo ^noolúusa noo ^yakaluusire irya siku ya uhéro wa weeru. 49 Niini si noolúusika kwa lúviro lwaani tuku, maa kaa, kwa lúviro lwa Taáta ^aantuma, yeeye aandairirya nduuse, na ^vyeeene nasaakwa nduuse. 50 Niini namányire ulairiri waachwe ni nkaasu ya siku ^jisiina uhéro. Haaha iki ^noolúusa ni kira vii Taáta ^aandairirya nduuse.” (aiōnios g166)

13 Siku ya ngovi ya Paásika ijáa yaséngerihire. Yéesu akataanga mpiindi jaachwe jo kiinuka fuma kuri weeru no tamanya na kwa Taáta waavo, jijáa jafkire. Yéesu ajáa aveenda vaantu vaachwe ^vajáa aha weerwii maatuku vii, akavalaira kuveenda fuuru uhéro. 2 Mpiindi ja iwulo, Yéesu na vapooji vaachwe vakiikala kurya kiiwulo. Ikúúlu ra Mirimu Mivi rijáa rahúmwiire kumwiingira mutimii Yúuda mwaana wa Simóoni Isikarióoti amavalanduke Yéesu. 3 Yéesu ajáa amányire Taáta ajáa amuheera viintu vyoosi mikonwii yaachwe. Kei ajáa amányire yeeye afuma kwa Mulungu na hinduka ari na kwa Mulungu. 4 Aho, Yéesu akareka kurya, akiinuka, akafumya nkáancho yaachwe, akatoola táwulo, maa akiichuunga mukiiswii. 5 Akakurira maaji ibésenii, maa akaanda vooyya majeo vapooji vaachwe, maa de indoovahonola na ira táwulo ^ajáa iimútiire mukiiswii. 6 ^Akafike kwa Simóoni Peéteri, maa Peéteri akamuurya, “Mukúlu, ati weewe wunjoyye majeo niini?” 7 Yéesu akamusea, “Weewe si wootaanga kira ^nootumama haaha tuku. Maa kaa, mpiindi ^jookuúja taanga uri.” 8 Peéteri akamusea Yéesu, “Baa siku imwi, si uri kunjoyya majeo yaani vii kaa tuku.” Aho, Yéesu akamusea, “Kooni si nakoóyyiirye majeo, usiina lútaami na niini tuku.” (aiōn g165) 9 Aho, Simóoni Peéteri akamusea, “Mukúlu, kunjoyya majeo vii tuku, njoyya mikono baa na mutwe waani.” 10 Yéesu akamusea, “Muuntu ^ahúmwiire koowa, si asaakwa oowe kei tuku, maa kaa, kooyya majeo vii. Nyuunyu mweérire, maa kaa, si kira muuntu tuku.” 11 Yéesu ajáa amumányire ^mweene ari mavarinduka, noo

^chooreka asea, “Mweérire, maa kaa, si voosi tuku.” 12 Yéesu ^akahumule kuvooyya vapooji vaachwe majeo, akatoola nkáancho yaachwe, akiivikira, maa akiikala kei kurya. Aho, akavasea vapooji vaachwe, “Eri, mwatáangire kira ^navabwéeyyiirye wuu? 13 Nyuunyu mwaanyániriraa niini ‘Mukiindya’ na ‘Mweenevyoosi,’ ikyo ^mulúusaa ni kimáari na noo ^vyeeene ndiri. 14 Sa jeyyo, kooni niini ^ndiri Mweenevyoosi na Mukiindya waanyu navoóyyiirye majeo, viivyo baa nyuunyu mundookiyyoyya majeo nyuunyu kwa nyuunyu. 15 Navoónekiirye jei sa mundookiibweeyyirya ja ^vyeeene niini navabwéeyyiirye. 16 Kimaari kaa noovawyiira, mutumami si mukúlu kulookya mweenenyuumba waachwe tuku. Kei, ura ^atumwa si mukúlu kulookya ura ^amutuma tuku. 17 Kooni muyatáangire aya, Mulungu vatalarya ari kooni mooyatumama. 18 Si noolúusa aya kuri nyuunyu voosi tuku. Navamányire vara ^navasaawula. Maa kaa, ni lúusa niise aya sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane ja ^vyeeene yalúusa, ‘Ura ^aríjaa na niini, noo ^aankiikiine.’ 19 Ni kuvawyiira niise aya haaha, viintu ^yakaari fumira, sa ^yari fumira, murume, ‘Niini Mwaari.’ 20 Kimaari kaa noovawyiira, muuntu yoyoosi ura ^amuhókeraa ura ^namutuma, aampókeraa niini. Na niini Taáta aantuma. Jeyyo, ura ^aampókeraa niini, amuhókeraa Taáta.” 21 Yéesu ^akahumule lúusa aya masáare, mutima waachwe ukaava, maa akoonekya ko sea, “Kimaari kaa noovawyiira, umwi waanyu kunvarinduka ari.” 22 Vapooji vaachwe vakiilaanga voovo kwa voovo, sa si vataangáa ni ani ^yoomulúusa tuku. 23 Kujáa kwatiite mupooji waachwe umwi Yéesu ^ajáa amweenda. Yeeye ajáa iisikiriirye kipeembii cha Yéesu. 24 Simóoni Peéteri akamukonyera sa amuurye Yéesu ni ani ^yoomulúusa. 25 Ura mupooji kunu iisikiriirye kwa Yéesu akuurya yoosea, “Mweenevyoosi, ni ani?” 26 Yéesu akamusea, “Ni ura ^ndiri muheera iri ibéendu ra mukáate ^ndiri tukya aha luumbwii.” Sa jeyyo, ^akatukye rira ibéendu ra mukáate luumbwii, akamuheera Yúuda mwaana wa Simóoni Isikarióoti. 27 Yúuda ^akahokere rira ibéendu ra mukáate, Irimu rikamwiingira. Aho, Yéesu akamusea Yúuda, “^Cheene woosaaka tumama, tumama chaangu.” 28 Maa kaa, kusiina baa umwi aho méesii ^ataanga sa che Yéesu alúusire jeyyo tuku. 29 Sa viintu Yúuda noo ^akwaatáa mufuko wa mpía, viingi vakiisea Yéesu amuséire akawule viintu

^vyoosaakwa sa ngovi ya Paásika, au avahaere vakiva mpíá kiduudi. **30** Jeyyo, ^akahokere rira ibéendu ra mukáate, haaho akafuma na weerwii. Na mpiindi ijo ni uchiku ujáa. **31** Yúuda ^akafume na weerwii, Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Haaha Mwaana wa Muuntu ahúmwiire bweeyiriwa nkongojima, ne Mulungu abwéeyiriwe nkongojima kuri yeeye. **32** Kooni Mulungu abwéeyiriwe nkongojima kwa njira ya Mwaana, Mulungu ne mabweeyirya ari nkongojima kuri yeeye mweeneeyyo, na bweeyya ari jeyyo haaha vii. **33** Vanavaani vaduudi, nkaari na nyuunyuni kwa mpiindi nduudi vii. Kuunsaakira muri, maa kaa, ja ^vyeeene navawiyira vakúúlu va Vayahúudi, viivyo baa nyuunyuni ni kuvawiyira niise haaha, kuuntu ^nootamanya, nyuunyuni si muri daha fika tuku. **34** Haaha ni kuvaheera niise ulairiri mufya, ‘Mwiiyende, ja ^vyeeene niini naveenda nyuunyuni, viivyo naanyu mwiiyende.’ **35** Kooni mwiiyéndire nyuunyuni kwa nyuunyuni, vaantu voosi taanga vari nyuunyuni muri vapooji vaani.” **36** Aho, Simóoni Peéteru akamuurya Yéesu, “Mweeneeyoosi, na hai wootamanya?” Yéesu akamusea, “Na kuuntu ^nootamanya si uri daha kuuntuuba haaha tuku, maa kaa, kuuntuuba uri siku ^jookuúja.” **37** Peéteru akamuurya, “Mweeneeyoosi, sa che si ndiri kutuuba haaha? Niini nímire neeja kutoola nkaasu yaani sa weewe.” **38** Yéesu akamuurya, “Peéteru, eri, kimaari toola uri nkaasu yaako sa niini? Kimaari kaa nookuwiyira, lomutóondo namutóondo nkukulume si inaviika, luusa uri katatu si waamányire tuku.”

14 Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Kari murékeraa mitima yaanyu indooturikira tuku, murumi Mulungu na kei ndumi niini. **2** Kaayii kwa Taáta waani, kwatiite haantu ho kiikala ^hari foo. Ngaari si viri jeyyo, ngaari navawiyira. Haaha, ni tamanya niise noo viimirya neeja haantu ho kiikala. **3** Na ^ndiri tamanya no kooviimirya neeja haantu ho kiikala, kuúja ndiri kei no vasumula na kwaani, sa haantu ^ndiri veera niini, baa nyuunyuni mvere haaho. **4** Nyuunyuni mwímányire njira ^yatamanya na haantu ^noodoma.” **5** Aho, Tomásí akamusea, “Mweeneeyoosi, suusu si tumányire na haantu ^wootamanya tuku, jooli turi kwiitaanga njira?” **6** Yéesu akavasea, “Niini noo njira, kimáári na nkaasu. Kusiina muuntu yoyoosi ^ari kuúja na kwa Taáta tuku, ni mpaka atweere na kwaani vii. **7**

Ngaari mwaamányire niini, ngaari mwamumányire baa Taáta. Kwaandira haaha mwamumányire Taáta waani, baa kei mwamwíne.” **8** Filípi akamusea Yéesu, “Mukúlu, toonekye Taáta waanyu, naasu twiikinkime.” **9** Yéesu akamusea, “Filípi niikala na nyuunyuni mpiindi joosi iji, ati si waamányire tuku? Muuntu yoyoosi ^aanyona niini, amoono Taáta. Haaha jooli woookunse, “Toonekye Taáta?” **10** Eri, si wooruma niini na Taáta, kei Taáta na niini ni kiintu kimwi tuku wuu? Masáare ^noovawiyira si miiririkano yaani tuku, kiri vyoova jeyyo, Taáta, yeeye na niini turi kiintu kimwi, noo atúmamaa mirimo ko tweera niini. **11** Rumi yara ^noovawiyira, niini na Taáta, kei Taáta na niini ni kiintu kimwi. Maa kaa, kooni si mooruma aya ^nooluusa, ndumi niini sa mirimo ^nootumama. **12** Kimaari kaa noovawiyira, yoyoosi ^aandúmaa niini, tumama ari mirimo ^natúmamaa. Na kikomi tumama ari mikúúlu kulookya ihi, sa niini ni tamanya niise na kwa Taáta. **13** Kiintu chochoosi ^muri loomba kwa irina raani, niini tumama ndiri. Kwa njira iyo Taáta abweeyiriwe nkongojima ko tweera Mwaana. **14** Kiintu chochoosi ^muri loomba kwa irina raani, niini tumama ndiri.” **15** “Kooni mwaanyenda, kwaatya muri ndairiri jaani. **16** Niini muloomba ndiri Taáta, yeeye vaheera ari Mwaambiriryi, ne kiikala ari na nyuunyuni kwa siku ^jisiina uhero. (aion g165) **17** Uhu Mwaambiriryi noo Mutima wa kimáári. Vaantu va weeru si vari daha kumuhokera tuku, sa si vamoónaa tuku na si vamumányire tuku. Maa kaa, nyuunyuni mwamumányire sa ni hamwi ari na nyuunyuni na kiikala ari mitimii yaanyu. **18** Si ndiri vareka nyuuveene ja varekwa tuku, maa kaa, kuúja ndiri kei na kwaanyu. **19** Mpiindi kiduudi, weeru si iri kuunyona kei tuku, maa kaa, nyuunyuni kuunyona muri. Sa viintu niini ndiri nkaasu, baa nyuunyuni kava muri nkaasu. **20** Siku iyo taanga muri niini na Taáta waani ni kiintu kimwi, na nyuunyuni na niini, kei niini na nyuunyuni ni kiintu kimwi turi. **21** Muuntu yoyoosi ^amányire na ^akwáatyaa ndairiri jaani, uwo noo ^aanyenda. Na ura ^aanyenda niini, Taáta waani mweenda ari na niini mweenda ndiri na kwiiyonekya ndiri kwaachwe.” **22** Aho, mpooji waachwe umwi ^aséwaa Yúuda, si Yúuda Isikarióoti tuku, akamuurya Yéesu, “Mukúlu, jooli vyavíire woosaaka wiiyonekye kwiiswi vii na si kwa weeru yoosi tuku?” **23** Yéesu akamusea, “Muuntu yoyoosi ^aanyenda, kwaatya ari isáare raani, Taáta waani mweenda ari, na suusu

kūja turi na kwaachwe noo kiikala hamwi ne. **24** Maa kaa, mūntu si ^aanyenda, si ari kwaatya masáare yaani tuku. Aya masáare ^mooteera si yaani tuku, ni ya Taáta yeeye aantuma. **25** Navawyíirire masáare aya yoosi, viintu ^nkaari hamwi na nyuuny. **26** Maa kaa, Taáta waani varetera ari Mwaambiriryi, noo kusea Mutima Mūja, ūwo Taáta mutuma ari kuri nyuuny kwa irina raani, yeeye vakiindya ari masáare yoosi na kuvakumbusikya ari yoosi ^navawyíira. **27** Varekera niise mwiikalo mūja, mwiikalo waani mūja kvaheera niise. Si noovaheera mwiikalo waani mūja ja ^vyeeene weeru itóolaa tuku. Kari mūdoojuwika mitimii yaanyu tuku na kari mūdookoofa chochoosi tuku. **28** Mwateera noosea, 'Kiitamanyirya niise, maa kaa, kūja ndiri kei.' Ngaari kimaari mwaanyenda, ngaari mwavyeëndire kuteera nootamany na kwa Taáta, sa Taáta ni mukuulu kulookya niini. **29** Niini noovawyíira aya mpiindi ^yakaari fumira, sa ^yari fumira, muundume. **30** Si ndiri tuuba lūsika masáare ^yari foo kuri nyuuny tuku, sa ūra mukúulu wa weeru, noo kusea Irimu, rimwaari rookūja. Rooro risiina laviro kuri niini tuku. **31** Niini nootumama yara Taáta ^aandairirya ntumame, sa vaantu voosi vataange niini namweenda Taáta waani. Haaha inuki, hendi tulooke fuma aha.

15 Niini ndiri musabíbu wa kikomi, na Taáta waani ni murimi. **2** Kira itáampi raani rira si ^ritúungaa ndiwa, Taáta aritémaa akariseyya. Na kira itáampi ^ratúungaa ndiwa, Taáta aripútiraa sa rituungetuunge. **3** Nyuuny mwahumula puutirwa no jirulwa ko tweera ukiindya waani ^navawyíira. **4** Muve kiintu kimwi na niini, naani kuva ndiri kiintu kimwi na nyuuny. Itáampi si riri tūnga ndiwa rooreene tuku, kooni si rakwaatana na musabíbu. Viivyo baa nyuuny si muri daha kuva na ndiwa tuku, kooni si mavíire kiintu kimwi na niini. **5** Niini ni musabíbu, na nyuuny ni matáampi. Ūra ^atúubaa kuva kiintu kimwi na niini, na niini kuva kiintu kimwi ne, ūwo atúungaa ndiwa munumūnu. Sa nyuuny veene vii si muri daha tumama chochoosi tuku. **6** Mūntu yoyoosi ūra si ^ari kiintu kimwi na niini, ni ja itáampi rakerwa, rikūuma. Matáampi ja ayo, yúmaa, yakajiingwa maviivi, yakafweitirwa mootwii, maa yakamalwa. **7** Nyuuny kooni mwavíire kiintu kimwi na niini, na masáare yaani yíkyiire isii yaanyu, loombi chochoosi ^moosaaka, na heewa

muri. **8** Vapooji vaani va kikomi, vatúungaa ndiwa ^jiri foo. Sa jeyyo, voónekyaa ukúulu wa nkongojima ya Taáta. **9** Naveenda nyuuny ja ^vyeeene Taáta aanyenda niini. Sa jeyyo, ikali kuri kweenda kwaani. **10** Kooni mwakwáatiirye ndairiri jaani, kiikala mweende kuri kweenda kwaani, ja ^vyeeene niini nakwaatya ndairiri ja Taáta, jo kiikala kuri kweenda kwaachwe. **11** Navawyíirire aya, sa kuvyeenda kwaani kuve isii yaanyu na kuvyeenda kwaanyu kukiimane. **12** Ūlairiri waani ni ūhu, iyendi nyuuny kwa nyuuny, ja ^vyeeene niini naveenda nyuuny. **13** Kusiina mūntu ^ari na kweenda kukuulu ja ūku tuku, mūntu kutoola nkaasu yaachwe sa vijeengi vyaachwe. **14** Nyuuny ni vijeengi vyaani, kooni mootumama yara ^navalairirya. **15** Si ndiri vaanirira kei vatumami tuku, sa mutumami si amányire kira mweenenyuumba waachwe ^yootumama tuku. Kiri vyoova jeyyo, niini noovaanirira nyuuny vijeengi, sa navawyíira yoosi ^nateera fuma kwa Taáta waani. **16** Si nyuuny mwaansaawula niini tuku, kiri vyoova jeyyo, ni niini navasaawula muve vapooji vaani. Navasaawula muve na ndiwa si ^jisíraa. Sa jeyyo, chochoosi ^muri muloomba Taáta kwa irina raani, vaheera ari. **17** Haaha, ūlairiri waani noo ūhu, iyendi. **18** Kooni weeru yavaswíire nyuuny, taangi ijáa yaansuula niini ta. **19** Ngaari muri va ihi weeru, ngaari weeru yaveenda ja ^vyeeene yeenda vaantu vaachwe. Maa kaa, nyuuny si muri va ihi weeru tuku, na niini navasaawula fuma kuri ihi weeru. Noo ^chooreka weeru yavasuula. **20** Kumbukiri rira isáare ^navawyíira, 'Mutumami si ari mukuulu kulookya mweenenyuumba waachwe tuku.' Kooni vaanturikirya niini, vaturikirya vari baa nyuuny. Maa kaa, kooni vakwáatiirye isáare raani, kwaatya vari baa isáare raanyu. **21** Ayo yoosi vabweeyirya vari sa irina raani, sa voovo si vamumányire ūra ^aantuma tuku. **22** Ngaari si mūja no lūsika novo, ngaari vasiina irya ra ūvi tuku. Maa kaa, haaha vasiina cho lūsa cho seyya ūvi waavo tuku. **23** Mūntu yoyoosi ūra ^aansuula niini, amusuula baa Taáta waani. **24** Ngaari si nabweeeya myuujíisa ^ihwáalaryaa kwaavo kusiina mūntu ^anabweeeya, ngaari vatiite kiintu cho kitorirya ūvi waavo. Maa kaa, haaha viiyona myuujíisa yoosi, na baa neembe ni jeyyo, vaansuula niini na Taáta waani. **25** Aya yafumira, sa yara masáare ^yaandikwa Miirwii yaavo yakiimane, 'Vaansuula bweete.' **26** Niini mutuma ndiri Mwaambiriryi na kuri nyuuny fuma kwa Taáta, noo

kusea Mutima Mũja. Yeeye ^ari kũja, kũnkunukula ari kwa vaantu koonekya kikomi niini ni ani. 27 Nyuunyu naanyu saakwa muri moonekye kikomi masáare yaani, sa ni hamwi mujáa na niini keende ncholo.

16 Navawýĩĩire yoosi aya, sa kari ji mureke kuunduma tũkũ. 2 Vakibirya veende fuma masinagóogii. Na fika jiri mpiindi ^vuula veende vookiisea ni tumama viise murimo wa Mũlungũ. 3 Tumama veende ayo, sa si vamamányire Taáta tũkũ, na si vaamányire baa niini tũkũ. 4 Maa kaa, navawýĩĩire masáare aya, sa ira mpiindi ^iri fika, mukumbukire nijáa navawýĩĩira. Si navawýĩĩira ayo hara ncholo tũkũ, sa viintũ nijáa hamwi na nyuunyu. 5 Haaha niini ni tamanya niise na kwa Taáta yeeye aantuma. Maa kaa, kusiina baa umwi ^yookuunjyura tũkũ, ^Na hai woodoma? 6 Sa viintũ navawýĩĩire masáare aya, mitima yaanyu yaviswĩire maatuku vii. 7 Maa kaa, ni kimáári noovawýĩĩira, ni vyabooha kwaanyu nootamanya na kwa Taáta. Sa kooni si natámiinye, uwo Mwaambiriryi si ari kũja na kuri nyuunyu tũkũ. Maa kaa, kooni natámiinye, mutuma ndiri na kuri nyuunyu. 8 Yeeye ^ari kũja, koonekya ari kikomi weerũ ni mbi, laira ari uwoloki na ulamuli. 9 Kwa uvi, kuvalaira eende kikomi vaantu ni vavi sa vasiita kuunduma. 10 Kwa uwoloki, kavoonekya eende kikomi niini ni mawoloki, sa tamanya niise na kwa Taáta, na si mukũnyĩine kei tũkũ. 11 Kwa ulamuli, kavoonekya eende kikomi Mũlungũ valamurira ari, sa alũsa irya ra Irimũ, rooro noo Ikúũũ ra ^vatámamaa uvi. 12 Nkaari na masáare ^yari foo yo vawýĩĩira, maa kaa, haaha si muri daha kũyahokera tũkũ. 13 Mutima uwo wa kimáári ^ari kũja, valongoola ari mutaange kimáári choosi. Si ari lũsa masáare yaachwe tũkũ, maa kaa, lũsa ari yara yoosi ^ari teera na vawýĩĩira ari masáare ^yari kũja. 14 Yeeye kavoonekya eende nkongojima yaani, sa masáare ^ĩindoovawýĩĩira ni yara ^yari kwaani. 15 Viintũ vyoosi ^ari novyo Taáta, ni vyaani. Noo ^chooreka noovasea, masáare ^ĩindoovawýĩĩira ni yara ^yari kwaani. 16 Jachĩĩire mpiindi kiduudi vii si muri kũnyona tũkũ, na jachĩĩire mpiindi kiduudi vii kũnyona muri.” 17 Aho, vamwi va vapooji vaachwe vakiiyurya, “Ni che ^yoolũsa kati ^yoosea, ^Jachĩĩire mpiindi kiduudi vii si muri kũnyona tũkũ, na jachĩĩire mpiindi kiduudi vii kũnyona muri?” Na ni che yoolũsa

kati ^yoosea, “Tamanya niise na kwa Taáta?” 18 Vakatuuba kiiyurya, “Ni che yoolũsa kati ^yoosea, ^Mpiindi kiduudi?” Si tootaanga ^cheene yoolũsa tũkũ.” 19 Yéesu akataanga kira ^voosaaka muurya, maa akavasea, “Ni kiiyurya mwiise ni che ^noolũsa kati ^noosea, ^Jachĩĩire mpiindi kiduudi vii si muri kũnyona tũkũ, na jachĩĩire mpiindi kiduudi vii kũnyona muri wuu?” 20 Kimaari kaa noovawýĩĩira, nyuunyu rira muri no myaa, maa kaa, vaantu va weerũ vyeenda vari. Kuvisũula muri, maa kaa, kuvisũula kwaanyu kũva kuri kũveenda. 21 Mũntũ muki ^yootamanya no kiichungula avisũula sa mpiindi yo turikira yafikire. Maa kaa, ^ari humula kiichungula, si akũmbukiraa usũungũ tũkũ sa avĩjaa na cheerũ sa arétire mwaana na aha weerwii. 22 Viivyo, nyuunyu mwatiite usũungũ haaha, maa kaa, ^ndiri kũja kei na kwaanyu, kũva muri na cheerũ mitimii. Aho, kusiina ^ari daha seyya ikyo cheerũ mitimii yaanyu tũkũ. 23 Sikũ iyo ^iri fika, si mukaanóombire kiintũ chochoosi tũkũ. Kimaari kaa noovawýĩĩira, chochoosi ^muri loomba Taáta waani kwa irina raani, vaheera ari. 24 Fũrũ haaha si munaloomba chochoosi kwa Taáta kwa irina raani tũkũ. Loombi, naanyu heewa muri, sa kũveenda kwaanyu kukiimane. 25 Noovawýĩĩira aya masáare kwa símo. Mpiindi kũja yiise, si ndiri lũsika na nyuunyu kwa símo tũkũ, vapusurira ndiri pwaa ^vyeeene Taáta waani ari. 26 Sikũ iyo, muloomba muri Taáta kwa irina raani. Si noosea valoombera ndiri kwa Taáta kipaango chaanyu tũkũ. 27 Taáta mweeneevyo aveenda nyuunyu, sa nyuunyu mwaanyenda niini, na mwaanduma nafuma kwa Taáta. 28 Nafuma kwa Taáta nkũja na kuri weerũ, maa kaa, haaha looka niise fuma kuri weerũ, na hindũka niise na kwa Taáta.” 29 Aho, vapooji vaachwe vakamusea, “Haaha woolũsika pusu, si wootumia símo tũkũ. 30 Haaha tatángire weewe wamányire kira kiintũ, na baa kusiina ^choobweeyya mũntũ yoyoosi akuurye chochoosi tũkũ. Ayo, noo yabwéeyĩirye turume weewe wafuma kwa Mũlungũ.” 31 Yéesu akavasea, “Haaha mwarũmire wuu? 32 Mpiindi yasengerĩire, kei yahũmwĩire fika. Paswa muri, kira mũntũ na kaayii kwaachwe, na kũndeka muri niimweene. Maa kaa, si ndiri niimweene tũkũ, sa Taáta waani ni hamwi ari na niini. 33 Navawýĩĩire masáare aya, sa mũve na mwiikalo mũja mitimii yaanyu, sa viintũ muri kiintũ kimwi na niini. Kuri weerũ turikiriwa muri, maa kaa, koofi tũkũ, sa niini niisiinda weerũ.”

17 Yéesu ákahumule luusa aya, akalaanga kurumwii, akasea, “Taáta, ira mpiindi yaani yaffkire. Mubweeyirye nkongojima Mwaana waako, sa Mwaana waako ne akubweeyirye nkongojima.

2 Weewe waampeera wiimiriri wo longoola vaantu voosi va weeru, sa nivaheere nkaasu ya siku ájisiina uhero vara voosi áwaampeera. (aiðnios g166) **3** Iyo nkaasu ya siku ájisiina uhero noo ihi, vakutaange Mulungu weemweene wa kikomi, na vamutaange Yéesu Kirisitu, ámutuma kuri weeru. (aiðnios g166) **4** Niini nakubweeyirya nkongojima ko kiimikirirya ura murimo áwaampeera ntumame. **5** Ee Taáta, haaha nookulomba mbweeyirya nkongojima mbere yaako, nkongojima ira ánjáa noyo mpiindi átujáa hamwi na weewe, mpiindi si áujáa unumba weeru.

6 Taáta nakuvaryula ávyeeene uri kwa vaantu vara áwaampeera fuma kuri weeru. Ava vaantu ni vaako vajáa, na ákaampeera niini vakava vaani. Voovo vakwaatya isáare raako. **7** Haaha vatáangire viintu vyoosi áwaampeera ni kwaako vyafuma, **8** sa niini navaheera isáare rira áwaampeera, novo varihokera. Voovo vataanga kikomi niini nafuma kwaako, na kei varuma ni weewe waantuma. **9** Noovaloombera avo, sa ni vaantu vaako. Si nooloombera vaantu voosi va weeru tuku, kiri vyoova jeyyo, noovaloombera avo áwaampeera. **10** Vaantu voosi ándiri novo, ni vaako, na voosi áuri novo ni vaani. Novo vookumbweeyirya nkongojima. **11** Haaha niini kiinuka niise aha weerwii nuje na kwaako, maa kaa, ava vaantu vaako vakaari aha weerwii. Taáta Muuja, nookulomba uviimirire kwa ngururu ja irina raako áwaampeera, sa vave kiintu kimwi ja niini na weewe viintu turi kiintu kimwi. **12** Mpiindi ánjáa novo, naviimiriraa kwa iro irina áwaampeera. Naviimirira vyabooha. Kusiina árimira tuku, ni ura umudu vii, yeeye ájáa ni wo malwa sa Masáare áYari Mpeho yakiimane. **13** Taáta haaha ni na kwaako nookuja. Maa kaa, ni luusa niise masáare aya, viintu ánkaari aha weerwii, sa vave na cheeru áchakiimana mitimii yaavo. **14** Niini navawyiira vapooji vaani isáare raako, maa kaa, weeru yavashula sa viintu voovo si va weeru, ja niini viintu si ndiri wa ihi weeru. **15** Niini si nooloomba uvaseyye aha weerwii tuku, maa kaa, nooloomba uviimirire fuma kwa ura Muvi. **16** Voovo si vari va ihi weeru tuku, ja niini viintu si ndiri wa ihi weeru. **17** Taáta, isáare raako ni kikomi, jeyyo, vatalarye vaantu vaako kwa kikomi ikyo. **18** Ja viintu áwantuma niini kuri weeru, viivyo baa

niini navatuma kuri weeru. **19** Haaha ni kwiitalarya niise sa voovo, sa voovo novo vatalariwe kikomi. **20** Taáta si nooloomba sa ava vapooji vaani vii tuku, maa kaa, noovaloombera baa vara ávari kuunduma, so teera ukiindya waavo. **21** Taáta nooloomba voosi vave kiintu kimwi, ja viintu niini ándiri kiintu kimwi na weewe, na weewe áuri kiintu kimwi na niini. Kei nooloomba vave kiintu kimwi na suusu, sa weeru itaange ni weewe áwantuma niini. **22** Nkongojima ira áwaampeera, naani navahiire, sa vave kiintu kimwi, ja viintu suusu áuri kiintu kimwi. **23** Niini ni kiintu kimwi ndiri novo, na weewe ni kiintu kimwi uri na niini. Nooloomba vave vakiimana hamwi, sa kwa njira ihi, weeru yoosi itaange weewe waantuma, na waveenda ja ávyeeene waanyenda niini. **24** Taáta, ni mpiima yaani ava áwaampeera vave hamwi na niini hara haantu ándiri. Sa voone nkongojima yaani ira áwaampeera, sa waanyenda, baa mwaariyo wa weeru si unaviikwa. **25** Taáta Mwoloki, baa neembe weeru si ikumányire, niini nakumányire, na ava vamányire weewe waantuma. **26** Niini navakiindya ávyeeene uri, na kei tuuba ndiri kubweeyya jeyyo, sa vaveende vaanaavo ja ávyeeene waanyenda, kei niini nive kiintu kimwi novo.”

18 Yéesu ákahumule kulusa masáare ayo, akiinuka na vapooji vaachwe, maa vakadoma na firiro ya ilolo ra Kediróoni. Uko kujáa kwatiite iwunda ra miseitúuni. Yéesu na vapooji vaachwe vakiingira aho iwundii. **2** Yúuda ura áamavarinduka Yéesu, ájáa ahamányire aho haantu, sa Yéesu na vapooji vaachwe vadamáa kweene na aho. **3** Yúuda akuja na aho iwundii alóngoriire mpuka ya valwi nkoondo va Kirúumi, na vamwi va vatumami fuma kwa vakúulu va veeneisi va Ijuva na Mafarisáayo. Vara valwi nkoondo na vatumami vajáa vakwáatiriire vimuri, masasaanku na mata. **4** Yéesu ájáa amányire yoosi áyari mufumira. Akiturirya mbere yaavo, maa akavasea, “Ani moomusaakira?” **5** Voovo vakamusea, “Yéesu wa Nasaréeti.” Yéesu akavasea, “Noo niini.” Aho, Yúuda ura áamvalanduka, ájáa íimire hamwi na vara vavi. **6** Yéesu ákavasee “Noo niini,” vakahinduka na nyuma, maa vakawya na isi. **7** Akavuurya kei, “Ani moomusaakira?” Novo vakamusea, “Yéesu wa Nasaréeti.” **8** Yéesu akavasea, “Nahúmwiire kuvawyiira noo niini. Kooni mookuunsaakira niini, vareki ava viilookere.” **9** Masáare aya áyafumira sa isáare rira

^aluuusa rikiimane, “Vara ^waampeera si namutaaha baa umwi vii tuku.” 10 Simóoni Peéteri ajáa atiite nyaasuka njatwii. Akakuula, maa akamutema kutu kwa kulume mutúmwa wa mweeneisi mukuulu, kukadumuka dúú. Uwo mutúmwa irina raachwe noo Maálíko asewáa. 11 Aho, Yéesu akamusea Peéteri, “Fuuririra nyaasuka yaako na njatwii. Eri, si wootaanga nasaakwa ninywe ndavo ya uturikiri, ja ^vyeeene Taáta aampeera nturikiriwe tuku wuu?” 12 Aho, mpuka ya valwi nkoondo na mukúúlu wa vakúúlu vaavo, na vatumami va vakúúlu va Vayahúudi, vakamukwaata Yéesu, maa vakamuchuunga. 13 Vakamutwaala ta na kwa Anáasi. Uhu Anáasi ni mukúlu wa Kayáafa ajáa. Na Kayáafa noo ajáa mweeneisi mukuulu mwaaka uwo. 14 Kayáafa uko nyuma ajáa avasea vakúúlu va Vayahúudi, ni vyabooha muuntu umwi akwye sa vaantu. 15 Haaha, Simóoni Peéteri na mpooji wiingi vamutuubáa Yéesu. Uhu mpooji wiingi ajáa amányirwe ni mweeneisi mukuulu. Sa jeyyo, akiingira na Yéesu fuuru balásii ya nyuumba ya mweeneisi mukuulu. 16 Maa kaa, Peéteri ajáa íimire weerwii, mbarimbari ya muryaango. Aho, ura mpooji wiingi ^ajáa amányirwe ni mweeneisi mukuulu, akafuma na weerwii, akaluuusika na muuntu muki umwi ^imiriraa aho muryaangwii, maa akamurekera Peéteri iingire na nyuumbii. 17 Ura muuntu muki akamuurya Peéteri, “Eri, weewe naawe si umwi wa vapooji va uhu muuntu tuku wuu?” Peéteri akamusea, “Tuku, aka niini tuku.” 18 Sa viintu kujáa na mpheho, vara vatumami na valukaluka va mweeneisi mukuulu vajáa vakóriirye mooto wa makala, viimire yookoota. Peéteri ne ajáa íimire hamwi novo, yookoota mooto. 19 Mpiindi jiijo, mweeneisi mukuulu akamuurya Yéesu masáare ya vapooji vaachwe, na masáare ya ukiindya waachwe. 20 Yéesu akamusea, “Niini nalúusaa masáare yaani kiweerwii kwa kira muuntu. Sikú joosi nakfindyaa sinagógii na Kaayii Njija ya Ijuva, haantu Vayahúudi ^vari foo ^viijíingaa. Niini si nalúusaa kiintu chochoosi kimbiso tuku. 21 Sa che wookuunjura niini? Vuurye vara ^vateera kira ^nakfindyaa. Voovo vamányire kira ^nalúusaa.” 22 Yéesu ^akaluuse jei, umwi wa valukaluka ^ajáa íimiire hechi ne, akamuvaa ikóofi, maa akamusea, “Eri, jei noo ^vyeeene wuúyiryaa mweeneisi mukuulu wuu?” 23 Yéesu akamusea, “Kooni nalúusire kiintu ^chaviíha, hooni toola ushahiídi wa uvi waani. Maa kaa, kooni nalúusire kimáári, sa che waanváire?” 24 Aho, Anáasi akamutwaala

Yéesu na kwa Kayáafa mweeneisi mukuulu, kunu akaari achúungirwe. 25 Mpiindi Simóoni Peéteri ^ajáa íimire yookoota mooto, vamwi va vara ^vajáa aho, vakamuurya voosea, “Eri, weewe si umwi wa vapooji vaachwe tuku wuu?” Yeeye akasiita yoosea, “Aka, niini tuku.” 26 Umwi wa vatumami va mweeneisi mukuulu, munduu na ura ^ajáa adumulwa kutu ni Peéteri, akamusea, “Eri, si nakwiine kura iwundii uri hamwi na Yéesu tuku wuu?” 27 Peéteri akasiita kei, haaho nkukulume ikaviika. 28 Aho, vakamusumula Yéesu fuma kwa Kayáafa, maa vakamutwaala fuuru ijuumbii ra kitemi ra gávana Piláato. Mpiindi ijo, ni namutóondo uchiku kujáa. Vayahúudi si viingiraa na nyuumbii tuku, sa vadiire kuva na njeo, aho, vadahe kurya chóorya cha Paásika. 29 Sa jeyyo, Piláato akafuma na weerwii haantu ^vajáa, maa akavuurya, “Eri, uhu muuntu che abwéeyiirye moomusitaakya kwaani?” 30 Voovo akamusea, “Ngaari uhu muuntu si abwéeyiirye kiintu kivi, ngaari si tamureetire na kwaako tuku.” 31 Aho, maa Piláato akavasea, “Musumuli nyuunyu, mukamulamurire kwa Miiro yaanyu.” Maa kaa, Vayahúudi akamusea, “Suusu tusiina wiimiriri wo kuulaa muuntu yoyoosi tuku.” 32 Ayo yabweeyiwa jeyyo, sa rira isáare ^aluuusa Yéesu ni inkwya iri jooli ari kukwya, rikiimane. 33 Aho, Piláato akiingira na ijuumbii raachwe, akamwaanirira Yéesu, maa akamuurya, “Eri, weewe uri mutemi wa Vayahúudi wuu?” 34 Yéesu akamusea, “Aya ^wooluusa ni masáare yaako mweeneevyo baku vaantu viingi vakuwyiirire masáare yaani?” 35 Piláato akamusea, “Eri, niini ndiri Myahúudi wuu? Vaantu va isi yaako na vakúúlu va veeneisi va Ijuva noo vakuréetire na kwaani. Ni che ubwéeyiirye?” 36 Yéesu akamusea, “Utemi waani si wa ihi weeru tuku. Ngaari viri jeyyo, ngaari vapooji vaani valwíire nkoondo ndiire veera mikonwii ya Vayahúudi. Maa kaa, Utemi waani si wafuma kuri ihi weeru tuku.” 37 Piláato akamuurya yoosea, “Haaha, weewe uri mutemi wuu?” Yéesu akamusea, “Weewe waséire, niini ndiri mutemi. Sa jeyyo, niini navyaalwa, na nuuja aha weerwii sa nivoonekye vaantu kimáári. Muuntu yoyoosi ^atuubaa ikyo kimáári, akwáatyaa masáare yaani.” 38 Piláato akamusea Yéesu, “Kimáári noo che?” Aho, Piláato ^akaluuse jeyyo, akafuma na weerwii, maa akiita noo vasea valongooli va Vayahúudi, “Niini si nookoonu uvi wowoosi kwa uhu muuntu tuku. 39 Maa kaa, nyuunyu mwatiite tuuva yo loomba nimorekere muuntu umwi

^moosaaka fuma muniyololwii, mpiindi ja ihi ngovi ya Paásika. Eri, saaka mwiise nimuchungurire mutemi wa Vayahúudi wuu?" 40 Maa kaa, voovo vakatulatuula isóso voosea, "Uhu tuku, tuchungurire Baráaba." Uhu Baráaba ni muvarinduki wa wiimiriri wa Kirúumi ajáa.

19 Aho, Piláato akalairiya Yéesu anuswe mijeléedi, maa valukaluka vakamuvaa. 2 Valwi nkoondo vakaluka kisasaavo cha miíwa, vakamuvikira mutwii na kei vakamurwiika ingo ya kitemi ^iri gyaa. 3 Vakava vootamanya na mbere ya Yéesu, maa de vandomuluumbya ko muhenchula voosea, "Lumbi niijo ee mutemi wa Vayahúudi," kunu voomulatula makóofi. 4 Piláato akafuma kei na weerwii, akavasea vara vaantu ^vajáa viijíngire aho, "Laangi, namuréetire Yéesu na kunu weerwii kei, sa mutaange niini si nookoonu uvi wowoosi kwaachwe tuku." 5 Aho, Yéesu akafuma na weerwii kunu iivikiire kisasaavo cha miíwa, na ira ingo ^iri gyaa. Piláato akavasea, "Laangi, muuntu mweeneevyo ni uhu!" 6 Vakúulu va veeneisi va Ijuva na valukaluka ^vakamoone Yéesu, vakatulatuula isóso voosea, "Muning'in'ye musaláabii fuuru akwye! Muning'in'ye musaláabii fuuru akwye!" Piláato akavasea, "Musumuli nyuunyu mukamuning'in'ye, niini si nookoonu uvi wowoosi kwaachwe tuku." 7 Vayahúudi vakamusea Piláato, "Suusu tatiite Mwiiro, uwo Mwiiro wasea, yoosaakwa akwye sa yoosea yeeye ni Mwaana wa Mulungu." 8 Piláato ^akateere jeyyo, akoofa munumunni kulookya. 9 Akiingira kei na ijuumbii raachwe ra kitemi, maa akamuurya Yéesu, "Hai wafuma?" Maa kaa, Yéesu akakirinya sawu, si aluusa isáare roroosi tuku. 10 Piláato akamusea, "Si woosaaka kuuyirya tuku wuu? Si wootaanga natiite wiimiriri wo kurekera, na wiimiriri wo kuning'in'ya musaláabii fuuru ukwye tuku wuu?" 11 Yéesu akamusea, "Weewe ngaari usiina wiimiriri wowoosi mweeri yaani tuku, ngaari si wooheewa ni Mulungu. Sa jeyyo, ura ^aanvikiire mikonwii yaako, atiite uvi kulookya." 12 Piláato ^akateere jeyyo, akaanda saakira njira yo murekera Yéesu. Maa kaa, Vayahúudi vakatulatuula isóso voosea, "Kooni wamurekiire muuntu uhu, weewe si uri kijeengi cha Kaisári tuku. Muuntu yoyoosi ^iibwéeyya mutemi, amusiitaa Kaisári mutemi wa Rúumi." 13 Piláato ^akateere aya masáare, akamureeta kei Yéesu na weerwii. Akiikala ichuumbii raachwe ro lamurira ^riri

haantu ^haséwaa Mutambalala wa Iwye, na Kieburanía Gabáata. 14 Haaha siku iyo, ni siku yo kiimya neeja ngovi ya Paásika ijáa, na ijáa yafikire mpiindi ja mpoloonge. Piláato akavasea Vayahúudi, "Mutemi waanyu nu aha." 15 Maa kaa, voovo vakatulatuula isóso voosea, "Museyye! Museyye! Muning'in'ye musaláabii fuuru akwye." Piláato akavuurya, "Eri, moosaaka nimuning'in'ye musaláabii mutemi waanyu wuu?" Vakúulu va veeneisi va Ijuva vakamusea, "Suusu tusiina mutemi wiingi tuku, tatiite Kaisári vii." 16 Aho, Piláato akamukwaatya Yéesu mikonwii ya Vayahúudi, sa ^vakamuning'in'ye musaláabii fuuru akwye. Aho, valwi nkoondo vakamusemula Yéesu. 17 Yéesu akavereka musaláaba waachwe, akakwaata njira yo doma na haantu ^haánirirwaa Goligóota na Kieburanía, noo kusea Kisáaya cha Mutwe. 18 Aho, noo haantu ^vamuning'in'ya musaláabii fuuru akakwa. Vaantu vaviri vajáa vaning'iniwa hamwi ne, kira muuntu musaláabii waachwe, umwi mukono wa kulame, na wiingi mukono wa kumooso, ne Yéesu katikati. 19 Piláato akalairiya yaandikwe masáare na yaviikwe mweeri ya musaláaba. Masáare ayo ni jei yajáa yasea, "Yéesu wa Nasaréeti, mutemi wa Vayahúudi." 20 Masáare aya, yajáa yaandikwa kwa ndusika ya Kieburanía, Kirúumi na Kigiríki. Vayahúudi ^vari foo vasomáa ayo, sa haantu ^vajáa vamuning'in'ya musaláabii fuuru akakwa ni heehi kujáa na múuji wa Yerusaléemu. 21 Vakúulu va veeneisi va Ijuva va Vayahúudi vakamusea Piláato, "Kaandika, 'Mutemi wa Vayahúudi' tuku, andika jei, 'Muuntu uhu ase, niini ndiri mutemi wa Vayahúudi.'" 22 Piláato akavasea, "'Cheene niini naándikire, naándikire!" 23 Valwi nkoondo ^vakahumale kumuning'in'ya Yéesu musaláabii, vakatoola ingo jaachwe, maa vakajigava malundu yani. Kira mulwi nkoondo akasumula ilundu rimwi. Nkáancho yaachwe ijáa yachumirirwa ko domerera fuma mweeri fuuru isi, na ijáa isiina muláwo tuku. Noyo vakiitoola. 24 Vakiwiyyira voosea, "Kari twiimoole ihi nkáancho tuku, hendi tavae mbare sa tataange ni ani ari kiisumula." Aya yafumira sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane ja ^vyeeene yasea, Viigavira ingo jaani, na nkáancho yaani vakiivaira mbare. Jeyyo, noo ^vyeeene valwi nkoondo vabweeyya. 25 Heehi na musaláabii wa Yéesu, kujáa kwatiite Mariia íyo waavo, mwaanaavo na íyo waavo, Mariia muki wa Kiléepa na Mariia Makidaléena. 26 Yéesu akamoonu íyo waavo ímire aho, hamwi na mpooji

waachwe umwi. Uhu mpooji Yéesu ajáa amweenda. Jeyyo, akamusea iyo waavo, “Íyo, laanga, uwo haaha ni mwaana waako.” 27 Aho, akamusea ura mpooji, “Laanga, uwo haaha ni íyo waanyu.” Keende mpiindi ira, ura mpooji akamusumula iyo waala Yéesu, akiita kiikala kwaachwe. 28 Ayo ^yakalooke, na kunu Yéesu yootaanga ahúmwiire tumama murimo waachwe, akasea, “Nakálukirwe,” sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane. 29 Aho, kujáa kwatiite bakúuri ^imémire diváai ^yasasuka. Vakaturukya kiintu kiri monyomonyo diváaii ^yasasuka, vakatuungirirya nkonii ya faai, maa vakamuheera Yéesu mulomwii. 30 Yéesu ^akasaire ira diváai ^yasasuka, maa akasea, “Yakímiine.” Aho, akiinamya mutwe waachwe, maa akawulala. 31 Sikú ira, ni siku yo kiimya neeja ngovi ya Paásika ijáa, na Sabáato ira ni nkúúlu ijáa. Vayahúudi si vasaakáa miviri ichaale misalábii siku ya Sabáato tuku. Sa jeyyo, vakamuloomba Piláato, vaantu vara ^vajáa vaníng’iniwe misalábii, mawulu yaavo yawunwe, na miviri yaavo iseyyiwe misalábii. 32 Valwi nkoondo vakatamanyá, vakawuna mawulu ya muuntu wa ncholo na wa kaviri wa vara ^vajáa vaníng’iniwe fuuru vakwye hamwi na Yéesu. 33 Maa kaa, ^vakafike kwa Yéesu, vakashaana awúliire. Sa jeyyo, si vamawuna mawulu yaachwe tuku. 34 Kiri vyoova jeyyo, umwi wa valwi nkoondo akamutuunga na ichimu luvirwii, aho, sakami na maaji vikafuma. 35 Muuntu ^oona masáare aya noo ^mweene ayaluusa, na kira ^oonekya ni cha kimáári. Uhu ayaluusa masáare aya, amányire masáare aya ni ya kimáári, na yoovoonekya nyuunyu sa murume. 36 Aya yafumira sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane ja ^vyeeene yaluusa, “Kusiina ikúfa raachwe ^riri wunwa tuku.” 37 Kei Masáare ^Yari Mpeho haantu hiingi yasea, “Moona vari ura ^vamuutunga.” 38 Kujáa kwatiite muuntu umwi ^aséwaa Yooséefu fuma múuji wa Arimatáaya. Yeeye ni mpooji wa Yéesu ajáa wa kimbiso, sa avoofáa Vayahúudi. Yeeye akatamanyá na kwa Piláato akitoolumba miviri wa Yéesu sa akuutahe. Piláato akamurumira, maa Yooséefu akiita kuusumula miviri wa Yéesu. 39 Nikodéemu ura aho ncholo ^ajáa adoma na kwa Yéesu nuuchiku, akareeta makuta ya idumbaasi ^yasaangiwa na manemáane ja kilo makumi yatatu. 40 Vakasumula miviri wa Yéesu, vakufarimbirira na sáanda ya kitáani, kunu voohaka yara makuta ^yanyukira, ja viintu tuuva ja Vayahúudi jo taaha ^jiri. 41 Heehi na aho haantu Yéesu ^ajáa aníng’iniwe misalábii fuuru akakwya,

kujáa kwatiite iwunda. Aho iwundii, kujáa kwatiite mbiríira ya mpaanga ifya ^yabokwa mwaalaliwyii si ^inataahwa muuntu. 42 Sa viintu siku iyo ni siku ya Kiyahúudi yo kiimya neeja Sabáato ijáa, na sa viintu iyo mbiríira ijáa heehi, vakamutaaha Yéesu aho.

20 Namutóondo uchiku wa siku ya Jumapíiri, viintu kukaari chi chi, Maríia Makidáléena akatamanyá na mbiríirii ya mpaanga ^yabokwa mwaalaliwyii kuuntu Yéesu ^ataahwa. Kura, akashaana rira iwe ^rakunikirira mbiríira, raséyyiwe fuma muryaangwii wa mbiríira. 2 Jeyyo, akafuma itíijo fuuru kuri Simóoni Peéteri, na kwa ura mpooji wiingi Yéesu ^ajáa amweenda. Aho, maa akavasea, “Vamuséyyiirye Mweenevyoosi mbiríirii, na si tootaanga haantu ^vamuvíikire tuku!” 3 Jeyyo, Peéteri na ura mpooji wiingi vakafuma itíijo voodoma na mbiríirii. 4 Voosi vaviri vatíijáa, maa kaa, ura mpooji akamulooka Peéteri, na akava wa ncholo kufika mbiríirii. 5 ^Akafike, akasungirira mbiríirii, akoona ntaami ja sáanda ya kitáani ivarwii, maa kaa, si iingira na mbiríirii tuku. 6 Aho, Simóoni Peéteri akuja nyuma, akahululuka na mbiríirii. Ne akoona jira ntaami ja sáanda ya kitáani jiri ivarwii. 7 Kei, akoona ira ntaami ^ijáa yachuungwa mutwii wa Yéesu, iri kisima na jira ntaami jiingi, yaárirwe na ivarwii. 8 Aho, ura mpooji ^ajáa afíkire wa ncholo akiingira na mbiríirii, akoona na akaruma. 9 Mpiindi ijo, vapooji vajáa vakaari taanga Masáare ^Yari Mpeho ^vyeeene yaluusa, Yéesu ni mpaka afufuke fuma inkwyii. 10 Aho, avo vapooji vakahinduka na kaayii. 11 Maa kaa, Maríia Makidáléena akachaala íimire weerwii ya mbiríira yoorira. Mpiindi ^ariráa, akiinama, maa akasungirira na isii ya mbiríira. 12 Akoona mirimu miija iviri ^yiivíikire ingo njeru chwee, yiikyíire haantu maviri wa Yéesu ^ujáa ulaariiwé, umwi mitwii na wa kaviri majewii. 13 Ira mirimu miija ikamuurya Maríia yoosea, “Íyo, sa che woorira?” Ne akavasea, “Sa vamutwíire Mweenevyoosi waani, na si nootaanga ni hai ^vamuvíikire tuku.” 14 ^Akahumule luusa ayo, akiilorera, akamooná Yéesu íimire, maa kaa, si ataanga kooni ni Yéesu ajáa tuku. 15 Yéesu akamuurya, “Íyo, sa che woorira? Ni ani woomusaakira?” Maríia akiisea ura ^yooluusika ne ni mulaangiririyi wa iwunda. Sa jeyyo, akamusea, “Taáta, kooni ni weewe umutwíire, kalaama ndaira haantu ^umuvíikire, naani musumula ndiri.” 16 Aho, Yéesu akamwaanirira, “Maríia!” Maríia akavarinduka,

maa akasea na Kieburanía, “Rabóoni!” noo kusea, “Mukiindya!” 17 Yéesu akamusea, “Kũnsaasya tuku, sa nkaari kaambuka na kwa Taáta waani. Kiri vyoova jeyyo, tamanya na kwa vanduu vaani ukavasee, ‘Kaambuka niise na kwa Taáta waani, ne ni Taáta waanyu, na kwa Muluungu waani, ne ni Muluungu waanyu.’” 18 Jeyyo, Mariía Makidaléena akatamanya na kwa vapooji va Yéesu, akavawyiira masáare aya, yoosea, “Namwĩne Mweenevyoosi!” Ne akavawyiira yoosi Yéesu ajáa amwiyiiriire. 19 Nakuyulwa ya siku iira ya Jumapiiri, vapooji va Yéesu vajáa viisaanga hamwi nyuumbii imwi. Vajáa vachuunga miryaango sa voofa vakúulu va Yayahúudi. Aho, Yéesu akavafumira, akiima kati na kati yaavo akavasea, “Mwiikalo muija uve na nyuunyu!” 20 Akahumule kulusa ayo, akavoonekya mikono yaachwe na lvaru lwaachwe. Vapooji vaachwe vakavyeenda maatuku kumooni Mweenevyoosi. 21 Yéesu akavasea kei, “Mwiikalo muija uve na nyuunyu! Ja vyeene Taáta aantama niini, naani ni kuvatuma niise nyuunyu.” 22 Akahumule kulusa ayo, akavafwiira nkeeho, maa akavasea, “Hokeri Mutima Muija. 23 Kooni mumséire muuntu uvi waachwe wasíre, Muluungu sea ari uvi waachwe wasíre. Kooni si mumséire muuntu uvi waachwe wasíre, Muluungu ne si ari sea uvi waachwe wasíre tuku.” 24 Umwi wa vapooji ikimi na vaviri va Yéesu asewaa Tomáasi, irina riingi Maása, yeeye si ajáa na viivaachwe mpiindi Yéesu avafumiraa tuku. 25 Jeyyo, vara vapooji viivaachwe vakamusea, “Tamwĩne Mweenevyoosi.” Maa kaa, Tomáasi akavasea, “Kooni si niine nkoru ja misumári mikonwii yaachwe, na nkwaate ijo nkoru na imaamba raani, na nviike mukono waani lvarwii lwaachwe, si ndiri ruma tuku.” 26 Siku inaani jikalooke, vapooji va Yéesu kei vajáa hamwi nyuumbii. Siku iyo, Tomáasi ne ni hamwi ajáa novo. Aho, Yéesu akuija kunu miryaango ichúungirwe. Akiima kati na kati yaavo, maa akasea, “Mwiikalo muija uve na nyuunyu!” 27 Aho, akamusea Tomáasi, “Viika imaamba mikonwii yaani, woone mikono yaani. Wolola mukono waako ukwaate lvaru lwaani. Kari uve na wiikoveriri kei tuku, maa kaa, urume.” 28 Tomáasi akamusea, “Mweenevyoosi waani, na Muluungu waani!” 29 Yéesu akamusea Tomáasi, “Urúmiri sa viintu wanyĩne wuu? Vatalariwa vara si vaanyona, maa kaa vaanduma.” 30 Yéesu abweyya ishára na myuufisa iri foo miiswii ya vapooji vaachwe, myeene si yaandikwa aha kitáabwii. 31

Maa kaa, ihi yaandikwa sa murume Yéesu noo Masía, Mwaana wa Muluungu, na sa kwa njira yo muruma, muve nkaasu kwa irina raachwe.

21 Ayo yakalooke, Yéesu akavafumira vapooji vaachwe mbarimbari ya iriva ra Tibéria, noo kusea iriva ra Galiláaya. Jei noo vyeene iyonekya kwaavo, 2 Simóoni Peéteru, Tomáasi aséwaa Maása, Nasaniéeli muuntu wa Káana ya Galiláaya, vaana vaviri va Sebedáayo, na vapooji viingi vaviri ni hamwi vajáa. 3 Simóoni Peéteru akavasea viivaachwe, “Niini tamanya niise no kwaata soompa.” Novo vakamusea, “Tamanya tiise hamwi na weewe.” Vakatamanya na mashúwii, maa kaa, uchiku ura si vaamburira kiintu tuku. 4 Kukaande mwaa, Yéesu akiima mbarimbari ya iriva, maa kaa, vapooji si vataanga kooni ni Yéesu tuku. 5 Yéesu akavuurya, “Vanavaani, mwakwátire soompa yoyoosi wuu?” Vakamusea, “Tuku.” 6 Yéesu akavasea, “Haaha kiimyí njwaavu na ivaru ra kulume ra mashúwa yaanyu, naanyu kwaata muri soompa.” Aho, vakakiimya njwaavu, laanga, vakasiindwa ruta njwaavu, sa jijáa jakwátire soompa jamema maatuku vii. 7 Maa muvooji Yéesu ajáa amweenda, akamusea Peéteru, “Uhu ni Mweenevyoosi.” Simóoni Peéteru akateere jei, akiichuunga ingo yaachwe, ng’eene ajáa iifúmiirye mpiindi aandaa murimo, aho, akiifweitira na irivii. 8 Vara vapooji viingi vakuija na mashúwa kunu vooruta njwaavu jimémire soompa. Si vajáa kuli na mbarimbari tuku, ni ja mawulu igana rimwi vii vajáa. 9 Vakafike mbarimbari ya iriva haantu humma, vakoona mooto wa makala na soompa na mikáate yookiwe mweeri yaachwe. 10 Yéesu akavasea, “Reeti jimwi ja soompa mukwátire haaha vii.” 11 Simóoni Peéteru akaambuka na mashúwii, akaruta lura lwaavu furu mbarimbari haantu humma. Lujáa lwamémire soompa nkulu igana rimwi, makumi yasaano na itatu. Baa neembe soompa jijáa jamema jeyyo, lwaavu si lwaatuka tuku. 12 Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Yeendi murye cha mutóondo!” Kusiina baa umwi adaha kumuurya kusea, “Weewe uri ani?” tuku. Ava vajáa vataanga ni Mweenevyoosi. 13 Yéesu akaseesa, akatoola ura mukáate, maa akavaheera. Akabweyya vivira baa na jira soompa. 14 Ulu ni lwa katatu Yéesu avafumira vapooji vaachwe, keende akafufulwe. 15 Akahumule kurya, Yéesu akamuurya Simóoni Peéteru, “Eri, Simóoni mwaana wa Yooháani, waanyenda kulookya ava viivaako wuu?” Simóoni

akasea, “Hii Mukúlu, weewe wamányire nakweenda.” Yéesu akamusea, “Riisha muundi jaani.” **16** Yéesu akamuurya kei, “Simóoni mwaana wa Yooháani, waanyenda wuu?” Peéteri akasea, “Hii Mukúlu, weewe wamányire nakweenda.” Yéesu akamusea, “Laanga muundi jaani.” **17** Yéesu akamuurya Peéteri lwa katatu, “Simóoni mwaana wa Yooháani, waanyenda wuu?” Peéteri akiirya kisho, akavisuula sa viintu Yéesu ajáa amúriirye lwa katatu, “Waanyenda wuu?” Peéteri akamusea Yéesu, “Mukúlu, weewe wamányire yoosi, wamányire niini nakweenda.” Yéesu akamusea, “Riisha muundi jaani. **18** Kimaari kaa nookuwyiira, mpiindi ujáa mutavana, wiichuungáa ingo jaako na watamanyáa na haantu woosaaka. Maa kaa, uri kuva moosi, wolola uri mikono yaako, na muuntu wiingi kuvikira ari ingo jaako, na kutwaala ari haantu si woosaaka.” **19** Yéesu alusa aya, koonekya inkwya ari kukwya Peéteri, na muweeyirya ari mulungu nkongojima. Aho, Yéesu akamusea Peéteri, “Ntuuba!” **20** Aho, Peéteri akiilorera, akamoono mpooji yoovatuuba. Uhu mpooji Yéesu ajáa amweenda. Uhu noo ura ajáa iisikirirya kipeembii cha Yéesu mpiindi varijáa kiiwulo na akuurya, “Mukúlu, ni ani ari kuvarinduka?” **21** Peéteri akamoone uwo mpooji, akamuurya Yéesu, “Mukúlu, na uhu ne jooli?” **22** Yéesu akamusea, “Kooni noosaaka achaale ari nkaasu fuuru siku ndiri hinduka, chaako che? Weewe ntuuba niini.” **23** Sa jeyyo, fwefwe ikeenera kwa vapooji vari foo, kusea uhu mpooji si ari kukwya tuku. Maa kaa, Yéesu si alusa uwo mpooji si ari kukwya tuku, kiintu alusa ni iki, “Kooni noosaaka ave nkaasu fuuru siku ndiri hinduka, chaako che?” **24** Mpooji uhu, noo ayoonekya kikomi masáare aya na ayaandika. Na suusu tamányire aya oonekya ni ya kimári. **25** Kwatiite masáare yingi yari foo atumama Yéesu. Ngaari yoosi yaandikwa, ngaari weeru yoosi si yatoosha kuvikira vitáabu viri kaandikwa tuku.

Mirimo ya Vatumwi

1 Toofili mwanawitu, kura kitáabwii ^chalongoola, nakwaandikira masáare yoosi Yéesu ^aanda tumama no varyiula **2** fúuru siku ira ^akasumulwe na kurumwii. Ajáa de asumulwe na kurumwii, avalairiya vatumwi vaachwe ^avasaawula kwa njira ya Mutima Múuja. **3** Kwa siku makumi yani keende ^akafufuke, avafumira vatumwi vaachwe ^vari foo kwa njira ^joonekya kikomi yeeye ni mooyo ajáa. Kei avakiindyáa masáare ya Utemi wa Muluungu. **4** Mpiindi imwi kati ^ajáa novo, ajáa avalairiya yoovasea, “Kari mufúmaa múujii wa Yerusaléemu tuku, mumuwojere mumunu Mutima Múuja ura Taáta waani ^ajáa iichuunga kuvaretera ari, ura ^mwateera fuma kwaani. **5** Yooháani Mubatisáaji abatisáa vaantu na maaji, maa kaa, siku ingai vii ^jookúja, nyuunyu batisiwa muri na Mutima Múuja.” **6** Mpiindi vatumwi ^vajáa viijíngire hamwi na Yéesu, vakamuurya voosea, “Eri, Mukúlu, mpiindi iji noo uri tuhinderira suusu Viisiraéli utemi wuu?” **7** Maa kaa, Yéesu akavasea, “Siku na mpiindi si murimo waanyu kutaanga tuku, iro ni ra Taáta ^ari viika kwa wiimiriri waachwe. **8** Maa kaa, muri hokera ngururu mpiindi Mutima Múuja ^ari kúja na kari nyuunyu, kuva muri vara ^voónekya kikomi chaani múujii Yerusaléemu, kwa isi yoosi ya Yúdéea na Samaría na fúuru utulo waasi.” **9** ^Akahumule kulúsika ayo, hahara akasumulwa na kurumwii, vatumwi voosi nti ^vooomona. Aho, ichu rikamukunikirira, si vamoona kei tuku. **10** Nti ^vajáa vakaari voolaanga kurumwii koonka ja ^vyeeene yootamanya na kurumwii, koonka vaantu valume vaviri viivikiire ingo njeru vakiima mbarimbari yaavol **11** Avo vaantu vakavasea, “Ee vaantu va Galiláaya, sa che mwiímire aha no laanga kurumwii? Yéesu asúmwiirwe kudoma na kurumwii fuma kari nyuunyu, hinduka ari jeyyo ja ^vyeeene mumwiíne yootamanya na kurumwii.” **12** Hara, vatumwi va Yéesu vakahinduka na Yerusaléemu fuma Luulwii lwa Miseitúuni. Fuma luulwii fúuru Yerusaléemu, ni luyeendo lwa siku ya Sabáato lujáa. **13** ^Vakiingire múujii, vakaambuka na gorófii kuntu ^viikaláa. Ava noo vajáa aho, Peéter, Yooháani, Yaakúupu, Anderéa na Filípi, Tomási, Batolomáayo na Matáayo, Yaakúupu sha Alufáayo, Simóoni Selóote na Yúda sha Yaakúupu. **14** Avo voosi viijíngáa kumuloomba Muluungu na muryuungu umwi. Baa kei, vajáa vamwaari vaantu vaki viingi

baa na Maríia íyo waala Yéesu na vanduu vaachwe. **15** Siku imwi vaantu igana rimwi na makumi yaviri vajáa viijíngire, aho, Peéter akiima kati na kati ya vaantu ^vamuruma Yéesu. Akavasea, **16** “Vanaviitu, Masáare ^Yari Mpeho yakiimana, kwa kira Mutima Múuja ^aluusa ko tweera mutemi Daúdi mweeri ya ayo masáare ya Yúda ^mweene avalongoola vara ^vamukwaata Yéesu. **17** Yúda ni umwi wiiswi ajáa, na suusu tatumamáa ne murimo uhu wa Muluungu hamwi ne. **18** Yúda awula iwunda na jira mpía ^apata kwa nteendo mbi. Na mpiindi ^ajáa uko aawya na inda, na inda yaachwe yaatuka mpaka matuumbu yakiitika na weerwii. **19** Masáare aya, yajáa yeenera Yerusaléemu yoosi. Sa jeyyo, vakaraanirira iro iwunda Akelidáama, noo kusea, ‘Iwunda ra Sakami.’ **20** Kitáabu cha Sabúuri chaluusa, ‘Nyuumba yaachwe ichaale ntuhu, kari kave na muuntu ^ari chaala aho tuku.’ Kei kwaandikwa, ‘Haantu haachwe hasumulwe ni muuntu wiingi.’ **21** Sa jeyyo, toosaakwa tusaawule muuntu wiingi ^iituubáa na suusu mpiindi joosi Yéesu Mweenevyoosi ^ajáa na suusu. **22** Uwo asaakwa ave ura ^avíjaa na suusu keende Yéesu ^akabatisiwe ni Yooháani Mubatisáaji fúuru siku asumulwa na kurumwii. Ura ^ari saawulwa, yoosaakwa ave ura ^oona hamwi na suusu kufufuka kwa Yéesu.” **23** Hara vakaluusa marina ya vaantu vaviri. Yooséefu ^asewáa Barisába irina riingi noo Yústo akemerwáa na wa kaviri Matíási. **24** Aho, vakalusika na Mweenevyoosi voosea, “Mweenevyoosi, weewe umányire mutima wa kira muuntu. Tulaire kati ya ava vaviri ni ani ^umúsáawíre, **25** sa asumule murimo wa utumi ^mweene warekirwé ni Yúda. Yeeye ^akakwye atamanya na kuntu yeeye ^asaakwa adome.” **26** Vakasaawula ko vaa mbare, na mbare ikamuwyiira Matíási. Jeyyo Matíási akasaangira na vatumwi vara viingi ikimi na umwi.

2 Siku ya ngovi ya Pentekóste ^ikafike, vaantu voosi ^vamuruma Yéesu vajáa viijínga haantu hamudu. **2** Koonka, ikateereka sawúti fuma kurumwii ja ya ihumbuuto ikulukuulu yooruma. Iyo sawúti ikamema nyuumba ^ng’eeene viikaláa. **3** Hahara, vakoona viintu ^viri ja luriijo lwa mooto. Ulo luriijo lukiikerakera na lukiikala mweeri ya kira muuntu. **4** Vaantu voosi ^vajáa aho, vakahokera Mutima Múuja, vakaanda lusika ndusika jingi, ja ^vyeeene Mutima Múuja ajáa avaheera ngururu jo lusika. **5** Haaha aho Yerusaléemu, kujáa kwatiite Vayahúdi ^vamuutubáa

Muluungu. Avo vajáa vafúmire isi joosi vuu ja weeru. 6 Vakateere iyo sawúti, vakadoma itíhjo, vakijiingana na vaantu viingi ^vari foo. Vakahwaalala maatuku sa kira umwi waavo avateeráa avo vaantu ^vamura Yéesu vooluusika nduusika jaavo. 7 Vakahwaalala na vakiivunduka. Vakaanda kiyyura voosea, “Eri, ava vaantu ^vooluusika jei si Vagaliláaya tuku wuu? 8 Ha de jooli kira umwi wiitu yoovateera vooluusika nduusika jiitu ^tavyaalwa nojo? 9 Vamwi wiitu tafúmire isi ya Vapáasi, Vaméedi, na Vaeláami, viingi tafúmire isi ya Mesopotámia, Yudéa, Kapadokía, Póonto na Ásia, 10 vamwi Firigía na Pamufilá, Mísiri na Líbia sengerera na Kiréene na viingi tafúmire Róoma. 11 Vamwi wiitu ni Vayahúudi na vaantu viingi ^vatúubaa díini ya Kiyahúudi. Vamwi vafúmire Kiréete na viingi Arábía. Suusu voosi toovateera vooluusika nduusika jiitu, voomudumba Muluungu kwa masáare makuulu Muluungu ^abwéeyaa.” 12 Vaantu voosi vakahwaalala maatuku no koofa. Vaakiyyura voosea, “Uvariyyuli wa masáare aya ni kiintu che?” 13 Maa kaa, vamwi vaavo vakaanda kuvahenchula voosea, “Varéeviiwe ni diváai ifya!” 14 Aho, Peéteru akiima hamwi na vara vatumwi ikimi na umwi, akaanda vawyiira vaantu na sawúti nkúulu, “Nyuunyu vaantu va Yudéa na viingi voosi ^mwiikalaa Yerusaléemu, nteereri neeja nivawyiire masáare ^yafúmiire. 15 Nyuunyu mookiisea vaantu ava varéevire, amwi iji noo mpiindi jo yuurira ng’oombe vii? 16 Kikomi masáare aya ^yafúmiire, noo yara ^yaluuswa ni Muluungu kwa njira ya muláali na mutwe waachwe Yoéli. Yeeye ase, 17 Siku ja uhoro, Muluungu yooluusa, mukung’untira ndiri kira muuntu Mutima waani Muija. Vaana vaanyu va kiintu kilume na va kiintu kiki laala veende na mutwe, vatavana koonna veende njori, na vawosi lootera veende. 18 Mpiindi ijo, vakung’untira ndiri vatumami vaani va kiintu kilume na va kiintu kiki Mutima waani, novo luusa veende uláali na mutwe. 19 Bweeyya neende viintu ^vihwáalaryaa kurumwii na ishára isi. Kwa kuri na sakami, mooto na nkungúula ya muuki. 20 Mwaasu valanduka uri uve kilwiirya, na mweeri kwa uri nkúundu ja sakami. Ayo yoosi koonekana yari, de ira siku nkúulu ya Ijava yuije. 21 Na yoyoosi ^ari loomba nyambirirya, fuma kwa Ijava lamuririwa ari.” 22 Ee vaantu va Isiraeéli teeri masáare aya! Yéesu wa Nasaréeti ajáa oonekiwa kikomi kwaanyu ni Muluungu kwa myuujíisa, viintu ^vihwáalaryaa, na ishára ^jiisimiresimire kwaanyu. Muluungu abweeyya

ayo yoosi mbere yaanyu ko tweera Yéesu ja ^vyeeene nyuunyu veeneevyo mwamányire. 23 Uhu Yéesu ajáa areetwa kwaanyu, kwa ^vyeeene Muluungu ajáa aviika muryuungu waachwe na kwa kutaanga kwaachwe keende aho kali. Nyuunyu mukamuulaa musaláabii kwa mikono ya vaantu vavi si ^vari Vayahúudi. 24 Maa kaa, Muluungu akamuchungurira fuma makatii ya inkwya, sa inkwya si yadaha kumunamatira Yéesu tuku. 25 Mutemi Daúdi aluusa ivi kuri Yéesu, ‘Namoona Ijava mbere yaani kwa siku ^jisiina uhoro, na sa viintu ^ari ivarwii raani ra kulume, si ndiri singisiwa tuku. 26 Sa jeyyo, mutima waani watiite cheeru, na lurimi lwaani loovaa lusiriri na cheeru, na maviri waani kiikala uri ko kiilaangya. 27 Sa si uri kureka mutima waani Ntarii tuku, baa maviri wa Muija waako, si uri kureka woole tuku. (Hadés g86) 28 Wuundaira njira jo kumbweeyya nive mooyo, kwa ndiri na cheeru munumunu sa weewe umwaari na niini.’ 29 Vanaviitu ni kuvawyiira niise baa kuvavisa tuku, Daúdi baaba wiitu aakwya, akataahwa, na mbiriira yaachwe imwaari baa isiku. 30 Haaha tatáangire Daúdi ni muláali na mutwe ajáa. Yeeye ajáa ataanga Muluungu ajáa amwiilaha, mupaarya ari muvyaalwa wa ichina ra lukolo lwaachwe utemi. 31 Daúdi ajáa oona ^yari fumira, noo ^chooreka akaluuusa kufufuka kwa Masía. Muluungu si amureka Yéesu Ntarii tuku na baa si aruma maviri waachwe woole tuku. (Hadés g86) 32 Muluungu amufufula Yéesu Kirisitu na suusu voosi turi vara ^voona masáare aya. 33 Uhu Yéesu, Muluungu amwiimula, akamuiika ivarwii raachwe ra kulume, na akahokera Mutima Muija kufuma kwa Taáta. Uhu Mutima Muija, Taáta iichuunga kuturetera ari, yeeye atukung’untiire na noo aya ^meene mooyoona no yateera. 34 Daúdi mweeneevyo si aambuka na kurumwii tuku, maa kaa, yeeye aluusa, ‘Ijava amuwyiira Mweenevyoosi waani, “Ikala mukono waani wa kulume, 35 fuuru nivaviike vavi vaako, vave kabambari ko vikira majeo yaako.”’ 36 Sa jeyyo, vaantu voosi va Isiraeéli moosaakwa mutaange kikomi, Yéesu ^mumuning’in’ya musaláabii fuuru akakwya, Muluungu amuiika ave Mweenevyoosi na Masía.” 37 Vara Vayahúudi ^vakateere ayo masáare, vakaavwa ni mitima. Aho, vakamuurya Peéteru na vara vatumwi viingi voosea, “Vanaviitu, jooli turi bweeyya haaha?” 38 Peéteru akavasea, “Valanduki fuma uvii waanyu, na kira muuntu abatisiwe kwa irina ra Yéesu Kirisitu, sa Muluungu ase uvi waanyu

wasírire. Aho, hokera muri kilungulungu cha Mutima Mũja. **39** Sa kwiichuunga reterwa turi Mutima Mũja, ni sa nyuunyu na vaana vaanyu, na vaantu voosi ^vari kuli na kira mũuntu ^ari kaanirirwa ni Ijwa Mũlungu.” **40** Peéteru akatuuba voonekya kwa masáare yíngi ^yari foo na akavaluma kutu yoosea, “Mũloombi Mũlungu avalamurirye fuma mbyaala ihí ^yareka njira.” **41** Vaantu ^vari foo vakayaruma yara masáare, vakabatisiwa na vakasaangira na vaantu ^vumuruma Yéesu. Vaantu avo ni ja mayana yatatu jei vajáa. **42** Vaantu ava ^vumuruma Yéesu vakatuuba teerera ukiindya wa vatumwi va Yéesu, vakava kiĩntu kimwi kimutima na kubendulabendula mukáate ja nkumbukira ya inkwya yaachwe no muloomba Mũlungu. **43** Vatumwi va Yéesu vabweeyyáa viĩntu ^vihwáalarya ^vyamema maatuku vii na ishára. Sa jeyyo, vaantu va Yerusaléemu vajáa vakwaatwa ni woowa na vamunyemyáa Mũlungu maatuku vii. **44** Vaantu voosi ^vajáa vumuruma Yéesu vajáa vaava kiĩntu kimwi, na viiheráa voosi viĩntu vyoosi ^vajáa novyo. **45** Vaantu vaváa iyoombe viĩntu vyaavo na mpía ^ng'eene vapatáa, vajigaváa kwa kira mũuntu ^vyeeene asaakáa. **46** Kira siiku valumanáa waámii wa Kaaya Njija ya Ijwa. Kei, valumanáa nyuumbii jaavo kubendula mukáate no rya chákurya chaavo hamwi kunu vari na mitima myeeru na vari na cheeru. **47** Vamubweeyiriyáa Mũlungu nkongojima na vajáa veendwa ni vaantu voosi. Na kira siiku Yéesu Mweenevyoosi oongereryáa vaantu viĩngi ko valamurirya, vakava hamwi na viivaavo vara ^vumuruma.

3 Siku imwi mpiĩndi ja cháamuusi, Peéteru na Yooháani vajáa vatamanya na Kaayii Njija ya Ijwa. Mpiĩndi ijo, noo vaantu vatamanyiriyáa noo muloomba Mũlungu. **2** Ũko Kaayii Njija, kujáa kwatiite vaantu ^vajáa vamuvérekire mũuntu umwi kivete keende kavyaalwa kwaachwe. Avo vaantu vamuviikáa ũwo kivete muryaangwii wa waama ya Kaaya Njija ^uséwaa Muryaango ^Wabooha, sa andooloomba chochoosi fuma kwa vara vaantu ^viĩngiráa na Kaayii Njija. **3** ũwo mũuntu ^akavoone Peéteru na Yooháani vookiingira na Kaayii Njija, akavaloomba vamuheere mpía. **4** Peéteru na Yooháani vakamutuurirya miiso, maa Peéteru akamusea, “Tulaange!” **5** ũra kivete akavalaanga kunu yookiilaangya heewa ari kiĩntu chochoosi. **6** Aho, Peéteru akamusea, “Niĩni nsiina

mpía baa na saháabu tuku, maa kaa, kira ^ndiri nocho kuheera ndiri. Kwa irina ra YéesuKirisitu wa Nasaréeti, inuka, na waande yeenda!” **7** Hara, Peéteru akamukwaata mukono wa kulume, akamwiinula. Hahara, majeo na mpúũchi jaachwe jikapata ngururu. **8** Akafirira, akiima, maa akaanda yeenda. Akiingira hamwi novo na waámii ya Kaaya Njija, yooyeenda no firirafirira kunu yoomudũmba Mũlungu. **9** Vaantu voosi ^vajáa aho, vakamoona yooyeenda kunu yoomudũmba Mũlungu. **10** Vaantu ^vakataange ũhu noo ũra mũuntu ^aloombaloombáa heehi na Muryaango ^Wabooha wa Kaaya Njija, vakahwaalala mũnũmũnũ koono masáare ^yamupátire. **11** Kunu vahwáliire, vaantu voosi vakakũrika na kũntu ^kuséwaa Waama wa Solomóoni, kũntu ũwo mũuntu ^ajáa avũũmiriire vala Peéteru na Yooháani. **12** Peéteru ^akavoone avo vaantu, maa akavasea, “Ee Viisiraéeli, sa che aya masáare yoovahwaalarya? Sa che mootutuurirya miiso? Ni kiisea mwiise tamuhóriirye ũhu mũntu kwa ngururu jiiswi, au ni sa mwiikalo wiiswi ^utũubaa kira Mũlungu ^asáakaa wũũ? **13** Mũlungu wa Aburaháamu, Isaka na Yaakũpu, Mũlungu wa vala baaba wiitu amubwéeyiriirye nkongojima Mutumami waachwe Yéesu. ũhu noo ũra ^mũmutwaala na balásii kwa vakũũlu sa ũulawe, na mukamũheera moongo mpiĩndi Piláato ^asaakáa amuchungurire. **14** Mũmũheera moongo Yéesu, Mũja na Mũwoloki. Na nyuunyu mwamuloomba Piláato amũrekere mũulai kipaango chaachwe. **15** Jeyyo, mwamũulaa yeeye ^ari ncholo ya nkaasu! Maa kaa, Mũlungu amufufula! Na suusu voosi turi vara ^voona ayo! **16** Irina ra Yéesu na kuriruma irina iro, noo ^vimũhĩire ngururu ũhu mũntu ^moomoona. Ja viĩntu voosi ^moomoona, ahórire sa kuruma Yéesu. **17** Vanaviitu, mũmáníire nyuunyu na vakũũlu vaanyu mwatũmama aya sa si mũjáa mũmáníire tuku. **18** Ayo yatũmama sa Mũlungu akiimikirirye masáare yara ^aluusa kutweera kwa valáli na mũtwe vaachwe voosi, Masía waachwe turikiriwa ari. **19** Sa jeyyo, mũvalandukiri Mũlungu sa yeeye aseyye ũvi waanyu, yeeye aveerye mitima kwa kura kava amwaari na nyuunyu, **20** na avatũmire Masía, yeeye ni Kirisitu ^avasaawula keende aho kali. **21** Yéesu yasaakwa achaaale ũko kurumwii, mpaka jifike mpiĩndi Mũlungu ^ari bweeyya kira kiĩntu kive kifya, ja ^vyeeene aluusa keende aho kali kwa njira ya valáli na mũtwe vaachwe. (aiōn g165) **22** Muláli na mũtwe Músa

aluusa, ‘Kuri nyuunyu, Ijwa Muluungu vasaawurira ari muláali na mutwe ^mweene ari kiifwaana na niini. Masáare yoosi muláali na mutwe waachwe ^ari vavyiira, muyateerere neeja. 23 Muuntu yoyoosi si ^ari mteerera uwo muláali na mutwe, Muluungu museyya ari kwa siku ^jisiina uhero fuma kwa vaantu vaachwe.’ 24 Masáare ya siku iji, yaluuswa ni valáali na mutwe voosi, kwaandira mpiindi ja Samwéli na voosi ^vamuubirira vayaluusa na vayavariyula. 25 Masáare yara Muluungu ^aluusa ko tweera kwa valáali na mutwe vaachwe, nyuunyu noo mooyahokera. Kei, muháko ura ^mweene abweeyya na vala baaba waanyu nyuunyu noo mookuhokera. Muluungu aviika muháko na baaba waanyu Aburaháamu kunu yoosea, ‘Kwa njira ya vaana vaako, luu vatalarya neende vaantu voosi va weeru.’ 26 Haaha Muluungu amufufula Mutumami waachwe sa nyuunyu mupate kunáalo va ncholo, mutalariwe fuma uvii waanyu.”

4 Viintu Peéteri na Yooháani ^vajáa vakaari vooluusika na vara vaantu, maa veeneisi va Ijwa, Masadukáayo na mukúulu wa valukaluka va Kaayii Njija ya Ijwa vakafika. 2 Avo vajáa vakáliire maatuku vii sa avo vatumwi va Yéesu vakiindyáa na vavariyuláa Yéesu afufuka, isáare iri roónkyaa kiweerwii, vaantu ^vaakwa fufuka vari. 3 Aho, vakavakwaata, na sa viintu uchiku ajáa wíngiire, vakavaviika munyololwii fuuru lomutóondo yaachwe. 4 Maa kaa, vaantu ^vari foo va vara ^vateereráa isáare, vakamuruma Muluungu. Na ^vamuruma Yéesu vakafika vaantu valume mayana yasaano. 5 ^Kukeere, vakúulu va vaantu, vawosi na vakiindya va Miiri vakalumana uko Yerusaléemu. 6 Aho kiikalwii, ajáa amwaari Anáasi mweeneisi mukuulu, Kayáafa, Yooháani, Aleksáanda na vaantu viingi va lukolo lwa mukúulu wa veeneisi va Ijwa. 7 Vakaviimya vala Peéteri na Yooháani, vakavuurya voosea, “Kivete ^mumuhoriirye ni kwa ngururu na kwa irina ra ani?” 8 Aho, Peéteri kunu amémire Mutima Muja, akavasea, “Arumi, nyuunyu vakúulu va vaantu na vawosi! 9 Kooni isiku mootuchukuruma sa iri isáare ^reene abweeyiriiwé uhu kivete na ^vyeeene ahoriwé, 10 nyuunyu na vaantu voosi va Isiraeli moosaakwa mutaange, muuntu uhu ^mweene ímire mbere yaanyu ahórire na avíire nkaasu, kwa ngururu ya irina ra Yéesu Kirisitu wa Nasaréeti. Uhu Yéesu nyuunyu mwamuning’in’ya musalábii fuuru akakwya, maa kaa, Muluungu akamufufula

fuma inkwyii. 11 Ni uhu Yéesu noo ^aluuswa jei, Iweye ^rasiitwa ni nyuunyu vajeengi, ravíire iweye ikulu ra kichurii. 12 Kusiina muuntu wíngi yoyoosi ^ari daha kutulamurirya tuku, sa kusiina irina ríngi vaantu ^vaheewa aha weerwii ^reene riri daha kutulamurirya fuma uvii tuku.” 13 Vara vakúulu ^vakoone ^vyeeene vala Peéteri na Yooháani vajáa viitema, vakahwaalala maatuku vii sa vajáa vamányire si vakiindiwa isáare ra Muluungu tuku. Vakataanga vala Peéteri na Yooháani ni hamwi vajáa na Yéesu. 14 Maa kaa, ^vakamoone ura muuntu ^ajáa ahórire ímire hamwi na vala Peéteri ya Yooháani, si vaava na isáare ro luusa tuku. 15 Aho, vakavalairirya vafume hara Balásii Nkuulu ya Vayahúudi, maa vakachaala vooveene, vooluma sáare. 16 Vakaanda kiiyurya, “Che turi vabweeyya vaantu ava? Si turi daha siita uhu muujísa mukuulu ^mweene vabwéeyiirye tuku, sa ni kiweerwii uri kwa kira muuntu wa aha Yerusaléemu. 17 Sa jeyyo, tuvakaan’ye ko vavuumba, vareke luusika na muuntu yoyoosi kwa irina ra Yéesu, sa iri irina ridiire kweenera.” 18 Aho, vakavaanirira vala Peéteri na Yooháani kei, vakavakaan’ya vareke luusika ayo masáare mbere ja vaantu, baa kari vandookiindya vaantu kwa irina ra Yéesu vii kaa tuku. 19 Maa kaa, vala Peéteri na Yooháani vakavasea, “Lamuli veeneevyo kooni ni uwoloki mbere ya Muluungu kavanyemya nyuunyu kulookya Muluungu. 20 Suusu si turi reka kulusa masáare ^toona no teera tuku.” 21 Maa re, Balása Nkuulu ya Vayahúudi ikavakaan’ya na nkalar, maa ikavareka. Vasiindwa kavaheera irya sa vaantu voosi vambweeyiryáa nkongojima Muluungu maatuku vii sa iro isáare ^rijáa rafúmiire. 22 Uwo muuntu ^ahoriwa kwa muujísa ni kivete ajáa keende ^avyaalwa, na ajáa atiite myaaka makumi yani na kiintu. 23 Vala Peéteri na Yooháani ^vakarekerwe, vakahinduka na kwa viivaavo, vakavavyiira yara yoosi ^vajáa vavyiiriirwe ni vakúulu va veeneisi va Ijwa na vawosi. 24 Novo ^vakateere jeyyo, voosi hamwi vakamuloomba Muluungu voosea, “Weewe Ijwa Mweeneevyo weemweene, uri mukúulu wa kira kiintu. Weewe noo wumba kurumu na weeru, mayiya na viintu vyoosi ^viri muumo. 25 Weewe ambweeyya baaba wiitu Daúdi mutumami waako aluuse jei kwa njira ya Mutima Muja, ‘Sa che vaantu va weeru vakáliire? Na sa che nkolo ja vaantu joobweeyya miryungu ya kihoho? 26 Vatem, vii viimire neeja kulwa nkoondo, kei vakúulu va Viisiraéli vijíngire hamwi, sa vamusiite Ijwa

wiitu na Masía waachwe.’ 27 Masáare aya yafúmiire aha múujii, Heróode Antípaasi na Poontío Piláato valúmiine na vaantu si ^vari Vayahúudi na Viisiraéli sa vamúkiikane Yéesu Mutumami waako múuja ^wamuhaka makuta. 28 Ayo masáare vabwéeyiirye noo ^ujáa ulamula keende aho kali yatumamwe, kwa ngururu jaako na kweenda kwaako. 29 Haaha ee Ijáva, laanga ^vyeene vootuvumba! Utuheere ngururu suusu vatumami vaako tweenerye isáare raako ko kiitema. 30 Onekya ngururu jaako jo horya valwíiri. Kei utwaambirirye tundoobweeyya ishára na viintu ^vihwáalaryaa kwa irina ra Yéesu Mutumami waako múuja.” 31 ^Vakahumule kuloomba, aho haantu ^vajáa viijíngire, hakasingisika. Mutima Múuja akavalongoola voosi vakaanda kweenerya isáare ra Mulungu kunu viitémire. 32 Vaantu voosi ^veene vajáa vamuruma Yéesu vajáa vaava mutima umwi, na miryungu yaavo ijáa yaava hamwi. Kusiina muuntu ^aséaa viintu ^ari novyo ni vyaachwe yeemweene tuku, viintu vyaavo vyoosi vijáa vyasaangiwa hamwi. 33 Vatumwi va Yéesu vavawiyiraa vaantu ko kiitema, kimáári cha kufufuka kwa Yéesu Mweenevyoosi. Na nduwo ya Mulungu ^iri foo ni mweeri ya voosi ijáa. 34 Kusiina umwi waavo si ^eenereryaa kiintu tuku, sa vara ^veene vajáa na mawunda baa na nyumba, vaváa iyoombe. 35 Mpía ^ng’eene vapatáa, vavaheeráa vatumwi va Yéesu, novo vajigaváa kwa vaantu ^vamuruma Yéesu ja ^vyeene kira muuntu asaakáa. 36 Kujáa kwatiite Muláawi umwi fuma isi ya Kúpuro. Irina raachwe noo Yooséefu asewáa. Uhu, vatumwi va Yéesu vajáa vamukemera irina ra Barinába, noo kusea, “Mwaana ^ahéeraa mutima.” 37 Uhu ne ajáa avaa iyoombe iwunda raachwe. Na mpía ^ng’eene ajáa apata, akajitwaala kwa vatumwi va Yéesu.

5 Kujáa kwatiite muuntu umwi ^asewáa Ananía na muki waachwe ^asewáa Saffira. Ava novo vajáa vavaa iyoombe iwunda raavo. 2 Na mpía ^ng’eene vajáa vapátire, Ananía akakeehya, na jira ^ng’eene jijáa jachíhiire akajitwaala na kwa vatumwi va Yéesu. Iki kiintu vajáa valusikan’ya na mudala waachwe. 3 Uko, Peéteru akamusea, “Ananía, sa che Irimu riíngiire mutimii waako na woomulongowera Mutima Múuja ko lusa uréetire mpía joosi ^ng’eene upátire ko vaa iyoombe rira iwunda raako? 4 De uri vae iyoombe, iri iwunda ni raako raari. Baa ^ukarivae iyoombe,

mpía ^ng’eene upátire vyaari ujibweeyirye viintu vyaako ja ^vyeene woosaaka weewe mweenevyo. Ha de haaha ni sa che utumamire isáare ja iri mutimii waako? Weewe si utulóngowiire suusu vii tuku, maa kaa, umulóngowiire Mulungu!” 5 Ananía ^akateere vii ayo masáare, akawya, maa akakwya. Vaantu voosi ^vateera ayo ^yajáa yafúmiire, maa vakakwaata na woowa. 6 Aho, vakuja vatavana, vakufarimbirira maviri waachwe na sáanda, vakamufumya na weerwii, maa vakiita noo mutaaha. 7 Masaa yatatu ^yakalooke, muki waachwe akiingira. Yeeye si ajáa anataanga yara ^yajáa yafúmiire tuku. 8 Aho, Peéteru akamuurya, “Hooni ngwyiira, iji noo mpía joosi ^mupátire ko vaa iyoombe iwunda wuu?” Maa akasea, “Hii, noo iji.” 9 Aho, maa Peéteru akamusea, “Sa che mwiirúmiire kumuyera Mutima wa Ijáva? Teera! Vara vatavana ^vadómire noo mutaaha mulume waako, naava aha muryaangwii, baa weewe kukutwaala viise noo kutaaha!” 10 Hahara Saffira akawya majewii ya Peéteru, maa akakwya. Vara vatavana vakiingira, vakashaana akwiire, vakamutwaala na weerwii maa vakiita noo mutaaha hechi na mulume waachwe. 11 Mpuka ya vaantu ^vamuruma Yéesu, na vaantu voosi ^vajáa vateera, vakiingirwa ni woowa mukulu, sa ayo ^yajáa yafúmiire. 12 Kwa luviro lwa Mulungu, vatumwi va Yéesu vabweeyyáa ishára na viintu ^vyamema maatuku vii ^vihwáalaryaa kwa vaantu. Na vaantu vara ^vajáa varuma, valumanáa voosi haantu ^kuséwaa Waama wa Solomóoni. 13 Kusiina muuntu yoyoosi si ^ajáa amuruma Yéesu ^iisaangiririyáa novo tuku. Baa neembe ni jeyyo, vaantu vara si ^vajáa vamuruma Yéesu vavadumbáa no vanyemya munumunu. 14 Vaantu ^vamuruma Yéesu Mweenevyoosi vakakiingika munumunu, vaantu valume na vaantu vaki, vakatuuba kiingika. 15 Sa jeyyo, vaantu vavaviikáa valwíiri ndirii na virágwii njirii, sa Peéteru ^ari looka, baa murimírimi waachwe uvatweerere novo vahole. 16 Vaantu ^vari foo vuujáa fuma míiji ^iri mbarimbari ya Yerusaléemu, na vavareetáa valwíiri vaavo na vara ^vajáa na mirimu mivi, na avo voosi vahoriwáa. 17 Haaha, mweeneisi mukulu, na viivaachwe ^vajáa va mpuka ya Masadukáayo, vakaanda voonera kivina vatumwi. 18 Sa jeyyo, vakavakwaata vatumwi, maa vakavatwaala na munyololwii. 19 Maa kaa, kati na kati ya uchiku murimu múuja wa Ijáva ukúuja. Ukachungula miryaango ya aho munyololwii, ukavafumya na weerwii, maa

ukavasea, 20 “Tamanyi na waámii ya Kaaya Njija ya Ijwa mukawawiiire vaantu masáare yoosi ya ihi nkaasu ifya.” 21 Vatumwi vakakwaatyia isáare iro, vakatamanyia namutóondo dwii na waámii ya Kaaya Njija, maa vakaanda vavariyurira vaantu Masáare Maaja. Mweeneisi mukuulu na vara ^vájáa ne ^vakafike, vakaanirira Balása Nkuulu ya Vayahúudi, noo kusea, itaka ra valume voosi va Isiraeéli. Vakavatuma vaantu vavafumye vatumwi fuma mnyololwii. 22 Maa kaa, valukaluka va Kaayii Njija ^vakafike aho mnyololwii, si vavashaana vatumwi tuku. Sa jeyyo, vakahindula mulomo voosea, 23 “Tashíhiine miryaango ya mnyololwii yachuungwa vivira, na valukaluka va mnyololwii víimire miryaangwii, maa kaa, ^tukayuuule miryaango si tashíhiine muuntu yoyoosi nyuumbii tuku.” 24 Aho, mukúulu wa valukaluka va Kaayii Njija na vakúulu va veeneisi va Ijwa ^vakateere ayo masáare, vakoololokera na vakahwaalala mnyumnyu kuu vookiiyurya ni kiintu che chafúmiire. 25 Aho, akúuja muuntu umwi, akavasea, “Vara vaantu ^mavachuungiré mnyololwii, vamwaari waámii ya Kaaya Njija vovakiindya vaantu.” 26 Aho, mukúulu wa valukaluka va Kaayii Njija na valukaluka vaachwe vakadoma na Kaayii Njija, maa vakitoovareeta vatumwi. Maa kaa, si vavakwaata na ngururu tuku, sa voofáa kuvawa na mawye ni vaantu. 27 ^Vakavareete, maa vakaviimya mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi. Aho, mweeneisi mukuulu akavasea, 28 “Eri, si tavakaaniiyuré na ngururu mureke kukiindya vaantu kwa irina ra Yéesu tuku wuu? Haaha sa che moodoomererya kweenerya uvariyuli waanyu Yerusálému yoosi na moosaaka kutaverekya irya ra inkwa ya uhu muuntu?” 29 Aho, Peéteru na vatumwi viivaachwe vakasea, “Suusu ni Muluungu turi mutuuba kulookya kuteera vaantu! 30 Muluungu wa vala baaba wiitu amufufula Yéesu, ura nyuunyú ^mwamulaa ko muning’in’ya musaláabii. 31 Maa Muluungu akamubweeyirya nkongojima ko muviika mukono waachwe wa kulume, ave Mukúulu na Mulamuriri sa Muluungu atubweeyee suusu Viisiraeéli tudahe kuvalanduka fuma uvii wiitu na asee úvi wiitu wasírire. 32 Suusu turi vara ^voona aya masáare hamwi na Mutima Múuja Muluungu ^avaheera vara ^vamatéeraa matu.” 33 Avo vakúulu ^vakateere ayo, vakakalala maatuku vii, vakasaaka kuvulaa vatumwi va Yéesu. 34 Maa kaa, umwi wa valume ajáa atiite miiririkano ^yiisimire. Uwo ni

Mufarisáayo ajáa na irina raachwe noo Gamaliéli asewáa. Yeeye ni mukiindya wa kikomi wa Miiri ya Muluungu na anyemiwáa maatuku vii ni vaantu voosi. Akiima mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi, maa akalairirya vatumwi vafumiwe na weerwii kiduudi. 35 Aho, akavasea vara valume ^vájáa vachíhiire hara Balásii, “Nyuunyú vaantu valume va Isiraeéli, laangi neeja iki kiintu ^moosaaka bweeyya kwa ava vaantu. 36 Sikú si ^jiri baa foo tuku, Teúuda, ajáa iibweeyya ni muuntu wa kikomi na ajáa avalanduka serekáli, baa kei ajáa aava na vapooji magana yani. Maa kaa, ^akuulawe, vapooji vaachwe viipasa na mirimo yaavo ikarimira. 37 Sikú ^jikaseese, mpiindi vaantu ^valawáa, Yúuda Mugaliláaya ajáa afumira. Uhu ne ajáa apata vaantu iituubáa novo, baa yeeye ajáa avalanduka serekáli, ne ^akuulawe vaantu voosi vara ^vamutuubáa viipasa. 38 Haaha ni kuvawiiira niise. Kari mavabweeyee kiintu chochoosi ava vaantu tuku! Vareki! Kooni vookiibweeyirya masáare yaavo vii, uhu mirimo waavo si uri chaala tuku. 39 Maa kaa, kooni woofuma kwa Muluungu si muri daha kuvakitira tuku, sa kuva muri moomukiikana Muluungu.” Maa re, vakaruma masáare ya Gamaliéli. 40 Sa jeyyo, vakavaanirira vatumwi, maa vakavataandikataandika. Aho, maa vakasea, kari luu valúuse kei irina ra Yéesu tuku. Vakavarekera vadome na meevo. 41 Vatumwi vakafuma Balásii Nkuulu ya Vayahúudi vari na cheeru, sa viintu Muluungu ^ajáa avavárire viima neeja kuchwiiwa mati sa irina ra Yéesu. 42 Vakatuuba variyula Masáare Maaja kira siiku waámii ya Kaaya Njija na nyuumbii ja vaantu, Yéesu ni Masía.

6 Sikú ^jikaseese, vaantu ^vamura Yéesu vakiingikáa mnyumnyu. Mang’uulo ya Vayahúudi ^valuusikáa Kigiriki na vara ^valuusikáa Kieburanfa yakaanda. Vara ^valuusikáa Kigiriki, vang’uuláa vandoosea, valala vaavo, si vagavirwáa chóorya cha kira siiku tuku. 2 Sa jeyyo, vatumwi ikimi na vaviri vakaanirira itaka ra vaantu voosi ^vamura Yéesu vakavasea, “Si vyabooha suusu kureka mirimo wo variyula isáare ra Muluungu sa tundoovagavira valala chóorya tuku. 3 Haaha vanaviitu, saawuli vaantu mufungati fuma kuri nyuunyú. Ava vaantu vave ^valuuswaa ni vaaja, vara ^valóngoolwaa ni Mutima Múuja. Kei, vave vari na tooti. Ava, vaviika turi vandootumama mirimo wo gava vyóorya, 4 sa suusu tutuube muloomba Muluungu no variyula isáare

raachwe.” 5 Isáare iri, rikaveerya mutima vaantu voosi. Hara, vakaanda saawula, vakamusaawula Sitefáani. Uhu ni muuntu amuruma Yéesu kikomi ajáa na alongoolwáa ni Mutima Muja. Kei, vakamusaawula Filípi, Purokóoro, Nikanóori, Timóona, Pariméena na Nikoláo fuma múuji wa Antiókia atuubáa díini ya Kiyahúudi. 6 Aho, vakavaviika avo vasaawirwe mbere ya vatumwi va Yéesu, novo vakavaloombera ko vavikira mikono yaavo. 7 Isáare ra Muluungu rikatuuba kweenera, na vaantu vamuruma Yéesu vakatuuba kiingika munumunu uko Yerusaléemu. Mpuka nkuulu ya veeneisi va Ijuva ikamuruma. 8 Haaha, Sitefáani ajáa aheewa nduwo ni Muluungu maatuku vii. Muluungu ajáa amuheera ngururu nkuulu jo bweeyya viintu vhwáalarya na ishára nkuulu kwa vaantu. 9 Maa kaa, Vayahúudi vamwi vakasaaka kwiiruta ndihi ne. Ava vajáa vafúmire sinagógii iséwaa Vatúmwa Varekerwa. Vamwi vaavo vajáa vafúmire múuji wa Kiréene na Alekisándiria, na isi ja Kilikía na Ásia. 10 Sitefáani akava yooluma sáare novo kwa tooti kwa laviro lwa Mutima, novo vakasiindwa kwiiruta ndihi ne. 11 Aho, vakavaheemba vaantu kimbiso, maa vakaanda sea, “Tamuteera Sitefáani yomuhintikira Músa na Muluungu.” 12 Vakaluse jeyyo, vakavatikula vaantu, vawosi na vakiindya va Miiró. Aho, vakamukwaata Sitefáani, maa vakamutwaala na mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi. 13 Uko Balásii, vakamuviikira mashahídi va ulongo vamu longowereryáa vandoosea, “Kimaari uhu muuntu si arekaa lusa masáare yo kihintikira Kaaya Njija ya Ijuva na Miiró vii kaa tuku. 14 Tamuteera yoosea ati uhu Yéesu wa Nasaréeti vaa ari ihi Kaaya Njija na valandula ari tuma ng’eene talaiririwa ni Músa.” 15 Vaantu voosi vajáa Balásii iyo, vakamuturirya miiso Sitefáani, vakoona kisho chaachwe choovalava ja kisho cha murimu muja.

7 Aho, maa mweeneisi mukuulu akamuurya Sitefáani, “Eri, masáare vookusitaakya ni ya kimári wu?” 2 Sitefáani akamusea, “Vanaviitu na vala taata wiitu, nteereri! Muluungu wa Nkongojima amufumira baaba wiitu Aburaháamu mpiindi ajáa Mesopotámia, mpiindi si anasaama na Haráani. 3 Na ajáa amusea, ‘Inuka fuma isi yaako, vareke vaantu va lukolo lwaako, doma na isi ng’eene ndiri koonekya!’ 4 Aburaháamu akasaama fuma isi yaachwe ya Vakalidáayo, akiita kiikala Haráani. Taata waavo akawulale, Muluungu

akamusaamya, akamureeta akuja joo kiikala isi ng’eene mookiikala haaha. 5 Baa neembe ni jeyyo, Muluungu si amuheera upaari wowoosi tuku, baa ijeo rimwi ra kadawo tuku. Maa kaa, Muluungu ajáa iichuunga kwaachwe kumuheera ari isi ihi ive yaachwe na vaana vaachwe, baa neembe mpiindi ijo ajáa asiina mwaana. 6 Muluungu ajáa amusea, ‘Vaana vaako kuva vari vayeni isi ya vaantu viingi. Uko bweeyyiwa vari vatúmwa na turikiriwa vari kwa myaaka magana yani. 7 Maa kaa, niini vaheera ndiri irya vaantu va isi ng’eene iri vabweeyya vatúmwa. Aya yari looka, vafumya ndiri fuma isi iyo sa ji vaanyinamire aha.’ 8 Ayo yakalooke, Muluungu akamuheera Aburaháamu msháko, wo twaala vaantu valume na kibawii. Jeyyo, Aburaháamu akamuvyaala Isaka, akamutwaala na kibawii siku ya naani keende avyaalwa. Isaka ne akamuvyaala Yaakúupu, ne akavavyaala vala baaba wiitu ikimi na vaviri. 9 Ava vala baaba wiitu ikimi na umwi vamooneera kivina mwaanaavo Yooséefu, sa jeyyo, vakamuvaa iyoombe ja vatúmwa uko Mísiri. Maa kaa, Muluungu ni hamwi ajáa na Yooséefu. 10 Yeeye akamulamuririrya fuma uturikirii waachwe woosi. Akamuheera tooti na Faráo mutemi wa Mísiri akamweenda, akamuviika ave mukúulu wa isi ya Mísiri na wa nyumba yaachwe yoosi ya kitemi. 11 Siku jikaseese, isi yoosi ya Mísiri na Kanáani ikava na njala ya imalo ng’eene ijáa yareeta uturikiri mukuulu. Chóorya kikavasirira vala baaba wiitu. 12 Yaakúupu akateere Mísiri kwatiite viryo, akavatuma vaana vaachwe, noo kusea, vala baaba wiitu vadome. Ulo noo lujáa lwa ncholo voovo kutamanya na uko. 13 Vakatamanyé lwa kaviri, Yooséefu akiilusa kwa vaanaavo, novo vakataangikana kwa Faráo mutemi wa Mísiri mweeneevyo. 14 Yooséefu akatuma mulomo kwa taata waavo Yaakúupu, adome na Mísiri hamwi na nyumba yaachwe yoosi, novo ni vaantu makumi mufungati na vasaano vajáa. 15 Aho, Yaakúupu akatamanya na Mísiri, akawularira kuuko, baa na vala baaba wiitu vakawularira kuuko. 16 Miviri yaavo ikareetwa furu Shekéemu, ikataahwa mbiririi ng’eene Aburaháamu ajáa awula na mpía fuma kwa vaana va Hamóori. 17 Mpiindi jikasengerere ja kura kwiichuunga Muluungu ajáa iichuunga kwa Aburaháamu, mbyaala ya vala baaba wiitu ijáa yongereriwa, vakava foo munumunu uko Mísiri. 18 Maa reeru, mutemi wiingi akaanda temerera isi ya Mísiri, uwo si ajáa amányire kiintu

chochoosi cha Yooséfu tuku. 19 Uwo mutemi akaanda kuvaturikirya vala baaba wiitu, furu akavadoomererya vandoofweita vasinga vaduudi sa vakwye. 20 Mpiindi iyo, Músa ajáa avyaalwa. Músa ni musinga ^abooa maatuku vii ajáa mbere ya Muluungu. Akarerwa kaayii kwa taata waavo kwa myeeri itatu. 21 Maa kaa, ^vakasiindwe kumuvisa, vakiita koomufweita luujii na muhiinja wa Faráo akamushaana, maa akamumula, akaanda murera ja mwaana waachwe. 22 Músa akakiindiwa masáare yoosi ya tooti ja Vamísiri, akava nkabaako kwa masáare na mirimo yaachwe. 23 Músa ^akafikye myaaka makumi yani, akapata mpiima yo koovaaanga Viisiraéli viivaachwe. 24 Uko akamushaana Mwiisiraéli umwi yooturikiriwa vyaviha ni Mumísiri, akadoma noo mulamurirya, akamulaa uwo Mumísiri. 25 Músa ajáa iisea, Viisiraéli viivaachwe taanga vari Muluungu valamurirya ari ko tweera yeeye, baa jeyyo vanduu vaachwe si vataanga ayo tuku. 26 Lomutóondo yaachwe akavoona Viisiraéli vaviri vookiivaa, akaanda valamula yoosea, 'Arumi, nyuunyu muri vaantu va muantu umwi! Sa che mookiitamikya?' 27 Maa kaa, ura ^amuturikiryáa mwiiwaachwe akamukundula Músa na ivarwii kunu yoomusea, 'Ni ani akuvikire uve mutemereri wiitu na mulamuli wiitu?' 28 Ni saaka wiise wuunjulae ja ^vyeeene umulairé ura Mumísiri nijjo wuu?' 29 Músa ^akateere ayo, akatiija na isi ya Midiáni, akiita kiikala uko ja muyeni. Uko, akava na vaana vaviri va kiintu kilume. 30 Myaaka makumi yani ^ikalooke, murimu muja ukamufumira Músa ituundwii ^rokorera mooto, uko isi ya ibalángwii heehi na Luulu lwa Sinái. 31 Músa akahwaalala maatuku vii kooni iro isáare, akaseesa na heehi sa alaange neeja. Hahara akateera sawúti ya Ijáva yoomusea, 32 'Niini ndiri Muluungu wa vala baaba waanyu, Aburaháamu, Isaka, na Yaakúupu.' ^Akateere ayo, akaanda tetema, akoofa baa kulaanga. 33 Hara Ijáva akamusea, 'Fumya mirunkumo majewii yaako, aha haantu ^wiimire ni haantu haaja. 34 Niini niine viintu vaantu vaani ^vooturikira uko isi ya Mísiri, natéire kiro chaavo, nakimire nivalamuriye fuma utúmwii. Haaha nikutume udome na uko Mísiri.' 35 Uhu Músa noo yeeye u'ura vala baaba wiitu ^vajáa vamusiiita yoosea, 'Ni ani ^akuvikire uve mutemereri wiitu na mulamuli wiitu?' Kwa njira ya ura murimu muja ^mweene wamufumira hara ituundwii ^rakoreráa mooto, Muluungu amutuma ave

mutemereri waavo na mulamuriri waavo. 36 Yeeye noo avalongoola vaantu va Isiraéli fuma Mísiri kwa ishára na viintu ^vihwálaryaa uko Mísiri, mayiyii ya Sháamu, na isi ya ibalángu kwa myaaka makumi yani. 37 Uhu Músa noo ^mweene avawiiira Viisiraéli yoosea, 'Fuma kuri lukolo lwaanyu Muluungu vasaawurira ari muláli na mutwe fuma kuri vaanaanyu ^iifwíne na niini.' 38 Yeeye noo ajáa hamwi na Viisiraéli uko isi ya ibalángwii. Murimu muja aluusa ne na vala baaba wiitu uko Luulwii lwa Sinái, akahokera masáare ya nkaasu sa atuheere suusu. 39 Kiri vyoova jeyyo, vala baaba wiitu vajáa vamusiiita Músa vakamuviiika ivarwii, vakoona mpiima mitimii yaavo vahinduka na Mísiri. 40 Músa ^akachereve kuhinduka fuma luulwii, vakamusea Harúuni mwaanaavo, 'Tutengenesherye kidabalaíyo ^cheene kiri tulongoola njirii, sa Músa ^atulongoola fuma uko Mísiri si tootaanga ^cheene alúmiine nocho tuku!' 41 Siku ijo, Viisiraéli vakatengenesha kidabalaíyo ^chiifwíne na ndama ya ng'oombe. Baa neembe kijáa ni kiintu cho tengenesha na mikono yaavo, voovo vakakitoorera mpóryo jo chimika na vakakibweeyira ngovi. 42 Aho, Muluungu akaleyya miiso na kwiingi, akavareka viinamire mwaasu, mweeri na nyényeeri. Ja ^vyeeene yaandikwa kitáabwii cha valáli na mutwe, 'Ee Nyumba ya Isiraéli! Mpiindi ^mwiikaláa isi ya ibalángu kwa myaaka makumi yani, eri, muunsiinjiráa nchúwo jaanyu sa muuntoorere mpóryo wuu? Aka tuku! 43 Laangi mwaverekáa itibu ro kiinamira kidabalaíyo cha Molóoki, na kidabalaíyo cha nyényeeri ya muluungu waanyu Refáni. Vidabalaíyo ivyo, mujáa mwavitengenesha sa mündooviiinamira. Sa jeyyo, vatwaala ndiri na nyinikiro ya Babéli.' 44 Kura isi ya ibalángwii, vala baaba wiitu vajáa vatiite rira itibu ro kiinamira, ^ralairáa Muluungu novo ari. Iro rijáa ratengeneshiwa viviraviviira ja ^vyeeene Muluungu ajáa amoonekya Músa. 45 Vala baaba wiitu viiheereryáa mpiindi Yooshúa ^avalongooláa. Novo ^vakiisumule ira isi fuma kwa vaantu va isi ijo, Muluungu ^akavakibiryé mbere yaavo, vakarireeta na uko. Iro itibu rikava rimwaari furu mpiindi ja mutemi Daúdi. 46 Daúdi ajáa apata wuuja mbere ya Ijáva, akamaloomba yoosea, 'Ee Ijáva, Muluungu wa Yaakúupu nooloomba nikujeengere Kaaya Njija.' 47 Maa kaa, ura ^ajeenga iyo Kaaya Njija ni mutemi Solomóoni. 48 Baa neembe ni jeyyo, yeeye ^Ari Mweirimweeri si iikalaa nyuumbii ^ng'eene yajeengwa ni vaantu tuku. Ja ^vyeeene muláli na mutwe aluusa,

49 'Ijvva aluusa, "Kurumu ni ichuumbi raani ra kitemi, na weeru ni ibambari raani ro vikira majeo. Haaha ni nyuumba iri jooli umuri kunjeengera? Ni hai undiri hamuluka?" 50 Eri, ivyo vyoosi si niini navyuumba tuku wuu?" 51 Sitefani akavasea, "Eri, nyuunyu umwahiingya nkiingo! Mitima yaanyu na matu yaanyu si yanatwaalwa kibawii tuku. Siku joosi nyuunyu mundoomukitira Mutima Muija ja vyeene vala baaba waanyu vabweeyya. 52 Eri, kwatiite mulali na mutwe mweene vala baaba waanyu si vmuturikirya wuu? Laangi, vavulaa valali na mutwe valuusa kuuja kwa Yeesu Mwololiki! Na uwo noo nyuunyu umwamutwaala na kwa vavi mukamulaa. 53 Nyuunyu mwahokera Miiro ya Mulungu kwa njira ya murimu muija, maa kaa, mukasiita kwiiteera." 54 Vara vakulu va Yayahudi vakateere ayo masare ya Sitefani, maa vakakalala maatuku vii kun viilumire mayeo. 55 Maa kaa, Mutima Muija akamheera ngururu Sitefani, akalaanga kurumwii, akoona nkongojima ya Mulungu na Yeesu iimire mukono wa kulume wa Mulungu. 56 Hara akavasea, "Laangi! Niine kurumu kwayurikire na Mwaana wa Muntu iimire mukono wa kulume wa Mulungu!" 57 Hahara vakulu va Yayahudi vakasiita kumuteerera, vakatunika matu yaavo kun vootula isoso, maa voosi vakamukimira Sitefani hamwi. 58 Hara, vakamufumya na mbarimbari ya muiji, maa vakaanda mvaa na mawye. Mashahidi vajaa vafumya nyweenda jaavo, maa vakajivika mawulwii ya mutavana umwi asewaa Sauli ajilaange. 59 Mpiindi vamuvaa Sitefani na mawye, yeeye amuloombaa Mulungu yoosea, "Yeesu Mweenevoosi, hokera mutima waani!" 60 Aho, akachwaama isi, akarira vikulukuulu yoosea, "Mweenevoosi, kari uvalamurire sa uri uhu tuku." Akaluse jeyyo, mutima waachwe ukareka mviri.

8 Na Sauli ajaa amwaari aho, akeeriwa mutima sa kulawa kwa Sitefani. Siku iyo, mpuka ya vaantu vamuruma Yeesu vakaanda turikiriwa munumunni uko Yerusalemu. Novo vakiipasa na isi ya Yudea, na Samaria. Vatumwi vii noo vajaa vachaala uko Yerusalemu. 2 Sitefani akulawe, vaantu vmutubaa Mulungu, vakiita noo mutaaha, vakarira noo myaaha munumunni sa Sitefani. 3 Mpiindi ijo, Sauli akaanda kuturikirya mpuka ya vaantu vamuruma Yeesu. Yeeye ayeenda nyuumbii ja vaantu, indoovarutirira vaantu valume na vaantu

vaki no vachuunga manyololwii. 4 Vaantu vamuruma Yeesu vajaa vapasirwe, vakaanda varyula Masare Maaja kira haantu vadomaa. 5 Filipi ne akadoma na muiji umwi wa isi ya Samaria. Uko akaanda kuvavariyirira vaantu Masare ya Masia. 6 Vaantu vakateere masare Filipi aluusa na myuujisa na ishara abweeyaa, vakateya matu yaavo. 7 Filipi akibiryaa mirimu mivi fuma kwa vaantu vari foo, na mirimu mivi yariraa kati yafumaa. Avahoryaa vaantu vari foo vajaa vaakwya iyandiyandi na vivete. 8 Sa jeyyo, vaantu va iyo muiji vajaa veeriwa mitima maatuku vii. 9 Haaha aho muiji uwo wa isi ya Samaria, kujaa kwatiite muntu umwi mweene abweeyaa usavi. Uhu muntu irina raachwe noo Simooni asewaa. Yeeye avahwaalarya vaantu voosi va isi ya Samaria kwa usavi mweene abweeyaa. Kei, iyonaa yeeye ni nkabaako. 10 Vaantu voosi, vasinga na vaantu vakulu vamateeraa matu neejaneeja voosea, "Muntu uhu noo ira ngururu ya Mulungu isewaa Ngururu Nkulu." 11 Vaantu avo vamateeraa matu, sa avahwaalarya kwa siku jiri foo na usavi waachwe. 12 Maa kaa, Filipi akavariyule Masare Maaja ya Utemi wa Mulungu na irina ra Yeesu Kirisitu, vaantu vakaruma na vaantu valume na vaantu vaki vakabatiwa. 13 Simooni ne akamuruma Yeesu, akabatiwa, maa akaanda mutuuba Filipi na kira haantu adomaa. Akoone ishara na myuujisa mikulu Filipi abweeyaa, akahwaalariwa maatuku vii. 14 Vatumwi va Yeesu vajaa vachaala Yerusalemu vakateere vaantu va Samaria novo varimure isare ra Mulungu, maa vakavatuma vala Peeteri na Yoohani vadome na uko. 15 Novo vakafike uko, vakavalombera vaantu vumhokere Mutima Muija. 16 Sa avo vaantu vajaa vabatiwa kwa irina ra Yeesu Mweenevoosi vii na Mutima Muija vajaa vakaari si vanamhokera tuku. 17 Peeteri na Yoohani vakavavikira avo vaantu mikono yaavo, novo vakamhokera Mutima Muija. 18 Simooni akoone vaantu vumhokere Mutima Muija kwa njira yo vikirwa mikono ni vatumwi, yeeye akayera kuvaheera mpia vala Peeteri na Yoohani 19 yovasea, "Mpeeri baa niini laviro ulu, sa kira muntu nkamavikira mikono, amhokere Mutima Muija." 20 Peeteri akamusea, "Isunke aha na mpia jaako! Ni kiisea wiise kilungulungu cha Mulungu chawulwaa na mpia! 21 Weewe si uri hamwi na suusu murimwii uhu baa kiduudi vii tuku, sa mutima waako si uri mwololiki

miiswii ya Mulungu tuku. **22** Valanduka fuma uhu uvi waako, na umuloombe Mweenevyoosi akoonere mbavariri. Yeeye ifaanaa asee yasirire aya mavi ^waakiiririkana mutimii waako. **23** Nakwiine mutima waako wamema kivina, na waava murerwa wa uvi.” **24** Simóoni akamusea, “Nooloomba munoombere kwa Mweenevyoosi, sa ayo ^mulúusire baa rimwi ridiire kumpata.” **25** Vala Peéteru na Yooháani vakoonekya kikomi na vakeenerya Masáare Maaja ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi. Fuma uko vakahinduka na Yerusaleému. Kunu njirii vavariyuláa Masáare Maaja maturii yingi ^yari foo ya Samaría. **26** Siku imwi, murimu muja wa Ijáva ujáa wamusea Filípi, “Inuka, udome na ivaru ra saame furu ira njira ^yafuma Yerusaleému ^yatamanya na Gáasa.” Njira ihi ijáa yatweera na isi ya ibalángwii. **27** Aho, maa Filípi akakwaata njira. Njirii akalumana na mukúulu umwi fuma Esiópia, uwo muuntu ni mukulukuulu wa isi ajáa na ajáa achulwa asiina mbyaala tuku. Uwo noo imiriráa mpfa joosi ja Kandáake, noo kusea, mutemi muki wa isi ya Esiópia. Uhu mukúulu ajáa adómire na Yerusaleému noo mwiinamira Mulungu. **28** Mpiindi ijo, ni hinduka ahindikáa na kaayii. Yeeye ajáa ikuyiire gáarii yaachwe ^irútwa na ni faráasi kunu yoosoma kitáabu cha Isáaya muláli na mutwe. **29** Aho, Mutima Muja akamusea Filípi, “Tamanya furu wiikwaate ira gári.” **30** Akiikibirira mpaka akiikwaata. Uko gáarii akateera muuntu yoosoma kitáabu cha Isáaya muláli na mutwe. Filípi akamuurya, “Taanga wiise ayo ^woosoma wuu?” **31** Ne akamusea, “Jooli ndiri taanga na niini nsiina muuntu wo kunvariurira masáare aya?” Hara, akamuloomba Filípi iingire na gáarii novo vakiikala hamwi. **32** Masáare ^Yari Mpeho ^meene asomáa uwo Mweesiópia ni aya, “Ajáa alongoriwa ja muundi ^yootwaala noo siinjwa. Ne ajáa akirinya sawu ja ^vyene mwaana wa muundi akirinyaa kati ^yookerwa mabaahira. Yeeye si iinula mulomo waachwe tuku. **33** Vakamuchwa mati na vakamusea ni muvi, maa kaa, yeeye si abweyya uvi wowoosi tuku. Kusiina muuntu ^ari daha lusikira masáare ya mbyaala yaachwe tuku. Sa kava mooyo kwaachwe, kwaseyyiwa aha weerwii.” **34** Ura Mweesiópia akamuurya Filípi, “Nooloomba wungyiire masáare aya muláli na mutwe aluusa sa ani? Ni sa yeeye mweenevyo au sa muuntu wiingi?” **35** Hahara Filípi akaanda na yayara Masáare ^Yari Mpeho, akamvariurira Masáare Maaja ya Yéesu. **36**

Mpiindi ^vayeendáa, vakafika haantu ^kujáa na maaji. Ura Mweesiópia akamusea Filípi, “Laanga! Maaji naaya aha. Che kiri kunikitira ndiire batiwiwa?” [**37** Filípi akamusea, “Kooni wooruma kwa mutima waako woosi daha uri batiwiwa.” Akamusea, “Narúmire, Yéesu Kirisitu ni Mwaana wa Mulungu.”] **38** Hara ura Mweesiópia akalairiya gári yaachwe yiimiwe, vakakiima, vakiingira luujii, maa Filípi akamubatisa. **39** ^Vakafume vii luujii, hahara, Mutima wa Ijáva ukamusumula Filípi, na ura Mweesiópia si amoona kei tuku. Akatuuba luyeendo lwaachwe kunu ari na cheeru. **40** Filípi ne akiishaana ari múujii wa Asóoto. Akatweera míji yoosi iri njirii kunu yoovariyula Masáare Maaja mpaka akafika múujii wa Kaisaría.

9 Mpiindi ijo, Saúli ajáa atuuba kuvavumba vaantu ^vamuruma Yéesu Mweenevyoosi. Yeeye asaakáa avamale imalo. Aho, akadoma na kwa mweeneisi mukuulu, **2** noo loomba barúwa sa akataangwe uko masinagógooi ya Damésiki. Barúwa ijo, jamuheeráa ngururu yo vakwaata no vachuunga vaantu valume na vaantu vaki vara ^varuma Njira ya Yéesu Mweenevyoosi sa avatwaale na Yerusaleému. **3** Aho, akakwaata njira yo doma na Damésiki. ^Akasengerere Damésiki, koonka kiweeru kikuulu fuma kurumwii kikamumirika fuma kira ivaru. **4** Haaho akawya na isi na akateera sawúti yookaanirira, “Saúli, Saúli sa che wookuunturikiryá?” **5** Saúli akasea, “Aai Mukúlu, uri ani weewe?” Na ira sawúti ikamusea, “Niini ndiri Yéesu. Weewe wookuunturikiryá. **6** Ima, utamanye na múujii, uko wyiirwa uri ni muuntu umwi ^cheene woosaakwa ubweyye.” **7** Vaantu ^ayeendan’yáa novo vajáa víimire kimi kunu vahwáliire, sa baa voovo vajáa vatéire iyo sawúti, maa kaa, si vamoona muuntu yoyoosi tuku. **8** Hara, Saúli akiinuka, akasaaka kunukula miiso baa koona kiintu tuku. Vara viivaachwe vakamukwaata mukono vakamutwaala furu Damésiki. **9** Saúli iikala uko kwa siku itatu baa koona tuku. Mpiindi ijo, si arijáa baa noo nywa kiintu tuku. **10** Uko Damésiki kujáa kwatiite muuntu umwi ^amuruma Yéesu ^asewáa Ananía. Yéesu Mweenevyoosi ajáa amwáaniriire Ananía njorii akamusea, “Ananía!” Ne akamusea, “Mweenevyoosi, niini nu aha!” **11** Mweenevyoosi akamusea, “Tamanya furu njira ira ^yaséwaa Njira ^Yawoloka. Aho, nyuumbii ya Yúuda, wuurikirirye muuntu umwi fuma Társo irina raachwe Saúli. Haaha ni muloomba iise Mulungu, **12** na iine njori. Uko

njorri amwāne muuntu ašewāa Ananía yookiingira na nyuumbii na amuvikiire mikono sa oone kei.” 13 Maa kaa, Ananía akamusea, “Ee Mweenevyoosi, nateera kwa vaantu vari foo vyeene uhu Saúli avatumamira viintu vívi vaantu vaako vaaja uko Yerusaléemu. 14 Haaha amwaari aha ari na wiimiriri fuma kwa vakúulu va veeneisi va Ijuva wo kwaata vaantu voosi variruma irina raako.” 15 Maa kaa, Mweenevyoosi akamusea Ananía, “Weewe doma! Uhu muuntu niini namusáawiire ave mutumami waani. Yeeye kweenerya ari irina raani kwa vaantu si vari Vayahúudi, kwa vatemi, baa na kwa Viisiraéli. 16 Niini mweenevyo kumulaira ndiri vyeene ari turikiriwa maatuku vii sa irina raani.” 17 Hara Ananía akadoma, akiingira nyumba kuuntu ajáa Saúli. Akamuvikira mikono akamusea, “Saúli mwanawitu, Yéesu Mweenevyoosi aantumire kwaako, waande koonu, umuhokere Mutima Muja. Uhu Yéesu noo akufumira kura njiriri kati wujáa na aha.” 18 Koonka, viintu viri ja majula vikawya fuma miiswii ya Saúli, akaanda koonu. Aho, akiinuka, akabatisiwa. 19 Akahumule kurya chákurya, maa akava na ngururu kei. Saúli iikalakala uko Damésiki, na mpiindi ijo ni na vaantu vamura Yéesu ajáa. 20 Hahara, akaanda doma na masinagóogii, na akaanda varyula Yéesu ni Mwaana wa Mulungu. 21 Vaantu voosi vateereráa varyuli waachwe uwo, vahwaalaláa maatuku vii. Viiryáa voose, “Eri, uhu si noo ura muuntu avaturikiryáa munumunu vaantu vamura Yéesu uko Yerusaléemu tuku wu? Eri, chamureeta na aha si joo kwaata vaantu vamura Yéesu aha Damésiki sa avatwaale na kwa vakúulu va veeneisi va Ijuva tuku wu?” 22 Maa kaa, Saúli akava yookiitema munumunu, yeeye avavariyuriráa Vayahúudi viikaláa Damésiki, ko tweera Masáare Yari Mpeho Yéesu noo Masía na si vadaháa siita tuku. 23 Mpiindi jikalooke, Vayahúudi vakatunga muryungu wo mulaa Saúli. 24 Vakaanda kumugiida miryaangwii ya ura múuji uchiku na muusi sa vamuulae. Maa kaa, muryungu waavo wo mulaa ukamufikira Saúli. 25 Sa jeyyo, nuuchiku vapooji vaachwe vakamuvikira kikápwii kikulu, vakamukiimya na isi na ludihi ko tweera na chooririi cheene kijáa lukaandii lwa múuji, maa akalooka. 26 Saúli akafike Yerusaléemu, akiisompyasompya kusaangira na vaantu vamura Yéesu. Vaantu voosi vamura Yéesu vakamoofa, sa si varumáa kooni ajáa amurumire Yéesu tuku. 27 Maa kaa, Barinába akamutwaala Saúli na kwa

vatumwi va Yéesu. Akavawiyira vyeene Saúli ajáa amoonu Mweenevyoosi njiriri yoodoma na Damésiki na vyeene Mweenevyoosi amuyiira. Kei, akavawiyira vyeene Saúli avavariyuriráa vaantu Masáare Yari Mpeho ko kiitema uko Damésiki. 28 Sa jeyyo, Saúli akiikala hamwi novo. Indooriingirira novo uko Yerusaléemu, kunu yovavariyurira vaantu kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi baa woowa tuku. 29 Alusikáa no kwiiruta ndihi na Vayahúudi veeene valusikáa Kigiriki, maa kaa, voovo vasaakáa vamuulae. 30 Maa kaa, vaaniitu vakataange ayo, vakamusumula, vakamutwaala na múuji wa Kaisaría, maa vakamutuma atamanye na kwaavo uko múuji wa Társo. 31 Mpiindi ijo, mpuka ya vaantu vamura Yéesu vajáa viikala mwiikalo muja isi yoosi ya Yudeea, Galiláaya, na Samaría. Vajáa vakiingika, vajáa vadoma na mbere, na Mutima Muja ajáa avaheera mutima. Kei vamunyemyáa Mweenevyoosi. 32 Mpiindi ijo, Peéteru ariingiriráa uko nooko, akadoma furu múuji wa Lída sa avaluumbye vaantu va Mulungu viikaláa uko. 33 Uko Lída akamushaana muuntu umwi ašewáa Ainéa. Uhu ajáa aakwya iyandiyandi kwa myaaka inaani na alaala ndirii vii. 34 Peéteru akamusea, “Ainéa, Yéesu Kirisitu akuhórirye. Inuka! Fota ndiri yaako.” Koonka, Ainéa akiinuka. 35 Vaantu voosi viikaláa uko múuji wa Lída na nyika yoosi ya Sharóni vakamoone Ainéa, vakamura Yéesu Mweenevyoosi. 36 Uko múuji wa Yóopa, kujáa kwatiite mwaana muki umwi ajáa amuruma Yéesu irina raachwe noo Tabíta ašewáa, noo kusea Dorikáasi na Kigiriki. Dorikáasi avaambiriryáa vakiva na avabweeyiryáa vaantu viingi vaaja. 37 Mpiindi ijo Peéteru ajáa uko, Dorikáasi ajáa alwaala, maa akawulala. Vaantu vakamooyya, vakamulaarya, maa vakamuvika chúumba cha gorófii. 38 Na sa viintu múuji wa Lída ujáa heehi na Yóopa, vaantu vamura Yéesu vakateera Peéteru amwaari Lída. Sa jeyyo, vakavutuma vaantu vaviri vakamwaanirire. Vakavasea, vakamusee jei, “Toolomba wuje chaangu na miitu, kari uchérevaa tuku.” 39 Aho, maa Peéteru akatamanyan’ya novo. Vakafike Yóopa, vakamutwaala Peéteru na kura chúumba cha gorófii. Uko, valala vari foo vakaanda kumiriingirira Peéteru kunu voomuririra no mulaira Peéteru ingo ng’eene Dorikáasi avachumira kati ajáa ari mooyo. 40 Peéteru akavaseyya voosi na weerwii, akachwaama, akamuloomba Mulungu. Hara akulaanga ura muviri, maa akasea, “Tabíta, inuka!”

Tabíita akakunukula miiso yaachwe, na ^akamoone Peéteri, akiikala. 41 Peéteri akamukwaata mukono, maa akamwaambirirya kwiima. Akavaanirira vara valala, na vaantu viingi ^vamura Yéesu, maa akavalaira Tabíita ari mooyo. 42 Masáare aya yakeenera múujii woosi wa Yóopa, vaantu ^vari foo vakamura Yéesu Mweenevyoosi. 43 Peéteri akiikala uko Yóopa kwa siku ^jiri foo na kuntu ^ikaláa ni kwa muntu ^aséwaa Simóoni ^mweene aténgeneshaa mimberu.

10 Uko múujii wa Kaisaría, kujáa kwatiite mukúulu wa valwi nkoondo umwi ^asewáa Kornéeli. Uhu iimiráa valukaluka fuma mpuka nkuulu ya valukaluka ^yasewáa Mpuka ya Kiitalá. 2 Kornéeli ni muntu muja ajáa, na amunyemyáa Muluungu hamwi na vaantu voosi va kaaya yaachwe. Yeeye amulombáa Muluungu mpiindi joosi na avaambiriyáa vakiva. 3 Siku imwi mpiindi ja cháamuusi, akona njori. Aho njorii akona murimu muja wa Muluungu woomwaanirira kwa irina raachwe, “Kornéeli!” 4 Kornéeli akulaanga ura murimu muja na woowa, maa akuurya, “Ee aai ni che?” Murimu muja ukamusea, “Muluungu atéire kulomba kwaako na ine ^vyeeene uvaambiráa vakiva. Ivyo vyoosi vyafikire kwa Muluungu na vikumbukira iise. 5 Haaha, tuma vaantu vatamanye na múujii wa Yóopa, sa vakamureete muntu umwi ^aséwaa Simóoni irina riingi Peéteri. 6 Kuntu ^yookikala ni kwa Simóoni mutengeneshi wa ndiri. Nyumba yaachwe ni mbarimbari ya mayiya iri.” 7 Murimu muja ukahumule kumuwiira Kornéeli ayo masáare, maa ukalooka. Aho, maa akavaanirira vatumami vaachwe vaviri na mulwi nkoondo umwi ^mweene ajáa muja. 8 Akavawiyira yoosi ^yajáa yamufúmiire, maa akavatuma vadome na Yóopa. 9 Siku ya kaviri mpiindi ja mpoloonge, vaantu ^veene Kornéeli ajáa avatuma vakava vaséngeriire Yóopa. Mpiindi yiyo, Peéteri ne akaambuka na ikekeri noo mulomba Muluungu. 10 Mpiindi ^asaaryáa, njala ikamwaava munumuntu. Maa kaa, mpiindi chórya ^chiimiwáa neeja, akona njori. 11 Aho njorii, akona kurumu kwayúurikire, na kiintu ja lweénda lukulukuulu ^lwakwátirwe makondowa yoosi lukakiima furu isi. 12 Isii ya ulu lweénda, kujáa kwatiite maka ja kira ivala. Kujáa kwatiite maka ^jiri na mawulu yani, viintu ^vitambaalaa na ndee. 13 Aho, akateera sawúti yoomusea, “Peéteri, inuka, usinje, urye.” 14 Maa kaa, Peéteri akamusea, “Ee Mweenevyoosi, tuku! Niini si ninaarya baa kamudu

vii tuku kiintu chochoosi ^kiri na njeo.” 15 Kei iyo sawúti ikamusea lwa kaviri, “Kuvisea viintu ^avijirula Muluungu viri na njeo tuku.” 16 Ivi vijáa vyafumira katatu, maa lura lweénda lukahindulwa na kurumwii. 17 Mpiindi Peéteri ^ajáa akaari ahwáaliire, vaantu vara ^vajáa vatúmirwe ni Kornéeli vakuurikirirya ira nyumba ya Simóoni, maa vakiitaanga. Aho, maa vakiima maryaangwii. 18 Vakalumbya, maa vakuurya, “Eri, aha kwatiite mweni ^aséwaa Simóoni, na irina riingi Peéteri wuu?” 19 Na mpiindi Peéteri ^iiririkanáa ira njori, Mutima Muja akamusea, “Simóoni, uko isi vamwaari vaantu vatatu vookusaakira. 20 Kiima na isi na udoman^ye novo. Kwa na kivundu tuku, ni niini mweenevyo nivatúmirwe kwaako.” 21 Aho, Peéteri akakiima na isi, maa akavasea, “Niini noo ^mweene mookunsaakira. Che kivarétire?” 22 Vakamusea, “Mukúulu umwi wa valwi nkoondo atutúmirwe. Irina raachwe noo Kornéeli aséwaa. Yeeye ni mawoloki na amunyemyáa Muluungu na Vayahúudi voosi vamuumbaa. Haaha murimu muja wamusea, akuteengye na kaayii kwaachwe na aterere masáare ^uri muwyiira.” 23 Aho, maa Peéteri akavateengya na nyumbii, vave vayeni vaachwe. Lomutóondo yaachwe, Peéteri akiinukan^ya na vara vayeni na vamwi va vaaniita fuma Yóopa. 24 Kukiire yaachwe, vakafika Kaisaría. Kura vakamushaana Kornéeli avajingire vanduu vaachwe na vijeengi vyaachwe, yooovawoojera. 25 Peéteri ^akiingire vii kaayii kwa Kornéeli, maa Kornéeli akiita noo musingirirya, akachwaama mbere yaachwe, maa akamwiinamira. 26 Maa kaa, Peéteri akamwiimya, kunu yoomusea, “Ima, niini ndiri muntu ja weewe.” 27 Aho, Kornéeli akiima, vakaanda lusika hamwi, maa vakiingira na nyumbii, vakashaana vaantu viijingire. 28 Aho, Peéteri akavasea, “Nyuunyu veenevyo mwamanyire, suusu Vayahúudi Miro yiiswi yakaan^ya ko valuumbya vaantu si ^vari Vayahúudi baa kusaangirira novo. Maa kaa, Muluungu aankaniirye ndeke kumulaanga muntu wiingi yoyoosi ja ^ari na njeo. 29 Noo ^chooreka si nasiitiré kuuja mpiindi ukavatume vaantu na kwaani ji vaandeete na aha. Haaha ni kuvuurya niise, sa che munyaniriire?” 30 Kornéeli akamusea, “Jalóokire siku ine keende mpiindi ira ^namulombaa Muluungu aha nyumbii, mpiindi ja iji ja cháamuusi. Koonka, noona muntu imire mbere yaani iivikiire ingo ^jilavalává. 31 Uhu muntu aansea, ‘Kornéeli! Kulusika kwaako Muluungu akutéire na

kuvambirirya kwaako vakiva, Muluungu akwiine. 32 Haaha, tuma vaantu vadome vakamwaanirire Simooni ^vamuséaa Peéteri. Uhu ifkalaa Yóopa kwa muuntu umwi irina raachwe Simooni ^mweene aténgeneshaa ndiri. Nyuumba ya uhu Simooni ni mbarimbari ya mayiya iri.’ 33 Aya noo yaambweeyiirye ntume chaangu vaantu ji vakwaanirire, na weewe wabwéeyiirye vyabooa viintu ^wuújire. Haaha suusu voosi ni mbere ya Muluungu turi, toowoojera kuteera masáare Mweenevyoosi ^akuláiriirye utuwyiire.” 34 Aho, maa Peéteri akavasea, “Haaha natáangire, ni kikomi Muluungu si asínanalaa vaantu tuku. 35 Yeeye avarúmaa vaantu va kira isi ^veene vamunyémaya na vabwéeyaa uwoloki mbere jaachwe. 36 Nyuunyu mwamányire, Muluungu atuma vaantu vaachwe kuvavariyirira ViisiraéeliMasáare Maaja, vapate mwiikalo muuja kwa njira ya YéesuKirisitu, Mweenevyoosi wa vaantu voosi. 37 Mwamányire yara ^yafúmiire Yudeea voosi, kwaandira Galiláaya mpiindi Yooháani ^avavariyiriraa vaantu vabatisiwe. 38 Mwamányire ^vyeeene Muluungu amuhaka makuta Yéesu wa Nasaréeti ko muheera Mutima Muuja na luviro. Yéesu adomáa uko na uko, yoobweeyya maaja no horya vaantu voosi ^veene vaturikiriwáa ni ngururu ya Ikúúlu ra Mirimu Mivi, sa Muluungu ni hamwi ajáa ne. 39 Ayo voosi Yéesu ayatumamáa uko isi ya Vayahúudi na Yerusaleému múujii, na suusu turi vara ^voona. Mpiindi ^jikalooke, vakamuulaa ko muning’in’ya musalábii. 40 Maa kaa, siku ya katatu Muluungu akamufufula na akamoonekya kwa vaantu. 41 Si oonekana kwa kira muuntu tuku, maa kaa, kuri suusu Muluungu ^ajáa atusaawula tve vara ^voona. Suusu twaarya, no nywa ne ^akafufuke. 42 Akatulairirya tuvavariyirire vaantu Masáare Maaja, na toonekya kikomi yeeye noo aviikwa ni Muluungu avalamurire vaantu ^vari mooyo na ^vaakwya. 43 Uhu Yéesu valáali na mutwe voosi voonekya ukúúlu waachwe, vakasea, muuntu yoyoosi ^ari kumuruma uvi waachwe sira uri kwa irina raachwe.” 44 Kati Peéteri ^avijáa akaari yooluusika ayo, vaantu voosi ^vajáa aho vooyateerera ayo masáare, Mutima Muuja akavakiimira. 45 Vayahúudi ^vajáa vamura Yéesu vara ^vajáa vuujan’ya na Peéteri, vakahwaalala koono vaantu si ^vari Vayahúudi novo vookiimirwa ni Mutima Muuja. 46 Voovo vajáa vavatéiire vooluusika kwa nduusika ^jiisimiresimire voomudumba Muluungu. Aho, Peéteri akasea, 47 “Vaantu ava, novo vamuhókiire

Mutima Muuja ja ^vyeeene suusu tamuhokera. Ni ani ^ari daha siita vadiire batisiwa na maaji?” 48 Haaho Peéteri akalairirya Kornéeli na viivaachwe vabatisiwe kwa irina ra Yéesu Kirisitu. Maa reeru, vakamuloomba iikale novo kwa siku nke.

11 Haaha, vatumwi na vaaniitu vara ^viikaláa Yudeea, vakateera vaantu si ^vari Vayahúudi novo varirúmime isáare ra Muluungu. 2 Peéteri ^akahinduke na Yerusaleému, maa vara Vayahúudi vakaanda mung’uurira Peéteri 3 voomusea, “Weewe wiingiiré nyuumbii ya vaantu si ^vanatwaalwa na kibawii na ukarya novo!” 4 Aho, Peéteri akavawyiira pusu masáare voosi ^yafumira, yovasea, 5 “Siku imwi kati ^nijáa múujii Yóopa noomuloomba Muluungu, nijáa noona kiintu ja lweénda lukulu, lookiimiwa na isi fuma kurumwii lwakwáatirwe makondowa voosi, maa lukaviikwa mbarimbari yaani. 6 ^Nkalaange kura isii, nkoono kuri na maka ja isaka, maka ^jiri na mawulu yani, viintu ^vitambaalaa na ndee ^jiwúlukaa. 7 Aho, nkateera sawúti yookuunsea, ‘Peéteri, inaka, usiinje, urye!’ 8 Maa kaa, niini nkasea, ‘Ee Mweenevyoosi tuku! Laanga si ninaarya kiintu ^kiri na njeo tuku!’ 9 Maa kaa, ira sawúti fuma kurumwii ikaansea kei, ‘Kiintu chochoosi ^akijirula Muluungu, kuchaanirira kiri na njeo tuku.’ 10 Masáare aya yafumira katatu, aho, maa ivyo viintu vikaahindulwa na kurumwii. 11 Hahara, vaantu vatatu ^vajáa vatúmirwe Kaisarí, vakafika nyuumba haantu ^niikaláa. 12 Na Mutima Muuja akaangwyiira ndoman’ye novo baa kivundu tuku. Ava vaaniitu vasasatu nadoman’ya novo, na twiingira kaayii kwa Kornéeli. 13 Ne Kornéeli atuwyiira ^vyeeene murimu muuja wamufumira aho kaayii kwaachwe. Uwo murimu muuja wamusea, ‘Vatume vaantu vadome na Yóopa, vakamwaanirire Simooni ^aséwaa Peéteri. 14 Yeeye kuretera ari masáare ^yari kulumurirya weewe na vaantu voosi va nyuumba yaako.’ 15 Naani ^nkaande luusika novo, Mutima Muuja akakiima mweeri yaavo ja ^vyeeene atukimira suusu aho ncholo. 16 Naani nkakumbukira rira isáare Yéesu Mweenevyoosi ^atuwyiira, ‘Yooháani avabatisáa vaantu na maaji, maa kaa, nyuunyu batisiwa muri na Mutima Muuja.’ 17 Haaha kooni Muluungu avaheera vaantu ava wanywa wa Mutima Muuja ura ^atuheera suusu ^tamuruma Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi, niini ndiri ani mpaka niiririkane daha ndiri kumusiita Muluungu?” 18 Vayahúudi ^vakateere ayo, maa vakareka kwiiruta

ndihi. Vakamubweeyirya Muluungu nkongojima voosea, “Kumba Muluungu avahaera baa vaantu si ^vari Vayahúudi njira ^iri vabweeya vadahe kuvalanduka fuma uvii waavo, na vapate nkaasu ya siku ^jisiina uheroi!” 19 Vaantu ^vamura Yéesu ^vajáa viimyaaha sa uturikiri Sitefáni ^akuulawe, vakatamany na isi ja Foinike, Kúpuro na múuji wa Antiókia. Uko koosi vavariyuláa Masáare ya Yéesu Mweenevyoosi kwa Vayahúudi vooveene vii. 20 Maa kaa, uko Antiókia, vamwi va vaantu ^vajáa vadoma na uko ni vaantu va isi ya Kúpuro, na va múuji wa Kiréene. Voovo vakaanda kuvariyula Masáare Maaja ya Yéesu Mweenevyoosi baa kwa Vagiriki. 21 Na luviro lwa Mweenevyoosi ni hamwi novo lujáa. Uko, vaantu ^vari foo maatuku vii vakamuruma Yéesu Mweenevyoosi na vakamutuuba. 22 Mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu uko Yerusaleému ^vakateere aya masáare, maa vakamutuma Barinába atamanye na Antiókia. 23 ^Akafike uko, akoona viintu Muluungu ^avaheera nduwo vaantu avo. Akavyeenda maatuku vii, akavakalaamya voosi vatube kumukwaatirira Yéesu Mweenevyoosi kwa mitima yaavo yoosi. 24 Barinába ni muuntu muija ajáa na ajáa amema Mutima Muija na kuruma kwa kimáari. Na vaantu ^vamura Yéesu Mweenevyoosi vakakiingika munumunuu. 25 Siku ^jikaseese, Barinába akadoma na múuji wa Társo koo musaakira Saúli. 26 ^Akamupate akamureeta na Antiókia. Uko kwa mwaaka vuu, vakalumana na mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, kunu vookiindya vaantu ^vari foo. Uko Antiókia vaantu vakaanda vaanirira vaantu ^vamura Yéesu, Vakirisitu. 27 Siku ijo, valáli na mutwe fuma Yerusaleému vajáa vadoma na Antiókia. 28 Umwi waavo noo Agáabo asewáa. Yeeye kutweera kwa Mutima Muija, ajáa iima, akalumana uláli na mutwe, “Njala nkuulu ya imalo fumira iri isi jingi joosi.” Njala iyo noo ira ijáa yafumira mpiindi ja Kaisári Kilaáudi mutemi mukuulu ^iimiriraa. 29 Sa jeyyo, vaantu ^vamura Yéesu uko Antiókia, vakalamula kira muuntu asaange viintu vyo vaambirirya vaaniitu vara ^viikalaa uko isi ya Yudeea. 30 Vakasaanga na vakavaheera vala Barinába na Saúli vatwaale na kwa vawosi va vaantu ^vamura Yéesu uko Yerusaleému.

12 Siku ijo, mutemi Heróode Agiriipa ajáa aanda kuvaturikirya vaantu vamwi va mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu. 2 Akalairirya Yaakúupu

mwaanaavo na Yooháni uulawe na nyaasuka. 3 ^Akoone masáare ayo yaveériirye mitima Vayahúudi, maa akalairirya Peéteru ne akwaatwe. Aya yajáa yafumira mpiindi ja ngovi ya mikáate si ^ivikirwaa usasi. 4 Peéteru ^akaviikwe mikonwii yaavo, akachuungwa munyololwii. Uko akatwaalwa na haantu ho laangiririwa ni valwi nkoondo vani vani va mpuka ine sa vamu laangirirye neejaneeja. Heróode akiiririkana Paásika iri looka de amulamurire Peéteru mbere ja vaantu. 5 Na siku ijo, mpiindi Peéteru ^ajáa achúungirwe munyololwii, maa kaa, mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu vajáa viitoola munumunuu kumuloomba Muluungu sa Peéteru. 6 Uchiku wa siku ^ng'eene Heróode ajáa iiririkana kumulamurira Peéteru, Peéteru ajáa alaala uko munyololwii. Yeeye ni kati na kati ya valwi nkoondo vaviri ajáa na vajáa vamuchuunga mikono yaachwe na minyololo iviri. Na muryaangwii wa gerésá kujáa kwatiite valukaluka viingi vavurindiraa. 7 Koonka, ukafumira murimu muija wa Ijava aho kuuntu ^ajáa Peéteru. Kiweeru kikamurika hara haantu. Ura murimu muija ukamusingisya Peéteru mbarwii, ukamusea, “Inuka chaangu!” Hara, minyololo ^vajáa vamuchúungire Peéteru ikawya na isi! 8 Aho, ura murimu muija ukamusea, “Imutire lukova lwaako, wiivikire na viráatu.” Peéteru ^akamarikirye kubweeya jeyyo, ura murimu muija ukamusea, “Ivikire ikóoti raako, wuuntuubel!” 9 Peéteru akuutuuba ura murimu muija. Si ataangáa ^yafumira kooni ni kimáari tuku, yeeye iisea ni njori. 10 Peéteru na murimu muija vakavalooka valukaluka va ncholo, na va kaviri, na vakafika muryaangwii mukuulu wa chuuma ^woofuma munyololwii ^wadoma na múujii. Muryaango uwo ukayaurika wooweene, vakafuma na weerwii. ^Vakayeendeyeende furu njirii imwi, hahara, ura murimu muija ukamureka Peéteru. 11 Aho, Peéteru akataanga ayo ^yafúmiire, maa akasea, “Haaha natáangire, ni kimáari! Ijava aantúmiire murimu muija ji wunamurirye fuma mikonwii ya Heróode na kwa yara yoosi Vayahúudi ^vaawoojera mbweeyiriwe.” 12 Peéteru ^akataange ayo, akadomerera na kaayii kwa Maríia iyo waala Yooháni ^mweene aanirirwaa Maáriki. Aho nyuumbii, vaantu ^vamura Yéesu vajáa viijingire, voomuloomba Muluungu. 13 Peéteru akaluumbya muryaangwii wa weerwii wa iyo nyumba. Muhíinja umwi, mutumami ^asewáa

Róoda, akiita ko teerera ni ani. **14** ^Akateere ni Peéteri, akavyeenda munummunu, akahinduka na nyuumbii baa kumuyurira muryaango tuku. Akavawiyira viivaachwe yovasea, “Peéteri amwaari muryaangwii!” **15** Novo vakamusea ura muhiinja, “Utiite kisari!” Maa kaa, yeeye akadoomererya kuvasea, atéire sawúti ya Peéteri. Voovo vakatuuba sea, “Ni murimu muja waachwe.” **16** Ne Peéteri ajáa adoomererya kulumbya kara muryaangwii. ^Vakayule, vakamoona Peéteri, vakahwaalala maatuku vii. **17** Peéteri akavalaira na mukono vakirinye, maa akavawiyira ^vyeeene Mweenevyoosi amuséyyiiry mnyololwii. Kei akavasea, “Muwyiiri ^meene yafúmiire Yaakúupu na vaaniita.” Aho, maa Peéteri akalooka na kuntu kwiingi. **18** ^Kukeere, vara valwi nkoondo va mnyololwii vakoololokera sa si vajáa vatáangire ^kimupátire Peéteri tuku. **19** Heróode akalairiya Peéteri asaakwe kikomi. Maa kaa, ^vakasiindwe kumupata, maa akavaanirira vara valukaluka ^vamulaangiriryáa Peéteri. Heróode akavachukuruma, aho, maa akalairiya vualawe. Mpiindi ^jikalooke, Heróode akakiima fuma Yudeea akatamanyana na múuji wa Kaisaría, akiikala uko kwa mpiindi. **20** Heróode ajáa avasula maatuku vii vaantu va míji ya Tíiro na Sidóoni. Maa kaa, vaantu va iyo míji vakava kiintu kimudu sa vadome noo kiiyona na Heróode. Vakamuheemba Bulásto, ne akava hamwi novo. Uhu Bulásto, noo iimiríaa nyumba ya mutemi. Aho, vakatamanyana na kwa mutemi ko loomba kave na mwiikalo muja, sa míji iyo yiilaangyáa chóorya fuma isi ya mutemi. **21** Haaha siku iyo ^ng’eeene vajáa vasaawula valumane, Heróode akiivikira ingo jaachwe ja kitemi. Aho, maa akiikala ichuumbii raachwe ro lamurira akaanda lusika novo. **22** Aho, vaantu vakaanda kumuvaira siriri noo tula isóso voosea, “thi isiri sawúti ya muuntu tuku, ihi ni sawúti ya umwi wa miluungu.” **23** Na mpiindi ^vamudumbiríaa jeyo, Heróode si amuheera Muluungu nkongojima tuku. Haaho, murimu muja wa Ijava ukamuvaa na ndwála yo riwa ni vinyululu, maa akakwya. **24** Isáare ra Muluungu rikatuuba kweenera kwa vaantu, na vaantu ^vamuruma Yéesu vakatuuba kiingika munummunu. **25** Barinába na Saúli ^vakahumule murimo waavo, vakiinuka fuma Yerusaléemu, vakadoma na Antiókia. Na vajáa vatamanyan’ya na Yooháani irina riingi aanirirwáa Maáriki.

13 Uko Antiókia, mpukii ya vaantu ^vamuruma Yéesu, kujáa kwatiite valáali na mutwe na vakiindya ava, Barinába, Simeóni ura ^vamwaaniríaa Nigéeri, Lukío fuma Kiréene, Saúli na Maanaéeni ura ^ajáa arerwa hamwi na mutemi Heróode Antípaasi. **2** Mpiindi ^vamuloombáa Mweenevyoosi ko kiirekya kurya, Mutima Muja akavasea, “Vakeri na ivarwii vala Barinába na Saúli sa murimo ^mweene navaanirira.” **3** ^Vakahumule kumuloomba Muluungu no kiirekya kurya, vakavavikira mikono vala Barinába na Saúli, maa vakavatuma vatamanye. **4** Vala Barinába na Saúli ^vakatumwe ni Mutima Muja, vakagirita furu múuji wa Seleúkia na aho vakaambuka méeli furu isi ^yariingirirwa ni maaji ^iséwaa Kúpuro. **5** ^Vakafike múuji wa Salámisi, vakavariyula Masáare ya Muluungu masinagóogii ya Vayahúudi. Novo ni hamwi vajáa na Yooháani Maáriki mwaambiriry waavo. **6** Barinába na Saúli vayeenda isi yoosi ^yariingirirwa ni maaji ya Kúpuro mpaka vakafika múuji umwi ^uséwaa Páafo. Uko vakalumana na Myahúudi umwi musavi na muláli na mutwe wa ulongo. Uwo muuntu irina raachwe noo Baari-Yéesu aséwaa. **7** Uhu muuntu ni hamwi ajáa na Sárijo Paúli, mukúulu wa isi ya Kúpuro, yeeye ajáa atiite tooti maatuku vii. Uhu mukúulu akavateengya vala Barinába na Saúli, vatamanye na kwaachwe sa akateerere isáare ra Muluungu. **8** Maa kaa, Baari-Yéesu musavi (irina raachwe ra Kigiriki noo Elíma asewáa) akiiruta ndihi na vala Barinába na Saúli. Akayera kubweeyya mutima wa ura mukúulu ufafe adiire muruma Yéesu. **9** Aho, maa Saúli ura irina riingi ^aanirirwáa Paúli, kuru yoolongoolwa ni Mutima Muja, akamutuurirya miiso Elíma, maa akamusea, **10** “Weewe uri mwaana wa Ikúulu ra Mirimu Mivi! Weewe uri mavi wa uwoloki woosi! Wamema kira uvaangu na ukerema! Sa che si wooreka kavalandula kikomi cha Mweenevyoosi no kibweeyya kive ulongo?” **11** Haaha Mweenevyoosi kuheera ari irya. Kuva uri muhoku! Si uri koonu kiweeru cha mwaasu tuku, miiso dunga yari du kwa mpiindi.” Hahara, nkungu na kilwiirya kikamukunikirira Elíma miiswii, akareka koonu, akaanda riingirira kusaakira muuntu wo mukwaata mukono amulongoole. **12** Ura mukúulu ^akoone yara ^meene yajáa yafúmiire, akamuruma Mweenevyoosi. Akahwaalala munummunu sa ura ukiindya ^ajáa atéire wa Mweenevyoosi. **13** Paúli na viivaachwe vakiinuka Páafo, vakatamanyana furu múuji wa Périge ^uri isi ya Pamulíla. Maa kaa, Yooháani Maáriki akavareka uko,

akahinduka fũuru Yerusaléemu. 14 Novo vala Paúli na Barinába vakiinuka Périge, vakatamanya fũuru múuji wa Antiókia ùrĩ isi ya Pisídia. Siku ya Sabáato ñkafike, vakiingira sinagógii, maa vakiikala. 15 Muuntu umwi akasoma kitáabwii cha Miiro na masáarii ya valáali na mutwe. Aho, vakúúlu va sinagógii vakatuma muuntu avasee vala Paúli na Barinába, “Arumi, kooni mĩri na isáare roroosi ro vawyiira vaantu sa mitima yaavo ive na ngururu, teengi mulũuse.” 16 Paúli akiinuka, maa akiinuriya mukono sa vamuteerere akasea, “Nyuunyu vaantu valũme va Isiraeeli na nyuunyu vaantu voosi si ñmũri Vayahúudi ñmũmunyemyaa Mulũngu, teerer! 17 Mulũngu wiitu suusu Viisiraéli noo avasaawula vala baaba wiitu, mpiindi ñviikaláa isi ya nyenii ñko Mísiri, akavabweeyya vave lukolo lukulu munumũnu. Siku ñjikalooke, akavalongoola, akavaseyya fuma Mísiri kwa ngururu jaachwe nkulu. 18 Kwa myaaka makumi yani akavayimirirya ñko isi ya ibaláangu. 19 Akamala isi mufungati ñko isi ya Kanáani, maa akavaheera vala baaba wiitu iyo isi ive yaavo. 20 Masáare aya yoosi yatamamwa kwa myaaka magana yani na makumi yasaano. Siku ñjikaseese, Mulũngu akavaheera vala baaba wiitu valamuli vo valongoola fũuru mpiindi ja Samwéeli muláali na mutwe avimĩriráa. 21 Aho, maa vakaloomba vave na mutemi. Mulũngu akavaheera Saúli mwaana wa Kíisi wa lukolo lwa Bénjamini ave mutemi kwa myaaka makumi yani. 22 Mulũngu ñkamuseyye Saúli utemii, akamuhaka makuta Daúdi sha Yéese ave mutemi. Mulũngu amoonekya kikomi Daúdi yoosea, ‘Namwiine Daúdi sha Yéese, eériirye mutima waani, kei noo ñmweene ari tumama yoosi ñnoosaaka yatamamwe.’ 23 Kufuma lukolwii lwa Daúdi noo kuuntu Mulũngu ñavaretera Viisiraéli Mulamuriri Yéesu, ja ñveene ajáa iichuunga kavaretera ari. 24 Mpiindi Yéesu ñajáa akaari kwaanda murimo waachwe, Yooháani avavariyuriráa Viisiraéli vavalanduke fuma uvii waavo na vabatisiwe. 25 Mpiindi Yooháani ñamarikiriyáa mirimo yaachwe, akavasea, ‘Mookisea niini ndiri ani? Niini si ndiri ura Masía ñmweene moomũwojera tũkũ. Teerer! Uwo ñmweene ari kũja nyuma yaani, niini si niima neeja kutumama murimo wa mutũmwa wo reherya nkoorisira ja mirunkumo majewii yaachwe tũkũ!’ 26 Arumi, nyuunyu vanaviita vaantu va lukolo lwa Aburaháamu, na nyuunyu vaantu si ñmũri Vayahúudi ñveene mũmunyemyaa Mulũngu, suusu noo masáare aya

ya ulamuriri ñyatũũjira fuma kwa Mulũngu. 27 Sa viintu vaantu va Yerusaléemu na vakúúlu vaavo si vataanga Yéesu tũkũ, vakabweeyya aheewe irya ro kũulawa. Baa neembe vasomáa masáare yaachwe ñyaandikwa vitáabwii vya valáali na mutwe kira siku ya Sabáato, voovo vayakiimikirirya ko mubweeyirya jeyyo. 28 Baa neembe vajáa vasiina isáare roroosi ra kimáari ñroonekyáa Yéesu alamarirwe inkwya, voovo vamuloomba Piláato alairirye ulawe. 29 ñVakahumule kira kiintu ñchalũswa ni valáali na mutwe kuri Yéesu, vakamukiimya fuma musalábii, maa vakamũviika mbirĩrii. 30 Maa kaa, Mulũngu akamũfufula. 31 Yeeye avafũmiraa vaantu vara ñvayeendan’yáa ne kufuma Galiláaya fũuru Yerusaléemu. Ava noo vara vaantu vaachwe ñvoona, kwa vaantu va Isiraeeli. 32 Suusu tuũjire na aha, kũjoovavariyurira Masáare Maaja Mulũngu ñiichuunga kwa vala baaba wiitu. 33 Yeeye ayakiimikirirya kuri suusu vajukulu vaavo kwa njira yo mũfufula Yéesu, ja ñveene vyaandikwa Sabúurii ya kaviri, ‘Weewe ni Mwaana waani, isiku niini navĩire Taáta waako.’ 34 Mulũngu amũfufula Yéesu sa adiire kukwya vii kaa kei. Sa aya Mulũngu alũusa jei, ‘Namwiilaha Daúdi ntálarya ja kikomi. Ntálarya ijo, noo ñng’eene ndiri vaheera nyuunyu.’ 35 Isáare iri ralũusa haantu hĩngi, ‘Si urĩ mureka tũkũ Mũja waako oole.’ 36 Haaha Daúdi ajáa akiiman’yá kira Mulũngu ñasaakáa kwa mpiindi ja mbyaala yaachwe, akakwya, akataahwa heehi na vala baaba waavo na mũviri waachwe ñkoola. 37 Maa kaa, ura ñmweene Mulũngu amũfufula, yeeye si oola tũkũ. 38 Vanaviitu, teerer! neeja aya ñmeene toovawyiira! Ni kuvawyiira tiise kwa njira ya Yéesu, mwavariyurirwa kusira kwa ñvi. 39 Kwa Yéesu vii, kira muuntu ñmuruma, avalwa ni mũwoloki mbere ya Mulũngu, isáare iri si mĩri daha tũkũ ko tuuba Miiro ya Músa. 40 Mulaange neeja, kari lo mukwaatwe ni aya masáare ñyaandikwa vitáabwii vya valáali na mutwe tũkũ, 41 ñNyuunyu ñmuchwĩjaa mati, laangi! Muhwaalale, mũmalwe imalo. Sa kiintu ñnoobweeyya mpiindi jaanyu, ni kiintu si ñmũri kiruma, baa mũwyyirwe ni muuntu.’” 42 Mpiindi Paúli na Barinába ñvafumáa hara sinagógii, vaantu vakavakalaamya vahinduke kei siku ya Sabáato ñitũubiriire na valũuse kei yara masáare. 43 Mwiiingiro wa sinagógii ñkasire, Vayahúudi ñvari foo na vaantu viingi vara ñvatuubáa diini ya Kiyahúudi kumwiinamira Mulũngu, vakavatuuba vala Paúli na Barinába, novo vakalũusika novo na

vakavaheera mitima vatuube kukwaatirira nduwo ya Muluungu. **44** Sabáato ítúubiriire, sengerera vaantu voosi va úra múuji vajáa wúja noo teerera isáare ra Mweenevyoosi. **45** Maa kaa, Vayahúudi ^vakoone vaantu ^vari foo munumunú vavijjĩngiriire vala Paúli na Barinába, vakaanda kooná kivina munumunú. Aho, vakaanda kwiiruta ndihi na vala Paúli na vakavatukira. **46** Hahara, vala Paúli na Barinába vakalusika ko kiitema munumunú, voosea, “Vijáa vyabooha, isáare ra Muluungu rivariyulwe ta kúri nyuunu Vayahúudi. Maa kaa, sa viintu mwarisítire iro isáare, kei mwiilámuriire si mwĩma neeja muturye nkaasu ya siku ^jisiina úhero tuku, haaha suusu tavarékire na domerera túri na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. (aiōnios g166) **47** Sa Yéesu Mweenevyoosi atulairiya jei, ‘Nakuvika weewe úve kiweeru kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, sa ureete ulamuriri kwa vaantu fúru utulo waasi.” **48** Vaantu si ^vari Vayahúudi ^vakateere ayo masáare, maa vakavyeenda maatuku vii, vakaribweeyirya nkongojima isáare ra Mweenevyoosi. Na voosi ^vajáa vasaawulwa kúva na nkaasu ya siku ^jisiina úhero, vakamuruma Yéesu Mweenevyoosi. (aiōnios g166) **49** Jeyyo, isáare ra Mweenevyoosi Yéesu rikeenera isi iyo yoosi. **50** Maa kaa, Vayahúudi vakavasonka vaantu vaki ^vamwiinamiraa Muluungu na ^vanyemiwáa ni vaantu, na vaantu valume vakuuu va úwo múuji. Vakavasonka vaantu vaande kuvaturikirya vala Paúli na Barinába, maa vakavakibirya fuma isi yaavo. **51** Aho, vala Paúli na Barinába vakiikonkoma maruri majewii yaavo koonekya kusiita kwa vara vaantu, maa vakadoma na múuji wa Ikonío. **52** Maa kaa, vaantu ^vamuruma Yéesu úko vakeerya mitima na vakatuuba kulongoolwa ni Mutima Múja.

14 Úko múujii wa Ikonío, Paúli na Barinába vakiingira sinagóogi ja ^vyeeene viijuvira. Vakavariyula Masáare Maaja ya YéesuKirisitu. Vayahúudi na vaantu si ^vari Vayahúudi ^vari foo munumunú vakamuruma Yéesu. **2** Maa kaa, Vayahúudi ^veene si vajáa vamuruma Yéesu, vakavasonka na vakavakalarya vaantu si ^vari Vayahúudi vaviihye mitima kwa vaaniitu. **3** Baa neembe ni jeyyo, Paúli na Barinába vakiikala siku ^jiri foo úko Ikonío, vandoovoonekya kikomi vaantu Masáare ya nduwo ya Mweenevyoosi ko kiitema. Ne Mweenevyoosi abweeyya jeyyo, ko bweeyya vadahe

tumama isháara na viintu ^vihwáalaryaa. **4** Vaantu va úra múuji vakiikera. Viingi vakavatuuba Vayahúudi na viingi vakavatuuba vatumwi va Yéesu. **5** Maa reeru, Vayahúudi, hamwi na vaantu si ^vari Vayahúudi na vakúulu vaavo vakiirumira kuvabweeyirya úvi no vavaa na mawye vala Paúli na Barinába. **6** Maa kaa, vala Paúli na Barinába vakataanga iyo miryungu, vakatijira na isi ya Lukonía, úko vakadoma na míji ya Lísitra na Déríbe na míji yĩngi ^iri mukaaya. **7** Na úko, vavariyuriraa vaantu Masáare Maaja. **8** Úko Lísitra, kwajáa kwatiite munú umwi ^ajáa kivete keende kuvyaalwa kwaachwe. Majeo yaachwe si yajáa yanalwaatyaa baa siku imwi vii tuku. **9** Mpiindi Paúli ^alusikáa, úwo munú akava yoomuteerera. Paúli akamutuurirya miiso úra munú, maa akoona kuruma kwaachwe ni ko mihorya. **10** Paúli akalusa na ngururu, “Inuka! Wiime na majeo yaako!” Hara, maa úra munú akiima chaangu, akaanda yeenda yeemweene. **11** Vaantu ^vakoone kira Paúli ^ajáa abweeyiirye kwa úra munú, maa vakaanda tula isóso kwa ndusika ya kimeevo ya Kilukonía voosea, “Muluungu yakimire na kúri suusu iri ja vaantu.” **12** Barinába vakamwaanirira irina ra muluungu waavo ^aséwaa Séeu. Na sa viintu Paúli noo ^alusikáa, vakamwaanirira Hérime. **13** Weerwii ya úwo múuji kujáa kwatiite kaaya yo muloomba Séeu. Mweeneisi wa Séeu wa iyo kaaya, akareeta makabaako ya ng’oombe na matáaji na mutiryaangwii wa múuji. Úwo mweeneisi hamwi na vaantu viingi vasaakaa kuvasiinjira ng’oombe ja mpóryo vala Paúli na Barinába. **14** Maa kaa, vatumwi Paúli na Barinába ^vakateere ayo, vakamoola ingo jaavo kwa usungu. Vakatiija, maa vakiita koo saangirira na vaantu, aho, vakalusika na ngururu voosea, **15** “Ee arumi, sa che moobweeyya jei? Arumi, suusu ni vaantu vii ja nyuunu! Tújire na aha jo vavariyurira Masáare Maaja, mureke kwiinamira muluungu ^isiina kiintu, mave vaantu va Muluungu ^Ari Nkaasu. Yeeye umbá kurumu na weeru, mayiya, na viintu vyoosi ^viri munú. **16** Aho mbere, ajáa avareka nyuunu vaantu va isi joosi mwiikale ja ^vyeeene moosaaka veenevyo. **17** Baa neembe ni jeyyo, Muluungu si areka kuválaira ni novo ari tuku. Yeeye atuuba kuvabweeyirya wúja, kwa njira yo vaheera nyuunu mbula, sa muchwe kwa mpiindi joojo na mave na chákurya cho keenererya na mitima yaanyu ive na cheeru.” **18** Baa neembe vala Paúli na Barinába vajáa valusa ayo masáare, vijáa

vyafafa kuvakaan'ya vareke toola mpóryo yo chimika kwaavo. **19** Mpiindi kiduudi, vakuuja Vayahúudi fuma múuji wa Antiókia na Ikonío. Vakavaheemba vaantu vave ivarwii raavo, vakamuvaa Paúli na mawye, maa vakamurutya na weerwii ya múuji sa viiseáa akwiire. **20** Maa kaa, vaantu ^vamura Yéesu ^vakamuringirire, akiinuka, akahinduka na múujii. ^Kukeere, akiinuka aho, akadoman'ya na Barinába fuuru múuji wa Déribe. **21** Uko Déribe, Paúli na Barinába vavariyuriraa vaantu Masáare Maaja, vaantu ^vari foo vakamura Yéesu. Siku ^jikaseese, vakahinduka na Lísitra, Ikonío na Antiókia. **22** Na kira haantu ^vadamáa, vakalalamyáa vaantu ^vamura Yéesu vabweeeye mitima yaavo ive na ngururu yo muruma Yéesu. Vavaseáa, "Kwiingira Utemii wa Muluungu, ni mpaka tupate uturikiri ^uri foo." **23** Na uko kuuntu ^vatweeráa, vasaawuláa vawosi viimiriri va mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu kira haantu. Na vabweeeyáa jeyyo ko vaviika kwa Mweenevyoosi uhu ^vamura, ko loomba no kwiirekya kurya. **24** Aho, vakatweera na isi ya Pisidia, vakiita fuuru isi ya Pamufilá. **25** Uko, vakavariyula isáare ra Muluungu múujii wa Périge, maa vakatamanyana na múuji wa Atalá. **26** Fuma Atalá vakaambuka méeli vakatamanyana fuuru Antiókia ya Síria. Aho, noo kuuntu vaantu ^vamura Yéesu vajáa vavakwaatya vala Paúli na Barinába kuri nduwo ya Muluungu, sa murimo ^vajáa vamarikiirye. **27** ^Vakafike uko Antiókia, vakajiinga mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu. Aho, vakavawiyira yoosi ^meene Muluungu ajáa atumama ko tweera kuri voovo, ^vyeeene Muluungu ajáa avayuurira muryaango vara si ^vari Vayahúudi kumuruma Yéesu. **28** Aho, vakiikala siku ^jiri foo hamwi na vaantu ^vamura Yéesu.

15 Haaha, vaantu vamwi fuma Yudeéa, vakatamanyana na Antiókia. Uko vakaanda vavariyurira vaaniitu voovasea, "Kooni muuntu si atwáarirwe na kibawii ja ^vyeeene tuuva ja Músa jaluusa, si ari lamuririwa tuku." **2** Paúli na Barinába vakavasiitira ng'ang'ala uvariyuli waavo. Jeyyo, vaantu ^vamura Yéesu vakavasaawula Paúli na Barinába na vaantu viingi fuma avo ^vamura Yéesu, sa vaambuke na Yerusaleému vakalumane na vatumwi va Yéesu na vawosi, sa vakamarikirye iri isáare. **3** Jeyyo, vakatumwa ni mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, vadome na Yerusaleému. Njirii, vakatweera na isi ja Foiníke na Samaría. Uko

vakavawiyira vaantu ^vamura Yéesu masáare ya vaantu si ^vari Vayahúudikivalanduka na kuri Yéesu. Ayo masáare yakaveerya mitima maatuku vii vaaniitu voosi. **4** Paúli na viivaachwe ^vakafike Yerusaleému, vakateengiwa vyabooha ni vatumwi va Yéesu, vawosi na mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu. Aho, vala Paúli vakavawiyira yoosi Muluungu ^ajáa atumama ko tweera kuri voovo. **5** Aho, maa mpuka imwi ya Mafarisáayo ^veene vajáa vamura Yéesu vakiima, vakasea, "Vaantu voosi si ^vari Vayahúudi, voosaakwa vatwaalwe na kibawii na vatuube Miiro ya Músa." **6** Sa jeyyo, vatumwi na vawosi, vakalumana hamwi sa vatamanule iri isáare. **7** ^Vakalume sáare kwa mpiindi nkulu, Peéteru akiima, maa akavasea, "Vanaviitu, mumányire Muluungu aansaawula fuma kuri nyuunyusa sa nkavariyule Masáare Maaja kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, vateere ko tweera niini na vamura Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi. **8** Muluungu amányire yoosi ^meene yari mitimii ya vaantu. Yeeye oónekiirye avahokera vaantu si ^vari Vayahúudi kwa njira yo vaheera Mutima Muja ja ^vyeeene atuheera suusu. **9** Sa viintu kusiina usinanali wowoosi Muluungu ^abweeyya kuri suusu na kwaavo, yeeye ajirula mitima yaavo ko muruma Yéesu Mweenevyoosi. **10** Haaha sa che moosaaka kamuyera Muluungu ko vaverekya vaantu ^vamura Yéesu muriwa uhu wo tuuba Miiro vala baaba wiitu na suusu ^tasiindwa kwiituuba? **11** Maa kaa, suusu taruma ni kwa nduwo ya Yéesu Mweenevyoosi turi lamuririwa, na baa voovo ni viivyo." **12** ^Akaluuse jeyyo, maa vaantu voosi vakakirinya sawu, voovateerera Paúli na Barinába viintu ^valuusáa masáare makuulu ya ishára, na viintu ^vihwálaryaa Muluungu ^abweeyya ko tweera kuri voovo kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. **13** ^Vakalumule kulusika, maa Yaakúupu akavasea, "Vanaviitu nteereru! **14** Simóoni alúusire kuri suusu, ^vyeeene Muluungu iisaawurira lwa ncholo vaantu vamwi si ^vari Vayahúudi, sa vave vaantu vaachwe. **15** Masáare ya valáli na mutwe, yadóman'yaa na isáare iri ja ^vyeeene vyaandikwa, **16** ^Aya ^yari looka, hinduka ndiri, jeenga ndiri kei nyuumba ya mutemi Daúdi ^ng'eene yaawa. Jeenga ndiri ihaáama raachwe na kuriimya ndiri. **17** Sa jeyyo, vaantu viingi voosi vara ^vari chaala vadahe kumusaakira Ijuva, baa na vaantu si ^vari Vayahúudi, navaániriire kwa irina raani, alúusire Ijuva. Yeeye abweeyya **18** aya yoosi yataangikane keende aho kali. (aión g165) **19** Sa jeyyo,

kiintu ^nalámwiire ni iki, tureke kuvahinisha vaantu si ^vari Vayahúudi ^veene vamuválandukiire Muluungu. 20 Kiri vyoova jeyyo, tavaandikire barúwa tuvasee, kari varfjaa nyama ^iri na njeo ^itwíirwe kwa vidabalaíyo tuku, kari vahángutaa tuku, kari varfjaa nyama ^yakuvwa tuku na kari varfjaa sakami tuku. 21 Sa keende aho kali, voovo vavariyuláa Miiri ya Músa míjii yoosi, sa viisomáa masinagóogii siku joosi ja Sabáato.” 22 Aho, maa vatumi, vawosi na mpuka yoosi ya vaantu ^vamura Yéesu úko Yerusaléemu vakalamula hamwi, vakavasaawula vamwi va vaantu vaavo ^veene vari doman'ya na Paúli na Barinába na úko Antiókia. Vakavasaawula valongooli vaviri, umwi Yúda irina raachwe riingi ni Barisába, na wiingi Síla, fuma kuri vaaniitu. 23 Vakavatumu na barúwa ihi, “Kufuma kwa vatumi na vawosi, noo kusea suusu vanduu vaanyu ^tamuruma Yéesu, toovaluumbya nyuunyu vanaviitu ^músiiri Vayahúudi, ^mwiikalaa múuji wa Antiókia, isi ja Síria na Kilikía. 24 Tatéíire vamwaari vamwi viiswi ^vafuma aha, vakuuja nooko noo jo vawuyira masáare yo vaturikirya, baa mitima yaanyu yasóvire mpiima, maa kaa, si suusu tavatuma tuku. 25 Sa teériiwe mitima, twiirúmiire na tavasáawire vaantu ^turi vatuma kwaanyu, vuúje hamwi na ava vijeengi viiswi ^taveenda vala Paúli na Barinába. 26 Ava vatoola nkaasu yaavo so mutumamira Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. 27 Haaha tavatúmire vala Yúda na Síla, sa vavawuyire masáare aya ^távaándikiire. 28 Sa vyamweériire Mutima Múja na suusu, tureke kuvaverekya miriwa mikuuu, maa kaa, mutuube viintu ivi, 29 mureke kurya chórya ^kitwíirwe ntambiko kwa vidabalaíyo, mureke kurya sakami, au nyama ^ikúvirwe na kei mureke kuhanguta. Kooni murékire aya, bweeyya muri vyabooha. Mukiikala nkaasu.” 30 Avo vaantu vani ^vakasuukye, maa vakakwaata njira na Antiókia. Úko vakavaanirira vaantu voosi ^vamura Yéesu, maa vakavaheera ira barúwa. 31 ^Vakiisome ira barúwa, vakavyeenda maatuku vii sa ijáa yavaheera mitima. 32 Yúda na Síla ni valáali na mutwe va Ijua vajáa, vakaluusa masáare ^yari foo yo vaheera mitima no vabweeyya viime neeja avo vaaniitu. 33 ^Vakiikale kwa mpiindi, vaaniitu vakavakerera vahinduke voovasea, “Hinduki na mwiikalo múja kwa vara ^vatatuma.” [34 Maa kaa, Síla akoona vyabooha achaa kukura.] 35 Paúli na Barinába vakachaala úko Antiókia, vookiindya no variyula isáare ra Mweenevyoosi na vaantu viingi

^vari foo. 36 Siku ^jikaseese, Paúli akamusea Barinába, “Tuhinduke na míjii yoosi kuuntu ^tavariyula isáare ra Mweenevyoosi, sa tulaange vaaniitu na toone ^vyeene voodomerera na kura kumuruma Yéesu.” 37 Barinába asaakaa vatamanyan'ye na Yooháani ^aséwaa Maáriki. 38 Maa kaa, Paúli akasea, “Si iima neeja kutamanyan'ya na suusu tuku,” sa viintu Yooháani Maáriki ajáa avatiija kura Pamufilá, na akasiita tuuba tumaman'ya novo. 39 Aho, Paúli na Barinába vakiiruta ndihi kwa ukari maatuku vii fuuru vakiitamanula. Barinába akamúsumula Maáriki, vakaambuka méeli, maa vakadoman'ya na Kúpuro. 40 Paúli akamúsaawula Síla. Vaaniitu vakamúloomba Yéesu Mweenevyoosi avaheere nduwo, maa Paúli na Síla vakakwaata njira. 41 Vakakwaata na isi ya Síria na Kilikía na úko vavaheeraa mitima mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu.

16 Paúli na Síla vakayeenda fuuru múuji wa Déribe na Lísitra. Úko Lísitra, kujáa kwatiite muuntu ^iikaláa úko, ^asewáa Timotéeo. Timotéeo ajáa amuruma Yéesu. Iyo waala Timotéeo ni Mvayahúudi ajáa na ajáa amuruma Yéesu, maa kaa, taata waavo ni Mugiríki ajáa. 2 Vaaniitu úko Lísitra na Ikonó vamuduumbáa Timotéeo sa miryungu yaachwe miija. 3 Paúli asaakaa andooyeendan'ya na Timotéeo, sa jeyyo, akamutwaala Timotéeo na kibawii sa Vayahúudi ^veene viikaláa úko kuuntu vajáa vamumányire taata waavo ni Mugiríki. 4 Na mpiindi ^vatweereráa na kira múuji, vavaheeraa vaaniitu ulamuli ^újáa waviikwa ni vatumi va Yéesu na vawosi ^vamura Yéesu va Yerusaléemu. Na vavasea vatube uwo ulamuli. 5 Jeyyo, mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu vakava na ngururu ya kuruma kwaavo na vakiingikáa kira siiku. 6 Paúli na viivaachwe vakakwaata luyeendo fuuru isi ja Firigía na Galatía sa Mutima Múja ajáa avakáaniirye vareke variyula Masáare ^Yari Mpeho isi ya Ásia siku ijo. 7 ^Vakafike muhakii wa isi ya Mísia, vasaakaa viingire na isi ya Bisínia, baa úko Mutima wa Yéesu akavakaan'ya. 8 Sa jeyyo, vakakwaata na isi ya Mísia, vakadoma na múuji wa Turóoa. 9 Uchiku uwo, Paúli akoona njori. Aho njorii, akoona muuntu fuma isi ya Makedonía ímire nyambuko yookiiloombererya yoosea, “Mentuka na kuu Makedonía ji utwaambirirye.” 10 Paúli ^akoone iyo njori, hahara tukiimya neeja luyeendo lo doma na Makedonía, sa tujáa twataanga Muluungu atwaániriire

tukavariyurire vara vaantu Masáare Maaja. **11** Kufuma Turóoa tukaambuka méeli, tukiinuka, maa tukadomerera fúuru isi ^yariingirirwa ni maaji ^iséwaa Samosiráake. Lomutóondo yaachwe tukafika múuji wa Neopóoli. **12** Aho, tukiireka méeli, maa tukakwaata njira fúuru Filípi, múuji mukuulu wa isi ya Makedonía. Ihi isi yimírírúwá ni Varúumi. Aho, tukiikala kwa siku nke. **13** Siku ya Sabáato, tukafuma na weerwii ya múuji, maa tukadoma na mbarimbari ya iboote ^rííkaa maaji. Tujáa twiiséire turya turi haantu vaantu ^vamwiínamiraa Muluungu. Uko, tukiikala, maa tukaanda lusika na vaantu vaki ^vajáa viijíngire aho. **14** Na umwi wa vara ^vatuteereráa ni muuntu muki umwi fuma múuji wa Siatíra, irina raachwe noo Lídía asewáa. Yeeye amwiinamiraa Muluungu. Na murimo waachwe ^atamamáa ni wo vaa iyoombe ingo ^jiri gyaa. Paúli ^akaande varyiula Masáare Maaja, Yéesu Mweenevyoosi akakundukula mutima wa Lídía, maa akamuruma Yéesu. **15** Lídía na nyuumba yaachwe ^vakabatisiwe, akatuloomba maatuku vii tudome na kwaachwe yoosea, “Kooni mwiine namurúmire Mweenevyoosi, hendi na kaayii kwaani.” Akiiloombererya mpaka tukaruma. **16** Siku imwi mpiindi ^tadomáa na kuuntu vaantu ^valémaniraa so mwiinamira Muluungu, akauja muhíinja umwi mutámwa. Uwo muhíinja ajáa atiite murimu muvi. Murimu muvi uwo, wamuheeráa laviro lo vaa mbare ya masáare ^yari fumira siku ^jookuúja. Kutweera kwa uwo muhíinja, veenenyuumba vaachwe vapatáa mpía ^jiri foo. **17** Uwo muhíinja, atutuubáa suusu na Paúli kunu yootula isóso yoosea, “Vaantu ava ni vatumami va Muluungu ^Ari Mweerimweeri, ni kuvavariyurira viise njira ya ulamuriri.” **18** Uwo muhíinja atuuba bweeyya jeyyo kwa siku ^jiri foo. Maa kaa, siku imwi, Paúli ajáa akalala maatuku vii akumusea ura murimu muvi, “Nakuláiriirye kwa irina ra Yéesu Kirisitu, fuma kuri uhú muhíinja!” Hahara, ura murimu muvi ukafuma. **19** Veenenyuumba va ura muhíinja ^vakataange njira yaavo yo patira mpía yasáambukire, maa vakavakwaata vala Paúli na Síla, vakavakumuririrya fúuru isóokwii, mbere ya vakúúlu. **20** Vakavasisitaakya balásii yoosea, “Vaantu ava ni Vayahúudi, voovo varéetire lusoso lukulu aha múujii miitu. **21** Voovo vakíindyaa tuuva ja meevo, ^ng’eene ndairiri jiitu ja Kirúumi jasiita suusu Varúumi kujiruma no jituuba.” **22** Mpuka ya vaantu vakiima, maa vakavakimírira vala Paúli na Síla. Aho, vara

valamuli vakavafumya ingo vala Paúli na Síla, maa vakalairirya vavawe nkome. **23** ^Vakahumule rindamwa ni valukaluka, maa vakavachuungira munyololwii na vakamulairirya mukúúlu wa gerésa avalaangirirye neeja. **24** ^Akalaiririwe jeyyo, akavatwaala vala Paúli na Síla na vyúumba vya isi’iisii ya gerésa, akavachuunga mawulu yaavo mapongoolii makuulu. **25** Uchiku kati, Paúli na Síla vamuloombáa Muluungu no kiimba nyimbo jo muduumba, na viivaavo ^vajáa vachuungwa vavateereráa. **26** Koonka, kitiintima kikulu kikalooka na kikasingisya mwaariryo wa nkaande ja gerésa. Miryaango yoosi ikayurika yoomyeene na minyololo ^myeene vajáa vachuungirirwe ikachunguluka. **27** Mukúúlu wa gerésa ^akiinuke na ^akoone miryaango iri mwaarya, akakulu nyaasuka yaachwe yoosaaka kwiiyula, sa ajáa iiséire vaantu voosi ^vachuungwa vatijire. **28** Koonka, Paúli akamwaanirira na ngururu yoosea, “Kari wiiyulae tuku! Suusu voosi tumwaari aha.” **29** Ura mukúúlu wa gerésa akalairirya vimuri vireetwe, akiingira kurudu na chúumbii, maa akalaala na inda mbere ya Paúli na Síla kunu yootetema ni woowa. **30** Aho, maa akavafumya na weerwii na akavuurya, “Arumi! Che ndiri bweeyya sa ndahe kulamuririwa?” **31** Novo vakamusea, “Murume Yéesu Mweenevyoosi, yeeye kukulamurirya ari weewe na vaantu va nyuumba yaako.” **32** Aho, vakamvariurira isáare ra Mweenevyoosi, yeeye na vaantu va nyuumba yaachwe. **33** Mpiindi jijira akavasumula, maa akavooyya viloonda vyaavo. Hahara, maa yeeye na vaantu va kaaya yaachwe vakabatisiwa. **34** Mukúúlu wa gerésa akavasumula vala Paúli na Síla na kaayii kwaachwe, akaviimirya neeja chóorya. Akeerya mutima maatuku vii, yeeye na nyuumba yaachwe sa kumuruma Muluungu. **35** Lomutóondo ^kukeere, vara valamuli vakavatuma valukaluka kwa mukúúlu wa gerésa vakamusea, “Vachungurire vara vaantu viilookere.” **36** Ura mukúúlu wa gerésa akamusea Paúli, “Valamuli vaandairirye, nivachungurire, haaha, fumi, mwiitamanyirye na mwiikalo muja.” **37** Maa kaa, Paúli akamusea mukúúlu wa gerésa, “Valamuli vatuvairé maatuku vii mbere ja vaantu na vakatuchuunga munyololwii baa kutusitaakya tuku au baa kutuurya tuku baa neembe turi vaantu va Róoma. Haaha sa che voosaaka kutachungurira kimbiso? Si viri kuva jeyyo tuku! Vuje voovo veeneevyo de ji vatufumye.” **38** Valukaluka vakavawiiira ayo masáare valamuli. ^Vakateere vala Paúli na Síla ni Varúumi, maa

vakakwaatwa ni woowa. **39** Sa jeyyo, vakuuja noo valoomba vasee yasírire, maa vakavafumya hara munyololwii na vajáa vavaloomba valooke fuma ura múuji. **40** Paúli na Síila ^vakafume munyololwii, vakadoma na kaayii kwa Lídía. Uko vakalumana na vaaniitu, vakavaheera mitima, maa vakiinuka.

17 Paúli na Síila vakakwaata njira, vakakwaatira na múuji wa Amufipóoli na Apolonía, vakafika múuji wa Tesaloníike. Uko kwajáa kwatiite sinagóogi ya Kiyahúudi. **2** Paúli akiingira na sinagóogii kira siku ya Sabáato kwa majuma yatatu ja ^vyeeene ajáa iijavira. Uko, akava yootamanula novo Masáare ^Yari Mpeho. **3** Akavavariyurira uláali na mutwe na akoonekya kimaari, Masía ni mpaka aturikiriwe na afufuke fuma inkwyii. Akavasea, “Uhu Yéesu ^noovavariyurira, noo Masía.” **4** Vamwi va Vayahúudi vakayaruma masáare ya Paúli, baa na Vagiríki ^vari foo munumunuu vara ^vamwiinamiráa Muluungu, na vaantu vaki ^vanyémiwaa ^vari foo, voosi vakasaangira na vala Paúli na Síila. **5** Maa kaa, Vayahúudi vara si ^vajáa varuma, vakakwaatwa ni kivina. Vakutamanya na sóokwii, maa vakiita vaanirira vaantu vavi, novo vakasaankan’ya vaantu ^vari foo, maa vakaanda lusoso lukulu múujii woosi. Aho, vakadoma na kaayii kwa Yasóoni, maa vakiingira na ngururu sa vavakwaate vala Paúli na Síila na vavatwaale na kiweerwii mbere ja vaantu. **6** Maa kaa, ^vakavasove, vakamukumurirya Yasóoni na vamwi va vaaniitu fuuru kwa vakúulu va múuji kunu vootula isóso voosea, “Vaantu ava noo vara ^vakányiirye weeru yoosi van, haaha vuújire baa na kunu. **7** Uhu Yasóoni, avahokera na kaayii kwaachwe. Ava voosi vavalanduka tuva ja Kaisári na vaséaa, ati kwatiite mutemi wiingi ^aséwaa Yéesu.” **8** Vaantu va ura múuji na vakúulu vaavo ^vakateere jeyyo, mitima yaavo ikavaava. **9** Aho, vakúulu va múuji vakavasea vala Yasóoni na viivaachwe vatoole mpía jo kiinunuula. ^Vakatoole, maa vakavarekera. **10** Uchiku ^ukiingire, vaaniitu vakavasea vala Paúli na Síila vatamanye chaangu na múujii wa Beróoya. ^Vakafike uko, vakiingira sinagóogii ya Kiyahúudi. **11** Vayahúudi va aho Beróoya ni vaantu ^vateereráa kulookya vaantu va Tesaloníike. Mpiindi Paúli ^avariyuláa Masáare Maaja, voovo vakayahokera na mitima yaavo yoosi. Vakatuuba chukuruma Masáare ^Yari Mpeho siku joosi, sa viyonere yara Paúli ^yoovariyula ni ya kimáári. **12** Sa jeyyo, Vayahúudi ^vari foo vakamuruma

Yéesu, hamwi na vakúulu va Kigiríki va kiintu kilume na va kiintu kiki. **13** Maa kaa, Vayahúudi va Tesaloníike ^vakataange Paúli amwaari yoovariyula isáare ra Muluungu uko Beróoya, vakadoma na uko. Vakasoonka mpuka ja vaantu na vakareeta lusoso. **14** Aho, vaaniitu va Beróoya vakamusindikirirya Paúli na isi ya mbarimbari ya mayiya. Maa kaa, Síila na Timotéeo vakachaala uko Beróoya. **15** Vara vaantu ^vajáa vamusindikiire Paúli, ^vakamufikye múuji wa Aséene, maa vakahinduka na Beróoya. De valooke Paúli akavasea, vavasee vala Timotéeo na Síila vamutuube chaangu. **16** Mpiindi Paúli ^avawoojeráa vala Timotéeo na Síila uko Aséene, mutima waachwe ujáa wasukiwasukiwa sa ajáa oona múuji woosi ujáa wamema vidabalaíyo. **17** Sa jeyyo, iingiráa masinagóogii. Uko andooluma sáare na Vayahúudi na kei Vagiríki ^veene vamwiinamiráa Muluungu. Kei, siku joosi alumáa sáare na vaantu ^alumanáa novo sóokwii. **18** Paúli ajáa alumana na vaantu ^vatuubáa ulwiiri wa miryungu ya Vaepukuréo na Vasitoíki na andooluma sáare novo. Vamwi vaavo vaseáa, “Ni che kaa yoosaaka aluuse uhu muhaanchi?” Na viingi vaseáa, “^Vyeene yookoonekana ni lusikira iise masáare ya miluungu ya kiyeni.” Vajáa valusa aya, sa viintu ^avariyuláa Masáare Maaja ya Yéesu Kirisitu na kufufuka kwaachwe. **19** Avo vaantu vakamusumula, maa vakamutwaala na itakii ra vamanya ^raséwaa Areopáago, uko vakamusea, “Twyiire hooni masáare ayo mafya ^woolusa. **20** Tatéire yiisimire, toosaaka ututamanurire ayo masáare.” **21** Vajáa valusa jeyyo, sa vaantu va Aséene na vayeni fuma kuli ^viikaláa uko, vajáa veenda teerera masáare mafya noo yavariyula. **22** Aho, Paúli akiima kati na kati ya Areopáago, maa akavasea, “Arumi, nyuunyu vaantu va Aséene! Níne nyuunyu ni vaantu ^mutúubaa masáare yoosi ya díini. **23** Mpiindi ^naalooka aha múujii, níne ^vyeeene mwiinamiraa miluungu. Níne masabáahu ^mutóoreraa mpóryo ^ng’eene yaandikwa, ‘Kwa muluungu si ^tamamányire.’ Haaha iki kiintu ^navariyuláa noo noosaaka nivavariyurire, noo cha uwo ^mweene mumwiinamiraa si ^mamamányire. **24** Muluungu umba weeru na vyoosi ^viri mummo. Yeeye noo Mweenevyoosi wa kurumu na isi, si iikalaa nyumbii ^ng’eene jajeengwa kwa mikono ya vaantu tuku. **25** Yeeye si atámamirwaa na mikono ya vaantu ja yoosaaka kiintu chaayo fuma kuri voovo tuku. Yeeye noo avahéeraa vaantu voosi nkaasu na nkeeho

na viintu vyoosi. 26 Yeeye umba muuntu umwi na uwo akava ichina ra vaantu va isi joosi viipasa aha weerwii koosi. Yeeye aviika mpiindi ja naadi na hai ^vari kwiikala. 27 Muluungu abweeyya jei, sa vaantu vamuusaakire, baa kooni ni ko halaasha vamoone. Baa neembe ni jeyyo, yeeye si ari kuli na kira umwi wiitu asiindwe kumufikira tuku. 28 Sa ^Ni kuri yeeye suusu twiikalaa na tavijaa nkaasu.' Ja ^vyeeene mpiri yaanyu yalusa, 'Suusu turi vaana vaachwe.' 29 Sa viintu suusu turi vaana va Muluungu, si tasaakwa tundoikiiririkana uluungu waachwe wiifwiine na vidabalaíyo ^vitengeneshiwaa na saháabu, au chuúma cha mpía, au mawye kwa wuuya na tooti ja vaantu tuku. 30 Aho kali, mpiindi vaantu ^vatumamáa ayo kihoho, Muluungu ajáa iibweeyya ja si yookoona. Maa kaa, haaha ni vawyiira iise vaantu voosi va kira haantu vavalanduke fuma uvii waavo. 31 Yeeye aviika siku ^ari valamurira vaantu va weeru yoosi kwa uwoloki kwa njira ya muuntu ^mweene amusaawula. Muluungu alaira kwa vaantu voosi ayo kikomi kwa njira yo mufufula." 32 Vara vaantu ^vakateere Paúli yooluusikira kufufuka kwa vaantu ^vaakwa, vami vakava voomuchwa mati, maa kaa, viingi vakamusea, "Toosaaka tuteere woovariyula aya masáare kei." 33 Aho, Paúli akafuma, maa akavareka itakii raavo. 34 Vaantu vamwi vakamuruma Yéesu, maa vakaanda kumutuuba Paúli. Umwi wa avo vaantu ni Deonísi wa itakii ra Areopáago, na muuntu muki umwi ^akemerwáa Damáli, hamwi baa na viingi.

18 Aya ^yakalooke, Paúli akafuma Aséene, maa akadoma na múuji wa Korínto. 2 Uko, akamushaana Mvayahúudi umwi ^asewáa Akíla. Yeeye ni muuntu wa Póonto ajáa na ajáa afikire fuma Itália hamwi na Pírisíla muki waachwe. Ajáa abweeyya jeyyo, sa siku ijo Kaisáari Kílaáudi ajáa alairiya yoosea, "Vayahúudi voosi vuu viisunke múujii wa Róoma." Maa Paúli akadoma noo valuumbya. 3 Na sa viintu vajáa ni vachumi va minyana yo tengenesherya vivaanda, Paúli akiikala novo, na akatumama novo sa baa yeeye ni muchumi ajáa. 4 Na kira siku ya Sabáato, Paúli iingiraa na sinagógii na aluusikáa na Vayahúudi na Vagíríki sa yoosaaka vamura Yéesu. 5 Síla na Timotéeo ^vakuuje fuma Makedonía, Paúli akaanda variyula Masáare ^Yari Mpeho kwa mpiindi joosi kwa Vayahúudi. Oonekyáa kikomi yoovasea, Yéesu noo Masía. 6 Maa kaa, Vayahúudi vakamusiita

na vakamutukira. Aho, Paúli akiikonkoma maruri ingwii jaachwe kunu yoovasea, "Sakami ya marema yaanyu ive mweeri ya mitwe yaanyu! Niini nsiina lutaami na uvi waanyu tuku. Kwaandira haaha doma niise na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi." 7 Aho, maa akafuma aho sinagógii, akadoma na kwa muuntu umwi ^asewáa Títo Yústo. Uhu si ajáa Mvayahúudi tuku na amwiinamiraa Muluungu na nyuumba yaachwe ijáa yiyandama na sinagóogi. 8 Kirísipo mukúulu wa iyo sinagóogi akamuruma Yéesu Mweenevyoosi baa na vaantu va kaaya yaachwe yoosi. Na Vakorínto ^vari foo ^vakateere masáare ya Paúli, vakayaruma, maa vakabatisiwa. 9 Siku imwi nuuchiku, Mweenevyoosi akaluusika na Paúli njorri yoosea, "Koofa tuku, tuuba variyula, kari uhindule mutima waako na nyuma tuku. 10 Niini ni na weewe ndiri, na kusiina muuntu ^ari kukiimirira akutamikyé tuku. Niini natiite vaantu vaani ^vari foo aha múujii." 11 Jeyyo, Paúli akiikala uko mwaaka umwi na myeeri masasatu, kunu yoovavariyurira vaantu isáare ra Muluungu. 12 Haaha mpiindi Gálío ^ajáa mukúulu wa isi ya Akáaya, Vayahúudi vajáa viisaanka, vakamukukira Paúli, vakamukwaata, maa vakamutwaala na balásii. 13 Uko, vakamusitaakya yoosea, "Uhu muuntu yoovaheemba vaantu vamwiinamire Muluungu kwa njira ^ikiikanaa Miiró yíiti." 14 Paúli ^akiinuke sa aluusike, maa Gálío akavasea Vayahúudi, "Nyuunyu Vayahúudi teeri, ngaari mumaréetire na balásii sa abweéyyiirye uvi au usaambu, niini ngaari navatéeriire. 15 Maa kaa, sa viintu mookiruta ndihi sa masáare, marina na Miiró yaanyu, lamuli nyuunyu veeneevyo. Niini si noosaaka kuva mulamuli wa aya masáare tuku." 16 Aho, maa akavakibirya aho balásii. 17 Avo vaantu vakamukwaata Sositénesi. Uhu noo ajáa mukúulu wa sinagóogi. Haaho, balásii vakamavaa. Baa jeyyo, Gálío akiikwaatira vyaachwe, si oona ni kiintu tuku. 18 Paúli akiikala uko Korínto siku ^jiri foo. Siku ^jikalooke, Paúli akavasea vaaniitu, asúukiirye, aho, maa akadoma na múujii wa Kenkiréa. ^Akafike Kenkiréa, Paúli akakerwa njwiiri jaachwe, ja ^vyeeene ajáa alaha. Aho, maa akaambuka méeli ^yoodoma na isi ya Síria na akadoman'ya na vala Pírisíla na Akíla. 19 Vayeenda fuuru vakafika Eféeso. Aho, Paúli akavareka vala Pírisíla na Akíla. Yeeye akadoma na sinagógii, uko akaanda luma sáare ja Muluungu na Vayahúudi. 20 Novo vakamuloomba oongererye siku jo kiikala novo, maa kaa, yeeye akasiita. 21 Akavasea asúukiirye

yoosea, “Kooni Muluungu eëndire, hinduka ndiri kei na meenyu.” Aho, akiinuka fuma Eféeso na méeli. **22** Paúli ákafike Kaisaríá, akaambuka fúuru Yerusaléemu, akiita ko lumbya mpuka ya vaantu ávamura Yéesu, aho, maa akagirita na Antiókia. **23** Uko Antiókia, Paúli akiikala kwa mpiindi kiduudi. Aho, akiinuka, maa de indootweerera isi ya Galatía na Firigía, kunu yoovaheera mutima vaantu ávamura Yéesu. **24** Haaha siku ijo, Mvuhúudi umwi ásewáa Apóolo ajáa muja na Eféeso. Uhu meevo kuntu ájáa avyaarirwa ni múuji wa Alekisándiria. Yeeye ni manyi wo lusika ajáa, na ajáa atiite muryungu mukulu wa Masáare áYari Mpeho. **25** Yeeye ajáa akiindiwa njira ya Yéesu Mweenevyoosi, na yeeye avakiindyáa vaantu viingi iyo njira ya Mweenevyoosi ko kiitema na kwa uwoloki. Baa neembe abweeyáa jeyyo, yeeye kiintu ájáa amányire ni ubatíso wa Yooháni vii. **26** Siku imwi, akiingira sinagógii, maa akaanda varyula Masáare áYari Mpeho ko kiitema kukulu. Pirisíla na Akíla ávakateere áveene alusáa ko kiitema, vakamusumula na meevo noo mukiindya neeja njira yo mutuuba Muluungu. **27** Siku ájikaseese, Apóolo akasaaka doma na isi ya Akáaya, vaaniitu vakamuheera mutima. Vakaandika barúwa atamanye noyo na kwa vaantu ávamura Yéesu uko Akáaya sa vamuteengye vyabooha. áKafike uko, akavaambira maatuku vii kwa nduwo ya Muluungu. **28** Yeeye iirutáa ndihi na Vayahúudi mbere ja vaantu ko kiitema kunu yookonekya Masáare áYari Mpeho yalusáa Yéesu ni Masía.

19 Mpiindi ijo Apóolo ájáa uko Korínto, Paúli ne atweereráa na isi ja mweeri fúuru múuji wa Eféeso. Uko Eféeso, Paúli akashaana vaantu ávamura Yéesu. **2** Maa akavuurya, “Eri, ámukamurume Yéesu, mwahokera Mutima Muja wuu?” Novo vakamusea, “Tuku, baa si tunateera kooni kwatiite Mutima Muja tuku.” **3** Paúli akavuurya kei, “Kwa ubatíso wa ani mwabatisiwa?” Maa vakamusea, “Kwa ubatíso wa Yooháni.” **4** Paúli akavasea, “Ubatíso wa Yooháni ni wavasaakáa vaantu vavalanduke fuma uvii waavo vii. Na yeeye avawuyiráa vaantu vamura ámweene yookuuya nyuma yaachwe, noo kusea Yéesu.” **5** áVakateere jeyyo, maa vakabatisiwa kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi. **6** Na Paúli ákavavikire mikono yaachwe, vakahokera Mutima Muja, vakaanda lusika ndusika ng’eni

no lusáa uláli na mutwe. **7** Na avo voosi ni ja vaantu valume ikimi na vaviri vajáa. **8** Na kwa myeerí itatu, Paúli iingiráa masinagógii na avariyláa ko kiitema munumunu kunu yooluma sáare, na vaantu varumáa masáare ya Utemi wa Muluungu. **9** Maa kaa, vamwi vaavo, vakahitan’ya mitima yaavo, kunu voohiintikira rira isáare ra Njira ya Yéesu Mweenevyoosi mbere ya mpuka ya vaantu. Aho, Paúli akiireka novo, akavasumula vaantu ávamura Yéesu, indoovakiindya kira siiku nyuumbii ya kibawo kwa Tiráano. **10** Paúli akatuuba kuvakiindya kwa myaaka iviri, sa jeyyo, Vayahúudi na Vagiríki voosi áviikaláa isi ja Ásia, vakariteera isáare ra Mweenevyoosi. **11** Muluungu abweeyáa myuujísa áhwáalaryaa ko tweera kwa Paúli. **12** Vaantu vatooláa baa nchífu na ingo jiingi ng’eene jijáa jasásiirye maviri wa Paúli, novo ávakajivike kwa valwiri, vaholáa ndwála jaavo baa mirimu mivi yavafumáa. **13** Vayahúudi vamwi áveene vayeenda uko na uko kuseyya mirimu mivi kuri vaantu, vakayera seyya mirimu mivi kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi voosea jei, “Nakuláiriirye kwa irina ra Yéesu, ura ávariylwáa ni Paúli, fuma kuri uhu muuntu.” **14** Kujáa kwatiite vaana mufungati va Mvuhúudi umwi ásewáa Sikéewa. Yeeye ni mukulu wa veeneisi va Ijuva ajáa. Avo vaana vaachwe vandoobweeyya jeyyo. **15** Siku imwi, murimu mvi ukavasea, “Yéesu namumányire, baa Paúli namumányire, ha nyuunyu muri vala ani?” **16** Aho, ura muuntu ájáa akwaatwa ni murimu mvi akavakimirira voosi na ngururu, akavahuma ngururu. Akavavaa maatuku vii mpaka vakafuma aho nyuumbii vari na tuhú na vari na maloonda. **17** Aya masáare yakeenera kwa vaantu voosi áviikaláa Eféeso noo kusea Vayahúudi na Vagiríki. Voosi vakakwaatwa ni woowa, na irina ra Yéesu Mweenevyoosi rikava roonyemiwa maatuku vii. **18** Vaantu ávari foo vara ávamura Yéesu, vujáa kunu voolusáa uvi waavo ávajáa vabweeyya. Vabweeyáa jei mbere ja vaantu. **19** Vaantu ávari foo vara ávabweeyáa usavi, vajiingáa vitáabu vyaavo na vavichimikáa mbere ya vaantu voosi. Vakavala iyoombe ra vitáabu vyoosi, rikafika mbwiri ja chúuma cha mpía mayana makumi yasaano. **20** Jeyyo, isáare ra Ijuva reeneráa na ravijáa na ngururu munumunu. **21** Masáare ayo áyakalooke, Paúli akalamula akiisea adome na Yerusaléemu ko tweera isi ya Makedonía na Akáaya. Akasea, “Ndiri fika uko, yoosaakwa ndome na Róoma.” **22** Aho,

akavatumama vaambiriri vaachwe vaviri, Timotéeo na Erásto, valongoole na Makedonía, yeeye akachaala kiduudi úko Ásia. **23** Mpiindi jiiho, aho Eféeso kwajáa kwafumira ntiribuka nkuulu, sa úwo ukiindya wa Njira ya Yéesu Mweenevyoosi. **24** Haaha aho múujii, kujáa kwatiite muuntu umwi ^asewáa Demetirío. Yeeye ni mucháani wa fividabalaíyo fya mpía ajáa, na ifyo fividabalaíyo fijáa fiifwíine na kaaya ya muluungu waavo wa kiintu kiki ^aséwaa Aritéemi. Na murimo úhu wavareteráa vacháani vaachwe kunáálo nkuulu. **25** Demetirío akavajiinga vacháani viivaachwe na vaantu viingi ^vatámamaa murimo ^wiifwíine na úwo, maa akavasea, “Arumi, mumányire tapátaa mpía ^jamema maatuku vii fuma kuri úhu murimo wiiswi. **26** Nookoona kiiteerera mwiise na kwiiyonera mwiise ^vyeeene Paúli yovavalandula vaantu na ^vyeeene voomuruma. Yeeye atúbire lúusa vidabalaíyo ^viténgeneshiwaa ni vaantu si miluungu ya kimáári tuku. Avasóonkire vaantu ^vari foo si aha Eféeso vii tuku, baa na isi joosi ja úko Ásia. **27** Haaha ^vyeeene nookooona úhu murimo wiiswi koonwa uri ni kosu vii, na si jeyyo vii tuku, baa na íhi kaaya ya Aritéemi, muluungu wa kiintu kiki chwiwa iri mati. Aritéemi, muluungu ^iinamirwaa isi joosi ja Ásia na weeru yoosi, nyemi yaachwe sira iri.” **28** ^Vakateere ayo masáare, vakakalala maatuku vii, maa vakaanda tula isóso voosea, “Aritéemi wa Vaféeso noo mukúúlu!” **29** Haaho, múuji woosi ukiinula ntiribuka. Vakavakwaata vaantu vaviri va Makedonía ^vayeendan’yáa na Paúli, vala Gáayo na Aristáriko, maa vakavatwaala fuuru haantu ^vabwéeyirya bwiito. **30** Paúli asaakáa doma na úko mwijiingwii wa vaantu maa kaa, vaantu ^vamura Yéesu vakamukaan’ya. **31** Baa vakúúlu va isi ja Ásia vara ^vajáa vijeengi vya Paúli, vakatuma vaantu na kwaachwe vumuloombe adiire kiingira aho nyumbii kuuntu ^vabwéeyirya bwiito. **32** Na vaantu ^vajáa viijingire hara si viiteerwáa tuku, viingi variráa jei, na viingi jira. Vaantu ^vari foo si vatáangaa baa ni che kivajingire aho tuku. **33** Vayahúudi vakamwiimya muuntu umwi ^asewáa Alekisáanda mbere ya vara vaantu. Vaantu vamwi vakamuhwehera kira ^ari lúusa. Akiinurirya mukono kuvasea vakirinye sa asaakáa kiitetera. **34** Maa kaa, ^vakataange Alekisáanda ni Mvayahúudi, voosi vakatuuba tula isóso kwa masaa yaviri voosea, “Aritéemi wa Eféeso noo mukúúlu!” **35** Aho, mwaandiki mukúúlu wa múuji akavakaan’ya vaantu vareke isóso, akavasea, “Arumi, nyuuny

vaantu va Eféeso, ni ani si ^amányire múuji wa Eféeso noo wiimiríraa kaaya ya Aritéemi mukúúlu, na iri iweye ra kidabalaíyo chaachwe ^raawya fuma kurumwii? **36** Kusiina muuntu ^ari daha siita iri tuku. Haaha nyuuny kirinyi, kari mubweeyye kiintu chochoosi chaangu chaangu tuku. **37** Ava vaantu ^muvaréetire na aha, si viivire kiintu tuku fuma kaayii ya Aritéemi wiitu na si vamuhiintikiire muluungu muki wiitu tuku. **38** Kooni Demetirío na vacháani viivaachwe vari na isáare na vaantu ava, vatwaali na balásii, amwi jimwaari na vakúúlu vamwaari, ni vakaloongerwe úko. **39** Maa kaa, kooni muri na masáare yoyoosi yiingi, yatwaali na balásii ^ng’eene yarumwa ni ndairiri ja Kirúumi, yakaloongwe úko. **40** ^Vyeene tabwéeyiirye isiku ifanaa ikatubweeyya tutwaalwe na balásii sa tabwéeyiirye ntiribuka nkuulu. Kooni vatusítakiirye sa ntiribuka íhi, tusiina cho kuuyirya tuku. Íhi ntiribuka ni ya bweete vii.” **41** ^Akaluuse jeyyo, maa akavasea vaantu viimyahe.

20 Ira ntiribuka ^ikasire, Paúli akavaanirira vaantu ^vamura Yéesu, akavaheera mutima, maa akavasea, asúukiirye. Aho, akakwaata njira na Makedonía. **2** Akatweera na isi iyo, na njirii avaaheeráa vaantu ^vamura Yéesu masáare yo bweeyya mitima yaavo ive na ngururu. Maa re, akafika Ugiríki. **3** Úko akiikala myeeri itatu. Mpiindi ^asaakáa firira na mashúwa adome na Síria, Vayahúudi vakabweeyya nchuungo, sa vambweeyirye úvi. Jeyyo, maa akalamula kuhinduka kwa njira ya Makedonía. **4** Mpiindi ijo, Paúli ayeendan’yáa na vala Sopatíro mwaana wa Píiro fuma múuji wa Beróoya, Aristáriko na Séekuundo fuma múuji wa Tesaloníke, Gáayo fuma múuji wa Déríbe, Timotéeo fuma Lísitra, na Tíkiko na Tirofíimo fuma isi ya Ásia. **5** Ava voosi vakalongoola na Turóoa, maa vakiita kootuwoojera kura. **6** Maa kaa, ngovi ya mikáate si ^ivíkírwaa usasi ^ikalooke, tukaambuka méeli fuma Filípi na siku isaano ^jikalooke, tukafika Turóoa, aho, tukiikala kwa siku mufungati. **7** Siku ya ncholo ya júma nakyuuula, tujáa twalumana hamwi so bendula mukáate. Paúli akaanda kuvavariyurira vaantu fuuru nuuchiku kati, sa ajáa aláariire ndiri kulooka lomutóondo yaachwe. **8** Na aho gorófii haantu ^tujáa talúmaniire, kujáa kwatiite vimuri ^viri foo. **9** Mutavana umwi ^asewáa Eutíko, akiikala chooririi mpiindi Paúli ^aluusikáa, maa akakwaatwa ni tulo. Sa jeyyo, akanyeyya fúti,

maa akawya na isi fuma gorófa ya katatu. [^]Vakakiime, vakiita shaana akwíire. **10** Paúli ne akakiima na isi, akamulaarira ura mutavana, akamuuvatira, maa akavasea, “Koofi tuku, akaari ari nkaasu!” **11** Aho, Paúli akaambuka na gorófii, vakabendulabendula mukáate, maa vakarya. [^]Vakahumale, akatuuba kulúusika novo fúuru kukeera. [^]Kukeere, maa akalooka. **12** Vara vaantu vakamuhindula ura mutavana na kaayii ari nkaasu, vakatuuriwa mitima maatuku vii. **13** Aho, suusu tukaambuka méeli, tukalongoola doma na Asóosi, sa Paúli ajáa alámwiire kukerya na mawulu. Uko Asóosi noo kuuntu [^]tujáa twiirumira kumutweerera. **14** [^]Tukalumane kura Asóosi, tukaambukan’ya méeli fúuru múuji wa Mituléene. **15** Lomutóondo yaachwe tukakwaata njira, tukayeenda na méeli fúuru isi ya Kíio [^]ng’eene ijáa yariingirirwa ni maaji. Siku ya katatu tukayeenda na méeli fúuru isi ya Sáamo [^]ng’eene ijáa yariingirirwa ni maaji, na siku ya kani tukafika múuji wa Miléeto. **16** Mpiindi ijo, Paúli ajáa alámwiire atuube luyeendo lwaachwe na méeli baa tweera na múujii wa Eféeso tuku, sa adiire chereva uko isi ya Ásia. Asaakáa kooni viri dahika, afike Yerusaléemu siku ya ngovi ya Pentekóste si inafika. **17** Mpiindi Paúli [^]ajáa Miléeto, akatuma vaantu vadome na Eféeso, vakavaanirire wawosi va mpuka ya vaantu [^]vamuruma Yéesu. **18** [^]Vakujje, maa akavasea, “Nyuunyu mumányire [^]vyeeene niikala na nyuunyu fuma siku ira ya ncholo [^]nalwaatya kuulu kwaani aha Ásia. **19** Namutumamira Yéesu Mweenevyoosi kwa uholi woosi na nafumwáa ni miísoori. Nayimirirya uturikiri ura [^]wafumáa kwa Vayahúudi. **20** Mumányire si navavisa isáare baa rimwi [^]riri na kunáalo kwaanyu tuku. Na kei nijáa niitoola kuvakiindya mbere ja mpuka ja vaantu na nyuumbii jaanyu. **21** Kiintu [^]noonekyáa kikomi ni kimwi kwa Vayahúudi na kwa vaantu si [^]vari Vayahúudi, voosi vareke uvi waavo vamuvalandukire Muluungu na vamurume Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. **22** Haaha teeri, doma niise na Yerusaléemu ja [^]vyeeene Mutima Múuja yookunkulusirirya ndome. Na si nootaanga viintu [^]viru kunfumira uko tuku. **23** [^]Cheene nootaanga vii niini ni kira [^]noolumwa kutu ni Mutima Múuja kira múuji [^]mweene nootweera, kuchuungwa munyololwii na uturikiri vimwaari vyookungoojera. **24** Maa kaa, kuva nkaasu kwaani si kiintu tuku. Kiintu kikuulu kwaani ni kumarikirya murimo [^]mweene naheewa ni Yéesu Mweenevyoosi, noo kusea, noonekye kikomi

Masáare Maaja ya nduwo ya Muluungu. **25** Niini nalookáa kira haantu noovavariyurira Utemi wa Muluungu. Maa kaa, haaha natáangire, kusiina baa umwi waanyu nyuunyu [^]akaanyine mpula na mulomo kei tuku. **26** Sa jeyyo, ni kuvawiyira niise isiku, kooni umwi waanyu arímiire, sakami yaachwe si iri kuva mweeri yaani tuku. **27** Niini si naneha na si navisa kuvavariyurira vyoosi Muluungu [^]asaakáa tuku. **28** Mwiiyimirire nyuunyu veeneevyo, na mwiimirire mpuka yoosi Mutima Múuja [^]avaviika nyuunyu mave viimiriri vaavo. Imiriri mpuka ya vaantu [^]vamuruma Muluungu. Yeeye avanunuula kwa sakami ya mwaana waachwe. **29** Taanga niise, vakiindya va uloongo vara [^]vari ja mbuuji nkari, kuuja vari niini [^]ndiri looka. Avo si vari voonera mbavariri vaantu [^]vamuruma Yéesu tuku. **30** Na vamwi waanyu nyuunyu veeneevyo, fumira vari vaantu [^]vakaluusire masáare ya uloongo, sa vavabweeyye vaantu [^]vamuruma Yéesu varimire na vavatuube voovo. **31** Haaha, mundoolaanga neeja! Noosaaka mündookumbukira kwa myaaka itatu si nareka kavaluma kutu vii kaa tuku, kira muuntu kwa miísoori uchiku na muusi. **32** Haaha, ni kuvaviika niise mbere ya wiimiriri wa Muluungu, na wa isáare ra nduwo yaachwe rira [^]riri na ngururu yo vajeenga, na [^]riri vaheera upaari [^]avaviikira nyuunyu hamwi na vara voosi viingi [^]vaava vaaja mbere ya Muluungu. **33** Niini si namerirya mati mpía, saháabu, na baa ingo ja muuntu tuku. **34** Nyuunyu veeneevyo mumányire [^]vyeeene natumama na mikono yaani sa mpate viintu [^]nasaakáa na viivaani [^]vasaakáa. **35** Na kwa viintu vyoosi nasaakáa kavalaira tasaakwa tundoofuma irutira ko tumama mirimo sa tundoopata viintu vyo vaambirirya vaantu vara [^]vasiina ngururu. Kei tündookumbukira masáare ya Yéesu Mweenevyoosi yara [^]alúusa yeeye mweeneevyo, yoosea, ‘Ura [^]atóolaa atálariwaa kulookya ura [^]ahókeraa.” **36** Paúli [^]akahumale kulúusa ayo, maa reeru, akachwaama hamwi na avo vaantu voosi akamuloomba Muluungu. **37** Aho, voosi vakarira maatuku vii ko mukwaatirira no musundira no kiiheera mikono yo kiiteengula na Paúli. **38** Voosi mitima yaavo ikavaluma, sa yara masáare [^]ajáa alúusire si vari moona kei vii kaa tuku. Aho, vakamusindikira fúuru méeli.

21 [^]Tukahumale kwiiteengula novo, tukaambuka méeli, maa tukatamanya fúuru isi [^]yariingirirwa ni maaji [^]iséwaa Kóosi. Lomutóondo yaachwe [^]kukeere,

tukayeenda na méeli fúuru isi ^yariingirirwa ni maaji ^iséwaa Róodo. Kufuma aho, tukatamanya fúuru múuji wa Patáara. 2 Uko, tukashaana méeli yíngi yoofirira na isi ya Foiníike, maa tukaambuka. 3 ^Tukafike sengerera na isi ^yariingirirwa ni maaji ^iséwaa Kúpuro na ^tukaande kiyyona, tukaambalakana na ivaru ra saame fúuru isi ya Síria. Uko tukiima múujii wa Tíiro kúuntu ira méeli ^yakiimyáa miriwa yaachwe. 4 ^Tukavasaakire vaantu ^vamuruma Yéesu, tukiikala kwaavo kwa siku mufungati. Avo vakalusika ko longoolwa ni Mutima Múuja. Vakiilomboola, voomusea Paúli adiire tamanya na Yerusaléemu. 5 Baa jeyyo, siku jo kiikala aho ^jikasire, maa tukakwaata njira. Vaantu voosi ^vamuruma Yéesu va aho Tíiro, vaantu valume, vaantu vaki na vasinga vakatusindikira fúuru weerwii ya múuji. Voosi tukachwaama hara mbarimbari ya mayiya, tukamuloomba Mulungu. 6 ^Tukiiteengule, maa tukaambuka méeli, novo vakahinduka na kaayii. 7 Kufuma Tíiro, tukatuuba lyeendo fúuru múuji wa Tolemáai, uko tukavaluumbya vaaniitu na tukiikala novo kwa siku imwi. 8 Lomutóondo yaachwe, tukiinuka, maa tukayeenda fúuru Kaisaría. Uko, tukiita kiikala kaayii kwa mvariuyuli umwi wa Masáare Maaja ^asewáa Filípi. Uhu Filípi, ni umwi wa vaantu mufungati vara ^vajáa vasaawulwa kura Yerusaléemu vandoolaanga valala. 9 Yeeye ajáa atiite vahínja vani, ^vajáa vanjala, novo valaaláa na mutwe. 10 Na ^tukiikale aho kwa mpiindi, muláali na mutwe umwi ^asewáa Agáabo akuuja fuma Yudéea. 11 Agáabo akuuja, aho, akatoola mukandala wa Paúli, akiichuunga mikono na mawulu yaachwe, maa akasea, “Mutima Múuja aséire, ^jei noo ^vyene Vayahúudi va Yerusaléemu vari muchuunga mweene uhu mukandala na aho, mukwaatya vari kwa vaantu si ^vari Vayahúudi.” 12 ^Tukateere aya masáare, maa suusu hamwi na viivisiwi va aho Kaisaría, tukamukalaamya Paúli adiire doma na Yerusaléemu. 13 Maa kaa, Paúli akatusea, “Ni che moobweeyya? Amwi moorira sa moosaaka kuung’una mutima? Niini si kuchuungwa vii noo nookoofa tuku, baa kooni ni kumlawa uko Yerusaléemu sa irina ra Yéesu Mweenevyoosi, niini si nookoofa tuku.” 14 ^Tukoone Paúli si yoteera kira ^toomuwyiira, maa tukasea, “Kira Yéesu Mweenevyoosi ^yoosaaka, ikyo kitumamwe.” 15 Aya ^yakalooke, tukatoola miriwa yiiswi, maa tukakwaata njira na Yerusaléemu. 16 Vamwi va vaantu ^vamuruma Yéesu fuma Kaisaría

vakatusindikira fúuru kaayii kwa Munasóoni, kúuntu ^titáa kiikala kwa mpiindi. Munasóoni ni muntu wa Kúpuro ajáa, na ni umwi wa vaantu ^vamuruma Yéesu va ncholo ajáa. 17 ^Tukafike Yerusaléemu, vaaniitu vakatuteengya na cheeru. 18 Lomutóondo yaachwe, Paúli akadoman’ya na suusu noo muluumbya Yaakúupu, na vawosi va mpuka ya vaantu ^vamuruma Yéesu vajáa vamwaari. 19 Lumbi ^jikalooke, maa Paúli akaanda vatamanurira kwa isáare rimwi rimwi yoosi Mulungu ^abweeyya kwa vaantu si ^vari Vayahúudi kwa murimo waachwe. 20 ^Vakateere masáare yoosi, vakamubweeyiirya Mulungu nkongojima, maa vakamusea Paúli, “Mwanawiitu, wíne ^vyene Vayahúudi mayana na mayana vamuruma Yéesu. Avo voosi vatúbua na ngururu jaavo joosi Miiro. 21 Maa kaa, vateera ^vyene uvakíndyaa Vayahúudi voosi ^veene viikalaa isi ja vaantu si ^vari Vayahúudi, vareke namatira Miiro ya Músa. Vateera ^vyene ukíndyaa vareke vatwaala vaana vaavo na kibawii na vareke tuma ja Kiyahúudi. 22 Haaha jooli turi bweeyya? Na voovo kikomi vatáangire, wuújire. 23 Haaha bweeyya ja ^vyene tookuwyiira. Aha kwatiite vamaka vani ^veene vamwiilaha Mweenevyoosi. 24 Saangira novo, na wiijirule hamwi novo. Kei varihire mpía sa vakerwe njwíri jaavo. Sa jeyyo, vaantu voosi taanga vari yara masáare ^valúsaa si ya kimáari tuku, na weewe utúbua Miiro. 25 Maa kaa, kwa vaantu vara si ^vari Vayahúudi ^veene vamuruma Yéesu, tavaandikira ^vyene talamula, tukavasea, viikale kuli na kiintu chochoosi ^cheene chatoolwa ntambiko kwa vidabalaiyo, kunywa sakami, kurya nyama ^jakuvwa tuku na kari vahángutaa tuku.” 26 Lomutóondo yaachwe, Paúli akavasumula vara vamaka, maa akiita kijirula novo. Aho, akiingira hara Kaayii Njija ya Ijva, sa akalusse siku jo kijirula ^jiri humula mpóryo ng’eene jiri toolwa sa kira umwi waavo. 27 Siku mufungati jo kijirula ^jikasengerere sira, vamwi va Vayahúudi fuma isi ya Ásia, vakamoona Paúli ari Kaayii Njija. Aho, vakiisoonka mpuka ya vaantu voosi ^vajáa aho, maa vakamukwaata Paúli. 28 Vakaanda tula isóso voosea, “Arumi, vaantu va Isiraeéli, twaambiri! Uhu noo ura muntu ^akiindyaa kira haantu, vaantu voosi vandootuchwa mati suusu Viisiraeéli na vandoochwa mati Miiro, baa na ihi Kaaya Njija. Kulookya ayo yoosi, abwéeyiirye Kaaya Njija ive na njeo ko viingirya Vagiriki na waámii ya Kaaya Njija.” 29 Valúsa jeyyo, sa vajáa vamoona

Tiroffimo, muuntu wa Eféeso ^ari hamwi na Paúli múujii Yerusaléemu, maa vakiisea Paúli ñngiire ne na Kaayii Njija. 30 Aho, múuji woosi ukava na ntiribuka, vaantu fuma kira haantu vakuuja na waámii ya Kaaya Njija. Vakamukwaata Paúli, vakamurutya na weerwii, maa vakeeka miryaango ya Kaaya Njija chaangu. 31 Kati ^vasaakaa kumuula, mukúúlu wa vakúúlu va valwi nkoondo va Kirúumi akapata mulomo, múuji woosi wa Yerusaléemu waviire na ntiribuka. 32 Hahara ura mukúúlu akavasmula vakúúlu va valwi nkoondo, na valwi nkoondo, vakadoma itijjo na kuri ira mpuka ya vaantu. Novo ^vakamoone ura mukúúlu yookuuja na valwi nkoondo, maa vakareka kumuvaa Paúli. 33 Maa ura mukúúlu akaseesa, akamukwaata Paúli, maa akalairirya achuungwe minyololo iviri. Maa akuurya, “Ni ani uhú? Na ni che abweeyiirye?” 34 Hahara vara vaantu vakaanda tula isóso. Viingi valusáa iki viingi kira, sa jeyyo ura mukúúlu akadiira taanga ^chafumiráa. Aho, akalairirya vamutwaale Paúli na nkambii ya valwi nkoondo. 35 Paúli ^akafike mwaambukirwii wa ira nkambi, maa vara valwi nkoondo vakamwiinula kitangaritangaari sa ntiribuka ya vaantu ni nkúúlu ijáa. 36 Ira mpuka ^ng’eene yamutuubáa, ikatuuba tula isóso yoosea, “Ni uulawe!” 37 Mpiindi valukaluka ^vamwiingirya Paúli na aho nkambii ya valukaluka, maa Paúli akamuurya ura mukúúlu, “Eri, ifaanaa nikuyiire isáare rimwi wuu?” Maa ura mukúúlu akamusea, “Kumba ulúsikaa Kigiríki? 38 Weewe si uri ura Mumísiri ^areeta ntiribuka, maa akavalongoola vuu lai mayana yani na isi ya ibalángwii tuku wuu?” 39 Paúli akavasea, “Niini ndiri Muyahúudi, fuma múuji mukuulu wa Társo ^uri isi ya Kilikía. Nookuloomba nduusike na ava vaantu.” 40 Ura mukúúlu ^akamurumire, Paúli hara mwaambukirwii akiinurirya mikono kavalaira vakirinye. ^Vakakirinye, maa akalusika novo kwa nduusika ya Kieburanía.

22 Aho, maa akavasea, “Vanduu vaani, na vala taáta, teereri aya ^noolusaa aha mbere yaanyu.” 2 ^Vakateere Paúli yoolusika nduusika ya Kieburanía, maa vakakirinya sawu. Aho, maa Paúli akavasea, 3 “Niini ndiri Muyahúudi. Miitu ni Társo múuji mukuulu wa isi ya Kilikía. Baa jeyyo, nakurira aha Yerusaléemu. Na Gamaliéeli noo aankiindya vyoovyovyoo vyo Miira ya vala baaba wiitu ^vatorekera. Namanyikáa na mutima waani kamutumamira Mulungu ja ^vyeeene nyuunyu moobweeya isiku. 4 Navaturikirya na nuuláa

vaantu ^vatuubáa Njira ya Yéesu Mweenevyoosi. Niini navakwaatáa vaantu valume na vaantu vaki na navachuungáa mnyololwii. 5 Aya ^noolusaa baa mweeneisi mukuulu na Balása Nkuulu ya Vayahúudi daha vari toola ushahídi kuri niini. Voovo noo vaampeera baráwa jo twaala na kwa Vayahúudi viivisiwi ^veene viikaláa múujii wa Damésiki, sa nivakwaate vaantu vara ^vamura Yéesu. Aho, maa de nivareete na Yerusaléemu sa vaheewe irya raavo. 6 Mpiindi ^nijáa njirii noodoma na Damésiki, jijáa ja mpiindi ja mpoloonge na nijáa naséngeriire fika, koonka kiweeru kikuulu fuma kurumwii, kikaamurika kosikosi. 7 Haaho nkawya na isi, maa nkateera sawúti yookunse, ‘Saúli, Saúli sa che wookuunturikirya?’ 8 Aho, maa nkuurya, ‘Aai uri ani weewe?’ Noyo ikaanse, ‘Niini ndiri Yéesu wa Nasaréeti. Weewe wookuunturikirya.’ 9 Viivaani ^nijáa novo, voona kira kiweeru, maa kaa, ira sawúti si vataanga kira ^yalusáa tuku. 10 Aho, maa nkuurya, ‘Jooli ndiri bweeya Mukúlu?’ Ne Mweenevyoosi akaanse, ‘Inuka, udome na Damésiki, uko ko wyyirwa uri mirimo yoosi ^nakwiimiriirye neeja.’ 11 Na sa viintu kira kiweeru kijáa chadalava munumunu, nkasiindwa koonka, viivaani vakaankwaata mukono, vakaanongoola furu Damésiki. 12 Aho, kujáa kwatiite muuntu umwi ^asewáa Ananía. Uhu Ananía ajáa akwaatya kikomi Miira yiitu na anyemiwáa ni Vayahúudi vara ^viikaláa Damésiki. 13 Akuuja noo kuuuanga, akiima heehi na niini, maa akaanse, ‘Saúli mwanawii, pata ngururu jo koonka kei!’ Na mpiindi i’ira nkamoona Ananía. 14 Aho, Ananía akaanse, ‘Mulungu wa vala baaba wiitu akusáawiiire weewe, sa utaange yara ^yoosaaka, umoone Yéesu ura Mwoloki na uteere sawúti yaachwe mweenevyo. 15 Sa weewe kuva uri ura ^oona kwa vaantu voosi kwa ayo ^woona na ^uyateera. 16 Haaha che de woowoojera? Inuka, ubatisiwe na uri waako wooyiwe kunu wooruma irina raachwe.’ 17 Aho, maa nkahinduka na Yerusaléemu. Na mpiindi ^namuloombáa Mulungu Kaayii Njija ya Ijáva, maa nkoona njori. 18 Aho njorii, nkamoona Yéesu Mweenevyoosi yookunse, ‘Inuka chaangu fuma aha Yerusaléemu, sa aha si vari ruma vira ^vyeeene wookuunyonekya kwaavo tuku.’ 19 Naani nkamusea, ‘Ee Mweenevyoosi, voovo vamányire kikomi ^vyeeene nadomáa na masinagóogii noo vakwaata, ^vyeeene navaváa na ^vyeeene navaviikáa minyololwii vara ^vakuruma. 20 Baa siku ira sakami ya Sitefáni shahídi waako ^yiitirwe, niini nijáa mwaari

niímire aho, na nijáa naruma kira ^vatumamáa. Niíni nooníimíríríáa ingo ja vara ^vamúulaa.' 21 Aho, maa Yéesu Mweenevyoosi akaansea, 'Tamanya! Kutuma niise na kuli, kwa vaantu si ^vari Vayahúudi.'" 22 Masáare ayo yoosi ya Paúli, vaantu vajáa vayateerera. Maa kaa, ^akaluuse aya, vakamukerya ko tula isóso voosea, "Muuntu uhu yoosaakwa arimire aha weerwiil! Uhu yoosaakwa akwye!" 23 Vakatuuba tula isóso, noo kiikuusirirya irari kunu vooriingirirya nyweénda jaavo mweeri. 24 Aho, ura mukúúlu wa vakúúlu va valwi nkoondo akalairirya Paúli iingiriwe na nkambii ya valwi nkoondo. Akalairirya uuriwe ko nuswa na mijeléedi, sa aluuse ni sa che Vayahúudi voomuturira isóso. 25 Maa kaa, kati ^vamuchungáa na lukova sa vamunuse, Paúli akamuurya mukúúlu wa valwi nkoondo ^ajáa íimire aho, akamusea, "Eri, Miiro yaruma nyuunyu kumunusa Murúumi ^mweene si analamurirwa wuu?" 26 Ura mukúúlu wa valwi nkoondo ^akateere jeyyo, maa akatamanya noo muwyiira ura mukúúlu wa vakúúlu, akamusea, "Che iki woosaaka ubweeyye? Uhu muuntu ni Murúumi!" 27 Hara ura mukúúlu wa vakúúlu akatamanya na kuri Paúli, maa akamuurya, "Ngwyiira, weewe uri Murúumi wuu?" Paúli akamusea, "Hi! Niíni ndiri Murúumi." 28 Ura mukúúlu wa vakúúlu akamusea, "Niíni naava Murúumi ko toola mpía ^jiri foo munumunuu." Maa kaa, Paúli akamusea, "Niíni ndiri Murúumi ko vyaalwa." 29 Hahara vara valukaluka ^vasaakáa kumuurya ko munusa, vakalooka chaangu, vakamureka Paúli. Ura mukúúlu wa vakúúlu va valukaluka ^akataange Paúli ni Murúumi, akakwaatwa ni woowa, sa viintu ^ajáa amuchungire na minyololo. 30 Lomutóondo yaachwe, ura mukúúlu wa valukaluka akalairirya vakúúlu va veeneisi va Ijva na Balása Nkuulu ya Vayahúudi valumane. Abweeyya jeyyo, sa asaakáa ataange kikomi ni sa che Vayahúudi vamusítakiirye Paúli. Jeyyo, akamuchungula Paúli munyololo, akamureeta, maa akamwiimya mbere ya Balása iyo.

23 Aho, Paúli akiituirirya miiso Balása iyo yoosi, maa akavasea, "Vanaviitu, niíni fura isiku níkalaa mbere ja Muluungu na mutima waani si waantwáalaa na kiloongii tuku." 2 Ananía mweeneisi mukúulu ^akateere jeyyo, maa akalairirya vara ^vajáa heehi na Paúli vamuhapule mulomwii. 3 Aho, maa Paúli akamusea, "Baa weewe mukweembi uri ja

lukaande ^lwahakwa chokáa, Muluungu kukuvaa ari. Weewe wikyirye aho, sa ulamule ko tuuba Miiro, amwi de weewe wookikana Miiro ko lairirya hapulwe?" 4 Aho, maa vara vaantu ^vajáa víimire heehi na Paúli, vakamusea, "Eri, ni mutukira wiise mweeneisi mukúulu wa Muluungu wuu?" 5 Paúli akavasea, "Vanaviitu, si natáangire kooni ni mweeneisi mukúulu tuku. Sa Masáare ^Yari Mpeho yalusa, 'Kari ulúsaa mavi kwa mukúulu wa vaantu vaanyu tuku.'" 6 Na Paúli ^akataange aho Balásii kujáa kwatiite Masadukáayo na Mafarisáayo, maa akalusika na ngururu yoosea, "Vanaviitu, niíni ndiri Mufarisáayo, mwaana wa Mafarisáayo. Narétirwe na aha Balásii sa niilángyaa vaantu ^vaakwa fufuka vari." 7 Paúli ^akaluuse jeyyo, maa ntiribuka ikiinuka kati na kati ya Mafarisáayo na Masadukáayo. Aho, maa vakiikera haviri. 8 (Sa Masadukáayo vaséaa kusiina kufufuka tuku, na baa kei si varúmaa kooni mirimu miija na mitima imwaari tuku, maa kaa, Mafarisáayo varúmaa aya yoosi.) 9 Kura kwiiruta ndihi kwa vara vakúúlu kukakonkomala munumunuu na isóso ikúulu. Vamwi va vakiindya va Miiro ^veene vajáa ni va mpuka ya Mafarisáayo, vakiima, maa vakasiita na ngururu voosea, "Si tookoona uri wowoosi kuri uhu muuntu tuku! Ifaanaa ikava murimu muja au mutima walúsikire ne." 10 Ira nkoondo ikakula, mpaka ura mukúúlu wa vakúúlu va valwi nkoondo akakwaatwa ni woowa, akiisea ifaanaa vamudumuledumule Paúli. Aho, akalairirya valwi nkoondo viingirire na kati na kati ya Vayahúudi sa vamulamurirye na ngururu, na vamutwaale na nkambii ya valwi nkoondo, novo vakabweeyya jeyyo. 11 Uchiku wa siku iyo, Yéesu Mweenevyoosi akiima heehi ne akamusea, "Iheere mutima! Ja ^vyene woonekiirye kikomi cha masáare yaani aha Yerusaleému, bweeyya uri viivyo baa uko múujii wa Róoma." 12 ^Kukeere, Vayahúudi vakabweeyya nchuungo, voosi vakiirumira, ko kwiilaha variwe ni salu, si vari kurya no nywa tuku mpaka haantu ^vari kuva vamuúlaire Paúli. 13 Na vaantu ^veene vajáa vabweeyya iyo nchuungo ni makumi yani na kiintu vajáa. 14 Vakadoma na kwa vakúúlu va veeneisi va Ijva na kwa vawosi, maa vakasea, "Twilahíre, si turi kurya no nywa tuku mpaka tave tamuúlaire Paúli. 15 Haaha nyuunyu na vawosi va Balása Nkuulu ya Vayahúudi muloombi mukúúlu wa vakúúlu amureete Paúli na kuri nyuunyu. Ibweeyyi ja moosaaka taanga neejja masáare yaachwe

^mumuréetiire na mbere yaanyu. Suusu tîmire neeja kumwulaa baa si anafika aha.” 16 Iyo nchuungo, mwiihwa wa Paúli akava iitéiire, maa akatamanya, akamuwyiira Paúli kura nkambii ya valwi nkoondo. 17 Hahara, Paúli akamwaanirira umwi wa vakúúlu va valwi nkoondo, akamusea, “Mutwaale uhu mutavana na kwa mukúúlu wa vakúúlu va valwi nkoondo, atiite isáare ^yoosaaka amulume kutu.” 18 Aho, ura mukúúlu wa valwi nkoondo akamutwaala ura mutavana na kwa mukúúlu wa vakúúlu va valwi nkoondo, maa akamusea, “Paúli ura ^ari munyololwii, aanyániriire na aanoómbire nimureete uhu mutavana na kwaako, sa atiite isáare ^yoosaaka akuwyiire.” 19 Ura mukúúlu wa vakúúlu, akamukwaata mukono ura mutavana, maa akatamanya ne na ivarwii, maa akamuurya, “Ni kiintu che ^woosaaka wuungwyiire?” 20 Ura mutavana akamusea, “Vayahúudi viirúmiire vakaloombe weewe umutwaale Paúli na mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi lomutóondo sa vookiisaambirirya voosaaka vamuurye neeja masáare yaachwe. 21 Maa kaa, kari uvarumire tuku, sa vamwaari Vayahúudi makumi yani na kiintu ^vari mugienda njirii. Ava viilahire variwe ni salu, si vari kurya no nywa tuku mpaka vamuulaa Paúli. Haaha viímire neeja vooteerera vii, ni che ^uri luusa.” 22 Aho, ura mukúúlu wa vakúúlu akamurekera ura mutavana atamanye na akamukaan’ya, yoomusea, “Kari umuwyiiraa muuntu yoyoosi aya masáare ^wuungwyiiriire tuku.” 23 Aho, maa ura mukúúlu wa vakúúlu akavaanirira vakúúlu va valwi nkoondo vaviri akavasea, “Imyi neeja valwi nkoondo magana yaviri vooyeenda na mawulu, valwi nkoondo ^vaámbukaa faráasi makumi mufungati, na viingi magana yaviri ^vari na machimu. Ava voosi viinuke mpiindi jo kaala ndiri kugirita na múuji wa Kaisarí. 24 Kei, imyi neeja faráasi jingi sa Paúli, na mumutwaale nkaasu fuuru kwa gávana Felísi.” 25 Ura mukúúlu wa vakúúlu va valwi nkoondo akaandika barúwa, yoosea, 26 “Felísi ^unyémiwaa, gávana wa isi, niini Kilaáudi Lísia, nakulúmbiirye. 27 Uhu muuntu akwaatwa ni Vayahúudi, voovo vajáa vaséngeriire kumwulaa. Maa kaa, ^nkataange yeeye ni Murúumi niita noo mulamurirya na valwi nkoondo vaani. 28 Nasaakáa ntaange ni sa che vamusitaakyáa Paúli, sa jeyyo, nkamutwaala na mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi. 29 Hahara, nkataanga vamatwáarire na balásii sa masáare ya Miiro yaavo. Baa jeyyo, kujáa kusiina isáare roroosi ^roobweeyya

iime neeja kukwya au baa achuungwe munyololwii tuku. 30 Haaha nalúmirwe kutu ni muuntu umwi, vamwaari Vayahúudi ^varíire nchuungo yo muulaa, sa jeyyo, nalámwiire chaangu valukaluka vamureete na kwaako. Navaséire vaantu vaachwe vara ^vamureeta na balásii vareete masáare yaachwe na kwaako.” 31 Jeyyo, valwi nkoondo vakamwumula Paúli ja ^vyeeene vajáa valáiririwe, vakamutwaala uchiku u’ura fuuru múuji wa Antipáatiri. 32 Lomutóondo yaachwe, vara valwi nkoondo ^vayéendaa na mawulu, vakavarekera vara valwi nkoondo ^vajáa vaámbukire faráasi vadoman’ye na Paúli, maa voovo vakahinduka na nkambii. 33 Vara valukaluka ^vaámbukaa faráasi ^vakafike Kaisarí, vakamuheera gávana ira barúwa baa Paúli vakamukwaatya kwa gávana. 34 ^Akahumule kusoma ira barúwa, maa akavuurya, “Uhu muuntu ni wa isi che?” ^Akataange ni muuntu wa Kilikía, 35 maa akamusea, “Teerera ndiri sáare jaako mpiindi ^vari kuuja vara ^vakureeta na balásii.” Aho, maa akalairirya Paúli aviikwe isi ya ulaangiriryi ijuumbii ra kitemi ra Heróode.

24 Siku isaano ^jikalooke, Ananía mweeneisi mukwulu, akagiritan’ya na Kaisarí na vawosi va Vayahúudi na muuntu umwi, mumanzi wa Miiro ^asewáa Teritúulo. Avo, vakatwaala kiloongi cha Paúli na kwa gávana. 2 Paúli ^akaanirirwe, Teritúulo akaanda kumusitaakya Paúli yoosea, “Felísi ^unyémiwaa, ulongooli waako ^wabooha waámbiriirye twiikale na cheeru na twiikale mwiikalo muja kwa siku joosi iji, baa kei, viintu vyoovalanduka kuri isi ihi sa viintu ^woónaa mbere. 3 Felísi ^ubwéeyiriwaa nkongojima, siku joosi na kira haantu, tayahókeraa aya na duumbi munumuntu. 4 Niini si noosaaka nikuriingirirye tuku. Nookuloomba kwa uyimiriryi waako uyateerere aya masáare yiiswi yangai vii. 5 Tamwíne muuntu uhu ni irema ikuulu. Kira isi ^kuri na Vayahúudi, yeeye noo iinuláa ntiribuka. Yeeye noo mukúúlu wa díni ya ulongo ya Vanasaréeti. 6 Yeeye asaakáa kwiibweeyya Kaaya Njija ya Ijwa ive na njeo, maa kaa, suusu tamukwaata chaangu. [Tasaakáa kumulamurira kwa Miiro yiiswi, 7 maa kaa, Lísia mukúúlu wa vakúúlu va valukaluka akuja noo tuhoka na ngururu. 8 Akavalairirya vara ^vamusitaakyáa vamureete na kwaako.] Weewe mweenevyo kooni umuchúkurumire taanga uri masáare yoosi ^toomusitaakya kwaako, ni ya kimáari.” 9 Vayahúudi voosi vakalumirirya masáare

ya Teritúulo voosea, ayo yoosi ni ya kimáári. **10** Aho, maa gávana Felfisi akamooloota Paúli sa ne aluusike. Aho, Paúli akaanda luusika yoosea, “Kwiitetera niise kwa mutima mweeru sa taanga niise weewe uri mulamuli wa vaantu wa isi ihi kwa myaaka ñiri foo. **11** Weewe mweenevyo kooni uri ni siku ikimi na iviri vii jalóokire keende ñaambuka na Yerusaléemu noo ko mwiinamira Muluungu. **12** Vaantu ava si vaanshaana nookiiruta ndihi na muuntu yoyoosi au noosoonka mpuka ya vaantu tuku. Iwe ni Kaayii Njija, sinagóogii, au baa haantu hiiingi hohoosi kura múujii tuku. **13** Masáare aya ñakitoookuunvikira kiloongi si vari daha laira kikomi ni ya kimáári tuku. **14** Baa neembe ni jeyyo, niini narúmire namwiinamiraa Muluungu wa vala baaba na nasáakiraa Njira ya Yéesu Mweenevyoosi ñng’eene ava voosea ni ya uloongo. Baa kei, nayaruma yoosi ñyari Miirwii na yoosi ñyaandikwa vitáabwii vya valáali na mutwe. **15** Si ayo vii tuku, kei, niiláangyaa kwa Muluungu ja ñveene vaantu ava viiláangyaa Muluungu vafufula ari vaantu voosi, vawoloki na si ñvari vawoloki. **16** Sa jeyyo, namanyika siku joosi nive na mutima si ñwuuntwáalaa na kiloongii mbere ja Muluungu na vaantu. **17** Haaha ñnkiikale kwiingi kwa myaaka ñiri foo, nahinduka na Yerusaléemu, sa ndeete mpía jo vaambirirya vakiva va isi yaani na ntoole mpóryo kwa Muluungu. **18** Kati vaantu ava ñvaanshaanáa noobweeyya aya wáamii ya Kaaya Njija, nijáa nahámwiire tumama tuuva yo jirulwa. Na baa si vaanshaana ndiri na mpuka ya vaantu tuku na baa si nabweeyyáa ntiribuka tuku. **19** Baa jeyyo, kwatiite Vayahúudi viingi fuma isi ya Ásia, avo nookooni ngaari vaveere mbere yaako sa valúuse kooni vari na kiloongi na kooni vari na kiintu chochoosi na niini. **20** Au voovo ava ñvari aha, ni valúuse ni ñvi che ñvoona kuri niini mpiindi ñnijáa niimiiwé mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi? **21** Ifaanaa ikava voona kwa iki kiintu kimwi ñnalúusa kwa sawúti nkuulu mbere yaavo noosea, ‘Naréetirwe na aha balásii sa viintu ñnarúmaa vaantu ñvaakwya fufulwa vari.’” **22** Maa kaa, Felfisi ajáa amányire neeja Njira ya Yéesu Mweenevyoosi, akadiira lamula kiloongi ikyo yoosea, “Lamula ndiri masáare aya mpiindi Lísia mukúulu wa vakúulu va valwi nkoondo ñari girita na kuu.” **23** Aho, maa akalairirya mukúulu wa valwi nkoondo amuviike Paúli munyololwii, maa kaa, andoomuheera nkalo, baa vijeengi vyaachwe andoovarekera vamutumamire. **24** Siku ingai vii ñjikalooke, Felfisi akuuja na muki

waachwe Durusíila. Uhu Durusíila ni Mvayahúudi ajáa. Felfisi akatuma vamureete Paúli. Paúli ñakuuje akaanda vawyiira kumuruma Kirisitu Yéesu. **25** Mpiindi ñaluusikiráa uloloki mbere ya Muluungu, kwiiyimirira, na Muluungu luu valamurira ari vaantu siku yo kiimikirirya, Felfisi akoofa, aho, akamusea Paúli, “Haaha doma, kukwaanirira ndiri kei kooni napátire nkalo.” **26** Mpiindi jiijo, Felfisi iiseáa heewa ari mpía ja uhoondo ni Paúli. Sa jeyyo, andoomwaanirira Paúli kweene kweene sa aluusike ne. **27** Myaaka iviri ñikalooke, Porikío Feésto akakwaata nkalo ya Felfisi. Na Felfisi asaakáa aveerye mitima Vayahúudi, sa jeyyo akamureka Paúli munyololwii.

25 Siku itatu ñjikalooke keende gávana Feésto ñafika Kaisaríá, akaambuka fuuru Yerusaléemu. **2** Mpiindi ñajáa uko Yerusaléemu, vakúulu va veeneisi va Ijava na vakúulu va Vayahúudi, vakadoma na kuuntu ñajáa sa vakamuwyiire kiloongi cha Paúli. **3** Viiloombereryáa maatuku kwa Feésto ahungire ivaru raavo voosea, “Tooloomba umhindule Paúli na Yerusaléemu!” Valúusa jeyyo, sa vajáa varíire nchuungo vamugiide njirii, maa vamuulae. **4** Maa kaa, Feésto akavasea, “Paúli amwaari munyololwii uko Kaisaríá, na niini hinduka niise na uko siku ingai vii ñjookuujja.” **5** Kei akavasea, “Saaka niise ntamanyan’ye na vamwi va vakúulu vaanyu ndoman’ye novo, vakalúuse kiloongi chaachwe kooni kuri na ñvi wowoosi ñabweeyya.” **6** Feésto akiikala na vaantu avo kwa siku inaani fuuru ikimi, maa de akahinduka na Kaisaríá. ñAkahinduke, lomutóondo yaachwe ñkukeere, akadoma na balásii, akiikala ichuumbii raachwe ro lamurira, maa akalairirya Paúli areetwe na mbere yaachwe. **7** Paúli ñakafike hara, akavashaana Vayahúudi vara ñvajáa vagirita fuma Yerusaléemu. Vakamuriingirira, maa vakaanda kumusitaakya masáare maruto ñyari foo, baa jeyyo vakasiindwa koonekya kimáári chaachwe. **8** Aho, maa Paúli akiilúusira, yoosea, “Niini si nabweeyya kiintu kivi kuri Miiro ya Vayahúudi tuku, kuri Kaaya Njija ya Ijava tuku, baa kuri Kaisári mutawáala wa Rúumi tuku.” **9** Maa kaa, sa viintu Feésto asaakáa kuvweerya mitima Vayahúudi, aho, maa akamuurya Paúli, “Eri, saaka wiise aya masáare nkayadamurire uko Yerusaléemu wuu?” **10** Paúli akamusea, “Aha kuuntu ñniimire, ni balásii ya Kaisári, aha noo kuuntu ulamuli waani wa Miiro ñwoosaakwa utoorerwe.

Weewe mweeneevyo kiiyonera wiise, kisiina kiintu ^nahon'ya kwa Vayahúudi tuku. **11** Sa jeyyo, kooni kikomi natumama uvi ^mweene inkwya noo kiintu ^chaantéire, niini si noosiita kukwya tuku. Maa kaa, kooni iki kiloongi chareetwa ni ava Vayahúudi si cha kimáári, kusiina muuntu ^ari na wiimiriri wo kumkwaata na aankwaatye mikonwii yaavo tuku. Noolomba iri isáare rikateerewe ni Kaisári!” **12** Feésto ^akahumale kwiilaangya sáare na balása yaachwe, maa akamusea Paúli, “Wakérire rufáa kiloongi chaako kikateerewe ni Kaisári! Haaha doma uri na kwa Kaisári!” **13** Siku ngala ^jikalooke, mutemi Agiríipa na Beriníike iruumbu raachwe vakuuja na Kaisaría sa jivoonekye nyemi jaavo kwa Feésto. **14** Vakiikala uko Kaisaría kwa siku ^jiri foo. Siku ijo, Feésto akamuwyiira mutemi kiloongi cha Paúli yoomusea, “Kwatiite muuntu umwi aha ^arekwa manyololwii ni Felísi. **15** Na ^nkadome na Yerusaléemu, vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vawosi va Vayahúudi vajáa vaangwyiira kiintu ^chabweeyya vamutwaale Paúli na balásii, na vaanoomba nimulamurire atiite uvi. **16** Maa kaa, niini navasea, suusu Varúumi si takwátayaa muuntu mikonwii ya vara ^vamusitaakya tuku, kooni si analumana na vara ^vamutwaala na balásii, na si anaheewa nkalo yo kiitetera tuku. **17** Haaha avo vakúúlu ^vakalumane aha, si nachereva tuku. ^Nkafike, lomutóondo yaachwe, nkaanirira valamuli na balásii, maa nkiikala ichuumbii raani ro lamurira. Aho, maa nkalaairiya Paúli areetwe. **18** ^Akareetwe, vara ^veene vamusitaakyáa, vakaanda mulusira. Baa jeyyo, masáare ^meene valusáa si yajáa mavi ja ^vyeeene niiseáa tuku. **19** Kiintu ^viirutiráa ndihi, ni sa masáare ya díni yaavo vii, na sa masáare ya muuntu umwi ^mweene ajáa aakwya irina raachwe noo Yéesu. Uhu muuntu Paúli uumirirýaá indoosea ni mooyo ari. **20** Niini nasova njira yo yatuubirira sa ntaange kooni aya masáare ni ya kimáári. Sa jeyyo, niini namuurya Paúli kooni ari ruma kudoma na Yerusaléemu sa akalamurirwe uko. **21** Maa kaa, Paúli ^akaloombe rufáa achaale manyololwii kuwojira kiloongi chaachwe kikateerewe ni Kaisári mutemi mukuuu, nijáa nalairiya alaangiririwe aho manyololwii, fuuru mpate njira yo mutwaala na kwa Kaisári.” **22** Aho, maa Agiríipa akamusea Feésto, “Noosaaka nimuteere uhu muuntu.” Feésto akamusea, “Kumuteerera uri lomutóondo!” **23** Lomutóondo yaachwe, Agiríipa na Beriníike vakuuja na nkongojima. Vakiingira na

balásii yo lumanira hamwi na vakúúlu va vakúúlu va valwi nkoondo na vakúúlu va múuji. Aho, maa Feésto akalairiya Paúli areetwe na aho balásii. **24** Paúli ^akafike, maa Feésto akasea, “Agiríipa mutemi, na vaantu voosi ^mwijjigire aha, uhu muuntu ^moomoona aha, Vayahúudi voosi vamusitaakya kuri niini uko Yerusaléemu na aha Kaisaría. Vatuláa isóso voosea, ‘Muuntu uhu si ari wo va mooyo tuku!’ **25** Maa kaa, niini si noona uvi wowoosi wo mabweeyya iime neeja kuulawa tuku. Maa kaa, yeeye aanoomba akalamurirwe kiloongi chaachwe ni Kaisári mutemi mukuuu. Noo ^chooreka nalamula atwaalwe na Róoma. **26** Kikomi, niini nsiina isáare kuri yeeye ^ndiri mwaandikira mutemi wiitu mukuuu tuku. Noo ^chooreka namurétire na aha mbere yaanyu, na mbere yaako mutemi Agiríipa, sa suusu ^turi humula kumuurya, turya ndiri isáare ro kaandika. **27** Nabwéeyiirye jeyyo, sa si viri kiingira miryuungwii kumutwaala muuntu na kwa Kaisári baa kwaandika kiintu ^asitaakiwa tuku.”

26 Aho, maa Agiríipa akamusea Paúli, “Nakurékiire wiulusire masáare yaako.” Aho, Paúli akiinurirya mukono waachwe, maa akaanda kiitetera, yoosea, **2** “Ee mutemi Agiríipa, nookiiyona natalariwa sa viintu ^nífimire mbere yaako kiitetera sa masáare yoosi Vayahúudi ^vaansitaakyaa. **3** Niitéire jei, sa weewe umányire vyabooha tuuva ja Vayahúudi na viintu vyoosi ^vibwéeyyaa vandookiiruta ndihi. Sa jeyyo, noolomba uyimirirye kunteerera. **4** Vayahúudi voosi vamányire ^vyeeene narerwa fuma usinga waani. Vamányire kwaandira aho ncholo ^vyeeene niikaláa na vaantu va isi yaani uko Yerusaléemu. **5** Vaamányire kwa myaaka ^iri foo, na kooni vooruma, voovo veeneevyo toola vari ushahiidi ^vyeeene niikalaa ja Mufarisáayo, nootuuba viraviviri tuuva ja díni yiitu. **6** Ati, iki noo ^chabweeyiirye nkiima aha, sa ndamurirwe, sa niilángyaa kwiichuunga kwa Mulungu ^alusaa kwa vala baaba wiitu. **7** Kulaha uko, noo kura kwiilángiwa ni nkolo ikimi na iviri ja miitu. Na noo ^chooreka vamwiinamiraa Mulungu ko manyika uchiku na muusi. Ee mutemi, ni sa kwiilaangya uko noo Vayahúudi vaansitakiriirye! **8** Ni sa che nyuunyuu mookoona Mulungu si ari daha fufula vaantu tuku? **9** Kikomi, niini mweeneevyo noonáa nasaakwa mabweeyye kira kiintu sa nkiikane irina ra Yéesu wa Nasaréeti. **10** Aya masáare

noo ^meene nabweeyya uko Yerusaleemu. Niini navachuungaa mnyololwii vaantu va Muluungu kwa wiimiriri wa vakuuulu va veeneisi va Ijuva. Vara viingi ^vakalamurirwe kukwya, niini navaa mbare kuruma ulamuli uwo. **11** ^Kari foo nadomaa na masinagoozii nkalairiya vaturikiriwe, sa vamuhiintikire Yeesu. Nijaa navakalarira maatuku vii, sa jeyyo nadomaa baa na mijiji ^iri kuli sa nkavaturikirye. **12** Sikumwi ^nadomaa noo vaturikiriya vaantu uko muujii wa Damésiki, nijaa nahiiwe wiimiriri na ulairiri fuma kwa vakuuulu va veeneisi va Ijuva. **13** Ee mutemi, mpiindi ^nijaa njirii, koonka nkoona kiweeru ^chadalavadalaava kulookya cha mwaasu fuma kurumwii. Ikyo kiweeru kikaamurika niini baa viivaani ^veene nayeendan^yaa novo. **14** Voosi tukawya na isi. Niini nkateera sawuti yookuunyanirira kwa nduusika yaani ya Kieburania, yoosea, ^Saúli! Saúli! Sa che wookuunturikiriya? Wookitamikya bweete vii ja ndakwii yooavaivalo duuri ya murisi waachwe. **15** Maa nkuurya noosea, ^Aai, uri ani weewe?^ Ne akaanse, ^Niini ndiri Yeesu. Weewe wookuunturikiriya. **16** Baa neembe ni jeyyo, haaha inuka, wiime na majeo yaako! Nakufumire sa nikuviike weewe uve mutumami waani na ura ^oona aya masaaire ^wiine isiku na yara ^ndiri koonekya. **17** Kukulamurirya neende fuma mikonwii ya Vayahudi viivaako na fuma mikonwii ya vaantu si ^vari Vayahudi. Na ni kukutuma niise kwa avo vaantu si ^vari Vayahudi. **18** Kavatuunukule miiso yaavo, vareke tuuba kilwiirya, vatuube kiweeru. Vareke tuuba Irimu, vamutuube Muluungu. Kwa njira iyo, Muluungu sea ari uvi waavo wasirire na kuva vari hamwi na vara ^vaava vaaja mbere ya Muluungu kwa njira yo kuunduma niini. **19** Ee mutemi Agiriipa, sa jeyyo si nareka kwiituuba iyo njori ^ng'eene nijaa naheewa fuma kurumwii tuku. **20** Niini naanda kuvavariyurira vaantu va Damésiki vareke uvi waavo, vamuvalandukire Muluungu, na vandoobweeyya viintu ^vyoonekyaa kikomi vavalandwiire mitima yaavo. Masaaire yaayo, nayavariyula Yerusaleemu na isi yoosi ya Yudea na kwa vaantu si ^vari Vayahudi. **21** Aya noo yabweeyya, Vayahudi vakaankwaata ^vakaanshaane uko waamii wa Kaaya Njija ya Ijuva na vasaakaa kuunjulaa. **22** Maa kaa, Muluungu aanyambirirya furu isiku. Aya noo yambweeyiirye niime mbere ya vawosi na mbere ya vaantu kutoola ushafidi. Nsiina masaaire yingi ^ndusaa tuku, ni yayara ^meene valaali na mutwe na

Musa valusa fumira yari. **23** Na avo voosi valusa, Masia turikiriwa ari, na kuva ari wa ncholo kufufuka fuma inkwii, sa avawiiire vaantu kiweeru cha Muluungu, Vayahudi na vaantu si ^vari Vayahudi. **24** Mpiindi Paúli ^iiteteraa jei, maa Feesto akalussika na sawuti nkuulu yoosea, ^Paúli mutwe waako wafirira! Kusoma munumunu kwabweeyya uve na kisari! **25** Maa kaa, Paúli akasea, ^Ee aai Feesto! Niini si ndiri masari tuku. Aya masaaire ^noolusa ni ya kimaaari na ni lusa niise na tooti jaani ^jiri nkaasu. **26** Kikomi mutemi amanyire neea masaaire aya sa yafumira kiweerwii, na kusiina ^ramlooka tuku. Noo ^chooreka noolusa ko kiitema. **27** Mutemi Agiriipa, eri, warumaa valaali na mutwe wuu? Namanyire wavarumaa. **28** Aho, maa Agiriipa akamusea Paúli, ^Eri, wookiisea kuumbweeyya uri nive Mukirisitu chaangu vii jei? **29** Maa Paúli akamusea, ^Noomulomba Muluungu, ive chaangu, au ive kwa mpiindi nkuulu, weewe na ava vaantu voosi ^voonkuuteerera isiku, muve ja niini, maa kaa, bila yo chuungwa minyololo. **30** Paúli ^akaluse jeyyo, maa mutemi Agiriipa hamwi na gavana Feesto na Berinike, na vaantu voosi ^veene vajaa viikyire novo aho, vakiima. **31** ^Valalooke, maa vakiwiirira voosea, ^Uhu muuntu si abweeyya isaaire roroosi ^roomubweeyya iime neea kulawa au achuungwe tuku. **32** Aho, maa re Agiriipa akamusea Feesto, ^Ngaari uhu muuntu si aari analoomba isaaire raachwe rikateerwe ni Kaisari, ni aari wo rekera vii."

27 ^Vakalamule doma turi na isi ya Italia ko kwaambuka meeli, maa vakamuvika Paúli na vaantu viingi ^vajaa mnyololwii mikonwii ya mukuuulu wa valwi nkoondo umwi ^asewaa Juliási. Uhu, Juliási ni wa mpuka ya valwi nkoondo va Kaisari Agusto mutemi mukuuulu ajaa. **2** Aho, tukaambuka meeli fuma muuji wa Adiramito, ^ng'eene yadomaa na mijiji ^iri mbarimbari ya mayiya ya isi ya Asia. Mpiindi ^twiinukaa aho, ni hamwi tujaa na Aristariko muuntu ^amuruma Yeesu, Mumakedonia fuma muuji wa Tesalonike. **3** Lomatooondo yaachwe ^kukeere, tukafika muujii wa Sidoni ^uri mbarimbari ya mayiya. Aho, Juliási akamubweeyirya wuja Paúli ko mukereka adome noo valuumbya vijeengi vyaachwe sa vambwambirirye viintu ^asaakaa. **4** Fuma aho, tukakwaata njira na meeli yiiswi. Na sa viintu ihumbuuto ratukitiraa tukakwaatira na

utúruko wa isi ^yariingirirwa ni maaji ^iséwaa Kúpuro sa twiikitirirye iro ihúmbuuto. 5 Tukafirira mayiya ko tweera na ivarwii ra isi ya Kilikía na Pamufilía, aho, tukafika múujii wa Míira ^uri isi ya Líkia. 6 Aho, mukúúlu wa valwi nkoondo akashaana méeli fuma múuji wa Aleksándiria, ^yoodoma na Itália, maa akatwaambukya aho méelii. 7 Kwa siku ^jiri foo tukayeenda na méeli kwa uturikiri mpoli mpoli fura tukasengerera múuji wa Níido. Na sa viintu kujáa na ihúmbuuto ^rootukitira tdiire doma ja ^vyeeene tatamanyáa, maa tukakwaata na nyungure ya isi ^yariingirirwa ni maaji ya Kiréete, tukatweera heehi na múuji wa Salimóoni. 8 Tukalooka ko turikira kuu tookiyambalakana Kiréete mpaka tukafika kuuntu ^kuséwaa Bandáari ^Yabooha, heehi na múujii wa Laséa. 9 Tatuuba luyeendo kwa siku ^jiri foo, na luyeendo lujáa lwaviha maatuku vii. Ngovi yo kiirekya kurya ikava yalóokire. Jeyyo, Paúli akavakalamya valongooli va méeli yovasea, 10 “Arumi, nookoonu ulu luyeendo lwiiswi reeta lari marema na máari ^jiri foo rimira jiri. Ihi méeli na miriwa yaachwe sirira iri mayiyii. Si jeyyo vii tuku, baa nkaasu jiiswi rimira jiri.” 11 Maa kaa, ura mukúúlu wa valwi nkoondo kiri vyo muteerera Paúli, yeeye akateerera masáare ya mulongooli wa méeli na mweeneméeli. 12 Na sa viintu iyo bandáari si ijáa yabooha so kiikala mpiindi ja mpeho, vaantu ^vari foo vakalamula twiinuke aho, sa viiseáa fika turi Foinike, na twiikale uko mpiindi ja mpeho. Foinike ni bandáari ^iri isi ya Kiréete ijáa, na ijáa yalaanga ivaru ra saame kumweéri na utúruko kumweéri. 13 Mpeho ya kifwiiriri ^ikaande fwiira fuma ivaru ra saame, vakiisea kiimikirirya vari miryungu yaavo. Aho, vakakuula náanga, maa vakakwaata njira na mbarimbari ya isi ^yariingirirwa ni maaji ya Kiréete. 14 Kamusaambo kiduudi vii keende ^tukalooke, maa rikujja ihúmbuuto ^radalavadalaava ^raséwaa Ihúmbuuto ra Utúruko Itumba fuma Kiréete, rikawuva. 15 Iro ihúmbuuto rikavaa lvaru lwa méeli, aho, tukasiindwa ni rira ihúmbuuto, tukiirekera, maa tukatwaalwa na kati na kati ya mayiya. 16 ^Tukafike nyungure ya isi nduudi ^yariingirirwa ni maaji ^iséwaa Kaúuda, tukava twakítiririwe kiduudi rira ihúmbuuto ni iyo isi. Aho, tukadaha chungula mashúwa yo honerya vaantu kwa uturikiri. 17 Vatumami va méeli ^vakahumule kwiirutirira ira mashúwa, vakiyingirya na méelii. Aho, vakariingirirya ndihi na itakwii ra méeli,

maa vakiichuunga méeli neeja sa idiire wanika. Vabweeyya jeyyo sa voofáa kutwaalwa na isaarii ra mbarimbari ya Síriti, vakaburukirya náanga sa méeli iyeende mpoli mpoli, maa vakarekera méeli ikundulwe ni iro ihúmbuuto. 18 Ihúmbuuto rikavaa méeli munumunu, sa jeyyo, lomutóondo yaachwe ^kukeere, maa vatamami va méeli vakaanda fweitira miriwa na luujii. 19 Siku ya katatu, maa vakaanda fweita saama ja méelii na mayiyii kwa mikono yaavo veeneevyo. 20 Siku ^jiri foo jikalooka baa koona mwaasu na nyényeeri tuku. Rira ihúmbuuto ^radalava rijáa rakonkomala kuwuva munumunu, maa re kwiilaangya kwiiswi hona turi, kukasira vuu. 21 Na vaantu ^vakiikale siku ^jiri foo baa kurya tuku, Paúli akiima katikati yaavo, maa akavasea, “Arumi, vijáa muunteerere mpiindi ^tujáa Kiréete. Ngaari usaambu uhu na mukube uhu munéhire. 22 Haaha noovaloomba mufafye mitima yaanyu, sa kusiina muuntu baa umwi ^ari taaha nkaasu yaachwe tuku. Ni méeli vii noo iri nyimira. 23 Niini ndiri muuntu wa Muluungu na ndiri mutumami waachwe. Uchiku wa isiku, murimu waachwe muja waanfámiire, 24 na waanséire jei, ‘Paúli koofa tuku, weewe ni mpaka wiime mbere ya Kaisári. Laanga! Muluungu kwa uwoloki waachwe, akuhire weewe nkaasu ya vaantu voosi ^uri novo méelii.’ 25 Haaha arumi itemi, sa Muluungu nimwiilángyaa tumama ari yara ^meene aangwyiiré. 26 Maa kaa, ni mpaka tufweitirwe kaisi kaduudi ^kariingirirwa ni maaji vii.” 27 Uchiku wa siku ya ikimi na ine ^ukafike, tujáa tukaari toofiindwa ni rira ihúmbuuto kuu na kura haantu ha mayiya ya Adiriáati. Kati na kati ya uchiku uwo, vatamami va méeli vakiisea vaséngeriire fika isi imwi. 28 Sa jeyyo, vakakiimya ludihi luujii sa vataange ulihi wa maaji, vakashaana ni míita makumi yani. ^Vakaseese na mbere kiduudi, vakashaana míita makumi yatatu. 29 Aho, vakaanda koofa vookiisea méeli ifanaa ihmire mwaalaliwye, sa jeyyo, vakafweitira náanga ine na nyuma ya méeli. Maa vakaanda loomba kweere chaangu. 30 Vatumami va méeli vasaakáa tiija fuma méelii, aho, vakakiimya ira mashúwa luujii kuu vookiibweeyya ja voosaaka fweitira náanga na ivaru ra mbere ya méeli. 31 Aho, maa Paúli akamusea mukúúlu wa valwi nkoondo na valwi nkoondo ^vari isi yaachwe, “Kooni ava vatamami va méeli si vachihire na suusu aha méelii, nyuunyu si muri hona tuku.” 32 Reeru, valwi nkoondo vakakera ndihi ^ng’eene

jijáa jachuunga ira mashúwa, maa vakiireka iwyiire na luujii isumulwe ni maaji. **33** ^Kukasengerere kweera, Paúli avakalaamyáa voosi varye chákurya, kunu yoosea, “Isiku mufikiirye siku ikimi na ine nti ^moololokera vii baa kei si munaarya chochoosi tuku. **34** Haaha kalaami murye chákurya, sa ikyo noo kiri valamurirya. Kusiina baa umwi waanyu ^ari taaha lujwiri lwaachwe tuku.” **35** Paúli ^akahumule lusa ayo, akatoola mukáate, akamudumba Mulungu mbere ya vaantu voosi, akabendulabendula, maa akaanda kurya. **36** Aho, voosi vakiheera mutima, maa vakaanda kurya. **37** Na vaantu voosi tujáa aho méeli, ni magana yaviri, makumi mufungati na vasasatu. **38** Voosi ^vakarye no kiikuta, vakafweita miriwa ya ngáano na luujii, sa méeli yaanguhe. **39** ^Kukeere, vatumami va méeli vakoona isi, maa kaa, si viitaangáa ira isi tuku. Kei, vakoona haantu maaji ya mayiya ^yingira ^hari ni isaáre. Vakalamula kooni viri dahika viitwaale méeli na aho. **40** Aho, vakakera ndihi ja náanga, maa vakajireka mayiyii. Vakachungula ndihi ya usukáani wo wolorera méeli, maa vakachuunga lweénda ncholwii ya ngururyo ya mbere, sa mpeho yiikundule méeli na mbarimbari ya mayiya. **41** Maa kaa, méeli ^kaseese kiduudi vii, mpula ya méeli ikakita na ngururu isaárii, maa ikiibokera aho. Nyuma ya méeli ikava yoovawa ni mapúunta ya maaji mpaka méeli ikaanda wunika. **42** Aho, vara valwi nkoondo vakalamula vavulaa vara vaantu voosi ^vachuungwa, sa vakitire muntu yoyoosi kooyerera, maa atijje. **43** Maa kaa, ura mukúulu wa valwi nkoondo si asaakáa Paúli ulawe tuku, sa jeyyo, akavakaan’ya vara valwi nkoondo vareke bweeyya jeyyo. Aho, akalairirya, vara ^vamányire kooyerera, viifweitere na luujii sa vafirire na nyambuko. **44** Na vara ^veene si vamányire kooyerera, vatoole mbáwo, vamwi mabéendu ya méeli sa vooyerere novyo. Jeyyo, noo ^vyeeene tafirira voosi nkaasu furu nyambuko.

28 ^Tukafike turi nkaasu nyambuko, tukataanga ira isi ^yaringirirwa ni maaji ni Malíta iséwaa. **2** Vaantu va iyo isi vakatuteengya vyabooha munumunu baa neembe si vajáa vatumányire. Vakaturerera mooto, maa vakatusea toote, sa mbula yaváa na kujáa kwatiite mpeho. **3** Paúli akiita noo sasawuta inkwi, maa akajivikira mootwii. Koonka, njoka ^idiimwirwe ni irutira, ikamukoma, maa ikiifarimbirirya mukonwii wa Paúli. **4** Vaantu va iyo isi ^vakoone njoka iníng’inire mukonwii wa Paúli, maa

vakiwyiira, “Si viri reka tuku, uhu muntu ni mulai, baa neembe ahonire ako mayiyii, mulungu wiitu uhu ^tamukémeraa Owoloki, si arumire ave nkaasu tuku.” **5** Maa kaa, Paúli akiikonkomera ira njoka na mootwii, yeeye baa kuva kiintu chochoosi tuku. **6** Vara vaantu vakatuuba woojera asuuwe, au awye no kwyachaangu. ^Vakoone mpiindi joodoma baa kuva kiintu chochoosi tuku, maa vakavarindula miiririrano yaavo vakaanda sea Paúli ni umwi wa mulungu yaavo. **7** Heehi na hara haantu vaantu ^vajáa vatukóreririye mooto, kujáa kwatiite mawunda ya muntu umwi ^asewáa Púbulio. Uhu noo mukúulu wa iyo isi ^yaringirirwa ni maaji ajáa. Akatuteengya vyabooha na kwaachwe, tukiikala kwa siku itatu. **8** Mpiindi jiijo, taata waala Púbulio ni nchiiri ajáa na ajáa alwíre ndwála yo fwaaha sakami. Aho, Paúli akiingira na haantu mulwiri ^ajáa. Akamulombera kwa Mulungu ko mukira mikono mweeri yaachwe, maa akahola. **9** Ayo ^yakafumire, aho, valwiri ^vari foo va ira isi vujáa na vahoriwáa. **10** Vaantu va ira isi, vakatunyemya munumunu. Na mpiindi ^takwaata njira na méeli, vakatwaambirirya kwaambukya na méeli viintu vira ^tasaakáa. **11** Myeeri itatu ikava yalóokire. Tukakwaata njira fuma iyo isi, na méeli ^ng’eene ijáa aho kawoojera mpiindi ja mpeho jilooke. Ihi méeli ni ya múujii wa Alekisándiria ijáa na ijáa yatiite sanáamu ja vidabalaíyo maása. **12** Mpiindi ^jikalooke, tukafika múuji wa Sirakúusa, aho, tukiikala siku itatu. **13** Fuma aho, tukaringirira furu múuji wa Réjio. Siku ^itubiriire, mpeho ya saame ikaanda fwíra, na siku ya kaviri tukafika múuji wa Puteóoli. **14** Aho, tukavashaana vaaniitu, na vakatuteengya na vakatukalaamya twiikale novo kwa siku mufungati. Jeyyo, tukatuuba na njira yiiswi na lwa kulu furu múuji wa Róoma. **15** Na vaaniitu va Róoma ^vakateere tumwaari njirii tootamany na kwaavo, maa kuvuja noo tusingirirya. Vamwi vakatuwojera Isóokwii ra Apíio na viingi vakatuwojera haantu ^haséwaa Nyumba Itatu ja Vayeni. Paúli ^akavoone, akamudumba Mulungu, maa akiheera mutima. **16** ^Tukiingire múujii wa Róoma, Paúli akarekerwa indookikala yeemweene na mulwi nkoondo umwi wo mulaangirirya. **17** Siku itatu ^jikalooke, Paúli akavaanirira vakúulu na Vayahúudi va ako. ^Vakijijinge, maa akavasea, “Vandu vaani, kusiina muntu wa lukolo lwiitu ^namabweeyirya uvi wowoosi tuku. Baa kusiina tava ja vala baaba wiitu ^nawuna tuku. Baa neembe ni jeyyo, vakúulu

va Vayahúudi vaankwaata ukó Yerusaléemu, maa vakaambiika mikonwii ya Varúumi. **18** Na avo Varúumi ^vakachukurume masáare yaani neeja, vasaakáa kuundekera sa si voona uvi wowoosi ^nabweeyya wo lamurirwa nuulawe tuku. **19** Maa kaa, Vayahúudi ^vakasiite ndiire rekerwa, nkava nadoomereriwe nkere rufáa na kunu kwa Kaisári, sa masáare yaani yateererwe ni Kaisári. Baa neembe ni jeyyo, nsiina isáare roroosi kwa vaantu va isi yiitu tuku. **20** Navaániriire na aha isiku, sa nivoone na ndusike na nyuunyu. Niini nachuungwa na ihi minyololo, sa kura kwiilaangya kwa Viisiraéli.” **21** Aho, maa vara vakúlu va Vayahúudi vakamusea Paúli, “Suusu tusiina baráwa yoyoosi ^tahokera fuma Yudeea ^ng’eene yalusaa masáare yaako tuku, baa kei, kusiina munduu wiitu baa umwi vii ^uuja na aha noo tuwyiira masáare yaako au baa uvi waako tuku. **22** Maa kaa, suusu towoojera tuteere ^cheene weewe wookiiririkana, sa ihi njira ^ng’eene wookiituuba, tamányire yaluswaa vyaviha kira haantu.” **23** Aho, vakiirumira na Paúli siku yo lumana. Siku iyo, Vayahúudi ^vari foo vakiijiinga haantu Paúli ^iikaláa nachuuri fuuru nakyuulwa. Paúli akatuuba koonekya kikomi Utemi wa Mulungu. Akavaheemba ko tweera Miuro ya Músa na masáare ya valáali na mutwe, vamurume Yéesu. **24** Vamwi vaavo vakaruma yara ^meene Paúli alusáa, maa kaa, viingi vakasiita kuyaruma. **25** Jeyyo, vakahitana kiiteerwa voovo kwa voovo sa masáare ^meene Paúli ajáa alúusire. Aho, vakiimyaaha. De valooke, Paúli akavasea, “Mutima Muja alusa kikomi mpiindi ^avawiyiraa vala taata waanyu ko tweera muláli na mutwe waachwe Isáaya, **26** ‘Tamanya na kwa vaantu ava, uvasee jei, “Kuteerera, teerera muri, maa kaa, si muri kwaatya vii kaa tuku, koonu, koonu muri, maa kaa, si muri taanga vii kaa tuku. **27** Sa mitima ya vaantu ava yafafa, matu yaavo yadunga, miiso yaavo vakunikirira, sa vandoosiindwa koonu, matu yaavo yadiire kundootera, na mitima yaavo idiire kundootaanga, sa vadiire kuunvalandukira niini nivalamuriye.”” **28** Haaha taangi! Masáare aya ya ulamuriri wa Mulungu, yatwaalwa na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, novo yahokera vari.” [**29** ^Akahumule lusa ayo masáare, maa vara Vayahúudi vakalooka, kunu vookiiruta ndihi munumunu.] **30** Paúli akiikala kwa myaaka iviri nyuumbii yaachwe ^ng’eene ajáa apaanga. Na vaantu voosi ^veene vujáa na kwaachwe avateengyáa. **31** Kwa myaaka iyo iviri, Paúli akatuuba

variya masáare ya Utemi wa Mulungu, na akatuuba kuvakiindya masáare ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi, ko kiitema, baa umwi wo mukitirira tuku.

Varúumi

1 Barúwa ihi, yafúmire kuri niini Paúli mutumwi wa Kirisitu Yéesu. Niini naanirirwa, nive mutumwi na nakerwa sa nvariyyule Masáare Maaja ya Muluungu. **2** Muluungu ajáa alaha aya Masáare Maaja aho kali Masáarii Yari Mpeho, ko tweera valáali na mutwe vaachwe. **3** Masáare aya Maaja, yalusikira Mwaana wa Muluungu, yeeye kiri wuuntu afuma lukolwii lwa mutemi Daúdi. **4** Yeeye asaawulwa kuva Mwaana wa Muluungu, akafufulwe kufuma kwa ^vaakwya kwa ngururu ja Mutima Muja. Yéesu Kirisitu noo Mweenevyoosi wiitu. **5** Ko tweera kwa Yéesu na sa irina raachwe, Muluungu ataheera nduwo na murimo wa utumi, so vaanirira vaantu va isi joosi vave matu ko muruma Muluungu. **6** Nyuunyu ni vamwi va vaantu avo, mwaanirirwa sa muve vaantu va Yéesu Kirisitu. **7** Kwa vanaviitu muri uko múuji wa Róoma, nyuunyu ^mweendwa ni Muluungu na ^mwaanirirwa muve vaantu vaachwe. Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, jive na nyuunyu. **8** Cha ncholo, noomudumba Muluungu kwa njira ya Yéesu Kirisitu sa nyuunyu voosi, sa kumuruma kwaanyu Yéesu, kootereka kuri weeru yoosi. **9** Muluungu ^nimwiinamiraa kwa mutima waani woosi ko varyiula Masáare Maaja ya Mwaana waachwe, yeeye amányire ^vyeeene navakumbukiraa **10** siku joosi mpiindi ^noomuloomba. Haaha kukiimikirirya, noomuloomba Muluungu kooni viri dahika, kwa kusaaka kwaachwe, aampeere nkalo yo kuja na kwaanyu. **11** Sa kikomi ndiri na mpiima maatuku vii yo voona, sa nivagavire wuya wa mutimii sa mwiime neeja. **12** Noo kusea twiiheere mitima, kuruma kwaanyu kwaampeere niini mutima, na kuruma kwaani kuvaheere nyuunyu mutima. **13** Vanaviitu noosaaka mutaange, niimya neeja kuja na meenyu ^kamema maatuku vii, maa kaa, nakitirwa fuuru haaha. Noosaaka ntumame kuri nyuunyu, sa nturye ndiwa ja ^vyeeene naturya kwa vaantu viingi si ^vari Vayahúudi. **14** Natiite noongwa yo varyiula masáare kwa vaantu voosi, ^vari mweeri na ^vari isi, kwa vaantu ^vasoma na si ^vasoma. **15** Iki noo ^chooreka ndiri na mpiima maatuku vii yo varyiula Masáare Maaja kwa nyuunyu ^muri múujii wa Róoma. **16** Niini si noóniwa soni ni ayo Masáare Maaja tuku, sa ni ngururu ya Muluungu ^ilámuriryaa vaantu voosi

vara ^viirúmaa, kwa Vayahúudi ta, de na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. **17** Masáare Maaja yatuwyíraa ^vyeeene Muluungu atubwéyyaa tuve vawoloki miiswii yaachwe kwa njira yo ruma. Vaantu vavíjaa vawoloki ko ruma vii, ja ^vyeeene Masáare Yari Mpeho yalusaa, “Muuntu ^avalwa ni muwoloki ni Muluungu, kuva ari nkaasu kwa kuruma kwaachwe.” **18** Nkalari ya Muluungu yiivárywiire fuma kurumwii, kwa vaantu ^viikalaa mwiikalo si ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa na kwa vaantu si ^vari vawoloki vara ^vakítiraa kimáari kwa njira yo sova uwoloki waavo. **19** Sa kira kiintu ^choodaha taangikana cha Muluungu, ni kiweerwii kiri kuri voovo, sa Muluungu akiviikire kiweerwii kuri voovo. **20** Sa keende kumbwa kwa weeru, ^vyeeene Muluungu ari ni kiweerwii viri baa neembe vaantu si voomoona. Ivyo viintu ^humba vyoónekyaa ^vyeeene uluungu waachwe uri, na atiite laviro ^lusina uhéro. Iki noo ^chooreka, vaantu vasiina cho lusaa vaseyye uri waavo wo diira mutaanga Muluungu tuku. (**aidios g126**) **21** Voovo baa neembe vajáa vamutaanga Muluungu, si vamubweeyirya nkongojima tuku ja yeeye noo Muluungu, baa kei, si vamudumba tuku. Kiri vyoova jeyyo, voovo miiririkano yaavo ijáa ni mituhu na mitima yaavo yaava na kikoókoyo. **22** Voovo víivaa kipeembe vatiite tooti, kumbaari ni vakoókoyo. **23** Muluungu si akwíjaa tuku. Maa kaa, voovo vaásakan^yaa nkongojima yaachwe na vidabalaíyo ^viifwiine muuntu uhu ^akwíjaa, ^viifwiine ndee, nchúwo au viintu ^vitámbaalaa isi. **24** Jeyyo, Muluungu avareka sa vatube uláku wa kosu ja mitima yaavo na vandookiitumama voovo kwa voovo viintu vya soni mivirii yaavo. **25** Voovo vavalandula kimáari cha Muluungu kuva uloongo. Kei, víinamiraa no vitumamira víuumbwe ^vyuumbwa kiri vyo mwiinamira no mutumamira muumba mweenevyo. Na yeeye adúumbwaa kwa siku ^jisiina uhéro! Kikomi. (**aión g165**) **26** Sa jeyyo, Muluungu avareka vatube uláku waavo wa soni. Baa vaantu vaki vavalandula mirimo ya ^vyeeene miviri yaavo yuumbwa, vareka laala na valume, vandookiilala voovo kwa voovo. **27** Viivyo, vaantu valume vareka mirimo ya ^vyeeene miviri yaavo yuumbwa, vakakorera uláku na vaantu valume viivaavo. Vaantu valume vandookiitumama voovo kwa voovo viintu vya soni, na sa uwo uri, naturya kulairwa chiiru mwiikalwii waavo ja ^vyeeene Miiri yalusaa sa kurimira kwaavo. **28** Sa viintu ava vaantu ^vasiita kumutaanga Muluungu, Muluungu ne avareka

vatuube miryungu yaavo mivi, sa vatumame viintu si ^vyaasaakwa vitumamwe. **29** Voovo vamera kira kusova uwoloki, uvi, kudiira kwiinkima, kuviihya mutima, kivina, wuulai, wiitooli, ukwaata, miryungu mivi na kulusa vaantu. **30** Kei vaantu ava vamera kutukira, vamusula Muluungu, vari heno, vatiite ukudamu, vatiite kwiivaa kipeembe, voovo vavangaa uvi mufya, na si vavanyemyaa vavyiiri vaavo tuku. **31** Ava vaantu ni vakoókoyo, vawúnaa kulaha kwaavo, vaviihya inda na vasiina mbavariri tuku. **32** Vamányire ulairiri wa uwoloki wa Muluungu, noo kusea vaantu ^vatúmamaa mavi ja aya, ulairiri walusa vakwye. Baa jeyyo, voovo vatúbaba tumama ayo, na kei vavarúmiraa vara ^vayatúmamaa.

2 Haaha weewe mwiwaani, weewe usiina cho lusa sa useyye uvi waako tuku, weewe ^mweene ulúsaa irya kwa viingi. Kooni woolusa irya kwa mwiwaako, taanga ni kiilúsira wiise irya weemweene. Sa baa weewe ^ulúsaa irya kwa viingi, ubwéeyaa uvi wuwo. **2** Suusu tamányire kulusa irya kwa Muluungu ni kwa kikomi kwa vaantu ^vatúmamaa uvi. **3** Haaha weewe ^mweene woolusa irya kwa viingi, na kuu weewe wootumama viivyo, wookiisea neha uri kulusa irya kwa Muluungu wuu? **4** Baku ni kuchwa wiise mati usúngaati wa wuuja waachwe, kutuurya mutima na uwojeri waachwe wuu? Si umányire wuuja uwo wa Muluungu wakulongoala weewe uvalandake fuma uvii tuku wuu? **5** Maa kaa, sa ukudamu waako na kusiita kavalandula mutima waako, wookiijiingira nkalari ya Muluungu siku ira ulamu wa uwoloki wa Muluungu ^iri variyalwa. **6** Mpiindi iyo, Muluungu muriha ari kira muuntu kwa ^vyeeene atumama. **7** Muluungu vaheera ari nkaasu vara ^vatúbaba tumama maaja kwa uyimiriri, sa vasáakiraa nyemi na nkongojima fuma kwa Muluungu na nkaasu ya siku ^jisiina uhero. (aiónios g166) **8** Maa kaa, vaantu vara ^viilángaa voovo vii, vara ^vasítaa kimáári na ^vatúbaba mwiikalo wo sova uwoloki, kindayirirwa vari ni imalo na nkalari ya Muluungu. **9** Vaantu voosi ^vatúmamaa uvi kuchoona vari chiiru na turya vari uturikiri, va ncholo ni Vayahúudi de vaantu si ^vari Vayahúudi. **10** Maa kaa, Muluungu vaheera ari nkongojima, nyemi na mwiikalo muja vaantu voosi vara ^vatúmamaa viija, ta Vayahúudi de vaantu viingi si ^vari Vayahúudi. **11** Sa Muluungu si asinanalaa muuntu yoyoosi tuku. **12** Vaantu voosi vara ^vahón'yaa weerwii ya Miiro, rimira vari baa neembe vari weerwii ya Miiro. Na

vaantu voosi vara ^vatúmamaa uvi na kuu vari isi ya Miiro, heewa vari irya ni iyo Miiro. **13** Sa si vaantu vara ^vatéeraa Miiro noo ^vari vawoloki miiswii ya Muluungu tuku, maa kaa, ni vara ^vatúbaba Miiro noo ^vari valwa ni vawoloki. **14** Vaantu si ^vari Vayahúudi kooni vatúmamire vira ^vyeeene Miiro yalusa, baa neembe iyo Miiro ^myeene Músa aheewa si viimányire, voovo voónekyaa vatúbaba miiro fuma mitimii yaavo. **15** Nteendo jaavo joónekyaa Miiro ya Muluungu yaandikwa mitimii yaavo. Kei, mitima yaavo ^yiisiman'yaa mavi na maaja, yoónekyaa jeyyo. Baa miiririkano yaavo ^yiirútaa ndihi, mpiindi jiingi yavatwáalaa na kiloongii na mpiindi jiingi yavíjaa mwiitumbairiryo waavo. **16** Na ja aya Masáare Maaja ^meene nookaarya yalusa, mpiindi ja ulamu Muluungu valamurira ari vaantu miiririkano yaavo ya kimbiso kwa njira ya KirisituYéesu. **17** Haaha sa viintu weewe wookiiyanirira Muyahúudi, weewe wiilángyaa Miiro na wiivaa kipeembe uri wa Muluungu. **18** Weewe umányire ^cheene Muluungu yoosaaka na urúmire kira ^kiri cha uwoloki sa ukiindiwa Miiro yaachwe. **19** Ati nyuunyu mwiimányire muri mwiitumbairiryo kwa vahoku, na kiweeru kwa vaantu vara ^varimira kilwiiryii. **20** Kei, ati uri mukiindya wa vakoókoyo na vasinga vaduudi, sa kuri iyo Miiro wiiséaa utiite umanyi wa kimáári na kikomi. **21** Haaha weewe ^mweene ukiindyaa viingi, sa che si wookikiindya weemweene? Weewe ^ukiindyaa kwa vaantu viingi vareke kwiiva, sa che weewe wookiiva? **22** Weewe ^waséaa "Kari uyéendaa na muki wa muuntu tuku," sa che weewe wooyeenda na muki wa muuntu? Weewe ^waséaa wasula vidabalaíyo, sa che weewe wookiiva viintu fuma nyuumbii ja miluungu ya vidabalaíyo? **23** Eri, weewe ^wiiváiraa kipeembe Miiro, eri, si wookoona wamuchwíjaa mati Muluungu ko wuna Miiro tuku wuu? **24** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalusa, "Nyuunyu Vayahúudi moobweeyya irina ra Muluungu rihintikirwe ni vaantu si ^vari Vayahúudi." **25** Kutwaalwa kwaako kibawii kuva kwiise na kunáalo kooni wootuuba Miiro. Kooni woowuna Miiro, wavíjaa ja muuntu si ^atwaalwa na kibawii. **26** Kooni muuntu si ^atwaalwa na kibawii atúmamire uwoloki ura Miiro ^yasaaka, Muluungu muvala ari ja ^atwaalwa na kibawii. **27** Vaantu vara si ^atwaalwa na kibawii, maa kaa, ^vatúbaba Miiro, lusa vari irya kuri nyuunyu Vayahúudi ^mwatwaalwa na kibawii. Ni lusa niise jeyyo, sa baa neembe nyuunyu mwatwaalwa na kibawii

na muri na Miiro, mwiwúnaa iyo Miiro. 28 Noo kusea, si kira muuntu oónekanaa ni Muyahúudi weerwii, ni Muyahúudi wa kikomi tuku, na kutwaalwa na kibawii si kiintu cha muvirii vii tuku. 29 Tuku! Muyahúudi wa kikomi ni muuntu ari matu kwa Muluungu mutimii waachwe. Na kutwaalwa na kibawii kwa kikomi, ni kutwaalwa kibawii kwa mutima, kura kubwéeyiwa ni Mutima muja na si ko tuuba Miiro tuku. Muuntu ja hwo turya iise nyemi fuma kwa Muluungu na si kwa vaantu tuku.

3 Haaha, ni kanáálo che kwatiite kua Muyahúudi? Baku kanáálo che kwatiite kutwaalwa na kibawii? 2 Kwa kira njira kwatiite kanáálo! Cha ncholo, Muluungu ajáa avakwaatya Vayahúudi masáare yaachwe. 3 Kikomi vamwi vaavo si varuma tuku. Che turi luusa? Haaha sa uko kudhira kwaavo kuruma, valandula kuri kwiilaangiwa kwa Muluungu wuu? 4 Aka tuku! Muluungu ni wo kiilaangiwa siku joosi baa neembe kira muuntu ni muloongo. Ja vyeene Masáare Yari Mpeho yaluusa, “Ee Muluungu mpiindi wooluusika, weewe utaangikane kwa vaantu uri wa kikomi, kei kati woolamurirwa weewe usiinde.” 5 Maa kaa, kooni kusova uwoloki kwiitu koonekya uwoloki wa Muluungu, che turi luusa de? Eri, tusee, kooni Muluungu yootulaira chiiru sa kusova uwoloki kwiitu, yeeye si ari muwoloki tuku wuu? Niini Paúli nooluusika aha ja kiri muuntu vii. 6 Aka tuku! Ngaari viri jeyyo, jooli viri dahika Muluungu kulamurira weeru? 7 Kei viingi ifaanaa vasee, “Kooni uloongo waani wookoongerera kimáari cha Muluungu na no mretera nkongojima yaachwe munumuntu, sa che niini nooheewa irya ja mavi?” 8 Ivyo ni ja kusea, “Hendi tatumame uvi sa wuuja wuuje.” Jeyyo, noo vyeene vaantu viingi vootulongowerera, ati suusu takindya jeyyo. Avo, heewa vari irya vyeene vyasaakwa. 9 Haaha che turi sea? Eri, suusu Vayahúudi ni vaaja kulookya vaantu viingi wuu? Baa kiduudi vii tuku. Sa tahmwire laira Vayahúudi, na vaantu voosi si vari Vayahúudi, ni isi ya uvi vari. 10 Ja vyeene Masáare Yari Mpeho yasea, “Kusiina muuntu ari muwoloki tuku, baa umwi vii tuku. 11 Kusiina muuntu ari na miryungu tuku, kusiina muuntu amusaakiraa Muluungu tuku. 12 Vaantu voosi vumereka Muluungu, na voovo si kiintu tuku miiswii yaachwe, kusiina atámamaa uwoloki tuku, baa umwi vii tuku. 13 Malaka yaavo ni ja mbirira jiri

mwaarya, ndimi jaavo jamema uloongo, ukeenke wa milomo yaavo wakúsaa kinyérumbe cha nyororoda. 14 Milomo yaavo yamema njumo na usungu. 15 Majeo yaavo yaanguha noo kiita sakami. 16 Imalo na uturikiri vyoónekanaa kira haantu vari doma. 17 Njira ya mwiikalo muja si viimányire tuku. 18 Voovo vasiina matu kwa Muluungu vii tuku.” 19 Haaha suusu tamányire kira kiintu Miiro yaluusa ni sa vaantu vari isi ya iyo Miiro, na iyo Miiro yaviikwa sa vaantu voosi vasove kiintu cho huirirya, na weeru yoosi ilamurirwe ni Muluungu. 20 Sa kusiina muuntu aválwaa ni muwoloki mbere ya Muluungu so tuuba vyeene Miiro yasea tuku. Miiro kiintu ibwéeyaa ni koonekya muuntu ni atámamaa uvi vii. 21 Maa kaa, haaha Muluungu oónekiirya njira yo turya uwoloki baa tuuba kira Miiro yaluusa tuku. Noyo Miiro na valáli na mutwe valuusa kiintu iki. 22 Kumuruma YéesuKirisitu noo kubwéeyaa Muluungu avarume vaantu ni vawoloki. Muluungu abwéeyaa jei kwa vaantu voosi vamurúmaa. Yeeye si asinanalaa baa umwi tuku, 23 sa vaantu voosi vatumama uvi na vakehekerwa kukiimana kwa nkongojima ya Muluungu. 24 Maa kaa, vaválwaa ni vawoloki bweete kwa nduwo ya Muluungu kwa njira ya ununuuli uri kuri kukundikaniwa na Kirisitu Yéesu. 25 Muluungu amutoola Yéesu Kirisitu ave mpóryo, sa vaantu vari ruma Yéesu, vakundikaniwe na Muluungu ko tweera sakami ya Yéesu. Abweeyya jeyyo, sa oonekya uwoloki waachwe. Sa aho kali, Muluungu ajáa ayimirirya baa kuukwaatya uvi wa vaantu tuku. 26 Abweeyya jei, sa oonekya uwoloki waachwe mpiindi iji. Kei oonekya ni muwoloki na yeeye noo avaválaa vaantu vamurúmaa Yéesu ni vawoloki. 27 Haaha suusu vaantu kwiivaa turi vipeembe wuu? Tuku! Kwa miiro irikwi? Sa ati takwáatyaa Miiro wuu? Tuku! Maa kaa, sa viintu tamuruma Yéesu. 28 Sa Muluungu amaválaa muuntu ni muwoloki kwa kumuruma Yéesu, na si ko tuuba mirimo ya Miiro tuku. 29 Au baku Muluungu ni Muluungu wa Vayahúudi vii wuu? Eri, yeeye si ari Muluungu wa vaantu si vari Vayahúudi tuku wuu? Hii, yeeye ni Muluungu wa vaantu baa si vari Vayahúudi. 30 Muluungu ni umwi vii, yeeye avaválaa vaantu vatwaalwa na kibawii vave vawoloki kwa njira yo muruma Yéesu, na vaantu si vatwaalwa na kibawii kwa njira yiyo yo muruma Yéesu. 31 Eri, haaha ni kwiisiita tiise Miiro kwa njira ihi yo muruma Yéesu

wuu? Aka tuku! Kiri vyoova jeyyo ni kwiikiimikirirya tiise Miiro.

4 Ha che turi luusa kuri Aburaháamu baaba wiitu kiwuuntu? Yeeye jooli ataanga masáare aya yo va muwoloki mbere ya Muluungu? **2** Kooni Aburaháamu avalwa ni muwoloki mbere ya Muluungu kwa mirimo ^yabooha, Aburaháamu ajáa atiite kiintu cho kiivaira kipeembe, maa kaa, mbere ya Muluungu, tuku. **3** Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Aburaháamu akamuruma Muluungu, sa jeyyo, Muluungu akamvala Aburaháamu ni muwoloki.” **4** Haaha, muuntu ^atámamaa murimo, masála waachwe si kilungulungu tuku, ni noongwa yaachwe ^asaakwa aheewe. **5** Maa kaa, muuntu si ^atámamaa murimo tuku, sa avalwe ni muwoloki ni Muluungu, kiri vyoova jeyyo, amurúmaa Muluungu, kuruma kwaachwe Muluungu, kwaválwaa ni uwoloki. Muluungu avaválaa vavi ni vawoloki. **6** Mutemi Daúdi aluusa masáare ayo mpiindi ^alusikiráa ntálarya ^ari noyo muuntu ura Muluungu ^amvala ni muwoloki baa kulaanga mirimo yaachwe tuku. **7** “Vatalariwa vara ^vasewa ni Muluungu, nteendo jaavo ja kuwuna miiro jasírire, vara ^vi waavo ^wahonolwa vuu. **8** Atalariwa muuntu ura, Ijva si ^aválaa vii kaa tuku ^vi waachwe.” **9** Eri, ihi ntálarya ni kwa vaantu ^vatwaalwa na kibawii, noo kusea, Vayahúudi vii wuu? Baku kei, baa ni ya vaantu vara si ^vatwaalwa na kibawii, noo kusea vara si ^vari Vayahúudi wuu? Talúusire Aburaháamu amuruma Muluungu ne Muluungu akamvala Aburaháamu ni muwoloki. **10** Eri, ni mpiindi che Aburaháamu ^avalwa ni muwoloki? Ni de atwaalwe na kibawii baku ^akatwaalwe na kibawii? Ni de atwaalwe kibawii na si ^akatwaalwe kibawii tuku. **11** Aheewa ishára yo twaalwa na kibawii, ja mutooso wa uwoloki ^ajáa nowo sa kuruma kwaachwe ^kweene ajáa noko de baa atwaalwe na kibawii. Kwa njira iyo, Aburaháamu abweeyiwa ni taáta wa vaantu voosi vara ^vamurúmaa Muluungu, baa vara si ^vatwaalwa na kibawii, sa baa voovo avalwe ni vawoloki. **12** Kei, yeeye ni taáta wa vara ^vatwaalwa na kibawii, avo si vatwaalwa vii na kibawii tuku, maa kaa, vatúbba njira ya kuruma Muluungu ira ^ng’eene Aburaháamu taáta wiitu ajáa noyo de atwaalwe na kibawii. **13** Kwiichuunga kwa Muluungu, Aburaháamu na mbyaala yaachwe hokera vari weeru, Aburaháamu si aheewa sa atuuba Miiro tuku, maa kaa, ko tweera uwoloki

^wújaa kwa kumuruma kwaachwe Muluungu. **14** Kooni ni vara ^vatúbba Miiro noo ^vari kuva vahokeri va weeru, kumuruma Muluungu si kiintu tuku, na kwiichuunga kwa Muluungu ni kiintu kisiina, **15** sa Miiro yaréetaa imalo ra Muluungu. Maa kaa, kooni Miiro isiina, noko kwiwuna kusiina tuku. **16** Sa jeyyo, uko kwiichuunga kújaa ko ruma, sa ive ni kwa nduwo, na itoolwe kikomi kwa mbyaala yoosi ya Aburaháamu. Kei itoolwe si kwa vara ^vatúbba Miiro vii tuku, kiri vyoova jeyyo, ive kwa voosi vara ^vari na kuruma ja kwa Aburaháamu. Yeeye Aburaháamu ni baaba wiitu wa mutima wa suusu voosi. **17** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Nakaviika ^ve taáta wa isi ^jiri foo.” Yeeye ni taáta wiitu miiswii ya Muluungu. Aburaháamu amuruma yeeye Muluungu avahéeraa vaantu ^vaakwya nkaasu, na kwa kulairirya kwaachwe viintu ^visiina vyavíjaa. **18** Aburaháamu ajáa iilaangya viintu si ^vidáhikaa kwiilaangiwa na sa jeyyo akava taáta wa isi ^jiri foo ja ^vyeeene Muluungu amusea, “Mbyaala yaako kuva iri nkúulu munamunuu.” **19** Baa neembe Aburaháamu ajáa adálahiire, wa myaaka sengerera igana rimwi, kuruma kwaachwe si kwasingisika tuku baa kei ataangáa maviiri waachwe ni ja ^vaakwya, na inda ya Sáara ijáa yaakwya. **20** Maa kaa, Aburaháamu ajáa asiina kivundu na kura kwiichuunga ^kweene Muluungu ajáa amuheera tuku, maa kaa, yeeye akava na ngururu kwa kuruma kwaachwe na akamuheera Muluungu nkongojima. **21** Yeeye ajáa amányire kikomi Muluungu adáhaa tumama yara ^iichuunga kamutumamira. **22** Iki noo ^chooreka Muluungu amvala Aburaháamu ni muwoloki kwa kuruma kwaachwe. **23** Aya masáare yasea, “Muluungu amvala ni muwoloki,” si yaandikwa sa yeemweene vii tuku, **24** maa kaa, yaandikwa baa kuri suusu. Suusu ^tarúmaa Muluungu amufufula Yéesu, Mweenevyoosi wiitu, suusu naasu valwa turi turi vawoloki. **25** Yeeye Yéesu atoolwa, akwe sa ^vi wiitu, ne afufuka sa tvalwe turi vawoloki.

5 Jeyyo, sa viintu tavalwa ni vawoloki kwa njira yo ruma, haaha tatiite mwiikalo muja na Muluungu ko tweera Mweenevyoosi wiitu, YéesuKirisitu. **2** Kuri yeeye sa viintu tamuruma Yéesu, Muluungu atuheera nduwo yaachwe kwa njira yo muruma, na jeyyo noo ^vyeeene twiikalaa haaha. Na kei, tookoona mwerere maatuku vii, sa tookiilaangya kuva turi hamwi na Muluungu kuri nkongojima yaachwe. **3** Si jeyyo vii

tuku, baa kei, tookiiteera mwerere kati ^tootirikira sa tamányire uturikiri waréetaa uyimiriyi. 4 Uyimiriyi waréetaa wiimikiri, na wiimikiri waréetaa kwiilaangya. 5 Kwiilaangya si kubwéeyaa tusove mitima tuku, sa Muluungu ahámwiire tukung^untira kweenda kwaachwe mitimii yiitu kwa njira ya Mutima Muuja uhú ^atuheera. 6 Mpiindi suusu ^tujáa tusiina ngururu, mpiindi ja Muluungu ^jikafike, Kirisitu aakwya sa suusu si ^tatúubaa kira Muluungu ^asáakaa. 7 Kikomi vyafafa maatuku vii muuntu kukwya sa muuntu mawoloki. Ifaanaa vikadahika muuntu umwi akiitoola akwye sa muuntu muuja munumuunu. 8 Maa kaa, Muluungu yookoonekya atweenda maatuku vii, yeeye atoola Kirisitu akwye sa suusu, mpiindi suusu ^tujáa tukaari vavi. 9 Sa viintu tavalwa turi vawoloki kwa njira ya sakami ya Kirisitu, kikomi kulookya ivyo, lamuririwa turi ni yeeye fuma nkalarii nkari ya Muluungu ko tweera yeeye. 10 Sa mpiindi ^tujáa tukaari vavi va Muluungu, tujáa takundikaniwa ne kwa njira ya inkwya ya Mwaana waachwe. Kulookya ivyo, sa viintu tatumula kundikaniwa ne, ni kiweerwii viri yeeye tulamurirya ari kwa nkaasu ya Mwaana waachwe. 11 Si ivyo vii tuku, kei toovyenda maatuku vii kwa Muluungu kwa njira ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, na kwa njira yaachwe, suusu talumaniwa na Muluungu. 12 Jeyyo, kwa njira ya muuntu umwi, noo kusea Adáamu, úvi wiingira kuri weeru, na úwo úvi wareeta inkwya. Noyo inkwya yaviingira vaantu voosi sa voosi vatamama úvi. 13 De Miiri iviikwe ni Muluungu, úvi újáa umwaari kuri weeru. Maa kaa, úvi si úviikwaa nkumbukirii tuku kooni kusiina Miiri. 14 Maa kaa, keende mpiindi ja Adáamu fuuru mpiindi ja Músa, inkwya ijáa yiimirira baa vara si ^vatamama úvi ko wuna ulairiri ja ura wa Adáamu. Adáamu ni ja buuwo vii ya Kirisitu ura ^muja. 15 Maa kaa, kuhon'ya kwa Adáamu si kuri yaaniririwa na kilungulungu cha Muluungu tuku. Sa úvi wa muuntu umwi wareeta inkwya kwa vaantu ^vari foo. Maa kaa, nduwo ya Muluungu isiina kipimo na kilungulungu cha Muluungu chuujja kwa nduwo ya muuntu umwi, noo kusea Yéesu Kirisitu. Na kilungulungu ikyo, choolookererya kwa vaantu ^vari foo. 16 Haaha kwatiite kwiisima kati ya kilungulungu cha Muluungu na kuherererya kwa úvi wa muuntu umwi. Na sa kwa úvi úwo, Muluungu ajáa atoola ulamu, na ulamu uhú, ukareeta kuheewa irya. Maa kaa, kilungulungu cha Muluungu kikuja sa úvi ^uri foo wa vaantu, na

kwa njira iyo, Muluungu avavala voovo ni vawoloki mbere yaachwe. 17 Ko tweera úvi wa muuntu umwi, inkwya yiimirira kwa úwo muuntu umwi. Maa kaa, kulookererya ivyo, kikomi vara ^voohokera nduwo ya Muluungu ^isiina kipimo no turya kilungulungu cha úwoloki, kwiimirira vari nkaaswii ko tweera muuntu wiingi, noo kusea Yéesu Kirisitu. 18 Sa jeyyo, ja ^vyeeene úvi wa muuntu umwi wareeta kuheewa irya kwa vaantu voosi, viivyo murimo wa úwoloki wa muuntu umwi, wavabweeyya vaantu vavalwe ni vawoloki, na jeyyo, vaantu voosi vareterwa nkaasu. 19 Kei kwa kusova matu kwa muuntu umwi kwa Muluungu, vaantu ^vari foo vabweeyyiwa vave vavi, viivyo, kuva matu kwa muuntu umwi wiingi kwa Muluungu, bweeyya kuri vaantu ^vari foo vave vawoloki. 20 Miiri yareetwa sa úvi úkiingike. Maa kaa, úvi ^ukakiingike, noyo nduwo ya Muluungu ijáa yakiingika baa kulookya. 21 Jeyyo, ja ^vyeeene úvi yiimirira ukareeta inkwya, viivyo nduwo nkulu ya Muluungu yookiimirira kwa njira yo tabweeyya tave vawoloki. Kei, yooturetera nkaasu ya siku ^jisiina uhoro kwa njira ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu. (aiōnios g166)

6 Haaha, che de turi lausa? Eri, tutuube tamama úvi sa nduwo ikiingike wuu? 2 Aka tuku! Suusu takwyiira úvi, jooli turi daha tuuba kwiikala uvii? 3 Eri, suusu voosi ^tabatisiwa kunu tookundikaniwa na KirisituYéesu, si mwamányire talumaniwa ne inkwyii yaachwe tuku wuu? 4 Haaha, suusu taakwya na tataahwa hamwi na Kirisitu kwa njira ya ubatfiso, sa jeyyo, kooni Yéesu afufulwa kwa ngururu ya nkongojima ya Taáta, viivyo baa suusu daha turi kwiikala mwiikalo mufya. 5 Kooni suusu taava kiintu kimwi na Yéesu kwa inkwya yaachwe, viivyo suusu naasu kuva turi ne kiintu kimwi ufufuukwii waachwe. 6 Suusu tamányire wuuntu wiitu wa úvi waning'iniwa fuuru ukakwya hamwi na Kirisitu, sa muviri wa úvi umalwe, na suusu tureke kuva vatámwa va úvi. 7 Sa muuntu yoyoosi ^aakwya, avalwa ni mawoloki ko kerwa fuma uvii. 8 Haaha kooni taakwya na Kirisitu, ruma tiise, kiikala tweende ne. 9 Sa tamányire, Kirisitu afufulwa na si ari kukwya vii kaa tuku kei. Inkwya isiina wiimiriri mweeri yaachwe tuku. 10 Yeeye ^akakwye, aakwya kamudu vii, na akava uusfindire úvi. Haaha iikalaa kwa nkongojima ya Muluungu. 11 Jeyyo, baa nyuunyu ivali mwasiinda úvi, na úvi si uri daha kuwiimirira nyuunyu tuku kei. Na ni nkaasu

muri kwa Muluungu kwa njira yo kundikaniwa na Kirisitu Yéesu. 12 Haaha kari muurekere uvi wiimirire miviri yaanyu ikwiyjaa tuku, sa mutuube uláku uri muvi wa miviri tuku. 13 Kei, kari mutoole haantu ha miviri yaanyu have saama jo tumamira masáare si yari ya uwoloki tuku. Kiri vyoova jeyyo, itooli nyuunyuni kwa Muluungu ja vaantu ^mujáa mwaakwa, na haaha ^mwatithe nkaasu ifya. Nyuunyuni tooli haantu ha miviri yaanyu ja saama jo tumamira uwoloki. 14 Na uvi si uri viimirira nyuunyuni kei tuku, sa si muri isi ya Miiro tuku, maa kaa, isi ya nduwo. 15 Haaha, che turi sea de? Tutuube tumama uvi sa viintu turi isi ya nduwo na si isi ya Miiro tuku wuu? Aka tuku! 16 Kikomi mwamanyire, kooni mwiivikire kwa muuntu ja vatámwa ^vari matu, nyuunyuni kikomi ni vatámwa vaachwe. Iki ni kikomi, kooni muri kuva vatámwa va uvi, uhero waachwe ni inkwya, au kooni muri vatámwa ^vari matu kwa Muluungu, uhero waachwe ni uwoloki. 17 Adumbwe Muluungu, sa aho kali mujáa vatámwa va uvi, maa kaa, haaha mwaava matu kwa mitima yaanyu kwa kira ukiindya ^mwakwaatiwa. 18 Nyuunyuni mwaviikwa húuru fuma utúmwii wa uvi, mukava vatámwa va uwoloki. 19 Nalúusire lusímo lwa vatámwa kwa masáare ya kiwuntu, sa teketeki yaanyu ya kiwuntu. Aho ncholo, mujáa mwatoola haantu ha miviri yaanyu ja vatámwa va nteendo jo wuna miiro na mukalookererya nteendo ijo. Viivyo haaha tooli haantu ha miviri yaanyu, ja vatámwa va uwoloki ^kweene kuhhererya kwaachwe ni wuja mbere ya Muluungu. 20 Mpiindi ^mujáa vatámwa va uvi, mujáa mwiiyanjaala si mwadoomeririwaa kutumama uwoloki tuku. 21 Ni kunáálo che mwaturya mpiindi ^mwatumamá viintu haaha ^moovyoona soni? Kuhherererya kwa viintu ivyo, ni inkwya ya siku ^jisiina uhero. 22 Maa kaa, haaha mwaava húuru fuma uvii na mwaava vatámwa va Muluungu, kunáálo ^muri turya vabweeyya iri muve vaaja mbere ya Muluungu, na kuhherererya kwaachwe ni nkaasu ya siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 23 Sa musáala wa uvi, ni inkwya, maa kaa, kilungulungu cha Muluungu ni nkaasu ya siku ^jisiina uhero ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu. (aiōnios g166)

7 Vanaviitu, ni luusa niise jei sa ni lusika niise na vaantu ^viimanyire Miiro. Mwamanyire Miiro ni mweeri ya muuntu iri kati muuntu ^ari nkaasu. 2 Baa ja tusee, muuntu muki ^aloolwa, achuungwa ni miiro ya ilóola mpiindi joosi mulume waachwe ^ari

mooyo, maa kaa, mulume waachwe kooni akwfire, uwo muuntu muki achunguriirwe fuma iyo miiro ya ilóola. 3 Jeyyo, kooni uwo muuntu muki alóorirwe ni muuntu mulume wiingi mpiindi mulume waachwe ^ari mooyo, uwo muuntu muki kaanirirwa ari ^ayéendaa na mulume wa muuntu. Maa kaa, kooni mulume waachwe akwfire, uwo muuntu muki iyanjaala, si ari isi ya miiro ya ilóola tuku, si ari kaanirirwa ^ayéendaa na mulume wa muuntu tuku. 4 Viivyo, vanaviitu, nyuunyuni mwahumula kukwya kuri Miiro, kwa njira ya miviri wa Kirisitu. Haaha mwaava máari ya wiingi, ura ^afufulwa sa tudahe kavyaala ndiwa njija sa Muluungu. 5 Sa mpiindi ufumo wa muuntu wiitu wa uvi ^wiimiríaa miiririkano yiitu, Miiro yabweeyya uláku ulookye na uve na ngururu yo tumama mirimo mivi miviri yiitu, sa tuvyaale ndiwa ^jiréetaa inkwya. 6 Maa kaa, haaha tarekerwa fuma Miirwii, sa taakwa kwa kira ^chatwiimiríaa. Tarekerwa fuma Miirwii, sa tumatumamire Muluungu kwa njira ifya ya Mutima, na si kwa njira ya kali ya Miiro ^yaandikwa tuku. 7 Haaha, che de turi luusa? Tusee Miiro ni uvi wuu? Aka tuku! Kikomi ngaari si Miiro, ngaari si nutaanga uvi tuku. Ngaari si nataanga kumererya mati kiintu cha muuntu ni uvi tuku, ngaari Miiro si yaluusa, “Kari uméreryaa mati tuku.” 8 Maa kaa, ^nkataange uwo ulairiri, uvi waankumurirya ukiinula kira mpiima yo mererya mati. Sa kooni kusiina Miiro, uvi waakwa, usiina ngururu yo vabweeyya vaantu vatumame uvi tuku. 9 Mpiindi jimwi, niini nijaa nkaasu bila Miiro, maa kaa, ulairiri ^ukuuje, uvi ukava nkaasu, naani nkakwya. 10 Nkoona ura ulairiri ^wasaakwa ureete nkaasu, kwaani warétire inkwya. 11 Sa uvi ^ukaturye nkalo ko tweera njira ya uwo ulairiri, waankooverta. Na ko tweera ulairiri uwo, nkuulawa. 12 Jeyyo, Miiro ni mija mbere ya Muluungu, na ulairiri ni wuja, na ni wa uwoloki, kei wabooha. 13 Eri, kira ^chabooha chaava inkwya kwaani wuu? Aka tuku! Maa kaa, sa uvi utaangwe ni uvi, wareeta inkwya kuri niini ko tweera kira ^kijaa chabooha, sa kwa njira ya ulairiri uvi utube kuva ni muvi munamunu kulookya. 14 Tamanyire Miiro ni ya mutimii, maa kaa, niini ufumo waani ni wa muuntu, naani navawa iyoombe nive mutámwa wa uvi. 15 Kikomi niini mweenevyo si niimanyire ^cheene nootumama tuku. Sa kira ^ndiri saaka tumama, si noodaha tumama tuku, maa kaa, nootumama yara ^nasuula. 16 Kooni nootumama kira si ^noosaaka tumama, ni ruma niise Miiro yabooha. 17

Haaha si niini kikomi ^nootumama uvi tuku, maa kaa, ura ufumo waani wa uvi ^wiikalaa kuri niini. 18 Sa namanyire, kusiina ^chabooha chochoosi ^chiikalaa kuri niini tuku, noo kusea ufumwii wa wuuntu waani wa uvi. Sa nookoona mpiima yo tumama ^vyabooha, maa kaa, si noodaha kuvitumama tuku. 19 Noosaaka tumama kira ^chabooha, maa kaa, si nookitumama tuku. Si noosaaka tumama ^chaviiha tuku, baa neembe ni jeyyo, nootuuba kitumama. 20 Haaha kooni nootumama kira si ^noosaaka kukitumama, si niini ^nootumama ivyo tuku, maa kaa, ni ura uvi ^wiikalaa kuri niini. 21 Sa jeyyo, nataanga natiite mwiuro isii yaani, kira ^ndiri saaka tumama kira ^chabooha, nkiishaana nasáawiire kutumama kiintu kivi. 22 Sa isi'iisii mutimii waani, Miuro ya Muluungu yaanjeryaa mutima. 23 Maa kaa, nookoona kwatiite mwiuro wiingi ^wootumama murimo muvirii waani, ^mweene woolwa na mwiuro wa miryungu yaani. Uwo, wookumbweeyya mbe mutumwa wa mwiuro wa uvi, ura ^wootumama murimo muvirii waani. 24 Aka, niini mukiva! Ani ari kuundamurirya fuma muvirii uhu ^wookuntwaala na inkwyii? 25 Noomudumba Muluungu ko tweera Yeesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu! Jeyyo, niini mweenevyo kwa miryungu yaani ndiri mutumwa wa Miuro ya Muluungu, maa kaa, kwa ufumo wa wuuntu waani wa uvi, ndiri mutumwa wa miuro ya uvi.

8 Sa jeyyo, haaha kusiina ^ari luusa irya kwa vara ^valumaniwa na Kirisitu Yeesu tuku. 2 Sa kwa njira ya Kirisitu Yeesu, miuro ya Mutima wa nkaasu, wavabweeyya mave huuru fuma wiimiririi wa miuro ya uvi na inkwya. 3 Miuro si yadaha kutabweeyya tave huuru na uvi tuku, sa teketeke ya ufumo wa wuuntu wiitu wa uvi. Sa jeyyo, Muluungu amutuma Mwaana waachwe ^ari na maviri ^uri ja yiitu suusu ^turi vavi. Uhu Mwaana waachwe aava mporyo sa uvi, na kwa njira ihi Muluungu akava alusire irya kwa uvi kuri muviri. 4 Muluungu abweeyya jeyyo, sa uwoloki ura Miuro ^yasaaka, ukiimane isii yiiswi, suusu si ^wiikalaa ko tuuba ufumo wa wuuntu wiitu wa uvi tuku, maa kaa, ko tuuba Mutima wa Muluungu. 5 Vara ^wiikalaa ko longoolwa ni ufumo wa wuuntu waavo wa uvi, miryungu yaavo yamereryaa mati kutumama uvi, maa kaa, vara ^valongoolwaa ni Mutima Muija, vabweeyaa viintu vira Mutima Muija ^asakaa. 6 Sa miryungu ya ufumo wa wuuntu wa uvi ni inkwya,

maa kaa, miryungu yo longoolwa ni Mutima, ni nkaasu na mwiikalo muija. 7 Sa miryungu ya wuuntu wa uvi ni muvi wa Muluungu, sa yeeye si iivikaa isi ya Miuro ya Muluungu tuku, kei si adahaa tuku. 8 Vaantu vara ^viimirirwaa ni ufumo wa wuuntu waavo wa uvi, si vari daha kumweerya Muluungu mutima tuku. 9 Nyuunyu si mwiimirirwaa ni ufumo wa wuuntu waanyu wa uvi tuku, maa kaa, mwiimirirwaa ni Mutima, kooni Mutima wa Muluungu iikalaa kuri nyuunyu. Muuntu yoyoosi ura ^asiina Mutima wa Kirisitu, yeeye si wa Kirisitu tuku. 10 Maa kaa, kooni nyuunyu muri kiintu kimwi na Kirisitu, baa neembe miviri yaanyu yaakwa sa uvi, kuri nyuunyu mitima yaanyu ni nkaasu iri, sa mwalwa muri wawoloki. 11 Tamanyire Muluungu amufufula Yeesu. Abweeyya jeyyo kwa njira ya Mutima waachwe. Mutima wuwo, iikalaa isii yaanyu. Sa jeyyo, ^vyeeene Muluungu amufufula Kirisitu Yeesu, viivyo kwa njira ya Mutima waachwe uhu ^aava kiintu kimwi na nyuunyu kiiheera ari nkaasu miviri yaanyu ^ikwyijaa. 12 Haaha vanaviitu si tasaakwa tundookiikala ko tuuba ufumo wa wuuntu wiitu wa uvi tuku, noo kusea kwiikala ko tumama uvi. 13 Sa kooni mookiikala ja ^vyeeene ufumo wa wuuntu waanyu wa uvi woovalongoola, kukwya muri. Maa kaa, kooni murékire kutumama nteendo mbi kwa luviro lwa Mutima, kikomi kiikala muri na Muluungu kwa siku ^jisiina uhero. 14 Sa voosi vara ^valongoolwaa ni Mutima wa Muluungu ni vaana va Muluungu. 15 Sa nyuunyu si mwahokera mutima ^uri vabweeyya mave vatumwa ^voofaa tuku. Tuku! Mwahokera Mutima ^woovabweeyya mave vaana va Muluungu, na kwa Mutima uwo toomwaanirira, "Áabal!" noo kusea, "Taáta!" 16 Uhu Mutima ^aláiraa hamwi na mitima yiitu, suusu turi vaana va Muluungu. 17 Haaha sa viintu suusu turi vaana vaachwe, suusu turi vahokeri va kwiichuunga kwa Muluungu. Kei suusu ni vahokeri hamwi na Kirisitu, kooni kikomi turi turikiiriwa hamwi na Kirisitu, sa kei suusu tuheewe nkongojima hamwi ne. 18 ^Ndiri laanga uturikiri uhu wa haaha si nookoona ni kiintu tuku kooni nafwániriirye na nkongojima ^yookuija, ira ^iri variyulwa kuri suusu. 19 Sa viintu vyoosi ^vyuumbwa, vyoosi vyawóojeraa kwa mpiima Muluungu avavariyule vaana vaachwe. 20 Viintu vyoosi ^vyuumbwa ni Muluungu vyabweeyiwa vive matu isii ya mukube, si sa kweenda kwaavo tuku, maa kaa, ja kweenda kwa Muluungu. Baa neembe ni jeyyo, kwatiite kwiilaangya, 21 sa ivyo viintu vyoosi lamuririwa viri

fuma utúmwwi wa usaambu, na viheewe uhúuru wa nkongojima ya vaana wa Muluungu. 22 Sa tamányire fúuru haaha viintu vyoosi ^umbwa Muluungu vyoorira kwa makata, ja makata yo kiichungula. 23 Baa si viintu vyoosi ^vyumbwa vii tuku, baa suusu ^turi na ndiwa ja ncholo ja Mutima Muija, kwa isii toorira kwa usungu kuu toowoojera kwa mpiima kubweeyiwa tave vaana wa Muluungu, noo kusea ununuuli wa miviri yiitu. 24 Sa ko kwiilaangya jeyyo, suusu talamuririwa. Maa kaa, kooni wookiilaangya kiintu kira ^ukitúriirye, uko si kwiilaangya tuku. Eri, kwatiite muuntu ^iiláangyaa turya ari kiintu kira ^ari nocho wuu? 25 Maa kaa, kooni tookiilaangya kira kiintu si ^tunachoon, toosaakwa tukiwoojere kwa mpiima na kwa uyimiriri. 26 Viivyo ne Mutima atwaámbiriyaa haantu ^turi teketeke. Suusu si tamányire ^veene vyaakwa tumuloombe Ijuva tuku, maa kaa, Mutima mweeneevyo atulóomberaa kwa Muluungu kwa muiro wa usungu ^veene baa si viri dahika kavariyula na masáare. 27 Ne Muluungu amányire fúuru isii ya mitima yaanyu, amányire miirikano ya Mutima. Sa uwo Mutima avalóomberaa vaantu wa Muluungu ja ^veene Muluungu asáakaa. 28 Suusu tamányire Muluungu atámamaa masáare yoosi kureeta maaja kwa vaantu voosi ^vamweenda. Na avo vaanirirwa kwa miryungu yaachwe. 29 Sa vaantu Muluungu ^avataanga keende aho ncholo, avasaawula viifwaane na Mwaana waachwe ^veene ari, sa Mwaana waachwe ave ndaambere kuri vaantu ^vari foo. 30 Avo ^avasaawula, vaanirira, avo ^avaanirira kei avavala vave vawoloki, na avo ^avavala vave vawoloki kei avabweeyya vave na nkongojima. 31 Che de turi luusa kuri masáare aya? Kooni Muluungu ari ivarwii riitu ani ari daha kutavarinduka suusu? 32 Muluungu si amoonera mbavariri baa Mwaana waachwe tuku, yeeye amutoola sa suusu voosi. Jooli ari reka kutuheera viintu vyoosi viija hamwi na kuboohya mutima kwaachwe? 33 Ni ani ^ari vatwaala na kiloongii vaantu Muluungu ^avasaawula? Kusiina tuku! Muluungu avaváala vave vawoloki. 34 Ni ani ^ari tulusira irya? Kusiina tuku! Kirisitu Yéesu aakwya, kei kulookya ayo, afufuka na íkalaa mukono wa kulume wa Muluungu, kei yeeye noo atulóomberaa. 35 Ni ani ^ari tukera fuma kweenda kwa Kirisitu? Ni uturikiri, au marema, au waalakan'yo, au njala, au usava, au kusaaka kwiingira imalwii au inkwya wuu? 36 Ja ^veene Masáare ^Yari Mpeho yaandika, “Sa

weewe tookulawa chobu, tabweeyiwe ja muundi jo siinja.” 37 Baa neembe masáare ayo yoosi yootupata, suusu toosiinda munumunu na kulookya ayo, kwa nyambirirya ya yeeye ^atweenda. 38 Kikomi namányire, kusiina kiintu ^kiri tukera na kweenda kwa Muluungu tuku, ive ni inkwya au nkaasu, ive ni mirimu muija au mirimu mivi, ive ni viintu ^vyoofumira haaha au ^viri fumira siku ^jookuija, ive ni wiimiriri kurumwii, 39 ive ni weeru ya mweeri, au ni weeru ya isi au kiintu chochoosi chiingi ^chuumbwa ni Muluungu, si kiri daha kutunanukula na kweenda kwa Muluungu ko kukundikaniwa na Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu tuku.

9 Kimaari kaa nooluusa kwa Kirisitu niini ^ndiri kiintu kimwi ne, si nooluusa ulongo tuku. Mutima waani ^wiisiman'yaa mavi na maaja na ^ari kiintu kimwi na Mutima Muija, ni laira wiise isáare iri kei. 2 Mutima waani woorira no myaa, na natiite usungu maatuku vii si ^usiraa mutimii waani. 3 Ngaari nadaha kuloomba baa njumwe, na nkerwe na Kirisitu sa vanduu vaani, vaantu va lukolo lwaani kiwuuntu, ngaari nabweeyya jeyyo. 4 Ava ni Viisiraéli, Muluungu avabweeyya vave vaana vaachwe, akavalaira nkongojima yaachwe na akaviika muháko novo. Kei Muluungu avaveera Miir yaachwe na kwiichuunga kwaachwe na kumwiinamira Kaayii Njija ya Ijuva. 5 Voovo ni va ufumo wa mbyaala ya vala baaba vakulu na ncholo na kwa wuuntu wa Masía. Uhu Masía ni Muluungu ^imiriira kira kiintu, yeeye aduumbwe kwa siku ^jisiina uhero! Kikomi. (aiōn g165) 6 Si noosea isáare ra Muluungu rasiindirwe tuku. Sa si kira Mwiisiraéli ^ari wa uvyalo ^wafuma kwa Isiraéli ni Mwiisiraéli kikomi tuku. 7 Kei kava vaana va ufumo wa mbyaala ya Aburaháamu si kuri vabweeyya vave kikomi vaana va Aburaháamu tuku. Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Sa lukolo lwaako ni kwa Isaka luri fuma.” 8 Ihi noo kusea, si vaana vara ^vavyaalwa kimviri noo vaana va Muluungu tuku. Kiri vyoova jeyyo, vara ^vavyaalwa kwa ura ufumo wa kwiichuunga kwa Muluungu noo ^vari valwa ni vaana va Aburaháamu va kimáari. 9 Sa kwiichuunga kwa Muluungu kweeneevyo ni jei kwasea, “Mwaaka ^wookuija mpiindi ja iji kuja ndiri, na Sáara kava ari iichungwiire mwaana mulume.” 10 Baa kei si jeyyo vii tuku, uwo mwaana wa uko kulaha ni Isaka taáta wiitu. Isaka ^akakule, amuloola Rabéeka na vakavyaala maása. 11 Maa kaa, sa kusaawula kwa Muluungu

ni mweeri kuri, baa avo vaana si vanavyaalwa na baa si vanataanga riija na rivi, **12** Rabéeka asewa jei, “Mukúúlu kumutumamira eende mudúúdi.” Kei, Muluungu asáawulaa si kwa nteendo ja vaantu tuku, maa kaa, ja ^vyeeene yeeye mweeneevyo aaniriraa. **13** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Namweenda Yaakúupu, maa kaa, Esáau namusúula.” **14** Haaha che kaa turi sea? Muluungu asova uwoloki wuu? Aka tuku! **15** Sa Muluungu amusea Músa, “Kumulaanga ndiri na riiso ra wuuja ura ^ndiri saaka mulaanga na riiso ra wuuja, kei kumoonera ndiri mbavariri ura ^ndiri saaka moonera mbavariri.” **16** Sa jeyyo, ni Muluungu noo alámulaa kulaanga na riiso ra wuuja. Muuntu si ari saawula au si ari kiimanyikira tuku. **17** Sa Masáare ^Yari Mpeho yalúusa jei, Muluungu amusea Faráao, “Nakwiinula uve mutemi, sa kwa njira yaako ngururu jaani jitaangikane na irina raani rilúuswe kuri weeru yoosi.” **18** Ni kiweerwii viri, Muluungu aláangaa na riiso ra wuuja yoyoosi ^yoosaaka na afáfyaa mutima yoyoosi ^yoosaaka afafye mutima. **19** Haaha kuansea muri, “Sa che de Muluungu aséaa atiite kiloongi na suusu? Sa ni ani ^ari kiikana vira Muluungu ^asáakaa?” **20** Eri, ati weewe muuntu vii uri ani fúuru umubeerule Muluungu? Eri, kiintu ^chuumbwa ifanaa kimuurye ura ^achuumba, “Sa che wuunyumba ndiri jei?” **21** Eri, muumba nyiingu si ari daha kuumba nyiingu iviri kwa iroongo ririra na nyiingu imwi ive ya kitemi na yiingi ya kira siiku tuku wuu? **22** Jooli turi sea, kooni Muluungu yoosaaka koonekya kukorera kwa nkalar yaachwe na kubweeyya ngururu jaachwe jitaangikane? Che turi sea kooni atuurya mutima munumuntu kwa uyimiriryi mukúulu kwa saama ja nkalar yaachwe ^jeene jasaakwa jimalwe? **23** Kei jooli turi sea kooni yoobweeyya jeyyo sa usúngaati wa nkongojima yaachwe utaangikane kwa jira saama jaachwe ja riiso ra wuuja jira ^ajitengenesha keende aho kali kwa nkongojima yaachwe? **24** Jooli turi sea, kooni baa suusu ni vami va vara ^avasaawula na si kufuma kwa Vayahúudi vii tuku, maa kaa, kufuma kwa vaantu si ^vari Vayahúudi kei? **25** Kitáabwii cha muláali na mutwe Hoséa, Muluungu asea, “Vara si ^vajáa vaantu vaani, vaanirira ndiri vaantu vaani! Vaantu si ^nijáa naveenda hara lombere, kuvaanirira ndiri ^naveenda,” **26** na “Haantu hara ^vasewa, ^Nyuunyu si muri vaantu vaani, aho, kaanirirwa vari vaana va Muluungu ^Ari Nkaasu.” **27** Isáaya ne alúusa kwa sawúti nkúulu sa Viisiraéeli yoosea, “Baa kooni

mbyaala ya Isiraéeli, ni nkúulu ja isaáre ra mbarimbari ya mayiya, ni vake vii noo ^vari lamuririwa. **28** Sa Ijva kiimikirirya ari ulamu waachwe kuri weeru, chaangu, na ukiimane.” **29** Ni ja ^vyeeene Isáaya alúusa aho kali, “Ngaari Ijva Mweenengururu, si atuchererya vaana, ngaari taava ja Sodóoma, ngaari tamalwa ja Gomóora.” **30** Che turi lúusa haaha? Ati vaantu si ^vari Viisiraéeli vara si ^vasaakiraa uwoloki, Muluungu avabwéeyiirye vave vawoloki ko ruma vii. **31** Haaha, Viisiraéeli vamányikaa kuva vawoloki kwa njira ya Miir. Baa neembe ni jeyyo, vasiindwa kuva na uwo uwoloki. **32** Sa che? Sa viilaangya mirimo yaavo kiri vyo kiilaangya kuruma. Viikunguvala iwyyi rira ^rikúnguvaryaa. **33** Ja ^vyeeene vyaandikwa, “Laangi, úko Sayúuni viika niise iwe ^rikúnguvaryaa, mwaalaliwe ^uri hitahita vaantu. Maa kaa, yoyoosi ^ari muruma uwo, si ari kooniwa soni vii kaa tuku.”

10 Vanaviitu, mpíima ya mutima waani, na kuloomba kwaani kwa Muluungu, ni sa Vayahúudi valamuririwe. **2** Sa ni koonekya niise kikomi, ava vaantu vamányikaa na mitima sa Muluungu, maa kaa, si vamányire vira viintu ^yoosaaka tuku. **3** Voovo si vamányire uwoloki ^ufúmaa kwa Muluungu tuku. Kei, vasáakiraa uwoloki waavo veeneevyo. Jeyyo, voovo si viibweeyya vave matu kuri uwoloki wa Muluungu tuku. **4** Sa Kirisitu noo kukiimikirirya kwa Miir, sa yoyoosi ^ari muruma, ave muwoloki mbere ya Muluungu. **5** Kuva muwoloki ko tuuba Miir, Músa aandika jei, “Muuntu yoyoosi ura ^atúmamaa ^meene yasaakwa ni Miir, kiikala ari ko yera tuuba iyo Miir.” **6** Maa kaa, uwoloki ^wúújaa kwa njira yo ruma, Masáare ^Yari Mpeho yaandika jei, “Lúusa mutimii waako jei tuku, ^Ani ^ari kaambuka fúuru kurumwii?” Noo kusea akamukiimye Kirisitu na kuri weeru? **7** “Baku, ^Ani ^ari kiima fúuru ntarii?” Noo kusea akamwaambukye Kirisitu fuma kwa ^vaakwa? (**Abyssos g12**) **8** Maa kaa, Masáare ya Muluungu ni jooli yalúusa? “Isáare raachwe ni heehi riri na weewe, ni mulomwii na mutimii waako riri.” Noo kusea rira isáare ro muruma Kirisitu ^tariváryulaa. **9** Sa kooni ulúusire na mulomo waako, “Yéesu ni Mweenevyoosi,” na kuruma mutimii waako, Muluungu amufufula fuma kwa ^vaakwa, lamuririwa uri. **10** Sa kwa mutima muuntu arúmaa, jeyyo aválwaa ni muwoloki, na kwa mulomo alúusaa, na jeyyo alámuririwaa. **11** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho

yalausa, “Yoyoosi ^ari mwiilaangya si ari kwaatiwa soni tuku.” 12 Sa Mvayahuudi na muuntu si ^ari Mvayahuudi si viisimire tuku. Kwatiite Mweenevyoosi umwi vii kwa vaantu voosi, yeeye avatalaryaa kwa usungaati voosi ^veene vamwaanirira yeeye. 13 Sa Masaaire ^Yari Mpeho yasea, “Kira muuntu ^ari mwaanirira ljuva lamuririwa ari.” 14 Maa kaa, vaantu jooli vari mwaanirira ura si ^vanamuruma? Jooli vari muruma, ura si ^vanamuteera? Jooli vari muteera, kooni kusiina muuntu wo vavariyura? 15 Jooli vaantu vari mvariyula, kooni si vanatumwa? Ja ^vyeeene Masaaire ^Yari Mpeho yalausa, “Myujire ya vaantu ^varéetaa Masaaire Maaja, yabooha maatuku vii.” 16 Maa kaa, si voosi vakwaatyaa Masaaire Maaja tuku. Sa Isáaya aluusa, “Ee ljuva, ni ani ^aruma masaaire yiiswi?” 17 Haaha, kuruma kuujaa kwa njira yo teera isaaire, na kuteera kuujaa kwa isaaire ra Kirisitu. 18 Maa kaa, ni kuurya niise, eri Viisiraéli si vateera tuku wuu? Hii vateera. Masaaire ^Yari Mpeho yasea, “Sawuti yaavo yadoma kuri isi joosi, noyo masaaire yaavo yafika utulo waasi.” 19 Kei kuurya niise, eri, Viisiraéli si vataanga tuku wuu? Hii vataanga. Lwa ncholo Músa asea, “Vabweeyya ndiri muvoonere kivina vaantu va isi jingi, na vaantu ^vasiina umanyi, vabweeyya ndiri mukalale maatuku vii.” 20 Kei Isáaya asea ko kiitema, “Vaantu vara si ^vaansaakiraa vaanturiirye, niini niyonekiirye kwa vaantu vara si ^vaanjurikirirya.” 21 Maa kaa, kuri Viisiraéli asea, “Muusi woosi nawolola mikono yaani, kwa vaantu ^vaankikanaa na si ^vaanteeraa.”

11 Ni kuurya niise, Muluungu avasiita vaantu vaachwe wuu? Aka tuku! Niini mweenevyo ndiri Mwiisiraéli wa mbyaala ya Aburaháamu, fuma lukolo lwa Bénjamini. 2 Muluungu si avasiita vaantu vaachwe ^avataanga keende aho ncholo tuku. Si mookumbukira ^vyeeene Masaaire ^Yari Mpeho yalausa Elía ^akavaluusi Viisiraéli kwa Muluungu tuku wuu? 3 “Ee ljuva, vuulaire valáli na mutwe vaako na vakanyiirye masabáahu jaako, nachihire niimweene na voosaaka nkaasu yaani.” 4 Ni jooli Muluungu amuuyirya? Amusea, “Niicheererya vaantu valume mayana mufungati ^veene si vanachwaama kwiinamira Baáli.” 5 Baa haaha ni viivyo, vamwaari Viisiraéli ^vachaala ^veene Muluungu avasaawula kwa nduwo yaachwe. 6 Haaha kooni vasaawulwa kwa nduwo, si kwa mirimo yaavo tuku. Sa kooni

ari saawula kwa mirimo ya vaantu, nduwo yaachwe ngaari si yaavo nduwo tuku. 7 Che turi luusa haaha? Kira kiintu Isiraéli ^vakisaakiraa na umanyiki si vakipata tuku. Maa kaa, vara ^vasaawulwa ni Muluungu vakipata. Vara viingi si ^vasaawulwa mitima yaavo yafafiwa. 8 Ja ^vyeeene Masaaire ^Yari Mpeho yasea, “Muluungu avabweeyya vave ja vaantu ^vataavita, na fuuru isiku avakunikirira miiso yaavo, vadiire kooni, kei avakunikirira matu yaavo, vadiire teera.” 9 Ne Daúdi aluusa, “Ngovi jaavo jive kinyuhula na minyahu, kiintu ^kikunguvaryaa, vawye, na kive ni irya kwaavo. 10 Miiso yaavo yavikirwe kilwiirya sa vadiire kooni, myoongo yaavo iwode kwa uturikiri kwa siku ^jisiina uhero.” 11 Haaha ni kuurya niise kei, eri, Viisiraéli viikunguvala sa vawye chalumwi wuu? Aka tuku! Maa kaa, sa kubweeyya uvi kwaavo, noo kusea kumusiita Yéesu, vaantu si ^vari Vayahúudi ulamuriri wavafikiire, sa Viisiraéli vave na kivina. 12 Haaha kooni kubweeyya uvi kwa Viisiraéli kwaviire usungaati kuri weeru, kei kooni mukube waavo warétire usungaati kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, kukiimana kwa Viisiraéli ^vamuruma Yéesu ^kuri fika, reeta kuri usungaati ^walookya. 13 Haaha ni luusika niise na nyuunyu vaantu si ^muri Vayahúudi. Muluungu aansaawula nive mutumwi kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. Natiite nkongojima kuri murimo waani, 14 sa ndahe kuvabweeyya vaantu vaani voone kivina na kwa njira iyo nivalamurirye vamwi vaavo. 15 Kooni kusiitwa kwaavo kwareeta kulamaniwa kwa weeru na Muluungu, ha kurumwa kwaavo si kuri kuva ja nkaasu fuma inkwyii tuku wuu? 16 Kooni ikúunta ra ncholo ra muchu ^utwiiirwe ja mpóryo kwa Muluungu ni riija, muchu woosi ni muuja, na kooni ichina ni riija, baa matáampi ni maaja. 17 Kooni matáampi yamwi ya museitúuni wa iwundii yatemwa na nyuunyu ^muri ja matáampi ya museitúuni wa isekii, mwakondiwa museitúunii uwo wa iwundii, na mukaanda kurya seve ya museitúuni uwo, 18 kari mudooyachwa mati matáampi yara ^yakerwa tuku. Kwiivaa kipeembe tuku, sa miriri si yookiilaangya nyuunyu tuku, maa kaa, nyuunyu noo mookiilaangya miriri. 19 Haaha sea muri, “Matáampi yatemwa sa niini nkondiwe aho ichinii.” 20 Ni kikomi. Matáampi ayo yatemwa sa si yamuruma Kirisitu tuku, maa kaa, nyuunyu mookiima neeja sa kumuruma kwaanyu Kirisitu. Sa jeyyo, kwiivai kipeembe tuku, maa kaa, ofi. 21 Sa kooni Muluungu si ayoonera mbavariri

matáampi yara ya ncholo, baa nyuunyuni si ari voonera mbavariri tuku. **22** Laangi haaha wuuja na kuhumba kwa Muluungu. Yeeye ahumba kwa vara ^vaawya, na ni muja kwaanyu nyuunyuni kooni muri tuuba wuuja waachwe. Kooni si jeyyo, baa nyuunyuni temwa muri. **23** Baa voovo kooni si vatúbire kusiita kumuruma Muluungu, kondiwa vari kei, sa Muluungu atiite luviro lo vakondia kei. **24** Nyuunyuni vaantu si ^muri Vayahúudi ni ja matáampi ya museitúuni wa isaka, maa kaa, mwaseyyiwa uko mukakondiwa museitúunii wa iwundii, kuuntu kiufumo si kwaanyu tuku. Eri, si viri vyaangu kukondia matáampi yara ufumo waavo ni museitúuni wa iwundii kuuntu ^yafuma tuku wuu? **25** Vanaviitu, sa mudiire kiiva kipeembe mwatiite tooti kulookya ^vyeeene muri, noosaaka mutaange fuumbo iki ya Muluungu. Kufafya mutwe kwavapata vamwi va Viisiraéli ni fuuru hesáabu ya vaantu si ^vari Vayahúudi yo hokerwa ni Muluungu, ikiimane. **26** Aho, Viisiraéli voosi lamuririwa vari, ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalusa, “Mununuuli kuja ari fuma Sayúuni, yeeye seyya ari mwiikalo si ^utúbua kira Muluungu ^asákaa kwa vaana va Yaakúupu. **27** Uhu noo muháko ^ndiri bweeyya novo, niini mpiindi ^ndiri seyya uvi waavo.” **28** So siita Masáare Maaja ya Yéesu, Viisiraéli vaava vavi va Muluungu sa nyuunyuni vaantu si ^muri Vayahúudi. Maa kaa, sa viintu vasaawulwa ni Muluungu, Muluungu akaari aveenda sa muháko ^abweeyya na vala baaba waavo. **29** Sa vilungulungu vya Muluungu na kwaanirira kwaachwe, si viséyyiwa tuku. **30** Aho ncholo, nyuunyuni mujáa mwamvalanduka Muluungu, maa kaa, vaantu va Isiraéli ^vakamvalanduka Muluungu, Muluungu avalaanga na riiso ra wuuja nyuunyuni. **31** Jeyyo haaha, voovo novo vamvalanduka Muluungu sa kulaanga na riiso ra wuuja kwa Muluungu kutamanye na kwaavo, ja viintu kulaanga na riiso ra wuuja kwa Muluungu kura ^kuújire na kwaanyu ko tweera Yéesu. **32** Sa Muluungu avachuunga vaantu voosi ^varindikii, sa avalaange na riiso ra wuuja voosi. **(eleesé g1653)** **33** Hooni laanga ^vyeeene usúngaati, tooti na umanyi wa Muluungu ^vyeeene wakula! Ni ani ^atáangaa ulamu na njira jaachwe? **34** “Ani ^amányire miryungu ya Ijva? Ani ^iláangyaa sáare na Muluungu?” **35** “Ani ^amheera Muluungu kiintu, na Muluungu asaakwa arihe?” **36** Kira kiintu chaumbwa ni Muluungu, na kira kiintu kimwaari kwa ngururu jaachwe na sa

yeeye. Nkongojima ni jaachwe kwa siku ^jisiina uhoro. Kikomi. **(aión g165)**

12 Haaha vanaviitu noovakalaamyia kwa kulaanga na riiso ra wuuja kwa Muluungu, tooli miviri yaanyu ive ja mpóryo ^iri nkaasu, njija na ^imweéryaa Muluungu mutima. Jeyyo, noo njira yaako ya kikomi yo mwiinamira Muluungu. **2** Kari mutuubirirye ^vyeeene weeru ibwéeyaa tuku, maa kaa, Muluungu avalandule mitima yaanyu muve na miryungu mifya. Aho, daha muri taanga na ruma muri kikomi kusaaka kwa Muluungu ^kweene kuri kuja, kweéryaa mutima na kwakiimana. **(aión g165)** **3** Sa ko tweera nduwo ^ng^eene Ijva aampeera, ni kuvawyiira niise nyuunyuni voosi, kari mwiíyónaa ni mweeri muri kulookya ^vyeeene mwasaakwa tuku. Kiri vyoova jeyyo, ilaangi miiririkano yaanyu kwa tooti ko tamanyan^ya na kira kipfimo cha kuruma kira muuntu ^aheewa ni Muluungu. **4** Ja ^vyeeene mwamányire, muviri umwi watiite viintu ^viri foo, na kira kiintu chatiite murimo waachwe ^wiisimire. **5** Viivyo suusu baa neembe turi foo, turi muviri umwi ko va kiintu kimwi na Kirisitu, na kira kiintu cha muviri uhu, chakundikaniwa na viivaachwe voosi. **6** Tatiite wuuja ^wiisimiresimire kwa ira nduwo ^taheewa ni Muluungu. Ura ^ari na wuuja wo laala na mutwe, atumie ja ^vyeeene kumuruma kwaachwe Muluungu kuri. **7** Kooni wuuja waachwe ni kutumamira vaantu, avatumamire neeja, kooni ni kukiindya, akiindye neeja. **8** Ura ^ari na wuuja wo vaheera vyeewe mutima, abweeyye jeyyo. Ura ^ari na wuuja wo saangira viivaachwe, avasaangire kwa kuboohya inda. Ura ^ari na wuuja wo longoola, alongoole ko manyika, na ura ^aláangaa na riiso ra wuuja, avalaange vyeewe na riiso ra wuuja na cheeru. **9** Kweenda kwaanyu kari kuve na ukweembi tuku. Suuli isáare roroosi rivi, na mukonkomale kutumama wuuja mpiindi joosi. **10** Iyendi kinduu nyuunyuni kwa nyuunyuni, kira muuntu amwiiririkane mwiwaachwe ta kwa nyemi. **11** Kari muve vavira kwa Muluungu tuku, maa kaa, muve vakoonko mitimii, kumtumamira Mweenevyoosi. **12** Muve na cheeru kwa kura kwiilaangya kwaanyu. Mandooyimirirya maremii, kei mukonkomale kumuloomba Muluungu. **13** Vaambiririyi vaantu va Muluungu vara ^vari na viintu vakeehekerwa, na vateengyi vayeni vyabooha na nyuumbii jaanyu. **14** Vatalaryi vara ^voovaturikirya, talaryi na kari mujúmaa tuku. **15** Muve na cheeru na

vara ^vari na cheeru, na murire na vara ^voorira. 16 Ikali na mwiikalo muija nyuunyu kwa nyuunyu. Kari mwiivaa vipeembe tuku, kiri vyoova jeyyo, ikiimyii na isi na mündoova hamwi na vara ^voóndomereriwaa. Kari mwiyyone mwatiite tooti kulookya viingi tuku. 17 Kari muríhaa muuntu uvi kwa uvi tuku. Maa kaa, mukwaatyee neeja kutumama yara ^yari maaja miiswii ya vaantu voosi. 18 Kooni viri dahika, bweeyyi vyoosi vira ^muri daha kuri ivaru raanyu sa mwiikale na kira muuntu na mwiikalo muija. 19 Vijeengi vyaani naveenda. Kari muríraa muuntu nyono tuku. Rekeri ivyo kuri nkalari ya uwoloki wa Muluungu. Sa Masáare ^Yari Mpeho yalusa, “Kuriira nyono ni murimo waani niini, riha ndiri,” alusa Ijuva. 20 Kiri vyoova jeyyo, “Kooni muvi waako ari na njala, muheere chóorya. Kooni ari na nyóota ya maaji, muheere maaji. Kooni ubwéeyyiirye jeyyo, kuva uri ja umutikire makala ya mooto mutwii waachwe.” 21 Kari urúmaa usiindwe ni uvi tuku, maa kaa, siinda uvi kwa wuija.

13 Kira muuntu asaakwa ave matu kwa vaantu ^vari na ngururu jo kiimirira isi. Sa ngururu jo kiimirira jafúmaa kwa Muluungu vii, nojo ngururu jo kiimirira javikwaa ni Muluungu. 2 Sa jeyyo, ura ^akiikanaa ngururu ijo jo kiimirira isi, akiikanaa ulairiri wa Muluungu. Ne Muluungu aviika ijo ngururu jo kiimirira. Vara ^vabwéeyyaa jeyyo, kiiheera vari irya. 3 Viimiriri si varéetaa choooloo kwa vaantu vaaja tuku, maa kaa, kwa vaantu vavi. Haaha kooni moosaaka mudíire moofa mwiimiriri, bweeyyi vyabooha, ne kuvadumbirira ari. 4 Sa mwiimiriri ni mutumami wa Muluungu, ne iimirira sa kunáalo yaanyu. Maa kaa, kooni woobweeyya vyaviha, weewe moofe. Sa uwo mwiimiriri atiite ngururu jo valaira chiiru vaantu vavi kutamanyan’ya na nkalari ya Muluungu. 5 Sa jeyyo, vyasaakwa muve matu kwa viimiriri, si so koofa kulairwa chiiru vii tuku, maa kaa, sa mitima yaanyu idiire twaalwa na kiloongii kei. 6 Sa viivyo, mooriha kóodi. Sa viimiriri ni vatumami wa Muluungu ^veene vatóolaa mpiindi jaavo joosi kwiimirira. 7 Rihi noongwa ya kira muuntu. Kooni muri na noongwa ya kóodi, rihi, kooni ni ushúuru, rihi, kooni muuntu asaakwa abweeyyiriwe nkongojima, mubweeyyiryi nkongojima, na kooni asaakwa anyemiwe, mnyemyi. 8 Kari muve na noongwa yoyoosi kwa muuntu yoyoosi tuku. Muve na noongwa imwi vii, yo kwiyyenda. Sa ura ^amweenda mukaaya waachwe, akiiman’ya Miuro.

9 Sa kwatiite ndairiri, baa ja ihi, “Kari uyéendaa na muki wa muuntu tuku, kari wuúlaa tuku, kwiiva tuku, kumererya mati tuku,” na ulairiri wiingi woosi, umwaari isii ya ulairiri uhu, “Mweende mwiwaako ja ^vyeeene wiyyenda mweeneevyo.” 10 Kweenda si kwamubwéeyyirya mukaaya uvi tuku. Sa jeyyo, kweenda noo ^kwakíman’ya Miuro yoosi. 11 Bweeyyi jeyyo, sa mwamányire ni mpiindi che turi nojo. Mpiindi jo kiinuka fuma tulwii jafikire, sa kulamuririwa kwiitu kwavéeriire heehi kulookya aho ncholo ^tukarume vii. 12 Uchiku waséesire, na kwaséngerire kweera. Haaha tureke nteendo ja kilwiiryi na twiivikire mata ya kiweeru. 13 Twiikale mwiikalo ^wabooha wa vaantu va mpiindi ja muusi. Kari tundoikiikala ko bweeyya ngovi ja uláku, kwa ureevi, ko laala na vaki va vaantu no yeenda ja kúri tuku. Na kari tundoikiikala kwa wiitóoli na kivina tuku. 14 Kiri vyoova jeyyo, kwa kira kiintu, mulongoolwe ni YéesuKirisitu Mweenevyoosi. Kari mündookiirikana kukiiman’ya uláku wa ufumo wa muuntu waanyu tuku.

14 Muteengyi ura kuruma kwaachwe kuri teketeke, kei, kari mwiirute ndihi ne sa miirikano yaachwe ^yisimire tuku. 2 Muuntu umwi kwa kuruma kwaachwe oónaa ifaanaa arye kiintu chochoosi ^yoosaaka, maa kaa, wiingi ^mweene si anakangaala mutimii, chóorya chaachwe ni mbowa ja masaambi vii. 3 Muuntu ^aríjaa kira kiintu, kari amuchwe mati ura si ^aríjaa kira kiintu tuku. Ura si ^aríjaa kira kiintu kari aluuse irya kwa ura ^aríjaa kira kiintu tuku, sa Muluungu amuhokera. 4 Weewe uri ani fuuru umulamirire mutumami wa muuntu wiingi? Mwiimiriri waachwe noo ^ari taanga, kooni mutumami waachwe iimire au awyíire. Ne kiima ari, sa Mweenevyoosi atiite ngururu jo mwiimya. 5 Muuntu ifaanaa alamule siku imwi ni njija mbere ya Muluungu kulookya siku jiingi, wiingi ifaanaa alamule siku joosi jiifwiine. Kira muuntu ataange kikomi vira ^yoolamula miryungwii yaachwe. 6 Muuntu ura ^alámula siku imwi ni njija, abwéeyyaa jeyyo sa Mweenevyoosi. Muuntu ura ^aríjaa nyama, abwéeyyaa jeyyo so mweerya mutima Mweenevyoosi, sa amudúmbaa na akarya. Na ura si ^aríjaa nyama, abwéeyyaa jeyyo so mweerya mutima Mweenevyoosi, sa amudúmbaa de akarya kei. 7 Sa kusiina muuntu umwi wiitu ^iikalaa sa yeemweene tuku, na kusiina ^akwíjaa sa yeemweene tuku. 8 Kooni tookiikala,

tookiikala sa Mweenevyoosi, kooni tookwya, tookwya sa Mweenevyoosi. Haaha kooni tookiikala au tookwya, suusu ni va Mweenevyoosi. **9** Ni sa kiintu iki, Kirisitu aakwya, akafufuka sa ave Mweenevyoosi wa ^vaakwya na ^vari mooyo. **10** Haaha weewe, sa che woomulamurira mwaanaanyu? Au weewe sa che woomuchwa mati mwaanaanyu? Sa suusu voosi kiima turi mbere ya ichuumbi ro lamurira ra Muluungu. **11** Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Kikomi,’ ase a Mweenevyoosi, ‘kira muuntu chwaama ari mbere yaani, kira muuntu ruma ari kwa lurimi lwaachwe niini ni Muluungu.” **12** Jeyyo, kira muuntu wiitu lusa ari masáare yaachwe mweeneevyo kwa Muluungu. **13** Jeyyo, tureke kivalamurira viiviswi, kei tureke kubweyya chochoosi ^kiri vabweyya vaaniitu viikunguvale au vawyiire uvii. **14** Sa kuri Yéesu Mweenevyoosi namányire kikomi kusiina kiintu ^kiri na njeo kwa ufumo waachwe tuku. Maa kaa, kooni muuntu ine kiintu kimwi chatiite njeo, kwaachwe chaviire na njeo. **15** Kooni amoóniirye mwaanaanyu usuungu sa chóorya ^woorya, weewe mwiikalo waako si ulóngoolwaa ni kweenda tuku. Kari urúmaa mwaanaanyu ^mweene Kirisitu amukwyyira asaambukirwe sa chóorya chaako tuku. **16** Kari urume kiintu kira ^chookonekana kwaako chabooha, kiluswe chaviira tuku. **17** Sa Utemi wa Muluungu si kurya no nywa tuku, maa kaa, ni kuva vawoloki, kuva na mwiikalo muja na kweerya mutima, ivyo vyaréetwaa ni Mutima Muja. **18** Sa ura ^amatúmamiraa Kirisitu jeyyo, amweéryaa mutima Muluungu, na arúmwa ni vaantu. **19** Haaha, tumanyike kutumama yara ^yaréeta mwiikalo muja na ^yari tjeenga suusu kwa suusu. **20** Kari usáambulaa murimo wa Muluungu so kiiruta ndihi sa chóorya tuku. Vyóorya vyoosi vyarumwa viriwe, maa kaa, vyaviira muuntu kurya chóorya kiri ^mubweyya mwiiwaachwe iikunguvale uvii. **21** Ni pwee kudiira kurya nyama, au kunywa divái, au kudiira kutumama kiintu chochoosi ^kiri mubweyya mwaanaanyu awyiire uvii. **22** Kuruma kura ^utiite, viika kuri weewe na Muluungu vii. Atalariwa ura muuntu mutima si ^umuhéeraa irya sa kira kiintu ^yootumama. **23** Maa kaa, kooni uri na wiikovereri na chóorya ^cheene woorya, kooni uríre, heewa uri irya sa kira ^cheene wootumama si ukirúmire ni wuloki mbere ya Muluungu tuku. Sa kutumama kiintu chochoosi kooni kisiina kuri kuruma, ni uvi.

15 Suusu vara ^takangaala kuri kumuruma Yéesu, toosaakwa tundoovayimirirya vara ^vari teketeke. Kari tundoootumama viintu ^vitweéryaa mitima suusu veeneevyo vii tuku. **2** Kira muuntu kuri suusu atumame viintu ^vyoomweerya mutima mwiiwaachwe, sa amujeenge kuri kumuruma Yéesu Kirisitu. **3** Sa baa Kirisitu mweeneevyo si iiyeryaa mutima yeemweene vii tuku, maa kaa, vira ^atumama ni hamwi viri na Masáare ^Yari Mpeho yara ^yalusa, “Vituki vyoosi ^vookutukira, vyookuufikira niini.” **4** Sa kira kiintu ^chaandikwa aho kali Masáarii ^Yari Mpeho, chaandikwa kutukiindya suusu. Kei chaandikwa sa tundoomwiilaangya Muluungu, kwa njira yo yimirirya na ko tuuriwa mitima fuma Masáarii ^Yari Mpeho. **5** Muluungu ^atuhéeraa kuyimirirya, na ^atutúuryaa mitima, avahere nyuunyu mutima wo va kiintu kimwi kana moomutuubirirya Kirisitu Yéesu. **6** Jeyyo, kwa mutima umwi, na kwa sawúti imwi, mdahe kamubweyyirya Muluungu nkongojima. Yeeye ni Taáta wa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. **7** Haaha vahokeri viivaanyu ja ^vyeeene Kirisitu avahokera nyuunyu, sa mumuretere Muluungu nkongojima. **8** Noovawyiira, Kirisitu uja kuvatumamira Vayahúudi, sa oonekye kimáari cha Muluungu na kura kwiichuunga Muluungu ^avaheera vala baaba vaavo kukiimane. **9** Abweyya jeyyo, sa vaantu si ^vari Vayahúudi vamubweyyirye Muluungu nkongojima sa kulaanga na riiso ra wuja kwaachwe kuri voovo. Ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, “Sa jeyyo, kukubweyyirya ndiri nkongojima kati na kati ya vaantu si ^vari Vayahúudi, kiimba ndiri kuridumbirira irina raako.” **10** Kei Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Nyuunyu vaantu si ^muri Vayahúudi, eryi mitima na vaantu vaachwe.” **11** Baa kei yasea, “Nyuunyu vaantu voosi si ^muri Vayahúudi muduumbiriri Ijava, nyuunyu vaantu voosi va weera muduumbi.” **12** Nocho kitáabu cha Isáaya chalusaa, “Fuma mbyaala ya Yéese, turika riri itáampi, yeeye viimirira ari vaantu si ^vari Vayahúudi, novo mwiilaangya vari.” **13** Tamwiilaangyaa Muluungu. Uhu, noomulomba avahere mwiikalo muja na kweerya mutima koosi kana mootuuba kumwiilaangya, sa kumwiilaangya kwaanyu kukiingike kwa laviro lwa Mutima Muja. **14** Vanaviitu, kikomi narúmire nyuunyu mwamema wuja, mwatiite umanyi woosi na kei mwamányire kwiilaangya sáare nyuunyu kwa nyuunyu. **15** Maa kaa, naándikire masáare

aya ko kiitema sa nivakumbusikye masáare yamwi. Nabwéeyiirye jeyyo, sa Muluungu aampeera nduwo nive **16** mutumami wa Kirisitu Yéesu kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. Naheewa murimo wo lúusa Masáare Maaja ya Muluungu ja mweeneisi waachwe, sa vaantu si ^vari Vayahúudi vave ja mpóryo ^yarumwa ni Muluungu na ^yabweeyiwa njija ni Mutima Múuja. **17** Sa jeyyo, nookiiduumbirira ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu, sa murimo waani kwa Muluungu. **18** Niini si ^ndiri yera kulúusika kiintu chiingi tuku. Niini lúusika ndiri kira vii Yéesu Kirisitu ^atumama ko tweera niini, sa vaantu si ^vari Vayahúudi vave matu kwa Muluungu. Abweeyya jeyyo, ko tweera masáare ^nalúusa na ^natumama **19** kwa ngururu ja viintu ^vihwálaryaa na isháara, na kwa luviro lwa Mutima Múuja. Jeyyo, nariingirira kira haantu, noovariyula Masáare Maaja ya Yéesu Kirisitu kwaandira múujii wa Yerusaléemu fúuru isi ya kuli ya Iliríiko. **20** Mpiima yaani siku joosi, ni kuvariyula Masáare Maaja haantu irina ra Kirisitu si ^rinateereka, sa ndiire joojeenga mwaariywi wa muuntu wiingi. **21** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, “Vara ^veene si vanawyiirwa masáare yaachwe, koono vari, na vara ^veene si vanateera masáare yaachwe, taanga vari.” **22** Iki, noo ^chaankitira ^kari foo nsiindwe kúuja na meenyu. **23** Haaha sa viintu namárikiiirye mirimo yaani kunu, na sa viintu navijáa na mpiima yo joovaluumbya kwa myaaka ^iri foo, **24** nalámwiire kutweera na aho, kati ^noodoma na isi ya Sipánia. Vyeenda ndiri na nyuunyu aho, kwa siku ngala, na mpiindi ^nookiinuka nookiilaangya kúumpeera muri nyambirirya ya lúyeendo lwaani. **25** Maa kaa, haaha tamanya niise na múujii wa Yerusaleému nivatwaarire nyambirirya vaantu va Muluungu kura. **26** Sa vaantu ^vamura Yéesu úko Makedonía na Akáaya, vavyeenda kutoola kisaanga chaavo kúvaambirirya vaantu va Muluungu ^vari vakiva úko Yerusaleému. **27** Kúabweeyya jeyyo, kwaveerya mitima kikomi, úwo ni murimo waavo kúvaambirirya. Sa kooni vaantu si ^vari Vayahúudi vapata ntálarya ja mitima hamwi na Vayahúudi, novo vasaakwa vavaambirirye Vayahúudi ntálarya jaavo ja viintu vya maviri. **28** Haaha ^ndiri marikirya murimo uhú, na ^ndiri vaa mutooso wo vaheera visaanga ivi úko Yerusaleému, aho kúuja ndiri noo valuumbya mpiindi ^ndiri kuva njirii nootamanya na isi ya Sipánia. **29** Kei namányire siku ^ndiri kúuja na kwaanyu, kúuja ndiri kwa kukiimana kwa ntálarya ja Kirisitu. **30** Haaha

vanaviitu, kwa irina ra Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu na kwa kweenda kwa Mutima wa Muluungu, noovakalaamya mave hamwi na niini kúunoombera ko manyika mbere ya Muluungu. **31** Noomberi sa ndamuririwe fuma kwa vaantu vara si ^vamura Yéesu úko Yudéa. Kei noomberi sa murimo waani úko Yerusaleému urumwe ni vaantu va Muluungu ^vari úko. **32** Jeyyo, kwa kusaaka kwa Muluungu, ndahe kúuja na kwaanyu kunu neériirye mutima na ntuuriwe mutima ni nyuunyu. **33** Haaha nooloomba Muluungu ^ari ncholo ya mwiikalo múuja, ave na nyuunyu voosi! Kikomi.

16 Navyeéndire kuvataangya kari nyuunyu iruumbu riitu ^aséwaa Fofíbe. Yeeye ni mutumami wa mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu úko iturii ra Kenkiréa. **2** Nooloomba mumuhokere sa mwaava kiintu kimwi na Mweenevyoosi, ja ^vyeeene vaantu va Muluungu vasaakwa. Mwaambirirya chochoosi ^cheene yoosaaka, sa yeeye aambirirya ^vari foo baa niini. **3** Nooloomba muunuumbirye vala Pirisíla na Akíla, vatumami viivaani ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu. **4** Voovo viiviika nemwiinemwii sa vahon’ye nkaasu yaani. Niini na mpuka joosi ja vaantu ^vamura Yéesu vara si ^vari Vayahúudi toovaduumba. **5** Kei lumbyi mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu ^valúmanaa kaayii kwaavo. Nuumbiriyi Epainéeto kijeengi chaani. Namweenda munamunyu. Yeeye noo ajáa wa ncholo kumuruma Kirisitu úko Ásia. **6** Nuumbiriyi María, yeeye amanyika maatuku vii kutumama sa nyuunyu. **7** Nuumbiriyi Andironíko na Yúnia, Vayahúudi viivaani. Voovo vachuungwa manyololwii hamwi na niini. Voovo vamányirwe kwa vatumi, na voovo valongoola kumuruma Kirisitu de niini. **8** Nuumbiriyi Ampuliáato. Yeeye namweenda ko kundikaniwa na Mweenevyoosi. **9** Nuumbiriyi Uribáano mutumami mwiiwiswi ko kundikaniwa na Kirisitu. Nuumbiriyi kijeengi chaani Sitásiki, namweenda munamunyu. **10** Nuumbiriyi Apéele. Yeeye arumika ko kundikaniwa na Kirisitu. Nuumbiriyi voosi ^vari kaayii kwa Aristobúulo. **11** Nuumbiriyi Herodióoni Myahúudi mwiiwaani. Nuumbiriyi voosi ^vari kaayii kwa Narikíiso, voovo ^vamura Mweenevyoosi. **12** Nuumbiriyi Tirifafina na Tirifóosa, voovo ni vaantu vaki ^vamányikaa kutumama kari Mweenevyoosi. Nuumbiriyi Perisísi. Yeeye namweenda. Yeeye ni muuntu muki wiingi ^atumama ko manyika

kwa Mweenevyoosi. **13** Nuumbiryi Rufáasi na íyo waavo. Rufáasi ni muuntu ^asaawulwa murimwii ni Mweenevyoosi, na íyo waavo kwaani ni ja íyo wiitu. **14** Nuumbiryi Asinkiríto, Fulegóoni, Hérime, Patiróoba, Hérima na vaaniitu ^vamura Yéesu ^vari novo. **15** Nuumbiryi Filológo, Yulía, Neréa na iruumbu raachwe, Olímpa na vaantu voosi va Mulungu ^vari novo. **16** Mundookiiluumbya viija ko kiisindira. Mpuka joosi ja vaantu ^vamura Kirisitu voovaluumbya. **17** Vanaviitu, noovakalaamy mundoolaanga vara vaantu ^varéetaa usoonki wo kiikera nkova, vara ^vavíikaa viintu vyo kunguvarya mbere yaanyu. Kei, vakíikanaa ukiindya ^mwakiindiwa. Vanehi avo vaantu. **18** Sa vaantu ^vari jeyyo, si vamutámamiraa Kirisitu Mweenevyoosi tuku, kiri vyoova jeyyo, voovo vatámamiraa uláku waavo veenevyo. Kwa masáare yaavo ^yari mwerere na yo koongoola, vakóoveraa mitima ya vaantu ^vari ferefere kuri kuruma kwaavo. **19** Kira muuntu ateera kava matu kwaanyu na sa jeyyo niini neeriwa mutima. Maa kaa, noosaaka mve na tooti yo taanga maaja na mve si ^mutámamaa mavi. **20** Ne Mulungu ni ncholo ya mwiikalo muja. Yeeye pucha ari chaangu Irimu majewii yaanyu. Nduwo ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu ive na nyuunyu. Kikomi. **21** Timotéeo, mutumami mwiiwaani, avalúumbiirye. Baa Lukío, Yasóoni na Sosipáta, Vayahúudi viivaani, avalúumbiirye. **22** Naani Teritío ^nookaandika barúwa ihi sa Paúli, navalúumbiirye kwa irina ra Mweenevyoosi. **23** Mulúumbiwe ni Gáayo, mweenenyumba kuuntu ^niikalaa, kei kuuntu mpuka yoosi ya vaantu ^vamura Yéesu ^valúmaniraa. Kei Erásto, yeeye ^imírira mpía ja múuji uhu, na Kwálito mwaaniitu avalúumbiirye. [**24** Nduwo ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, ive na nyuunyu voosi. Kikomi!] **25** Haaha tumubweeyirye nkongojima Mulungu, yeeye ^adáhaa bweeya kuruma kwaanyu kwiisikane kwa luviro lwa Masáare Maaja ya Yéesu Kirisitu ^navakiindya. Masáare Maaja aya, yavíikwa fumbo keende aho ncholo, (aiōnios g166) **26** maa kaa, haaha yakunukulwa ko tweera masáare ^yaandikwa ni valáali na mutwe. Mulungu wa siku ^jisiina uhero, alairirya kimáári ikyo kikunukulwe kwa vaantu, sa vaantu va isi joosi ja weeru vamura na vave na matu kwaachwe. (aiōnios g166) **27** Mulungu yeemweene vii noo ^ari na tooti joosi, aduumbe kwa siku ^jisiina uhero ko tweera Yéesu Kirisitu! Kikomi! (aiōn g165)

1 Vakoriinto

1 Barúwa íhi, yafúmire kuri níini Paúli na Sositénesi mwaaniitu. Muluungu noo ^aanyanirira kwa kusaaka kwaachwe nive mutumwi wa Kirisitu Yéesu. **2** Ni kuvaandikira niise nyuunyu mpuka ya vaantu ^mumuruma Muluungu uko múujii wa Korínto. Nyuunyu mwatalariwa ni Kirisitu Yéesu. Kei mwaanirirwa ni Muluungu muve vaantu vaachwe vaaja, hamwi na vaantu voosi kira haantu, vara ^vamlóombaa Mweenevyoosi wiitu Kirisitu Yéesu, Mweenevyoosi waavo na wiitu. **3** Nduwo na mwiikalo muuja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu, jive na nyuunyu. **4** Siku joosi namudúmbaa Muluungu sa nyuunyu. Yeeye avacheera nduwo yaachwe kwa njira yo vakundikan'ya na Kirisitu Yéesu. **5** Kwa njira ya Kirisitu Yéesu, mwasungaata kwa kira kiintu, kwa nduusika yaanyu na kwa umanyi waanyu. **6** Ihi yoónekyaa masáare ya Kirisitu ni ya kikomi ^kuri nyuunyu. **7** Jeyyo, mwatiite kira wuuya fuma kwa Mutima Muuja, kuu moowoojera kuvariyulwa kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. **8** Yeeye kuvabweyya ari muve na ngururu fuuru uhero, sa muve si mung'úurirwaa siku ira ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu ^ari kuja jo lamurira vaantu. **9** Muluungu bweyya ari jei, sa yeeye ni wo kiilaangiwa. Yeeye avaanirira nyuunyu muve kiintu kimwi na mwaana waachwe Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu. **10** Haaha vanaviitu, ni kuvaloomba niise kwa irina ra Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, nduusikii jaanyu, kari uhu indooluusa iki na ura kira tuku. Kari mundookiigavagava nyuunyu kwa nyuunyu tuku, kiri vyoova jeyyo, muve kiintu kimwi kwa miryungu yaanyu na kwa kira ^mootumama. **11** Vanaviitu, natéire fuma kwa vaantu va nyumba ya Kiléoo, kari nyuunyu kwatiite wiitooli. **12** Vamwi vaanyu voosea, "Niini namutúubaa Paúli." Viingi voosea, "Niini ni wa Apóolo," au wiingi voosea, "Niini ni wa Kéefa," na wiingi voosea, "Niini ni wa Kirisitu." **13** Eri, Kirisitu iigavagava wuu? Tukul Eri, Paúli aning'iniwa musalábii fuuru akakwya sa nyuunyu wuu? Au nyuunyu mwabatisiwa kwa irina ra Paúli wuu? **14** Noomudúmbaa Muluungu sa nabatisa Kirísipo na Gáayo vii. **15** Sa jeyyo, kusiina ^ari daha sea abatisiwa kwa irina raani tuku. **16** Kei nabatisa vanduu va Sitefáni, kooni kwatiite viingi nabatisa si nookumbukira tuku. **17** Sa Kirisitu si aantuma jo

batisa tuku. Kiri vyoova jeyyo, aantuma kuvariyula Masáare Maaja, si kookiilaangya tooti jo luusika tuku, sa kubweyya jei, bweyya kuri inkwya ya Kirisitu musalábii, isove ngururu. **18** Masáare ya kukwya kwa Kirisitu musalábii kwa vara ^voorimira, voónaa ni ukoókoyo, maa kaa, kwa suusu vara ^toolamuriwa, masáare ayo ni ngururu ya Muluungu. **19** Masáare ^Yari Mpeho yasea, "Mala ndiri tooti ja vara ^vari na tooti, kei miryungu ya vara ^vari na miryungu kiisiita ndiri." **20** Hai ari muuntu ^ari na tooti? Hai ari mukiindya wa Miiro? Hai ari mamanyi wo luusika siku iji? Muluungu oónekiirye umanyi wa weeru íhi, ni ukoókoyo. (aión g165) **21** Sa Muluungu kwa tooti jaachwe oona weeru si iri mutaanga kwa tooti ja vaantu tuku. Muluungu avyeenda kuvalamurirya vaantu ^varuma kwa uvariyuli wiiswi wa kikoókoyo. **22** Vayahúudi voosaaka ishára sa varume, na Vagiriki voosaaka tooti. **23** Maa kaa, suusu toovariyula Kirisitu ^aning'iniwa musalábii fuuru akakwya. Kwa Vayahúudi kiintu iki choobweyya viikunguvale, na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi vookoona ni ukoókoyo. **24** Maa kaa, kwa vaantu vara Muluungu ^avaanirira, vave Vayahúudi au vaantu si ^vari Vayahúudi, Kirisitu ni ngururu na tooti ya Muluungu. **25** Sa ukoókoyo wa Muluungu, watiite tooti munumuunu kulookya tooti ja vaantu, na teketeke ya Muluungu, yatiite ngururu kulookya ngururu ja vaantu. **26** Haaha vanaviitu, kumbukiri viintu ^mujáa de mwaanirirwe ni Muluungu. Vake kuri nyuunyu noo voonekanáa ni vaantu ^vari na tooti mbere ja vaantu. Na vake kuri nyuunyu noo mujáa na marina makulu, na vake, mujáa mwavyaalwa kwa vasúngaati. **27** Maa kaa, Muluungu asaawula vira viintu weeru ^yoónaa ni vya kikoókoyo, sa avakwaatyé soni ^vari na tooti, kei asaawula viintu ^viri teketeke vya weeru sa avakwaatyé soni ^vari na ngururu. **28** Muluungu asaawula viintu vya isi na ^vichwíwaa mati, viintu ^vyoónekaa ja kiintu kisiina vya íhi weeru, sa avichwe mati vira ^vyoónekanaa vya kikomi. **29** Abweyya jeyyo, sa kusoveke muuntu wookíivaa kipeembe mbere ya Muluungu. **30** Muluungu mweenevyo noo ^avakundikan'ya na Kirisitu Yéesu. Yeeye amabweyya Kirisitu ave tooti yiitu. Yeeye Kirisitu atabweyya tave vawoloki, na tave vaaja mbere ya Muluungu na atununuula fuma uvii. **31** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, "Ura ^yoosaaka iidumbirire, iidumbirire sa Ijava vii."

2 Vanaviitu, ^nkuuje na kwaanyu, si navavariyurira fuumbo ya Muluungu kwa nduusika yo heemba au kwa tooti ja vaantu tuku. **2** Nabweeyya jeyyo, sa nijaa nalamula kurimira kira kiintu mpiindi ^nijaa na nyuuny, kiintu ^nijaa nocho, ni kumutaanga YeesuKirisitu vii, uhu ^aning'iniwa musalábii fuuru akakwya. **3** Mpiindi ijo, nijaa nuuja na kwaanyu nsiina ngururu kunu ndiri na woowa na nootetema munamuntu. **4** Nduusika yaani na kuvariyula kwaani, si kujaa kwa masáare ya tooti na yo heemba vaantu tuku, maa kaa, kwa ngururu ^jiyóneyaa ja Mutima Muija. **5** Nabweeyya jeyyo, sa kuruma kwaanyu kuve ngururwii ja Muluungu, na si kuve kuri tooti ja vaantu tuku. **6** Haaha, talúusikaa tooti kwa vaantu ^vafáfire kimutima, maa kaa, si tooti ja ihi weeru tuku, baa kei si tooti ya viimiriri va ihi weeru ava ^voodoma no malwa tuku. (aiñ g165) **7** Suusu talúusaa tooti ya fuumbo ya Muluungu, ^ng'eene yiivisa. Ihi tooti, Muluungu iivika baa weeru si inuumbwa sa nkongojima yiitu. (aiñ g165) **8** Tooti ihi, si yataangwa ni mwiimiriri wa ihi weeru baa umwi tuku. Sa ngaari vataanga, ngaari si vamuning'in'ya musalábii fuuru akwye Yeesu Mweenevyoosi wa nkongojima tuku. (aiñ g165) **9** Maa kaa, ja ^vyeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, “Kusiina riiso ^rinoona tuku, kusiina kutu ^kunateera tuku, kusiina muuntu ^anaviika mutimii tuku, yara ^meene Muluungu iimya neeja, sa vaantu vara ^vamweenda.” **10** Ayo noo masáare Muluungu ^atavariyurira suusu, kwa njira ya Mutima waachwe. Mutima wafyékulaa baa yara ya kimbiso cha Muluungu. **11** Eri, ni ani kuri vaantu ^amányire ^cheene muuntu yookiiririkana? Ni mutima wa uwo muuntu ^uri isii yaachwe vii. Ni jeyyo viri, masáare ya Muluungu kusiina ^amányire tuku, ni Mutima wa Muluungu vii. **12** Haaha suusu, si tahokera mutima wa weeru tuku, kiri vyoova jeyyo, Mutima fuma kwa Muluungu. Abweeyya jeyyo, sa tutaange vyabooha, vira Muluungu atuheera bweete. **13** Tooluusika aya masáare, si kwa tooti ^taakiindiwa ni vaantu tuku. Tooluusika yara ^takiindiwa ni Mutima Muija. Toovariyula kikomi cha mutima kwa masáare ya mutima. **14** Muuntu ^asiina Mutima wa Muluungu, si adáhaa hokera yara ^yoofuma kwa Mutima wa Muluungu tuku. Sa kwa uwo muuntu ayo masáare ni ukoókoyo, na si ari yataanga tuku, sa ayo yatángikanaa ko chukuruma kimutima vii. **15** Muuntu ^alóngoolwaa ni Mutima Muija, uwo

achúkurumaa kubooha na kuviiha kwa yoosi, na yeeye si ari chukurumwa ni muuntu yoyoosi tuku. **16** Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Ani ^amányire miryuungu ya Ijava? Kei, ani ^ari daha kumuheera miryuungu Muluungu?” Maa kaa, suusu tatiite miryuungu fuma kwa Kirisitu.

3 Vanaviitu mpiindi ^nijaa meenyu si naluusikaa na nyuuny ja nooluusika na vaantu ^valóngoolwaa ni Mutima Muija tuku. Maa kaa, ja nooluusika na vaantu ^vari va ihi weeru, kei ja nooluusika na vasinga vaduudi kuri kumuruma Kirisitu. **2** Vasinga vaduudi, ni masusu vanywíjaa, si vahéewaa chóorya cha vaantu vakuulu tuku. Ni jeyyo baa niini navaheeraa ukiindya ^uri ferefere, sa mujaa mukaari si munakangaala tuku. Kikomi, baa haaha mukaari kangaala. **3** Mukaari, sa mwiikalo waanyu ni wa weeru. Sa kooni kivina na wiitóoli úkaari kuri nyuuny, eri, ivyo si vyookoonekya nyuuny muri vaantu va weeru na mwalóngoolwaa ni mpiima ja maviri tuku wuu? **4** Kooni umwi waanyu yoosea, “Niini namutúbuaa Paúli,” kei wiingi yoosea, “Niini ni wa Apóolo,” kubweeyya jei si koóneyaa mwiikalaa ja vaantu si ^vanamuruma Yeesu tuku wuu? **5** Apóolo ni ani? Na Paúli ni ani? Voovo ni vatamami vii Muluungu ^avatama vavaambirirye mumurume. Na kira umwi wiitu atamama murimo ^mweene aheewa ni Yeesu Mweenevyoosi. **6** Niini nahaanda mbeyu, Apóolo iitirira maaji, maa kaa, Muluungu noo ^abweeyya jikakula. **7** Jeyyo, ura ^aháandaa na ura ^iitiriraa si kiintu tuku, kiri vyoova jeyyo, Muluungu yeemweene noo ^ajibwéeyya jikule. **8** Ura ^aháandaa na ura ^iitiriraa maaji, voosi viifwíne baa neembe kira muuntu ^ari hokera kunáalo yaachwe kwa murimo waachwe. **9** Sa murimo ^tutámamaa niini na Apóolo, ni wa Muluungu. Na nyuuny ni iwanda raachwe. Kei ni nyuumba yaachwe. **10** Muluungu kwa nduwo yaachwe aanyambirirya nkajeenga mwaariryo wa nyuumba ja mujeengi mamanyi ^ari na tooti. Haaha muuntu wiingi yoojeenga mweeri ya uwo mwaariryo. Maa kaa, muuntu ura ^yoojeenga mweeri yaachwe yoosaakwa alaange neeja ^vyeene yoojeenga. **11** Sa kusiina muuntu wiingi ^ari viika mwaariryo wiingi wowoosi tuku, maa kaa, ura ^waviikwa vii, nowo ni Yeesu Kirisitu. **12** Muuntu ifaanaa ajeenge mweeri ya mwaariryo uwo kwa saháabu, chuúma cha mpía, mawye ya iyoombe ikuulu, miti au baa na masaambi. **13** Kwa vyovyooosi vira, murimo waachwe

kooneka uri ni jooli ^uri kiweerwii, siku Kirisitu ^ari lamurira mirimo yoosi. Sa siku iyo ya ulamu, mirimo yoosi yereniwa iri na mooto, mooto yeren'ya uri murimo wa kira muuntu. **14** Kooni kira ^cheene ura muuntu ajeenga kiri chaala, uwo muuntu hokera ari kunáálo. **15** Kooni murimo waachwe waffire, kuva ari arfire mukube, maa kaa, yeeye lamuririwa ari ja muuntu ura ^ahóngiire kufya mooto. **16** Eri, si mumányire tuku nyuunyu ni Kaaya Njija ya Muluungu na Mutima wa Muluungu iikalaa isii yaanyu tuku wuu? **17** Kooni muuntu asáambwiire Kaaya Njija ya Muluungu, Muluungu mumala ari imalo uwo muuntu, sa Kaaya Njija ya Muluungu ni njija na noo nyuunyu. **18** Kiikooveri tuku! Kooni muuntu umwi kari nyuunyu yookiiyona atiite tooti ya ihi weeru, yoosaakwa ave muhoho sa ave muuntu ^ari na tooti ya Muluungu. (aiōn g165) **19** Abweeyye jeyyo, sa tooti ya weeru ihi, ni ukoókoyo mbere ya Muluungu. Ja ^veene Masáare ^Yari Mpeho yaandikwa, "Muluungu avakwáataa vara ^vari na tooti ukwaata waavo." **20** Kei yasea, "Ijva amányire miiririkano ya muuntu ^ari na tooti ni kiintu ^kisiina." **21** Sa jeyyo, kari wiívaa kipeembe so tuuba muuntu tuku. Sa suusu voosi Muluungu atuviika kavaambirirya nyuunyu, **22** ive ni niini Paúli, au Apóolo, au Kéefa. Kei avacheera viintu vyoosi kavaambirirya nyuunyu, ive ni weeru, au nkaasu, au inkwya, viintu vyoosi ^viriko haaha na ^viri kuva. Viintu ivyo vyoosi ni vyaanyu. **23** Nyuunyu muri wa Kirisitu, na Kirisitu ni wa Muluungu.

4 Jeyyo, vaantu vatulaange suusu ja vatumami wa Kirisitu, na vaantu ^taheewa fuumbo ya Muluungu tukiivariyule. **2** Haaha muuntu ura ^aheewa murimo, yoosaakwa ave mutumami wo kiilaangiwa. **3** Maa kaa, kari niini ni kiintu kiduudi munumunu kooni nalámuriirwe ni nyuunyu au ni mulamuli yoyoosi wa vaantu. Baa niini mweenevyo si ndiri kwiilamurira ^veene natámamire uhu murimo tuku. **4** Mutima waani si wantwáalaa na kiloongi tuku. Baa jeyyo, iki si choolaira mwiikalo waani waválwaa ni wa uwoloki tuku. Yéesu Mweenevyoosi noo ^aandámuriraa niini. **5** Sa jeyyo, kari mündoolamurira muuntu na mpiindi ^jikaari si jinafika tuku. Rindiri furu Mweenevyoosi ahinduke. Yeeye, kunukula ari yara masáare yoosi ^meene yaviswa kilwiiryii, na viika ari miiririkano ya mitimii ya vaantu kiweerwii. Mpiindi ijo, kira muuntu hokera ari duumbi ira ^yasaakwa apate, duumbi fuma

kwa Muluungu. **6** Vanaviitu, niini nasímire lusímo ulu lwaani na Apóolo, sa mundahe kwiikiindya fuma kari suusu na mutaange mpíri ihi, "Kari mulóokereryaa kira ^chaandikwa tuku." Aho, si muri kwiivaira kipeembe muuntu umwi na mumuchwe mati wiingi tuku. **7** Sa ni ani ^akubweeyya weewe wiisiririre na viingi? Kira kiintu ^muri nocho, mwaheewa ni Muluungu. Kooni mwaheewa vii, che choobweeyya wiivae kipeembe ja si waheewa? **8** Haaha nyuunyu mookiisea mwiikinkimire! Mookiiyona mwasúngatire! Mookiiyona mwaviire vatemi na suusu va che kei. Kikomi, ngaari mwaava vatemi na suusu tave vatemi hamwi na nyuunyu. **9** ^Vyeene nookoona, Muluungu atuviika suusu vatumwi tave vaantu vo kiimikirirya kamwi. Taava ja vaantu ^valámuriirwe kuulawa. Atubweeyya tave kiintu cho laanga kwa weeru, mbere ya iyiiimbi ra vaantu na mirimu. **10** Suusu ni vakoókoyo sa Kirisitu, maa kaa nyuunyu ati moosea mwatiite tooti ko kundikaniwa na Kirisitu! Suusu turi teketeke, maa kaa, nyuunyu muri na ngururu! Suusu toochwíiwa mati, maa kaa nyuunyu ati moonyemiwa! **11** Furu mpiindi ihi, suusu turi na njala na takálukirwe, tooikiivikira masambala, tookoondomereriwa, na tusiina nyumba. **12** Toomanyika kutumama mirimo kwa mikono yiswi. Vaantu ^vari tujuma, suusu tavatálaryaa. Vaantu ^vari tuturikirya, suusu tayímiriryaa. **13** Vaantu vootulongowererya, na suusu tooquuyirya vyabooha. Haaha suusu tookoonekana ni waavu wa weeru na kwa kira muuntu suusu ni kosu. **14** Si nookaandika viintu ivi sa nivakwaatyé soni tuku, maa kaa, noosaaka nivalame kutu nyuunyu vaana vaana vaani ^naveenda. **15** Baa kooni muri kuva na vakiindya masáare ya Yéesu mayana ikimi, mwatiite taata umwi vii wa mitima yaanyu. Niini ni taata waanyu ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu kwa njira yo varetera Masáare Maaja. **16** Ni kuvakalaamya niise, muuntuubirirye. **17** Sa jeyyo, namutú mire Timotéeo na kwaanyu. Yeeye ni mwaana waani ^namweenda na wo kiilaangiwa sa kura kakundikaniwa kwiitu na Mweenevyoosi. Yeeye vakumbusikya ari ^veene niikalaa ja mpooji wa Kirisitu Yéesu, na ^veene kwiikala uko kudóman'yaa na ukiindya waani, kwa kira mpuka ya vaantu ^vamuruma Kirisitu. **18** Kuri nyuunyu, vamwaari vamwi vaanyu ^vookiivaa kipeembe, ja si ndiri kuuja kei na kwaanyu. **19** Maa kaa, kooni Mweenevyoosi avyeéendire, kuuja ndiri na kwaanyu chaangu. ^Kuuja ndiri sa ji neere ^veene vooluusa avo vaantu ^viivaa

vipeembe na ji ntaange ni ngururu che [^]vatiite. 20 Sa [^]temi wa Muluungu si kiintu cho lusika vii tuku, maa kaa, ni nteendo [^]joonekiwaa ni ngururu ja Muluungu. 21 Ni che moosaaka? Nuuje na nkome yo vachuunda, baku nuuje na kweenda na uholi wa mutima?

5 Ni kikomi nawayiirwe kwatiite vaantu vahanguti kuri nyuuny. Uhanguti uwo ni wo hwaalarya maatuku vii, walookya baa wa vaantu si [^]vamamanyire Muluungu, ati muuntu andookiikala na muki wa taata waavo. 2 Ati mumwaari mookiivaa vipeembe kiri vyookoona usungu mitimii! Uwo [^]ari na musoolo [^]ari jeyyo, yoosaakwa akerwe fuma kuri nyuuny. 3 Baa neembe si ndiri na nyuuny kimaviri, ni na nyuuny [^]ndiri kimutima. Naani nahumwiire luusa irya kwa muuntu uhu [^]atamama isaaire iri, ja ngaari naari uko. 4 Haaha [^]muri lumana, kwa irina ra Yeesu Mweenevyoosi, kuva ndiri hamwi na nyuuny kimutima, na luviro lwa Yeesu Mweenevyoosi veera luri aho. 5 Aho, mumukwaatyee uhu muuntu kwa Irimu sa maviri waachwe umalwe, na mutima waachwe ulamurirwe siku yo hinduka Yeesu Mweenevyoosi. 6 Kwiivaa kipeembe kwaanyu, si kwabooha tuku. Si mumanyire usasi kiduudi vii wuukya itoonge roosi ra muchu tuku wuu? 7 Seyyi uwo usasi wa kali noo kusea, museyyi uwo muuntu mavi kuri nyuuny, sa kubweyya jeyyo, noo kuseyya usasi wa kali. Aho, kuva muri vaantu vafya ja itoonge ifya [^]risiina usasi. Na jeyyo, noo [^]veene mwahumula kuva, sa Muluungu amutoola Kirisitu ave Mporyo ya Muundi [^]iri mpeho sa Paasika. 8 Haaha tubweyye Ngovi ya Paasika, si na mukaaate [^]ari na usasi tuku, noo kusea mukaaate [^]ari na kuviiha na uvi tuku. Maa kaa, tubweyye Paasika na mukaaate [^]usiina usasi, noo kusea kwa mutima mweeru na kimaaari. 9 Baruwii yaani, navaandikira mureke kundoosaangirira na vahanguti. 10 Si nalusikira vaantu va ihi weeru vara [^]vari vahanguti, si [^]viikinkimaa, [^]vakwaataa vaantu matu na vara [^]viinamiraa vidabalaifo tuku. Sa kubweyya jeyyo ngaari mwasaakwa mwiisunke kuri ihi weeru. 11 Maa kaa, kiintu [^]navaandikira, ni mureke kusaangirira na vaantu vara [^]vaséaa vamuruma Yeesu na kunu ni vahanguti, si viikinkimaa, viinamiraa vidabalaifo, vatukiraa vaantu, vareevi na vakwaataa vaantu matu. Kei, kari baa murijaa na muuntu ja uwo tuku. 12 Sa si murimo waani kuvalamurira vaantu si [^]vamuruma Yeesu tuku. Nyuuny mwasaakwa muvalamurire

vaantu [^]vari kuri mpuka ya [^]vamuruma Yeesu. 13 Muluungu valamurira ari vara si [^]vamuruma Yeesu. Ja [^]veene Masaaire [^]Yari Mpeho yasea, “Mseyyi muuntu mavi fuma kuri nyuuny.”

6 Kooni umwi waanyu ari na saare na umwi wa vaantu [^]vamuruma Yeesu, sa che yoodoma na kwa valamuli va vaantu si [^]vamurumaa Muluungu? Yeeye yoosaakwa atwaale saare jaachwe akalamurirwe ni vaantu va Muluungu! 2 Si mumanyire vaantu va Muluungu noo vakalamurire weeru tuku wuu? Nyuuny noo [^]mukalamurire weeru, ha de jooli moosiindwa lamula fisaaire fyaanyu ifi fiduudiduudi vii? 3 Mwamanyire, luu lamurira turi baa mirimu wuu? Ha de jooli moosiindwa saare nduudi ja kira siiku? 4 Kooni muri na saare jaanyu nduudi ja ijo, sa che moojitwaala na kwa valamuli vara si [^]vari va mpuka ya vaantu [^]vamuruma Yeesu? 5 Nalúusire jeyyo, sa moone soni. Eri, kusiina umwi waanyu [^]ari na tooti jo lamula saare jaanyu nyuuny muri nduu tuku wuu? 6 Kiri vyoova jeyyo, mwaaniitu umwi yoomutwaala mwiiwaachwe na balásii ya vaantu si [^]vamurumaa Yeesu. 7 Kikomi, viintu mookitwaala na balásii ni koonekya mwiise kikomi mwasindirwe. Sa che moosiita bweeyiriwa uvi? Sa che moosiita kwaatwa matu? 8 Maa kaa, nyuuny veenevyo mookibweeyirya uvi na mookikwaata matu, ivi [^]moovibweyya kwa nduu yaanyu! 9 Si mumanyire vara si [^]vari vawoloki si vari hokera [^]temi wa Muluungu tuku wuu? Kari mukóoverwaa tuku! Vahanguti, vaantu [^]viinamiraa vidabalaifo, vaantu [^]vayéendaa na vaki va vaantu, vaantu valume [^]valaalwaa, vaantu valume [^]valaalaa vaantu valume, 10 viívi, vaantu si [^]viikinkimaa, vareevi, vaantu [^]vatukiraa, vaantu [^]vakwaataa vaantu matu, avo voosi si vari hokera [^]temi wa Muluungu tuku. 11 Kikomi siku [^]jilóokire, vamwi mujáa mwiikala ja jei. Maa kaa, haaha kwa irina ra Mweenevyoosi Yeesu Kirisitu na kwa Mutima wa Muluungu wiitu, mooyyiwa, mukatalariwa na mukavalwa muri vawoloki. 12 Vamwi vaanyu vaséaa, “Kusiina kiintu [^]kiri mwiiko tuku.” Maa kaa, si kira kiintu kiri na kunáálo tuku. Kei mwaséaa, “Kusiina kiintu [^]kiri mwiiko tuku.” Maa kaa, si nooruma mbe mutámwa wa kiintu chochoosi tuku. 13 Vamwi vaanyu vaséaa, “Inda ni ya chóorya na chóorya ni cha inda.” Maa kaa, Muluungu vivalandula ari vyoosi. Muviri si sa uhanguti tuku, maa kaa, ni sa

Yéesu Mweenevyoosi na Mweenevyoosi ni sa muviri. **14** Jeyyo Muluungu tufufula ari suusu kwa ngururu jaachwe, ja ^vyeene amufufula Mweenevyoosi. **15** Eri, si mumányire miviri yaanyu ni viintu vya muviri wa Kirisitu tuku wuu? Eri, ifaanaa nkatoola kiintu cha muviri wa Kirisitu, maa nikikundikan'ye na muviri wa muhéngeeti wuu? Aka tuku! **16** Eri, si mumányire ura ^yoohanguta na muhéngeeti ni lamaniwa iise ave muviri umwi ne tuku wuu? Masáare ^Yari Mpeho yasea, "Novo vaviri kuva vari muviri umwi." **17** Maa kaa, muuntu ura ^alumaniwa na Yéesu Mweenevyoosi, ni mutima umwi ne ^ari. **18** Nehi uhanguti! Ni kimáari nyuuny mwaséaa, "Uvi woosi wiingi watámamwaa weerwii ya muviri," maa kaa, niini ni kuvasea niise, muuntu ^yoohanguta ni tamama iise avi muvirii waachwe mweenevyo. **19** Kikomi, mwamányire miviri yaanyu ni Kaaya Njija ya Mutima Muija kuuntu ^iikalaa. Mutima ^uri kwaanyu mwahokera fuma kwa Muluungu. Miviri iyo si yaanyu tuku, maa kaa, ni máari ya Muluungu. **20** Nyuuny mwanunuulwa kwa iyoombe ikuulu. Sa jeyyo, mumubweeyiye nkongojima Muluungu kwa miviri yaanyu.

7 Haaha varyiula ndiri yara masáare ^mwaanyandikira. Ni vyabooha kwa muuntu mulume areke musaasya muuntu muki. **2** Maa kaa, sa kayerwa kwa uhanguti, kira muuntu mulume ave na muki waachwe, na kira muuntu muki yoosaakwa ave na mulume waachwe. **3** Mulume yoosaakwa amukinkimye muki waachwe, na muki yoosaakwa amukinkimye mulume waachwe. **4** Muviri wa muki si uri waachwe vii tuku, maa kaa, ni wa mulume waachwe. Viivyo kwa mulume, muviri waachwe si waachwe vii tuku, maa kaa, ni wa muki waachwe. **5** Kari mwiisóvyaa tuku, maa kaa, kooni mwiirúmiire kwiirekya kwa mpiindi kiduudi, sa mwiiviike kuri kumaloomba Muluungu, aho, mwihindikire sa Irimu risiindwe kuvayera na musiindwe kwiiyimirira. **6** Iki ^noovawiiira cho kiirekya, ni miiririkano yaani, si ulairiri tuku. **7** Nasáakaa ngaari vaantu valume voosi vave ja niini. Maa kaa, kira muuntu atiite wuuya waachwe ^aheewa ni Muluungu, umwi atiite wuuya uhu na wiingi atiite wuuya ura. **8** Kwa vara si ^vanaloolwa, si ^vanaloola na valala, ni vyabooha ngaari vachaale ja niini viintu ^ndiri. **9** Maa kaa, kooni si vari daha kwiiyimirira, valoole au valoolwe, sa ni vyoolo kuloola kulookya kulungurira ni uláku. **10** Maa

kaa, kwa vara ^viiloola, ni kuvahaera niise ulairiri uhu, si niini tuku, maa kaa, Yéesu Mweenevyoosi. Muki kari amusiitaa mulume waachwe tuku. **11** Maa kaa, kooni amurékire, yoosaakwa achaale baa loolwa tuku. Kooni si jeyyo, yoosaakwa alumaniwe na mulume waachwe. Na mulume kari amusiite muki waachwe tuku. **12** Na kwa wiingi ni jei noosea, ni niini noolusa si Yéesu Mweenevyoosi tuku. Kooni mwaaniita mulume atiite muuntu muki si ^amuruma Yéesu, na uwo muuntu muki arumire kwiikalan'ya ne, kari uwo mulume amusiite tuku. **13** Na kooni muuntu muki ^amuruma Yéesu atiite mulume si ^anamuruma Yéesu, na uwo muuntu mulume arumire kwiikalan'ya ne, kari uwo muuntu muki amusiite tuku. **14** Sa uwo muuntu mulume si ^anamuruma Yéesu, atalariwa ni uwo muuntu muki ^amuruma Yéesu. Na uwo muuntu muki si ^anamuruma Yéesu atalariwa ni uwo muuntu mulume ^amuruma Yéesu. Kooni si jeyyo, vaana vaavo ngaari vaava na njeo. Maa kaa, viintu viri haaha ni vaaja. **15** Maa kaa, ura si ^amuruma Yéesu kooni amusiitire, reka amusiite. Muuntu ura ^amuruma Yéesu kwa muuntu ^ari jeyyo, miiro ya ilóola si iri muchuunga tuku. Sa Muluungu atwaanirira twiikale mwiikalo muija. **16** Weewe muki si uri taanga tuku, ifaanaa mulume waako amurume Yéesu sa kuruma kwaako. Na weewe mulume si uri taanga tuku, ifaanaa muki waako amurume Yéesu sa kuruma kwaako. **17** Kira muuntu iikale ja ^vyeene Yéesu Mweenevyoosi amwiimira neea, kei achaale ja ^vyeene ajáa mpiindi Muluungu ^akamwaanirire. Uhu ni ulairiri waani kwa mpuka joosi ja vaantu ^vamuruma Yéesu. **18** Kooni muuntu aanirirwa na kunu ajáa ahumula twaalwa kibawii, kari iibweeyye ja si anatwaalwa na kibawii tuku. Kooni muuntu aanirirwa kati ^ajáa akaari twaalwa na kibawii, kari atwaalwe na kibawii sa uko kwaanirirwa tuku. **19** Kutwaalwa na kibawii au kadiira twaalwa na kibawii si kiintu tuku. Maa kaa, kiintu cho kwaatia ni ndairiri ja Muluungu. **20** Kira muuntu achaale ja ^vyeene ajáa kati Muluungu ^amwaaniriraa. **21** Kooni Muluungu akwaanirira kati ^ujáa mutámwa kari uko kuva mutámwa kukujuuwe tuku. Maa kaa, kooni kari na njira yo bweeyya ave húuru, bweeyya jeyyo. **22** Sa muuntu ura ^aanirirwa ni Mweenevyoosi ari mutámwa, uwo ni muuntu húuru kwa Yéesu Mweenevyoosi. Na ura ^aanirirwa ni Mweenevyoosi ari húuru, uwo ni mutámwa kwa Kirisitu. **23** Nyuuny mwanunuulwa kwa iyoombe

ikuulu. Kari mubweeyiwe vatámwa va vaantu tuku. 24 Vanaviitu, kira muuntu achaale mbere ja Mulungu ja ^vyeeene ajáa kati ^aanirirwáa. 25 Haaha kwa vanjala, niini nsiina ulairiri fuma kwa Mweenevyoosi tuku. Maa kaa, kuvawyiira ndiri miiririkano yaani niini ^naava wo kiilaangiwa, kwa riiso ra wuuja ra Mweenevyoosi. 26 Sa uhu uturikiri ^tookuyona, ni vyabooha muuntu kuchaala ja ^vyeeene ari. 27 Kooni waloola, musiita muki waako tuku. Kooni si analoola, saakira muki tuku. 28 Maa kaa, kooni ulóorire si ubwéeyiirye uvi tuku. Na kooni munjala alóorirwe si abwéeyiirye uvi tuku. Maa kaa, vara ^vari kiiloola lumana vari na uturikiri wa weeru. Niini ni kavaluma niise kutu sa mudiire lumana na ayo. 29 Vanaviitu ni kuvawyiira niise, mpiindi ^tuchihiire nojo, ni nkufi. Sa jeyyo, vara ^vari na vaki kari vandookiiririkana vaki vii tuku. 30 Vara ^voorira, vave ja si ^voorira. Vara ^vari na cheeru, vave ja si ^vari na cheeru. Vara ^voowula, vave ja vira viintu ^voowula si vyaavo. 31 Na vara ^voomanyika na viintu vya weeru, vave ja si ^voomanyika sa viintu ivyo. Sa weeru ihi ja ^vyeeene tookiiyona, ni looka yiise. 32 Noosaaka kari mundookoofa tuku. Muuntu mulume ura si ^aloola, amányikaa na murimo wa Mweenevyoosi ja ^vyeeene ari mweerya mutima Mweenevyoosi. 33 Maa kaa, muuntu mulume ^aloola, amányikaa na viintu vya weeru ja ^vyeeene ari mweerya mutima muki waachwe, 34 sa miryungu yaachwe yigava. Maa kaa, muuntu muki munjala au si ^analoolwa, amányikaa kuri mirimo ya Mweenevyoosi sa ave muja muviriri na mutimii. Maa kaa, muuntu muki ^aloolwa, iiririkanaa viintu vya weeru, ja ^vyeeene ari mweerya mutima mulume waachwe. 35 Ni luusa niise jei, sa kunáalo yaanyu na si noovavikira viintu ^viri bweeyya mwiikunguvale tuku. Noosaaka mwiikale kwa njira yabooha ko kiitoola kikomi kwa murimo wa Mweenevyoosi. 36 Kooni muuntu yookoona ni kamuhonerya iise munjala ^amutumira, na uwo munjala aándire firira mitungulu na yookoona ni vyaangu aloole, uwo amuloole ja ^vyeeene yoosaaka, sa si yobweeya kiintu kivi tuku, varekerwe viiloole. 37 Na kooni uwo muuntu mulume alámwiire mutimii waachwe si yoomuloola uwo munjala tuku, bila yo doomereriwa na daha ari kwiimirira mpiima yaachwe, na achaale munjala, uwo ni bweeyya iise ^vyabooha. 38 Jeyyo, ura ^yoomuloola munjala ^amutumira, bweeyya iise ^vyabooha. Na ura si ^yoomuloola,

bweeyya iise ^vyabooha kamwi. 39 Muuntu muki ura ^aloolwa, akundikwa ni mulume waachwe mpiindi joosi mulume ari mooyo. Maa kaa, mulume ^ari wulala, uwo iyanjaala kuloolwa ni wiingi. Kei, uwo mulume ^ari muloola ni mpaka ave ^amuruma Yéesu. 40 Kwa miryungu yaani, nookoona uwo mulala kuva ari na cheeru kooni si alóorirwe. Kwa aya yoosi ^navawyiiriire, ni miryungu yaani, na nookoona nalóngwiirwe ni Mutima wa Mulungu.

8 Haaha variyula ndiri kwa iki kiintu muurya cha ntambiko ^jitwiirwe kwa vidabalaíyo. Kikomi, namányire viintu muséaa, “Suusu voosi tatiite amanyi.” Maa kaa, amanyi wabwéeyaa vaantu viivae kipeembe, na kwiyyenda kwaambiriryaa viiviiswi vafafe. 2 Muuntu yoyoosi ^iibwéeyaa amányire kiintu, uwo kikomi si amányire ja ^vyeeene asaakwa ataange tuku. 3 Maa kaa, muuntu ura ^amweenda Mulungu, amányirwe ni Mulungu. 4 Sa jeyyo, vyóorya vira ^vyatoolwa ntambiko kwa vidabalaíyo, tamányire vidabalaíyo si kiintu chochoosi tuku aha weerwii, na Mulungu ni umwi vii. 5 Baa neembe kuri na viintu ^viséwaa ni milungu uko kurumwii, au aha weerwii, au baa neembe kuri na milungu ^iri foo na veeneevyo ^vari foo, 6 maa kaa, kuri suusu kwatiite Mulungu umwi vii. Yeeye noo Taáta ^umba viintu vyoosi na suusu tumwaari sa yeeye. Kei amwaari Mweeneevyo umwi vii, YéesuKirisitu, yeeye kwa njira yaachwe viintu vyoosi vyumbwa, na sa yeeye suusu tumwaari. 7 Maa kaa, si kira muuntu ari na uhu amanyi tuku. Vaantu vamwi viijuvira kwiiririkana vidabalaíyo ni vya kimáari, sa jeyyo, ^vari kurya chóorya ^chatoolwa ntambiko kwa vidabalaíyo, voónaa ja viinamiire milungu kikomi na mitima yaavo si idáhaa kwiisiman’ya mavi na maaja vyabooha, voónaa vaviire na njeo. 8 Maa kaa, chóorya si kitubwéeyaa tave heehi na Mulungu tuku. Mwiikalo wiitu na Mulungu si wabooha au waviha kooni taríire au si taríire chóorya tuku. 9 Maa kaa, mulaange neea sa uhu uhúuru waanyu udiire kuva kiintu cho vabweeyya viivaanyu, vara kuruma kwaavo ^kuri teketeke, viikunguvale. 10 Sa kooni muuntu ^ari na mutima ^uri teketeke si udáhaa kwiisiman’ya mavi na maaja vyabooha, akwiine weewe mumanyi woorya kaayii ya kidabalaíyo, si ari kooni ni vyabooha kwa yeeye kurya chóorya ^chatoolwa ntambiko kwa vidabalaíyo tuku wuu? 11 Jeyyo, mutwaala uri ni imalwii mwaanaanyu ura kuruma kwaachwe ^kuri

teketeke, ^mweene Kirisitu amukwiyira, sa umanyu waako. 12 Kooni ubweeyiirye jeyyo, tamikya uri mutima ^uri teketeke wa mwaanaanyu ura si ^udáhaa kwisiman'ya mavi na maaja vyabooha. Na ko bweeyya jeyyo, weewe kuva uri umutámamiire Kirisitu avi. 13 Sa jeyyo, kooni kiintu ^noorya choobweeyya mwaaniitu iikunguvale, ikyo chóorya si ndiri kirya kei vii kaa tuku, sa ndiire kamubweeyya mwaaniitu iikunguvale.

(aiōn g165)

9 Eri, niini si ndiri húuru tuku wuu? Eri, niini si ndiri mutumwi tuku wuu? Eri, niini si namoona Yéesu Mweenevyoosi wiitu tuku wuu? Na nyuunyu si mwafuma kuri murimo waani kwa Mweenevyoosi tuku wuu? 2 Baa neembe vaantu viingi si vookuunduma ndiri mutumwi, kikomi, namányire nyuunyu kuunduma mwiise ndiri mutumwi. Sa nyuunyu ni mutooso wa utumi waani wa Mweenevyoosi. 3 Vaantu vara ^vookuundamurira si ndiri mutumwi tuku, jei noo ^vyeeene noovasea. 4 Eri, niini Paúli na Barinába si vyatéire turye no nywa fuma kwa vaantu ^vamuruma Yéesu tuku wuu? 5 Vatumwi viingi baa ja vaanaavo na Yéesu Mweenevyoosi na Kéefa, noo kusea Peéteru, vayeendan'yáa na vaki vaavo kati ^vookera njira, suusu naasu si vyatéire tuyeendan'ye na vaki viiswi ^vamuruma Yéesu tuku wuu? 6 Eri, ni niini na Barinába vii noo si tasaakwa kwaambiririwa viintu toosaaka mpiindi ^turi murimwii wuu? 7 Ni mulwi nkoondo arikwi ^atámanyaa na nkoondwii ko kiirihira mpía jaachwe mweenevyo? Ni murimi arikwi ^aháandaa iwunda ra misabíbu na si aríjaa sabíbu jaachwe? Ni murísi arikwi si ^anywíjaa masuusú ya nchúwo jaachwe? 8 Eri, ni luusa niise masáare aya ja kiri muuntu vii wuu? Miiró noyo si yalúusa jeyyo tuku wuu? 9 Miiró ya Músa yalúusa jei, “Kari wiichúungaa ng'oombe mulomo tuku, kati ^yoovaa viryo luuwii.” Eri, aha Mulúungu ni yookiiririkana ng'oombe vii wuu? 10 Eri, Mulúungu si alúusa aya sa suusu tuku wuu? Kikomi, alúusa sa suusu, sa muuntu ^ari rima na wiingi akavaa viryo, voosi viiláangyaa kurya kira ^kichwíirwe. 11 Suusu tahaanda mbeyu ja mitimii kuri nyuunyu, haaha ni vyaviha suusu kuchwa viintu vya weeru fuma kwaanyu wuu? 12 Kooni vaantu viingi vahókeraa nyambirirya ^jivatéire fuma kwaanyu, suusu si tasaakwa tuhokere kulookya avo tuku wuu? Baa neembe ni jeyyo, suusu si tunadaayya kira ^tasaakwa kubweeyiirwa ni nyuunyu tuku, maa kaa, tayimirirya masáare yoosi sa tundiire

kuva kiintu ^kiri vabweeyya vaantu vadiire ruma Masáare Maaja ya Kirisitu. 13 Eri, si mwamányire tuku vaantu vara ^vatámamaa Kaayii Njija ya Ijvu, vatúryaa chóorya chaavo muumo tuku wuu? Kei mwamányire vara ^vatámamaa masabáahwii, vatúryaa mugavo waavo fuma mpóryo ^jitwíirwe. 14 Viivyo, Mweenevyoosi alairirya vara ^voovariyula Masáare Maaja, vaturye chóorya chaavo fuma murimwii waavo wo variyula Masáare Maaja. 15 Maa kaa, niini si ninaloomba baa kamudu tuku ivyo viintu nasaakwa mündookuumbweeyirya. Baa kei, si nookaandika aya sa mbweeyiriwe ayo tuku. Kikomi, kwaani ni vyoolo nkwyé, kulookya muuntu kuunseyirya kwiivaa kwaani kipeembe ^kweene mbwéeyyaa so variyula Masáare Maaja baa mariho tuku. 16 Kooni noovariyula Masáare Maaja ikyo si kiintu cho kiivaira kipeembe tuku, sa ikyo, noo kiintu ^nalaiririwa mbweeyye. Na ni mpolai kuri niini kooni si noovariyula Masáare Maaja! 17 Ngaari nootumama uhú murimo sa kweenda kwaani, ngaari niiláangyaa mariho. Maa kaa, haaha noosaakwa ntumame murimo uhú, sa Mulúungu aampeera murimo uhú kwa kweenda kwaachwe. 18 Haaha mariho yaani ni yarikwi? Mariho yaani ni kuvariyula Masáare Maaja baa kurihwa tuku, bila daayya vira ^vyeeene nkuungu jaruma mpeewe ko variyula Masáare Maaja. 19 Sa baa neembe ndiri húuru, si ndiri mutámwa wa muuntu yoyoosi tuku, nookiitoolá ja mutámwa wa vaantu voosi, sa nivaambirirye vaantu ^vari foo vamurume Kirisitu. 20 Kwa Vayahúudi nijáa naava ja Mvayahúudi, sa nivaambirirye vamurume Kirisitu. Kwa vara ^vari isi ya Miiró nijáa naava ja vara ^vari isi ya Miiró, baa neembe si nijáa isi ya Miiró. Nabweeyya jeyyo, sa nyaambirirye vara ^vatúubaa Miiró vamurume Kirisitu. 21 Kwa vara ^vasiina miiró, noo kusea si ^vari Vayahúudi, nijáa naava ja voovo, baa neembe si ndiri mutámwa wa Miiró ya Mulúungu, maa kaa, isi ya Miiró ya Kirisitu. Nabweeyya jeyyo, sa nivaambirirye avo ^vasiina miiró vamurume Kirisitu. 22 Mpiindi ^nijáa na vara ^vari teketeke kuri kuruma, nijáa naava ja ndiri teketeke sa nivaambirirye vamurume Kirisitu. Nabweeyya kira kiintu ^kidáhikaa sa nivabweeyye vamwi va vaantu voosi, vamurume Kirisitu. 23 Niini nabwéeyyaa ayo yoosi, sa Masáare Maaja, sa hamwi na viingi nturye ntálarya jaachwe. 24 Kikomi mwamányire vara ^viichiyya ni foo vari, maa kaa, ni umwi vii noo ^ahéewaa itáaji. Haaha mündookiichia

munumunuu sa muturye itáaji. **25** Vaantu ^viíchiyaa, vijúviryaa miviri yaavo kwa wiijuviri ^wafafa maatuku vii sa vaturye itáaji. Maa kaa, matáaji ayo ni ya mpiindi vii. Maa kaa, suusu toobweeyya jei sa tapate matáaji si ^yari saambuka kwa siku ^jisiina uhéro. **26** Jeyyo, niini si niíchiyaa ja muuntu ^yookiichia baa kiintu cho kiichiyira tuku, na kei si ndiri ja muuntu ^afwéitaa ngúumi jaachwe kavaa mpeho tuku. **27** Niini nookuturikirya miviri waani na nookutumamya, sa ^ndiri humula kuvavariyurira Masáare Maaja viingi, kari ji nsiitwe mbere ya Muluungu tuku.

10 Vanaviitu, noosaaka mutaange neeja vala baaba wiitu ni isi ya rira ichu vajáa, na voosi valooka, ^vari nkaasu na katikati ya mayiya. **2** Voosi ^vakabatisiwe isi ya rira ichu na ayo mayiya, vaava vapooji va Músa. **3** Voosi vajáa vaarya chóorya kikira ^chafuma kurumwii. **4** Na voosi vajáa vaanywa maaji yayara ya Muluungu ^ajáa avaheera kwa njira ya muujiisa. Voovo vajáa vaanywa maaji ya mwaalaliwye ura wa mutima ^wavatuubáa, na uwo mwaalaliwye ni Kirisitu ayeendan'yáa novo. **5** Maa kaa, ^vari foo vaavo, Muluungu si eeriwa mutima ni voovo tuku. Sa jeyyo vaakwya na miviri yaavo ikeenara kira haantu uko isi ya ibalángwii. **6** Haaha masáare aya yafumira sa yave isimwi kuri suusu, naasu tureke kumerirya mati mavi ja ^vyeeene vala baaba wiitu vabweeyya. **7** Kari tundookiinamira vidabalaíyo tuku, ja ^vyeeene vamwi va vala baaba wiitu vatumama. Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Vaantu vajáa viikala, vakarya na vakanywa, aho, vakaanda kwiisuvu.” **8** Tureke uhanguti ja ^vyeeene vamwi va vala baaba wiitu vajáa, iki chabweeyya vaantu mayana makumi yaviri na yatatu vakwey kwa siku imwi. **9** Baa kei, kari tundoomuyera Kirisitu ja ^vyeeene vala baaba wiitu vamwi vabweeyya tuku, voovo vakomwa ni njoka, vakakwya. **10** Kari mung'úulaa ja vamwi vaavo viintu ^vang'úulaa tuku, avo vajáa vamaalwa ni murimu muuja wa inkwya. **11** Masáare aya yafumira kuri voovo sa yave isimwi kuri suusu, na ayo masáare yaandikwa sa yatulume kutu suusu ^tookiikala mpiindi iji jo kiimikirirya. (aión 9165) **12** Jeyyo, kooni wookiizona wimire ukabokerya, laanga neeja kari ji uwyiire uvii tuku. **13** Kuyerwa kokoosi ^kweene kwavapátaa nyuunyuu, ni kura ^kwavapátaa vaantu vii. Ne Muluungu ni wo kiilaangiwa, si ari rekera muyerwe kulookererya laviro lwaanyu tuku. Maa kaa,

mpiindi ^muyérirwe, Muluungu vaheera ari ngururu jo yimirirya mufirire nkaasu. **14** Vanaviitu naveenda. Ikeryi fuma kwiinamira vidabalaíyo! **15** Ni luusika niise na nyuunyuu ja vaantu ^muri na tooti, yeren'yi veeneevyo aya ^noovawyiira. **16** Eri, mpiindi ^toonywa nduvo ya chóorya cha Mweenevyoosi so muduumba Muluungu, si toova kiintu kimwi kuri sakami ya Kirisitu tuku wuu? Na ^turi bendula mukáate wa chóorya cha Mweenevyoosi, si toova kiintu kimwi na miviri wa Kirisitu tuku wuu? **17** Baa neembe turi foo, voosi taríjaa mukumbata umwi wa mukáate, iki choónekyaa turi miviri umwi. **18** Iririkani vaantu va Isiraaéli, eri, vara ^varíjaa mpóryo, si noo vatámaman'yaa masabáahwii tuku wuu? **19** Ni che nooluusa? Chóorya ^chatoowa ntambiko kwa vidabalaíyo ni kiintu cha kikomi wuu? Au ikyo kidabalaíyo ni kiintu kamwi wuu? **20** Aka tuku! Maa kaa, mpóryo ^jitwiirwe ni vaantu si ^vamumányire Muluungu, ni na kwa mirimu mivi ^jitóolwaa na si kwa Muluungu tuku. Na niini si noosaaka mundootumaman'ya na mirimu mivi baa kiduudi vii tuku. **21** Si muri kunywa nduvo ya chóorya cha Yéesu Mweenevyoosi kei munywe nduvo ya mirimu mivi tuku. Si muri kurya chóorya cha Mweenevyoosi na chóorya cha mirimu mivi tuku. **22** Eri, ni saaka tiise tiinule usuungu wa Mweenevyoosi wuu? Eri, tatiite ngururu kamulookya Mweenevyoosi? **23** Vamwi vaanyu vaséaa, “Kusiina kiintu ^kiri mwiiko tuku.” Baa neembe ni jeyyo si vyoosi viri na kunáalo tuku. Kei mwaséaa, “Kusiina kiintu ^kiri mwiiko tuku.” Baa neembe ni jeyyo, si kira kiintu ^kiri na nyambirirya yo fafya kuruma kwa vaantu tuku. **24** Muuntu kari abweeyye yara ^yari na kunáalo kuri yeeye vii tuku, maa kaa, abweeyye yara ^yari na kunáalo kwa mwiiwaachwe. **25** Mandoorya nyama yoyoosi ^iváwaa iyoombe isóokwii baa kuurya kuurya tuku, sa mitima yaanyu idiire twaalwa na kiloongii. **26** Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Weeru ni ya Ijuva na kira kiintu ^kiri weerwii ni chaachwe.” **27** Kooni utéengiwe noo rya chóorya kaayii kwa muuntu si ^amuruma Yéesu na ukaruma kutamanya, irya kira kiintu ^ari kuheera baa kuurya kuurya tuku. Bweeyya jeyyo, sa mitima yaanyu ^yiisiman'yaa mavi na maaja, idiire twaalwa na kiloongii. **28** Maa kaa, muuntu kooni akuséire, “Chóorya iki chatoowa mpóryo kwa vidabalaíyo,” kurya tuku. Bweeyya jeyyo tuku, sa muuntu uwo ^akuwyíiriire na sa mutima wiisiman'yaa mavi na maaja. **29** Aha ni luusa niise mutima wa muuntu

uwo na si mutima waako tuku. Sa che kusaawula kwaani kuri lamurirwa ni mutima wa muuntu wiingi kwiisiman'ya mavi na maaja? 30 Kooni noomuduumba Muluungu sa choorya, sa che noolamurirwa sa ikyo choorya ^nahumwiire muduumba Muluungu? 31 Haaha reeru, chochoosi ^mootumama, ive ni kanywa au kurya, mudoobweeya so mubweeyirya Muluungu nkongojima. 32 Kari mudoova kiintu cho vakungavarya vaantu tuku, ive ni Vayahudi, vaantu si ^vari Vayahudi au mpuka ya vaantu ^vamura Muluungu tuku. 33 Niini nayeraa kuveerya mitima vaantu voosi kwa njira joosi. Si nsakaa viintu ^vyaampeeraa kunáalo niimweene vii tuku, maa kaa, ^vari foo vapate kunáalo, sa jeyyo valamuriwe.

11 Ntuubiriyi niini, ja ^vyeene niini noomutuubirirya Kirisitu. 2 Navadumbirira sa viintu muunkumbukira kwa kira njira, na kei mwakwaatya ukiindya ura ^navaheera. 3 Maa kaa, noosaaka mutaange, mutwe, noo kusea mukáulu wa vaantu valume voosi, ni Kirisitu, na mutwe wa muuntu muki ni mulume waachwe, na Muluungu ni mutwe wa Kirisitu. 4 Muuntu mulume ura ^ari mulomba Muluungu au ^ari luusa uláli na mutwe wa Muluungu kuu akunikirire mutwe waachwe, uwo achwijaa mati mutwe waachwe noo kusea Kirisitu. 5 Maa kaa, muuntu muki ura ^amuloombaa Muluungu au alúusaa uláli na mutwe baa kunikirira mutwe waachwe tuku, uwo amuchwijaa mati mulume waachwe, sa kubweeya jeyyo ni ja kupunyula ipuuny. 6 Muuntu muki ura si ^akunikirira mutwe waachwe, ni vyaangu apunyule njwiiri jaachwe. Maa kaa, ni soni kwa muuntu muki kupunyula njwiiri jaachwe, sa jeyyo ni viija akunikirire mutwe waachwe. 7 Muuntu mulume si asaakwa akunikirire mutwe waachwe tuku, sa yeeye ni buuwo ya Muluungu, na kei, oónekya nkongojima ya Muluungu. Maa kaa, muuntu muki oónekya nkongojima fuma kwa muuntu mulume. 8 Sa muuntu mulume si umbwa fuma kwa muuntu muki tuku, maa kaa, muuntu muki umbwa fuma kwa muuntu mulume. 9 Kei, muuntu mulume si umbwa sa muuntu muki tuku, maa kaa, muuntu muki umbwa sa muuntu mulume. 10 Sa jeyyo, na sa mirimu miija, muuntu muki asaakwa akunikirire mutwe waachwe koonekya wiimiriri ^uri mweeri yaachwe. 11 Maa kaa, kwa kukundikaniwa na Yésu Mweenevoosi, muuntu muki amwiilángyaa muuntu mulume na muuntu mulume amwiilángyaa muuntu muki. 12 Sa

ja viintu muuntu muki wa ncholo umbwa fuma kwa muuntu mulume, kira muuntu mulume wiingi afúmaa kwa muuntu muki. Maa kaa, kira kiintu chafúmaa kwa Muluungu. 13 Haaha yeren'yi veenevyo, eri, ni vyabooha muuntu muki kumuloomba Muluungu mbere ja vaantu baa kunikirira mutwe waachwe tuku wuu? 14 Amwi baa wuumbo woónekya muuntu mulume kuva na njwiiri ndihi ni soni kwaachwe mweenevo! 15 Eri, njwiiri ndihi si nkongojima ya muuntu muki tuku wuu? Yeeye aheewa njwiiri ndihi sa jimukunikirire. 16 Maa kaa, kooni muuntu yoosaaka kiiruta ndihi sa iri, uwo ataange suusu na mpuka ja vaantu ^vamura Muluungu tusiina nkuungu jiingi tuku. 17 Haaha uhu uliriri ^noosaaka nivaheere, si ndiri vadumbirira tuku, sa mpiindi ^mookiijiinga, si mootumama yara ^yari na kunáalo tuku, maa kaa, yara ^yooreeta mukube. 18 Cha ncholo, mari lumana ja mpuka ya vaantu ^vamura Yésu, mookigavagava. Kwa ayo ^meene nateera, yamwi yaavo naruma ni ya kikomi. 19 Eri, kikomi, kwiigava ni mpaka kufumire kuri nyuuny, sa vara ^varumwa ni Muluungu vooneke kiweeri wuu? 20 Mpiindi ^moolumana, si moolumana sa kikomi murye choorya cha Mweenevoosi tuku. 21 Sa mpiindi jo rya, kira muuntu aánda kiiriira choorya chaachwe baa kiiwoojera tuku. Iki chabwéeyaa vamwi vahindake na njala, na viingi vareeve. 22 Ihi ni soni! Musiina nyumba kuntu ^mari kiikala sa murye no nywa tuku wuu? Sa che moochwa mati mpuka ya vaantu ^vamura Muluungu? Na sa che moovachwa mati vara ^vasiina kiintu? Che ndiri vasa nyuuny? Nivadumbirire wuu? Aka tuku! Kwa iri si ndiri vadumbirira tuku. 23 Sa niini nahokera masáare aya fuma kwa Mweenevoosi na navaheera nyuuny. Uchiku ura de Mweenevoosi Yésu ji avarindukwe, ajáa atoola mukáate, 24 ^akamudumbe Muluungu, akubendulabendula, akasea, "Uhu ni maviri waani ^wootoolwa sa nyuuny. Bweeyi jei sa nkumbukira yaani." 25 Viivyo ^vakahumule kurya, akatoola ndavo akasea, "Ndavo ihi ni maháko mufya wa Muluungu, ^wookiimikirirwa ni sakami yaani. Bweeyi jei, kira ^mari kanywa so kuumkumbukira." 26 Sa mpiindi ^moorya mukáate uhu na ^moonywa diváai ya ndavo ihi, ni kwaarya mwiise inkwya ya Yésu Mweenevoosi, furu ^ari hinduka. 27 Muuntu yoyoosi ^aríjaa mukáate uwo, au ^anywijaa ndavo iyo ^vyeene si vyasaakwa, uwo kuva ari abwéeyiirye uri mweeri

ya muviri na sakami ya Mweenevyoosi. 28 Iki noo ^chooreka, woosaakwa wiieren'ye mweeneevyo ta, de urye mukáate na unywe nduvo iyo. 29 Sa muuntu ^ari kurya mukáate no nywa iyo nduvo baa taanga muviri wa Mweenevyoosi tuku, uwo yookiiheera irya ra Muluungu mweeri yaachwe. 30 Iki noo ^chooreka ^vari foo vaanyu miviri yaavo yoochichikira, vamwi valwíiri na wiingi vake vaakwya. 31 Maa kaa, ngaari toochukuruma mitima yiitu, ngaari si toolamurirwa ni Muluungu jei tuku. 32 Maa kaa, ^turi lamurirwa ni Yéesu Mweenevyoosi, ni kutuwolola iise mwiikalo wiitu, sa tundiire heewa irya ja vaantu si ^vamurauma yeeye. 33 Sa jeyyo, vanaviitu kati ^moolumana kurya chóorya cha Mweenevyoosi hamwi, moosaakwa mundookiiwoojera. 34 Kooni muuntu ari na njala, yoosaakwa arye kaayii kwaachwe, sa ^muri lumana hamwi mudiire heewa irya. Naani ^ndiri kuuja, vavariyurira ndiri masáare yara yiingi.

12 Haaha vanaviitu varyiula ndiri iki kiintu ^muurya cha wuuya fuma kwa Mutima Muija sa noosaaka mutaange neeja. 2 Mwamányire mpiindi ^mujáa si munamutaanga Muluungu, mwakooverwáa na mwalongoolwáa kwiinamira vidabalaíyo, vyoovyo si viri mooyo tuku, baa kei visiina luviro lo lusika tuku. 3 Jeyyo, noosaaka mutaange, kusiina muuntu ^alóngoolwaa ni Mutima wa Muluungu ari daha sea, “Yéesu ajumwe” tuku, na kei, kusiina muuntu ^ari daha sea, “Yéesu ni Mweenevyoosi,” mpaka ave alóngwiirwe ni Mutima Muija. 4 Haaha kwatiite wuuya ^wiisimiresimire, maa kaa, Mutima wa Muluungu ni u'ura. 5 Kei kwatiite mirimo ^yiisimiresimire yo mutumamira Mweenevyoosi, maa kaa, Mweenevyoosi ni yeeye u'ura umwi. 6 Kei kwatiite mirimo ^iri foo, maa kaa, ^atóolaa luviro lo tumama mirimo iyo kuri suusu voosi ni yeeye u'ura Muluungu. 7 Kira muuntu ^amuruma Yéesu, ahéewaa uvariyuli wa Mutima Muija, sa vaantu voosi vapate kunáálo. 8 Uwo Mutima Muija, amuhéeraa muuntu umwi luviro lo lusika na tooti na wiingi isáare ra umanyi, na Mutima ni yeeye wuwo. 9 Kei Mutima wuwo, amubwéeyaa muuntu ave na kumuruma Yéesu kukuulu na wiingi ave na wuuya wo horya valwíiri. 10 Yeeye amuhéeraa muuntu wiingi luviro lo bweeyya myuujíisa, wiingi luviro lo laala na mutwe, na wiingi luviro lo kiisiman'ya isáare ^rafúmire kwa mirimu mivi au kwa Mutima Muija, na wiingi luviro lo lusika nduusika ng'eni, na

wiingi luviro lo varyiula ijo nduusika. 11 Aya yoosi, yabwéeyiwa ni wuwo Mutima Muija umwi, yeeye amuhéeraa kira muuntu ja ^vyeeene yoosaaka. 12 Muviri wa muuntu watiite viintu ^viri foo, na baa neembe ivyo viintu ^viri foo, ni muviri umwi, viivyo noo ^vyeeene viri kwa muviri wa Kirisitu. 13 Sa suusu tave Vayahúudi au vaantu si ^vari Vayahúudi, vatúmwa au vaantu ^vari húuru, suusu voosi tabatisiwa kwa Mutima umwi na tahokera Mutima umwi sa tave muviri umwi. 14 Muviri si wuumbwa na kiintu kimwi vii tuku, maa kaa, viintu ^viri foo. 15 Kooni ijeo raséire, “Niini si ndiri haantu ha muviri tuku, sa niini si ndiri iyaanja tuku,” eri, ijeo si riri chaala ni haantu ha muviri tuku wuu? 16 Na kooni kutu kwaséire, “Niini si ndiri haantu ha muviri tuku, sa niini si ndiri riiso tuku,” eri, kutu si kuri chaala ni haantu ha muviri tuku wuu? 17 Ngaari muviri woosi ni riiso, jooli uri teera? Ngaari muviri woosi ni kutu, jooli uri tayya? 18 Haaha Muluungu aviiika viintu vya muviri, na kira kiintu cha muviri akiviika haantu haachwe, ja ^vyeeene asaaka. 19 Ngaari muviri woosi waava kiintu kimudu, ngaari si kwaava na muviri wowoosi tuku. 20 Kikomi, kwatiite viintu ^viri foo vya muviri, maa kaa, ni muviri umwi. 21 Riiso si ifaanaa ruusee mukono, “Si nookusaaka tuku!” Baa kei mutwe si ifaanaa uyasee majeo, “Si noovasaaka nyuunyuni tuku!” 22 Kei viintu vya muviri vira ^vyoónekanaa visiina ngururu, noo visáakwaa munamuunu. 23 Viintu vira ^vyoónekanaa visiina nyemi, noo tavihéeraa nyemi nkuulu. Na viintu viiswi vira ^vyootaretera soni, ivyo noo tuvilaangaa neejaneja, 24 na vira viintu ^vyabooha ^vyoónekaa kwa vaantu si tavilaangaa neeja tuku. Jeyyo, Muluungu aluman'ya viintu vya muviri na aviiheera nyemi vira viintu ^visiina nyemi kulookya. 25 Sa jeyyo, kudiire kava na kwiigava, maa kaa, viintu vyoosi viiyambirirye. 26 Kiintu kimwi kooni chatámikire, vyoosi vikatamika hamwi nocho. Kooni kiintu kimwi chatúriirye nyemi, vyoosi vikavyeenda hamwi nocho. 27 Haaha nyuunyuni ni muviri wa Kirisitu, kira umwi waanyu ni haantu ha muviri uwo. 28 Kuri mpuka ya vaantu ^vamurauma Yéesu, Muluungu aviiika ta vatumwi, maa de valáali na mutwe, vakiindya, vaantu ^vabwéeyaa myuujíisa, vaantu ^vari na wuuya wo horya valwíiri, vaantu ^vaámbirirya viivaavo, vaantu ^vari na wuuya wo longoola, na vaantu ^vari na wuuya wo lusika nduusika ^jiisimiresimire. 29 Eri, vaantu voosi ni vatumwi wuu? Voosi ni valáali

na mutwe wuu? Vaantu voosi ni vakiindya wuu? Eri, vaantu voosi vabwéeyaa myuujíisa wuu? **30** Eri, voosi vatiite wuuya wo horya valwíiri wuu? Eri, vaantu voosi valúusikaa nduusika ng'eni wuu? Eri, vaantu voosi vaváryulaa nduusika wuu? **31** Haaha noosaaka muve na mpiima yo turya wuuya mukuulu. Naani haaha kavoonekya ndiri njira njija kulookya joosi.

13 Baa nduusike nduusika ja vaantu na ja mirimu miija, kooni si neenda vaantu, niini ni ja isóso ra idébe ituhu, au idundulu ituhu. **2** Kei kooni ndiri na wuuya wo laala na mutwe, na kooni ndiri na umanyi wo taanga fuumbo ya miryungu yoosi na ndiri na umanyi woosi, kei kooni ndiri na kuruma kukuulu ko saamyá njuuu, kooni si neenda vaantu, niini si kiintu tuku. **3** Kei kooni natwíire máari jaani kuvaaheera vakiva, kei kooni natwíire maviri waani ufyé mootwii ja mpóryo, kooni si neenda vaantu, si ndiri turya kunáálo yoyoosi tuku. **4** Kweenda kwayimiriyaa, na kwatiite mbavariri. Kweenda kusiina kivina tuku, si kwiivaa kipeembe tuku na kusiina ukudamu tuku. **5** Kweenda kwabwéeyaa muuntu ave matu, si kwabwéeyaa muuntu iiririkane sa masáare yaachwe vii tuku, si kwabwéeyaa muuntu akalale chaangu vii tuku, na si kwabwéeyaa muuntu aviike avi mutimii tuku. **6** Kweenda si kweenda kusova uwoloki tuku, maa kaa, kweenda kweenda kimaari. **7** Kweenda kwayimiriyaa yoosi, kwarúmaa yoosi, kwiilángyaa yoosi na kweenda kwachuunga mutima kuri yoosi. **8** Kweenda si kusíraa vii kaa tuku. Maa kaa, kulaala na mutwe, kulúusika nduusika ng'eni, na umanyi vyatiite kuherererya. **9** Sa umanyi wiiswi ni mudúúdi vii, kei kulaala kwiiswi na mutwe ni kudúúdi vii. **10** Maa kaa, kukiimikirirya kúri kuja, yara si yakiiimana seeka yari. **11** Mpiindi nijáa musinga, naluusikáa kisinga, niirikanáa kimusinga na nijáa namányire viintu kisinga. Haaha ndiri muuntu mukuulu, yara ya kisinga nayareka. **12** Vyeene tookoona haaha, ni ja kooni kiintu kióowii k'iri na nkungu, siku jookuuja kooni t'iri kira kiintu miiso kwa miiso. Haaha namányire kiduudi vii, siku jookuuja kuva ndiri na kutaanga kwakiimana, ja vyeene Mulungu aantaanga niini. **13** Haaha viintu ivi vitatu si viri sira tuku, kuruma, kwiilángyaa na kweenda. Maa kaa, kikúúlu cha ivi vitatu ni kweenda.

14 Kwiiyenda nyuunyú kwa nyuunyú kive noo kiintu kikulukulu. Kei mumanike kuturya wuuya wa

Mutima Muja na hasa wuuya wo laala na mutwe. **2** Sa muuntu alúusikaa nduusika ng'eni, si alúusikaa na vaantu tuku, maa kaa, yeye amuloombaa Mulungu, sa kusiina muuntu ari taanga cheene yooluusa tuku. Yeye avijaa yooluusika fuumbo kwa laviro lwa Mutima. **3** Maa kaa, ura mweene alálala na mutwe, alúusaa isáare fuma kwa Mulungu, avajéengaa vaantu, avahéeraa mitima na avatúuryaa mitima. **4** Muuntu ura alúusikaa nduusika ng'eni, iijéengaa yeemweene, maa kaa, ura alálala na mutwe, ajéengaa mpuka ya vaantu vamura Yéesu. **5** Niini noosaaka nyuunyú voosi mündooluusika nduusika ng'eni, na kulookya ivyo, noosaaka mündooluusa masáare fuma kwa Mulungu ko laala na mutwe. Sa murimo wo luusa masáare fuma kwa Mulungu ni mukuulu kulookya kulúusika nduusika ng'eni, kooni si jeyyo, kúve na muuntu wo varyiula ayo masáare sa mpuka ya vaantu vamura Yéesu vajeengwe. **6** Haaha vanaviitu kooni nuújire na kwaanyu na nduusike nduusika ng'eni, kunáálo che m'iri turya? Maa kaa, kooni naréetire vvariylu fuma kwa Mulungu, au umanyi au aláli na mutwe au ukiindya, ivyo vaheera viri kunáálo. **7** Jeyyo, noo vyeene viri kwa saama ja chíimbo jira jisiina nkaasu, baa ja firíimbi, na kinúubi. Kooni si vyaváirwe kutuuba mwiitubiriro wa chíimbo, jooli kira chookiimbwa kiri taangwa? **8** Baa ja kooni irimu raririre, na m'iro waachwe si wootaangikana, ni ani ari kwiima neeja sa nkoondo? **9** Viivyo, baa nyuunyú, ani ari taanga cheene mooluusa kooni mwalúusikire nduusika ifya? Kikomi, kira cheene mwiindooluusa, looka cheende na mpeho. **10** Kwatiite nduusika jiri foo aha weerwii, na kusiina nduusika isiina vvariylu waachwe tuku. **11** Maa kaa, kooni si nootaanga kira yooluusa ura muuntu, uwo yooluusa ni m'enyi kwaani na niini ni m'enyi kwaachwe. **12** Ni viivyo viri kuri nyuunyú. Sa viintu moosaaka munumuunu kuva na wuuya wa Mutima Muja, manyiki na mitima yaanyu kuturya wuuya ura wiindoojeenga mpuka ya vaantu vamura Yéesu. **13** Jeyyo, muuntu ura yooluusika nduusika ng'eni, yoosaakwa amuloombe Mulungu, sa amuheere laviro lo varyiula kira yooluusa. **14** Kooni nooloomba kwa nduusika ng'eni, mutima waani noo wooloomba, maa kaa, muryungu waani si wooturya kunáálo tuku. **15** Haaha che de ndiri bweeya? Loomba ndiri na mutima waani de kei noombe na muryungu waani. Kiimba ndiri na mutima waani, de kei niimbe

na muryuungu waani. 16 Kooni woomuduumba Muluungu mutimii waako vii, ^uri humula duumba jooli vaantu vari sea, “Kikomi,” na kuni si vootaanga kira ^cheene wooluusa? 17 Baa kooni kumuduumba kwaako kwabooha, muuntu wiingi si ari turya kunáalo tuku. 18 Noomuduumba Muluungu sa niini nalúusikaa nduusika ng’eni kulookya nyuunyoo voosi. 19 Maa kaa, ni vyabooha nduusike masáare yasaano ^yari taangwa, sa nivakiindye mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, kulookya kulúusika masáare mayana ikimi ya nduusika ng’eni ^ng’eene vaantu si vari taanga. 20 Vanaviitu reki kwiiririkana ja vasinga. Miiririkano yaanyu, ive ja ya vaantu vakuulu, maa kaa, kutumama ^vi muve ja vaana vaduudi. 21 Vyaandikwa Miirwii, Ijwa aluusa, “Luusika ndiri na vaantu vaani ko tweera vaantu va kuli, vaantu valúusikaa nduusika ng’eni, baa jeyyo, si vari kuunteerera tuku.” 22 Haaha kooni mwiise, kulúusika nduusika ng’eni ni ishára ya Muluungu kwa vaantu si ^vamura, na si sa vaantu ^vamura tuku. Maa kaa, uláli na mutwe si sa vaantu si ^vamura tuku, maa kaa, sa vaantu ^vamura. 23 Sa jeyyo, kooni mpuka voosi ya vaantu ^vamura Yéesu valúmiine na voosi valúusike na nduusika ng’eni, na aho viingire vaantu si ^vamányire au vayeni si ^vamura Yéesu, eri, si vari sea nyuunyoo muri vasari tuku wuu? 24 Maa kaa, muuntu si ^vamányire au si ^amura Yéesu, kooni iingiire maa ashaane vaantu voosi vooluusa uláli na mutwe, uwo muuntu taanga ari yeeye atiite ^vi, na lamurirwa ari ni voosi. 25 Kimbiso cha mutima waachwe viikwa kiri kiweerwii, ne chwaama ari na mwiinamira ari Muluungu yoosea, “Kikomi, Muluungu ni hamwi ari na nyuunyoo.” 26 Vanaviitu che ndiri luusa? ^Muri lumana hamwi kumwiinamira Muluungu, umwi ari na lwimbo, wiingi ari na ukiindya, wiingi ari na wiivariyuli fuma kwa Muluungu, wiingi aluusike nduusika ng’eni, wiingi ari na kutamanula. Aya voosi yoosaakwa yandootumamwa sa kujeenga mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu. 27 Kooni muuntu yoyoosi alúusikire kwa nduusika ng’eni, aho, valúusike vaantu vaviri au vatatu na si kulookya jeyyo tuku, na vandoooluusika ko kiiheera, na kuve na muuntu wo tamanula kira ^vooluusa. 28 Maa kaa, kooni kusiina muuntu wo tamanula, uwo muuntu ^yooluusika nduusika ng’eni akirinye sawu aho mwijiingwii wa mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, aluusike na kimoyomooyo yeeye na Muluungu. 29 Valáli na mutwe

vaviri au vatatu valúusike, na viingi vayaanirirye ayo ^vooluusa. 30 Kooni wiingi ura ^iikyire ahiwe wiivariyuli fuma kwa Muluungu, ura ^yooluusa uláli na mutwe akirinye. 31 Aho, vaantu voosi vandoooluusa uláli na mutwe ko kiitubirira na vaantu voosi viikiindye na vaheewe mitima. 32 Sa wuuya wo laala na mutwe, wimirirwaa ni ura ^yooluusa uwo uláli na mutwe. 33 Muluungu si wa ntiribuka tuku, maa kaa, ni wa mwiikalo muja. Ja ^vyeeene viri kuri mpuka ja vaantu voosi ^vamura Yéesu, 34 mpiindi ^muri lumana ja mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, vaantu vaki vakirinye. Sa voovo si varekerwa vandoooluusika tuku. Voovo vasaakwa viivike isi ja ^vyeeene Miiri yaluusa. 35 Na kooni muuntu muki yoosaaka uurye kiintu chochoosi, akuurye mulume waachwe kaayii, sa ni soni muuntu muki kulúusika mbere ya mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu. 36 Isáare ra Muluungu si raandira kwaanyu tuku, baa kei, si ruja na kwaanyu vii tuku! 37 Kooni muuntu yoyoosi kuri nyuunyoo yookoona yeeye ni muláli na mutwe au atiite wuuya wa mutimii, ataange ayo ^noovaandikira ni ulairiri fuma kwa Yéesu Mweenevyoosi. 38 Na muuntu si ^yooyateera aya, uwo mteereri tuku. 39 Haaha vanaviitu muve na mpiima yo luusa uláli na mutwe na kari mumukáan’yaa muuntu kulúusika nduusika ng’eni tuku. 40 Maa kaa, kira kiintu kitumamwe vyabooha na kwa mwiitubiro.

15 Haaha vanaviitu noosaaka nivakumbusikye Masáare Maaja ^meene navavariyirira, mukayaruma na kuri ayo mookiima neeja. 2 Kooni mookwaatya Masáare Maaja ayo ^meene navavariyirira, aho, turya mwiise ulamuriri. Maa kaa, kooni si mookwaatya, kuruma kwaanyu kusiina kunáalo tuku. 3 Sa niini navakiindya ukiindya mukuulu ^mweene nahokera, ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, Kirisitu aakwa sa Muluungu asee ^vi wiitu wasirire. 4 Kei, akataahwa, na siku ya katatu akafufulwa ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho. 5 Yeeye amufumira Kéefa, na kei akavafumira vatumwi vaachwe ikimi na vaviri. 6 Kei, avafumira vaaniitu magana yasaano ^veene vajáa hamwi na vamwi vaavo vamwaari ^vari mooyo baa haaha, baa neembe vamwi vaavo valongoola. 7 Aho, akamufumira Yaakúupu na kei, akavafumira vatumwi voosi. 8 Na lo kiimikirirya aanfumira niini ndiri ja mwaana ^avyaalwa mpiindi si ^jiri jaachwe. 9 Sa

niini ndiri mudúúdiduudi kwa vatumwi voosi. Baa si nasaakwa naanirirwe mutumwi tuku, sa naturikirya mpuka ya vaantu ^vaturuma Muluungu. 10 Maa kaa, kwa nduwo ya Muluungu naava mutumwi. Na iyo nduwo yaachwe kwaani ni kunáálo nkuulu, sa kwa iyo nduwo natumama kulookya vatumwi viingi voosi. Si natumama ayo kwa ngururu jaani tuku, maa kaa, sa viintu nduwo ya Muluungu ^ijáa na niini. 11 Jeyyo, vive ni niini au ive ni viivaaani voovariyula, kiintu cho kwaatya, toovariyula isáare ririra, na kei iro noo ^mwariyuma. 12 Haaha ngwyiiri, suusu tavariyula Kirisitu afufulwa, jooli vamwi vaanyu voosea kusiina kufufuka tuku? 13 Sa kooni kusiina kufufuka, aho, noo kusea baa yeeye Kirisitu si afufulwa tuku. 14 Na kei kooni Kirisitu si afufulwa, kuvariyula kwiiswi kusiina kunáálo tuku, na kuruma kwaanyu ni kutuhu. 15 Kulookya ivyo, suusu tookoonekana ja vaantu ^voona va uloongo va Muluungu. Sa taluusa Muluungu amufufula Kirisitu, kumba si amufufula tuku, kooni vaantu ^vaakwa si vafúfulwaa. 16 Sa kooni vaantu ^vaakwa si vafúfulwaa, baa Kirisitu si afufulwa tuku. 17 Na kei kooni Kirisitu si afufulwa, kuruma kwaanyu ni kiintu ^kisiina, na mukaari uvii waanyu. 18 Na vaantu vara ^vaakwa kuu voomuruma Kirisitu, vataahika chalumwi. 19 Kooni kumwiilaangya kwiitu Kirisitu ni sa mwiikalo uhu vii, suusu turi vo koonerwa mbavariri kulookya vaantu voosi aha weerwii. 20 Maa kaa, haaha, kikomi, Kirisitu afufulwa, uhu noo wa ncholo kufufuka kwa vara ^vaakwa. 21 Sa ja ^vyeeene inkwya yareetwa ni muuntu umwi, baa kufufuka noko kwareetwa ni muuntu umwi. 22 Sa ja ^vyeeene vaantu voosi vakwíjaa sa ni va ufumo wa Adáamu, viivyo muuntu yoyoosi ura ^ari wa Kirisitu afufulwaa akava nkaasu. 23 Maa kaa, kira umwi fufulwa ari kwa mpiindi jaachwe, wa ncholo ^afufulwa ni Kirisitu, aho ^ari hinduka, fufulwa vari vara ^vari vaachwe. 24 Aho, Kirisitu ^ari mala ngururu, luviro na wiimiriri woosi muvi, kukiimikirira kuuja kuri, ne mukwaatya ari Utemi Muluungu Taáta. 25 Sa Kirisitu kiimirira ari fuuru Muluungu avasiinde vavi vaachwe na avaviike isi ya majeo yaachwe. 26 Inkwya noo muvi wo kiimikirira ^ari malwa. 27 Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Muluungu aviika viintu vyoosi isi ya majeo yaachwe.” Masáare ^yakasee, Muluungu aviika “viintu vyoosi” isi ya Yéesu ni kiweerwii viri, yeeye Muluungu si ari kiivika isi ya Yéesu tuku, sa yeeye Muluungu noo aviika viintu ivyo isi ya Yéesu. 28

Mpiindi Muluungu Taáta ^ari viika viintu vyoosi isi ya wiimiriri wa Mwaana, ne Mwaana kiivika ari isi ya Muluungu, sa Muluungu iimirire viintu vyoosi vuu. 29 Haaha kooni kusiina kufufulwa, vaantu vara ^voobatisiwa sa vaantu ^vaakwa che vookiilaangya? Kooni vaantu ^vaakwa si vafúfulkaa tuku, sa che avo vaantu voobatisiwa sa avo ^vaakwa? 30 Na suusu sa che tookiivika nemwiinemwii kira siiku? 31 Niini nookooni inkwya yaani kira siiku. Kwiidumbirira kwaani sa nyuunyuu ko kandikaniwa na Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu, uko noo kookumbweeyya nduuse masáare aya. 32 Kooni nalwijáa na maka ja isaka, noo kusea, vaantu vakari kura Eféeso sa viintu vya kiri untu vii, kunáálo che napata? Kooni vaantu ^vaakwa si vari fufulwa, Suusu tandoorya no nywa, sa lomutóondo kwaya turi. 33 Kari mukóoverwaa ni vaantu ^valúusaa jeyyo tuku, “Vijeengi vavi, vasáambulaa wiijuviri muja.” 34 Hooni farimbuki na mureke tumama uvi. Sa vaantu vamwi kuri nyuunyuu si vamumányire Muluungu tuku. Ni luusa niise aya sa nivakwaatye soni. 35 Maa kaa, muuntu ifaanaa uurye, “Vaantu jooli vari fufulwa? Ni na maviri uri jooli vari kuva nowo?” 36 Ihi ni miryuungu ya kikoókoyo. Kooni uháandire mbeyu, yaméera ikakula bila yo koola wuu? 37 Na kira ^muháandaa si uri muti ura ^uri kula tuku, maa kaa, mbeyu vii ya ngáano au ya kira ^wahaanda. 38 Maa kaa, Muluungu ihéeraa ira mbeyu maviri ja ^vyeeene yoosaaka mweeneevyo, na kira mbeyu yahéewaa maviri ^wiisimire. 39 Viivyo kwatiite miviri ^yiisimiresimire. Kwatiite miviri ya vaantu, ya maka ja isaka, ya ndee na ya soompa ^yiisimire. 40 Kei kwatiite miviri ya kurumwii na miviri ya kuri weeru. Nkongojima ya miviri ya kurumwii ni kwa njira yaachwe na ya miviri ya weerwii, ni kwa njira yiingi. 41 Nkongojima ya mwaasu ni kwa kivyaaachwe na nkongojima ya mweeri ni kwa kivyaaachwe, na nkongojima ya nyényeeri ni kivyaaachwe na kira nyényeeri yatiite nkongojima ya kivyaaachwe. 42 Jeyyo, noo ^vyeeene viri kuva kwa ^vaakwa ^vari fufulwa. Maviri ura ^usáambukaa taahwa uri, na fufulwa uri ura si ^usáambukaa vii tuku. 43 Maviri wataáhwa uri na wuumbo wa soni, maa kaa, wafúfulwaa uri na nkongojima. Wataáhwa uri na ufoóndu na wafúfulkaa uri na ngururu. 44 Mpiindi ^wootaahwa, ni maviri wa kiwuntu, maa kaa, mpiindi ^woofufulwa ni maviri wa kimutima. Tamányire kwatiite maviri wa kiwuntu na viivyo kwatiite maviri wa kimutima.

45 Masáare ^Yari Mpeho yaandikwa, “Muuntú wa ncholo Adáamu ajáa aava kiintú ^kiri mooyo,” maa kaa, muuntú wo herererya, noo kusea Kirisitu, yeeye ni Mutima ^uhéeraa vaantu nkaasu. 46 Muviri ^wuja ncholo ni wa kiwuuntú si wa kimutima tuku. Aho, de ukujja muviri wa kimutima. 47 Muuntú wa ncholo afuma weerwii na umbwa na salu, Muuntú wa kaviri afuma kurumwii. 48 Vaantu va aha weerwii vatiite muviri wa salu ja ura wa Adáamu, na vaantu va kurumwii vatiite muviri ja ura wa Yéesu. 49 Ja ^vyeeene twiifwaana na ura ^umbwa na salu, viivyo kwiifwaana turi na ura muuntú ^afuma kurumwii. 50 Haaha vanaviitu iki noo ^cheene noolusa, muviri wa nyama na sakami si uri hokera Utemii wa Muluungu tuku, noo kusea, kira ^kisáambukaa si kiri hokera kira si ^kisáambukaa tuku. 51 Teereri nivawyiire fuumbo. Suusu voosi si turi kukwya tuku. Baa neembe ni jeyyo, voosi valandulwa turi. 52 Fumira viri koonka, ja kulavya riiso. Sa irimu ro kiimikirirya ^riri fwirwa, vaantu ^vaakwya fufulwa vari na kuva vari na miviri si ^isáambukaa na suusu valandulwa turi. 53 Sa muviri uhu ^usáambukaa, ni mpaka evalanduke, uve muviri si ^usáambukaa, muviri ^ukwíjaa evalanduke uve muviri si ^ukwíjaa. 54 Sa jeyyo, mpiindi muviri ^usáambukaa ^uri valandulwa uve si ^usáambukaa, na uhu ^ukwíjaa ^uri kiivikira si ^ukwíjaa, aho Masáare ^Yari Mpeho kiimana yari, “Inkwya yamériiwe ni kusiinda.” 55 “Ee inkwya kusiinda kwaako hai kari? Ngururu jaako jo reeta usungu hai jiri?” (Hadēs

16 986) 56 Uvi waréetaa usungu wa inkwya, na uvi watúryaa ngururu jaachwe fuma kari Miuro. 57 Maa kaa, tumuduumbe Muluungu, yeeye atusiindiraa kwa njira ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu! 58 Jeyyo vanaviitu imi neeja. Niini naveenda. Kari mudoowuwawuwwa tuku. Kei mutuube kutumama murimo wa Yéesu Mweenevyoosi kunu mootanga murimo waanyu si wa bweete tuku.

Haaha varyiyula ndiri kwa iki kiintú ^muurya cha kisaanga ^moobweezya so vatwaarira vaantu va Muluungu, noosaaka mudoookibweezya ja ^vyeeene navalairirya mpuka ja vaantu ^vamuruma Yéesu kura isi ya Galatia. 2 Siku ya ncholo ya júma, kira muuntú akere na aviike na ivarwii mpia jimwi ja ^vyeeene Muluungu amutáliirye. Ijo mpia jiviikwe sa ^ndiri kuja kusive na visaanga kei. 3 Na ^ndiri kuja, kaandika ndiri barúwa jitamanyan’ye na vara vaantu ^mwavaruma na nivatume vatwaale ivyo visaanga

vyaanyu na Yerusaleému. 4 Kooni viri kooneka baa niini noosaakwa ntamanyan’ye novo, tamanyan’ya ndiri novo. 5 Kuja ndiri na kwaanyu ^ndiri humula tweerera Makedonia, sa niimiirye neeja kutweera na uko. 6 Ifaanaa niikale na nyuunyú kwa mpiindi kiduudi, ifaanaa ikava mpiindi joosi ja mpeho, sa mudahe kunyambirirya luyeendwii lwaani na haantu hohoosi ^noosaaka tamanya. 7 Mpiindi iki si noosaaka valuumbya chaangu vii, maa ndooke tuku. Nookoona kiikala ndiri na nyuunyú kwa mpiindi, kooni Yéesu Mweenevyoosi avyeendire. 8 Maa kaa, kiikala ndiri múuji wa Eféeso furu siku ya ngovi ya Pentekoste ilooke. 9 Ni bweezya niise jeyyo, sa Muluungu aampfire mpiindi njija yo tumama murimo mukulu kuri múuji uhu, baa neembe ni jeyyo, vamwaari vaantu ^vari foo ^vookunkitira. 10 Kooni Timotéo ari kuja na kwaanyu, mumuhokere neeja na kari oofe kiintú chochoosi mpiindi ^ari na nyuunyú tuku, sa yeeye atumamaa murimo wa Mweenevyoosi ja niini. 11 Kari kave na muuntú wo muchwa mati tuku. Maa kaa, mumwaambire iinuke uko, ari na mwiikalo muja sa ahinduke na kwaani, sa niini noomwoojera ahinduke hamwi na vaaniitu. 12 Haaha masáare ya Apóolo mwaaniitu, namuloomba maatuku vii uje na kwaanyu na vaantu viingi ^vamuruma Yéesu. Maa kaa, yeeye si yoosaaka kuja haaha tuku. Baa jeyyo kuja ari, ^ari turya nkalo. 13 Laangi neeja. Mwiime neeja kumuruma Yéesu. Mwiiteme. Muve na ngururu. 14 Tumami kira kiintú kwa kweenda kari mitimii yaanyu. 15 Vanaviitu mwamányire Sitefáni hamwi na kaaya yaachwe noo vaantu va ncholo kumuruma Yéesu uko isi ya Akáaya, novo viitoola kuvatumamira vaantu va Muluungu. Haaha ni kuvaloomba niise vanaviitu, 16 muve matu kwa valongooli ja avo, na kwa vaantu voosi ^vamányikaa kutumama murimo uhu. 17 Navyeenda vala Sitefáni, Fotunáato na Akáiko ^vakafike, sa voovo vaampfire nyambirirya ira ^naasova fuma kwaanyu sa viintu musiina aha. 18 Vabwéeyiirye mitima waani uve na cheeru ja ^vyeeene vabweezya mitima yaanyu ive na cheeru. Mudookoonekya nyemi kwa vaantu ^vatumamaa vyabooha jei. 19 Mpuka ja vaantu ^vamuruma Yéesu kunu Ásia voovaluumbya. Akíila na Pírisíila, hamwi na vaantu ^vamuruma Yéesu vara ^valúmanaa kaayii kwaavo, valúumbiirye munamunu kwa irina ra Mweenevyoosi. 20 Kei vaaniitu voosi ^vari aha, valúumbiirye. Mudookiiluumbya ko kiisundira

kujia. 21 Nini Paúli naándikire lumbi iji kwa mkono
waani mweenevyo. 22 Muntu yoyoosi ura si
amweenda Mweenevyoosi ajumwe. Mweenevyoosi
wiitu yeenda! 23 Nduwo ya Yésu Mweenevyoosi ive
na nyuunyu. 24 Kweenda kwaani koosi kave hamwi na
nyuunyu ^veene mwakandikaniwa na Kirisitu Yésu.
Kikomi.

2 Vakoriinto

1 Barúwa ihi, yafúmire kuri niini Paúli na mwaaniitu Timotéeo. Niini naanirirwa ni Muluungu kwa kusaaka kwaachwe, nive mutumwi wa Kirisitu Yéesu. Ni kavaandikira tiise nyuunyu vaaniitu mpuka ya vaantu ^mwamuruma Muluungu, ^muri múujii wa Koriinto na vaantu voosi va Muluungu ^vari isi yoosi ya Akáaya. **2** Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu, jive na nyuunyu. **3** Adumbwe Muluungu, Taáta wa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. Yeeye ni Taáta wo laanga na riiso ra wuja, kei ni Muluungu wo tutuurya mitima kuri yoosi. **4** Yeeye atutúuryaa mitima kuri uturikiri woosi, sa na suusu tavatuurye mitima viingi ^vari uturikiri ^wiisimiresimire. Tavatuurye mitima, kwa kutuurya mitima ^taheewa ni Muluungu. **5** Sa ja ^vyeeene tooturikira munumunu sa Kirisitu, noo ^vyeeene Muluungu ari tuuba kututuurya mitima, kwa njira ya Kirisitu. **6** Kooni tooturikira, ni turikira tiise sa kutuuriwa kwaanyu mitima na sa ulamuriri waanyu. Na kooni suusu tooturiwa mitima, ni sa tavatuurye nyuunyu mitima. Jeyyo, daha muri yimirira uturikiri ^mweene baa suusu tooturikira. **7** Kei kwiilaangya kwiiswi kwaanyu kwakangaala, sa viintu ^mooturikira hamwi na suusu, noo ^vyeeene mooturiwa mitima hamwi na suusu. **8** Vanaviitu, toosaaka mutaange ^vyeeene taturikira uko Ásia. Uturikiri ^mweene taturya, ujáa watukindairira munumunu, baa kuremeerwa kuyimirira, tujáa twiisea kuya turi. **9** Kikomi, mitimii yiiswi toonáa ni ja vaantu ^valámuriirwe kulawa. Vyaava jeyyo, sa tureke kwiilaangya ngururu jiiswi, kiri vyoova jeyyo, tumwiilaangye Muluungu. Yeeye afúfulaa vaantu ^vaakwya. **10** Yeeye noo atulamurira mpiindi ^tujáa twasengeriire kukwya, kei, kutulamurira ari. Suusu tamwiilaangyaa yeeye, na yeeye kutulamurira ari. **11** Nyuunyu mootwaambirira ko tulombera kwa Muluungu. Aho, vaantu ^vari foo mudumba vari Muluungu kwa nduwo yaachwe kuri suusu ^tooturya kwa kulomba kwa ^vari foo. **12** Haaha suusu tookiidumbirira sa iki, mitima yiiswi si yootutwaala na kiloongii tuku, kiri vyoova jeyyo, yoolaira twiikala aha weerwii na kati na kati yaanyu kwa uwoloki na kwa mitima myeera fuma kwa Muluungu. Si tabweeyya jeyyo kwa tooti yiiswi

tuku, maa kaa, kwa nduwo ya Muluungu. **13** Sa si toovaandikira kiintu chiingi kulookya iki ^moodaha soma no taanga tuku. Mpiima yaani ni siku yaayo lo taanga muri kikomi ^cheene tooluusa, **14** baa neembe mootanga kiduudi ^cheene tooluusa haaha. Siku Yéesu Mweenevyoosi ^ari hinduka, kiidumbirira muri sa suusu ja ^vyeeene suusu tari kiidumba sa nyuunyu. **15** Na sa viintu nijáa namányire kikomi kutaanga kwaanyu na kwiilaangya kwaanyu, noo ^chooreka nijáa niimya neeja kuja na meenyu ta, sa muturye kunáalo yo toona kaviri. **16** Kei nijáa nalamula tweera na meenyu mpiindi ^nootamanya na Makedonía, na kei mpiindi ^ndiri hinduka fuma Makedonía, aho, munampeere nyambirira yo tamanya na Yudeea. **17** Eri, ^nkavalandule miryungu yaani yo kuja na meenyu, mukiisea naviire iwalaanga wuu? Baku mukiisea nalamula masáare yaani kwa miryungu ya kiwuntu vii? Noo ^chooreka noosea, “Hii” na kei nsee “Tuku” wuu? **18** Maa kaa, ja ^vyeeene Muluungu ni wo kiilaangiwa, masáare yiiswi kuri nyuunyu si “Hii” na “Tuku” tuku. **19** Sa Yéesu Kirisitu Mwaana wa Muluungu ^tavavariyurira masáare yaachwe, niini, Siliváano na Timotéeo, si “Hii” na “Tuku” tuku, maa kaa, kuri yeeye siku joosi ni “Hii.” **20** Sa kwiichuunga koosi kwa Muluungu kwa Kirisitu, ni “Hii.” Iki noo ^chooreka ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu toosea “Kikomi,” kwa nkongojima ya Muluungu. **21** Muluungu noo ^atahéeraa ngururu suusu na nyuunyu sa tudahe kwiima neeja kuri Kirisitu. Yeeye noo ^atuhaka makuta, **22** na noo ^atatala mutooso koonekya tari vaachwe, na aviika mitimii yiitu Mitima Muja, sa ave cha muhúnda kwa yara ^atulaha kutuheera. **23** Haaha kiintu ^chabweeyya ndiire hinduka na Koriinto, ni sa viintu si nasaakáa kuvajuuwa kulookya, baa Muluungu ni shahidi waani. **24** Niini si noosea suusu timirira kumuruma kwaanyu Muluungu tuku. Suusu tatámamaa hamwi na nyuunyu sa cheeru chaanyu, sa ni kwa njira yo muruma Muluungu nyuunyu ^mookiima neeja.

2 Sa jeyyo, nalamula mutimii waani ndiire kuja na meenyu, sa ndiire kuvatikya mitima yaanyu. **2** Kooni niini nabwéeyiirye nyuunyu mwiirye mitima, ani ^ari kambweeyya mbe na cheeru? Kikomi, ni nyuunyu vii ^naviiriirye mitima. **3** Noo ^chooreka navaandikira ira barúwa sa ^ndiri kuja, ndiire kiiriwa mitima ni vaantu vara ^vasaakwa vaambweeyye

mbe na cheeru. Namányire kikomi, kooni niini nayeëndire baa nyuunyu voosi vyeenda muri. 4 Navaandikira ira barúwa kunu naviswĩre na níriirye mutima maatuku. Si nasaakáa nivabweeyye muvisũle tuku, kiĩntu ^nasaakáa ni kubweeyya mutaange viĩntu ^naveenda munumũnu. 5 Haaha kooni mũntu abwéeyiirye mwiiwaachwe avisũle, ũwo si aantámikiirye niini vii tuku, ũwo avatámikiirye baa nyuunyu. Maa kaa, si noosaaka mbe mukari kulookererya tuku. 6 Irya ^reene aturya fuma kwa ^vari foo vaanyu, iro ratoosha. 7 Haaha moosaakwa mumusee yasĩre, na mumutuurye mutima mũntu ũwo sa adiire visũla, maa asove mpiĩma. 8 Sa jeyyo, noovaloomba moonekye mwamweenda kikomi. 9 ^Cheene chabweeyya nivaandikire ira barúwa, ni nasaakáa turya kikomi kooni muri matu kwa yara yoosi ^navakiindya. 10 Kooni nyuunyu mwamuséire mũntu yasĩre, baa niini namuséire yasĩre. Na rira ^naséire rasĩre, kooni kwaari na roroosi ^roosaakwa risire, ni sea niise rasĩre mbere ya Kirisitu sa kunáalo yaanyu. 11 Tundoobweeyya jeyyo, sa Irimu riidiire kutusiinda kwa ũweere waachwe, sa tamányire ũweere waachwe. 12 Haaha ^nkafike múujii wa Turóoa so kweenerya Masáare Maaja ya Kirisitu, nkashaana Ijáva aanchúngũriire muryaango. 13 Maa kaa, kunu mutimii waani nkoololokera sa nashaana Tíito mwaaniitu asanafika tuku. Jeyyo, nkavasea nasúukiirye, maa nkatamany na isi ya Makedonía. 14 Maa kaa, adũumbwe Muluungu, yeeye ^atalóngoolaa siku joosi twiíchumiriire kwa kusiinda kwa Kirisitu. Na yeeye ko tweera suusu yookaarya masáare ya Kirisitu kira haantu ja irĩira ^raboohabooha ro mutaanga. 15 Sa suusu kwa Muluungu ni irĩira ^rabooha ra Kirisitu, ^rivafikiraa vara ^voolamuriwa na vara ^voorimira. 16 Kwa vara ^voolamuriwa ni irĩira ^rivahéeraa nkaasu. Maa kaa, kwa vara ^voorimira, ni unyuku ^waviĩha ^varéteraa inkwya. Haaha ni ani ^adáhaa tumama murimo ũwo? Kusiina tuku. 17 Suusu si ja vaantu viĩngi ^vari foo ^vaviika isáare ra Muluungu ja kiĩntu cho vaa iyoombe tuku. Maa kaa, ko kundikaniwa na Kirisitu, tookaarya isáare ra Muluungu kwa ũwoloki woosi mbere ya Muluungu ja ^vyeeene atatuma.

3 Eri, ni kaanda tiise kwiivaa vipeembe kei wuu?

Eri, ni saaka tiise barúwa jaanyu jo tutaangya ja vaantu viĩngi viĩntu ^vayéendaa na barúwa ja ijo wuu? 2 Nyuunyu noo barúwa yiiswi ^yaandikwa mitimii yiiswi. Barúwa ihi yamányirwe na yasómwaa

ni kira mũntu. 3 Nyuunyu moónekyaa kiweerwii muri barúwa fuma kwa Kirisitu ^yoónekyaa murimo ^tatumama kuri nyuunyu. Barúwa iyo, si yaandikwa kwa wĩino tuku, kiri vyoova jeyyo, yaandikwa kwa Mutima wa Muluungu. Na yeeye ni nkaasu. Si yaandikwa mawyii ^yari upwáápwa tuku, maa kaa, yaandikwa mitimii ya vaantu. 4 Iki noo kiĩntu ^twiiláangyaa kikomi mbere ya Muluungu kwa njira ya Kirisitu. 5 Si tookiisea tumama tiise chochoosi kwa ngururu jiiswi tuku, kiri vyoova jeyyo, ngururu jiiswi ni kwa Muluungu jifúmaa. 6 Yeeye noo atuheera ngururu jo va vatumami va muháko mufya. Muháko ũwo si ja Miiro ^myeene yaandikwa vii tuku, wafuma kwa Mutima Mũja. Noo kusea, Miiro ^yaandikwa yaréetaa inkwya, maa kaa, Mutima Mũja aréetaa nkaasu. 7 Haaha Miiro ya Músa ijáa yaandikwa mawyii ^yari upwáápwa. Iyo Miiro ^yareetáa inkwya, ijáa yũja kwa nkongojima ya Muluungu fũru Viisiraéeli vakasiindwa kumulaanga Músa kishwii, baa neembe ira nkongojima ya kukorera kwaachwe, ijáa ni kwa mpiĩndi nduudi vii. Kooni murimo wa Miiro iyo wũja kwa nkongojima ja iyo, 8 eri, murimo wa Mutima Mũja si uri kuva wa nkongojima nkuulu kulookya iyo tuku wuu? 9 Kooni murimo ũwo ^vabwéeyyaa vaantu vaheewe irya uri na nkongojima jei, eri, murimo ^ubwéeyyaa vaantu vave vawoloki si uri kuva na nkongojima nkuulu kulookya tuku wuu? 10 Haaha nkongojima ya muháko wa kali si yiifwĩne na nkongojima ya muháko mufya tuku, sa nkongojima ya muháko mufya ni nkúũlu munumũnu kulookya. 11 Kooni kira ^charimáa vii kijáa na nkongojima, kira ^kiri tuuba kuva kimwaari kuva kiri na nkongojima nkuulu kulookya. 12 Sa viĩntu tatiite ũko kwiilaangya, tatiite kwiitema kukuulu. 13 Suusu si turi ja Músa tuku. Yeeye ajáa iitũnikirira kisho chaachwe na kitambála, sa Viisiraéeli vadiire koona viĩntu kulavalava kwaachwe ^kwasiiraa. 14 Maa kaa, miryuungu yaavo ijáa yachuungwa. Fũru haaha mpiĩndi ^voosoma vitáabu vya muháko wa kali, vakitirwa kutaanga kimáari ni ikyo kitambála. Ikyo kitambála si kinaseyyiwa tuku, sa chaséyyiwa ko muruma Kirisitu vii. 15 Kimaari fũru isiku, mpiĩndi ^voosoma Miiro ya Músa mitima yaavo yakunikirirwa ni kitambála, vandoosiindwa taanga. 16 Maa kaa, mũntu yoyoosi ^amurúmaa Mweenevyoosi, Mweenevyoosi aséyyaa ikyo kitambála. 17 Mweenevyoosi noo Mutima wa Muluungu. Na haantu ^kuri na Mutima wa

Muluungu, aho, hatiite kwiyanjaala. 18 Suusu voosi si twiikunikirira kitambála vishwii tuku, toónekayaa nkongojima ya Mweenevyoosi ja kióo viintu ^choónekayaa buuwo. Mweenevyoosi, yeeye noo Mutima, na yeeye noo ^atuválandúlaa twiifwaane ne, tave na nkongojima yaachwe ^yalookya na ^yootuuba lookya.

4 Jeyyo, suusu si tookera mpiima tuku, sa viintu Muluungu kwa kulaanga na riiso ra wuuja kwaachwe atuheera murimo uhu. 2 Suusu, tasiita tumama masáare ya kimbiso na ya soni, si takóoveraa vaantu tuku, baa kei, si tasáangyaa isáare ra Muluungu na uloongo tuku. Kiri vyoova jeyyo, suusu taláusaa kimáári mbere ja vaantu, sa suusu si tubwéeyyaa mitima ya vaantu itwaalwe na kiloongii mbere ya Muluungu tuku. 3 Kooni Masáare Maaja ^táváryulaa yiivisa, káva yari yiivisa kwa vara ^voorimira. 4 Irimu ^riri muluungu wa ihi weeru, ravakunikirira miryungu yaavo vara si ^vamuúmaa Yéesu, sa vadiire kúchoona kiweeru cha Masáare Maaja ya nkongojima ya Kirisitu. Yeeye atiite buuwo ya Muluungu. (aiónios g165) 5 Suusu si tookaarya masáare yiiswi tuku, maa kaa, tookaarya Yéesu Kirisitu ni Mweenevyoosi, na suusu turi vatumami vaanyu sa Yéesu. 6 Sa Muluungu asea, “Kiweeru kimurike kilwiirya,” yeeye amúrikaa mitima yiitu, na atubwéeyyaa kutaanga kiweeru cha umanyi wa nkongojima yaachwe ^ikóreraa kishwii cha Kirisitu. 7 Suusu ni ja saama ja iroongo vii, taheewa Masáare Maaja saamii iji ja máari ya kikomi ^iri mberii, sa itaangikane ngururu ihi nkulu yo tumama murimo uwo, si yiiswi tuku, yafúmaa kwa Muluungu. 8 Suusu tariingirirwa ni uturikiri ^wiisimiresimire, maa kaa, si toomalwa tuku. ^Kari foo si tamányire cho tumama tuku, maa kaa, si tookera mpiima tuku. 9 Tooturikira, maa kaa, Muluungu si yootureka tuku. Toochuriwa isi, maa kaa, si tookwya tuku. 10 Siku joosi tavérékaa inkwya ya Yéesu mivirii yiiswi, sa nkaasu ya Yéesu noyo yiyoonekye mivirii yiiswi. 11 Noo kusea, suusu ^turi nkaasu, mpiindi joosi turi nemwiinemwii ya inkwya sa Yéesu, sa nkaasu ya Yéesu yoonekane kari miviri yiiswi ^ikwýíjaa. 12 Jeyyo, suusu turi nemwiinemwii ya inkwya, maa kaa, nyuunyu mooturya nkaasu. 13 Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Naruma, jeyyo nooluusa.” Suusu naasu kwa kuruma kukura tooluusa, 14 sa tootaanga Muluungu amufufula Mweenevyoosi Yéesu. Yeeye

tufufula ari baa suusu hamwi na Yéesu. Yeeye tureeta ari suusu hamwi na nyuunyu mbere yaachwe. 15 Haaha suusu toohokera uturikiri uhu woosi, sa nyuunyu, sa nduwo ya Muluungu ivafikire vaantu ^vari foo na vamuúumbe Muluungu munumuunu. Jeyyo, Muluungu abweeyiriwe nkongojima baa kulookya. 16 Jeyyo, si tookera mpiima tuku. Baa neembe miviri yiiswi kwa weerwii yosakahala, maa kaa, isii yiiswi Muluungu yootuumba ufya siku joosi. 17 Ni luusa niise jeyyo, sa uturikiri wiiswi waanguha, kei ni wa mpiindi nduudi vii. Uturikiri uwo, wootwiimiryaa neja nkongojima nkulu kulookya ya siku ^jisiina uhero. Nkongojima iyo, isiina cho fwaanirirya tuku. (aiónios g166) 18 Jeyyo, si taláangaa viintu ^vyoónekanaa tuku, kari vyoova jeyyo, taláangaa viintu si ^vyoónekanaa. Vira ^vyoónekanaa ni vya mpiindi nduudi vii, maa kaa, vira si ^vyoónekanaa ni vya siku ^jisiina uhero. (aiónios g166)

5 Suusu tavimányire vivaanda kuuntu ^twiikalaa aha weerwii, noo kusea miviri yiitu, kooni yasáambukire, suusu tatiite nyuumba yíngi fuma kwa Muluungu noo kusea miviri mifya. Nyuumba ijo ifya, ni ja siku ^jisiina uhero, sa si jajéengwaa kwa mikono ya vaantu tuku. (aiónios g166) 2 Kuri ihi weeru toorira kwa usuungu, tatiite mpiima maatuku yo vikirwa ingo ja miviri mifya, noo kusea, kiikalwii chiitu cha kurumwii. 3 Sa turi humula vikirwa miviri iyo mifya, si turi koonekana ni na tuhu turi tuku. 4 Mpiindi ^tukaari tookiikala vivaandii vya aha weerwii, toorira kwa usuungu, sa tooremeerwa ni ^yari foo. Si toosea, toosaaka fumiwa maviri uhu ^ukwýíjaa tuku. Kiri vyoova jeyyo, toosaaka tavikirwe kiikalwii chiitu cha kurumwii, sa maviri uhu ^ukwýíjaa ameriwe ni maviri si ^ukwýíjaa. 5 Muluungu noo atwiimiryaa neja iyo miviri mifya, atuheera Mutima waachwe, sa ave chamuhúúnda chiitu. 6 Sa jeyyo, siku joosi tatiite kwiilaangya kikomi, kei tamányire, mpiindi ^tukaari turi mivirii uhu, ni kuli turi na Ijuva. 7 Kwiikala kwiiswi ni kwa njira ya kuruma na si kwa vira ^vyoónekanaa tuku. 8 Kikomi, tatiite kwiilaangya na kei tookoona ni pwee kureka uhu maviri, sa tutamanye noo kiikala na Mweenevyoosi. 9 Sa jeyyo, kooni turi mivirii uhu, au si turi aha, kiintu kikuulu ni kumabweeyya Mweenevyoosi ave na cheeru. 10 Suusu voosi kiima turi mbere ya ichuumbi ro lamurira ra Kirisitu,

sa kira umwi wiitu arihwe kira ^cheene atumama mpiindi ^ajaa muvirii waachwe, ive ni maaja au mavi. **11** Haaha tamányire, tasaakwa tundoomunyema Mweenevyoosi. Jeyyo, toomanyika kuvawyiira vaantu vandoomuruma. Muluungu atumányire ^veene turi, na ni kiilaangya niise baa nyuunyu mitima yaanyu si yooatwaala na kiloongii ^veene turi tuku. **12** Si toosaaka kwiiduumbirira kei kuri nyuunyu tuku, maa kaa, toosaaka kuvaheera nkalo yo kwiiduumbirira sa suusu. Kwa njira iyo, kuva muri na masáare yo vawyiira vara ^viiduumbiriraa mbere ja vaantu, kwa viintu ^vyoónekanaa na si kwa ^viri mitimii tuku. **13** Kooni tookoonekana turi vasari, ni jeyyo turi sa Muluungu, na kooni tookoonekana tatiite miryungu, ni jeyyo turi sa nyuunyu. **14** Kweenda kwa Kirisitu noo kootulongoola suusu, sa taruma muuntu umwi aakwya sa vaantu voosi, sa jeyyo voosi vaakwya. **15** Yeeye aakwya sa vaantu voosi, sa vaantu vareke kiikala sa voovo veenevyo, maa kaa, viikale sa ura ^aakwya sa voovo na ^afufuka sa voovo. **16** Kwaandira haaha si tooyeren'ya muuntu kiwuuntu tuku. Baa neembe hara kali tamuyeren'yaa Kirisitu kiwuuntu, haaha si tamoónaa jeyyo kei tuku. **17** Sa muuntu yoyoosi ura ^aava kiintu kimwi na Kirisitu, aava wumbo mufya, ya kali yalooka, laanga, mwiikalo mufya waándire. **18** Aya yoosi yafuma kwa Muluungu, yeeye amutuma Kirisitu atuluman'ye na yeeye. Na suusu atuheera murimo wo valuman'ya vaantu na yeeye. **19** Noo kusea, Muluungu uuluman'ya weeru na yeeye mweenevyo kwa njira ya Kirisitu, baa vala uvi wa vaantu tuku. Kei Muluungu atukwaatya isáare ro lumaniwa na Muluungu. **20** Haaha suusu tatamwa ni Kirisitu kutumama murimo waachwe, na ko tweera suusu, Muluungu yookiilomboola mulumaniwe ne. Na noo ^chooreka tookiilomboola kwa masáare ya Kirisitu, mulumaniwe na Muluungu. **21** Muluungu amubweeyya Kirisitu yeeye ^asiina uvi, ave uvi sa suusu, sa ^turi kuva kiintu kimwi na Kirisitu, tavalwe vawoloki va Muluungu.

6 Haaha sa viintu turi vatamami hamwi na Muluungu, toovakalaamya ijo nduwo tahokera fuma kwa Muluungu kari murekere jirimire bweete tuku. **2** Sa Muluungu ase Masáarii ^Yari Mpeho, “Mpiindi yaani ^niiruma, nakuteerera, siku ya ulamuriri, nakwaambirirya.” Teera, mpiindi ^yarumika noo ihi, isiku, noo siku yo lamuririwa. **3** Si toobweeyya

kiintu chochoosi ^kiri vabweeyya mwiikunguvale tuku, sa murimo wiiswi kari ji uluuswe vyaviiha tuku. **4** Kiri vyoova jeyyo, kwa kira njira, taláiraa suusu turi vatamami va kimáári va Muluungu. Toónekayaa ayo, kwa uyimiriryi mukuuu mpiindi ja uturikiri, ujuuwiki na ukangaaru. **5** Kei, suusu tavawa, tachuungwa minyololwii, tasekererwa ni mpuka ja vaantu, tatámamaa mirimo ^yafafa, tasóvaa tulo, baa kei, tasóvaa chóorya. **6** Suusu ni vatamami vaaja va Muluungu kwa uwoloki, umanyi, kutuurya mitima, kuboohya inda kwa njira yo longoolwa ni Mutima Muja na kweenda kwa kimáári. **7** Kei suusu, ni vatamami kwa njira yo varyula isáare ra kimáári. Ayo, tayatámamaa kwa ngururu ja Muluungu. Uwoloki noo mata yiiswi mukonwii wa kulame na wa kumooso. **8** Suusu twiima neeja kunyemiwa na kuchwiwa mati, kuduumbirirwa na kuluswa vyaviiha. Taséwaa turi vakwaata, kumba talúusaa kimáári. **9** Toónekaa ja si tataangikana, kumba tataangikana. Toónekaa ja tookwya, kumba ni nkaasu turi. Taváwaa maatuku, maa kaa, si tuúlawa tuku. **10** Toónekanaa ja turi na usungu, maa kaa, mpiindi joosi turi na cheeru. Toónekanaa turi vakiva, maa kaa, ^vari foo tavaheera usúngaati, toónekanaa tusiina chochoosi tuku, maa kaa, tatiite viintu vyoosi. **11** Nyuunyu Vakorínto, taluusika na nyuunyu baa visa chochoosi tuku, na taluusika na nyuunyu kwa kweenda kukuulu. **12** Suusu si tunakitira kweenda kwiiswi kuri nyuunyu tuku, maa kaa, nyuunyu mwakitira kweenda kwaanyu kuri suusu. **13** Haaha, ni lausika niise na nyuunyu ja noolusika na vaana vaani, muve na kweenda kukuulu kuri suusu, ja ^veene suusu taveenda nyuunyu. **14** Kari masángyaa muhini na vaantu si ^vamurúmaa Yéesu tuku. Eri, uwoloki na kuwuna miiro ifaanaa vikava hamwi wuu? Eri, kiweeru na kilwiirya ni kiintu kimwi viri kwa kirikwi? **15** Eri, Kirisitu aviika muháko wowoosi na Irimu wuu? Jooli muuntu ^amurúmaa Yéesu ari tamanyan'ya na muuntu si ^amurúmaa? **16** Jooli Kaaya Njija ya Muluungu iri kuva hamwi na vidabalaíyo? Suusu ni Kaaya Njija ya Muluungu. Kei ari nkaasu! Ja ^veene Muluungu mweenevyo aluusa, “Kiikalan'ya ndiri novo, na yeendan'ya ndiri novo. Kuva ndiri Muluungu waavo, novo kuva vari vaantu vaani.” **17** Sa jeyyo, Ijava aséire, “Fumi katikati yaavo, mwiikere lukova novo. Kari mukwaate kiintu chochoosi ^kiri na njeo tuku, aho, niini vahokera ndiri.” **18** “Kuva ndiri Taáta waanyu, na nyuunyu kuva

muri vaana vaani va kiintu kilume na va kiintu kiki. Ijava Muluungu Mweenengururu alúusire.”

7 Vanaviitu naveenda. Sa viintu Muluungu iichuunga kutuheera ayo yoosi, twiijirule fuma kuri kiintu chochoosi kitubwéeyaa tuve na njeo mivirii na mitimii. Tave vaaja kwa njira yo munyemya Muluungu. **2** Tuheeri nkalo mitimii yaanyu. Suusu, si tanamukosera au kumusaambula muuntu yoyoosi tuku, baa kei, si tanakwaata matu muuntu yoyoosi tuku. **3** Si noolusa masáare aya sa nduuse irya kuri nyuunyutuku. Niini nahúmwiire kuvawyiira, nyuunyumamwaari mitimii yiiswi, baa kooni ni kava nkaasu au kukwya, ni hamwi turi. **4** Niini niitema kuri nyuunyumaatuku vii, na ^kari foo niidúumbiriraa sa nyuunyumwaampiire mutima munumunu, baa neembe tooturikira kwa ^yari foo, mwaambwéeyiirye nive na cheeru kikuulu. **5** Tukafike Makedonía, miviri yiiswi yasiindwa humuluka, sa tujáa tatiite uturikiri fuma kira ivaru. Weerwii kujáa kwatiite nkoondo, na isii yiiswi tujáa tatiite woowa. **6** Maa kaa, Muluungu avatúuryaa mitima vara ^vari na usungu mitimii. Yeeye atuheera mutima kwa kuja kwa Tíito. **7** Si so kuja kwa Tíito vii tuku, maa kaa, sa viintu mwamheera mutima. Atuwyiira ^vyeeene mwaankumbuka na ^vyeeene mooviisula no juuwika sa niini. Ayo, yaambwéeyiirye nivyeende maatuku vii. **8** Baa neembe barúwa yaani yavoon'ya usungu, niini si nookiivairya mbiri sa kira ^naandika tuku. Baa neembe niivairya mbiri, sa noona barúwa iyo yavoon'ya usungu, baa jeyyo ni kwa mpiindi nduudi vii ijáa. **9** Maa kaa, haaha natiite cheeru, si sa viintu moona usungu tuku, maa kaa, natiite cheeru sa usungu waanyu wavabweeyya mavalanduke fuma uvii waanyu. Mooniwa usungu ja ^vyeeene Muluungu asaakaa. Sa jeyyo, suusu si tavatamikia kwa njira yoyoosi tuku. **10** Usungu Muluungu ^asáakaa tuturye, ni ura ^utubwéeyaa tumavalandukire. Kavalanduka uko, noo kuréetaa ulamuriri. Kuvisula kuri jeyyo, si kwabwéeyaa mwiivairye mbiri tuku. Maa kaa, usungu ^uréetwaa ni masáare ya weeru, waréetaa inkwya. **11** Laangi ^vyeeene uhu usungu wa kimuluungu wareeta kanáalo kuri nyuunyumwaampiire mutima munumunu, baa neembe tooturikira kwa ^yari foo, mwaambwéeyiirye nive na cheeru kikuulu. **5** Tukafike Makedonía, miviri yiiswi yasiindwa humuluka, sa tujáa tatiite uturikiri fuma kira ivaru. Weerwii kujáa kwatiite nkoondo, na isii yiiswi tujáa tatiite woowa. **6** Maa kaa, Muluungu avatúuryaa mitima vara ^vari na usungu mitimii. Yeeye atuheera mutima kwa kuja kwa Tíito. **7** Si so kuja kwa Tíito vii tuku, maa kaa, sa viintu mwamheera mutima. Atuwyiira ^vyeeene mwaankumbuka na ^vyeeene mooviisula no juuwika sa niini. Ayo, yaambwéeyiirye nivyeende maatuku vii. **8** Baa neembe barúwa yaani yavoon'ya usungu, niini si nookiivairya mbiri sa kira ^naandika tuku. Baa neembe niivairya mbiri, sa noona barúwa iyo yavoon'ya usungu, baa jeyyo ni kwa mpiindi nduudi vii ijáa. **9** Maa kaa, haaha natiite cheeru, si sa viintu moona usungu tuku, maa kaa, natiite cheeru sa usungu waanyu wavabweeyya mavalanduke fuma uvii waanyu. Mooniwa usungu ja ^vyeeene Muluungu asaakaa. Sa jeyyo, suusu si tavatamikia kwa njira yoyoosi tuku. **10** Usungu Muluungu ^asáakaa tuturye, ni ura ^utubwéeyaa tumavalandukire. Kavalanduka uko, noo kuréetaa ulamuriri. Kuvisula kuri jeyyo, si kwabwéeyaa mwiivairye mbiri tuku. Maa kaa, usungu ^uréetwaa ni masáare ya weeru, waréetaa inkwya. **11** Laangi ^vyeeene uhu usungu wa kimuluungu wareeta kanáalo kuri nyuunyumwaampiire mutima munumunu, baa neembe tooturikira kwa ^yari foo, mwaambwéeyiirye nive na cheeru kikuulu.

mave na mpiima yo kunyona, mündoomanyika na moone ura ^ahon'ya ahokera mariho yaachwe. Nyuunyumwaláaire kwa kira njira ni uteréere muri kuri iri isáare. **12** Jeyyo, baa neembe naandika barúwa ira, si naandika sa ura ^atamama uvi na sa ura ^atamamirwa uvi tuku. Kiri vyoova jeyyo, naandika sa nyuunyumveenevyo moone mbere ya Muluungu ^vyeeene munanyikaa kutwaambirirya. **13** Sa jeyyo, tafafiwe mitima. Hamwi na ayo ya suusu kufafiwa mitima, taava na cheeru maatuku vii, Tíito ^akatuwyiire ^vyeeene mweerya mutima waachwe. **14** Niini navaduumbirira munumunu mbere yaachwe, na nyuunyumsi mwaankwaatya soni tuku. Maa kaa, kooni yoosi ^meene tavawyiiraa ni ya kimáari yajáa, noo ^vyeeene viri, ^vyeeene tavaduumbirira nyuunyumkwa Tíito, novyo vyooneka ni vya kimáari. **15** Tíito yookoongererya kaveenda nyuunyum^ari kumbakira kwiikiimya kwaanyu na isi, na ^vyeeene mwamuhokera kwa nyemi na ko tetema. **16** Navyeëndire maatuku vii, sa kwa kira kiintu daha ndiri kuviiilaangya kikomi.

8 Vanaviitu, haaha toosaaka mutaange ira nduwo ^ng'eeene Muluungu ajiheera mpuka ja vaantumvapuruma Yéesu uko Makedonía. **2** Baa neembe vaantumavo ni vakiva munumunu na vari kati na kati ya uturikiri ^wifsimiresimire, vajáa vatiite cheeru kikuulu ^cheene chavabweeyya vaboohye inda na vatoole viintu vyaavo munumunu. **3** Kimaari ni lusa niise, kwa laviro lwaavo, voovo vatoole viintu ^viri foo baa kulookya laviro lwaavo. Na vatoole ko keenda veenevyo, **4** kunu vookiilomboola kuri suusu voosea, novo voosaaka vave kiintu kimwi murimwii wo vaambirirya vaantumva Muluungu va Yerusálému. **5** Vabweeyya jei, kulookya vira ^vyeeene twiiseáa. Lwa ncholo, viitoola kwa Mweenevyoosi, maa de vakiitoola kwiiswi ja ^vyeeene Muluungu asaaka vatumame. **6** Sa jeyyo, tukamukalaamya Tíito uje sa avaambirirye nyuunyummarikirirye uwo murimo wa nduwo, sa yeeye noo aanda uwo murimo kwaanyu. **7** Mwatiite utemi wa masáare yoosi. Mwatiite kuruma, mwatiite laviro lo luma sáare, mwatiite umanyi, mwamanyikaa kutumama yoosi maaja, na mwatweenda suusu. Jeyyo, toosaaka moongererye kuri nduwo yo vaambirirya vaantumviingi. **8** Si noolusa aya sa nivalairirye tuku, maa kaa, noosaaka noone kooni kweenda kwaanyu ni kwa kimáari. Noobweeyya jei, ko yaanirirya na ^vyeeene viingi vari na umanyiki wo vaambirirya.

9 Nyuunyū mwamányire nduwo ya kuboohya inda kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitū. Baa neembe ajáa musúngaati, iibweeyya mukiva sa nyuunyū kwa njira ya ukiva waachwe, mave vasúngaati. 10 Iki noolúusa chabooha kuri nyuunyū. Mwaakiijo nyuunyū noo mujáa va ncholo ^mwasaakáa toola kisaanga, na noo mujáa va ncholo kwaanda bweeyya jeyyo. 11 Haaha ni vyabooha mumarikiriryé murimo uhu ^mwaanda, sa ira mpiima ^moonekya hara ncholo, yiifwaane na vira ^muri toola. Tooli ko laanga vira ^muri novyo. 12 Kooni muuntu ari na mpiima yo toola, ni vyabooha atoole kira ^ari nocho. Ne Mulúungu hokera ari nyambirirya yaachwe, kwa kira ^ari nocho na si kwa kira si ^ari nocho tuku. 13 ^Cheene noolúusa si nyambirirya yaanyu ibweeyye mwiikalo wa viingi waanguhe, na mwiikalo waanyu ufafe tuku. Maa kaa, noosaaka kave na uyaaniriri. 14 Mpiindi iji viintu ^viri foo vyaanyu, vaambirirya vara ^vasiina kiintu, sa mpiindi jiingi novo viintu vyaavo ^viri foo vavaambirirya nyuunyū. Kwa iro, kava muri mwayaaniriire. 15 Ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, “Ura ^ajiinga ^viri foo, si achaarirwa tuku, na ura ^ajiinga vike, si akeehekerwa tuku.” 16 Noomudumba Mulúungu. Yeeye amuheera Títo mutima wa manyiki wo vaambirirya, ja ^vyeeene niini ndiri na mpiima yo vaambirirya. 17 Ni lúusa niise jei, sa ^tukamulombe uje na meenyū, aruma. Kei yeeye atiite manyiki mukulu wo kuuja na meenyū kwa kweenda kwaachwe mweenevyo. 18 Hamwi na Títo, kumutuma tiise mwaaniitu mpuka joosi ja vaantu ^vamura Yéesu ^jimudumba, ne ni muvariylu ^abooha wa Masáare Maaja. 19 Kulookya ayo, yeeye asaawulwa ni mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu, sa ayeendan’ye na suusu mpiindi ^tootwaala nyambirirya na Yerusaleému. Murimo uwo woomuretera Mweenevyoosi nkongojima, kei wookoonekya ^vyeeene toomanyika kuvambirirya viingi. 20 Toosaaka tunehe mang’uulo fuma kwa muuntu yoyoosi, ^vyeeene tookimirira ivi viintu vaantu ^vatoole kwa kuboohya inda kwaavo. 21 Toosaaka tubweeyye kira ^chabooha mbere ya Mweenevyoosi na mbere ya vaantu. 22 Kei kumutuma tiise mwiwiiswi viingi hamwi na vala Títo. Uhu mundu wiiswi, ^kari foo tamoona atiite mpiima yo manyika, na haaha atiite mpiima nkulu kulookya aho ncholo, sa kuviilaangya kwaachwe kwaanyu kikomi ni kukúlu. 23 Kooni muuntu uúiriye Títo ni ani, musei ni mwiwaani

^ntámaman’yaa ne kuri nyuunyū. Na avo vaaniitu ^ari novo, vatamwa ni mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu, voovo voomuretera nkongojima Kirisitu. 24 Sa jeyyo, voonekyi vaantu avo kikomi cha kweenda kwaanyu, sa mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu vataange tatiite kiintu cho bweeyya twidumba sa nyuunyū.

9 Haaha nsiina cho vaandikira sa mundootoolo nyambirirya kwa vaantu vaaja ^vamura Yéesu va Yerusaleému tuku. 2 Niini namányire nyuunyū mwatiite mutima wo vaambirirya viingi. Kei niini niidumbirira kwa vaantu va Makedonia noosea, “Mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu va Akáaya, viimya neeja kutoola nyambirirya keende mwaakiijo.” Uwo mutima waanyu, wawaséire ^vari foo vaavo kava na mutima wo toola. 3 Haaha navatámire vanaviitu, sa voone kwiidumbirira kwiiswi kuri nyuunyū kwa isáare iri, sa mwiimye neeja na masáare yiiswi yadiire kooneka kikomi ni kiintu kitahu. 4 Haaha kooni nuújire na vaantu ^vamura Yéesu va Makedonia, maa tushaane si muniimya neeja tuku, aho, kutoon’ya muri soni sa tavaruma bweete kana tookoona kava muri mwahumula. Baa nyuunyū kwaatwa muri ni soni. 5 Sa jeyyo, noona nivakalaame avo vaaniitu, valongoole kuuja na meenyū, sa viimye neeja viintu vira ^mwasea toola muri. Kwa njira iyo, kava muri mwahumwiire kwiimya neeja vira ^mootoolo kwa ntálarya, noo kusea ko keenda na si ko doomereriwa tuku. 6 Kumbukiri, “Muuntu ura ^aháandaa kiduudi achwíjaa kiduudi, na ura ^aháandaa na inda njeru, achwíjaa na inda njeru.” 7 Kira muuntu atoole ja ^vyeeene alámwiire mutimii waachwe. Kari atoole kana iúiriye mutima au ko doomereriwa tuku, sa Mulúungu eenda muuntu ^atoolaa na mutima mweeru. 8 Aho, Mulúungu kuvatalarya ari kwa ntálarya ^jiri foo, sa mpiindi joosi kari mukeehekerwe ni kiintu chochoosi tuku, na mave vaantu vo tumama maaja ^yari foo kwa kira murimo muja. 9 Ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, “Ura ^atoolaa na mutima kuvahera vakiva, uwoloki waachwe kava uri kwa siku ^jisiina uhero.” (aiōn g165) 10 Mulúungu noo ^amuhéeraa murimi mbeyu jo haanda, na mukáate wo rya. Viivyo vaheera ari nyuunyū mbeyu, na yeeye jibweeyya ari jikiingike. Kei, kavoongererya ari viintu ^muchwiire vya uwoloki. 11 Yeeye vasungatya ari kwa kira kiintu, sa kira mpiindi mutoole na inda njeru. Na kwa njira iyo, vaantu ^vari foo mudumba vari

Muluungu, sa nyambirirya ^ng'eene turi vatwaarira fuma kwaanyu. 12 Sa uhu murimo ^mootumama, si kaambirirya vaantu va Muluungu vii tuku, kiri vyoova jeyyo, bweeyya mwiise vaantu ^vari foo vamuudumba Muluungu munumunu. 13 Murimo uwo, wookoonekya kikomi nyuunyuni ni vatumami va kimáári, na sa jeyyo, vaantu voomubweeyirya Muluungu nkongojima. Voomweeyya jeyyo, sa muri matu ko ruma Masáare Maaja ya Kirisitu ^meene mwahokera. Kei, voomuudumba Muluungu sa viintu ^mootoola kwa kubohya inda kuri voovo na kwa vaantu viingi. 14 Jeyyo, valoombera veende kwa Muluungu kwa mpiima na mutima woosi, sa nduwo ^ihwáalarya ^ng'eene Muluungu avahera nyuunyuni. 15 Aduumbwe Muluungu kwa kilungulungu chaachwe ^kihwáalarya ^cheene atahera.

10 Haaha niini Paúli ^noónekanaa nahola mpiindi ^ndiri na nyuunyuni, maa kaa, ^noónekanaa niitema mpiindi ^ndiri kuli na nyuunyuni, noovakalaamyi kwa uholi na uyimiririyi wa Kirisitu. 2 Noovaloomba mpiindi ^ndiri kuja na meenyuni, kari mwaambweeyye nive mukari ja ^vyeeene nookiiririkana tuku. Ni luusa niise jeyyo, sa ifanaa nkava mukari kwa vaantu voosi ^veene vookiisea ni tuuba tiise mwiikalo wa weeru. 3 Baa neembe tookiikala aha weerwii, si toolwa nkoondo ja ira vaantu va ihi weeru ^valwijaa tuku. 4 Mata ^tulwiiraa nkoondo yiiswi si ya ihi weeru tuku, maa kaa, yatiite ngururu fuma kwa Muluungu, na yasáambulaa nkaande ja nkambi ja mavi. Tasáambulaa miiririkano yoosi ya ulongo 5 na kira kiintu cha ukudamu ^kibwéeyaa vaantu vadiire mutaanga Muluungu. Kei, tanyáhiraa kira mwiiririkano wiiswi sa umuteerere Kirisitu. 6 Na mpiindi kuva matu kwaanyu ^kuri kiimana, suusu kuva turi twiimiirye neeja kuvalaira chiiru vaantu si ^vari matu kwa Yéesu kwa njira yoyoosi. 7 Nyuunyuni moolaanga koonekana kwa weerwii vii. Muuntu yoyoosi ^iyyónaa yeeye kikomi ni wa Kirisitu, ataange baa suusu ni wa Kirisitu ja yeeye. 8 Si nookoona soni tuku baa kooni nookiivaa kipeembe sa wiimiriri Ijuva ^ataheera. Wiimiriri uwo, si uvasáambulaa tuku, kiri vyoova jeyyo, wavajéengaa mwiisikane. 9 Si noosaaka noonekane ja noovavumba mpiindi ^nookaandika barúwa jaani tuku. 10 Sa viingi voosea, "Barúwa ja Paúli jarutaha na jatiite ngururu. Maa kaa, mpiindi ^avijáa na suusu, asiina ngururu tuku baa masáare

yaachwe yasiina kiintu tuku." 11 Muuntu ^yooluusa jei, yoosaakwa ataange ^meene toovaandikira mpiindi ^turi kuli, noo ^meene turi tumama mpiindi ^turi kuva na nyuunyuni. 12 Si toosaaka kwiianirirya na kwiivika hamwi baa kiduudi vii tuku na vara vaantu ^vookiivaa kipeembe. Mutaange voovo mpiindi ^vookiiaanirirya voovo kwa voovo, voónekayaa ^vyeeene vasova tooti. 13 Maa kaa, suusu si twiiduumbiriraa kulookya kipfimo tuku. Kiri vyoova jeyyo, twiiduumbiriraa kwa kipfimo ^taheewa ni Muluungu. Murimo uwo, noo ^woovafikira baa nyuunyuni uko meenyuni. 14 Si tookiiduumbiriraa kulookya kipfimo tuku mpiindi ^tooluusika mirimo yiiswi kuri nyuunyuni, kooni ngaari si tujja na meenyuni. Suusu noo ^tujáa na ncholo kuvaretera Masáare Maaja ya Yéesu Kirisitu. 15 Kei, si tookiiduumbiriraa kulookya kipfimo sa mirimo ^yatumamwa ni vaantu viingi tuku. Maa kaa, ni kwiilaangya tiise ja ^vyeeene kuruma kwaanyu kookula, mirimo yiiswi kuri nyuunyuni tuuba iri kiingika. 16 Aho, daha turi kaarya Masáare Maaja haantu hiiingi nyungure ya meenyuni. Bweeyya turi jeyyo, sa si toosaaka kwiiduumbiriraa sa murimo ^wahumula tumamwa ni muuntu viingi haantu hiiingi tuku. 17 Masáare ^Yari Mpeho yasea, "Ura ^yoosaaka iiduumbirire, iiduumbirire sa Ijuva vii." 18 Ivi vyoónekayaa muuntu yoyoosi ura ^iiduumbiriraa mweeneevyo, si arúmwa tuku, kiri vyoova jeyyo, ^arúmwa, ni ura ^aduumbirirwa ni Mweenevyoosi.

11 Baa kooni nooluusa ukoókoyo kiduudi, noovaloomba muunyimirirye. 2 Niini natiite kivina na nyuunyuni, kivina cha Muluungu. Niini navatumirira mulume umwi, yeeye ni Kirisitu, sa nivareete mbere yaachwe ja vanjala ^vari uteréere. 3 Maa kaa, nookoofa, sa ja ^vyeeene Háawa akooverwa ni ira njoka ngweere, viivyo baa nyuunyuni kooverwa muri kwa miiririkano yaanyu, mareke kweenda kwaanyu ^kwawoloka na mutima waanyu kwa kikomi kwa Kirisitu. 4 Ni luusa niise jei, sa nyuunyuni mwaanguha kumuhokera muuntu viingi ^yookuujja noo kwaarya Yéesu viingi ^mweene suusu si tamuluusa. Kei, moohokera mutima viingi au masáare maaja yiingi, ^meene si mwahokera fuma kwiiswi. 5 Namányire niini si ndiri muduudi kulookya avo ^vookiyyona voovo ni vatumwi vakuulu tuku. 6 Baa kooni niini nsiina wuuya wo luusika neeja, natiite umanyi makuulu. Isáare iri taroonekya kiweerwii kuri nyuunyuni. 7 Mwamányire niini niikiimya na isi sa niviinule

nyuunyū ko vavariyurira Masáare Maaja ya Muluungu baa mariho tuku. Eri, nabweeyya ũvi so bweeyya jeyyo wuu? **8** Mpiindi ^natumamáa kwaanyu, nahokeráa nyambirirya fuma kwa mpuka jĩngi ja vaantu ^vamura Yéesu. Ni ja naviiviráa vaantu viingi sa nivaambirirye nyuunyū. **9** Naani mpiindi ^nijáa na nyuunyū, si naava muriwa kwa mũntu yoyoosi tuku, sa kusirirwa kwaani, kwaseyiwáa ni vaaniitu va Makedonía. Voovo vaampeeraa kira ^noosaaka. Nalaangáa neeja sa ndiire kuva muriwa kwaanyu, baa kei, tuuba ndiri laanga neeja. **10** Ja ^vyeeene kimáári cha Kirisitu kiri isii yaani, kusiina mũntu baa ũmwi kuri isi ya Akáaya, ^ari kũnkaan'ya ndeke kwiidũmbirira kwa isáare iri tuku. **11** Sa che? Eri, ni sa viintu si naveenda wuu? Muluungu amányire naveenda! **12** Tuuba ndiri bweeyya ^vyeeene noobweeyya, sa vatumwi avo ^veene vookiiyanirira vakúúlu, vasiindwe kwiidũmbirira mũrimo waavo ni ja wiiswi uri. **13** Vaantu ja avo, ni vatumwi va uloongo, ni vatumami ^vakóoveraa vaantu, na viivarindulaa vakava ja vatumwi va Kirisitu. **14** Ikyo si kiintu cho hwaalarya tuku, sa baa Irimu riivarindulaa rikava ja murimu mũuja wa kiweeru. **15** Sa jeyyo, si kiintu cho hwaalarya tuku vatumami vaachwe, kwiivarindula vave ja vatumami va ũwoloki. Kuherererya, hokera vari kira ^kitéire mirimo yaavo. **16** Ni luusa niise kei, mũntu yoyoosi kari aanyone ndiri mukoókoyo tuku. Maa kaa, baa kooni aanyĩne ndiri mukoókoyo, aanteerere ja mukoókoyo sa niivae kipeembe kiduudi. **17** Masáare aya ^noolũsa haaha yo kwiivaira kipeembe, si nalaiririwa ni Mweenevyoosi tuku, kiri vyoova jeyyo, noolũsa ja mũntu mukookoyo. **18** Sa viintu vaantu ^vari foo viidũmbirira ja vaantu va weeru, baa niini kiidũmbirira ndiri. **19** Nyuunyū mwiiyónaa mwatiite tooti, maa kaa, mwavayimirirya vaantu vakookoyo. **20** Ati mũndooyimirirya mũntu ^yoovaviika utúmwii, mũntu ^yooviivira na ^yoovahoka viintu vyaanyu, mũntu ^yoovachwa mati na ^yoovahapula miiswii. **21** Nookoona soni kulũsa suusu ni teketeke tujáa mũnũmũnũ kubweeyya ayo. Haaha ni luusa niise ja mukoókoyo, kooni kwatiite mũntu ^asaakwa ayere kwiivaa kipeembe kwa rooroosi, baa niini nasaakwa niivae kipeembe kwa iro. **22** Voovo ni Vaeburanía wuu? Baa niini ndiri Mweeburanía. Voovo ni Viisiraéeli wuu? Baa niini ndiri Mwiisiraéeli. Voovo ni va mbyaala ya Aburaháamu wuu? Baa niini ndiri wa mbyaala ya Aburaháamu. **23** Voovo ni vatumami va Kirisitu

wuu? Haaha ni luusika niise ja mũntu ^asala. Niini ndiri mutumami wa Kirisitu kulookya voovo. Niini namanyika kutumama kulookya voovo, nachuungwa mũnyololwii ^kari foo kulookya, nanuswa maatuku vii kulookya, na nalumana na inkwya ^kari foo. **24** Nanuswa vira vibóoko vya Vayahúudi makumi yatatu na keenda mara kasaano. **25** Navawa nkome ni Varúumi katatu, navawa na mawye kamudu, méeli yaansaambukira katatu, na kei niikala mayiyii chiriri chobu. **26** ^Kari foo mpiindi ^nakeráa njira, nalumanáa na marema ya njuujii na ya vahóki, marema yo vawa ni Vayahúudi viivaani na ni vaantu si ^vari Vayahúudi. Nalumanáa na marema mĩijii, masekii na mayiyii. Kei nalumana na marema yo turikiiriwa ni vaaniitu si ^vamurúmaa Yéesu. **27** Natumama mũrimo ^wafafa na naturikira, ^kari foo nasova tulo. Naturikira na njala na nyóota ya maaji, ^kari foo nasova chóorya, na niikala mpehwii na kisava. **28** Hamwi na ayo yoosi, kira siiku nookiiririkana wiimiriri wa mpuka joosi ja vaantu ^vamura Yéesu. **29** Kooni mũntu ũmwi ari teketeke kimutima, niini niitéeraa teketeke yaachwe. Kooni mũntu ũmwi aháandirwe atumame ũvi, niini navisúulaa maatuku vii. **30** Kooni vyasaakwa niivae kipeembe, kwiivaira ndiri kipeembe vira viintu ^vyóonekyaa ni teketeke ndiri. **31** Muluungu, Taáta wa Mweenevyoosi wiita Yéesu, yeeye asaakwa adũmbwe kwa siku ^jisiina ũhero, amányire si noolũsa uloongo tuku. (aĩn g165) **32** Mpiindi ^nijáa Damésiki, gávana ajáa isi ya mutemi Aréeta, ajáa aviika valukaluka kulaangirirya múuji ũwo sa aankwaate. **33** Maa kaa, vaantu vamwi, vaankiimya ikápwi ko tweera na chooririi ^cheene kijáa lukaandii lwa múuji, maa nkahona kwaatwa.

12 Noosaakwa niivae kipeembe! Baa neembe kubweeyya jeyyo kusiina kunáalo yoyoosi, luusa ndiri kulootera na njori ^naheewa fuma kwa Mweenevyoosi. **2** Namumányire mũntu ũmwi ^amuruma Kirisitu myaaka ikimi na ine ^ilóokire, asumulwa fũuru kurumu ya katatu. Si namányire kooni ajáa na mũviri ũhu, au si ajáa na mũviri ũhu tuku mpiindi ^asumulwáa. Muluungu noo amányire. **3** Kei namányire mũntu ũhu, kooni ajáa asumulwa kwa njira ya mũviri au kwa njira ya mutima, niini si mányire tuku, maa kaa, Muluungu noo amányire. **4** Mũntu ũhu kwa ntálarya ajáa atwaalwa na kurumwii. Ũko, akateera masáare yo hwaalarya

mumumunu, ^meene muuntu si ari daha luusa tuku, na si asaakwa aluuse tuku. 5 Niini kiivaa ndiri kipeembe sa muuntu ja uhu, maa kaa, si sa niini mweeneevyo tuku, niini kiivaa ndiri kipeembe vii sa teketeke yaani. 6 Maa kaa, kooni noosaaka kwiivaa kipeembe si ndiri kuva mukoókoyo tuku, sa kuva ndiri nooluusa kimáári. Baa neembe ni jeyyo, si ndiri kiivaa kipeembe tuku, sa si neenda muuntu yoyoosi aanduumbirire kulookya vira ^mbweeyaa na ^ndúusaa tuku. 7 Maa kaa, sa ndiire kwiivaa kipeembe kwa uhu wiivariyuli ^uhwáalarya ^nalairwa, naheewa mwiíwa muvirii waani, mutumwi wa Irimu sa wuunturikirye. 8 Namuloomba Mweenevyoosi katatu aanseyirye mwiíwa uhu. 9 Maa kaa, yeeye aansea, “Nduwo yaani yakweenererya, sa ngururu jaani jakímanaa teketekii.” Sa jeyyo, navyeëndire mumumunu kwiivaa kipeembe sa teketeke yaani, sa ngururu ja Kirisitu jive hamwi na niini. 10 Iki noo ^chooreka, sa Kirisitu, natiite cheeru kuva teketeke, kutukirwa, kutarikira, koondomereriwa na kuva maremii, sa mpiindi ^ndiri teketeke, noo ndiri na ngururu. 11 Haaha nooluusika ja ndiri mukoókoyo, na nyuunyu noo ^mwabwéeyiirye nduusike jei. Nyuunyu noo ^mwasaakwa mwaanduumbirire, sa niini si ndiri muduudi kulookya avo ^vaánirirwaa “vatumwi vakuulu” tuku, baa neembe niini si ndiri kiintu chochoosi. 12 Mpiindi ^nijaa meenyu, nijaa nayimirirya maatuku, na nabweeyya isháara, myuujíisa na viintu ^vihwáalarya ^vyoónekyaa niini ndiri mutumwi. 13 Kisiina ^cheene nabweeyya kwa mpuka jiingi ja vaantu ^vamura Yéesu na si nabweeyya kwaanyu tuku. Ifaanaa ikava nahon’ya kudiira kuva muriwa kwaanyu. Kooni ikyo noo kiintu nasova uwoloki, nooloomba yasire! 14 Haaha nimírye neeja kuja na meenyu lwa katatu, maa kaa, si ndiri kuva muriwa kwaanyu tuku. Si noosaaka viintu vyaanyu tuku, maa kaa, noovasaaka nyuunyu. Nalúusire iri, sa si vaana noo ^vasaakwa vaviike viintu kitubeekii sa vavyiiri vaavo tuku, maa kaa, vavyiiri noo vasaakwa vaviike viintu kitubeekii sa vaana vaavo. 15 Niini natiite cheeru kutoola viintu vyaani, baa kwiitoola niini mweeneevyo kuvaambirirya nyuunyu. Maa kaa, eri, ^vyeeene niini nootuuba kaveenda mumumunu, noo ^vyeeene nyuunyu mookeehya kunyenda wuu? 16 Haaha arumi, niini na nyuunyu ruma tiise, niini si naava muriwa kwaanyu tuku. Maa kaa, vamwi kari nyuunyu voosea, “Paúli ni muweere, avahemba kwa

uweere.” 17 Eri, amwaari muuntu ^namutuma sa avakwaate matu nyuunyu wuu? 18 Namuloomba Títo uje hamwi na mwaaniitu wiingi na meenyu. Eri, Títo avakwaata matu wuu? Si mookoona niini na Títo ni mutima umwi turi tuku wuu? Baa kei luyeendo lwiiswi lwiifwíne tuku wuu? 19 Ifaanaa mundookiiririkana kusea, mpiindi joosi iji ni tookiitetera vii. Suusu ni luusa tiise aya mbere ya Mulungu ja vaantu ^takundikaniwa na Kirisitu. Vanaviitu taveenda. Aya yoosi ^tootumama, ni sa kuruma kwaanyu kwiime neeja. 20 Haaha nookoofa mpiindi ^ndiri kuja na meenyu, shaana ndiri muri na luyeendo ^lweene si luri kunjerya mutima. Iro, bweeyya riri ntumame ^meene si yari veerya mitima. Nookoofa ifaanaa nkavashaana muri na wiitóoli, kivina, nkalaru, kira muuntu kwiilaanga yeemweene vii, kwiiluusa, kwiisaambirirya, kwiivaa kipeembe na ntiribuka. 21 Kei, nookoofa mpiindi ^ndiri kuja na meenyu, Mulungu waani, bweeyya ari noone soni mbere yaanyu. Koololokera ndiri mutimii kooni vaantu ^vari foo katikati yaanyu ^veene vabweeyya avi siku ^jilóokire, na si vanamuvalandukira Mulungu tuku. Vakaari vatúmamaa kosu, vakaari viihéngetaa na vakaari vayéendaa ja kúri.

13 Ulu ni lwa katatu nookuja na meenyu. Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Kira kiloongi lamulwa kiri kwa vooni vaviri au vatatu.” 2 Nahumula kavaluma kutu mpiindi ^nijaa na nyuunyu lwa kaviri. Haaha ni hindukira niise baa neembe ndiri kuli. ^Ndiri hinduka, si ndiri reka kavalaira chiiru tuku vara voosi ^vatumama avi aho ncholo, baa na vara viingi ^vootumama avi. 3 Bweeyya ndiri jeyyo, sa viintu moosaaka turya kikomi Kirisitu, luusika iise ko tweera niini. Kirisitu si ari teketeke kwaanyu tuku, maa kaa, atiite ngururu kati na kati yaanyu. 4 Kikomi baa neembe aning’iniwa musalábii furu akakwya kwa teketeke, haaha ni nkaasu ari kwa ngururu ja Mulungu. Viivyo baa suusu ni teketeke turi ko va kiintu kimwi ne, maa kaa, takundikaniwa ne kwa ngururu ya Mulungu kari nyuunyu. 5 Haaha iyeren’yi veeneevyo, sa mutaange kooni muri na kuruma. Iyeren’yi veeneevyo. Eri, si mumányire Yéesu Kirisitu amwaari isii yaanyu tuku wuu? Kooni si mumányire, aho mwasíindirwe. 6 Maa kaa, ni kiilaangya niise nyuunyu taanga muri suusu si tasiindwa tuku. 7 Toomuloomba Mulungu, kari mutumame avi

wowoosi tuku ja ^vyeeene talúusire. Si sa toosaaka toonekane tasiinda uyeren'yi uwo tuku, kiri vyoova jeyyo, toosaaka mutumame maaja, baa kooni suusu turi koonekana tasiindwa ni uyeren'yi uwo. **8** Ni luusa niise jeyyo, sa tusiina ngururu jo kitira kimáári tuku, maa kaa, toofafirirya kimáári. **9** Toovyeenda kooni suusu turi teketeke, maa kaa, nyuunyu muri na ngururu. Toomuloomba Muluungu avaambirirye mukiimane. **10** Sa jeyyo, ni kuvaandikira niise masáare aya mpiindi ^nkaari si ni nuuja na meenyu. Sa mpiindi ^ndiri fika meenyu, ndiire kuva mukari kwa wiimiriri ^naheewa ni Mweenevyoosi. Ni luusa niise jeyyo, sa Mweenevyoosi aampeera wiimiriri wo vabweeeya mwiime neeja kwa kura kuruma, na si ko vasaambula tuku. **11** Haaha vanaviitu, ikali nkaasu. Mukiimane, muheewe mutima, muve kiintu kimwi miiririkanwii yaanyu na mwiikale mwiikalo nuuja. Ne Muluungu, yeeye ^ari na kweenda na mwiikalo nuuja, kuva ari hamwi na nyuunyu. **12** Mundookiiluumbya ko kiisundira nuuja. **13** Vaantu voosi va Muluungu turi novo aha, vavalúumbiirye. **14** Nduwo ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi, na kweenda kwa Muluungu, na kuva kiintu kimwi na mutima waachwe nuuja, vive hamwi na nyuunyu voosi.

Vagalatía

1 Barúwa íhi yafúmire kuri níini Paúli. Níini sí natumwa ní vaantu tuku ná kusiina muuntu umwi ^aandairirya tuku, maa kaa, níini natumwa ní YéesuKirisitu mweeneevyo ná Muluungu Taáta, yeeye ^amufufula Yéesu. **2** Níini ná vaaniitu voosi ^vamura Yéesu ^vari ná níini aha, toovaluumbya nyuunyu mpuka ja vaantu ^mwamuruma Yéesu uko isi ya Galatía. **3** Nduwo ná mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, ná kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu jive ná nyuunyu. **4** Yeeye atoola nkaasu yaachwe sa atulamuriye fuma uvii voosi wa weeru íhi ya haaha. Abweeyya jeyyo, ja ^vyeene Muluungu Taáta wiitu asaaka. (aiŋŋ g165) **5** Muluungu abweeyiyirwe nkongojima kwa siku ^jisiina uhéro. Kikomi! (aiŋŋ g165) **6** Nahwáalariwe maatuku vii ní nyuunyu! Kwa mpiindi nduudi vii mwamurékire Muluungu, yeeye ^avaanirira kwa nduwo ya Kirisitu, ná mwaándire tuuba ukiindya wiingi ^mweene vaantu viingi vuyániriraa ní masáare maaja. **7** Kimaari, kusiina masáare maaja yiingi tuku. Maa kaa, kwatiite vaantu ^voovasaangyasaangya ná ^voosaaka vavalandule Masáare Maaja ya Kirisitu. **8** Kooni muuntu yoyoosi, ive ní suusu veeneevyo au ive ní murimu muja fuma kurumwii, woovavariyurira masáare maaja ^yiisimire ná yara suusu ^tavavariyurira, muuntu uwo ajumwe ní Muluungu. **9** Ní kuvawiyiira niise kei, ja ^vyeene nahumula vawiyiira, kooni muuntu yoovavariyurira masáare maaja ^meene yiisimire ná yara ^tavavariyurira, muuntu uwo ajumwe ní Muluungu! **10** Eri, ní kiisea mwiise ní saaka niise ndumike kwa vaantu wuu? Aka tuku, níini noosaaka ndumike kwa Muluungu yeemweene vii. Baku ní kiisea mwiise noosaaka mbweeyye vaantu vavyeende wuu? Ngaari noosaaka kuveerya vaantu mitima, ngaari sí ndiri mutumami wa Kirisitu tuku. **11** Vanaviitu noosaaka mutaange Masáare Maaja ^navavariyurira, sí yafuma kwa vaantu tuku. **12** Níini sí nahokera ayo Masáare Maaja fuma kwa muuntu tuku, ná sí nakiindiwa ní muuntu tuku, maa kaa, Yéesu Kirisitu mweeneevyo aanvariurira. **13** Sa nyuunyu mwateera ^vyeene nijáa mpiindi ^nalwijáa sa díini yaani ya Kiyahúudi. Mwamányire ^vyeene naturikirya maatuku mpuka ya vaantu ^vamura Muluungu ná nasaakáa niimale iyo mpuka kamwi. **14** Níini ní mbere nijáa ya

viivaani ^vari foo va lukolo lwaani, va irika raani. Níini nalwiiráa díini ya Kiyahúudi. Namanyikáa ná mutima waani kukwaatya nkungu ja vala baaba wiitu. **15** Maa kaa, de baa nvyaalwe, Muluungu ajáa ankera ná ivarwii, akaanyanirira kwa nduwo yaachwe. **16** Yeeye alamula kumvuriyula Mwaana waachwe kwaani. Alamula kubweeyya jeyyo, sa nvaryule Masáare Maaja ya Mwaana waachwe kwa vaantu sí ^vari Vayahúudi. Kuri aya yoosi níini sí niilaangya sáare ná muuntu yoyoosi sa iki ^nootumama tuku. **17** Níini sí nadoma ná Yerusálému nkavoone vatumwi vara ^vaanongorera kuva vatumwi tuku, maa kaa, chaangu natamanya ná Arábía. Mpiindi ^jikalooke, nahinduka kei ná Damésiki. **18** Myaaka itatu ^ikalooke, maa nkadoma ná Yerusálému sa nkalumane ná Kéefa, noo kusea Peéteru. Niikala kwaachwe siku ikimi ná isaano. **19** Sí niiyona ná vatumwi viingi tuku, maa kaa, Yaakúupu mwaanaavo ná Yéesu Mweenevyoosi vii. **20** Ní kuvawiyiira niise mbere ya Muluungu, iki ^noovaandikira sí cha uloongo tuku. **21** Siku ^jikalooke, nijáa nadoma ná Síria ná Kilikia. **22** Maa kaa, mpiindi ijo, níini sí nijáa namányirwe kuri mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu uko isi ya Yudeea ^jiri kiintu kimwi ná Kirisitu tuku. **23** Kiintu voovo vajáa vamányire kuri níini ní iki, “Muuntu ura aho ncholo ^atuturikiryáa, haaha yoovariyula kuruma kukura ^kweene asaakáa akumale imalo.” **24** Novo vakamubweeyirya Muluungu nkongojima sa níini.

2 Myaaka ikimi ná ine ^ikalooke, nijáa naambuka ná Yerusálému ná Barinába. Baa Títo nijáa namusumula, nkaambukan'ya ne. **2** Nijáa naambuka ná uko, sa Muluungu ajáa aanyónekiirye ndome. ^Tukafike uko, tujáa twalumana ná vakúulu va vaantu ^vamura Yéesu. Uko nkavawiyiira kijiraawii Masáare Maaja ^navariyuláa kwa vaantu sí ^vari Vayahúudi. Nabweeyya jeyyo, sa murimo ^natumamáa ná ^nootuuba kutumama, kari ji uve ní wa mukube tuku. **3** Maa kaa, baa Títo neembe ajáa Mugiríki, ná ajáa hamwi ná níini sí adoomereriwa atwaalwe ná kibawii tuku. **4** Isáare iri ro twaalwa ná kibawii, rijáa ruuriwa ní vaantu vara ^viibweeyyáa ní vaaniitu, kumba vajáa viiyingirya kwa uweere sa valaange uhúuru wiitu ^taheewa ní Kirisitu Yéesu. Kiintu ^vasaakáa, ní kutubweeyya tave vatámwa va Miiri ya Músa. **5** Suusu sí twiirumira novo baa kiduudi vii tuku, sa kikomi cha Masáare Maaja kituube chaala ná nyuunyu. **6** Maa kaa, vakúulu va vaantu

^vamura Yéesu, na ^vanyemiwáa munumuntu, vajáa vasiina isáare roroosi ifya ro kuungwyiira tuku. Na kwaani ikyo si kiintu tuku, sa Muluungu si aláangaa ukúulu wa muuntu tuku. 7 Avo valongooli, vajáa vataanga, Muluungu aantuma kuvariyula Masáare Maaja kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, ja ^vyeeene amatuma Peéteri avariyele Masáare Maaja kwa Vayahúudi. 8 Sa Muluungu ^atámamaa murimwii wa utumi wa Peéteri kwa Vayahúudi, kei yeeye noo ^aambweeyya niini nive mutumwi murimwii wa utumi kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. 9 Haaha, Yaakúupu, Kéefa na Yooháni ^veene vajáa valongooli vakulu va vaantu ^vamura Yéesu, vakataanga Muluungu noo ^ampeera uhu murimo kwa nduwo yaachwe vii. Sa jeyyo vakatukwaata mikono niini na Barinába koonekya ni kiintu kimwi turi. Tukiirumira suusu tukatumame kwa vaantu si ^vari Vayahúudi novo vatumame kwa Vayahúudi. 10 Avo valongooli vakatuloomba isáare rimwi vii, tundoovakumbukira vaantu vakiva ^vamura Yéesu ^vari uko Yerusaleému. Na ikyo ni kiintu ^nijáa na mpiima kukitumama. 11 Haaha Kéefa akujja na Antiókia kuuntu ^nijáa. Siku imwi, nkamudalavya mbere ja vaantu sa ajáa ahóniirye. 12 Peéteri ^akafike vii, arijáa na vaantu ^vamura Yéesu si ^vari Vayahúudi. Maa kaa, vaantu vamwi fuma kwa Yaakúupu ^vakafike, akiikera na vaantu si ^vari Vayahúudi, akareka kurya chóorya novo. Ajáa abweeyya jeyyo, sa oofáa vaantu vara ^vadoomereryáa vaantu ^vamura Yéesu voosi vandootwaalwa na kibawii. 13 Sa jeyyo, vaantu ^vamura Yéesu vara ^vajáa Vayahúudi vakaanda tuubirirya ukweembi wa Peéteri, baa Barinába akakusiririwa ni ukweembi waavo. 14 ^Nkoone si voobweeyya ^vyeeene kimáári cha Masáare Maaja kiri, nkamuwyiira Kéefa mbere ja vaantu noomusea, “Weewe uri Mvayahúudi, maa kaa, wikalaa ja muuntu si ^ari Mvayahúudi. Sa che de haaha woovadoomererya vaantu si ^vari Vayahúudi vatuube tuuva ja Kiyahúudi?” 15 Suusu ufumo wiiswi ni Vayahúudi na si vaantu si ^vari Vayahúudi tuku, ^veene tavaániriraa ^vari na uvi! 16 Suusu tamányire, muuntu si ari valwa ni mawoloki ko kwaatya Miiro tuku, maa kaa, ni ko muruma Yéesu Kirisitu vii. Jeyyo, baa suusu tamuruma Yéesu sa tavalwe vawoloki kwa njira yo muruma Kirisitu, si ko kwaatya Miiro tuku. Kikomi kusiina muuntu ^ari valwa ni mawoloki, ko kwaatya Miiro tuku. 17

Haaha suusu toosaakira tavalwe turi vawoloki ko kundikaniwa na Kirisitu. Maa kaa, kwa vaantu viingi suusu tookoonekana ni vaantu ^tabwéeyya uvi. Eri, ni kimáári Kirisitu yootubweeyya tave vaantu ^tatámamaa uvi wuu? Aka tuku! 18 Maa kaa, kooni nahindukiire muryuungu wa kali wo kwaatya Miiro, ura muryuungu ^nasiita, aho, kuva ndiri muuntu ^nabwéeyya uvi. 19 Mpiindi ^niikomyakomyáa kukwaatya Miiro, Miiro ijáa yaandamurira. Maa kaa, haaha si nooyera kukwaatya iyo Miiro tuku, sa ndahe kwiikala ja ^vyeeene Muluungu yoosaaka. 20 Kirisitu ^akakwe musalábii, baa niini mwiikalo waani wa kali waakwya. Haaha ni nkaasu ndiri, maa kaa, si ja ^vyeeene nijáa hara kali tuku. Haaha ni Kirisitu ^yookiikala isii yaani. Mwiikalo wa muviri ndiri nowo mpiindi jji noo kiikala ko muruma Mwaana wa Muluungu. Yeeye aanyenda, akatoola nkaasu yaachwe sa aandamurirye niini. 21 Si kimáári ni siita niise nduwo ya Muluungu tuku. Kooni muuntu ari daha valwa ni mawoloki mbere ya Muluungu ko kwaatya Miiro, inkwya ya Kirisitu ni mukube.

3 Eri, nyuunyu Vagalatía, kikomi mwaviire vakoókoyo wuu? Ni ani avalowa? Niini navavariyurira ikava kiweerwii ni sa che YéesuKirisitu aning’iniwa musalábii fuuru akakwya. 2 Noosaaka niikiindye isáare rimwi fuma kwaanyu. Eri, mwahokera Mutima Muja sa mwakwaatya Miiro wuu? Baku ni sa mwateerera na mwaruma Masáare Maaja ya Yéesu? 3 Ni sa che mwaviire vakoókoyo jei? Mwaanda mwiikalo waanyu mufya kwa ngururu ja Mutima Muja, maa kaa, haaha moosaaka mumarikirirye kwa ngururu jaanyu kiwuuntu! 4 Eri, uturikiri woosi ^mwapata mookiisea ni wa mukube wuu? Aka tuku, si ujáa wa mukube tuku! 5 Eri, Muluungu avahéeraa Mutima waachwe Muja na abwéeyya myuujíisa kuri nyuunyu sa mwakwaatya Miiro wuu? Baku sa viintu mwateera, na mukaruma Masáare Maaja ya Yéesu? 6 Iririkani Aburaháamu, Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Aburaháamu amuruma Muluungu, sa jeyyo, Muluungu akamuvala Aburaháamu ni mawoloki.” 7 Haaha mutaange, vaantu ^vamura Muluungu, avo noo vaana va Aburaháamu va kikomi! 8 Masáare ^Yari Mpeho yalaala na mutwe, Muluungu vavala ari vaantu si ^vari Vayahúudi ni vawoloki kwa njira yo ruma. Muluungu alongoola kumuwyiira Aburaháamu Masáare aya Maaja yoosea, “Ko tweera

kwaako vaantu va isi joosi talariwa vari.” 9 Sa jeyyo, vaantu ^vamura Muluungu, vatálariwaa, ja ^vyeeene Aburaháamu atalariwa sa amuruma Muluungu. 10 Maa kaa, voosi ^viilángyaa kulamuririwa so tuuba ^meene yasaakwa ni Miiro, avo vajumwa. Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Yoyoosi ura si ^atúubaa no tumama yoosi ^meene yaandikwa Kitáabwii cha Miiro, uwo ajumwa.” 11 Ni kimaari, kusiina muuntu ^ari valwa ni muwoloki mbere ya Muluungu so tuuba Miiro tuku. Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Muuntu ^ari kuva nkaasu, ni ura Muluungu ^ari muvala ni muwoloki sa kuruma kwaachwe.” 12 Miiro si yiilángyaa kuruma tuku, kiri vyoova jeyyo, yayéren^yaa nteendo ^ng^eene muuntu atámama. Ni ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Muuntu yoyoosi ura ^atámama ^meene yasaakwa ni Miiro, kiikala ari ko yera tuuba iyo Miiro.” 13 Kirisitu atununuula fuma kuri lujumo lwa Miiro ko sumula lujumo ulu sa suusu. Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Yoyoosi ^avairirwa musalábii, ajumwa.” 14 Kwa njira ya Kirisitu Yéesu, Muluungu avatalarya vaantu si ^vari Yayahúudi kwa ntálarya jijira ^iichuunga kwa Aburaháamu, sa jeyyo, suusu vara ^twaruma tuhokere Mutima Muija ura Muluungu ^iichuunga kutuheera. 15 Vanaviitu, noosaaka ntoole lusímo ulu fuma kuri mwiikalo wa kira siiku. Tulúuse, kwatiite vaantu vaviri ^viirúmiire kiintu kimwi. Kooni uko kwiirumira kwahúmwiiire kundikaniwa, kusiina muuntu ^ari daha siita au koongererya chochoosi kwa kira ^viirúmiire tuku. 16 Haaha, Muluungu iichuunga kwa Aburaháamu baaba wiitu na mbyaala yaachwe. Masáare ^Yari Mpeho si yasea, “Na mbyaala jaachwe tuku,” noo kusea si vaana ^vari foo tuku, maa kaa, yasea, “Na mbyaala yaachwe,” noo kusea ni mwaana umwi ne ni Kirisitu. 17 ^Cheene noosaaka lúusa ni iki, Muluungu abweeyya muháko na mukundikan^ya myaaka magana yani na makumi yatatu Miiro si inaava. Sa jeyyo, Miiro iyo si iri wuna muháko uwo au baa kukuvalandula uko kwiichuunga kwa Muluungu tuku. 18 Ngaari vaantu vahókeraa upaari waavo fuma kwa Muluungu ko kwaatya Muluungu, ngaari upaari uwo si wiilángyaa kwiichuunga kwa Muluungu tuku. Maa kaa, Muluungu kwa nduwo yaachwe, amuheera Aburaháamu upaari wa muháko waachwe, sa amulaha jeyyo. 19 Haaha Miiro ni murimo che itiite? Miiro yaviikwa sa yoonekye avi wa vaantu, fuuru mpiindi ^ari kuja ura wa ichina ra Aburaháamu Muluungu ^iichuunga kumureeta. Miiro iyo, yalaiririwa ni mirimu muija ko tweera

Músa mukundikan^yi kati ya Muluungu na vaantu vaachwe. 20 Mukundikan^yi asaakwa kooni nkaande iviri joobweeyya muháko. Maa kaa, Muluungu ni umwi, yeeye abweeyya muháko na Aburaháamu baa mukundikan^yi tuku. 21 Eri, haaha Miiro yakikanaa kwiichuunga kwa Muluungu wuu? Aka tuku! Sa ngaari yatoolwa miiro ^iri daha kuvaheera vaantu nkaasu, ngaari muuntu aválwaa ni muwoloki ko kwaatya Miiro. 22 Maa kaa, si viri jeyyo tuku. Masáare ^Yari Mpeho yabweeyya viintu vyoosi vichuungwe wiimiririi wa avi, sa vira viintu Muluungu ^iichuunga kuvaheera ko muruma Yéesu Kirisitu, vaheewe vara ^vamurúmaa Yéesu. 23 Mpiindi vaantu ^vajáa si vanaava na kumuruma Kirisitu, Miiro yatwiimiríaa ikatubweeyya tave isi yaachwe. Tawoojeráa mpiindi kumuruma Kirisitu ^kuri variyulwa. 24 Miiro yatulongooláa ja mureri wiitu fuuru mpiindi Kirisitu ^akuje. Sa jeyyo, valwa turi turi vawoloki ko muruma Kirisitu. 25 Maa kaa, haaha kumuruma Kirisitu kwahumula fika, sa jeyyo si turi isi ya Miiro ^yatureráa tuku. 26 Haaha nyuunyu ni vaana va Muluungu kwa kumuruma kwaanyu Yéesu, sa mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu. 27 Nyuunyu voosi mwabatisiwa, mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu, mwaava ja mwamwiivikira Kirisitu. 28 Sa jeyyo, Muyahúudi na muuntu si ^ari Muyahúudi si viisimire tuku, baa mutámwa na muuntu ^ari húuru tuku, au muuntu mulame na muuntu muki tuku. Voosi ni hamwi muri sa mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu. 29 Nyuunyu ni va Kirisitu, na kwa njira iyo mwaava uvyaalwa wa Aburaháamu, na hokera muri viintu vyoosi vira Muluungu ^iichuunga kutuheera.

4 Haaha noosaaka nivawyiire, mupaari yoyoosi kooni akaari musinga, si iisimire na mutámwa tuku, baa neembe máari joosi ni jaachwe. 2 Yeeye avíjaa isi ya vareri vaachwe na vaantu ^vookiimirira máari jaachwe fuuru ira mpiindi taata waavo ^iiyimya neeja. 3 Na suusu ni viivyo, mpiindi Kirisitu ^ajáa akaari kuja, tujáa ni ja vasinga, tujáa turi vatámwa va tuuva ^jiimiríaa ihi weeru. 4 Maa kaa, mpiindi ira ^ijáa yiimiwa neeja yafika, Muluungu amutuma Mwaana waachwe kuri ihi weeru. Mwaana waachwe uwo avyaalwa ni muuntu muki ja ^vyeeene suusu tavyaalwa, akiikala isi ya Miiro. 5 Atámwa sa atununuule suusu ^tujáa isi ya Miiro. Abweeyya jeyyo, sa suusu voosi tave vaana va Muluungu. 6 Muluungu amutuma Mutima wa Mwaana waachwe mitimii yiitu, sa turi vaana

vaachwe. ̬wo Mutima Mũja, noo ̱yootabweeyya tumwaanirire Muluungu “Áabal!” noo kusea, “Taáta!” 7 Haaha, nyuunyu si vatúmwa tuku, maa kaa, ni vaana va Muluungu. Sa jeyyo, hokera muri viintu vyoosi Muluungu ̱avavikira vaana vaachwe. 8 Nyuunyu hara kali si mujáa mwamumányire Muluungu tuku. Mpiindi ijo, mujáa vatúmwa va fimiluungu na si viri Muluungu tuku. 9 Maa kaa, haaha mwamumányire Muluungu, na Muluungu avamányire kulookya. Haaha ni sa che moosaaka mwiimirirwe kei ni tũva ̱jĩmiriraa ihi weeru? Tũva ijo, jisiina ngururu tuku na ni kiintu kisiina. Baku ni saaka mwiise kei mũve vatúmwa va ijo tũva wũ? 10 Mũkaari mookwaatyia ngovi ja Kiyahúudi wũ? Ati moonyemya siku jimwi ja júma, na ja myeeri na ja mwaaka, ati ni siku jo mũnyemya Muluungu wũ? 11 Nookoofa murimo waani woosi ̱natumama kwaanyu ni wa bweete. 12 Vanaviitu noovakalaamya, mũve húuru ja niini, sa niini si ndiri isi ya Miuro tuku, na noo ̱vyeeene nyuunyu muri. Nyuunyu si mwaambweeyirya uvi wowoosi tuku. 13 Mwamányire ulwĩri ̱nijáa nowo, noo waambweeyya nkapata nkalo yo vavariyũrira Masáare Maaja. 14 Baa neembe ulwĩri waani wavayeráa muunchwe mati au muunsiite, si mwabweeyya jeyyo tuku. Kiri vyoova jeyyo, ̱cheene mwabweeyya ni kuunduma ja ̱vyeeene ngaari mwaruma murimu mũja wa Muluungu, au ja ̱vyeeene ngaari mwamuruma Kirisitu Yéesu mweeneevyo. 15 Kira cheeru ̱mujáa nocho na hai chadómire? Kikomi noolũusa, siku jira ngaari mwadaha, ngaari mwanonkola miiso yaanyu mũumpeere. 16 Eri, haaha navĩire mũvi waanyu sa viintu noovawiyĩra kimáari wũ? 17 Avo vaantu viingi voomanyika sa vavapate, maa kaa, kiintu ̱voovasaakirira si ̱chabooha tuku. Voosaaka vavakere na niini sa mũvatumamire voovo. 18 Ni vyabooha kumanyika, maa kaa, ive so tumama maaja. Mũndobweeyya jeyyo mpiindi joosi, baa mpiindi si ̱ndiri na nyuunyu. 19 Vanavaani, nookiiteera kei usũngu sa nyuunyu ja usũngu wa makata. Tuuba ndiri kwiiteera jeyyo, fũuru Kirisitu ooneke yookikala isii yaanyu. 20 Noomerya mati maatuku vii ngaari ndiri na nyuunyu mpiindi jii, ngaari nalúusikire na nyuunyu kwa uholi. Ndiri na woowa maatuku vii sa nyuunyu! 21 Haaha ngwiyiiri nyuunyu ̱veene moosaaka mũve isi ya Miuro, si mwamányire ̱vyeeene Miuro yalũusa tuku wũ? 22 Yaandikwa Masáarii ̱Yari Mpeho, Aburaháamu ajáa atiite vaana vaviri.

̬mwi ajáa avyaalwa ni Hájiri, uhu ni mũuntu muki mutúmwa ajáa, na mwaana wiingi ajáa avyaalwa ni Sáara, uhu ni mũuntu muki ̱ari húuru ajáa. 23 Mwaana wa mũuntu muki mutúmwa ajáa avyaalwa kwa muryũngu wa mũuntu. Maa kaa, mwaana wa mũuntu muki ̱ajáa húuru yeeye ajáa avyaalwa kwa kwiichuunga kwa Muluungu. 24 Vaantu vaki avo vaviri ifanaa vakalaangwa ja lusimo lwa miháko iviri. Hájiri iĩmaa ja miháko wa kali ̱mweene waviikwa Luulwii lwa Sináai ̱luri Arábia. Vaana vaachwe vavyaalwa ja vatúmwa isi ya Miuro. 25 Hájiri iĩmaa ja Luulu lwa Sináai ̱luri Arábia na ̱lwiifwĩne na Yerusaléemu ya haaha ̱ng'eene iri isi ya utúmwa hamwi na vaana vaachwe. 26 Maa kaa, Sáara iĩmaa ja Yerusaléemu ya kurumwii, múji ̱wiiyanjaala na uwo noo iyo wiitu. 27 Masáarii ̱Yari Mpeho vyaandikwa, “Iva na cheeru weewe ̱uri muumba, tula isóso weewe si ̱unoona makata yo vyaala mwaana, sa vaana va ura ̱arekwa ni foo vari, kulookya va ura ̱ari na mulume.” 28 Haaha vanaviitu, nyuunyu ni vaana va Muluungu sa kwiichuunga kwaachwe, ja ̱vyeeene Isaka ajáa. 29 Maa kaa, siku jira mwaana ̱ajáa avyaalwa kwa muryũngu wa mũuntu, amuturikirya mwaana ̱avyaalwa kwa ngururu ja Mutima Mũja. Siku jii, vaantu ̱vari isi ya Miuro voovaturikirya viivyo nyuunyu ̱muri húuru. 30 Maa kaa, Masáare ̱Yari Mpeho che yalũusa? Yalũusa, “Kibirya mũuntu muki mutúmwa hamwi na mwaana waachwe, sa mwaana wa mutúmwa si ari paala hamwi na mwaana wa mũuntu muki ̱ari húuru vii kaa tuku.” 31 Sa jeyyo, vanaviitu, suusu si turi vaana va mũuntu muki mutúmwa tuku, suusu ni vaana va mũuntu muki ̱ari húuru.

5 Kirisitu atuheera uhúuru. Sa jeyyo, imi neeja kari murume kuhindaka na iyóokii ra utúmwa wa Miuro tuku. 2 Nteereri, niini Paúli ̱noovawiyĩra, kooni mooruma twaalwa na kibawii so kwaatyia Miuro ya Músa, aho, Kirisitu si kiintu chochoosi kuri nyuunyu tuku. 3 Ni kuvawiyĩra niise mbere ya Muluungu kei, mũuntu mulume yoyoosi ̱ari ruma twaalwa na kibawii, yoosaakwa akwaatyie Miuro yoosi. 4 Nyuunyu ̱veene mwiilángyaa moovalwa vawoloki ko kwaatyia Miuro, mwiikera na Kirisitu na ni kuli muri na nduwo ya Muluungu. 5 Maa kaa, suusu tookiilaangya kwa laviro lwa Mutima Mũja, Muluungu tvala ari turi vawoloki sa tamuruma Yéesu. 6 Haaha, kooni talumaniwa na Kirisitu Yéesu, kutwaalwa na kibawii

na kudiira twaalwa na kibawii si kiintu tuku. Kiintu cha kikomi ni kuruma kwiitu kura kwatámamaa ko kiiyenda. 7 Mwabweeyáa vyabooha maatuku vii. Haaha ni ani avakitirirya mukareka kwaatya ukiindya wa kikomi? 8 Uhu ^avalaangya sáare jei, si Muluungu yeeye ^avaanirira tuku. 9 Maa kaa, mutaange, ukiindya wa ulongo ni ja ^vyeeene vaantu vaséaa, “Usasi kiduudi vii, wuúkyaa muchu woosi.” 10 Namányire kikomi, nyuunyu mwakundikaniwa na Yéesu Mweenevyoosi, sa jeyyo si muri ruma kukooverwa tuku. Maa kaa, muuntu yoyoosi ^ari vakoovera, baa ave ani, heewa ari irya. 11 Vanaviitu, vaantu viingi voosea niini nkaari nváryulaa vaantu valume voosi voosaakwa vatwaalwe na kibawii. Ngaari ni kimaari noovariyula jeyyo, sa che Vayahúudi vookuunturikirya? Ngaari noovariyula jeyyo, ngaari kuvariyula kwaani masáare ya inkwya ya Kirisitu musalábii si koobweeyya Vayahúudi vaansuule tuku. 12 Nookoona avo vaantu ^voovasaangirirya kwa viintu vyo twaalwa na kibawii, ngaari viichula vave mapachi. 13 Vanaviitu, Muluungu avaanirira sa muve húuru, sa jeyyo kari uhúuru waanyu undoovabweeyya muve na nkalo yo tuuba ufumo wa wuuntu waanyu wa uvi tuku, maa kaa, mündookiyyambirirya ko kiiyenda. 14 Miuro yoosi yakiimana kwa ulairiri umwi, “Mweende mwiiwaako ja ^vyeeene wiiyenda mweeneevyo.” 15 Maa kaa, kooni mookiikukira no kiitamikyá, mulaange neeja, kiimala muri nyuunyu kwa nyuunyu. 16 Haaha kiintu ^noovawiyiira ni iki, mündoolongoolwa ni Mutima Muija. Kooni muwéeyiirye jeyyo, si muri tuuba ufumo wa wuuntu waanyu wa uvi vii kaa tuku. 17 Ni kuvawiyiira niise jeyyo, sa vira ^vyeeene ufumo wa wuuntu waanyu wa uvi usáakaa, si viri ja ^vyeeene Mutima Muija asáakaa tuku. Na vira Mutima Muija ^asáakaa, si viri ja ^vyeeene ufumo wa wuuntu waanyu wa uvi usáakaa tuku. Mutima Muija na ufumo wa wuuntu vookiisiinda, sa jeyyo kari mündootumama yara ^moosaaka tuku. 18 Kooni moolongoolwa ni Mutima Muija, si muri isi ya Miuro tuku. 19 Haaha nteendo ja ufumo wa wuuntu wa uvi ni kiweerwii jiri, na ni iji, uhéngéeti, kosu, kuyeenda ja kúri, 20 kwiinamira vidabalaíyo, usavi, kwiikala ja kúri na nyaáu, wiitóoli, kumererya mati kiintu cha wiingi, nkalarí, kwiilaanga weemweene vii, kwiikera lukova, kuvuusha ulongo, 21 kivina, ureevi, vina jo kiisava na viintu vyíngi ^viifwíine na ivyo. Ni kavaluma niise kutu ja ^vyeeene nahumula

kavaluma kutu, vaantu ^vatámamaa nteendo ijo, si vari hokera chochoosi Utemii wa Muluungu tuku. 22 Maa kaa, ndiwa ja Mutima Muija ni, kweenda, kuva na cheeru, mwiikalo muija, kuyimirirya, wuija, kuboohya mutima, kuva vaantu vookiilaangiwa, 23 kuhola na kwiiyimirira. Kusiina mwiiro ^wakaan’ya muuntu adiire kundoobweeyya masáare aya tuku. 24 Vaantu ^vakundikaniwa na Kirisitu Yéesu, vaning’in’ya musalábii ufumo wa wuuntu waavo wa uvi, na uláku wa ufumo uwo. 25 Mutima Muija atuheera mwiikalo mufya, haaha tutuube ulongooli waachwe. 26 Tureke kwiivaa kipeembe bweete, tureke kundoowisaakula na tureke kwiiyonera kivina.

6 Vanaviitu, kooni mutáangire mwiiwaanyu atámamire uvi, haaha nyuunyu ^muri va mutimii, mumuhindule muuntu uwo kwa uholi. Maa kaa, mulaange neeja kari naanyu ji mayerwe tuku. 2 Mündookiyyambirirya ko kiiverekerá miriwa yaanyu, aho, kiiman’ya muri Miuro ya Kirisitu. 3 Sa muuntu yoyoosi ^iíyónaa yeeye ni kiintu, na kumba si kiintu tuku, uwo ni iikóovera vii. 4 Kira muuntu alaange neeja nteendo jaachwe mweeneevyo, aho, daha ari kwiivaa kipeembe kwa nteendo njija jira ^atámama. Maa kaa, kari iiryaanirirye na nteendo ja muuntu wiingi jira ^atámama tuku. 5 Sa kira muuntu sumula ari muriwa waachwe mweeneevyo. 6 Muuntu ^yookiindiwa isáare ra Muluungu, indoomugavira mukiindya waachwe vira viintu ^vyabooha ^yooturya. 7 Kari mwiikoovere tuku, Muluungu si abwéeyiriwaa berereesi tuku. Kira ^cheene muuntu yooahaanda, noo ari kuchwa. 8 Muuntu ura ^yootuuba ufumo wa wuuntu waachwe wa uvi, malwa ari ni uwo ufumo. Maa kaa, ura ^yootuuba Mutima Muija, uwo kuchwa ari nkaasu ya siku ^jisiina uhero. (aiðnios g166) 9 Sa jeyyo, kari tukatale kutumama nteendo njija tuku, kuchwa turi viintu viija mpiindi jo chwa ^jiri fika. 10 Sa jeyyo, mpiindi ^turi na nkalo, tavabweeyirye vaantu voosi wuija, na hasa viiviswi vara ^vamuruma Yéesu. 11 Laangi, nookaandika kwa lutalo lukaulu. Ni kaandika niise kwa mukono waani mweeneevyo. 12 Vaantu vara ^voovadoomererya mutwaalwe na kibawii, voosaaka jeyyo sa vanyemiwe ni Vayahúudi. Voobweeyya jeyyo, sa vadiire turikiriwa so variyula masáare ya inkwya ya Kirisitu musalábii. 13 Baa vara ^vatwaalwa na kibawii, si vakwáatyaa Miuro yoosi tuku. Kiintu ^voosaaka ni nyuunyu mutwaalwe na

kibawii sa viivae kipeembe sa kibawo mivirii yaanyu. **14** Niini si noosaaka kiintu cho kiivaira kipeembe tuku, aka tuku. Niini noosaaka niivaire kipeembe inkwya ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu musaláabii vii. Sa inkwya yaachwe, viintu vyoosi vya weeru si kiintu tuku kuri niini, na mwiikalo waani wa kali waning'iniwa musaláabii fuuru ukakwya hamwi ne. **15** Kutwaalwa na kibawii na kudiira twaalwa na kibawii si kiintu tuku. Kiintu cha kikomi ni kuumbwa ufya ni Muluungu. **16** Kwa vara ^vari tuuba kimáári iki, mwiikalo muuja na riiso ra wuuja ra Muluungu vive na avo vaantu voosi va Muluungu. **17** Kukiimikirirya, muuntu yoyoosi kari aanturikirye tuku, sa niini natiite nkoru muvirii waani so mutumamira Yéesu. **18** Vanaviitu, nduwo ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, ive na nyuunyu. Kikomi.

Vaeféeso

1 Baráwa ihi yafúmire kuri niini Paúli mutumwi [^]nasaawulwa ni Muluungu kwa kusaaka kwaachwe, sa ntumame marimo wa Kirisitu Yéesu. Ni kávaandikira niise nyuunyu vaantu va Muluungu [^]mwiikalaa múujii wa Eféeso, nyuunyu [^]muri vo kiilaangiwa kwa kukundikaniwa kwaanyu na Kirisitu Yéesu. **2** Nduwo na mwiikalo muuja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu na kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, jive na nyuunyu. **3** Aduumbwe Muluungu Taáta wa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. Yeeye atatalarya kwa kira ntálarya ya kuri weeru [^]isoónekanaa ko tukundikan'ya na Kirisitu. **4** De weeru yuumbwe, yeeye atusaawula tukundikaniwe na Kirisitu sa tave vaaja na si tung'úurirwaa mbere yaachwe. Kwa kusaaka kwaachwe, **5** Muluungu alongoola lamula kutubweyya vaana vaachwe kwa njira ya Yéesu Kirisitu. Abweyya jeyyo sa noo [^]vyeeene eeriwa mutima. **6** Haaha tumuduumba Muluungu kwa nkongojima ya nduwo yaachwe nkuulu, [^]ng'eene atukung'untira ko tweera Mwaana waachwe. Yeeye amweenda munumunu. **7** Muluungu atununuula kwa njira ya sakami ya Yéesu, noo kusea, atusea kwa mbavariri [^]vi wiitu wasírire. Ivyo vyoónekyya usúngaati wa nduwo yaachwe **8** [^]atukung'untira, kwa ukúulu wa tooti yaachwe na umanyi waachwe. **9** Yeeye avariya muryungu waachwe wa fuumbo kuri suusu [^]mweene [^]uviika keende aho kali. Uwo muryungu, uukiimikirirya ja [^]vyeeene asaaka kwa njira ya Kirisitu, **10** mpiindi [^]ajiviika [^]jiri kiimana. Bweyya ari viintu vyoosi vive isi ya wiimiriri wa Kirisitu, viintu [^]viri kurumwii na [^]viri aha weerwii. **11** Kuri Kirisitu, suusu Vayahúudi tabweyyiwa tave upaari, [^]tukasaawulwe ja [^]vyeeene yeeye ajáa asaaka, yeeye alámulaa kira kiintu ja [^]vyeeene iimya neeja mryungu yaachwe. **12** Abweyya jeyyo, sa suusu [^]tujáa va ncholo kukundikaniwa na Kirisitu, tave sa nkongojima ya Muluungu. **13** Haaha nyuunyu vaantu si [^]muri Vayahúudi, mwateera isáare ra kimáári, noo kusea, Masáare Maaja ya kulamuririwa kwaanyu. Na [^]mukamurume Yéesu Kirisitu, Muluungu sa oonekye nyuunyu ni vaachwe, avavikira mutooso wa Mutima Muuja, ura [^]iichuunga kavaheera. **14** Uwo Mutima Muuja, noo chamuhúnda cha upaari wiitu fura atununuule kamwi, tave vaantu vaachwe kwa duumbi ya nkongojima yaachwe. **15** Vanaviitu,

namudúumbaa Muluungu sa masáare ayo yoosi. Kei nateera kumuruma kwaanyu Yéesu Mweenevyoosi na [^]vyeeene mwaveenda vaantu voosi va Muluungu. Sa jeyyo, **16** si ninareka kumuduumba Muluungu sa nyuunyu tuku, mpiindi [^]noomuloomba Muluungu. **17** Nooloomba Muluungu wa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, yeeye [^]ari Taáta wa nkongojima, yeeye avaheere tooti na avataangye [^]vyeeene ari, sa mumutaange neejaneja. **18** Kei nooloomba miiso ya mitima yaanyu yakunukulwe sa mutaange kira [^]cheene mookiilaangya, na [^]cheene avaaniririra. Kiintu iki ni ura usúngaati wa upaari wa nkongojima [^]ihwáalarya, ura [^]avalaha vaantu vaachwe. **19** Kei mutaange laviro lwa Muluungu [^]vyeeene luri lukuulu munumunu kuri suusu [^]tamuruma. Laviro ulu lukuulu, noo lulura laviro lukuulu munumunu **20** [^]lweene Muluungu amufufurira Kirisitu. Kwa laviro lualo, amuviika mukonwii waachwe wa kulume, haantu ha laviro lukulukuulu kuri weeru [^]isoónekanaa. **21** Haaha, yeeye atiite laviro lukuulu mweeri ya wiimiriri na utemi woosi, na kira irina [^]rilúuswaa, si kuri weeru ihi vii tuku, maa kaa, baa kwa weeru [^]iri kuuja. (aión g165) **22** Muluungu amuheera Kirisitu wiimiriri wa viintu vyoosi. Aho, akamuviika kwa mpuka ya vaantu [^]vamuruma ave mwiimiriri wa viintu vyoosi. **23** Avo vaantu [^]vamuruma, ni maviri waachwe. Kei avo vakimikirirya marimo wa Yéesu, yeeye akiimikirirya kira kiintu kira haantu.

2 Mpiindi [^]jilóokire, mitima yaanyu ijáa yaakwya sa [^]vi waanyu na kumusiita kwaanyu Muluungu. **2** Mpiindi ijo, mwiikalaa uvii, mwatuubaa mavi ya ihi weeru, na mwariteereráa Irimu. Iro Irimu, noo riimiriraa mirimu mivi na ritumamaa mitimii ya vaantu si [^]vamutéeraa Muluungu. (aión g165) **3** Suusu voosi tujáa turi vamwi vaavo aho kali, tatuubaa uláku wa ufumo wa wuuntu wiitu wa [^]vi, takiimikirirya uláku na kusaaka kwa miryungu ya ufumo uwo. Naasu kwa ufumo wiitu, tatamanyirirya na imalwii ikari ra nkalari ya Muluungu ja avo viingi. **4** Maa kaa, Muluungu atiite usúngaati wa kulaanga na riiso ra wuuja. Na sa viintu atweenda munumunu, **5** na baa neembe tujáa twaakwya sa [^]vi wiitu, yeeye atuheera nkaas [^]akamufufule Kirisitu. Ni kwa nduwo ya Muluungu vii mwalamuririwa. **6** Kwa njira yo kundikaniwa na Kirisitu Yéesu, Muluungu atufufula na atuviika uko kuri weeru [^]isoónekanaa, hamwi na Kirisitu Yéesu. **7** Muluungu abweyya jeyyo,

sa kuri weeru ^yookuujja oonekye usúngaati wa nduwo jaachwe ^jisiina mihaka siku joosi. Yeeye atoonekya kuboohya uko ko tukundikan'ya na Kirisitu Yéesu. (aiōn g165) 8 Mwalamuririwa kwa nduwo ya Muluungu vii, kwa njira yo muruma Yéesu. Uko kalamuririwa, ufumo waachwe si nyuunyu tuku, maa kaa, kwafúmaa kwa Muluungu na ni kilungulungu cha bweete. 9 Kei, si kwa mirimo yaanyu tuku, sa muuntu yoyoosi adiire kwiivaa kipeembe. 10 Muluungu atumba suusu ufya kwa mikono yaachwe, na abweeyya jeyyo ko tukundikan'ya na Kirisitu Yéesu. Sa jeyyo, tutumame mirimo miija ^myeene Muluungu atwiimiriya neeja twitumame. 11 Haaha, nyuunyu ni vaantu si ^muri Vayahúudi kwa ufumo, mwaanirirwaa “si ^mwatwaalwa kibawii” ni Vayahúudi. Voovo viiyaniriraa “^vatwaalwa kibawii.” Kutwaalwa kibawii uko ni kwa maviri vii, na kwabwéeyiwa na mikono ya vaantu vii. 12 Kumbukiri mpihindi jira nyuunyu mujáa kuli na Kirisitu, kei mujáa mwakerwa kuli na vaantu va Muluungu noo kusea Viisiraéli. Nyuunyu mujáa musiina muhákwií ura Muluungu ^iichuunga kwa vaantu vaachwe tuku. Mwiikaláa aha weerwii baa cho kiilaangya tuku, na baa mujáa musiina Muluungu tuku. 13 Maa kaa, haaha kwa njira yo kundikaniwa na Kirisitu Yéesu, na kwa njira ya sakami yaachwe, mwaréetirwe na heehi na Muluungu, baa neembe mbere mujáa kuli ne. 14 Kirisitu areeta mwiikalo muja kuri suusu, Vayahúudi na vaantu si ^vari Vayahúudi. Atubweeyya tave kitoonge kimwi, akagirimula lukaande lo kwiisula, ulo ^lwatukeraa suusu. 15 ^Akatoole maviri waachwe, aseyya Miuro, ndairiri na tuuva jaachwe. Yeeye avaluman'ya Vayahúudi na vaantu si ^vari Vayahúudi vave kiintu kimwi ko valuman'ya na yeeye. Jeyyo, noo ^vyeeene abweeyya tave na mwiikalo muja. 16 Yeeye ahindula mwiikalo ura ^wasaambuka ukava ^wabooha wa vaantu va nkolo ijo iviri na Muluungu ko tweera musaláaba, na ura mwiikalo waavo wo kiikala ja kúri na nyaáu, ukulawa hara. 17 Yeeye Kirisitu uja akavariyula mwiikalo muja kwa vaantu si ^muri Vayahúudi, nyuunyu ^mujáa kuli na Muluungu na kei kwa Vayahúudi voovo ^vajáa va lukolo lwa Muluungu. 18 Jeyyo, kwa njira yaachwe, suusu voosi, Vayahúudi na vaantu si ^vari Vayahúudi, daha turi kutamany na kwa Taáta kwa njira ya Mutima waachwe. 19 Haaha nyuunyu vaantu si ^muri Vayahúudi, si muri vayeni tuku. Nyuunyu ni vaantu va Muluungu, noo kusea,

vaantu va nduu yaachwe. 20 Nyuunyu mwajeengwa mweeri ya mwaariryo ^waviikwa ni vatumwi na valáali na mutwe va Ijuva, ne Kirisitu Yéesu noo iweye ikulu ra kichurii ^rakwaata nyuumba. 21 Kuri yeeye Kirisitu, nyuumba yoosi yakwaataniwa neeja na indoojeengwa kuva Kaaya Njija kuri Mweenevyoosi. 22 Ko lumaniwa ne, baa nyuunyu ni jeengwa mwiise hamwi na viingi, mave haantu Muluungu ^iikalaa kwa njira ya Mutima waachwe.

3 Sa jei, niini Paúli ^nachuungwa munyololwii so vavariyurira Kirisitu Yéesu nyuunyu vaantu si ^muri Vayahúudi, noomulomba Muluungu. 2 Kikomi mwateera Muluungu aanviika nive mwiimiriri waachwe wo varyiula nduwo yaachwe kwaanyu. 3 Muluungu aanyonekya kwa njira ya wiivariyuli, ihi fuumbo yaachwe ya keende kali, ja ^vyeeene nalóngwiire kuvaandikira kwa ukufi. 4 ^Muri soma kira ^navaándikiire, taanga muri ^vyeeene namányire iyo fuumbo ya Kirisitu. 5 Fuumbo iyo si yakunukulwa kwa vaantu va mbyaala ^jalongoola tuku, ja ^vyeeene haaha fuumbo ihi yakunukulwa ni Mutima kwa vatumwi vaaja na valáali na mutwe va Ijuva. 6 Fuumbo ihi, noo ihi, kwa njira ya Masáare Maaja, vaantu si ^vari Vayahúudi ni vapaari hamwi na Vayahúudi na vaava maviri umwi. Kei ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu, vahókeraa kwiichuunga kwa Muluungu kura ^avaheera. 7 Muluungu kwa wavya wa nduwo yaachwe, aansaawula ntumame murimo wo varyiula Masáare Maaja. Aampeera ayo, kwa ngururu jaachwe nkuulu. 8 Baa neembe niini ndiri muduudi kulookya vaantu voosi va Muluungu, Muluungu aampeera nduwo yo tumama murimo uhu wo varyiula kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, usúngaati ^uhwáalarya wa Kirisitu. 9 Kei nimwavyiire pusu kira muuntu kimbiso iki ^chaviswa keende aho kali ni Muluungu. Yeeye uumba viintu vyoosi. (aiōn g165) 10 Haaha kwa njira ya mpuka ya vaantu ^vamuruma Yéesu, tooti joosi ja Muluungu jitaangwe kwa viimiriri voosi va kuri weeru ^isoónekanaa. 11 Muluungu atumama isáare iri ja ^vyeeene ajáa iimya neeja keende aho kali, na kukiimikirirya kwa njira ya Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu. (aiōn g165) 12 Haaha ko lumaniwa na Yéesu na kumuruma kwiitu, suusu tatiite kwiitema ko fika mbere ya Muluungu baa woowa tuku. 13 Sa jeyyo, noovaloomba kari musove mpiima sa uturikiri ^mweene nooturya sa nyuunyu tuku. Uturikiri uhu, woovaretera nyuunyu nkongojima kwa siku ^jisiina

uhero. **14** Sa jei, noochwaama mbere ya Muluungu Taáta, **15** yeeye noo ufumo wa nkolo joosi jaachwe ja uko kurumwii na ja weeru. **16** Noomuloomba avahere ngururu ko tweera Mutima waachwe mitimii yaanyu kwa usúngaati wa nkongojima yaachwe, **17** sa Kirisitu iikale mitimii yaanyu kwa njira ya kumuruma kwaanyu. Aho, kweenda kwaachwe kuvahere ngururu yo kiima neeja ja muti ^wabokerya miriri kamwi, na ja nyuumba ^yajeengwa mwaarirywii wa kweenda. **18** Jeyyo, nyuunyuna na vaantu voosi va Muluungu, muve na laviro lo taanga kweenda kwa Kirisitu ^vyeeene kwaliha, kwawariha, kwiingira naasii na ^vyeeene kwaambuka na mweeri. **19** Aho, taanga mari kweenda kwa Kirisitu, baa neembe si tari daha kukutaanga vyoovovyovyovo. Aho, mukiimane kwa kira kiintu, kwa ngururu ^jifúmaa kwa Muluungu. **20** Aduumbwe Muluungu, yeeye ^ari na ngururu jo tumama kulookya vira ^talóombaa au baa kwiiririka. Yeeye abwéeyaa jei ko tweera ngururu ^jitumamaa isii yiiswi. **21** Muluungu abweeyiriwe nkongojima kuri mpuka ya vaantu ^vamuruma Yéesu na kwa njira ya Kirisitu Yéesu, kwa mpiindi joosi ^jisiina uhéro. Kikomi. (aión g165)

4 Haaha, niini ^nachuungwa so mutumamira Mweenevyoosi, noovakalaamy mwiikale mwiikalo ^woónekyya kwaanirirwa kwaanyu. **2** Moosaakwa mündookiikiimya na isi na mutuele. Mündootuurya mitima na mündookiivereka nyuunyuna kwa nyuunyuna ko kiyyenda. **3** Manyiki kukwaata neeja kura kava kwaanyu kiintu kimwi, kura ^mwaheewa ni Mutima muja. Mündoobweeya jeyyo kwa mwiikalo muja. **4** Kwatiite maviri umwi na Mutima umwi, ja ^vyeeene mwaanirirwa ni Muluungu muve na kwiilaangya kamwi. **5** Kei kwatiite Mweenevyoosi umwi, kumuruma kamwi, ubatíiso umwi, **6** na Muluungu umwi. Yeeye ni Taáta wa voosi. Yeeye ni mweeri ya kira kiintu ari, na kutweera kira kiintu na kuri kira kiintu. **7** Maa kaa, kira muuntu umwi umwi kuri suusu, aheewa wuuya kwa kipfimo kwa kuboohya inda kwa Kirisitu. **8** Noo ^chooreka Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Yeeye ^akaambuke na kurumwii, anyahira vaantu ^vachuungwa, akavaheera vaantu vaachwe kilungulungu.” **9** Haaha isáare iri “^akaambuke na kurumwii,” ni che raluusa? Noo kusea, Kirisitu ajáa akiima na kuri weeru. **10** Yeeye ura ^akiima na isi, noo ^aambuka na mweirimweeri kulooka kurumu joosi. Abweeya jeyyo, sa ameme

weeru yoosi. **11** Yeeye noo avaviika vamwi vave vatumwi, vamwi vave valáli na mutwe, vamwi vave vavariyuli Masáare Maaja, vamwi vave valongooli na vakiindya va vaantu ^vamuruma Yéesu. **12** Murimo wa avo voosi ni kuviimya neeja vaantu voosi va Muluungu, sa vatumame murimo wo jeenga maviri wa Kirisitu **13** furu tave kiintu kimwi kuri kuruma kwiintu na kumutaanga Mwaana wa Muluungu. Tave takangaala, na tufikire kukiimana kwa Kirisitu mweeneevyo, **14** sa tudiire kuva ja vasinga ^veene vatwáalwaa na kuu na kuu ni ukiindya ^wiisimiresimire. Noo kusea, vakiindya va uloongo si vari tukoovera kwa ukwaata na uweere waavo tuku. **15** Kiri vyoova jeyyo, suusu tukwaatye kikomi ko kiyyenda, sa tukule kwa kira kiintu na tumufikire Kirisitu, yeeye ^ari mutwe wa vaantu ^vamuruma. **16** Kiri yeeye viintu vyoosi vya maviri vyakandikwa, vyakwaata ko tweera makwári. Aho, kwa nyambirirya yaachwe, maviri woosi wakúlaa ko kiyyenda na kuu kira kiintu cha maviri chootumama murimo waachwe. **17** Haaha, kwa wiimiriri wa Mweenevyoosi ni kavalairirya niise, kari mündookiikala ja vaantu si ^vamuruma Muluungu tuku. Avo viikalaa ko tuuba miryuungu yaavo ^yasaambuka. **18** Vaantu avo miryuungu yaavo yiingira kilwiirya na vakerwa kuli na nkaasu ya Muluungu, sa ukoókoyo waavo na so fafya mitima yaavo. **19** Vaantu avo vasiina soni tuku. Mirimo yaavo ni kuyeenda ja kúri no tumama kira kosu. Ivyo noo viintu si ^viikínkimaa. **20** Maa kaa, nyuunyuna si mwiikiindya masáare ya Kirisitu jeyyo tuku. **21** Nyuunyuna mwateera masáare yaachwe na mwakiindiwa kimári ^kiri kuri Yéesu. **22** Mwakiindiwa kureka njira yaanyu mbi, na kureka wuuntu waanyu wa kali. Wuuntu uwo, wasáambulwaa ni uláku waachwe ^ukóoveraa. **23** Kei mwiikiindya kavalandula miryuungu yaanyu ive mifya. **24** Haaha, ivikiri wuuntu mufya ^mweene wuumbwa wiifwaane na Muluungu. Wuuntu uwo, wiifwaana ne kwa uwoloki wa kikomi, na wuja ^ufúmaa kuri kimári. **25** Haaha mureke kulúusa uloongo. Kira umwi waanyu andoolúusa kimári kwa mwiiwaachwe sa suusu voosi tari viintu vya maviri umwi wa Kirisitu. **26** ^Mari kalala, kari murekere nkalari yaanyu ivabweeyye mutumame uvi tuku. Mwaasu kari ukutumire na mukaari na nkalari tuku. **27** Kari mariheere Ikúulu ra Mirimu Mivi nkalo tuku. **28** Ura ^iívaa, areke kwiiva, atumame murimo muja kwa mikono yaachwe sa ave na kiintu cho vaheera vara

^vakeehekerwa. 29 Kari mavi yafume kuri nyuunyu tuku, maa kaa, maaja vii yara ^yari vajeenga viingi kwa kira ^voosaaka sa yave kunáálo kwa vara ^vooyateera. 30 Kari mundoomoon^ya usuungu Mutima Muija wa Muluungu tuku, yeeye noo ^avavaa mutooso sa siku ya ununuuli. 31 Haaha fweiti na kuli kuhumba, nkalari, kukorera nkalari, kwiitoola, kulongowererya na kira uvi. 32 Mundookiilaanga, muboohye mitima na muve na mbavariri nyuunyu kwa nyuunyu. Mundookiisea yasirire kwa mbavariri ja ^vyeeene Muluungu avasea yasirire kwa njira ya Kirisitu.

5 Sa jeyyo, mutuubiriryi Muluungu sa nyuunyu muri vaana vaachwe ^aveenda munumunu. 2 Mweende vaantu voosi mpiindi joosi, ja ^vyeeene Kirisitu atweenda, akiitoola sa suusu, akakwya ja mpóryo ^iri na iriira ^rabooha kwa Muluungu. 3 Maa kaa, masáare ya uhanguti, kosu yoyoosi na kudira kwiinkima kari vindooluusa kuri nyuunyu tuku, sa viintu ivi si vyasaakwa kwa vaantu va Muluungu tuku. 4 Kei kari mundooluusa masáare ya soni, masáare ya kikoókoyo na ya berereesi tuku, sa masáare ayo yaviha kwa vaantu va Muluungu. Maa kaa, mundoomudumba Muluungu mpiindi joosi. 5 Sa mwataanga kikomi viintu ivi, muhanguti, muantu ^abwéeyaa kosu, vaantu si ^viikinkimaa, noo kusea vaantu ^vínamiraa vidabalaíyo, vaantu ja avo, si vari hokera Utemi wa Kirisitu na wa Muluungu vii kaa tuku. 6 Viintu ja ivi noo vibwéeyaa nkalari ya Muluungu ikorera kwa vara si ^vamutéeraa. Jeyyo kari mukoooverwe na masáare matuhu ya muantu yoyoosi tuku. 7 Kari mudoova hamwi na vaantu ^vatámamaa ayo tuku. 8 Hara kali, nyuunyu ni kilwiiryi mujáa. Maa kaa, haaha nyuunyu ni kiweeru so lumaniwa na Mweenevyoosi. Mundookiikala ja vaana va kiweeru. 9 Ni luusa niise jeyyo, sa kiweeru charéetaa ndiwa ^jabooha, noo kusea, wuija woosi, mwiikalo wa uwoloki na kimáári. 10 Sa jeyyo, mudoosaakira yara ^yamweéryaa mutima Mweenevyoosi. 11 Kari mudoosaangirira kutumama nteendo ja kilwiiry ^jisiina kunáálo tuku, maa kaa, mudoopuusa nteendo ijo kiweerwii. 12 Kikomi ni soni baa kulusa nteendo jira ^vatámamaa kimbiso vaantu si ^vamamányire Muluungu. 13 Maa kaa, kooni nteendo ijo joosi javiikirwe kuri kiweeru, koonekana jiri pwaa, sa murikwa jiri ni kiweeru. 14 Sa kira kiintu ^choonekanaa, chavíjaa kiweeru. Noo ^chooreka vyaluusa, “Inuka weewe ^ulaala, fufuka fuma inkwyii,

na Kirisitu kukumirika ari.” 15 Sa jeyyo, haaha, mulaange neeja mwiikalo waanyu, kari mundookiikala ja vaantu ^vasiina tooti tuku, kiri vyoova jeyyo, mundookiikala ja vaantu ^vari na tooti. 16 Kira mpiindi mundootumamira kureeta kunáálo, sa mpiindi iji ni mbi. 17 Sa jeyyo, kari muve vakoókoyo tuku, maa kaa, mundootaanga yara Mweenevyoosi ^yoosaaka mundootumama. 18 Kari mudooreeva diváai tuku, sa ureevi wasáambalaa mwiikalo wa muantu. Maa kaa, nyuunyu moosaakwa mumeme Mutima Muija. 19 Jeyyo, mundooluusa nyuunyu kwa nyuunyu kwa sabúuri, chíimbo na kilumba cha mutimii, kunu moomwiimbira no mudumba Mweenevyoosi mitimii yaanyu. 20 Siku joosi mundoomudumba Muluungu Taáta kwa kira kiintu kwa irina ra Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. 21 Mundookiima na isi kari nyuunyu kwa nyuunyu sa moomunyemya Kirisitu. 22 Nyuunyu vaki, mwiikiimye na isi kwa valume vaanyu ja ^vyeeene mwamunyemyaa Mweenevyoosi. 23 Sa mulume ni mutwe wa muki waachwe ja ^vyeeene Kirisitu ari mutwe wa mpuka ya vaantu ^vamura, noo kusea muviri waachwe, ne noo Mulamuriri waavo. 24 Ja ^vyeeene mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu viikiimya na isi ya Kirisitu, baa nyuunyu vaki mwiikiimye na isi ya valume vaanyu kwa kira kiintu. 25 Naanyu valume, veendi vaki vaanyu ja ^vyeeene Kirisitu iiyenda mpuka ya vaantu ^vamura, yeeye iitoola akakwya sa vaantu ^vamura. 26 Abweeyya jeyyo, sa avabweeyye muve vaaja kunu yooavajirula ko vooyya kwa maaji isáarii raachwe. 27 Abweeyya jeyyo, sa yeeye iiretere mpuka ya vaantu ^vamura ^vari na nkongojima, vasiina lukwaalo, baa kei vasiina mareka, baa rimwi ^riri ja ayo tuku. Kiri vyoova jeyyo, vave vaaja na si ^vang^úurirwaa. 28 Viivyo, valume voosaakwa vaveende vaki vaavo ja ^vyeeene veenda miviri yaavo. Ura ^eenda muki waachwe, iiyenda yeemweene. 29 Kusiina muantu ^uusuula muviri waachwe mweenevyo tuku, yeeye uhéeraa chóorya na ukwáataa neeja. Viivyo noo ^vyeeene Kirisitu abwéeyaa kwa mpuka ya vaantu ^vamura, 30 sa suusu tiri viintu vya muviri waachwe. 31 Masáare ^Yari Mpeho yalusa, “Sa jeyyo, muantu mulume avarékaa vala íyo na taáta waavo, akava kiintu kimwi na muki waachwe, novo vaviri kuva vari muviri umwi.” 32 Masáare aya yatiite fumbo nkulu, maa kaa, niini ni luusikira niise masáare ya Kirisitu na mpuka ya vaantu ^vamura. 33 Maa kaa, baa

nyuunyuni ni kuvawuyira niise, kira muuntu amweende muki waachwe ja ^vyeeene iyenda, na muki kari areke kumunyemya mulume waachwe tuku.

6 Naanyu vaana, mundoovateera vavyiiri vaanyu kwa kura kava kiintu kimwi na Yeesu Mweenevyoosi, sa kubweeyya jeyyo ni uwoloki. **2** “Uendoovanyemya vala taata na iyo waanyu.” Uhu, noo ulairiri wa ncholo ^uri na kwiichuunga ^kweene Muluungu asea, **3** “Sa jeyyo, turya uri ntalarya na wiikale myaaka ^iri foo kuri ihi weeru.” **4** Naanyu vala taata, kari mudoovasaakula vaana vaanyu tuku, kiri vyoova jeyyo, vareri ko vawolola mwiikalo waavo na kwa ukiindya wa Mweenevyoosi. **5** Naanyu vatamwa, mave na matu kwa veenenyumba vaanyu va kiwuntu kwa nyemi na ko tetema, kwa mutima woosi ja ^vyeeene mumutamiraa Kirisitu. **6** Kundoobweeyi jeyyo mpiindi ^voovona vii tuku, sa vavadamirire, maa kaa, mudootumama jeyyo ja vatamwa va Kirisitu, mudoobweeyya jeyyo fuma mitimii ja ^vyeeene Muluungu asaaka. **7** Mudootumama kwa mutima woosi, ja moomutamikira Mweenevyoosi, na si muuntu tuku. **8** Kumbukiri, kira muuntu ura ^abweeyaa vyabooha, ave mutamwa au muuntu ^ari huuru, hokera ari kilungulungu chaachwe fuma kwa Mweenevyoosi. **9** Na nyuunyuni veenenyumba, kwa njira yiyo, mudoovabweeyirya vyabooha vatamwa vaanyu, na kari mudoovavumba tuku. Kumbukiri mwatiite Mweenevyoosi umwi, na ni yeeye ^ari kurumwii, yeeye si asinanalaa tuku. **10** Kukiimikirira, noosaaka mufafe na muhokere ngururu fuma kwa laviro lwa Mweenevyoosi. **11** Haaha, sumuli mata yoosi yo lwiira nkoondo ^mooheewa ni Muluungu, sa mudahe kukitira miryungu mivi ya Ikuulu ra Mirimu Mivi. **12** Sa nkoondo yiitu si yoolwa na vaantu tuku, maa kaa, nkoondo yiitu ni yoolwa na mirimu mivi, milwi nkoondo ya kuri weeru ^isoonekanaa, ngururu na laviro lwa viimiriri va ihi weeru mbi. (aion g165) **13** Sa jeyyo, sumuli mata yoosi ^mooheewa ni Muluungu sa mudahe kusiindana siku mbi ^iri kuuja. ^Muri humula kulwa, mwiime neeja. **14** Jeyyo, imi neeja, na kikomi kive ja lukova ^lwiimutirwaa hirii ni mulwi nkoondo, na uwoloki ave ja ngawo ^yivikirwaa ni mulwi nkoondo kipeembii sa ikitire miiwi. **15** Mpiima yo varyula Masaa Maaja ya mwiikalo muja ive majewii yaanyu. **16** Hamwi na ivyo, kumuruma Yeesu ive ngawo yaanyu, sa mudahe rimya miiwi ya

mooto ya ura Muvi. **17** Kulamuririwa kave ja kofa ya chuuma ya mulwi nkoondo ^iivikira mutwii, na isaa ra Muluungu mukwaatirire mukonwii ja nyaasuka ^mooheewa ni Mutima Muja. **18** Mpiindi joosi na kwa kira kuloomba, mudoooloomba Muluungu kwa ngururu ja Mutima Muja. Hamwi na ayo, mukeeshe mpiindi joosi, kuu moovaloombera kwa uyimiriri vaantu voosi va Muluungu. **19** Mudoookuumombera baa niini sa kira ndiri chungula malomo, mpeewe masaa yo lusa sa ndahe kuvaryula fuumbo ya Masaa Maaja ko kiitema. **20** Niini ndiri mutumwi wa ayo Masaa Maaja na noo ^chooreka ndiri muyololwii. Jeyyo noomeri kwa Muluungu sa ndahe varyula ko kiitema ja ^vyeeene yasaakwa. **21** Tikiko mwaaniitu, na mutumami wo kiilaangiwa kwa kura kukundikaniwa na Mweenevyoosi, niini namweenda maatuku vii. Yeeye vawuyira ari kira kiintu sa mutaange masaa yaani na kira ^nootumama haaha. **22** Namutumire na kuri nyuunyuni sa isaa iri, nyuunyuni mutaange masaa yiiswi na avahere mutima. **23** Vanaviitu, mwiikalo muja, kwiyaenda na kumuruma Yeesu, ^kwafumaa kwa Muluungu Taata na kwa Yeesu Kirisitu Mweenevyoosi, kave na nyuunyuni. **24** Nduwo ya Muluungu ive na vaantu voosi ^vamweenda Mweenevyoosi wiitu Yeesu Kirisitu kwa kweenda si ^kusiraa.

Vafilipi

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Paúli na Timotéoo, vatámami va Kirisitu Yéesu. Toovaandikira nyuunyu vaantu va Muluungu ^mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu, ^mwiikalaa múujii wa Filípi baa na viimiriri vaanyu na vaambiriryi vaanyu. **2** Nduwo na mwiikalo mwaaja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu na kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, jive na nyuunyu. **3** Noomudumba Muluungu waani kira mpiindi ^ndiri vakumbukira nyuunyu. **4** Kira siiku namulóombaa Muluungu ndiri na cheeru sa nyuunyu voosi, **5** sa nyuunyu mwaava vaambiriryi vaani vo kaarya Masáare Maaja keende siku ya ncholo fuuru isiku. **6** Niini namányire kikomi, Muluungu yeeye ^aanda murimo mwaaja mitimii yaanyu, kuukiimikirirya ari murimo hwo siku ira Yéesu Kirisitu ^ari kuuja. **7** Ni uwoloki niini kwiiririkana jei sa nyuunyu, sa ni mutimii waani muri. Mwahókeraa nduwo ya Muluungu hamwi na niini mpiindi ^ndiri mnyololwii na mpiindi ^naviviriraa na noonekyaa kikomi cha Masáare Maaja. **8** Muluungu amányire ^vyeeene naveenda munamunu na ^vyeeene ndiri na mpiima ya Kirisitu Yéesu kuri nyuunyu. **9** Kuloomba kwaani ni uku, moongererye kwienda nyuunyu kwa nyuunyu, na muve na tooti na umanyi, **10** sa mdahe saawula viintu vira ^vyabooha. Aho, kwa muri uteréere, na vaantu si ^vang'uurirwaa fuuru siku Yéesu Kirisitu ^ari hinduka, **11** kunu mwamémire ndiwa ^jifúmaa kuri uwoloki ura ^ufúmaa kuri Yéesu Kirisitu sa nkongojima na dambi kwa Muluungu. **12** Haaha noosaaka vanaviitu mutaange yara yoosi ^yafumira kuri niini, ayo yaambiriirye kwaarya Masáare Maaja. **13** Sa jeyyo, valukaluka voosi va mutemi Kaisári na vaantu viingi voosi va aha, vatáangire nachuungwa sa namutámamiraa Kirisitu. **14** Na sa kaviikwa kwaani mnyololwii, vaaniitu ^vari foo vamutámamiraa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi, viitémire kulusa isáare ra Muluungu baa woowa tuku. **15** Kimaari, vamwaari vamwi ^voovariyula masáare ya Kirisitu kwa kivina na wiitóoli. Baa neembe ni jeyyo, vamwaari viingi ^vaváryulaa kwa wwaaja. **16** Ava vatámamaa jeyyo kwa mutima wo kweenda, na vamányire niini mwaari kunu mnyololwii, sa nduuse Masáare Maaja ya Yéesu ni kikomi. **17** Maa kaa, avo ^vari na kivina, vaváryulaa masáare ya Kirisitu kwa mryuungu iyo sa vaduumbwe ni vaantu. Voovo voosaaka koongererya uturikiri waani mpiindi jii

^ndiri mnyololwii. **18** Baa jeyyo, che kisáambukire? Laanga, masáare ya Kirisitu yoovariyulwa, ive ni kwa mutima muvi au kwa mutima wa kikomi. Sa kiintu iki, niini tuuba ndiri kuvyeenda. Hii, tuuba ndiri kuvyeenda, **19** sa namányire kwa kulusika kwaanyu na Muluungu na kwa nyambirirya ya Mutima Mwaaja wa Yéesu Kirisitu, lamuririwa ndiri. **20** Ni kiilaangya niise, si ndiri kooni soni kwa njira yoyoosi tuku. Tuuba ndiri kwiitema na Kirisitu tuuba ari bweeyirirwa nkongojima muvirii waani, ive ni kwa nkaasu au kwa inkwya. **21** Sa kwaani, kwa mooyo ni kumutamamira Kirisitu na kukwya ni kunáalo. **22** Kooni ndiri tuuba kwa mooyo muvirii uha, tuuba ndiri tumama murimo uri na kunáalo nkulu. Si nootaanga nsaawule kirikwi tuku. Kwa mooyo baka kukwya. **23** Viintu ivi viviri vyookuunduta. Noosaaka ndooke, nkiikale na Kirisitu, na ivyo noo vyabooha maatuku vii. **24** Maa kaa, sa nyuunyu, ni vyabooha nchaale ndiri mooyo muvirii uha. **25** Isáare iri ni ra kikomi, sa jeyyo, namányire kwa ndiri mooyo hamwi na nyuunyu, sa mukule kwa kura kuruma kwaanyu na muvyeeende kumuruma Yéesu. **26** ^Ndiri kwa hamwi na nyuunyu, kuvyeenda muri maatuku vii sa Kirisitu Yéesu kwa ari aanyambiriirye niini mpindake na kwaanyu kei. **27** Kiintu kikulu, mwiikalo waanyu uve ja ^vyeeene Masáare Maaja ya Yéesu Kirisitu yalusa. Na kooni ndiri kuuja no valaanga au kooni si ndiri kuuja, nkindooteera na nkindooteanga mwatuuba kiima neeja, muri na mryuungu umwi na muri mutima umwi, kunu mookiisiinda sa kuruma kwa Masáare Maaja. **28** Kari mundoovoofa vavi vaanyu tuku, maa kaa, mwiiteme. Ihi koonekya iri kuri voovo ni tamanya viise noo malwa, maa kaa, nyuunyu lamuririwa muri ni Muluungu. **29** Sa nyuunyu si mwaheewa nduwo yo muruma Kirisitu vii tuku, maa kaa, baa nduwo yo turikiriwa sa yeeye. **30** Ayo ^moolwa noyo, noo ayo baa niini ^naalwíjaa noyo, ja ^vyeeene moona. Kei baa haaha teera mwiise mwaari nootuuba kulwa noyo.

2 Eri, mwiikalo waanyu wo va kiintu kimwi na Kirisitu vaheera wiise mutima wuu? Eri, kaveenda kwaachwe kuvatuurya kwiise mitima wuu? Eri, ni kiintu kimwi muri na Mutima Mwaaja wuu? Laangwa mwiise kwa riiso ra wwaaja ni Kirisitu wuu? **2** Kooni viri jeyyo, kumbweeyya muri nive na cheeru munamunu kwa nyuunyu kwa na mryuungu

umwi, kweenda kumwi, kuva kiintu kimwi mutimii na kuva na tooti imwi. **3** Kari mundaobweeyya kiintu ko viihya inda tuku. Kari mundaokiivaa kipeembe tuku. Maa kaa, mwiikiimye na isi, kira muuntu yoomunyemya wiingi na moovona wiingi vabooha kulookya nyuunyu. **4** Kari kira umwi waanyu indoolaanga masáare yaachwe vii tuku, maa kaa, kira umwi waanyu andookiiririkana kavaambirirya wiingi. **5** Miiririkano yaanyu ive i'ira Kirisitu Yéesu ájáa noyo. **6** Yeeye baa neembe ufumo waachwe ni Muluungu, si oona kura kuva Muluungu, ni kiintu cho namatira tuku. **7** Maa kaa, iibweeyya ja kiintu ákisiina, aava ja mutámwa, avyaalwa ja muuntu. **8** Akave na ufumo wa muuntu, akiikiimya na isi, akaruma kukwya, inkwya yo vairirwa misumári musaláabii. **9** Sa jeyyo, Muluungu amwiinula munumuuntu, na amuheera irina áralooka marina yoosi. **10** Sa kwa irina ra Yéesu, kira kiúumbe kurumwii na kuri weeru na Ntarii, kichwaame mbere yaachwe, **11** na kira lurimi lulúuse, Yéesu Kirisitu ni Mweenevyoosi, kwa nkongojima ya Muluungu Taáta. **12** Vijeengi vaani naveenda munumuuntu. Haaha, ni matu mujáa kuri niini siku joosi mpiindi ánjáa kwaanyu na baa mpiindi ándiri kuli na nyuunyu. Viivyo tuubi kutumama viintu ávyoónekyya Muluungu avalamurirya, kuuu mookoofa no tetema. **13** Sa ni Muluungu áyootumama isii yaanyu, yeeye noo yoovaheera mpiima na ngururu yo tumama yara ámeene yoosaaka yatumamwe. **14** Tumami viintu vyoosi baa kung'uula no kwiiruta ndihi tuku. **15** Muve vaana va Muluungu, si mung'úurirwaa na musiina uvi. Kei muve vaantu ámusiina lukwaalo, mpiindi iji ámookikala kati na kati ya vaantu va haaha ávamema uvi na ávasaambuka. Kati na kati ya avo vaantu, nyuunyu muve ja kiweeru ákimúrikiraa weeru. **16** Kei mukwaatyé isáare ra nkaasu, sa siku Kirisitu áari hinduka, niiteere mwerere sa murimo ánatumama ko manyika kuri nyuunyu, na noone si naturikira bweete tuku. **17** Baa kooni nkaasu yaani yootoolwa ja mpóryo ya choonywa mweeri ya mpóryo ya kuruma kwaanyu, niini na cheeru ndiri, na navyeéndire hamwi na nyuunyu voosi. **18** Viivyo nyuunyu moosaakwa muveende na muve na cheeru hamwi na niini. **19** Haaha nookiilaangya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi kooni ari vyeenda, mutuma ndiri Timotéeo siku ájookuúja aha mbere, uuje na kwaanyu, sa áari hinduka, neeriwe mutima ni sáare ja mwiikalo waanyu. **20** Sa niini nsiina muuntu wiingi

ávaláangaa ja yeeye tuku. **21** Wiingi ni volwa vii na masáare yaavo, na si yara ya Yéesu Kirisitu tuku. **22** Maa kaa, nyuunyu veeneevyo mwamányire kikomi ávyeeene Timotéeo iima neeja. Yeeye atámamaa na niini murimo wo varyiula Masáare Maja ja mwaana na taáta waavo. **23** Haaha kiilaangya niise nimutume na kwaanyu chaangu, ándiri taanga vii ácheene kiri fumira kuri niini. **24** Naani nookiilaangya kuri Yéesu Mweenevyoosi, rekerwa ndiri, na kuuja ndiri na kwaanyu siku jiji vii ájookuúja aha mbere. **25** Nookoona ni vyabooha nimutume Epafuradito na kwaanyu. Yeeye ni mwaaniitu ámuruma Yéesu, kei ni mutumami na mulwi nkoondo mwiwaani. Na nyuunyu mwamutuma ji aampeere nyambirirya mpiindi iji niini ánoosaaka nyambirirya. **26** Ni kumurekera niise ahinduka sa atiite mpiima maatuku vii yo voona, na kei avisuula ákataange nyuunyu mwateera ájáa alwaala. **27** Kimaari ájáa alwaala kende akwe. Maa kaa, Muluungu amulaanga na riiso ra wuuja na si yeeye vii tuku, baa niini, sa ndiire kuvisuula mweeri ya kuvisuula. **28** Sa jeyyo, noo áchooreka noomanyika kumutuma na kwaanyu, sa ámuri moona kei muveende. Na niini nseyiyiwe kuvisuula kwaani. **29** Muteengyi na cheeru, sa yeeye ni mwiwaanyu kwa kura kumuruma Yéesu Mweenevyoosi, na muuntu áari ja yeeye, mundaomunyemya. **30** Yeeye ájáa asengerera kukwya sa murimo wa Kirisitu. Yeeye ájáa aviika nkaasu yaachwe nemwiinemwii sa afikye nyambirirya áng'eene nyuunyu mwasiindwa fikya sa viintu mwiikalaa kuli.

3 Haaha ee vanaviitu, vyeendi kuri Yéesu Mweenevyoosi. Niini si ndiri katala kuvaandikira masáare yara ánahumula kuvaandikira tuku, sa masáare ayo, kiimirira yari kumuruma kwaanyu Kirisitu. **2** Laangi neeja ijo kúri, vatumami vavi, vara ávakwaatya kutwaala vaantu na kibawii. **3** Sa suusu átamwiinamiraa Muluungu kwa Mutima wa Muluungu, suusu noo kikomi tatwaalwa na kibawii. Suusu twiivaa kipeembe sa Kirisitu Yéesu na tamwiilángyaa. Suusu kwiilaangya kwiitu, si kuri kuri maviri tuku, **4** baa neembe niini ndiri daha kwiivaa kipeembe sa masáare ya maviri waani. Kooni muuntu yoyoosi yookoona atiite nteendo ja maviri jo kiivaira kipeembe, niini nadaha munumuuntu. **5** Niini natwaalwa na kibawii mpiindi ánjáa na siku inaanii vii. Niini ndiri Mwiisiraéli fuma lukolo lwa

Bénjamini, na ndiri Mweeburanía wa Vaeburanía. Ko kwaatya Miiro, niini nijáa ndiri Mufarisáayo. **6** Niini namanyikáa maatuku vii kutumama yara ^niiseáa noo Muluungu eenda, na sa jeyyo, naturikirya mpuka ja vaantu ^vamuruma Yéesu maatuku vii. Na kuri uwoloki ^utóorekaa kwa Miiro, nijáa si nang'uurirwáa tuku. **7** Maa kaa, yara yoosi ^noonáa ni kunáálo kwaani, haaha nooyavala ni mukube sa Kirisitu. **8** Na si ayo vii tuku, haaha nookoona masáare yoosi ni mukube ^ndiri yayaanirirya na kunáálo nkulu munumunu yo mutaanga Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi waani. Sa yeeye, napata mukube wa masáare yoosi, na nayavala ayo ja kosu sa nimuturye Kirisitu, **9** na nkundikaniwe ne. Niini si noosaaka noonekane uwoloki ja ^vyeeene Miiro yasea tuku, maa kaa, nive uwoloki ko muruma Kirisitu. Kwalwa uko, kwafúmaa kwa Muluungu na ni ko muruma Kirisitu. **10** Niini noosaaka nimutaange Kirisitu na ngururu ya kufufuka kwaachwe. Noosaaka nive kiintu kimwi uturikirii waachwe, na noosaaka niifwaane ne inkwyii yaachwe. **11** Aho, siku iyo, nive umwi wa vaantu vara Muluungu ^ari vafufula. **12** Niini si noosea nahúmwiire turya ayo tuku, au nahúmwiire kiimaniwa tuku, maa kaa, nootuuba manyika sa nturye kira ^cheene Kirisitu Yéesu aankwaatira. **13** Vanaviitu si noosea nahumula kwaatya ayo tuku. Maa kaa, nootumama kiintu kimwi, nareka kwiiririkana yara ^yalooka, na noomanyika kufikira yara ^yari mbere. **14** Mwaari noomanyika kukurika sa nfikire kira kilungulungu cha kurumwii cho siinda ^cheene Muluungu yootaanirira ko tweera kava kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu. **15** Sa jeyyo, suusu ^twiima neeja kuri kumuruma Yéesu, tasaakwa twiirumire masáare aya. Na kooni mookiiririkana ^viisimire, Muluungu vakunukurira ari kuhon'ya kwaanyu. **16** Kiintu cho kwaatya haaha, toosaakwa tutuube mwiikalo wiitu ura ^mweene Muluungu ahumula kutoonekya. **17** Vanaviitu, moosaakwa mundootubirirya mwiikalo waani. Kei moosaakwa mundookiikiindya kwa vaantu ^vatúubaa mwiikalo wiiswi, sa mutuubirirye viraviriira mwiikalo waavo. **18** Sa ja ^vyeeene nahumula kuvawyiira isáare iri ^kari foo, na haaha ni hindukira niise kuvawyiira na miisoori yookiika miiswii yaani. Ni kuvawyiira niise, vaantu ^vari foo mwiikalo waavo ni ja vavi va masaláaba wa Kirisitu. **19** Kukiimikirirya kwa vaantu ava ni imalo, muluungu waavo ni inda jaavo, na nkongojima jaavo ni viintu vya soni, na miiririkano jaavo ni viintu vya

weeru. **20** Suusu miitu ni kurumwii kwa Muluungu. Na suusu toowoojera na mpiima kuhinduka kwa Mulumuriri wiitu Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi fuma kurumwii. **21** Yeeye kwa ngururu jaachwe valandula ari miviri yiitu ^iri teketeke, na iibweeeye yiifwaane na miviri waachwe wa nkongojima. Kwa ngururu jiijo, viika ari viintu vyoosi vive isi ya wiimiriri waachwe.

4 Haaha, vanaviitu, niini ndiri na mpiima maatuku vii yo voona. Niini naveenda maatuku vii. Nyuunyuni ni cheeru chaani, na itáaji raani ^naheewa sa murimo ^natumama. Haaha mwiime neeja kuri kumwiilaangya Yéesu Mweenevyoosi. **2** Noovakalaamy Eudía na Sintíike vave kiintu kimwi. Sa viintu muri va Yéesu Mweenevyoosi, marikiryi kudíira kwiiteerwa kwaanyu. **3** Nookuloomba weewe ^uri mwaaniitu wa kikomi ^tutúmaman'yaa, uvaambirirye avo vaantu vaki vaviri sa vandookiiteerwa. Avo vaviri vamanyaikáa maatuku vii kutumama hamwi na niini, mpiindi ^tavariyuláa Masáare Maaja. Vatumamáa hamwi na Kileméenti, na vatumami viingi voosi. Marina yaavo yamwaari kitáabwii cha nkaasu. **4** Ivi na cheeru siku joosi, sa mwakundikaniwa na Yéesu Mweenevyoosi, kei ivi na cheeru. **5** Kuhola kwaanyu kutaangikane kwa vaantu voosi. Mweenevyoosi ni heehi ari. **6** Kari mwiiturikirye kwa kiintu chochoosi tuku, maa kaa, kwa kira kiintu, ilombooli na muloombi Muluungu kunu moomudumba. Vira viintu ^moosaaka, vitwaali vitaangikane kwa Muluungu. **7** Na mwiikalo mwa ja wa Muluungu ura ^walooka miryungu yoosi, laangirirya uri mitima yaanyu na miryungu yaanyu kava iri kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu. **8** Haaha vanaviitu, kiintu kimwi cho kiimikirirya, mukwaatye masáare yoyoosi ya kikomi, masáare yoyoosi ^yanyémiwaa, masáare yoyoosi ya uwoloki, masáare yoyoosi ^yari utéréere, masáare yoyoosi ^yeendwa, masáare yoyoosi ^yarumwa ni maaja, kiintu chochoosi ^chaboohabooha na kiintu ^chasaakwa kidumbirirwe, ivyo noo mwiindookiiririkana. **9** Masáare yoosi ^mwiikiindya fuma kwaani, au ^mwahokera au ^mwateera au ^moona fuma kwaani, yatumami. Na Muluungu wa mwiikalo mwa ja, kava ari na nyuunyuni. **10** Natiite cheeru kuri Yéesu Mweenevyoosi, sa kei mwaándire kiiririkana sa niini. Kikomi mwaanjiririkanáa, maa kaa, mwasiindwáa turya nkalo yo kunyambirirya. **11** Si noolusa jei sa nasíirirwe tuku, niini niikiindya kwiikinkima na viintu ^ndiri novyo. **12** Niini namányire

kusirirwa na namányire kuva na viintu ^viri foo. Nijavira kwiinkima mpiindi joosi, nive niikutire au nive na njala, nive na kira kiintu au nive nasirirwe. **13** Nadáhaa tumama yoosi, kuri Mweenevyoosi ^aampeeraa ngururu. **14** Baa jeyyo, mwabweeyya vyabooha maatuku vii kunyambirirya mpiindi ^naturikiráa. **15** Nyuunyu Vafilípi mwamányire, siku ja ncholo ^nkaande varyula Masáare Maaja kwaanyu, na mpiindi ^nafumáa isi yaanyu ya Makedonía, ni nyuunyu vii noo ^mwaanyambirirya. Ni mpuka yaanyu ya vaantu ^vamuruma Yéesu vii noo ^yaampeeráa kisaanga. Kusiina mpuka yingi ya vaantu ^vamuruma Yéesu ^yaampeeráa nyambirirya ya kisaanga tuku. **16** Baa mpiindi ^nijáa múji wa Tesaloníke, mwaantumira nyambirirya baa si kamudu vii tuku. **17** Si noolusa jeyyo sa noosaaka mutuube kuumpeera nyambirirya tuku, maa kaa, noosaaka nkindookoona ntálarya ^ng'eene Muluungu yoovaheera sa kuboohya inda kwaanyu. **18** Haaha vira viintu ^mwaantumira kwa njira ya Epafuradító, navihokera. Natiite kira kiintu ^noosaaka baa na kulookya. Nyambirirya iyo, yavire ja mporyo ^iri na irira ^rabooha na ^yarumika na ^imweéryaa Muluungu mutima. **19** Na Muluungu wiitu, vaheera ari kira ^muri saaka kwa usúngaati waachwe wa nkongojima ko va kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu. **20** Muluungu, Taáta wiitu wa kurumwii, abweeyiriwe nkongojima kwa siku ^jisiina uhero! Kikomi. (aiōn g165) **21** Nuumbiryi vaantu voosi va Muluungu vara ^vari kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu ^vari uko Filípi. Vaaniitu voosi ^vari na niini valúumbiirye. **22** Vaantu voosi va Muluungu valúumbiirye, na hasa ava ^viikalaa kaayii kwa mutemi Kaisári. **23** Nduwo ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi, ive mitimii yaanyu. Kikomi!

Vakolosáai

1 Barúwa ihi, yafúmire kuri niini Paúli mutumwi wa Kirisitu Yéesu kwa kusaaka kwa Muluungu. Niini na Timotéeo mwaaniitu, **2** ni kuvaandikira tiise nyuunyu vaantu va Muluungu ^veene muri vo kiilaangiwa kwa kukundikaniwa kwaanyu na Kirisitu, nyuunyu ^mwiikalaa múujii wa Kolosáai. Nduwo na mwiikalo muija fuma kwa Muluungu Taáta wiitu jive na nyuunyu. **3** Siku joosi, suusu tamudúmbaa Muluungu Taáta wa Mweenevyoosi wiitu Yéesu Kirisitu, mpiindi ^toomuloomba Muluungu sa nyuunyu. **4** Suusu tateera kumuruma kwaanyu Kirisitu Yéesu na ^veene mwaveenda vaantu voosi va Muluungu. **5** Kumuruma kwaanyu Yéesu na kweenda kwaanyu kwafuma kuri kwiilaangya kura ^kwiimiwa neeja sa nyuunyu uko kurumwii. Nyuunyu mwateera kwiilaangya uko, fuma hara ncholo ^mukavariyurirwe isáare ra kikomi noo kusea Masáare Maaja. **6** Masáare aya Maaja ^meene yavafikira nyuunyu yookeenera kuri weeru woosi. Masáare aya, yoovalandula mwiikalo wa vaantu sa viikale mwiikalo wo mweerya mutima Muluungu. Kei yoovalandula mwiikalo waanyu keende siku ira ya ncholo ^mukateere nduwo ya Muluungu na ^mukataange neeja kikomi chaachwe ^veene kiri. **7** Nyuunyu mwakiindiwa Masáare Maaja fuma kwa Epáfura mutumami mwiwiiswi. Suusu tamweenda, kei yeeye ni mutumami wo kiilaangiwa wa Kirisitu kipaango chiiswi. **8** Yeeye noo atuwyiira ^veene mwaveenda vaantu va Muluungu kwa nyambirirya ya Mutima. **9** Sa jeyyo, keende ^tukateere masáare aya yaanyu, si tunareka kumuloomba Muluungu sa nyuunyu tuku. Tookiilomboola kuri Muluungu avakung'untire kutaanga yoosi ^meene yoosaaka mutumame, ko vaheera tooti yoosi ya kimutima na umanyi woosi. **10** Aho, daha muri kiikala ja ^veene vasaakwa kwiikala vaantu va Mweenevyoosi. Mwiikalo waanyu kamweerya uri mutima Mweenevyoosi, kumu mootunga ndiwa kwa kira mirimo yaanyu miija, kei kumu mookongereriwa kamutaanga Muluungu. **11** Tooloomba Muluungu avaheere ngururu joosi ja nkongojima jaachwe, sa mudahe kuyimirirya na cheeru kumu moowoojera uturikiri usire. **12** Kei mundoomduumba Muluungu Taáta, yeeye kwa nduwo avabweerya mupate ivaru ra upaari waachwe ^aviimirya neeja vaantu vaachwe utemii wa kiweeru. **13** Yeeye atulamurirya fuma utemii wa kilwiirya na

atusaamya, akatwiingirya na utemii wa Mwaana waachwe. Yeeye amweenda munumunu. **14** Mwaana uwo atununuula, noo kusea atusea kwa mbavariri uti wiitu wasirire. **15** Mwaana ni buuwo ya Muluungu si ^oónekanaa, yeeye ajáa amwaari keende ncholo na mwiimiriri wa viintu vyoosi. **16** Kwa yeeye, Muluungu umba viintu vyoosi, ^viri kurumwii na kuri weeru. Umba viintu vyoosi ^vyoónekanaa, na si ^vyoónekanaa, ive ni wiimiriri, au utemi, au ukúulu na ngururu. Muluungu umba vyoosi kwa njira yaachwe na sa yeeye. **17** Yeeye ajáa amwaari viintu vyoosi si vinumbwa, na kwa njira yaachwe viintu vyoosi vyakwaatana hamwi. **18** Yeeye alóngoolaa mpuka ya vaantu ^vamura, ja ^veene mutwe walóngoolaa muviri. Yeeye noo ncholo ifya, na wa ncholo kufufuka sa ave mukúulu wa vyoosi. **19** Sa Muluungu eenda kukiimana kwaachwe koosi kwiikale kuri Mwaana waachwe. **20** Kei kwa njira ya Mwaana waachwe, Muluungu eenda ahindule mwiikalo ura ^wasaambuka ukava ^wabooha na viintu vyoosi, viintu ^viri aha weerwii na ^viri kurumwii. Noo kusea, areeta mwiikalo muija kwa njira ya sakami ya Mwaana waachwe, ira ^yiitwa hara musaláabii. **21** Aho ncholo, nyuunyu mujáa kali na Muluungu. Nyuunyu mujáa ni vavi va Muluungu miiririkanwii yaanyu ^myeene yareetáa mwiikalo waanyu mui. **22** Maa kaa, haaha Mwaana ahindwiire mwiikalo muija kwa njira ya inkwa ya muviri waachwe, sa avareete na mbere ya Muluungu kumu muri vaaja, musiina lukwaalo na si luu mukang'urirwe tuku. **23** Haaha moosaakwa mutuube kura kumuruma Yéesu. Kari musukiwesukiwe mureke kwiilaangya ^kweene mwapata ^mukateere Masáare Maaja tuku. Ayo noo Masáare Maaja ^meene yavariyulwa kwa vaantu voosi va weeru. Na niini Paúli naava mutumami wa Mweenevyoosi wo kaarya ayo Masáare. **24** Haaha, navyeëndire kuturikiriwa sa nyuunyu. Muvirii waani nookiimikirirya yara ^yakeheka uturikirii wa Kirisitu sa muviri waachwe, noo kusea, mpuka ya vaantu ^vamura. **25** Niini nasaawulwa ni Muluungu nive mutumami wa vaantu ^vamura Yéesu, sa nivaretere nyuunyu isáare ra Muluungu, na jeyyo, rikiimane. **26** Isáare iri ni fumbo keende aho kali na kwa mbyaala joosi. Haaha rakunukulwa kwa vaantu va Muluungu. (aiñ g165) **27** Muluungu alamula kuvavariyurira voovo usúngaati wa nkongojima ya fumbo ihi sa vaantu si ^vari Vayahúudi. Isáare

ra fuumbo iyo, ni Kirisitu ¹ikilaa isii yaanyu, kei yeeye noo kwiilaangya kwaanyu ²muri kuva hamwi nkongojimii yaachwe. **28** Sa jeyyo, tookaarya isáare ra Kirisitu, toovaluma kutu na toovakiindya vaantu voosi kwa tooti yoosi Muluungu ³ataheera. Jeyyo, twareete voosi na mbere ya Muluungu, kunu vookiimana ko lumaniwa na Kirisitu. **29** Iki noo ⁴choobweeyya ntumame murimo kwa umanyiki waani woosi na kutumama kwa laviro lwaachwe lukulu ⁵lweene lwatamamaa kuri niini.

2 Noosaaka mataange ¹vyeeene namanyikaa kutumama munumunu sa nyuuny, na sa vaantu ²vamuruma Yéesu va Laodikía, na sa vaantu viingi voosi ³vamuruma Yéesu ⁴veene si vanawaayya kunyona miiso kwa miiso. **2** Noobweeyya jei, sa vatuuriwe mitima, na mitima yaavo ilumaniwe hamwi kuri kwiiyenda, na sa vave na usungati wa umanyi ⁵wakiimana wa fuumbo ya Muluungu. Fuumbo iyo, ni Kirisitu mweenevyo. **3** Isii yaachwe kwiivisa máari joosi ja kikomi ja mberii ja tooti na ja umanyi. **4** Ni kuvawyiira niise jei, sa mudiire ruma muuntu yoyoosi avakoovere kwa masáare yo vaheemba. **5** Sa baa neembe niini ndiri kuli na nyuuny kimaviri, ni na nyuuny ndiri mitimii. Naveyéndire sa mookikala ja ⁶vyeeene mwasaakwa, na kumwiilaangya kwaanyu Kirisitu ni kukulu. **6** Haaha nyuuny ja ⁷vyeeene mwamuhokera Kirisitu Yéesu ja Mweenevyoosi, mutuube kwiikalan'ya ne. **7** Muve na miriri isii yaachwe, yeeye ave mwaariryo waanyu na mwiime neeja ko yaruma yara ⁸mwakiindiwa. Na mutuube kumudumba munumunu. **8** Laangi neeja, kari muuntu avabweeye muve vatamwa kwa ukiindya mutahu na wa ukwaata tuku. Ukiindya uwo ufumo waachwe ni weeru, na tuuva ja vaantu ⁹viikhókereryaa na si uri wa Kirisitu tuku. **9** Sa kukiimana kwa Muluungu, kumwaari kuri maviri wa wuntu wa Kirisitu. **10** Na nyuuny ko lumaniwa hamwi na Kirisitu, mwakiimana. Yeeye Kirisitu noo ¹¹ari mweeri ya kira utemi na wiimiriri. **11** Kuri yeeye mwatwaalwa na kibawii, si kwa mikono ya vaantu tuku, maa kaa, kwa kibawo ¹²kibwéeyiyaa ko kandikaniwa na Kirisitu mweenevyo. Kibawo ikyo, chavaseyyirya ufumo wa wuntu wa uvi. **12** Noo kusea, ¹³mukabatisiwe, mwataahwa hamwi ne, na mwafufulwa hamwi ne sa mwiilaangya ngururu ya Muluungu. Yeeye amufufula Kirisitu fuma kwa

¹⁴vaakwa. **13** Nyuuny mitima yaanyu ijáa yaakwa sa uvi waanyu, na sa ufumo wa wuntu waanyu wa uvi si ¹⁵ujáa unatwaalwa na kibawii tuku. Maa kaa, Muluungu avabweeyya mukava nkaasu hamwi na Kirisitu. Noo kusea, ase uvi wiitu woosi wasírire. **14** Muluungu amoola kiloongi cha noongwa jiitu joosi ja uvi. Akakifweita chalumi ko kivairira masalábii. **15** Aho masalábii, Kirisitu asumula utemi na wiimiriri. Akukwaatya soni utemi na wiimiriri mbere ja vaantu, ko kuusiinda kwa njira ya masaláaba. **16** Sa jeyyo, kari murekere muuntu baa umwi alúse irya kuri nyuuny sa viintu ¹⁷muríjaa au ¹⁸munywjaa tuku, au sa viintu si mutúubaa tuuva jaavo ja ngovi jimwi tuku, ngovi ja mweeri majía au ngovi ja siku ya Sabáato tuku. **17** Ivyo vyoosi ni murimírimi vii wa masáare ¹⁹yari kuja, na ayo yoosi kikomi chaachwe chooneka kwa Kirisitu. **18** Kari mumuteerere muuntu yoyoosi ura ²⁰yookiivaa kipeembe yeeye ni muja kwa uholi wa uloongo na kunu inamiraa mirimu tuku. Muuntu ja uwo ²¹akwáatya njori jaachwe, ni mukudamu kwa miryungu ya ufumo wa kiwuntu wa mukube. **19** Uwo iikera lukova na Kirisitu, yeeye Kirisitu alóngoolaa vaantu vaachwe ja mutwe viintu ²²alóngoolaa maviri. Yeeye abwéeyaa maviri woosi wiikwaate hamwi na ngereera ja maviri na makwári, na wakílaa ja ²³vyeeene Muluungu ubwéeyaa ukule. **20** Sa viintu mwaakwa hamwi na Kirisitu na mukalamuririwa fuma ukiindyii wa tuuva ja vaantu, haaha sa che mookikala ja muri vaantu va ihi weeru? Si vyabooha kutuuba tuuva tuku, baa ja **21** kukwaata kiintu jei tuku, saira chóorya kira tuku, au saasya kiintu iki tuku. **22** Viintu ivyo, ni tuuva na ukiindya wa vaantu ²⁴mweene utámanyan'yaa na viintu ²⁵visáambukaa ²⁶viri humula tumiwa. **23** Kikomi vaantu ²⁷vatúubaa tuuva ijo, voónekanaa ni vaantu ²⁸vari na tooti. Vatúubaa kwiinamira ²⁹kweene viivikira voovo veenevyo, kuhola na kwiimirira maviri kwa ukari. Maa kaa, tuuva ijo ³⁰ng'eene viivikira si jiri daha kukitira uláku wa miviri tuku.

3 Haaha sa viintu Muluungu avafufula hamwi na Kirisitu, yasaakiri masáare ya kurumwii kuntu Kirisitu ¹ari, ikyyiire makono wa kulame wa Muluungu. **2** Irikani viintu vya kurumwii na si viintu vya weeru tuku. **3** Sa nyuuny mwaakwa, na nkaasu yaanyu haaha yaviswa hamwi na Kirisitu kuri Muluungu. **4** Mpiindi Kirisitu ⁵ari variyulwa, yeeye ⁶ari na nkaasu

yaanyu, baa nyuunyu varyulwa muri hamwi na yeeye nkongojimii. 5 Haaha ulai kira kiintu ^kiri isii yaanyu ^cheene kiri na ufumo wa weeru, uhanguti, kubweeyya kosu, ulaku, mpiima mbi na kudiira kwiinkima, noo kusea kwiinamira vidabalafo. 6 Sa ayo, irya ra nkalari ya Muluungu ni kuvujira riise vara si ^vamutéeraa Muluungu. 7 Nyuunyu hara kali mwatumama viintu ivyo vivi, mpiindi ^mwiikalaa kati na kati yaavo. 8 Maa kaa, haaha fweiti viintu ivyo vyoosi, nkalari, kukorera nkalari, uvi, kulongowererya na kituki fuma milomwii yaanyu. 9 Kari mwiilóngoweraa tuku, sa mwaseyya wuuntu waanyu wa kali na mirimo yaachwe. 10 Mwiivikira wuuntu mufya na moobweeyiwa ufya umanyi waanyu sa mwiifwaane na yeeye ^avuumba. 11 Sa jeyyo, kusiina Muyahúudi na muuntu si ^ari Muyahúudi tuku, ^atwaalwa na kibawii na si ^atwaalwa na kibawii tuku, muyeni au mumpeto tuku, mutúmwa au muuntu ^ari húuru tuku, maa kaa, Kirisitu ni kira kiintu na ni kari voosi ari. 12 Haaha sa viintu nyuunyu mwaviire ni vaantu ^vasaawulwa ni Muluungu, muve na mutima wa mbavariri, wuujja, kwiikiimya na isi, kuhola na uyimiriyi. 13 Mundookiivereka na kooni muuntu ari na isáare kwa mwiiwaachwe, mundookiisea yasírire ja ^vyeeene Mweenevyoosi avasea yasírire nyuunyu. 14 Kikúulu kari ayo joosi mwiyyende, sa kwiyyenda noo kwakúndikan'ya vyoosi kwa wuujja vikava hamwi. 15 Mwiikalo muujja wa Kirisitu wiimirire mitima yaanyu. Mwiikalo muujja uwo noo mwaanirirwa kari muviri umwi. Kei muve ni vaantu ^vari na duumbi kwa Muluungu. 16 Isáare ra Kirisitu riikale isii yaanyu kwa usúngaati waachwe woosi kunu mookiikiindya no kiiluma kutu kwa tooti joosi, no mwiimbira Muluungu kwa mitima yaanyu, no muduumba kwa sabúuri, chiimbo na kiluumba cha mutimii kwa Muluungu. 17 Roroosi ^muri luusa, au ^muri bweeyya, tumami kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi, kunu moomuduumba Muluungu Taáta kwa njira yaachwe. 18 Nyuunyu vaki, mwiikiimye na isi ya valume vaanyu ja ^vyeeene vyasaakwa kwa vaantu ^vamuruma Mweenevyoosi. 19 Naanyu valume, veendi vaki vaanyu na kari muve vakari kwaavo tuku. 20 Vaana, muve na matu kwa vavyiiri vaanyu kwa kira kiintu, sa kubweeyya jeyyo kwamweéryaa mutima Mweenevyoosi. 21 Vala taáta, kari muvasáakurirya vaana vaanyu tuku, sa ifaanaa vakakera mpiima. 22 Naanyu vatúmwa, muve matu kwa veenenyuumba vaanyu va kiwuuntu kwa mirimo

yoosi. Bweeyyi jeyyo mpiindi joosi, na si ive mpiindi ^voovona vii tuku sa mwiyyonekye mwabooha tuku. Maa kaa, muvanyemye mpiindi joosi kwa mutima woosi sa kubweeyya jeyyo ni kamunyemya Yéesu Mweenevyoosi. 23 Roroosi ^muri tumama, tumami kwa mutima woosi sa Mweenevyoosi na si sa vaantu tuku. 24 Taangi hokera muri upaari waanyu fuma kwa Mweenevyoosi ja kilungulungu. Mutumamiri Kirisitu Mweenevyoosi. 25 Muuntu ^abwéeyaa uvi, rihwa ari mavi yaachwe, sa Muluungu si asínanala tuku.

4 Naanyu veenenyuumba, vabweeyiyiri vatúmwa vaanyu viintu vira ^vyasaakwa na kwa uwoloki, sa mwamányire baa nyuunyu mwatiite Mweenevyoosi waanyu ^ari kurumwii. 2 Mundoomuloomba Muluungu siku joosi, muve miiso na kei mundoomuduumba Muluungu. 3 Kei mundootuloombera suusu sa Muluungu achungule njira yo varyula isáare raachwe, sa tudahe kwaarya isáare ra Kirisitu. Aho mbere, isáare iro rijaa ni fuumbo. Kei niini nachuungwa so kwaarya isáare iro. 4 Mundookuunoombera sa nvariyele pusu pusu ja ^vyeeene vyasaakwa. 5 Mpiindi ^muri na vaantu si ^vanamuruma Yéesu, muve na tooti, na iyo nkalo mwiitumire neeja. 6 Nduusika jaanyu jive ja nduwo siku joosi na jindoobweeyya muuntu amerye mati, sa mutaange kuuyirya vyabooha kira muuntu. 7 Tíkiko mwaaniitu namweenda. Yeeye ni mutumami wo kiilaangiwa ^tatámamaa hamwi ne murimo wa Yéesu Mweenevyoosi. Yeeye vawyiira ari isimwi raani roosi. 8 Namutúmire kari nyuunyu sa avawyiire isimwi riiswi na avaheere mitima. 9 Kuujan'ya iise na Onésimo mwaaniitu ^tamweenda na wo kiilaangiwa, na ni muuntu wa meenyu. Voovo vawyiira vari voosi ^yoofumira aha. 10 Aristáriko ^nachuungwa hamwi ne aha munyololwii, avalúumbiirye. Maáriki mwaanaavo na Barinába avalúumbiirye. Nyuunyu mwahokera ndairiri sa Maáriki, ^ari fika mumuhokere neeja. 11 Yéesu ^aanirirwaa Yústo, avalúumbiirye. Ava noo Vayahúudi vooveene ^vamuruma Yéesu ^ntámaman'ya novo murimwii wa Utemi wa Muluungu. Ava vaantúryaa mutima maatuku vii. 12 Epáfura muuntu wa meenyu na mutumami wa Kirisitu Yéesu avalúumbiirye. Siku joosi amányikaa kuloomba sa nyuunyu mwiime neeja kari kusaaka kwa Muluungu na mukangaale ndairirii jaachwe joosi. 13 Kikomi nooluusa, niine ^vyeeene yoomanyika kutumama sa nyuunyu na

sa vaantu va múuji wa Laodikía na Hierapóoli. **14** Lúka dakitáari wiiswi ^tamweenda na Déema vavalúumbiirye. **15** Valuumbyi vaaniitu voosi va Laodikía. Kei muluumbyi iruumbu riiswi Nímufa na mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu ^valúmanaa kaayii kwaachwe. **16** ^Muri humula soma barúwa ihi, yoosaakwa itwaalwe ikasomwe kwa mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu va Laodikía. Baa nyuunyu moosaakwa musaake njira yo soma barúwa ^vapata voovo. **17** Muwyiiri Aríkipo akiimikirirye neeja ura murimo ^aheewa ni Mweenevyoosi. **18** Niini Paúli navaándikiire lumbi iji kwa mukono waani mweenevyo. Kumbukiri niini ni manyololwii ndiri. Nduwo ya Mulungu ive na nyuunyu.

1 Vatesaloníike

1 Barúwa íhi, yafúmire kúri níni Paúli, Siliváano na Timotéeo. Ni kuvaandikira tiise nyuunyú mpuka ya vaantú ámuruma Yéesu úko múji wa Tesaloníike. Nyuunyú mári va Muluungu Taáta na va Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi. Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu jive na nyuunyú. **2** Siku joosi tamudúmbaa Muluungu sa nyuunyú voosi, na mpiindi joosi átoomuloomba Muluungu, tavalúusaa kweene. **3** Suusu tavakúmbukiraa siku joosi mbere ya Muluungu na Taáta, sa áveene móonekyaa kumuruma Yéesu kwa nteendo jaanyu, áveene kweenda kwaanyu kwavabwéeyaa mutumame mirimo ko manyika, na áveene kwa uyimiriyi mwamwiilángyaa Mweenevyoosi wiitu Yéesu Kirisitu. **4** Vanaviitu ámweendwa ni Muluungu, suusu tamányire, Muluungu avasaawula nyuunyú muve vaachwe. **5** Sa mpiindi átukavaretere Masáare Maaja, si tavaretera masáare matuhu vii tuku. Maa kaa, masáare ayo, yavariyulwa kwaanyu kwa njira ya ngururu ya Mutima Muja na ni ya kimáári. Nyuunyú mwamányire áveene suusu twiikaláa meenyú sa tavaambirirye nyuunyú. **6** Baa neembe ayo Masáare yavaretera uturikiri áwahumba, nyuunyú mwayahokera Masáare ayo kwa cheeru fuma kwa Mutima Muja, kwa njira iyo, mwatutuubirirya suusu na mwamutuubirirya Mweenevyoosi. **7** Jeyyo, mwaava vaantu ávabooha vo tuubiririwa ni vaantu ámuruma Yéesu va Makedonía na Akáaya. **8** Sa kootweera nyuunyú, Masáare ya Mweenevyoosi yoteereka si kwa vaantu va Makedonía na Akáaya vii tuku, maa kaa, kumuruma kwaanyu Muluungu kwatéerekire kira haantu. Sa jeyyo, si toohangaika kulúsa kiintu tuku sa kumuruma kwaanyu Muluungu. **9** Kira haantu áturí doma, vaantu voolúsa áveene mwatuteengya átukuje na meenyú. Kei voolúsa áveene mwareka kwiinamira vidabalaíyo, mukamavalandukira Muluungu wa kikomi ári nkaasu, sa mumutumamire. **10** Kei, voolúsa áveene moowoojera kúja kwa Mwaana wa Muluungu fuma kurumwii, noo kusea, Yéesu. Uhu Yéesu, Muluungu amufufula na yeeye atulamurirya fuma irya ra Muluungu árookúja.

2 Vanaviitu, nyuunyú mwamányire kúja kwiiswi na kwaanyu kúja kwatiite kúnáálo nkulu. **2** Mwamányire áveene taturikira na áveene tatukirwa

úko mújii wa Filípi. Baa neembe takitirwáa munumunu, Muluungu atuheera kwiitema kukuulu, tukaarya Masáare Maaja ya Muluungu kúri nyuunyú. **3** Masáare ámeene talumirirya kúri nyuunyú si yafumáa kúri úkwaata tuku na yasiina kosu tuku, na si tasaakáa tavaheembe kwa úkwaata tuku. **4** Maa kaa, suusu siku joosi talúusaa ja vaantu átarumwa ni Muluungu na tukakwaatiwa Masáare Maaja. Si toosaaka kaveerya vaantu mitima tuku, maa kaa, Muluungu vii, yeeye amányire mitima yiiswi. **5** Kei, mwamányire suusu si twavaheembáa kwa masáare yo vakwaata neeja tuku, na kei si talúusikáa masáare ya úweere sa tuvise kúdiira kwiikinkima kwiiswi tuku, Muluungu noo mooni wiiswi. **6** Suusu si tasaakáa kudumbirirwa ni vaantu tuku, au kudumbirirwa ni nyuunyú tuku au fuma kwa muantu wiingi yoyoosi tuku. **7** Suusu turí vatumwi va Kirisitu, ngaari tadaayya viintu fuma kwaanyu, maa kaa, suusu tújáa tahola kúri nyuunyú ja íyo áveene alángaa vaana vaachwe vaduudi. **8** Noo jeyyo viri kúri suusu, taveenda maatuku vii, noo áchooreka si tavaheera Masáare Maaja ya Muluungu vii, maa kaa, tavalaira baa mwiikalo wiiswi. Tabweeyya jeyyo, sa nyuunyú ni vaantu átaveenda. **9** Vanaviitu kumbukira mwiise áveene tamanyikáa, na kwiidoomererya kutumama uchiku na muusi, sa túdiire kúva muriwa kwa muantu yoyoosi kúri nyuunyú, mpiindi átavariyuláa Masáare Maaja ya Muluungu kúri nyuunyú. **10** Nyuunyú ni vooni baa na Muluungu, ja áveene tújáa vaaja, na áveene twiikaláa na nyuunyú kwa úwoloki, na tusiina mang'úulo. **11** Nyuunyú veeneevyo mwamányire, suusu tavalangáa nyuunyú ja áveene taáta avalángaa vaana vaachwe. **12** Tavaheeráa mutima, tavatuuryáa mutima na tiilombooláa kuvawiyira manyike kwiikala mwiikalo ámwéeryaa Muluungu mutima. Yeeye Muluungu noo aváaniriraa mwiingire útemii na nkongojimii yaachwe. **13** Suusu si tarékaa kumudumba Muluungu tuku, sa nyuunyú mwarihokera isáare ra Muluungu fuma kwiiswi. Si mwarihokera ja isáare ra muantu tuku, maa kaa, mwarihokera isáare ra Muluungu na jeyyo noo áveene riri. Na íro isáare noo áritumámaa mitimii yaanyu nyuunyú ámwariruma. **14** Vanaviitu nyuunyú mwalumana na masáare yayara ámeene jalumana noyo mpuka ja vaantu ámuruma Kirisitu Yéesu úko Yudeea. Nyuunyú mwaturikiriwa ni vaantu va isi ya meenyú ja áveene Vayahúdi ámuruma

Yéesu vaturikiriwa ni Vayahúudi. **15** Avo Vayahúudi vavúulaa valáali na mutwe va Ijuva na vamúulaa Yéesu Mweenevyoosi. Vaantu avo vamukalarya Muluungu na ni vavi va kira muuntu. **16** Voovo voomanyika kutukitira kuvariyula Masáare Maa ja kwa vaantu si ^vari Vayahúudi sa vadiire lamuririwa. Kwa njira ihi vootuuba jiinga uvi waavo, maa kaa, haaha nkalaria ya Muluungu yavakimiriire. **17** Vanaviitu kukerwa kwiiswi na nyuunyu ni kwa mpiindi vii, na kukerwa uko ni kwa maviri vii, mitima yiiswi ni hamwi iri na nyuunyu. Suusu tukaari turi na mpiima yo kiiyona na nyuunyu mpula na mulomo. **18** Sa jeyyo, tasaakaa ji tavaluumbye. Niini Paúli nasaakaa ji nivaluumbye ^kari foo vii, maa kaa, Irimu ratukitira. **19** Haaha kwiilaangya kwiiswi, cheeru chiiswi na itáaji riiswi ra nkongojima ni che? Ni nyuunyu mbere ya Yéesu Mweenevyoosi mpiindi ^ari hinduka! **20** Hii, nyuunyu ni nkongojima na cheeru chiiswi.

3 Haaha re, tujáa tasiindwa yimirirya, sa si tataangaa ni che ^choofumira uko meenyu tuku. Aho, tukalamula tuchaale suuveene kura múuji wa Aséene. **2** Tujáa tamutuma Timotéoo mwaaniitu ji avatheere mutima, na avatheere ngururu kwa kura kumuruma kwaanyu Yéesu. Yeeye Timotéoo ni mutumami mwiwiiswi murimwii wa Muluungu wo kaarya Masáare Maa ja ya Kirisitu. **3** Tabweeyya jeyyo, sa kari muuntu baa umwi ji asove mpiima sa uwo uturikiri ^mwapatáa tuku. Nyuunyu mwamányire suusu ni vaantu ^tasaakwa kutweera uturikirii. **4** Kikomi, mpiindi ^tujáa na nyuunyu, tavawiyirra kweene suusu voosi turikira turi, haaha vyaava ja ^vyeeene mwamányire. **5** Iki noo ^chooreka mpiindi ^nkave si noodaha kuyimirirya, namutuma Timotéoo na kwaanyu sa ntaange saare ja kuruma kwaanyu Yéesu. Nabweeyya jeyyo, sa niiseaa ifanaa mayeri, noo kasea Irimu, ravayera. Na murimo wiiswi ^tatumama kwaanyu uve ni mukube. **6** Haaha Timotéoo ahindukire fuma kwaanyu na ataváire mbuwo ^jaboo ha ja kumuruma kwaanyu Yéesu, na kweenda kwaanyu. Atawiyiriire kira siiku mwatukumbukiraa na cheeru, na mwatiite mpiima yo kiiyona na suusu ja ^vyeeene suusu turi na mpiima yo voona nyuunyu. **7** Haaha vanaviitu, baa neembe tootarikira, suusu tatuuriwe mitima kuteera masáare ^jaboo ha ja kumuruma kwaanyu Yéesu. **8** Sa viintu mwífmire neeja kuri Mweenevyoosi, suusu toopata nkaasu ifya. **9** Haaha,

suusu toomudumba Muluungu sa nyuunyu. Suusu tatiite cheeru kikuulu mbere ya Muluungu sa nyuunyu. **10** Toomuloomba Muluungu chiriri chobu, sa tupate nkalo yo voona kei miiso kwa miiso, sa tudahe memerekererya kira ^chakee heka kuri kumuruma kwaanyu Yéesu. **11** Haaha toomuloomba Muluungu, Taáta wiitu na Mweenevyoosi wiitu, Yéesu atulaire njira sa tuuje na kwaanyu. **12** Mweenevyoosi avatheere kwiuyenda kukulukuulu, sa mwiuyende nyuunyu kwa nyuunyu na maveende vaantu voosi ja ^vyeeene suusu taveenda nyuunyu. **13** Toomuloomba Muluungu abweeyye mitima yaanyu ikangaale, kuri wuuja mave si mung'urirwaa mbere ya Muluungu Taáta wiitu, mpiindi ja wuuja kwa Mweenevyoosi Yéesu hamwi na vaaja voosi.

4 Vanaviitu, nyuunyu mwiikiindya fuma kwiiswi ^vyeeene mwasaakwa kwiikala sa mumweerye Muluungu mutima. Kikomi, jeyyo noo ^vyeeene mwiikalaa. Vanaviitu, toovaloomba kwa wiimiriri wa Yéesu Mweenevyoosi mutuube bweeyya jeyyo na moongererye. **2** Nyuunyu mwamányire ulairiri ^tavaheera kwa laviro Iwa Yéesu Mweenevyoosi. **3** Muluungu asaaka mave vaaja mbere yaachwe, sa jeyyo, mureke kikomi kuhanguta. **4** Kira umwi waanyu yoosaakwa andookimiriira maviri waachwe na indookiikala kwa nyemi na kwa wuuja mbere ya Muluungu. **5** Kari mundootuuba uláku wa miviri yaanyu ja vaantu si ^vamamányire Muluungu tuku. **6** Kari umwi waanyu amukwaate matu mwaanaavo ^amuruma Yéesu ko yeenda na muki waachwe tuku. Tahumula kavawiyira no valama kutu, Mweenevyoosi avaláiraa chiiru vara ^vatúmamaa masáare ayo. **7** Muluungu si atwaanirira twiikale mwiikalo wa kosu tuku, maa kaa, yeeye atwaanirira twiikale mwiikalo wa wuuja mbere ya Muluungu. **8** Jeyyo muuntu yoyoosi ^asíitaa kutuuba ukiindya uhu, si amusíitaa muuntu tuku, maa kaa, amusíitaa Muluungu mweenevyo. Kumbukiri, yeeye avahéeraa nyuunyu Mutima waachwe Muija. **9** Haaha kwa isáare ro kiiyenda kinduu, si toosaaka kuvaandikira tuku, sa nyuunyu veenevyo mwakiindiwa ni Muluungu ^vyeeene mwasaakwa kwiuyenda. **10** Nyuunyu kikomi mwaveenda vaaniitu voosi ^vari uko isi ya Makedonia. Haaha toovaloomba vanaviitu maveende baa kulookererya ivyo. **11** Mundoomanyika kwiikala mwiikalo ^watuu la, kei kira muuntu

andootumama murimo waachwe mweeneevyo. Ikoyoo cheene tavalairiya mündootumama. 12 Jeyyo, mwiikalo waanyu wa kira siiku, bweeyya uri mündoonyemiwa ni vaantu si vanamuruma Yeesu. Aho, si mwiindookiilaangya nyambirirya fuma kwa vaantu viingi tuku. 13 Haaha vanaviitu, toosaaka mutaange vyeene viri kuva kwa vaantu vumuruma Yeesu, vara vavulala, sa mureke kuva na makiva ja vaantu si viilangyaa nkaasu ya siku jisiina uhero. 14 Suusu tamanyire Yeesu aakwya na kei afufuka. Suusu tarumaa Muluungu vafufula ari na vareeta ari hamwi na Yeesu, vaantu vara vavulala kunu vumuruma Yeesu. 15 Ni kuvawiyira tiise ukiindya uhu wa Yeesu, suusu turi mooyo mpiindi yoohinduka Mweenevyoosi, kikomi si turi valongorera vara vavulala tuku. 16 Sa Mweenevyoosi mweeneevyo kiima ari fuma kurumwii, na sawuti yo lairirya na sawuti ya mukulu wa mirimu miija na ntununu ya Muluungu teereka iri. Na vara vavulala kunu vumuruma Kirisitu, fufulwa vari ta. 17 Aho, suusu vara turi mooyo hamwi na vara vafufwiirwe, vuulwa turi na kurumwii noo musingirirya Mweenevyoosi machwii. Jeyyo, kiikala turi na Mweenevyoosi kwa siku jisiina uhero. 18 Haaha mündookiituurya mutima nyuunyuni kwa nyuunyuni kwa masaaire ayo.

5 Vanaviitu, kisiina choobweeyya tavaandikire ni naadi Mweenevyoosi ari kuja tuku. 2 Sa mwamanyire neeja siku Mweenevyoosi ari kuja jo lamurira weeru, kuja ari ja mwiivi viintu ujaa no kiimirira nuuchiku. 3 Mpiindi jojoosi vaantu vookiisea, “Tatiite mwiikalo muja, na kira kiintu chatwira,” aho, noo imalo ruja ko vundukirya, ja vyeene makata ya muruto yuja. Aho, kusiina adaha kiikerya na imalo iro tuku. 4 Maa kaa, nyuunyuni vanaviitu, si muri kilwiiryii tuku, na siku iyo si iri vavundukirya ja mwiivi tuku. 5 Sa nyuunyuni voosi ni vaana va kiweeru na vaana va muusi. Suusu tamuruma Yeesu, tusiri vaantu va uchiku au va kilwiirya tuku. 6 Haaha tureke laala ja vyeene vaantu viingi valaala. Suusu twiime neeja na tündookiimirira. 7 Sa vara valaalaa, valaalaa nuuchiku na vara varéva, varéva nuuchiku. 8 Maa kaa, suusu ni vaantu va muusi, toosaakwa tündookiimirira. Tve vaantu tamuruma Yeesu, na taveenda vaantu, ivyo vive ja ngawo kipeembii cha mulwi nkoondo. Kei kwiilaangya kwiitu ulamuriri wa Muluungu, kuve ja kofia ya

mulwi nkoondo. 9 Sa Muluungu si atusaawula sa atumale na nkalaru yaachwe tuku, maa kaa, yeeye atusaawula suusu sa tuate ulamuriri kwa njira ya Mweenevyoosi wiitu, Yeesu Kirisitu. 10 Yeeye aakwya sa suusu twiikale hamwi ne, tve turi mooyo au taakwya. 11 Mündookiituurya mitima no kiiheera mutima ja vyeene moobweeyya. 12 Haaha vanaviitu, toovaloomba mündoovanyemya vara vootumama murimo wa Mweenevyoosi ko manyika kuri nyuunyuni, vara vari viimiriri vaanyu na voovakiindya mwiikalo wa vaantu vumuruma Yeesu. 13 Vanyemyi munumunu, na mveende sa vootumama murimo kuri nyuunyuni. Mündookiikala mwiikalo muja nyuunyuni kwa nyuunyuni. 14 Vanaviitu, noovaloomba mündoovadalavya vavira, na mündoovaheera mutima vafuundu, mündoovaambirirya vari teketeke na mündooyimirirya vaantu voosi. 15 Mündoolaanga, kari mututu indooriha rivi kwa rivi tuku, maa kaa, siku joosi miryungu yaanyu ive kuvabweeyirya muja vaantu voosi. 16 Siku joosi mve na cheeru. 17 Mündoomuloomba Muluungu baa katala tuku. 18 Mündoomudumba Muluungu kwa kira kiintu, sa ikoyoo cheene Muluungu asakaa sa nyuunyuni kwa kara kukundikaniwa na Kirisitu Yeesu. 19 Kari mündoomukitira mutima muja wa Muluungu tuku. 20 Kei, kari mündoochwa mati ulali na mutwe wa Muluungu tuku. 21 Maa kaa, mündooyeren ya masaaire yoosi, na mukwaatyeyara yoosi yari maaja. 22 Mündooneha kira uvi. 23 Muluungu yeeye atuheera mwiikalo muja, avajirule kikomi. Atalarye nkaasu jaanyu, miryungu yaanyu na miviri yaanyu idiire kuva na mang'uulo, furu siku ari kuja Mweenevyoosi wiitu, Yeesu Kirisitu. 24 Muluungu yeeye avaaniriraa, ni wo kiilaangiwa na tumama ari yoosi. 25 Vanaviitu, mündootuloombera. 26 Valuumbyi vaaniitu voosi, kwa kusundira kuja. 27 Ni kuvairirya niise kwa irina ra Mweenevyoosi, mvasomere vaaniitu voosi barawa ihi. 28 Nduwo ya Yeesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu, ive na nyuunyuni.

2 Vatesaloníike

1 Baráwa ihi, yafúmire kuri niini Paúli, Siliváano na Timotéeo. Ni kuvaandikira tiise nyuunyu mpuka ya vaantu ^mwamuruma Yéesu uko múujii wa Tesaloníike. Nyuunyu muri vaantu va Muluungu Taáta wiitu na va Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi. **2** Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu, jive na nyuunyu. **3** Vanaviitu, tasaakwa tumuduumbe Muluungu siku joosi sa nyuunyu. Toobweeyya jeyyo, sa kumuruma kwaanyu Yéesu na kwiiyenda nyuunyu kwa nyuunyu, kookula. **4** Sa jeyyo, tookiivaa vipeembe mbere ja mpuka ja vaantu ^vumuruma Muluungu sa kuyimirirya kwaanyu na kuruma kwaanyu ^kweene muri noko, baa neembe moolumana na uturikiri na ufafu. **5** Ayo yoónekayaa ulamu wa Muluungu ni wa kikomi. Sa jeyyo, nyuunyu valwa muri vawoloki kwiingira Utemii wa Muluungu. Na sa uwo Utemi, mooturikiriwa. **6** Muluungu alámulaa kwa uwoloki, yeeye kavalaira ari chiiru vara ^voovaturikirya. **7** Nyuunyu ^mooturikira, Muluungu vahumulukya ari hamwi na suusu. Muluungu bweeyya ari jei mpiindi Yéesu Mweenevyoosi ^ari kuja fuma kurumwii, hamwi na mirimu yaachwe miija ^iri na ngururu, **8** na mooto ^ukóriire. Yeeye valaira ari chiiru vara si ^vamamányire Muluungu, na vara si ^vari matu kwa Masáare Maaja ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu. **9** Avo valaira ari chiiru kwa imalo ra siku ^jisiina uhoro, na kerwa vari fuma ngururwii ya nkongojima ya Mweenevyoosi. (aiōnios g166) **10** Kulairwa chiiru uko, kuja kuri siku Mweenevyoosi ^ari hinduka noo bweeyiriwa nkongojima ni vaantu voosi ^vumuruma. Nyuunyu kuva muri vamwi vaavo, sa nyuunyu mwaruma isáare riiswi ^reene tavaretera. **11** Sa jeyyo, tavalóomberaa mpiindi joosi, Muluungu avabweeyye mudahe valwa mwiima neeja kuri kuvaanirira kwaachwe. Kei toolomba Muluungu kwa laviro lwaachwe akiimikirirye masáare yoosi maaja ^meene moosaaka tumama, na mirimo yaanyu yoosi ya kuruma. **12** Toolomba jeyyo, sa irina ra Mweenevyoosi rindoobweeyiriwa nkongojima sa nyuunyu. Kei, nyuunyu mandoobweeyiriwa nkongojima ni yeeye, kwa nduwo ya Muluungu na ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu.

2 Haaha vanaviitu, ni kuvaandikira tiise sa tuvawyiire masáare ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu ^ari hinduka, na ^vyeeene turi kiijiinga mbere yaachwe. Vanaviitu toovakalaamya, **2** kari musingisiwe vyaangu vii tuku, na kari moofiwe ni vara ^vaséaa siku ya Mweenevyoosi yahumula looka tuku. Ifaanaa mukava mwateera ayo masáare fuma kwa uláli na matwe umwi, au fuma kuri baráwa ^vaséaa yafuma kuri suusu. **3** Kari mumurume maantu yoyoosi avakoovere tuku, sa siku iyo si iri kuja tuku mpaka vaantu vamugarinduke Muluungu munumunni, na kei ni fumu ura ^awúnaa miiro ^ari bweeyya uvi mukulu, oonekane. Uwo kukiimikirirya, malwa ari kikomi. **4** Yeeye kiinyula ari na siita ari kira kiintu vaantu ^vaániriraa muluungu, na kira kiintu vaantu ^viinamiraa. Ati baa kiikala ari Kaayii Njija ya Muluungu yookiibweeyya yeeye ni Muluungu. **5** Eri, si mookumbukira tuku aya yoosi navawyiira mpiindi ^nijáa na nyuunyu wuu? **6** Nyuunyu mwamányire kira ^choomukitira uwo ^awúnaa miiro kwa haaha sa oonekane mpiindi ^yasaakwa. **7** Sa ngururu ya kimbiso yo wuna miiro yahumwiire imwaari yootumama murimo. Maa kaa, si ari koonekana tuku fumu ura ^yoomukitira, aseyyiwe. **8** Aho, uwo muwuna Miiro kooneka ari. Maa kaa, Yéesu Mweenevyoosi mulaa ari kwa nkeeho fuma mulomwii waachwe, na mumala ari kwa nkongojima ya kuja kwaachwe. **9** Uwo muwuna Miiro mpiindi ja kuja kwaachwe, tumama eende ja Irimu kwa ngururu joosi, na bweeyya eende ishára na viintu ^vihwálaryaa vya ulongo. **10** Bweeyya ari kira njira ya ukwaata yo sova uwoloki, avakoovere vara ^voodoma no rimira. Avo, rimira vari sa voosiita kweenda kimáári na valamuririwe. **11** Iki noo ^chooreka, Muluungu arekera viimirirwe ni ngururu ja ukwaata, sa vatuube ruma ulongo. **12** Aho, voosi ^veene si varúmaa kimáári na veenda uvi, heewa vari irya. **13** Maa kaa, suusu toosaakwa tumuduumbe Muluungu mpiindi joosi, sa nyuunyu vanaviitu mweendwa ni Yéesu Mweenevyoosi. Toosaakwa tandoobweeyya jeyyo, sa Muluungu avasaawula nyuunyu keende aho ncholo, sa mulamuririwe. Kulamuririwa uko, mwahokera ko jirulwa ni Mutima Muja na ko ruma kimáári. **14** Muluungu avaanirira sa muhokere kulamuririwa uko kwa njira ya Masáare Maaja ^meene tavavariyurira nyuunyu. Avaanirira sa muve hamwi kuri nkongojima ya Mweenevyoosi wiitu Yéesu Kirisitu. **15** Haaha vanaviitu mwiime neeja kukwaatya ukiindya wiiswi

^mweene mwahokera fuma kwiiswi, ive ni kwa uvariyuli wiiswi au kwa barúwa jiiswi. **16** Mulungu Taáta wiitu atweenda. Kwa nduwo yaachwe atutúuryaa mitima siku joosi na atahéeraa kwiilaangya kuuja. Toomulomba yeeye hamwi na Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, (aiōnios g166) 17 avaturye mitima yaanyu na avafafye, sa mudahe kulusa na kutumama yoosi ^vari maaja.

3 Haaha vanaviitu, mündootuloombera sa ukiindya wa Mweenevyoosi utube kweenera chaangu. Kei, vaantu vuhokere uhu ukiindya kwa nyemi ja ^vyeeene ijáa kwaanyu. **2** Na kei, mündootuloombera sa Mulungu atulamurirye fuma kwa vaantu vavi na ^vaviha sa si voosi ^vamurúmaa Yéesu tuku. **3** Maa kaa, Mweenevyoosi ni wo kiilaangiwa, yeeye vafafya ari nyuunyu na valaangirirya ari fuma kwa ura Mvi. **4** Na suusu tookiilaangya kwa kura kukundikaniwa kwaanyu na Yéesu Mweenevyoosi, nyuunyu tumama mwiise na tuuba muri tumama yara ^tavawyiira. **5** Mweenevyoosi alongoole mitima yaanyu ive na kweenda kwa Mulungu, na mve na uyimirirya ^ufúmaa kwa Kirisitu. **6** Vanaviitu, toovalairirya kwa irina ra Mweenevyoosi wiitu Yéesu Kirisitu, munehe vaantu ^vamuruma Yéesu vara ^vari vavira, vara si ^vatúbuaa ukiindya ura ^tavaheera. **7** Nyuunyu mwamányire mwasaakwa mutuubirirye ja ^vyeeene suusu twiikaláa kwaanyu. Mpiindi suusu ^tájáa na nyuunyu si tájáa vavira tuku. **8** Suusu si tarijáa chóorya cha muuntu bila yo kirihira tuku. Suusu tatamamá chiriri chobu sa tdiire kuva muriwa kwa muuntu yoyoosi wa meenyu. **9** Tabweeyya jeyyo, si sa si vyatéire suusu kuhokera nyambirirya fuma kwaanyu tuku. Maa kaa, tabweeyya jeyyo, sa ive kiintu cho tuubirirya, na nyuunyu mutuubirirye. **10** Mpiindi ^tájáa na nyuunyu, tavawyiiraa jei, “Muuntu yoyoosi ura si ^asákaa tumama, si asaakwa ariye tuku.” **11** Ni lusa tiise jei, sa tatéire vamwaari vamwi vaanyu ^vari vavira, si ^vatámamaa chochoosi tuku, voovo vandookiisembereka kuri masáare ya vaantu viingi. **12** Vaantu avo, ni kuvairirya tiise na ni kuvakaan’ya tiise kwa irina ra Mweenevyoosi Yéesu Kirisitu vatule, vatumame mirimo sa vave na chóorya chaavo veenevyo. **13** Maa kaa, kuri nyuunyu vanaviitu, kari mreke vii kaa tuku kutumama maaja. **14** Mwiime neeja, na muuntu yoyoosi ura si ^akwátyaa masáare ^tavaándikiire barúwii ihi, mreke kusaangya

muhini ne, sa oone soni. **15** Kari mündoomoona ja mavi waanyu tuku, maa kaa, mündoomuluma kutu ja ndu yaanyu. **16** Haaha Mweenevyoosi, yeeye ^ari ufumo wa mwiikalo muja, avaheere mwiikalo muja siku joosi kwa njira joosi. Mweenevyoosi ave na nyuunyu voosi. **17** Niini Paúli nookaandika lumbi iji kwa mukono waani mweenevyo, jei noo ^vyeeene naándikaa barúwa jaani joosi. **18** Nduwo ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, ive na nyuunyu voosi.

1 Timotéeo

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Paúli mutumwi ^naanirirwa kwa ulairiri wa Muluungu ^atulamurirya, na kwa KirisituYéesu suusu ^tumwiilángyaa. **2** Ni kwaandikira niise weewe Timotéeo, mwaana waani wa kikomi kwa kura kuruma kwiiswi. Nduwo, riiso ra wuúja na mwiikalo muúja, jive na weewe fuma kwa Muluungu Taáta wiitu na kwa Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu. **3** Kati ^niinukáa na Makedonía, nijáa niilomboola nkakusea wiikale múujii wa Eféeso sa uvakaan'ye vaantu vareke kwaarya uvariyuli wa uloongo. **4** Uvasee vareke mbuwo ja uloongo jo vaanga, na marina ^yasiina uhéro ya vala baaba va nkolo. Ayo yoosi yaréetaa nkaani, kiri vyo kweenerya murimo wa Muluungu, ura ^wuújaa kwa njira yo ruma. **5** Kiintu kikuulu cha ulairiri uhu, ni kweenda kura ^kwafúmaa mutimii mweeru, kuruma kwa kikomi na mutima si ^utwáalaa muuntu na kiloongii. **6** Vaantu vamwi vayapala aya na ivarwii na valámaa sáare ^ng'eene jisiina kiintu. **7** Ava vaantu vasáakaa vave vakiindya va Miiro, maa kaa, si vatáangaa ^cheene valúusaa na ayo ^meene kwaavo víiririkanaa ni ya kikomi tuku. **8** Suusu tamányire, Miiro yabooha, kooni yatúubirwe ^vyeeene yasaakwa. **9** Kei tamányire, Miiro si sa vawoloki tuku. Miiro ni sa vaantu ^vawúnaa miiro na vavarinduki, vara si ^vatúubaa kira Muluungu ^asáakaa na vavi, vaantu si ^vari vaaja mbere ya Muluungu na vaantu ^vamuhíintikiraa Muluungu, vaantu ^vuúlaa vala íyo na taáta waavo na vuulai. **10** Kei ni sa vahanguti, vaantu valume ^viiláalaa, vaantu ^vávaa iyoombe vaantu, na valoongo. Baa kei ni sa vaantu ^viiláhaa kwa uloongo na vara voosi ^vabwéeyaa viintu ^viisimire na uvariyuli wa kikomi. **11** Masáare aya ya uvariyuli yamwaari Masáarii Maaja ya nkongojima ya Muluungu ^Adúumbwaa, ^meene niini nakwaatiwa nvaryule. **12** Dumbi yaani ni kwa Kirisitu Yéesu, Mweenevyoosi wiitu. Yeeye aampeera ngururu sa aanvala ndiri muwoloki, akaansaawula sa murimo waachwe. **13** Baa neembe mbere nijáa muturiinti, namuhíintikiráa na navaturikiryáa vaantu vaachwe, yeeye aanaanga na riiso ra wuúja sa nabweeyáa ivyo na kihoho na sa viintu si namurumáa. **14** Mweenevyoosi wiitu aankung'antira nduwo ^iri foo, ikúujan'ya na kuruma na kweenda kuri ^kuri kava kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu. **15** Mpíri ihi

ni ya kimáári na yavalwa yiima neeja kurumwa, “Kirisitu Yéesu wuúja na aha weerwii joo lamurirya vaantu vavi.” Na niini noo mavi kulookya voosi. **16** Maa kaa, sa isáare iri, Muluungu aanaanga na riiso ra wuúja, sa Yéesu Kirisitu oonekye kuyimirirya kwaachwe ^kusiina uhéro kuri niini. Jeyyo, mbe ja kiintu ^kiri koonekye vara ^vari muruma siku ^jookuúja, vapate nkaasu kwa siku ^jisiina uhéro. (aiónios g166) **17** Haaha nyemi na nkongojima aheewe siku joosi yeeye Mutemi wa siku joosi, ^mweene asiina uhéro, na si ^oónekanaa, yeeye vii noo Muluungu. Kikomi. (aión g165) **18** Haaha Timotéeo mwanawaani, ni kuheera niise ulairiri uhu wo tamanyan'ya na kulaala na mutwe kura ^kwaluuswa kuri weewe, sa ko kuukwaaty ulwe nkoondo ^yabooha. **19** Kei ukwaate kumuruma Yéesu na mutima wo kiisiman'ya mavi na maaja. Vaantu vamwi vayasiita masáare ayo, na sa jeyyo, vamala kuruma kwaavo. **20** Vaviri va avo vaantu, ni Himenáayo na Alekisáanda, ava navakwaaty kwa Irimu sa rivalaire chiiru, kari jivamuhíintikire Muluungu tuku.

2 Cha ncholonchoolo, ni vawyiira niise, mundookiiloombera kwa Muluungu sa avaambirirye na avatalarye vaantu voosi. Kei mundoomuduumba Muluungu sa vaantu voosi. **2** Mundooloomba jeyyo sa vatemi na vara voosi ^vari na wiimiriri ^veene vari utemii, sa twiikale mwiikalo muúja na utuuli, kei tave na nyemi kwa Muluungu na wuúja kwa vaantu voosi mbere ya Muluungu. **3** Masáare aya yabooha, kei yamweéryaa mutima Muluungu ^atulamurirya. **4** Yeeye asáakaa vaantu voosi valamuririwe na vataange kikomi. **5** Muluungu ni umwi vii, na kwatiite muuntu umwi vii ^vakúndikan'yaa vaantu na Muluungu. Muuntu uhu ni KirisituYéesu. **6** Yeeye mweenevyo iitoola ave Mununuuli wa vaantu voosi. Kiintu iki chaláiraa kikomi muryuungu wa Muluungu kwa mpiindi jaachwe. **7** Haaha sa masáare aya, Muluungu aansaawula mbe mutumwi, kei nive mweeneri wa Masáare Maaja kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. Ayo ^nooluusa ni ya kikomi na si nooluusa uloongo tuku. **8** Nooloomba kira haantu ^mukijijingaa, vaantu valume vamuloombe Muluungu kanu vookiinurirya mikono yaavo miija isiina nkalaru na nkerunkeru. **9** Kei noosaaka vaantu vaki vandookwiiruwika ^vyabooha koonekye nyemi na vandookiivikira

vira ^vyeene visáakwaa. Kari viiháambaa ko suka njwiiri tuku, kwiivikira saháabu na mpári tuku, baa kei kari viiwiikira ingo ja iyoombe ikuulu tuku. 10 Maa kaa, viirúwike mirimo miija, ja ^vyeene vyasaakwa kwa muuntu muki úra ^alúúsaa kiweerwii amwiinamiraa Muluungu. 11 Muuntu muki iikiindye kimi na ave matu. 12 Niini si noovarekera vaantu vaki vandoovavariyurira no viimirira vaantu valume tuku, maa kaa, vaantu vaki vandookirinya sawu. 13 Muluungu amumba Adáamu ta, de akamumba Háawa. 14 Baa kei, si Adáamu noo ^akooverwa tuku, ni muuntu muki noo ^akooverwa akiingira uvii. 15 Maa kaa, muuntu muki lamuririwa ari ko va na vaana, kooni atúbire kumuruma Kirisitu, kúveenda vaantu, kava muja mbere ya Muluungu na kubweeyya ^vyeene vyasáakwaa.

3 Mpári ihi ni yo kiilaangiwa, “Kooni muuntu avíire na mpiima yo va mulongooli, úwo muuntu atiite mpiima ya mirimo ^wabooha.” 2 Muuntu úwo wo va mulongooli, asaakwa ave muuntu wa kikomi, ave mulume wa muki umwi, muuntu ^iisikana, muuntu ^adáhaa kwiimirira, muuntu ^anyémiwaa, muuntu ^aténgyaa vaantu, na ave muuntu ^amányire varyula masáare neeja. 3 Kari ave mureevi tuku, kari ave eenda mpía tuku, baa kei, kari ave muuntu ^eenda nkoondo tuku, maa kaa, ave muuntu ^ahola, ^eenda mwiikalo muja. 4 Asaakwa alongoole nyuumba yaachwe neeja, na asaakwa ave alóngoolaa vaana vaachwe neeja, sa vandoomuteera na vave na nyemi kwa vaantu voosi. 5 Sa kooni muuntu si adáhaa kulongoola nyuumba yaachwe mweeneevyo, jooli ari daha kulongoola mpuka ya vaantu ^vamura Muluungu? 6 Mulongooli kari ave muuntu ^amura Yéesu siku ingai vii ^jilóokire tuku, sa ifanaa akiivaa kipeembe, maa awye, aho, maa aheewe irya ra Muluungu ja Ikúúlu ra Mirimu Mivi ^vyeene raawy. 7 Kei asaakwa ave muuntu ^ataangikana kwa mirimo miija ni vaantu ^vari weerwii, kari ji aberulwe, maa awyiire mtehwi wa Ikúúlu ra Mirimu Mivi tuku. 8 Viivyo baa vaantu ^vaámbiraa mirimo ya nyuumbii ya Ijava vasaakwa vave vaantu ^vanyémiwaa, kari vave kosikosi tuku au vareevi tuku, baa kei kari vave vaantu ^veenda mpía ja mahonyo tuku. 9 Vasaakwa vakwaatyé fuumbo ya isii yo mwiilaangya Yéesu kwa mutima si ^vatwáalaa na kiloongii. 10 Vayereniwe ta, kooni si vang^urirwaa, maa de vaande mirimo yo vaambirirya

valongooli. 11 Viivyo, vaki vaavo vasaakwa vave ni vaantu ^vanyémiwaa, na vaantu si ^valúúsaa vaantu, maa kaa, vave vaantu ^viisikana na ^viiláangiwa kwa kira kiintu. 12 Vaambirirya va valongooli vave valume va muki umwi, vaantu ^valóngoolaa vaana vaavo na kaaya jaavo neeja. 13 Vaambirirya va valongooli, kooni vatámamire mirimo yaavo vyabooha, nyemiwa vari na kava vari na ngururu jo lúusika na kipeembe mbere ja vaantu, masáare ya kumwiilaangya kwaavo Kirisitu Yéesu. 14 Baa neembe nookoona kúja ndiri noo kulaanga siku ^jookúja, niini nakwaándikiire masáare aya, sa 15 kooni nachérevire kúja, masáare aya kubweeyya yari utaange viintu vaantu ^vasaakwa viikale nyuumbii ya Muluungu. Nyuumba iyo ni mpuka ya vaantu ^vamura Muluungu ^Ari Nkaasu, na ni ngururyo na mwaariryo wa kikomi. 16 Fuumbo ya mwiikalo wo tuuba kira Muluungu ^asáakaa ni nkúúlu. Avariylwa kwa maviri wa muuntu, ooneka kikomi ni muwoloki kwa Mutima Muja, oonekana na mirimu miija, avariylwa kwa vaantu va isi joosi, akarumwa ni weeru, akasumulwa na kurumwii na nkongojima.

4 Haaha Mutima Muja yootuwyiira baa tuvisa tuku, siku ja úhero, vaantu vamwi reka vari kumwiilaangya Yéesu, na tuuba vari úkwaata wa mirimu mivi, na varyuli waavo. 2 Varyuli úwo wújaa kwa njira ya ulongo wa vakweembi, vara ^vari na mitima si ^idáhaa kwiisiman^ya mavi na maaja. Mitima yaavo yaakwa ja yachimikwa ni chuúma ^kiri mooto. 3 Vaantu ava, vavakán^yaa vaantu vareke kwiiloola na vandooneha vyóorya vimwi vimwi. Vyóorya ivyo Muluungu avyumba sa vihokerwe na dumi ni vara ^vataanga kimáári na ^vamura Yéesu. 4 Sa kira kiintu ^umba Muluungu chabooha. Na kusiina kiintu baa kimwi vii cho siita tuku, kooni takihókiire na dumi, 5 sa viintu chatalariwa na isáare ra Muluungu na ko loomba. 6 Kooni wavyíiriire vaaniitu na marumba yiitu masáare aya, weewe kava ari mutumami muja wa Kirisitu Yéesu, ^wikiindya kikomi cha kumuruma Yéesu na varyuli muja úra ^utúbua. 7 Siita mbuwo jo vaanga ja ihi weeru, baa kei, kari utúbua símo ja ulongo tuku, weewe tuuba kwijuvirya weemweene mwiikalo ^utúbua kira Muluungu ^asáakaa. 8 “Sa kwijuvirya maviri kwareeta kunáalo jaachwe, maa kaa, mwiikalo ^utúbua kira Muluungu ^asáakaa, watiite kunáalo kwa kira njira, sa

waréetaa kwiichuunga kwa Mulungu kwa nkaasu ya haaha na nkaasu [^]yookuujja.” 9 Mpíri ihi [^]ndúúsire ni yo kiilaangiwa, kei yiima neeja kurumwa ni vaantu voosi. 10 Iki noo [^]chabwéeyaa tundoótumama na ngururunguruuru, sa taviika kwiilaangya kwiitu kwa Mulungu [^]Ari Nkaasu siku joosi, Mulungu Mulamuriri wa vantu voosi [^]veene vamura. 11 Ivi viintu [^]nookulairiya, vavariyire sa vavituube. 12 Kari urúmaa muuntu yoyoosi akuhenerere ati sa uri mutavana tuku, maa kaa, fafa, sa vantu [^]veene vamura Yéesu vandookulaanga na vatuubirirye nduusika yaako, luyeendo lwaako, kweenda kwaako, kuruma kwaako na mwiikalo waako muja. 13 Manyika mbere ja vantu kusoma Masáare [^]Yari Mpeho, kuyakiindya na kuyavariyula, furu haantu [^]nkuújire. 14 Kari urékaa bweeyya ura wuya [^]mweene uri nowo tuku, wuya ura [^]waheewa ni Kirisitu kwa masáare ya Ijuva ya uláali na mutwe na ko vikirwa mikono ni vawosi. 15 Iririkana neeja ayo yoosi na umanyike sa kudoma na mbere kwaako koonekane kwa vantu voosi. 16 Laanga neeja [^]vyeeene wookiikala na [^]vyeeene woovariyula. Tuuba kutumama ayo, sa kooni ubwéeyiirye jeyyo, kiilamurirya uri weewe mweeneeyo na vara [^]veene vookuteerera.

5 Kari umubéerulaa moosi tuku, maa kaa, mwyiire ja woomuwyiira taata waanyu. Undoovakaan'ya vatavana ja [^]vyeeene uvakáan'ya vaanaanyu va inda imwi, 2 vadala, ja viintu [^]ukáan'ya iyo waanyu na vahíínja ja maruumbu yaako va inda imwi. 3 Undoovanyemya valala vara [^]vasiina muuntu wo kiitumbairirya. 4 Baa neembe ni jeyyo, mulala [^]ari na vaana, au vajukulu, avo vaana na vajukulu viikiindye ta kuvaambirirya vanduu vaavo. Jeyyo noo [^]vyeeene vandoohindula masáare [^]meene vabweeyiriwa ni vavyiiri vaavo. Ivyo, noo viintu [^]vimweéryaa mutima Mulungu. 5 Mulala ura [^]asiina muuntu baa umwi wo kiitumbairirya, yeeye amwiilángyaa Mulungu vii, na amulóombaa Mulungu amwaambirirye chobu chiriri. 6 Maa kaa, mulala [^]íkalaa na mpiima mbi, uwo aakwa baa neembe ari mooyo. 7 Undoovawyiira masáare aya vantu [^]vamwiilángyaa Kirisitu sa vave vantu va kikomi. 8 Kooni muuntu si yookiilaanga nduu yaachwe, na kikomi vara [^]vari kaayii kwaachwe, re muuntu uwo akuhire moongo kumuruma Yéesu na muuntu uwo aviiha kulookya ura si [^]amuruma Yéesu. 9 Kari mumwaandike mulala yoyoosi [^]mweene

si anafikya myaaka makumi musasatu tuku. Uwo mulala ave ni ura [^]ájaa aloolwa ni mulume umwi. 10 Kei ave amányirwe atámamaa maaja, ura [^]avarera vaana vaachwe vyabooha, ura [^]avatéengyaa vayeni na cheeru, ura [^]avoóyyaa vantu va Mulungu majeo, ura [^]avaámbirirya vantu va Mulungu [^]vari na uturikiri na ura [^]eenda tumama mirimo mija. 11 Maa kaa, kari muvaándikaa vahíínja valala hamwi na valala tuku, sa mpiima jaavo kooni javarémiire kiiseyya vari kwa Kirisitu, maa valoolwe. 12 Sa jeyyo, kiiheera vari irya so hinduka na nyuma kwa yara masáare [^]vajáa vamwiilaha Kirisitu. 13 Si jeyyo vii tuku, kei viijóvyaa kuyeenda nyuumbii ja vantu sa uvira, na [^]chaviihaviha vaánda lusa vantu, maa vakiiyingirya masárii si [^]yari yaavo, aho, valúusaa viintu [^]visivateire kulusa. 14 Sa jeyyo, ni vakiindya niise valala vara [^]vakaari vahíínja valoolwe, vave na vaana na valaange nyumba jaavo, kwa njira iyo, muvi siindwa ari kutufontorirya. 15 Ni lusa niise jei, sa kwatiite valala vahíínja [^]vareka kumutuuba Kirisitu, vakatuuba Irimu. 16 Kooni kuri na muuntu muki [^]amuruma Kirisitu [^]mweene ari na mulala wa nduu yaachwe, indoomulaanga, kari avarekere vantu viingi vara [^]vamuruma Yéesu tuku. Sa jeyyo, iyo mpuka ya vantu [^]vamuruma Yéesu indoovalaanga valala vara [^]vari vooveene. 17 Vawosi [^]veene viimiriraa mirimo ya vantu [^]vamuruma Kirisitu vyabooha, vavalwe viima neeja kunyemiwa kaviri, na varavaara [^]vatúmamaa murimo wo lusa no variyula Masáare Maaja, vasaakwa vanyemiwenyemiwe. 18 Sa Masáare [^]Yari Mpeho yalusa, “Kari wiichúungaa ng’ombe mulomo tuku, kati [^]yoovaa viryo luuwii,” kei yalusa, “Mutumami iima neeja kuheewa masála waachwe.” 19 Kari uhókeraa kiloongi cha moosi kooni si kirétirwe na mashahídi vaviri au vatatu tuku. 20 Vawosi vara [^]vabwéeyaa uvi uvadalavye mbere ja vantu sa viingi voofe. 21 Ni kulairiya niise mbere ya Mulungu, na mbere ya Kirisitu Yéesu, na mbere ya mirimu mija yaachwe [^]iisaawula, kikomi ukwaaty masáare aya na vyabweeyye na kari umulángaa muuntu miiswii mirimwii yaako tuku, na kari usinanalaa vantu tuku. 22 Kari usungurirya kumuviikira muuntu mikono tuku. Kubweeyya jei, ifanaa kukakubweeyya wiingire uvii waachwe. Ilaange neeja na uve utéréere. 23 Kanywa maaji meene vii tuku, maa kaa, undoonywa diváai kiduudi sa inda yaako na ulwiri waako wa kweene kweene. 24 Uvi wa vantu viingi woónekaa

kiweerwii vii, na wavalóngooryaa no heewa irya, maa kaa, ùvi wa vaantu viingi wuújaa nyuma ntuhu. 25 Viivyo mirimo miija ni kiweerwii iri na mirimo miija ira si ^iri kiweerwii yoónekanaa na nyuma.

6 Kira ^ari isi ya iyóoki ra utúmwa, amavale mweenekaaya waachwe iima neeja kuheewa nyemi joosi, sa vaantu vasiindwe kundoomutukira Muluungu na uvariyuli ^mweene tookiindya. 2 Vara vatúmwa va veenekaaya vara ^vamuruma Kirisitu, kari vaviínuriryaa mpula veenekaaya vaavo tuku. Voovo vakumbukire avo ni vaanaavo kwa Kirisitu. Kiri vyoova jeyyo, vatúmwa avo vavatumamire veenekaaya vaavo vyaboohabooha, sa ^veene vooturya kunáalo fuma murimwii waavo, ni vara ^vamuruma Kirisitu, na voovo vaveenda. Vavariyurire aya masáare na vakalaamyé vayatuube. 3 Kooni muuntu yoyoosi yoovariyula masáare ^yiísimire, na yoosiita masáare ya kikomi ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, na uvariyuli wa mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa, 4 muuntu uwo iiyónaa yeeye noo yeeye na si amányire kiintu tuku. Eenda maatuku kwiiruta ndihi sa masáare vii. Na úko kwiiruta ndihi kwaréetaa wiitóoli wa kivina, kwiivaa, kituki, kwiikoverera vaantu vivi, 5 na kwiitoola ^kusiisíraa. Miryuungu yaavo yasaambuka, na kira kimáári vasikimányire tuku. Kei viiséaa kutuuba mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa noo njira yo va vasúngaati. 6 Maa kaa, mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa na kwiikinkima na kira kiintu ni usúngaati mukuuu. 7 Sa suusu si tuúja na aha weerwii na kiintu chochoosi tuku, baa kei si turi kwiinuka aha na kiintu chochoosi tuku. 8 Maa kaa, kooni turi na chóorya na ingo, twiikinkime. 9 Vaantu vara ^vari na uláku wo va vasúngaati vayérwaa na vakwáatwaa ni minyahu na mpiima ^jiri foo ja kihoho. Ijo mpiima javatwáalaa fuuru imalwii na vamárikiríraa kuuko. 10 Sa kweenda mpía ni ichina rimwi ra ùvi woosi. Vaantu vamwi sa kura kusaaka mpía viikera na kumuruma Kirisitu, vakiiturikirya kwa usungu mukuuu. 11 Maa kaa, weewe muuntu wa Muluungu, unehe masáare yoosi mavi. Umanyike kutuuba uwoloki, utuube mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa, utuube kumuruma Muluungu, kwiiyenda, kuyimirirya na kuhola. 12 Undoolwa nkoondo ^yabooha yo muruma Muluungu. Kwaatirira nkaasu ya siku ^jisiina uhero, ^ng'eene waaniririrwa ni Muluungu kati ^ukaluuse bila yoovisa

kumuruma Muluungu mbere ya vaantu ^vari foo ^voona. (aiónios g166) 13 Muluungu avihéeraa viintu vyoosi nkaasu. Ni kulairirya niise mbere yaachwe na mbere ya Kirisitu Yéesu. Uhu noo ^atoola ushahídi waachwe ^wabooha miiswii ya Poontío Piláato baa visa tuku. 14 Kwaatya ulairiri uhu, kari ureke baa kadawo tuku na kari uhon'ye tuku fuuru siku ^ng'eene Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu ^ari hinduka. 15 Kuhinduka kwaachwe reetwa kari ni Muluungu kwa mpiindi jaachwe. Atalariwa Muluungu, yeeye vii noo ^Ari Mwiiimiriri, Mutemi wa vatemí, Mweenevyo wa veeneevyo! 16 Yeeye ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero, iikalaa kiweerwii ^kisisésérerwaa ni vaantu. Yeeye si anoonwa ni vaantu tuku na kusiina muuntu ^ari daha kumoonaa tuku. Nyemi na laviro ni na yeeye viri kwa siku ^jisiina uhero! Kikomi. (aiónios g166) 17 Valairirye vasúngaati va ihi weeru vareke kwiineenga, kari viiláangyaa usúngaati waavo ^usiri wo kiilaangya tuku, maa kaa, viilaangye Muluungu. Yeeye atuhéeraa viintu vyoosi ^viri foo sa tweerye mitima. (aión g165) 18 Valairirye vandoobweeyya maaja, vave vasúngaati va mirimo miija. Kei vaboohye inda na vandoovaambirirya vaantu viingi na usúngaati waavo. 19 Kwa njira iyo, kiivikira vari usúngaati ja mwaariryo ^wiima neeja siku ^jookuuja, vaturye nkaasu ya kikomi. 20 Timotéeo, imirira viija masáare ^meene ukwaatiwa ni Muluungu. Neha masáare ya weeru na kwiiruta ndihi ^kweene vaantu kwa uloongo vaséaa ni umanyi. 21 Sa kutuuba umanyi uwo, vaantu vamwi vareka kumuruma Yéesu. Mweenevyoosi avaheere nduwo nyuunyu voosi.

2 Timotéeo

1 Paúli, niini [^]naanirirwa ni Muluungu kwa kusaaka kwaachwe nive mutumwi wa Kirisitu Yéesu, sa nvariyririre vaantu kwiichuunga kwa Muluungu kwa nkaasu [^]iri kuri kukundikaniwa na Kirisitu Yéesu. **2** Ni kwaandikira niise weewe Timotéeo mwaana waani. Niini nakweenda maatuku vii. Nduwo, riiso ra wuujja na mwiikalo muujja fuma kwa Muluungu Taáta na kwa Kirisitu Yéesu, Mweenevyoosi wiitu, jive na weewe. **3** Noomuduumba Muluungu [^]nimutámamiraa na mutima si [^]waantwáalaa na kiloongii, ja [^]vyeeene vala baaba wiitu vamutámamiráa. Kira uchiku na muusi nakukúmbukiraa na namulóombaa Muluungu sa weewe. **4** Nakúmbukiraa miísoori yaako mpiindi [^]nasuukyáa. Na natiite mpiima maatuku vii yo koonaa, sa mbe na cheeru. **5** Nakúmbukiraa [^]vyeeene umuruma Muluungu kikomi. Baa kei nakukúmbukiraa kura kuruma [^]kweene ari noko ta maáma waanyu Loíisi na íyo waanyu Yuníike. Kikomi, niini namányire baa weewe utiite kuruma [^]kari jeyyo. **6** Sa jeyyo, ni kukumbusikya niise, ujimbule wuuya wa Muluungu ura [^]uheewa siku [^]nikuvíkiire mikono yaani. **7** Bweeyya jei, sa Muluungu si atuheera Mutima wa woowa tuku, maa kaa, atuheera Mutima wa ngururu, wo kiiyenda na wo kiiyimirira. **8** Sa jeyyo, kari woónaa soni yo luusa masáare ya Mweenevyoosi wiitu tuku, baa kari woónaa soni sa niini nachuungwa mnyololwii sa Kirisitu tuku. Maa kaa, uyimirirye hamwi na niini uturikiri [^]wuújaa ko variyula Masáare Maaja kwa ngururu [^]uheewa ni Muluungu. **9** Muluungu noo atulamurirya na atukemera na lukemerwii luujja, si sa kubweeyya wuujja tuku, aka tuku, ni sa kweenda kwaachwe na sa nduwo jaachwe. Atuheera nduwo iyo kwa njira ya Kirisitu Yéesu mpiindi baa weeru [^]ajáa akaari si aniiyumba. (aiónios g166) **10** Haaha Muluungu ataváryuriire nduwo yaachwe kwa njira ya kuujja kwaachwe Kirisitu Yéesu. Yeeye atulamurirya, kei adumuladamula inkwya na oonekya nkaasu na kudiira kukwya kwa njira ya Masáare Maaja. **11** Muluungu aansaawula niini nive mweeneri wa Masáare Maaja, mutumwi na mukiindya wa aya Masáare Maaja. **12** Iki noo [^]chooreka niini nooturikira jei aha mnyololwii. Baa jeyyo, si nookoona soni tuku, sa namumányire yeeye [^]mweene namuruma na kikomi yeeye chiimirira ari kira [^]nakiviika kwaachwe fuuru siku ira [^]ari kuujja. **13** Kwaata kikomi hvariyluli

[^]wateera fuma kwaani. Bweeyya jeyyo ko ruma no keenda Kirisitu Yéesu. **14** Masáare Maaja [^]meene uheewa ni Muluungu, yimirire kwa njira ya Mutima Muujja, uhu [^]iikalaa kari suusu. **15** Umányire vaantu voosi va Ásia vaanvalanduka na vamwi vaavo ni Fugéelo na Herimogéene. **16** Mweenevyoosi avalaange na riiso ra wuujja munumunuu vaantu va kaaya ya Onesifóoro, sa aanjeryáa mutima. Kei si ooniwáa soni kuu niini ndiri mnyololwii tuku. **17** Yeeye [^]akafike vii Róoma, amanyika maatuku vii kuusaakira mpaka akaanshaana. **18** Nooloomba Mweenevyoosi Yéesu avalaange na riiso ra wuujja siku ira ya ulamu! Baa weewe umányire maaja [^]meene aanyambirirya kura múujii wa Eféeso.

2 Haaha mwaana waani, uve nkabaako kwa nduwo [^]iri kwa Kirisitu Yéesu. **2** Weewe uyateera masáare [^]meene navariyuláa mbere ja vaantu [^]vari foo. Masáare ayo uvakwaatyee vaantu valume vara [^]uviilángyaa, [^]veene vari daha vavariyririra vaantu viingi. **3** Yimirirya hamwi na suusu uturikiri ja mulwi nkoondo muujja wa Kirisitu Yéesu. **4** Kusiina mulwi nkoondo yoyoosi mpiindi [^]ari nkoondwii [^]atámamaa mirimo viingi tuku, sa mpiima yaachwe ni kusaaka kumweerya mutima ura [^]amwaandika ave mulwi nkoondo. **5** Kei, kusiina muuntu [^]asiindaa kwiichia akaheewa kunáalo kooni si atúbire miiro yo kiichia tuku. **6** Ni jeyyo viri, murimi ura [^]afafa tumama, asaakwa ahokere viintu vya ncholo vira [^]vichwírwe. **7** Yakwaatyekwaatyee aya [^]meene nookuwyiira, sa Mweenevyoosi kuheera ari ukoonko wa masáare ayo yoosi. **8** Undoomukumbukira Yéesu Kirisitu. Yeeye afufuka na ni wa mbyaala ya mutemi Daúdi. Ayo noo Masáare Maaja [^]meene navariyulaa, **9** na kwa ayo mwaari nooturikiriwa na nachuungwa ja nabweeyya uvi. Maa kaa, isáare ra Muluungu si richúungwaa tuku. **10** Na sa jeyyo, nayimirirya kira kiintu sa vaantu [^]vasaawulwa ni Muluungu. Nabwéeyaa jeyyo, sa vapate ura ulamuriri wa Kirisitu Yéesu, hamwi na nkongojima ya siku [^]jisiina uhero. (aiónios g166) **11** Mpíri iki ni yo kiilaangya, “Kooni taakwa ne, kwiikala turi ne. **12** Kooni tooyimirirya, temerera turi hamwi ne. Kooni taséire si tamumányire tuku, ne sea ari si atumányire tuku. **13** Kooni tarékire kumwiilaangya, yeeye chaala ari wo kiilaangiwa. Yeeye si ari daha kwiisiita tuku.” **14** Kari urékaa vaantu varimirye aya masáare tuku. Uvalume kutu mbere ya Muluungu kari viirútaa ndihi sa viintu si [^]vitéire tuku. Viintu ivyo vyavasáambulaa

vara ^vavitéeereraa. 15 Tumama na ngururu sa Muluungu akurume uri mutumami si ^akwaátwaa ni soni, kunu wootaanga no varyula kikomi isáare ra Muluungu ra kimáári. 16 Ikerye fuma nduusika ja kihoho si ^jiréetaa nyemi kwa Muluungu. Masáare ayo, yavabwéeyaa vaantu watuube rimiriririmiriira mwiikalwii si ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa. 17 Uvari yuli ^uri jei, weéneraa ja kiloonda cha bekene muvirii. Vamwi va vaantu ava, ni vala Himenáayo na Filéeto. 18 Ava vareka njira ya kimáári na vaséaa kufufuka kwahumula looka. Sa jeyyo, vasáambulaa kuruma kwa vaantu vamwi. 19 Maa kaa, mwaariryo ^mweene Muluungu aviika wiima neeja na ^wafafa, wachuungwa na mutooso waachwe walúusa jei, “Ijéva amányire ^vari vaachwe,” kei walúusa, “Kira ^ari lúusa irina ra Ijéva, areke kusova uwoloki kwaachwe.” 20 Nyuumba nkuulu si ivíjaa na saama ja saháabu na mpía vii tuku, maa kaa, yavíjaa na saama ja miti na ja iroongo. Saama jimwi jatúmamaa siku ja ngovi vii na jimwi kira siiku. 21 Haaha kooni muuntu iijírwire na iirékire na ayo mavi, kuva ari saama ya kikomi, njija sa Mweeneeyo yeemweene, iimiwa neeja sa kira murimo muja. 22 Ikerye fuma mpiima mbi ja utavana. Kei umanyike kutuuba uwoloki, kuruma, kwiyyenda na mwiikalo muja hamwi na vaantu ^vamwaániriraa Yéesu Mweeneeyoosi na mitima myeeru. 23 Siita kwiiruta ndihi kwa kihoho na kwa kikoókoyo, sa umányire masáare aya yaréetaa nkoondo. 24 Mutumami wa Mweeneeyoosi si asaakwa ave muuntu wa nkoondo tuku, kiri vyoova jeyyo, asaakwa ave ^ahola kwa kira muuntu, ^amányire varyula masáare neeja na muyimiriryi. 25 Kei asaakwa indoovakaan’ya mpooli vaantu vara ^vamukikanaa. Ifaanaa Muluungu akavabweeyya vavalanduka fuma uvii waavo na vataange kimáári. 26 Aho, miryungu yaavo vahindikira iri na neha vari miteo ya Ikúulu ra Mirimu Mivi, ^reene ravakwaata vatumame kiintu rooro ^rasáakaa.

3 Maa kaa, taanga siku ja uhero kuva jiri ^jafafa maatuku vii. 2 Vaantu kwiyyenda vari vooveene, kweenda vari mpía, kuva vari ^viidúumbiriraa, ^vari na ukudamu na ^vatúkiraa, si ^vanyémyaa vavyiiri vaavo, ^vasiina duumbi, na si vari kuva vaaja tuku. 3 Kwa vari si ^veenda vaantu, si ^vasáakaa sáare jisire, ^valúusaa vaantu, si ^viyimiriraa, ^vahuumba na ^vasuula viintu viija. 4 Kwiivalanduka veende. Kuva

vari si ^viitwéetyaa. Kuva vari ^viiyónaa na ^veenda uvi wa muviri kulookya kumweenda Muluungu. 5 Weerwii kundookiyyonekye veende ja vaantu ^vifkalaa mwiikalo ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa, maa kaa, siita veende ngururu jaachwe. Wiikerye na vaantu avo. 6 Vamwi vaavo vamwaari ^vingiraa nyuumbii ja vaantu kwa uweere na vandoovasumula vaantu vaki vara ^varehera. Avo vaantu vaki vakwaatwa, varemeerwa ni uvi na vasúkwasukwaa ni uláku. 7 Vaantu vaki ava vasáakiraa kutaanga viintu vifya, maa kaa, si vadáhaa taanga ukoonko wa kikomi vii kaa tuku. 8 Vaantu ava vakikanaa kira kimáári, ja viintu mpiindi jira Yáane na Yámbure ^vayeraa kumukikana Músa. Miryungu yaavo yahopola na kuruma kwaavo kwasiitwa. 9 Maa kaa, si vari fika kuli tuku, sa ukoókoyo waavo koonekana uri kwa kira muuntu, ja vira vya vala Yáane na Yámbure. 10 Maa kaa, weewe watuuba uvariyuli waani, mwiikalo waani, kira kiintu ^nasáakaa mbweeyye, kuruma kwaani, kuyimirirya kwaani, kweenda kwaani vaantu, na kwiifafya kwaani. 11 Umányire viintu vaantu ^vaanturikirya na masáare ^meene nalumana noyo uko miji ya Antiókia, Ikonío na Lísitra. Uturikiri uwo nuuyimirirya na Yéesu Mweeneeyoosi aadamurirya kufuma ayo yoosi. 12 Kikomi, yoyoosi ^ari saaka kwiikala ko munyemya Muluungu ko va kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu, turikiriwa ari. 13 Maa kaa, vaantu vavi na vakoooveri tuuba vari kuva vavi kunu voolongowa na voolongowerwa. 14 Baa neembe ni jeyyo, weewe utuube kuyakwaata masáare yoosi ^meene uvariyurirwa ukayaruma kikomi. Sa uvamányire ni vala ani vakavariyurira masáare ayo yoosi ya kimáári. 15 Keende usinga waako, wavariyurirwa Masáare ^Yari Mpeho. Aya yadáhaa kukuheera tooti ya ulamuriri waako ko mwiilaangya Kirisitu Yéesu. 16 Masáare yoosi ^Yari Mpeho yatiite nkeeho ya Muluungu. Yabooa ko variyurira na ko kaanirya no temerera vaantu vareke uvi waavo, na ko wolola kwa uwoloki mwiikalo mbere ja Muluungu. 17 Jeyyo, muuntu wa Muluungu kiisikana ari na daha ari tumama kira murimo muja.

4 Ni kulairirya niise mbere ja Muluungu na mbere ja Kirisitu Yéesu. Yeeye valamurira ari vaantu ^vari mooyo na ^vaakwya mpiindi jo kuuja kwaachwe na Utemi waachwe. 2 Varyula isáare ra Muluungu. Ima neeja kubweeyya jeyyo mpiindi joojo na si ^jiri joojo.

Baamirirya, dalavya na vaheere mitima. Ivyo vyoosi vitumame ko yimirirya na kwa uvariyuli muja. 3 Sa kuja jiri mpiindi vaantu vandoosiita uvari yuli wa kikomi. Voovo kijiingira veende vakiindya vari foo sa vadahe kukiimikirirya mpiima jaavo na vadahe kuvawiyira kira cheene chanyeyaa matu yaavo. 4 Siita veende kuteerera kimari na varindukira veende uteeri wa ulongo. 5 Maa kaa, weewe undookiimirira kwa kira kiintu. Yimirirya uturikiri, tumama murimo wo varyula Masare Maaja, na kikomi ukiimikirirye tumami waako. 6 Niini haaha toolwa niise ja mporyo ya kiintu kinyewewaa na mpiindi jaani jo suukya jafikire. 7 Nalwisiin'ye nkoondo yabooha, nalumarikiirye luyeendo lwaani, nakulangiirirye kumwiilaangya kwaani Kirisitu neeja. 8 Haaha niimiriwe neeja itaji ra uwoloki. Mweenevyoosi Mulamuli wa uwoloki kunjavika ari niini siku ira ya ulamuli wa vaantu voosi. Maa kaa, si niini vii tuku, baa na vara voosi veene vawoojeraa kuja kwaachwe na mpiima. 9 Bweeya chaangu wuje na kwaani. 10 Kirésike adoma na isi ya Galatia, na Tito adoma na isi ya Dalumatia. Na so kweenda masare ya weeru munumunu, Déema aandeka akadoma na mujii wa Tesalonike. (aiōn g165) 11 Ni Luka yeemweene noo achala na niini aha. Musaakire Maariki wuje ne. Yeeye abooha maatuku vii murimwii waani. 12 Tikiko namutuma adome na mujii wa Efeso. 13 Mpiindi uri kuja, noolomba wuudetere ira nkanchu nareka kwa Karpo uko mujii wa Turua na vira vitabu vyaani, na hasa vira vya ndiri. 14 Alekisaanda muchani, aambweeyirya uvi mukuulu munumunu. Mweenevyoosi muriha ari sa yara meene aambweeyirya. 15 Baa weewe umulaange neeja, sa yeeye ayasiita munumunu masare yiiswi. 16 Kati nijaa niimiiwe balasi lwa ncholo, kusiina baa muntu umwi aanyambirirya tuku. Voosi vajaa vaandeka. Noolomba Mulungu avonere mbavariri sa isare iri. 17 Baa neembe ni jeyyo, Mweenevyoosi ajaa iima ivaru raani na akaampeera ngururu sa nduuse isare raachwe ko kiimana na vaantu voosi si vari Vayahudi variteere. Sa jeyyo, niini nalamuririwa fuma mulomwii wa siimba. 18 Mweenevyoosi kutulamurirya ari fuma kira ukiimiriri muvi na kunsumula ari ndiri nkaasu furu Utemii waachwe kurumwii. Yeeye abweeyiriwe nkongojima kwa siku jisiina uhero. Kikomi. (aiōn g165) 19 Nuumbirya Akila na Pirisila muki waachwe,

na nyumba yoosi ya Onesiforo. 20 Erasto achala mujii wa Korinto. Kei Tirofimo njaa namureka kura mujii wa Mileto, yeeye ni mulwiri. 21 Konkomala ufike kunu mpiindi ja mpeho si jinaanda. Ulumbiwe ni Eubulo, Pude, Lini na Kilaudi na ndu yoosi ya vaantu vamwiilaangya Kirisitu. 22 Mweenevyoosi ave hamwi na mutima waako. Mweenevyoosi avahere nduwo nyuuny voosi.

Tíito

1 Barúwa íhi yafúmire kúri níini Paúli, mutumami wa Muluungu na mutumwi wa YéesuKirisitu. Yéesu aantuma njeenge kuruma kwa vaantu ^veene Muluungu avasaawula, vataange kimáári ^cheene kiréetaa mwiikalo ^utuúbuaa kira Muluungu ^asáakaa. **2** Na kwa uko kwiilaangya, turya vari nkaasu ya siku ^jisiina uhéro. Kikomi, Muluungu si alúusaa uloongo tuku, ajáa iichuunga kureeta iyo nkaasu mpiindi si jinaanda. (aiōnios g166) **3** Maa kaa, mpiindi yaachwe ^ikafike, aroonekya isáare raachwe kwa njira ya uvariyuli waani. Muluungu ni Mulamuriri wiitu. Yeeye noo aandairiya nvaryiule. **4** Tíito, ni kwaandikira niise weewe ^uri mwaana waani wa kura kuruma ^kweene turi hamwi. Nduwo na mwiikalo muuja fuma kwa Muluungu Taata na kwa Kirisitu Yéesu ^atulamurirya, jive na weewe. **5** Aai nakureka uko Kiréete sa uwolole yara masáare ^meene yajáa yachaala, na kei usaawule vawosi ^vari kiimirira vaantu ^vamura Muluungu kwa kira múuji ja ^vyeeene nakulairirya. **6** Moosi yoyoosi wa vaantu ^vamura Muluungu ave muuntu si ^ang'úurirwaa, ave mulume wa muki umwi, na vaana vaachwe vamura Muluungu, na kari vaana vaachwe vave vasiina matu tuku au kari vave na heno tuku. **7** Mulongooli wa vaantu ^vamura Muluungu ave ni muuntu si ^ang'úurirwaa sa yeeye asaawulwa ni Muluungu indootumama murimo waachwe. Kari ave muuntu ^iinéengaa tuku, na kari ave na nkalaria ja heehi tuku. Kei kari ave mureevi tuku, kari ave eenda nkoondo tuku na kari ave eenda máari ja muhonyo tuku. **8** Maa kaa, ave muuntu ^atéengyaa vaantu. Ave eenda wuuja, muuntu ^iyyimiriraa, muwoloki, muuja na muuntu ^asiri na mpiima ^ilóokereraa. **9** Ave muuntu ^arikwáataa isáare ro kiilaangiwa ja ^vyeeene ravariyulwa. Kwa njira iyo, daha ari vaheera mitima vaantu kwa uvariyuli waachwe wa kikomi na daha ari koonekya uvi wa vaantu ^vakikanaa uvariyuli uwo. **10** Kikomi vamwaari vaantu ^vari foo ^veene si vachuwala, masáare yaavo ni ya kihoho, na vakóoveraa vaantu, hasa avo fuma díini ya Kiyahúudi ^veene vadóomereryaa tuuva jaavo. **11** Avo woosaakwa uvatuunike milomo vareke kundoovavariyurira vaantu. Kwa uvariyuli waavo ^mweene si vasáakwaa vakiindyé, vasáambulaa kuruma kwa kaaya ja vaantu ^vari foo. Vabwéeyyaa jeyyo, sa vapate mpía. **12** Kwatiite muuntu waavo

umwi muláali na mutwe ^aluusa, akasea, “Vakiréete ni valoongo siku joosi, ni ja nyama mbi ja isaka vari, ni valáku na navira.” **13** Mpíri íhi ni ya kikomi. Sa jeyyo, vadalavyedalaavye sa kuruma kwaavo kave kwa kimáári. **14** Kei vadalavye sa vareke teerera mbuwo ja uloongo ja Vayahúudi. Baa kei, kari vatéereraa ndairiri ja vara ^veene vasítáa kimáári tuku. **15** Viintu vyoosi ni mpeho viri kwa vaantu ^vari mpeho. Maa kaa, kwa vaantu ^vari na njeo na vara ^vamusita Yéesu, viintu vyoosi vyatiite njeo. Kikomi miryungu yaavo na mitima yaavo ^yiisman'yaa mavi na maaja, yamema kosu. **16** Vaséaa vamumányire Muluungu, kumba vaséaa si vamumányire tuku kwa masáare yaavo. Vakálaryaa maatuku vii, ni vasaambu, na si vabooha kwa isáare roroosi riija tuku.

2 Maa kaa, weewe woosaakwa uvavariyurire uvariyuli wa kikomi. **2** Vawyiire vawosi viisikane, vave vaantu ^vanyémiwaa na viiyimirire. Vave na ngururu yo muruma Yéesu, kweenda na kuyimirirya. **3** Viivyo, vawyiire vadala vandookiikala mwiikalo ^woosaakwa kwa muuntu ^amatúmamiraa Muluungu. Kari valúusaa vaantu tuku, na kari vave vareevi tuku. Kikomi vasaakwa vandoovariyula viintu viija. **4** Jeyyo, bweeyya vari vahínja vaveende valume vaavo na vaana vaavo. **5** Kei kiyyimirira vari, na kuva vari uteréere, laanga veende nyuumba jaavo na boohya vari. Kindoovateera veende valume vaavo, sa vaantu vasiindwe rihíintikira isáare ra Muluungu. **6** Viivyo, valairirye vatavana viiyimirire. **7** Kwa kira isáare, weewe uve ni wo tubiririwa ko bweeyya maaja. Uvariyuli waako uve wa kikomi na kari uve na berereesi tuku. **8** Masáare yaako yave ya kikomi na ^yawoloka, sa vara ^vatukikanaa vasove roolúusa kari suusu, maa vakwaatwe ni soni. **9** Vakiindyé vatúmwa vave matu kwa veenekaaya vaavo kwa kira kiintu na vandooveerya mitima. Kari viiyúyiryaa novo tuku. **10** Na kei kari víivaa viintu vyaavo tuku. Maa kaa, valaire voovo ni vaantu vo kiilaangiwa kamwi, sa vuuviike uvariyuli wa Muluungu Mulamuriri wiitu kwa kira kiintu, uve na nyemi. **11** Uvavariyurire ayo, sa Muluungu alaira nduwo yaachwe ^ng'eene ilámuriyaa vaantu voosi. **12** Nduwo iyo, yatwólolaa tusiite mwiikalo si ^utuúbuaa kira Muluungu ^asáakaa na tusiite mpiima ja íhi weeru, twiisikane, tave vawoloki na tandookwiikala mwiikalo ^utuúbuaa kira Muluungu ^asáakaa aha weerwii ya haaha. (aiōn g165) **13** Twiikale jeyyo, kunu toowoojera

siku ira ^yatalariwa, ^twiiláangyaa ^ari kuuja na nkongojima Yéesu Kirisitu, Muluungu wiitu mukuulu na Mulamuriri wiitu. 14 Yeeye iitoola mweeneevyo sa atununuule fuma kira kuwuna miiro koosi, na atujirula tuve vaantu vaachwe mweeneevyo, ^vamányikaa na mitima kutumama maa. 15 Vawyiire vaantu masáare aya! Vaheere mutima na uvakaan'ye na ngururu joosi. Muuntu yoyoosi kari akusinanale tuku.

3 Vakumbusikye vaantu vave na nyemi kwa vakúulu na vatem. Vave na matu na vave vífmire neeja kutumama mirimo mii. 2 Kari vatákiraa muuntu yoyoosi tuku. Vave vaantu va mwiikalo muja na ^viikalan'yaa na vaantu vyabooha na vave vahola kwa vaantu voosi. 3 Baa suusu mpiindi jimwi, tujáa tusiina miryungu tuku na si tateeráa tuku. Tujáa takoooverwa na tujáa takwaatika ni uláku ^wiísimiresimire. Twiikaláa na uvi na twiyyoneráa kivina, tujáa tasuulwa na tujáa tavasula viingi. 4 Maa kaa, mpiindi ^jikafike, Muluungu ajáa atoonekya kubooha kwaachwe na ^vyeeene aveenda vaantu, 5 yeeye atulamurirya, si sa suusu tatumama masáare ya uwoloki tuku, maa kaa, ni sa yeeye atulaanga na riiso ra wuja vii. Atulamurirya ko tooyya uvi ko vyaalwa lwa kaviri na tukabweeyiwa vafya kwa njira ya Mutima Muja. 6 Yeeye atukung'untira Mutima Muja kwa njira ya YéesuKirisitu ^atulamurirya. 7 Yeeye atavala suusu turi vawoloki kwa nduwo yaachwe sa tuve vahokeri va nkaasu ya siku ^jisiina uhero ^ng'eene twiiláangyaa. (aiōnios g166) 8 Mpíri iyo ni yo kiilaangiwa. Noosaaka uyalumirirye masáare aya sa vara ^vamura Muluungu, viime neeja kutumama murimo muja. Masáare aya yabooha munamuntu, na kei yatiite kunáalo kwa vaantu voosi. 9 Maa kaa, neha kwiiruta ndihi kwa kihoho, mbuwo jo lusa marina ya vala baaba va nkolo na kwiitoola sa Miiro. Aya yoosi yasiina kunáalo tuku, baa kei ni ya bweete vii. 10 Muuntu yoyoosi ^asóonkyaa vaantu, mulume kutu lwa ncholo na lwa kaviri. Kooni si yookuteera ireke ne. 11 Weewe umányire muuntu ja uwo, asaambuka na ni muvi ^ilamurira mweeneevyo. 12 Mpíindi ^ndiri mutuma Aritéema au Tíkiko na uko kwaako, waanguhe kuuja sa twiyyone uko Nikopóoli. Niini nalámwiire kwiikala uko mpiindi ja mpeho. 13 Manyika uvaambirirye Senáasi ura ^atéteraa vaantu balási na Apóolo. Vaambirirye sa vadiire sova kiintu chochoosi luyeendwii lwaavo.

14 Vaantu viitu viikiindye vandoobweeyya viintu viija, na vandoovaambirirya vamuchiiri. Kwa njira iyo, mwiikalo waavo kuva uri na ndiwa. 15 Vaantu voosi ^veene ndiri hamwi novo, vakulúumbiirye. Nuumbirya vijeengi voosi ^vatweenda sa kura kuruma. Mweenevyoosi avaheere nduwo nyuuny voosi.

Filemóoni

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Paúli ^nachuungwa sa Kirisitu Yéesu, na Timotéeo mwaaniitu. Tookwaandikira weewe Filemóoni, mutumami mwiiwiiswi, ^takweenda, **2** na iruumbi riitu Afia na Aríkipo, munyaampala mwiiwiiswi. Kei tookaandikira mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu ^veene valúmanaa kaayii kwaako. **3** Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu na kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu, jive na nyuunyu. **4** Kira siiku kati ^nooloomba Muluungu, nakukumbukiraa na namudumbaa Muluungu sa weewe. **5** Ni bweeyya niise jei, sa nateera mbuwo ja viintu ^umuruma Mweenevyoosi Yéesu na ^veene veenda vaantu voosi va Muluungu. **6** Nooloomba kuruma kwaako kave kiintu kimwi na kuruma kwa vaantu viingi sa utaange kukiimana kwa masáare yoosi ^yabooha ^meene tapata kwa Kirisitu. **7** Mwanawiiitu, kweenda kwaako kwaanjeriirye mutima, na kwaampire mutima kamwi, sa wavoon'ya mwerere vaantu va Muluungu. **8** Sa jei, baa neembe ndiri na laviro kwa Kirisitu lo kulairiya utumame ^veene vyoosaakwa, **9** maa kaa, niini niine ni viija nikulombe ko kiiyenda. Nabwéeyiirye jei baa neembe niini ni moosi Paúli ^nachuungwa sa Kirisitu Yéesu. **10** Aai nookuloomba sa mwaana waani Onésimo. Uhu, kuni kuntu ^nachuungwa, namavariyurira Masáare Maaja ne aava mwaana waani ko muruma Yéesu. **11** Aho ncholo Onésimo ajáa asiina kunáalo kwaako tuku, maa kaa, haaha, avire na kunáalo kwaani baa na kwaako. **12** Baa neembe namweendamweenda, ni kumhindula niise na kwaako. **13** Kwaani naakeenda ngaari ahaale na niini aha, sa aantumamire kipaango chaako mpiindi niini ^nkaari neékirwe nyuumbii sa Masáare Maaja. **14** Maa kaa, kisiina ngaari ^nabwéeyiirye tuku bila weewe kumdekera mbweeye jeyyo. Kooni woosaaka kunyambirirya, nyambirirya ja ^veene weewe uri keenda, maa kaa, kusive kwa njira yo kudoomererya tuku. **15** Ifaanaa ikava Onésimo akerwa na weewe kwa mpiindi kiduudi sa ahinduke na kwaako, wiikale ne siku joosi. (aiōnios g166) **16** Haaha, Onésimo si mutumwa vii tuku, maa kaa, yeeye ni mwaaniitu kwa Kirisitu na tamweenda. Niini namweenda maatuku vii, maa kaa, weewe mweenda uri kulookya ja mutumami waako, kei ja mwaanaanyu kwa Mweenevyoosi. **17** Sa jeyyo, kooni wookumbiika ja mwiwaako ^tutumaman'ya,

muhokere ja ngaari ^veene wuumpókiire niini mweenevyo. **18** Kooni baa ahon'ya kimwi, au baa kooni ari na noongwa yaako, ndaayya niini. **19** Niini Paúli naándikire kwa mukono waani, riha ndiri. Maa kaa, si ndiri kuwiiira weewe utiite noongwa yaani ya nkaasu yaako tuku. **20** Mwanawiiitu! Nyambirirya kwa Mweenevyoosi. Kei nooloomba wuanjeriye mutima kwa Kirisitu. **21** Naándikire kuni nootaanga kikomi tumama uri kulookya baa ayo ^nalóombire. **22** Hamwi na ayo, nooloomba wuunyimirye neeja haantu ^nkiindoojookiikala. Sa kwa kulusika kwaanyu na Muluungu, nookooni Muluungu kunchungurira ari na kuni ndiri na meenyu. **23** Epáfura, akulúumbiirye. Yeeye eekerwa na niini sa murimo wa Kirisitu Yéesu. **24** Kei vatumami viiwiiswi va aha, vala Maárika, Aristárico, Déema na Lúka vakulúumbiirye. **25** Nduwo ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi ive na nyuunyu voosi.

Vaeburanía

1 Lombere, Muluungu aluusikáa na vala baaba wiitu ko tweera valáali na mutwe. Abweeyáa jeyyo haantu ^hari foo kwa njira ^jiisimiresimire. **2** Maa kaa, siku iji jo kiimikirirya, yooluusika na suusu ko tweera Mwaana waachwe. Amusaawula uhu Mwaana ahokere viintu vyoosi, kei ko tweera yeeye Muluungu uumba weeru. (aiŋŋ g165) **3** Uhu Mwaana, alávalavaa kwa nkongojima ya Muluungu na oonekyaa ^vyeeene Muluungu ari. Yeeye abweeyya viintu vyoosi viikwaate hamwi kwa isáare raachwe ^riri na ngururu. Yeeye iitoola, akava mpóryo yo seyya uvi wa vaantu, akiikala mukonwii wa kulume wa Muluungu Mweenengururu uko kurumwii. **4** Jeyyo, Muluungu amubweeyya Mwaana waachwe ave mukulu munamunu kulookya mirimu miija, ja ^vyeeene irina Muluungu ^amuheera ni ikulu kulookya ra mirimu miija. **5** Sa Muluungu si awyira murimu muja wowoosi tuku kira ^amuwyira Yéesu, “Weewe ni Mwaana waani, isiku niini navhire Taáta waako.” Kei, Muluungu si aluusikira murimu muja wowoosi tuku, ^akasee, “Kuva ndiri Taáta waachwe, ne kuva ari Mwaana waani.” **6** Kei, mpiindi Muluungu ^ari mureeta Mwaana waachwe wa mpeke kuri weeru, asea, “Mirimu yoosi ya Muluungu imwiinamire.” **7** Na kwa masáare ya mirimu miija Muluungu asea, “Mirimu yaani niibwéeyya ja mpeho, novo vatumami vaani navabwéeyya ja luriijo lwa mooto.” **8** Maa kaa, kwa Mwaana waachwe asea, “Weewe Muluungu, kwiimirira uri kwa siku ^jisiina uhero, weewe kwiimirira uri kwa nkome ya uwoloki. (aiŋŋ g165) **9** Weewe weenda uwoloki na wasula uwuni miiri, Sa jeyyo Muluungu, Muluungu waako, akuhákire makuta yo kubweeyya uve na cheeru kulookya viivaako voosi.” **10** Kei, Muluungu amusea Mwaana waachwe, “Weewe Mweenevyoosi noo uumba weeru aho ncholo, weewe noo uumba kurumu kwa mikono yaako. **11** Viintu vya weeru na vya kurumwii sakahala viri ja ingo, maa kaa, weewe kuva uri umwaari kwa siku ^jisiina uhero. **12** Weewe vifotafota uri ja viintu muuntu ^afótaa ingo ^yasakahala. Maa kaa, weewe si uválandukaa tuku, baa myaaka yaako si iri sira vii kaa tuku.” **13** Muluungu si usea murimu muja wowoosi tuku, “Ikala mukono waani wa kulume, fuuru nivaviike vavi vaako vave kabambari ko vikira majeo yaako.” **14** Sa jeyyo, mirimu miija ni kiintu che? Ni mitima

^imutámamiraa Muluungu, ne Muluungu iitumaa ivatutamire vara ^vari lamuririwa.

2 Sa jeyyo, tuyakwaatyee neejaneeja yara ^tateera sa kari ji tuyareke tuku. **2** Sa masáare yara vala baaba wiitu ^vaheewa ni murimu wa Muluungu, yajáa yatiite wiimiriri. Sa jeyyo, vaantu voosi vara si ^vatuubáa na si ^vateeráa, Muluungu avalamurira kwa uwoloki. **3** Kooni voovo vabweeyiriwa jeyyo, jooli suusu turi hona kooni si tookwaatyaa ulamuriri mukulu ja uhu? Ulamuriri uhu, waanda kaariwa ni Yéesu Mweenevyoosi, na vaantu vara ^vateeráa voonekya kuri suusu ni kimáári. **4** Muluungu ne oonekyaa masáare ayo ni kikomi ko tumama ishára, viintu ^vihwáalaryaa na myuujisa ^yiisimiresimire. Kei, avahera viingi wuuya wa Mutima Muja ja ^vyeeene eenda. **5** Tamányire, Muluungu si iihera mirimu miija luviro lo kiimirira weeru ifya ^yookuuya tuku, iyo ^tooluusa masáare yaachwe. **6** Maa kaa, vyoonekiwa kikomi ni muuntu umwi Masáarii ^Yari Mpeho haantu hamwi yoosea, “Muuntu ni kiintu che fuuru umwiirikane? Mwaana waachwe muuntu ni ani fuuru umukwaate neeja? **7** Kwa mpiindi kiduudi wamuviika isi ya mirimu miija, maa kaa, haaha wamuheera nkongojima na nyemi. **8** Na waviika viintu vyoosi isi ya majeo yaachwe.” Jeyyo, Muluungu amuviika muuntu indookiimirira viintu vyoosi. Kusiina kiintu si ^chiimirirwaa ni muuntu tuku. Maa kaa, kwa mpiindi iji si toomooni muuntu yookiimirira ivyo viintu vyoosi tuku. **9** Maa kaa, toomooni Yéesu, Muluungu kwa mpiindi nduudi amubweeyya ave isi ya mirimu miija. Uwo noo Muluungu ^amuheera nkongojima na nyemi sa kuturikiiriwa na kukwya kwaachwe. Muluungu abweeyya jeyyo sa kwa njira ya nduwo yaachwe, Yéesu akwye so lamuririrya vaantu voosi. **10** Muluungu noo uumba kira kiintu na noo aviviika ja ^vyeeene viri. Sa avareete vaana na nkongojimii yaachwe, Muluungu oona ni vyaboocha amukiiman^ye yeeye ^ari ncholo ya ulamuriri waavo kwa njira yo turikiiriwa. **11** Yéesu yeeye ^avabwéeyya vaantu vave vaaja mbere ya Muluungu, hamwi na avo ^vabwéeyiwa vaaja, Taáta waavo ni umwi. Na noo ^chooreka Yéesu si oónaa soni tuku kavaanirira avo vaantu vanduu vaachwe. **12** Yoosea, “Ee Muluungu, luusa ndiri mirimo yaako mikulu kwa vaaniitu, mbere ya itaka, kudumba ndiri kwa nyimbo.” **13** Kei asea, “Niini kumwiilaangya neende Muluungu. Laanga niini mwaari aha na vaana

Muluungu ^aampeera ndiri novo.” 14 Haaha sa viintu vaana vari na miviri na sakami, Yéesu ne uja ari na miviri ja miviri yaavo. Abweeyya jeyyo, sa kwa njira ya inkwya yaachwe, asiinde ngururu ja Ikúulu ra Mirimu Mivi, rooro ^riri na luviro lwa inkwya. 15 Kei, Yéesu aakwya sa avaviike húuru vaantu ^veene vajáa vatúmwa siku jaavo joosi so koofa inkwya. 16 Jeyyo, kikomi yonekya Yéesu si uja jo kaambirirya mirimu tuku, maa kaa, mbyaala ya Aburaháamu. 17 Sa jeyyo, uja ja ^veene vaanaavo vari kwa kira kiintu, sa ave mweeneisi mukúulu ^ari na mbavariri na wo kiilaangiwa mbere ya Muluungu. Jeyyo, atoole mpóryo sa Muluungu asee uvi wa vaantu wasírire. 18 Sa viintu Yéesu aturikira ko yerwa, daha ari kuvaambirirya vara ^vooyerwa.

3 Sa jeyyo vanaviitu vaaja, nyuunyu ^veene Muluungu avaaniirira muve ne kurumwii, mwiiririkani Yéesu, yeeye ^ari mutumwi na Mweeneisi Mukúulu suusu ^tamurúmaa mbere ja vaantu. 2 Muluungu amusaawula Yéesu. Yeeye ni wo kiilaangiwa ajáa ja ^veene Músa ne ajáa wo kiilaangiwa kwa Muluungu, kunu ari mutumami waachwe kuri nyuumba ya Muluungu noo kusea Viisiraéeli. 3 Mjeengi anyémiwaa kulookya nyuumba ^ng'eene ajeenga, viivyo, Yéesu iima neeja kubweeyiriwa nkongojima kulookya Músa. 4 Kira nyuumba yajéengwaa ni mjeengi umwi, maa kaa, Muluungu noo mjeengi wa kira kiintu. 5 Músa ni wo kiilaangiwa ajáa kwa Muluungu, kunu ari mutumami waachwe mbere ya vaantu va nyuumba ya Muluungu. Murimo waachwe ujáa ni kuvawyiira vaantu yara Muluungu ^ajáa iimiirye kuyaluusa siku ^jookuja. 6 Maa kaa, Kirisitu ni wo kiilaangiwa kwa Muluungu ja Mwaana ^imiriira nyuumba ya Muluungu. Na suusu turi nyuumba yaachwe kooni tootuuba kwiitema kuri yeeye no kwiilaangya kwiitu kura ^twiiváiraa kipeembe. 7 Ivi noo ^veene Mutima Múja yooluusa, “Isiku kooni mutéiire sawúti ya Muluungu, 8 mureke hiingya mitima yaanyu, ja ^veene vala baaba waanyu vasiita longoolwa, mpindi jo kuanjera kura isi ya ibaláangwii. 9 Sa uko vala baaba waanyu vajáa vaanjera, baa neembe navabweeyiryáa myuujisa ^iri foo kwa myaaka makumi yani. 10 Sa jeyyo, nijáa navakalarira vaantu avo, nkasea, ‘Ava vaantu ni vavi siku joosi, ni vaantu si ^vatúubaa njira jaani.’ 11 Sa jeyyo, ni kwiilaha niise kunu nakáliire noosea, ‘Fiti, si vari

kiingira vii kaa tuku na haantu ^naviimirya neeja ho humulukira.” 12 Vanaviitu, mulaange neeja sa kari ji kave na muantu yoyoosi kuri nyuunyu ^ari na mutima muvi tuku, uwo si ^anamuruma Yéesu tuku na yoosiita kumutuuba Muluungu ^Ari Nkaasu. 13 Maa kaa, moosaakwa mundookiicheera mitima nyuunyu kwa nyuunyu kira mpindi ^yoosewa “Isiku,” sa kudiire kava na umwi waanyu ^ari kooverwa ni uvi na asiite muruma Kirisitu. 14 Suusu ni hamwi turi na Kirisitu, kooni tatúubire kumwiilaangya Kirisitu ja ^veene taruma keende ncholo fúuru kukiimikirirya. 15 Kumbukiri ja ^veene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Isiku kooni mutéiire sawúti ya Muluungu, mureke hiingya mitima yaanyu, ja ^veene vala baaba waanyu vasiita longoolwa ni niini.” 16 Ni vala ani ^vateera sawúti ya Muluungu, maa kaa, vakasiita longoolwa ni yeeye? Eri, si vara voosi ^valongoolwáa ni Músa fuma isi ya Mísiri tuku wuu? 17 Eri, ni vala ani Muluungu ^avakalarira kwa myaaka makumi yani? Eri, si vara voosi ^vatumama uvi na vakakwya isi ya ibaláangwii tuku wuu? 18 Eri, ni vala ani Muluungu iilaha si ^vari kiingira vii kaa tuku haantu ho humuluka ^heene iimya neeja? Eri, si vara ^vasova matu tuku wuu? 19 Jeyyo tamányire, avo vaantu vasiindwa kiingira na aho haantu, sa viintu si vamuruma Muluungu.

4 Haaha, sa viintu kwiichuunga kwa Muluungu vaantu kiingira vari na uhumulukii kukaari kuri kiweerwii, tulaange neeja sa kari muantu baa umwi waanyu ji asiindwe kiingira na aho tuku. 2 Sa suusu tateera Masáare Maaja ja ^veene vala baaba wiitu vateera. Maa kaa, voovo ^vakateere masáare ayo, si yavaambirirya chochoosi tuku, sa si vaava hamwi na vara ^vayateera vakayaruma tuku. 3 Haaha suusu ^taruma, kiingira turi na aho haantu ho humuluka, ja ^veene Muluungu asea, “Jeyyo ni kwiilaha niise kunu nakáliire noosea, ‘Fiti, si vari kiingira vii kaa tuku na haantu ^naviimirya neeja ho humulukira.” Muluungu aluusa jeyyo baa neembe ahumula mirimo yaachwe keende aho ncholo ^akuumbe ihi weeru. 4 Haantu hamwi Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Siku ya mufungati Muluungu akahumuluka mirimo yaachwe yoosi.” 5 Kei Masáare ^Yari Mpeho aho mweeri yasea, “Fiti, si vari kiingira vii kaa tuku na haantu ^naviimirya neeja ho humulukira.” 6 Sa jeyyo, hamwaari vamwi ^vari kiingira haantu ha Muluungu ho humulukira, maa kaa, vara ^vateera Masáare Maaja aho ncholo vasiindwa

kiingira sa si vamuteera Muluungu tuku. 7 Sa jeyyo, Muluungu iimya neeja siku yiingi na iyanirira “Isiku.” Muluungu siku jikalooke jiri foo aluusa kei ko tweera Daúdi ja ^vyeeene vyaandikwa aho mweeri, “Isiku kooni mutéiire sawúti ya Muluungu, mureke hiingya mitima yaanyu.” 8 Ngaari Yooshúa avaheera aho haantu ho humulukira, Muluungu ngaari si aluusa siku jikalooke tuku, siku yiingi yo humuluka. 9 Sa jeyyo, imwaari siku yo humuluka ya Sabáato ^ng’eene Muluungu iimya neeja sa vaantu vaachwe. 10 Sa muuntu yoyoosi ^ingiraa aho haantu ho humulukira, ahumuluka mirimo yaachwe mweeneevyo, ja ^vyeeene Muluungu ahumuluka ^akahumule kumba weeru. 11 Sa jeyyo, twiifafye sa twiingire na uhumulukwii uwo, kari muuntu baa umwi kari suusu ji asiindwe kiingira so diira teera ja ^vyeeene vala baaba wiitu si vateeraa tuku. 12 Sa isáare ra Muluungu ni nkaasu riri na ratiite ngururu. Rahuumba kulookya nyaasuka ^iri kosikosi, jeyyo ríingiraa rikaasakanula mutima na nkaasu, kei raásakanulaa viintu vya maviri na manonu. Kei isáare iro, raváryulaa miryungu na miiririkano ya mitima ya vaantu. 13 Kusiina kiintu ^chuumbwa ni Muluungu ^kiri daha kwiivisa mbere yaachwe mweeneevyo tuku. Kira kiintu ni kiweerwii kiri na chakunukulwa. Kari yeeye ni mpaka tuluse kimáári cha kira kiintu. 14 Haaha, tatiite Mweeneisi Mukulukuulu, yeeye iingira na kurumwii. Uhu ni YéesuMwaana wa Muluungu. Sa jeyyo, tukwaatyee neeja kuruma kwiiswi ^tulúusaa mbere ja vaantu. 15 Uhu Mweeneisi Mukuulu, yeeye noo ^ari daha taanga teketeki yiitu, sa baa yeeye ayerwa ni Irimu kwa njira ^jisiimiresimire ja suusu, maa kaa, yeeye si atumama uvi tuku. 16 Haaha tutamanye ko kiitema na ichuumbii ra Muluungu ^ari na nduwo. Aho, twaambirirya ari mpiindi ja uturikiri wiitu kwa nduwo na kulaanga na riiso ra wuúja kwaachwe.

5 Kira mweeneisi mukuulu asáawulwaa fuma kuri vaantu, sa iime haantu ha vaantu kuri masáare ya Muluungu. Uhu mweeneisi mukuulu atóolaa vilungulungu kwa Muluungu na mpóryo sa uvi wa vaantu. 2 Yeeye daha ari kuvoonera mbavariri vaantu ^vabwéeyaa uvi baa taanga tuku, sa viintu baa yeeye atiite teketeki yo tumama uvi. 3 Iki noo ^kibwéeyaa atoole mpóryo sa uvi waachwe, kei, sa uvi wa vaantu viingi. 4 Kusiina muuntu ^ari daha kwiiviika ave mweeneisi mukuulu tuku, maa kaa,

avjaa mweeneisi mukuulu ko saawulwa ni Muluungu ja ^vyeeene Harúuni aanirirwa. 5 Viivyo Kirisitu si iyyinula akiiheera nyemi yo va mweeneisi mukuulu tuku, maa kaa, yeeye asaawulwa ni Muluungu. Sa Muluungu amusea, “Weewe ni Mwaana waani, isiku niini navíire Taáta waako.” 6 Kei haantu hiingi amusea, “Weewe ni mweeneisi kwa siku ^jisiina uhéro, kwa mwiitubiriro wa Melikisedéeki.” (aión g165) 7 Mpiindi Yéesu ^ikaláa kuri ihi weeru, amuloombáa Muluungu na amuririraa maatuku vii. Muluungu ^adáhaa kumulamurirya fuma inkwyii, ahokeráa kulomba kwaachwe sa viintu Yéesu ajáa iikiimya na isi. 8 Baa neembe Yéesu ajáa ni Mwaana wa Muluungu, ajáa iikiindya kuva matu kwa njira ya uturikiri ^uuturyáa. 9 Kwa njira iyo, Muluungu amubweeyya akiimane, haaha yeeye ni ufumo wa ulamuriri wa siku ^jisiina uhéro kwa vara ^vari matu kwaachwe. (aiónios g166) 10 Muluungu amuviika ave Mweeneisi Mukuulu kwa mwiitubiriro wa Melikisedéeki. 11 Tatiite ^yari foo yo luusa ya weeneisi mukuulu wa Yéesu, maa kaa, vyafafa kuvawyiira sa si mutáangiraa chaangu tuku. 12 Mpiindi iji, mwasaakwa muve mwahumula kuva vakiindya, maa kaa, mukaari mookiilaangya mukiindya avakiindye masáare ya ncholo ya isáare ra Muluungu. Moosaaka masusu na si chóorya ^chafafa tuku. 13 Kira ^asaakwa kunywa masusu, akaari musinga, si amányire masáare ya uwoloki tuku. 14 Maa kaa, vaantu ^vakangaala, varíjaa chóorya ^chafafa, vaantu avo viikiindya vooveene kwiisiman’ya mavi na maaja.

6 Arumi, toosaakwa tukule na twaande kwiiririkana viintu vikulu, na si vira viintu vya ncholo ^takiindiwa vya Kirisitu vii tuku, maa kaa, tukasane kwiikiindya sa tave vaantu ^takangaala. Tureke kuhindikira ukiindya wa mwaariryo wo valanduka fuma nteendwii jira ^jiréetaa inkwya, na wo muruma Muluungu. 2 Tureke hindukira ukiindya wa ubatíiso, ukiindya wo vavikira vaantu mikono, ukiindya wa kufufulwa kwa vaantu ^vaakwya na ulamu wa siku ^jisiina uhéro. (aiónios g166) 3 Na Muluungu kooni avyeéndire, ayo tumama turi. 4 Haaha mutaange, si vyadáhikaa kuvahindula kuri kuvarinduka fuma uvii vaantu vara ^vajáa vaheewa kiweeru tuku. Avo, vajáa vahumula turya wuúya wa kurumwii na vakava kiintu kimwi na Mutima Muúja. 5 Voovo vasaira kubooha kwa isáare ra Muluungu na myuujíisa ya

mwiikalo wa weeru [^]yookuuja. (aiñ g165) 6 Vaantu avo, kooni varékire kumuruma Muluungu, eri, daha turi kuvahindula na kuri kavalanduka fuma uvii kei wuu? Avo vaantu vamuváirira Mwaana wa Muluungu misumáari musalábii lwa kaviri na vamuréteraa soni ilarii. 7 Salu [^]jooloviwa kweene kweene ni mbula, na [^]jikúryaa mbeyu, [^]javaámbiriryaa varimi, salu ijo, Muluungu ajitálaryaa. 8 Maa kaa, salu jira [^]jikúryaa miíwa na mbiiri, jisiina kunáalo kwa murimi tuku, ifaanaa jikajumwa na kuherererya kwaachwe chimikwa jiri mootwii. 9 Baa neembe tooluusa jei vanaviitu, na kikomi taveenda, suusu tookoona kikomi tumama mwiise vyabooha kulookya, sa nyuunyu mwalamuriwa. 10 Sa viintu Muluungu ni mawoloki, si ari reka kumbukira mirimo yaanyu miija [^]mutámamaa tuku. Kei, si ari rimiryaa kweenda kura [^]moonekya kuri irina raachwe kwa njira yo vaambirirya vaantu [^]vamuruma Yéesu fuuru isiku tuku. 11 Tookoona mpiima kira muuntu amanyike kveenda vaantu ava fuuru kukiimikirirya, sa muyahokere yara yoosi [^]mwiláangyaa. 12 Si toosaaka muve vavira tuku. Maa kaa, toosaaka mvatuubirirye vara kwa njira yo ruma na kuyimirirya, [^]vahokera yara Muluungu [^]iichuunga kvaheera. 13 Hara kali mpiindi Muluungu [^]iichuungáa kwa Aburaháamu, Muluungu ajáa alaha kwa irina raachwe sa kusiina [^]ari mukuulu kulookya yeeye Muluungu tuku. 14 Muluungu amulaha Aburaháamu yoosea, “Kikomi, kooni ni kutalarya, kutalarya ndiri na bweeyya ndiri mbyaala yaako ive nkulunkuulu.” 15 Aho, Aburaháamu awoojera ko yimirirya fuuru akaturya yara Muluungu [^]iichuunga kvaheera. 16 Kooni vaantu volaha kiintu, viiláhaa kwa irina ra ura [^]ari mukuulu kulookya voovo, na kei kulaha uko, koónekyya yara [^]vooluusa ni ya kimáári. Kubweeyya jeyyo, kwamárikiryya kwiiruta ndihi. 17 Muluungu asaakáa koonekya kiweerwii kwa vaantu vara [^]vari hokera kwiichuunga kwaachwe, vataange si ari varindula miryungu yaachwe tuku. Iki noo [^]chabweeyya iilahe. 18 Kwa njira yo luusa aya masáare yaviri si [^]yaválandukaa, atuheera mutima mukuulu suusu [^]tamutúubaa sa tumirire kwiilaangya yara [^]yookuuja mbere yiitu, sa si viri dahika vii tuku Muluungu kulusa ulongo. 19 Kuruma kwiitu ni ja kiintu [^]kisikiriryya nkaasu yiitu ifafe. Kwiilaangya uko kwiingira Haantu Haajahaaja nyuma ya ipasía. 20 Yéesu alongoola na iingira na aho haantu sa suusu.

Na yeeye aava ni Mweeneisi Mukuulu kwa siku [^]jisiina uhero kwa mwiitubiriro wa Melikisedéeki. (aiñ g165)

7 Melikisedéeki ni mutemi wa Saléemu ajáa. Kei ni mweeneisi wa Muluungu [^]Ari Mweerimweeri ajáa. Melikisedéeki ajáa alumana na Aburaháamu mpiindi Aburaháamu [^]afumáa nkoondwii [^]ng’eene ajáa avasfindire vatemi vani. [^]Akalumane na Aburaháamu, maa akamutalarya. 2 Aburaháamu ajáa atoola rimwi ra malundu ikimi ya viintu [^]ajáa atúriirye nkoondwii, akamuheera Melikisedéeki. Melikisedéeki noo kusea, “Mutemi wa uwoloki.” Kei ni mutemi wa Saléemu, noo kusea, “Mutemi wa mwiikalo muja.” 3 Viintu [^]yoónekanaa, taáta na iyo waala Melikisedéeki si vamányirwe tuku, baa ichina raachwe si raluusa tuku, si vyamányirwe ni naadi avyaalwa na ni naadi aakwya tuku. Yeeye ni mweeneisi kwa siku [^]jisiina uhero ja Mwaana wa Muluungu. 4 Laanga viintu Melikisedéeki [^]ajáa mukúulu. Baa Aburaháamu baaba wiitu, ajáa amuheera ilundu rimwi ra malundu ikimi ya viintu [^]ajáa anyáhiire nkoondwii. 5 Miiro yaluusa, veeneisi va Ijava fuma lukolwii lwa Láawi noo valaiririwa vandoohokera ilundu rimwi ra malundu ikimi fuma kwa Viisiraéeli viivaavo. Viisiraéeli vajáa vasaakwa vandoobweeyya jeyyo baa neembe voovo ni va ufumo wa baaba waavo Aburaháamu. 6 Baa neembe Melikisedéeki si ajáa afuma lukolwii lwa Láawi, yeeye ajáa asumula rimwi ra malundu ikimi fuma kwa Aburaháamu. Kei, akamutalarya Aburaháamu, uhu Aburaháamu Muluungu ajáa iichuunga kamutalarya ari. 7 Na suusu voosi tamányire, ni kimaari, mukúulu noo amutálaryaa mudúúdi. 8 Kei veeneisi va Ijava fuma lukolwii lwa Láawi, voovo [^]vahókeraa rimwi ra malundu ikimi, ni vaantu [^]vakwyíjaa, maa kaa, Melikisedéeki ahokera rimwi ra malundu ikimi fuma kwa Aburaháamu, tawyiirwa kikomi ni nkaasu ari. 9 Jeyyo ifaanaa tukasea, baa Láawi yeeye mbyaala yaachwe [^]ihókeraa rimwi ra malundu ikimi, baa yeeye atoola rimwi ra malundu ikimi ko tweera kwa Aburaháamu. 10 Sa viintu Láawi ajáa akaari vyaalwa, ajáa akaari muvirii wa baaba Aburaháamu mpiindi [^]alumanáa na Melikisedéeki. 11 Baa neembe weeneisi wa Láawi watuubáa Miiro ya Músa na kwa mwaariryo uwo, Miiro yatoolwáa kwa vaantu, maa kaa, weeneisi uwo si ujáa wakiimana tuku. Sa jeyyo, asaakwáa mweeneisi wiingi ja mwiitubiriro wa Melikisedéeki na si ja mwiitubiriro wa Harúuni tuku.

12 Sa kooni weeneisi waválandukire, ni mpaka na Miiro ivalanduke. 13 Muuntu ^tooluusa aha ni wa lukolo lwiingi, kusiina muuntu fuma lukolwii lwaachwe ^anatumama masabáahwii ja mweeneisi tuku. 14 Kira ^nooluusa ni iki, Mweenevyoosi wiitu afuma lukolwii lwa Yúuda, na Músa si aluusa veeneisi va Ijuva fuma vari lukolwii ulo tuku. 15 Aya ^nooluusa haaha ni kiweerwii yari, sa kwafumira mweeneisi wiingi ^iifwíine na Melikisedéeki. 16 Yeeye si aava mweeneisi kwa ulairiri wa kiwuuntu wo tuuba lukolo lwaachwe tuku, maa kaa, ni kwa ngururu ja nkaasu yaachwe, ^ng'eene si iri daha saambulwa. 17 Sa Masáare ^Yari Mpeho yonekya kikomi yoosea, “Weewe ni mweeneisi kwa siku ^jisiina uhéro, kwa mwiitubiriro wa Melikisedéeki.” (aiñ g165) 18 Jeyyo, Muluungu aseyya ulairiri ura wa ncholo sa ujáa usiina ngururu tuku, na kei, ujáa usiina kunáalo yoyoosi tuku. 19 Noo kúsea, Miiro si iri daha kubweeyya kiintu chochoosi kikiimane tuku, maa kaa, haaha Muluungu atuheera kwiilaangya kwiingi ^kweene kwabooha kulookya. Na ko tweera kwiilaangya uko, tamuséesereraa Muluungu. 20 Mpiindi Valáawi ^vaviikwáa kuva veeneisi va Ijuva, Muluungu si ilaháa chochoosi kwaavo tuku. Maa kaa, mpiindi Muluungu ^amaviikáa Yéesu ave mweeneisi ajáa amwiilahira, 21 ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, “Ijuva ilaha na si ari valandula miryuungu yaachwe tuku, ‘Weewe ni mweeneisi kwa siku ^jisiina uhéro.’” (aiñ g165) 22 Sa kulaha uko, Yéesu noo cha muhúúnda wa muháko hwo ^wabooha. 23 Muhákwwii wa ncholo, veeneisi va Ijuva ni foo vajáa. Voovo si vatuubáa kutumama murimo waavo tuku sa vakwyijáa. 24 Maa kaa, sa viintu Yéesu ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhéro, yeeye kuva ari mweeneisi kwa siku ^jisiina uhéro. (aiñ g165) 25 Haaha yeeye atiite ngururu jo valamurirya kikomi, voosi ^vootamanya na kwa Muluungu ko tweera kwaachwe, sa yeeye ni nkaasu ari kwa siku ^jisiina uhéro, na avalóomberaa siku joosi. 26 Mweeneisi Mukuulu ^ari jeyyo, asaakwa maatuku vii kuri suusu, sa yeeye ni muuja na si atumama uvi wowoosi tuku. Muluungu amukera fuma kwa vaantu ^vatámamaa uvi, akamwaambukya fura kurumwii. 27 Yéesu si asaakwa atoole mpóryo kira siiku tuku ja veeneisi vakuulu va Ijuva. Voovo vajáa vasaakwa vatoole mpóryo sa uvi waavo, de vaseyye uvi wa viivaavo. Maa kaa, Yéesu iitoola mpóryo kamudu vii hara musalábii sa uvi wa vaantu voosi. 28 Sa Miiro yaviikáa vaantu si ^vakiimana kuva veeneisi vakuulu

va Ijuva. Maa kaa, siku ^jiri foo ^jikalooke, Muluungu ko laha amusaawula Mwaana waachwe ave mweeneisi ^akiimana kwa siku ^jisiina uhéro. (aiñ g165)

8 Kiintu kikuulu kulookya vyoosi vya kira ^tooluusa ni iki, Mweeneisi wiitu Mukuulu iikala mukono wa kulume wa ichuumbi ra ukúulu ra Muluungu Mweenengururu uko kurumwii. 2 Uko, amutámamiraa Muluungu Haantu Haaja na itibwii ro kiinamira ra kikomi ^rakovwa si kwa mikono ya vaantu tuku, maa kaa, ^rakovwa ni Muluungu Mweenevyoosi. 3 Kira mweeneisi mukuulu asáawulwaa ni Muluungu, andootoola vilungulungu na mpóryo. Jeyyo Mweeneisi wiitu Mukuulu wa Ijuva ne asaakwa ave na kiintu cho mutoorera Muluungu. 4 Ngaari Yéesu atuuba kiikala aha weerwii, ngaari si aava mweeneisi wa Ijuva baa kiduudi vii tuku, sa kuri ihi weeru kwatiite veeneisi va Ijuva ^veene vatóolaa mpóryo ko tuuba Miiro. 5 Yara ^vatámamaa kura Haantu Haaja, ni kiintu cho tubiririwa na murimírimi wa yara ^yatámamwaa kurumwii. Noo ^chooreka mpiindi Músa ^iimyáa neeja kujeenga itibu ro kiinamira, Muluungu ajáa amusea, “Kova kira kiintu ja ^vyeeene nakoónekiirye yoosi luulwii.” 6 Maa kaa, Muluungu amuheera Kirisitu murimo wa kiweeneisi ^wabooha kulookya ura wa veeneisi va Ijuva va kali, ja ^vyeeene muháko ^mweene yeeye ni mukundikan'yi waachwe ^wabooha kulookya ura wa kali. Kei, muháko hwo mufya waviikwa mweeri ya mwaariryo wa kwiichuunga kwa Muluungu kura ^kwabooha kulookya. 7 Ngaari muháko wa ncholo ujáa wakiimana, ngaari si kwa saakwa muháko wa kaviri tuku. 8 Maa kaa, Muluungu ^akoone uvi wa vaantu asea, “Teerer! Jeyyo noo ^vyeeene alúusire Ijuva, siku kuuja jiise, niini viika ndiri muháko mufya, na vaantu va Isiraéli, na va Yúuda. 9 Muháko uhu si uri kuva ja ura, ^nabweeyya na vala baaba waavo tuku, mpiindi jira ^nijáa navakwaata mukono, nkavafumya fuma isi ya Mísiri. Voovo si vajáa vawoloki kwa muháko waani tuku, ikyo noo ^chooreka navareka ja ^vyeeene vari. 10 Siku ^jookuujja uhu noo muháko ^ndiri viika, na vaantu va Isiraéli, aséire Ijuva. Viika ndiri miiro yaani miryuungwii yaavo, na kwiitala ndiri mitimii yaavo. Kuva ndiri Muluungu waavo, novo kuva vari vaantu vaani. 11 Si kuri kuva na muuntu wo mukiindya mwiiwaachwe aantaange tuku, au kusiina ^ari musea mwiiwaachwe, ‘Mutaange Ijuva’ tuku. Sa kira muuntu kuva ari aantaanga, kwaandira mudúúdiduudi fura

mukúúlu. 12 Sa niini sea ndiri nteendo jaavo mbi jasirire, si ndiri kumbukira kei uvi waavo vii kaa tuku.” 13 Muluungu kati yoosea uhu ni “muháko mufya,” ni koonekya iise, muháko wa ncholo ni wa kali. Haaha kiintu chochoosi ^kiri cha kali, chahiririrya, kisiina murimo wowoosi tuku, chaséngeriire rimira.

9 Muháko wa ncholo ujáa watiite ndairiri ^ng’eene vaantu watuubáa mpiindi jo mwiinamira Muluungu, na Haantu Haaja ho mwiinamira Muluungu kuri ihi weeru. 2 Kujáa kwatiite itibu ro kiinamira Muluungu. Iro itibu rijáa ratiite vyúumba viviri. Chúumba cha ncholo kijáa chatiite kyaángo cho vikira kimuri na méesa yo vikira mikáate mbere ya Muluungu. Ikoyo chúumba cha ncholo noo Haantu Haaja hasewáa. 3 Aho itibwii ro kiinamira, kujáa kwatiite ipasía ^rakeráa chúumba cha ncholo na cha kaviri. Ikoyo chúumba cha kaviri noo Haantu Haajahaaja hasewáa. 4 Aho chúumbii cha kaviri, kujáa kwatiite masabáahu yo kuusirirya ng’óono ^jinyúkíraa. Kei kujáa kwatiite isandúku ra muháko ^reene rijáa rahakwa saháabu mavaru yoosi. Aho isandúkuii, kujáa kwatiite nyiingu ya saháabu ^ng’eene ijáa na máana na kujáa kwatiite nkome ya Harúuni ^ng’eene ijáa yaturika masaambi, na kei kujáa kwatiite mawye yaviri ^meene yajáa na Miiri Ikimi ya muháko. 5 Mweeri ya iro isandúku, kujáa kwatiite sanáamu ja makerúubi, noo kusea viúumbe vya kurumwii ^viri na mabava, ivyo vyoonekyaá Muluungu amwaari aho. Mbava jaavo jijáa jakunikirira ikubiko ra isandúku ^riséwaa ichuumbi ra mbavariri kuantu Muluungu ^aséaa uvi wa vaantu wasirire. Maa kaa, ihi si mpiindi yo varyiula ivi viintu naasii tuku. 6 Viintu ivi ^viri hamula kiimiwa neeja haantwii haavo, veeneisi va Ijéva viingiráa kira siiku na chúumbii cha ncholo noo ko tumama murimo waavo wo mwiinamira Muluungu. 7 Maa kaa, ni mweeneisi mukúulu vii noo ^ingiráa na chúumbii cha kaviri, ne iingiráa kamudu vii kwa mwaaka. Na ajáa asaakwa iingire na sakami yo mutoorera Muluungu mpóryo yo seyya uvi waachwe na wa vaantu voosi ^vatumama uvi baa taanga tuku. 8 Haaha, sa tumva ijo, Mutima Muja yookoonekya njira yo kiingira na Haantu Haajahaaja ikaari si inachungulwa tuku, mpiindi itibu ro kiinamira ra kali ^rikaari rootumika. 9 Mirimo yoosi ^yatamamwáa hara itibwii, ni buuwo ^yoónekyaá ^vyeeene masáare yajáa mpiindi ja muháko wa ncholo. Mpóryo ^vatoooláa kwa Muluungu, si jiri daha jirula mitima ^yiisiman’yaa

mavi na maaja ya vaantu ^vamwiinamiraa Muluungu tuku. 10 Sa ndairiri ijo ja kiwuntu, jijáa jalúusa vyóorya, vinywiwa, na kwijirula muviri, mirimo yoosi iyo ni ya weerwii vii, na ijáa imwaari fúuru mpiindi Muluungu ^ari reeta muháko mufya. 11 Haaha Kirisitu uja, yeeye ni Mweeneisi Mukúulu wa viintu ^vyuujá. Yeeye iingira, akatweera na itibwii ikúulu ro kiinamira na ^rakiimana, si ^ratengeneshiwa ni vaantu na si ^riri kuri ihi weeru. 12 Aho, iingira kamudu vii na Haantu Haajahaaja. Si iingira kwa njira ya sakami ya mburi na ndama tuku, maa kaa, iingira kwa njira ya sakami yaachwe mweeneevyo sa yeeye mweeneevyo atununuula kwa siku ^jisiina uhero.

(aiōnios g166) 13 Muhákwii wa ncholo, vaantu ^vari na njeo vajirulwáa mivirii kwa njira yo nyinyirirwa sakami ya mburi, sakami ya njiiku, na mavu ya ndama ^ijáa yachímikirwe. 14 Maa kaa, sakami ya Kirisitu yatiite ngururu munumunu kulookya sakami ya nchúwo. Sa kwa njira ya Mutima wa siku ^jisiina uhero, Yéesu iitoola kwa Muluungu ja mpóryo ^isiina lukwaalo loloosi. Sakami yaachwe yajirulaa mitima yiitu ^yiisiman’yaa mavi na maaja, kwa yara ^yaréetaa inkwya, sa tumatumamire Muluungu ^Ari Nkaasu.

(aiōnios g166) 15 Sa jeyyo, Yéesu noo mukundikan’yi wa muháko mufya sa vara ^vaanirirwa vahokere upaari wa siku ^jisiina uhero ura Muluungu ^ichuunga vaheera ari. Sa Yéesu aakwya sa avanunuule fuma uvii waavo ^vatumama isi ya muháko wa kali. (aiōnios g166)

16 Sa kooni muntu aándikire ^vyeeene máari jaachwe jiri gavwa, ijo máari si jiri gavwa tuku fúuru uwo muntu yoonেকে kíkomi akwíire. 17 Kira ^alairirya kuva kiri na ngururu kooni muntu ^aandika akwíire, maa kaa, si kivíjaa na ngururu vii kaa tuku kooni uwo muntu akaari mooyo. 18 Iki noo ^chooreka baa muháko wa ncholo ujáa usiina ngururu tuku fúuru kwiita sakami ya nchúwo. 19 Músa ^akahumule lúusa kira alairiri wa Muluungu mbere ya vaantu voosi ja ^vyeeene ijáa yasaakwa ni Miiri, ajáa atoola sakami ya ndama na ngulaata, maa akasaangya na maaji. Aho, ajáa anyinyirira iyo sakami kitáabwii cha Miiri, baa na vaantu voosi akavanyinyirira ko tumia mabaáhira ^yari nkuundu ^yachuungwa itáampi ra faai. 20 Kunu, Músa yoovasea vaantu, “Ihi noo sakami ya muháko wa Muluungu. Uwo muháko Muluungu aláiriirye mündookwaatya.” 21 Viivyo, Músa anyinyirira sakami itibu ro kiinamira na saama joosi ^jitámikaa mpiindi jo mwiinamira Muluungu. 22 Ko tuuba ^vyeeene Miiri

yaluusa, kusengerera kira kiintu chasaakwa kijirulwe na sakami. Sa kooni sakami si yiitikire, kusiina kusewa uvi wasirire tuku. 23 Itibu na viintu vyoosi veeneisi va Ijava ^vatumiyaa kumutoorera Muluungu mporyo, vijaa ni buuwo ya viintu ^viri kurumwii. Itibu na viintu ivyo, vyatalariwaa kwa njira ya sakami ya nchuwo, maa kaa, viintu vya kurumwii vyasaakwa vitalariwe ni mporyo ^yabooha kulookya sakami ya nchuwo. 24 Kirisitu si iingira na Haantu Haaja ^hajeengwa kwa mikono ya vaantu tuku, ^kweene kuri buuwo ya Haantu Haaja kurumwii. Maa kaa, yeeye iingira kurumwii kweenevyo, kuuntu haaha ^yootuloombera mbere ya Muluungu. 25 Kei, Yeesu si iingira na kurumwii indookiitoola mporyo ko hindukirahindikira tuku. Yeeye si iingira ja mweeneisi mukuuu viintu ^iingiraa Haantu Haajahaaja kira mwaaka ko toola sakami si ^iri yaachwe. 26 Ngaari viri jeyyo, ngaari Kirisitu aturikira akweye ^kamema keende kumbwa kwa weeru. Maa kaa, yeeye mpiindi iji jo kiimikirirya uja iitoole ave mporyo kamudu vii sa aseyye uvi. (aiōn g165) 27 Ja ^vyeeene kira muuntu akwijaa kamudu vii, na ^ari kukwya Muluungu amulamuriraa, 28 viivyo Muluungu amutoola Kirisitu akweye ja mporyo ya mara kamudu vii sa asumule irya ra uvi wa vaantu ^vari foo. Kei, Kirisitu kuja ari lwa kaviri, si jo sumula uvi wa vara ^vooowoojera na mpiima tuku, maa kaa, kujooaheera ulamuriri.

10 Miiro ni buuwo ya masaa ^yabooha ^yookuujja, yooyo si ayo masaa meenevyo tuku. Noo ^chooreka ijo mporyo ^ng'eene Miiro yalairirya jitoole ko hindukira kweene na mwaaka kwa mwaaka, si jiri daha baa kiduudi vii kaa tuku kuvajirula vaantu ^vootamanyaa noo mwiinamira Muluungu. 2 Ngaari ijo mporyo jadaha kuvajirula vaantu uvi waavo, ngaari vareka toola ijo mporyo jaavo. Ngaari yaava jeyyo sa ngaari avo vaantu ^vamwiinamiraa Muluungu kwa njira yo tuuba Miiro, ngaari vahumula jirulwa kamudu vii. Kei ngaari mitima yaavo si ivatwaaalaa na kiloongii vatiite uvi tuku. 3 Maa kaa, mporyo ijo ^vatoolaa mwaaka kwa mwaaka, ni nkumbukira ya uvi waavo vii. 4 Sa sakami ya nkabaako na ya mburi si iri daha kuseyya uvi tuku. 5 Noo ^chooreka Kirisitu ^akuuje na kuri ihi weeru, amusea Muluungu, "Weewe si wasaaka mporyo ja nchuwo tuku baa mporyo jo chimika tuku, maa kaa, waanyimirya neeja maviri. 6 Si weeriwa mutima ni mporyo jo

chimika tuku, kei si weeriwa mutima ni mporyo jo seyya uvi tuku. 7 Aho, maa nkasea, ^Niini nu aha, nuujire sa ntumame kusaaka kwaako, ee Muluungu, ja ^vyeeene naandikirwa Kitaaabwii cha Masaa ^Yari Mpeho." 8 Lwa ncholo Yeesu ase, "Weewe si wasaaka na si weeriwa mutima ni mporyo ja nchuwo, jo chimika na jo seyya uvi wa vaantu tuku." Yeeye aluusa jeyyo baa neembe mporyo ijo jatoolwaa ko tuuba Miiro. 9 Aho, akasea, "Niini nu aha, nuujire sa ntumame kusaaka kwaako." Sa jeyyo, aseyya muhako wa ncholo, akaviika muhako wa kaviri. 10 Na kwa kusaaka kwa Muluungu, suusu tabweeyiwa tukava vaaja mbere ya Muluungu, ko tweera mporyo iyo ya maviri wa Yeesu Kirisitu, ^uutoola kamudu vii na mporyo ikakiimana. 11 Ko tuuba muhako wa kali, kira siiku mweeneisi wa Ijava iimaa kweene masabaaahwii kutoola mporyo ijo ^ng'eene si jidaha kuseyya uvi baa kiduudi vii kaa tuku. 12 Maa kaa, Kirisitu iitoole mporyo kamudu vii, kuseyya uvi kwa siku ^jisiina uhero. Aho, akatamanyaa noo kiikala mukono wa kulume wa Muluungu, haantu ha nyemi munumunu. 13 Uko amwaari yooowoojera vavi vaachwe vaviikwe ja fibambari fyo vikira majeo yaachwe. 14 Kwa njira ya mporyo imudu vii, avabweeyya vakiimane vaantu ^voobweeyiwa vave vaaja ni Muluungu. 15 Ne Mutima Muja yookoonekya kikomi masaa aya kuri suusu ko tusea, 16 "Siku ^jookuujja, uhu noo muhako ^ndiri viika na vaantu vaani, aseire Ijava. Viika ndiri miiro yaani mitimii yaavo, na kwiitala ndiri miryungwii yaavo." 17 Kei oongererya akasea, "Si ndiri kumbukira kei uvi waavo vii kaa tuku, na nteendo jaavo jo wuna miiro tuku." 18 Kooni Muluungu avaseire uvi waavo wasirire, kusiina cho bweeyya tutoole mporyo sa uvi tuku. 19 Vanaviitu kwa njira ya sakami ya Yeesu, suusu ni huuru turi kwiingira na Haantu Haajahaaja baa woowa tuku. 20 Kwa ihi njira ya maviri na nkaasu, atuchungurira twiingire mbere ya Muluungu ko tweera rira ipasaa, noo kusea, maviri waachwe. 21 Kei, tatiite Mweeneisi Mukuuu kulookya ^imimiraa nyumba ya Muluungu. 22 Haaha tandootamanyaa na mbere ya Muluungu na mitima myeeru, na kuruma ^kwakiimana, sa Muluungu atujirula kwa njira yo tanyinyirira sakami ya Yeesu mitimii. Abweeyya jeyyo, sa mitima yiitu mivi, ^myeene itutwaaalaa na kiloongii, ijirulwe. Kei, miviri yiitu Muluungu iyooya kwa maaji ^yabooha. 23 Haaha tukwaatyee kumwiilaangya Kirisitu uku ^tuluuusaa fuma mutimii, sa Muluungu

yeeye [^]iichuunga kutuheera ni wo kiilaangiwa. 24 Tundookiiririkana [^]vyeeene tundookiicheera mitima, sa twiiyende na tundookiitumamira maaja suusu kwa suusu. 25 Kari tureke kundoolumana hamwi ja [^]vyeeene vaantu viingi vareka kundoolumana. Maa kaa, tutuube kundookiicheera mitima suusu kwa suusu, sa tamányire siku yo hinduka Mweenevyoosi yasengeriire. 26 Kooni tatúbire tumama [^]vi ko keenda na kuu tamányire kikomi cha Muluungu, haaha kusiina mpóryo [^]yachaala [^]iri daha jirula [^]vi tuku. 27 Jeyyo, toochaala kuwojera kuheewa irya kwa Muluungu ro koofya, na mooto [^]mweene uri vamala vaantu voosi [^]vamusíitaa Muluungu. 28 Muuntu yoyoosi ura [^]asiitaa Miuro ya Músa, ulawáa baa laangwa na riiso ra wuúja tuku kooni kuri na mashahídi vaviri au vatatu. 29 Iririkani! Ni irya riri jooli [^]riima neeja kuheewa muuntu ura [^]amuchwíre mati Mwaana wa Muluungu, na sakami yaachwe ya muháko [^]yamubweyya ave muúja mbere ya Muluungu? Kei ni irya riri jooli [^]riima neeja kuheewa muuntu ura [^]amuhíntikiire Mutima Muúja wa nduwo? 30 Sa tamányire Muluungu asea, “Kuriha kisási ni murimo waani, niini noo ndíhaa kisási.” Kei asea, “Ijwa valamurira ari vaantu vaachwe.” 31 Ni kiintu cho koofya maatuku vii kuwyíra mikonwii ya Muluungu [^]Ari Nkaasu. 32 Kumbukiri siku jira ja ncholo [^]mukamurume Kirisitu. Baa neembe mwaturyáa uturikiri mukuuu, mwayimiriryáa uturikiri uwo. 33 Mpiindi jingi mwaturikiriwáa no tukirwa mbere ja vaantu [^]vari foo. Kei moonáa usungu hamwi na viivaanyu vara [^]vabweyyiriwáa mavi ja ayo. 34 Mwavooneráa mbavariri vara [^]vajáa munyololwii. Mwarumáa máari jaanyu jinyahirwe na kuu muri na cheeru sa mujáa mwamányire mwatiite máari [^]yabooha kulookya, iyo [^]ivijáa imwaari kwa siku [^]jisiina uhero. 35 Sa jeyyo, kari mufweite kwiitema uko tuku, sa mwatiite kunáalo nkuuu munumuunu. 36 Moosaakwa muyimiriry sa mutuube kutumama kusaaka kwa Muluungu. Aho, hokera muri yara yoosi Muluungu [^]iichuunga kuvaheera. 37 Sa Masáare [^]Yari Mpeho yasea, “Uwo [^]yookuúja si ari chereva tuku. 38 Na muuntu waani ura muwoloki, kava ari nkaasu ko kuunduma. Maa kaa, kooni muuntu arékire kuuntuuba, si ndiri vyeenda ne tuku.” 39 Suusu si turi ja avo vaantu [^]vooreka kumutuuba Muluungu tuku, voovo [^]voosira imalo. Suusu ni hamwi turi na vara [^]vamuruma na [^]volamuririwa.

11 Kumuruma Muluungu ni kutaanga kikomi yara [^]tookilaangya fumira yari, na kuruma ni ya kikomi yara si [^]tooyoona haaha. 2 Ko ruma jeyyo, vala baaba wiitu vajáa vadumbirirwa ni Muluungu. 3 Kwa njira yo ruma, suusu tamányire Muluungu uumba kurumu na weeru kwa isáare raachwe. Kei tamányire Muluungu uumba viintu vyoosi [^]vyoónekanaa, si kwa viintu [^]vijáa vimwaari tuku. (aiōn g165) 4 Kwa kumuruma Muluungu, Abéli amutoorera Muluungu mpóryo [^]yabooha kulookya ya mwaanaavo Káini. Sa mpóryo iyo, Muluungu oonekya kikomi Abéli abwéyyiiry vyabooha, na sa kuruma kwaachwe, Muluungu asea Abéli ni muwoloki. Abéli aakwya, kuruma kwaachwe ni kiintu [^]chootulaira naasu, [^]vyeeene tasaakwa tumurume Muluungu. 5 Kwa kumuruma Muluungu, Enóoki asumulwa na kurumwii baa kukwya tuku. Si oonekana kei tuku, sa Muluungu amsumula na kurumwii. Mpiindi Muluungu [^]ajáa akaari masumula, yoonekana kikomi Enóoki amweerya Muluungu mutima. 6 Kusiina muuntu [^]ari mweerya Muluungu mutima tuku, kooni asiina kuruma. Kira muuntu ura [^]yootamany noo mwiinamira Muluungu, yoosaakwa arume Muluungu amwaari na avahéeraa vilungulungu vara [^]vamusáakiraa. 7 Kuruma, kujáa kwabweyya Núhu ave na matu kwa Muluungu, Muluungu akamuluma kutu kwa yara si [^]anoona, [^]yasaakáa yafumire. Yeeye akatengenesha safina sa Muluungu amulamuriry yeeye Núhu na kaaya yaachwe. [^]Akabweyye jeyyo, Núhu oonekya vaantu va weeru vara si [^]vamuruma, heewa vari irya ni Muluungu. Kwa kuruma kwaachwe, Núhu ajáa ahokera uwoloki fuma kwa Muluungu. 8 Kuruma, kujáa kwabweyya Aburaháamu ave matu kwa Muluungu, Muluungu [^]akamusee iinuke fuma isi yaachwe, atamanye na isi [^]ng’eene Muluungu luu akamuhire, ja [^]vyeeene amulaha. Aburaháamu ajáa asaamira na isi iyo kuu si yootaanga kuuntu [^]yootamany. 9 Kuruma, kujáa kwabweyya Aburaháamu iikale ja muyeni isi iyo [^]ng’eene Muluungu ajáa iichuunga kumheera. Yeeye iikale matibwii na viivyo vala Isaka na Yaakúupu viikala matibwii. Baa voovo vajáa vahokera kwiichuunga kukura [^]kweene Aburaháamu ajáa ahokera. 10 Aburaháamu ajáa abweyya jeyyo, sa iilaangyáa kiikala ari múujii [^]uri na myaariryo [^]yabooha, [^]yiimiwa neeja na [^]yajeengwa ni Muluungu mweenevyo. 11 Kuruma, kujáa kwabweyya Sáara aheewe laviro lo vyaala mwaana na Aburaháamu,

baa neembe yeeye ajáa adalahlala munumununu na ajáa muumba. Sáara ajáa aruma Muluungu ni wo kiilaangiwa, tumama ari yara ^ajáa iichuunga kutumama. 12 Jeyyo, kwa njira ya munantu uwo umudu, baa neembe yeeye ajáa moosi munumununu, vavyaalwa vaantu ^vari foo ^veene si vari daha walwa, ja nyényeeri ja kurumwii au isaare ra mbarimbari ya mayiya. 13 Vala baaba avo voosi vaakwya kunu vooruma Muluungu vaheera ari yara ^iichuunga kuvaheera. Mpiindi ^vajáa nkaasu, si vayahokera tuku, maa kaa, vayoonáa kwa kuli na vavyeendáa. Voovo vajáa valúusa mbere ja vaantu ni vayeni na ni valooki kuri ihi weeru. 14 Sa vaantu ^valúusaa jeyyo, voónekayaa kiweerwii ni saaka viise kuva na isi yaavo veeneevyo. 15 Ngaari viiririkanáa isi yaavo kunu ^vafuma, ngaari vadaha hinduka na kwaavo. 16 Maa kaa, vaantu avo viiririkanáa isi ^yabooha kulookya, isi ya kurumwii. Ikyo noo ^chooreka Muluungu si oónaa soni tuku mpiindi vaantu avo ^vooomwaanirira yeeye ni Muluungu waavo, sa yeeye aviimiriya neeja múuji kura kurumwii. 17 Kuruma, kujáa kwabweeyya Aburaháamu amutoole mwaana waachwe Isaka ave mpóryo Muluungu ^akamuyere. Aburaháamu ajáa ahokera kwiichuunga fuma kwa Muluungu mweeri ya Isaka, maa kaa, yeeye ajáa aruma kamutoola uhu mwaana waachwe wa mpeke, 18 baa neembe Muluungu ajáa amusea Aburaháamu, “Lukolo lwaako ni kwa Isaka luri fuma.” 19 Aburaháamu ajáa aruma Muluungu atiite laviro lo mufufula Isaka. Kwa njira iyo, Aburaháamu ajáa amuhokera kei Isaka, yeeye ^ajáa aava ja aakwya, maa akava nkaasu kei. 20 Kuruma, kujáa kwabweeyya Isaka avatalarye vaana vaachwe, Yaakúupu na Esáau kwa yara ^yari fumira siku ja mbere. 21 Kuruma, kujáa kwabweeyya Yaakúupu ^akasengerere kukwya, avatalarye vaana vaviri va Yooséefu, na aho akamwiinamira Muluungu kunu iisikiriirye nkomii yaachwe yo kiitumbairya. 22 Kuruma, kujáa kwabweeyya Yooséefu ^akasengerere kukwya, alúuse ^vyeene Viisiraéeli vari fuma isi ya Mísiri. Kei, ajáa avalairiya vasumule makúfa yaachwe vakayataahe kuri isi ya Kanáani. 23 Kuruma, kujáa kwabweeyya vavyiiri va Músa vamuvisi kwa myeeri itatu ^akavyaalwe. Vajáa vabweeyya jeyyo sa Músa ajáa avyaalwa ^abooha, si voofa kuwuna ulairiri wa mutemi wa Mísiri tuku. 24 Kuruma, kujáa kwabweeyya Músa ^akave mukúulu, asiite kwaanirirwa mwaana wa muhiinja wa Faráao. 25 Yeeye ajáa asaawula kuturikira

hamwi na vaantu va Muluungu kulookya kutunga viintu uvii kwa mpiindi nduudi vii. 26 Músa ajáa oona kutukirwa sa Masía ni usúngaati kulookya kuturya máari ya kikomi ya mberii ya isi yoosi ya Mísiri. Ajáa abweeyya jeyyo sa iilaangyáa vii vilungulungu Muluungu ^ari muheera siku ^jookuuja. 27 Kuruma, kujáa kwabweeyya Músa iinuke fuma isi ya Mísiri baa koofa nkalaru ya mutemi tuku. Yeeye ajáa ayimirirya sa ajáa ni ja yoomoona Muluungu si ^oónekanaa. 28 Kuruma, kujáa kwabweeyya Músa abweeyye ngovi ya Paásika na avalairirye Viisiraéeli vahake sakami miimwii ya miryaango sa murimu muja ^uri looka no mala ndaambere, udiire mala ndaambere ja vaana valume va Viisiraéeli. 29 Kuruma, kujáa kwabweeyya Viisiraéeli vafirire mayiya ya Sháamu na mawulu ja vaantu ^vooyeenda kuri isi ^yuma. Maa kaa, Vamísiri novo ^vakabweeyye jeyyo, maaji yajáa yavakunikirira. 30 Kuruma, kujáa kwabweeyya Viisiraéeli variingirire lukaande lwa múuji wa Yerúko kwa siku mufungati, nowo waawya. 31 Kuruma, kujáa kwabweeyya Raháabu muhéngeti, adiire kuulawa hamwi na vaantu si ^vamurúmaa Muluungu. Ajáa ahona sa viintu si avateengya vuurikiriri va Kiisiraéeli ja vavi, maa kaa, avateengya na mwiikalo muja. 32 Che ndiri lúusa kei? Nsiina múuda wo lúusa kuruma kwa Gideóoni, Baráaki, Samúsoni, Yéfuta, Daúdi, Samwéeli na valáali na mutwe va Ijva tuku. 33 Kwa kuruma kwaavo, vaantu ava vasiindáa nkoondo ^ng'eene valwijáa na vatemi va isi jingi. Kei, ava viimiriráa isi yaavo kwa uvoloki na vahokeráa yara Muluungu ^ajáa iichuunga kuvaheera. Kei, viingi vajáa vatiite ngururu jo tumika milomo siimba. 34 Sa kuruma kwaavo, varimiyáa mooto ^wahumba, vaneháa kuulawa na nyaasuka. Vajáa vasiina ngururu tuku, maa kaa, Muluungu avahéeraa ngururu jo siinda nkoondo no vakibirya valwi nkoondo ^veene vafumáa isi jingi. 35 Kuruma, kujáa kwabweeyya vaantu vaki vamwi vahokere vaantu vaavo ^vaakwya vafufukire. Viingi vaturikiriwáa na vajáa vasiita kurekerwa vave húuru, sa Muluungu avafufule na avahere mwiikalo ^wabooha kulookya. 36 Vamwi vasekererwáa na vavawáa na mijeléedi. Vamwi vachuungwáa na minyololo na vaviikwáa minyololwii. 37 Kei, vamwi vavawáa na mawye fúuru vakakwya, vamwi vasatulwáa na misuméeno kati na kati na vamwi vuulawáa na nyaasuka. Vamwi vajáa ni vakiva, viivikiráa ndiri ja muundi na mburi na vajáa vasiina kiintu tuku. Vaturikiriwáa na vabweeyiriwáa

mavi ^yari foo. **38** Vatulatuláa isi ja mabaláángwii na njuulwii, na viikaláa mpáángii na maduundwii. Vaantu avo vajáa vabooha maatuku vii, weeru si ijáa yiima neeja kuva novo tuku. **39** Baa neembe vaantu voosi avo ^veene tookoonekya kikomi vajáa vamuruma Muluungu, baa jeyyo, voovo si vahokera ^meene Muluungu ajáa iichuunga kuvaheera tuku. **40** Vyaava jeyyo, sa Muluungu ajáa atwiimirya neeja suusu na voovo viintu ^vyabooha maatuku, sa tukiimane hamwi.

12 Haaha sa viintu tariingirirwa ni mpuka nkulu munumuntu ya vaantu ^voonekya kuruma kukulu, tuseyye vyoosi ^vyootukitira na tureke uvi ^wootabweeyya tuwye. Na tumanyike kutijja itijjo ^riri mbere yiitu ko yimirirya. **2** Tundoomulaanga Yéesu, sa yeeye noo ^atuchungurira njira tundoomuruma Muluungu. Kei, yeeye noo ^yootuheera mutima sa tutube kumuruma Muluungu fuuru kukiimana. Yeeye ayimirirya inkwya hara musalábii baa koonsoni tuku, sa cheeru ^cheene kijáa mbere yaachwe. Yeeye iikala mukono wa kulume wa ichuumbi ra kitemi ra Muluungu. **3** Hooni iririkani yara Yéesu ^alumana noyo kufuma kwa vaantu vavi na yeeye ayayimirirya, sa mudiire katala kumuruma Muluungu mitimii yaanyu na mumureke. **4** Baa neembe mulwíjaa kuusiinda uvi, si munaalwa fuuru mwiite sakami yaanyu tuku. **5** Eri, mwarimirya masáare yo vaheera mutima yara Muluungu ^avasea nyuunyu ja vaana vaachwe wuu? Muluungu asea jei, “Mwanawaani, ljava ^ari kuwolola mwiikalo waako, kari uchwíjaa mati tuku. ^Ari kudalavya, kari usóvaa mutima tuku. **6** Sa ljava amuwólolaa mwiikalo muntu ura ^amweenda, na amuláiraa chiiru kira muntu, ^amuhókeraa akava mwaana waachwe.” **7** Haaha yimirirya uturikiri mpiindi Muluungu ^yoovawolola mwiikalo waanyu. Ni bweeyya iise jeyyo sa nyuunyu ni vaana vaachwe. Eri, kwatiite mwaana si ^awólolwaa mwiikalo waachwe ni taáta waavo wuu? **8** Muluungu avawólolaa vaana vaachwe voosi. Kooni Muluungu si yoovawolola mwiikalo waanyu, mutaange nyuunyu ni vaana va uluri, si vaana vaachwe tuku. **9** Kei suusu voosi tatiite vala baaba va mviri, avo vatwólolaa mwiikalo wiiswi, na suusu tavanyemyáa. Eri, si tasaakwa twiivike isi ya Muluungu Taáta wiitu wa kurumwii kulookya sa tve nkaasu tuku wuu? **10** Vala taáta wiitu va mviri vatwólolaa mwiikalo wiiswi kwa mpiindi nduudi sa

vatoonekya vira ^voonáa ni viija. Maa kaa, Muluungu yootwólola mwiikalo wiiswi sa kunáalo yiiswi na tve hamwi ne wuujii waachwe. **11** Kusiina muntu ^avyeénda mpiindi ^yoowololwa mwiikalo waachwe tuku, kiri vyoova jeyyo, avisúulaa. Maa kaa, vara ^varúmaa kuwololwa jeyyo, avo vavyáalaa ndiwa ja mwiikalo muija na woloki. **12** Sa jeyyo, fafyi mikono yaanyu ^iri na nkamamáangi, na machwaamiro yaanyu ^yaakwa iyandiyandi. **13** Mundooyeendera njirii ^yawoloka sa vara majeo yaavo ^yaakwa iyandiyandi vadiire kunguvala na vawye, maa kaa, vahone. **14** Haaha mundoomanyika kwiikala mwiikalo muija na vaantu voosi. Kei mumanyike kuva vaaja mbere ya Muluungu mwiikalwii waanyu, sa kusiina muntu si ^ari na uwo wuija ^ari moona Mweenevyoosi tuku. **15** Mulaange neeja kari ji kve na muntu ^ari siindwa turya nduwo ya Muluungu tuku. Kei, mulaange neeja kari kve na vaantu ^vari kuva ja miriri ya usungu ^itúrikaa kari nyuunyu tuku. Sa muntu ja uwo vajuuwa ari na bweeyya ari mitima ya vaantu ^vari foo ive na njeo. **16** Mulaange neeja kari muntu ji ave muhanguti au si ^amunyemyaa Muluungu ja Esáu tuku. Yeeye avaa iyoombe kuva ndaambere kwaachwe sa chóorya cha mpiindi imwi vii. **17** Nyuunyu mwamányire baa mpiindi asaakaa hokera ira ntálarya, taáta waavo ajáa asiita. Si aturya nkalo yo valandaka fuma uvii tuku, baa neembe Esáu ajáa arira munumuntu, taáta waavo si amutalarya tuku. **18** Nyuunyu si mwafika Luulwii lwa Sináai lura ^lari daha koonwa noo kwaatwa tuku. Si munafika luulwii ulo ^lukóreea mooto, ^lari na kilwiirya kikuulu na ihumbuuto ikulu tuku. **19** Nyuunyu si mwafika haantu Viisiráeli ^vajáa vateera marimu yoorira na sawúti nkulu ya Muluungu tuku. ^Vakateere sawúti iyo, Viisiráeli vajáa voofa maatuku, vakamuloomba Músa voosea, kari Muluungu indooluusika novo kei tuku. **20** Valuusa jeyyo, sa si vadaha yimirirya alairiri ^mweene Muluungu alairiryaa tuku, yoosea, “Baa kooni ni nchúwo au ni muntu ^ari saasya luulu ulu, yoosaakwa avawe mawye akwye.” **21** Yoosi ^yafumira Luulwii lwa Sináai yoofyaa maatuku, baa Músa ajáa asea, “Nootetema maatuku sa nookoofa.” **22** Maa kaa, nyuunyu mwafika Luulwii lwa Sayúuni, Yerusaléemu ya kurumwii. Múuji uwo ni múuji wa Muluungu ^Ari Nkaasu. Uko múujii mirimu miija mayana na mayana yiijiinga iri na cheeru. **23** Nyuunyu mwafika mpukii ya vaantu ^vamuruma Yéesu va

ncholo. Marina ya vaantu ava yaandikwa kurumwii. Mwafika mbere ya Muluungu, yeeye ^ari Mulamuli wa vaantu voosi na mbere ya mitima ya vaantu vaaja ^veene Muluungu avakiiman'ya. 24 Nyuunyumuja na kwa Yeesu, yeeye ni mukundikan'yi wa muhako mufya, yeeye avamyaaahira sakami yaachwe sa wvi waanyu, si ja sakami yo riha kisasi ya Abeeli tuku. 25 Laangi neeja, kari mudoosiita kumuteerera Muluungu mpiindi ^yooluusika tuku. Kooni voovo si vaneha kulairwa chiiru ^vakamusiite Musa mpiindi ^avalumaa kutu aha weerwii, jooli suusu turi hona kooni si toomuteerera Muluungu yeeye ^yootuluma kutu fuma kurumwii? 26 Mpiindi jira Muluungu ^aluusika fuma Luulwii lwa Sinai, weeru yoosi ijaa yasingisika. Maa kaa, haaha iichuungire, "Kamudu kei, si ndiri singisya weeru vii tuku, singisya ndiri baa kurumu." 27 Isaaire iri "kei" roonekya viintu vyoosi Muluungu ^uumba kari ihi weeru, singisiwa viri na seyyiwa viri, sa vichaale vira si ^visingisikaa. 28 Jeyyo, tundoomaduumba Muluungu sa tooheewa utemi si ^usingisikaa. Tundoomwiinamira Muluungu kwa njira ^imweeryaa mutima, kuu tookiikiimya na isi na toomunyemya. 29 Sa Muluungu wiitu ni ja mooto ^wahuumba ari, mooto uwo wachimikaa na wamalaa kamwi.

13 Kwiiyenda kinduu, koosaakwa kutuube. 2 Mutuube kuvateengya vayeni, sa ko bweeyya jeyyo, vaantu vamwi vajaa vateengya mirimu miiya ya Muluungu baa taanga tuku. 3 Mudoovakumbukira vara ^vachuungwa manyololwii, muve ja mwachuungwa hamwi novo. Mudoovakumbukira vara ^vooturikiriwa, muve ja mooturikira hamwi novo. 4 Iloola rasaakwa rinyemiwe ni vaantu voosi, kei muki na mulame vanehe uhanguti, sa Muluungu vaheera ari irya vahanguti voosi. 5 Kari muve mweenda mpia tuku, maa kaa, mudoookiikinkima na vira ^muri novyo, sa Muluungu mweeneevyo asea, "Si ndiri kureka tuku, na si ndiri kurimira tuku." 6 Iki noo ^chooreka tooluusika ko kiitema toosea, "Mweenevyoosi noo nyambirirya yaani, si ndiri koofa kiintu tuku. Muuntu che ari kumbweeyya?" 7 Mudoovakumbukira valongooli vara ^vavakiindya isaaire ra Muluungu. Mudookiiririkana mwiikalo waavo na mudootuubirirya kuruma kwaavo. 8 YeesuKirisitu ni yeeye u'ura, niijo, isiku na siku ^jookuaja ^jisiina uhero. (aiōn g165) 9 Kari

mudoookumuririwa ni kira ukiindya mufya ^wiisimiresimire tuku, sa ngururu ja mitima yaanyu jafumaa kuri nduwo ya Muluungu na si kuri miiro ya vyooriya tuku. Iyo si ivaambirirya kiintu chochoosi tuku vara ^viitubaa. 10 Suusu tatiite masabaaahu ^ng'eene veeneisi va Ijva ^vamutumamiraa Muluungu itibwii ro kiinamira, si varekerwa vandoorya mporyo ^iviikwaa mweeri ya iyo masabaaahu tuku. 11 Kwa Miiro ya Musa, mweeneisi mukuulu atoolaa sakami ya nchuwo na atwalaalaa na Haantu Haajahaaja ja mporyo jo seyya wvi. Maa kaa, atoolaa nyama ja ijo nchuwo na ajichimikaa weerwii ya nkambi. 12 Iki noo ^chooreka baa Yeesu aturikiriwa weerwii ya mutiryaango wa Yerusalému, sa avabweeyye vaantu vave vaaja mbere ya Muluungu kwa sakami yaachwe. 13 Jeyyo, baa suusu toosaakwa tumutuube na weerwii ya mutiryaango, na tuyimirirya kutukirwa ja ^vyeene yeeye ayimirirya. 14 Tubweeyye jeyyo, sa aha weerwii tusiina muuji wa siku ^jisiina uhero tuku, maa kaa, toowojera kwiingira muujii wa kurumwii uwo ^wookuaja. 15 Haaha kwa njira ya Yeesu, tundoomutoorera Muluungu mporyo ya duumbi, noo kusea duumbi ^jitoolwaa kwa milomo yiitu suusu ^turumaa irina raachwe. 16 Kari murakaa kutumama maaja no kwiiyambirirya tuku, sa ijo noo mporyo ^jimweeryaa Muluungu mutima. 17 Muve matu kwa valongooli vaanyu na mudootuuba yara ^voovawyiira, sa voovo noo voovarera nyuunyumu baa katala tuku. Voovo, luusa vari mirimo yaavo mbere ya Muluungu. Muve matu kwaavo sa vandootumama kuu vari na cheeru, sa kooni si muri matu, tumama veende kuu vari na usungu na uwo murimo waavo si ukavaambirirya chochoosi tuku. 18 Mutuube kutuloombera. Suusu tamanyire mitima yiiswi si itutwalaalaa na kiloongii tuku, na kira kiintu ^toosaaka tutumame kive cha uwoloki na cha nyemi. 19 Noovakalaamya mudoookuunoombera, sa mpinduke na kwaanyu chaangu. 20 Muluungu yeeye ^arétaa mwiikalo muja, amufufula Mweenevyoosi wiitu, Yeesu, Murisi Mukulu wa muundi, kei yeeye iita sakami yaachwe ^yiimya muhako wa siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 21 Yeeye Muluungu atuube kuviimirirya neeja kira kiintu kija cho vaambirirya mutumame vira ^asakaa, abweeyye mitima yaanyu indootumama yara ^eenda kwa njira ya Yeesu Kirisitu. Nkongojima ive kwaachwe kwa siku ^jisiina uhero. Kikomi. (aiōn g165) 22 Vanaviitu noovakalaamya mukwaatye neeja aya masaaire yo

vaheera mutima ^naándikire kwa ukufi. **23** Noosaaka mutaange Timotéo mwaaniitu, achungurirwa fuma manyololwii. Kooni uújire chaangu na kuantu ^ndiri, kuujjan'ya ndiri ne sa ji tavaluumbye. **24** Mavaluumbye valongooli voosi na vaantu va Muluungu ^muri novo uko. Vaantu ^vamuruma Yéesu kunu Itália vavalúumbiirye. **25** Mweenevyoosi avaheere nduwo nyuunyu voosi.

Yaakúupu

1 Yaakúupu, mutámwa wa Muluungu na wa Mweenevyoosi YéesuKirisitu, lumbi kwa nkolo ikimi na iviri ng'eene jeenera weeru yoosi. **2** Ee vanaviitu eryl mitima kati mooyerwa kwa njira jiiisimiresimire. **3** Nyuunyumwamányire kuyerwa kwa kuruma kwaanyu kwabwéeyaa madahe kuyimirirya. **4** Kuyimirirya kwaanyu moosaakwa mukukiiimirirya, sa muve vaantu vakangaala kei vakiiimikirira, si mookehekerwa ni kiintu baa kimwi. **5** Maa kaa, kooni umwi waanyu yosova tooti, amuloombe Muluungu. Yeeye asiina itima tuku na avahéeraa voosi viri foo na kei Muluungu si avikaa ikuundi mutimii tuku, kumuheera ari. **6** Maa kati yooloomba ni mpaka arume baa kari ave na wiikovereri tuku, sa muuntu ari na wiikovereri ni ja ipúunta ra mayiya, rira risúmwirwe ni mpeho no rutwarutwa kunu na kunu. **7** Muuntu ja uwo, kari iisee turya ari kiintu chochoosi fuma kwa Mweenevyoosi tuku. **8** Yeeye ni ja iwalaanga ari, iikóvererakovereraa kuyeenda kwaachwe koosi. **9** Haaha mwaanaanyu ura ari isi iiduambe na eerye mutima sa Muluungu amwiinula. **10** Viivyo baa musúngaati ne eerye mutima kati yookiimiwa na isi, sa looseka ari ja maluva ya isekii. **11** Mwaasu watálala na iváava raachwe, reene ruúmyaa masaambi. Maluva ya masaambi yalálalaa na kubooha kwaachwe kwarimira. Noo jeyyo, musúngaati ne kuma ari ng'ang'ala na mirimo yaachwe atámamaa. **12** Atalariwe muuntu ayimiriirya mpiindi jo yereniwa, sa kooni asiindire uko kuyereniwa, heewa ari itáaji ra nkaasu reene Muluungu iichuunga kvaheera vara vamweenda. **13** Kooni muuntu yooyerwa kari asee jei tuku, "Nooyerwa ni Muluungu." Sa Muluungu si ayérwaa ni uvi tuku baa kei yeeye si ayéraa muuntu yoyoosi tuku. **14** Maa kaa, kira muuntu ayérwaa kati anwéeriire na akwáatikire ni uláku waachwe mweenevyo. **15** Haaha ura uláku uri sumula inda, wavyálalaa uvi na ura uvi uri kangaala wavyálalaa wulalo. **16** Vanaviitu naveenda. Kari mukóoverwaa tuku. **17** Kira kiintu chabooha na kira kiintu chakiimana chafúmaa mweeri, chakiima fuma kwa Muluungu Taáta, yeeye noo Taáta wa vimuri vyoosi kurumwii. Yeeye si aválandukavalandukaa tuku, baa kei asiina ivala ro valandukavalanduka tuku. **18** Kwa muryuungu waachwe, yeeye atuvyaala kwa isáare raachwe ra kikomi, sa tave vaachwevaachwe

mbere ya viintu avyumba, kei tave ja mpóryo ya viintu vichwirwe vya ncholo. **19** Vanaviitu naveenda. Kwaaty isáare iri! Nyuunyumwaanguhe kundooteerera na kari mwaanguhe kundooluusika tuku, baa kari mwaanguhe kundookalala tuku. **20** Sa kooni muuntu akáliire si ari daha tumama uwoloki mweene Muluungu asákaa tuku. **21** Sa jeyyo, fweiti na kuli kosu joosi na uvi waanyu woosi, muhokere ko kiiloombererya na isáare rira rahaandwa kwaanyu reene radáhaa kulamuriirya nkaasu yaanyu. **22** Maa kaa, muve vatumami va isáare na kari muve vateereri vii tuku, kunu mookoovera mitima yaanyu. **23** Muuntu yoyoosi atéereraa isáare baa ritumama tuku, unu ni ja muuntu iiláangaa buuwo yaachwe kiwóowii. **24** Muuntu uwo ari humula kwiiyona, atámanyaa, na hahara arimiriirya vyeene ari. **25** Maa kaa, muuntu iiririkanaa Miiro ya Muluungu yakiimana na yaréetaa uhúuru fuma kwiimirirwa ni uvi, uwo iisimire. Kooni muuntu uwo atúubire tuuba Miiro bila yoorimiriirya cheene atéire, uwo talariwa ari kwa yara meene atámamaa. **26** Kooni muuntu yookiiyona yeeye ni muuntu amweéryaa mutima Muluungu na si akítiraa lurimi lwaachwe, muuntu uwo ni iikóoveraa vii, díini yaachwe ni kiintu kisiina. **27** Díini iri mpeho, isiina kosu irúmwa mberere ja Muluungu Taáta wiitu noo ihi, kvaambirirya varekwa na valala na uturikiri waavo no kwiiyimirira udiire saambulwa ni uvi wa weeru.

2 Vanaviitu mumwiilángyaa Mweenevyoosi wiitu YéesuKirisitu, Mweenevyo wa Nkongojima, kari mufákulaa vaantu tuku. **2** Baa ja tusee, kooni ujire muuntu na mwijiingwii waanyu, ari na péete ya saháabu na iirúwikire ingo jabooha, maa kei uje mukiva iisavire ingo jasadahala, jooli mubwéeyaa? **3** Nyuunyumumunyemyaa ura muuntu iirúwikire ingo jabooha na mumuséaa, "Ikala aha haantu habooha," na ura mukiva mumuséaa, "Weewe ima hara," au "Ikala aha isi ya ibambari ra majeo yaani." **4** Eri, uwo si uri usinanali tuku wuu? Na kei, si uri ulamuli muvi fuma mitimii yaanyu tuku wuu? **5** Teereri vanaviitu va mutimii. Eri, Muluungu si avasaawula vakiva va ihi weeru vave vasúngaati vo mwiilaangya Yéesu na vahokere Utemi Muluungu iichuunga kvaheera vara vamweenda tuku wuu? **6** Maa kaa, nyuunyumoomuchwa mati mukiva. Eri, si avo vasúngaati noo vavoódomereryaa no vatwaala na balásii tuku wuu? **7** Eri, si avo noo vahíintikiraa

irina riija rira ^reene mwaheewa tuku wuu? 8 Kikomi, kooni mookimikirirya ura umwi wa Miiro ya kitemi ira ^yasea, “Mweende mwiiwaako ja ^vyeeene wiyyenda mweeneevyo,” tumama mwiise viija. 9 Maa kaa, kooni moosinana vaantu, mutaange bweeyya mwiise uvi na ira Miiro valamurira yiise nyuunyu mwiwúnaa. 10 Sa muuntu yoyoosi ura ^akwáataa Miiro yoosi, maa kaa, akasaambula umwi vii, uwo valwa ari asáambwiire Miiro yoosi. 11 Sa ura ^mweene asea, “Kari uyéendaa na muki wa muuntu tuku,” kei asea, “Kari wúúlaa tuku.” Sa jeyyo kooni si uyéendire na muki wa muuntu, maa kaa, wúúlaire, weewe uwúnire Miiro. 12 Sa jeyyo, luusiki no tumama ja vaantu ^muri lamurirwa ni Miiro ira ^ivafúmyaa kuuntu ^moondomereriwa. 13 Sa kuheewa irya kusiina mbavariri kwa muuntu ura ^asiina mbavariri tuku. Maa kaa, mbavariri ya Muluungu veera iri mweeri ya kuheewa irya. 14 Ee vanaviitu kunáalo che kwatiite muuntu kusea amuruma Yéesu na kunu si yobweeyya viintu viija? Eri, kuruma uko ifaanaa kumulamurirye wuu? 15 Eri, baa ja kooni mwaaniitu au iruumbu riitu avawa ni usava wa ingo au chákurya, 16 na umwi waanyu kooni amuséire, “Ukafika nkaasu, ukoota mooto nkaasu na uve na mwiikuto muja,” baa kumwaambirirya ingo na chákurya tuku, ni kunáalo che ^mwatiite? 17 Noo jeyyo, kumuruma Yéesu baa kuva na mirimo ^itamanyan’yaa na kura kumuruma, uko kumuruma kwaakwa. 18 Maa kaa, muuntu umwi sea ari, “Weewe umwiilángyaa Yéesu, na niini natúmamaa mirimo miija.” Haaha hooni ndaira kumwiilaangya kwaako Yéesu baa kubweeyya viintu ^vitámanyan’yaa tuku, naani kulaira ndiri kumwiilaangya kwaani kwa mirimo yaani. 19 Uruma kwatiite Muluungu umwi vii. Vyabooha! Baa mirimu mivi yarúmaa na yatétemaa ni woowa. 20 Eri, weewe muuntu muhoho, saaka wiise ulairwe kuruma kura si ^kutámanyan’yaa na mirimo si kiintu tuku wuu? 21 Eri, baaba wiitu Aburaháamu si avalwa ni muwoloki sa kira ^atumama ^akamutoole mwaana waachwe Isaka ave mpóryo masabáahwii tuku wuu? 22 Koona wiise wuu? Kuruma kwa Aburaháamu kwatamanyan’yaa na mirimo yaachwe na ^vyeeene kuruma kwaachwe kwakimikiririwa ni mirimo ^myeene atumamáa. 23 Jeyyo, yakimikiririwa Masáare ^Yari Mpeho yara ^yasea, “Aburaháamu akamuruma Muluungu, sa jeyyo, Muluungu akamavala Aburaháamu ni muwoloki,” ne aanirirwa kijeengi cha Muluungu. 24 Mwíine wuu?

Muuntu aválwaa ni muwoloki kwa mirimo yaachwe na si ko muruma Muluungu kookweene vii tuku. 25 Noo jeyyo, baa Raháabu muhéengeeti, si avalwa ni muwoloki sa viintu avahokera vara vuurikiriri akavaambira vatweere na njira yiingi tuku wuu? 26 Ja viintu ^viri, kooni maviri usiina nkeeho, uwo waakwa, noo ^vyeeene viri kwa muuntu ^amurúmaa Muluungu baa kubweeyya mirimo ^itamanyan’yaa na kuruma kwaachwe tuku.

3 Vanaviitu, kati yaanyu kari kundoova na vakiindya va isáare ra Muluungu ^vari foo tuku, sa mumányire siku ya ulamu Muluungu lo tumamirira ari suusu vyahuumba kulookya viingi. 2 Suusu voosi tahón’yaa kwa njira ^jiri foo ^jisisimiresimire. Kooni amwaari muuntu si ^ahón’yaa kwa yara ^aláusaa, uwo ni wa kikomi na adáhaa kwiimirira maviri waachwe woosi. 3 Tavákiraa vipíini milomwii ya faráasi sa jindootuteera, kwa njira ijo tajilongoola miviri yaavo yoosi wuu. 4 Viivyo baa méeli, baa neembe ni nkúulu munamunu na yakándulwaa ni mpeho ^yahuumba, yalóngoolwaa ni usukáani muduudi na yadómaa na kuuntu kokoosi ^kweene mulongooli asákaa idome. 5 Viivyo baa lurimi ni kiintu kiduudi vii muvirii, maa kaa, chíineengaa munamunu vii. Iririkane ^vyeeene kotoo kaduudi kadáhaa mala isaka ra loovíwo. 6 Lurimi nolo ni mooto! Kati ya viintu vyoosi ^viri muvirii, lurimi noo weeru ya mavi. Lwamusáambulaa muuntu wuu na lwakóreryaa mooto kuri nkaasu yaachwe yoosi. Na loolo lwakóreriwaa mooto wa Jehénamu.

(Geenna g1067) 7 Vaantu vadáhaa temerera maka ja isekii na ja kaayii ja kira ivala, ndee ja kira ivala, viintu ^vitámbaalaa vya kira ivala na viintu vyoosi vya mayiyii, na vawaayya kuvitemerera vyoosi. 8 Maa kaa, kusiina muuntu ^adáhaa temerera lurimi ludiire lausa uvi tuku. Lurimi ni uvi si ^utúulaa. Kei lwamema kinyéruumbe ^chuúlaa vaantu. 9 Kwa lurimi tamudúumbaa Ijuva Taáta wiitu. Na kei kwa lualo lurimi, twajémiraa vaantu. Avo vaantu vumbwa ni Muluungu kwa buuwo yaachwe. 10 Mulomwii umwi, muumo tadúumbaa na tajúmaa. Vanaviitu, vyaviha kuva jeyyo! 11 Eri, nchóonko imwi ifaanaa ikafumya maaji ^yari mwerere na ^yari usungu wuu? 12 Vanaviitu, musaambu watúungaa saitúuni wuu? Au musabíbu watúungaa saambu wuu? Noo viivyo, nchóonko imwi si iri daha fumya maaji ^yari mwerere na ^yari usangása tuku. 13 Ni ani umwi waanyu ^ari na tooti na miryungu? Uwo oonekye ayo kwa njira

ya mwiikalo waachwe mūja na kwa mirimo yaachwe
 ^myeene atámamaa ko kiiheembererya na kwa tooti.
14 Maa kaa, kooni mitima yaanyu yamema kivina ^kiri
 na usungu na kuviihya inda, kari mwiívaa kipeembe
 tuku na kari mulúusaa uloongo haantu ha kimáari
 tuku. **15** Tooti ^iri jeyyo, si ifúmaa kurumwii tuku
 ni kuri weeru ifúmaa, si ya mutimii tuku na ni ya
 Irimu reeneevyo. **16** Sa kira haantu ^hari na kivina na
 muuntu kwiilaanga yeemweene vii, aho, hatiite isóso
 na kira ivala ra uvi. **17** Maa kaa, tooti ^ifúmaa kurumwii
 ni utéréere iri, yeenda mwiikalo mūja, yahola na
 yaviririkanaa vaantu viingi, yalángaa na riiso ra
 wūja na yatiite ndiwa njija. Si isínanalaa vaantu
 tuku, na isiina ulááhi tuku. **18** Vaantu va mwiikalo
 mūja mpiindi ^voohaanda mwiikalo mūja ja mbeyu,
 vújaa joochwa uwoloki mbere ya Mweenevyoosi.

4 Nkoondo na wiitooli ni hai ^vyoofuma kuri
 nyuunyū? Eri, si vyoofuma ulákwi ^woolwa
 nkoondo na miviri yaanyu tuku wū? **2** Moomerirya
 mati viintu na si moovipata tuku, jeyyo moosaaka
 mūlae. Moova na kivina maa kaa, si muri pata
 vira ^moosaaka tuku. Jeyyo, mookiitoolu na moolwa
 nkoondo. Musóvire sa si moomuloomba Muluungu
 tuku. **3** Mpiindi ^mooloomba si moopata tuku sa viintu
 ^vyoobweyya muloombe, ni vivi. Mooloomba sa
 mukiimikiriry uláku waanyu. **4** Nyuunyū ^muyéendaa
 na vaki na valume va vaantu, si mumányire kava
 kijeengi na weeru ni kava mavi na Muluungu tuku
 wū? Sa jeyyo, muuntu ura ^yoosaaka kava kijeengi
 cha weeru uwo arúmire kava mavi wa Muluungu. **5**
 Kari mwiiséaa Masáare ^Yari Mpeho yaluusa masáare
 aya ubweete tuku, “Mutima Muluungu ^aviika kuri
 suusu, watweenda maatuku vii.” **6** Kikomi woowo,
 watoongereryaa nduwo. Noo ^chooreka Masáare
 ^Yari Mpeho yaluusa, “Muluungu avakítiraa vara
 ^viívaa kipeembe, maa kaa, avahéeraa nduwo vara
 ^viikímyaa na isi.” **7** Haaha reeru, iviiki isi ya
 Muluungu. Ikúlu ra Mirimu Mivi risiiti noro vatijja
 riri. **8** Musesereri Muluungu ne vaseserera ari.
 Nyuunyū vavi! Reki tumama uvi. Kei jiruli mitima
 yaanyu nyuunyū ^muri kosikosi. **9** Oni usungu,
 riri na riri no myaaha. Luseko lwaanyu lvalanduke
 lave kiro. Na kweerya mitima kwaanyu kave koonu
 usungusungu. **10** Kiimi na isi kwa Ijva, ne viinula
 ari. **11** Ee vanaviitu, kari mwiilóngowereryaa tuku.
 Muuntu ^amulóngowereryaa mwiiwaachwe vyaviha

au ^amulámuriraa, uwo alúusaa Miirō ni mivi na
 iisínanalaa. Kati ^wookiilamurira Miirō, na weewe
 si wiitúubaa tuku, wavjaa wookiilamurira. **12** Ni
 Muluungu vii noo ^avíkaa Miirō na noo Mulamuli. Ni
 yeeye vii noo ^adáhaa kulamurirya na kumala. Ha de
 haaha weewe uri ani fūru umulamurire mukaaya
 waako? **13** Haaha nteereri nyuunyū ^muséaa, “Isiku au
 lomutóondo doma turi na múujii umwi. Kwiikala turi
 uko mwaaka vū toochurusha no turya kisapu.” **14** Maa
 kaa, si mumányire ^cheene kiri fumira lomutóondo
 tuku! Nkaasu yaanyu ni ya mpiindi nduudi vii.
 Nyuunyū ni ja mūve, ^woónekanaa kwa mpiindi
 kiduudi na kiduudi warimira. **15** Kiri vyooluusa
 jeyyo, vyasaakwa mūdoosea, “Kooni Mweenevyoosi
 avyeëndire, kwiikala turi na bweyya turi iri na
 rira.” **16** Maa kaa, nyuunyū si mūbwéeyya jeyyo
 tuku, nyuunyū mwiívaa kipeembe no kiiyona. Kwiivaa
 kipeembe koosi uko kwaviha. **17** Muuntu yoyoosi
 ura ^amányire isáare riija ro bweyya na akareka
 kuritumama, muuntu uwo abwéeyya uvi.

5 Haaha, teeri nyuunyū vasúngaati! Riri na ani
 ntáákwi, sa musengeriire kiingira uturikirii wa
 kikomi. **2** Usúngaati waanyu woórire, na ingo jaanyu
 jabóntwiirwebontwiirwe ni nchíli. **3** Saháabu na
 mpá jaanyu, jakwáatirwe ni kúutu. Kúutu iyo,
 kuvatwaala iri na kiloongii, na kurya iri miviri yaanyu
 ja mooto. Nyuunyū mukángwiire máari siku iji jo
 herererya. **4** Laangi! Vatumami vaanyu voong’uula!
 Voovo varima na vaachwa mawunda yaanyu na
 kwa ukwaata si mwavariha tuku. Kung’uula kwaavo
 Ijva Mweenengururu akutéiire. **5** Mwiibóheriirye
 aha weerwii kwa máari ^jiri foo na uláku ^uri foo.
 Muluungu aséngerire kuvalamurira. Haaha maviire
 ja ng’oombe ^jinénehire so siinjwa. **6** Nyuunyū
 mulúusire irya na mavuúlaire vaantu vawoloki,
 novo si vavasiitira tuku. **7** Sa jeyyo, vanaviitu
 yimiriyi fūru siku ^ari kúja Yéesu Mweenevyoosi.
 Laangi ^vyeeene murimi awóojeraa iwunda ritoole
 ndiwa ja kikomi ^jakangaala. Ayímirirya mbula
 ja mbere ya mwaaka na jo kiimikirirya mwaaka.
8 Baa nyuunyū moosaakwa mūdooyimirirya na
 mitima yaanyu yiime neeja, sa kúja kwa Yéesu
 Mweenevyoosi kwaséngerire. **9** Vanaviitu kari
 mwiing’úuriraa nyuunyū kwa nyuunyū tuku sa
 mudiire lamurirwa ni Muluungu. Laangi, Mulamuli
 iimire mbere ya muryaango. **10** Vanaviitu valaangi

valáali na mutwe vara ^valuusikáa kwa irina ra Ijáva
 ^vyeeene vayimiriryáa uturikiri. Nyuunyu watuubiriryi
 avo. **11** Nyuunyu mwamányire, vara ^vayímiriryaa
 tavaválaa vatalariwa. Mwateera uyimiriryi wa Ayúubu
 na mwateera kira ^cheene Ijáva amutumamira siku jo
 herererya. Ijáva atiite mbavariri na wuuja mukulu.
12 Ee vanaviitu kulookya vyoosi, kari mwiiláhaa
 baa kwa kurumu au kwa weeru au kwa kiintu
 chiingi chochoosi tuku. Kooni muséire, “Hii” ive
 “Hii” na kooni muséire, “Tuku” ive “Tuku.” Kooni si
 moobweeyya jeyyo heewa muri irya. **13** Eri, kwatiite
 umwi waanyu ^yooturikira wuu? Uwo yoosaakwa
 amuloombe Mulungu. Eri, amwaari umwi waanyu
 ^ari na cheeru wuu? Uwo yoosaakwa iimbe nyimbo jo
 duumba. **14** Eri, amwaari umwi waanyu ^alwíire wuu?
 Uwo yoosaakwa avaanirire vawosi va mpuka ya vaantu
 ^vamura Yéesu sa vamuloombere na vamuhake
 makuta kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi. **15** Na kati
 ^voomuloombera ko ruma, hola ari. Mweenevyoosi
 mwiinula ari na kira uvi ^abweeyya, Mweenevyoosi sea
 ari wasírire. **16** Sa jeyyo, mündookiiwyíira uvi waanyu
 nyuunyu kwa nyuunyu na mündookiiloombera sa
 Mweenevyoosi avahorye ulwíiri waanyu. Kuloomba
 kwa muuntu muwoloki mbere ya Mulungu kwatiite
 ngururu nkuulu na kwatámamaa. **17** Muláli na mutwe
 Elía ni muuntu ja suusu ajáa. Yeeye ajáa aloomba kwa
 mutima woosi mbula idiire vaa na kikomi, mbula si
 yavaa isi iyo kwa myaaka itatu na myeeri musasatu
 tuku! **18** Maa kei akujoomuloomba Mulungu mbula
 ivae, mbula ikavaa na isi ikatoola ndiíwa jaachwe kei.
19 Vanaviitu umwi waanyu kooni arékire kimáári na
 muuntu wiingi kooni amuhíndwiire, **20** taangi, uwo
 ^yoomuhindula muuntu muvi fuma urimirii waachwe,
 kuva iise ahóniirye nkaasu ya mwiiwaachwe fuma
 inkwyii na uvi ^uri foo kuva uri waséyyiwe.

1 Peéteri

1 Barúwa íhi yafúmire kuri níini Peéteri, mutumwi wa YéesuKirisitu. Ni kuvaandikira níise nyuunyu ^mwasaawulwa ni Muluungu Taáta, nyuunyu ^mwamyahika na ^mwiikalaa ja vayeni úko isi ja Póonto, Galatía, Kapadokía, Ásia na Bisínia. **2** Muluungu Taáta avataanga na avasaawula nyuunyu keende aho kali, na ko tweera murimo wa Mutima Múuja, avabwéeyiirye mve vaaja mbere yaachwe. Aya yatumamwa sa mve matu kwa Yéesu Kirisitu, na yeeye avanyinyirire na sakami yaachwe. Noovaloombera nduwo na mwiikalo múuja ^uri foo. **3** Adummbwe Muluungu Taáta wa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu! Kwa kulaanga na riiso ra wúuja kwaachwe kukuulu, atabweeyya tuvyaalwe ufya ko mufufula Yéesu kufuma kwa ^vaakwa. Haaha tatiite kwiilaangya ^kuri nkaasu kwa siku ^jisiina uhéro. **4** Jeyyo, tookiilaangya kuhokera nkaasu fuma kwa Muluungu ira si ^iri koola, au kusaambuka au kuhirirya, ira ^yaviikwa kurumwii sa nyuunyu. **5** Na Muluungu kwa ngururu jaachwe, yoovimirira kwa kuruma kwaanyu, mpaka muhokere úwo úlamuriri ^wahumula ^uri koonekiwa siku jo kiimikirirya. **6** Haaha vyeendi sa ntálarya ijo, baa neembe ifaanaa muvisuule mpiindi nkufi ^jookúuja, ko yerwa ^kwiisimiresimire. **7** Kuyimirirya kwa kayerwa úko, kóonekyaa kuruma kwaanyu ni kwa kimáári. Kuruma kwaanyu kwayérwaa ja chuúma cha saháabu viintu ^kiyérwaa na mooto. Kumuruma Muluungu kwabooha kulookya saháabu sa yooyo yasúusukaa. Sa jeyyo, Yéesu Kirisitu vaheera ari nyuunyu nkongojima na nyemi, nyuunyu ^mooyimirirya mpiindi ^ari kúuja na ^ari kiivariyula. **8** Nyuunyu mwamweenda, baa neembe si munamoona. Baa neembe si munamoona haaha, mwamuruma. Jeyyo mwatiite cheeru cha nkongojima ^chalookerera munumunu, **9** sa viintu mwahokera úlamuriri wa nkaasu yaanyu, iyo noo kiintu kikuulu cha kuruma kwiitu. **10** Valáali na mutwe, vajáa valaanga maatuku vii úwo úlamuriri sa vuutaange, vakalaala na mutwe nduwo ya Muluungu ^ng'eene ijáa sa nyuunyu. **11** Mutima wa Masía újaa na voovo na wavabweeyjáa valaale na mutwe, Masía turikira ari, maa de ave na nkongojima. Avo valáali na mutwe vasaakira maatuku voosaaka vataange masáare aya ni naadi ^yari kuva na ni mweeri ya ani yari kuva. **12** Muluungu ajáa avoonekyaa masáare ^meene

valaaláa na mutwe si sa voovo tuku, maa kaa, ni sa nyuunyu. Na haaha Masáare Maaja aya, yavariyulwa kuri nyuunyu ni vara ^vari lúusa kwa njira ya Mutima Múuja fuma kurumwii kwa Muluungu. Masáare ayo, noo yara baa mirimu miija ^yeenda kuyataanga. **13** Sa jeyyo, mwiimye neeja miryungu yaanyu, noo kusea, mundookiimirira, na maviike kwiilaangya kwaanyu kuri nduwo ^muri hokera mpiindi Yéesu Kirisitu ^ari variyulwa. **14** Mwiikale ja vaana va Muluungu na mve matu. Jeyyo, kari murúmaa kutuuba uláku waanyu úra ^mujáa nowo mpiindi ja úkoókoyo tuku. **15** Maa kaa, mve vaaja kwa kira kiintu ^mutumamaa ja ^vyeene yeeye Muluungu avaanirira, ^ari múuja. **16** Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, “Mve vaaja sa níini ndiri múuja.” **17** Muluungu mumwániriraa, “Ee Taáta,” kati moomuloomba, yeeye noo ^ari lamurira kira muntu kwa mirimo yaachwe baa kusanalata tuku. Sa jeyyo mve na matu kuri yeeye mpiindi iji ^mookiikala aha weerwii ja vayeni. **18** Ni lúusa níise jeyyo, sa mwiikaláa mwiikalo ^waviiha ^mwapaala fuma kwa vala baaba waanyu. Haaha mwatáangire, Muluungu si avanunuula fuma mwiikalwii úwo kwa viintu ^vihiririrya baa ja mpía na saháabu tuku, **19** maa kaa, kwa sakami ^iri na nkongojima ya Kirisitu. Yeeye aava ni ja muundi ya mpóryo ^iri mpeho ^isiina lukwaalo. **20** Muluungu amusaawula Kirisitu mpiindi da weeru si inaanda, maa kaa, haaha aváriywiirwe mpiindi iji jo kiimikirirya sa nyuunyu. **21** Kwa njira ya Kirisitu, mwamuruma Muluungu. Yeeye amufufula Kirisitu, maa akamuheera nkongojima nkulu. Jeyyo, kuruma kwaanyu na kwiilaangya kwaanyu ni kwa Muluungu kuri. **22** Nyuunyu mwajirula nkaasu yaanyu kwa njira yo va matu kuri ukiindya wa kimáári. Jeyyo, mwatiite kwiiyenda kinduu ^kusiina ukweembi, haaha iyendi kikomi fuma mitimii yaanyu. **23** Mwavyaalwa ufya si ja vaana va taáta ^akwíjaa tuku, kiri vyoova jeyyo, mwavyaalwa ni Taáta si ^akwíjaa kwa siku ^jisiina uhéro kwa njira ya isáare ra Muluungu ^riri nkaasu, ^riri kuva rimwaari kwa siku ^jisiina uhéro. (aiñ g165) **24** Ja ^vyeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, “Vaantu voosi ni ja masaambi vari, na nkongojima yaavo ni ja malúva ya isekii. Masaambi na malúva yanyáamala, **25** maa kaa, isáare ra Ijuva ni ra kikomi kwa siku ^jisiina uhéro.” Isáare iro noo isáare riija ra Yéesu Kirisitu ^reene mwavariyurirwa. (aiñ g165)

2 Haaha reki ñvi waanyu woosi, ñweere, ñkweembi, kivina na kwiilongowererya. **2** Mave na mpiima na masuusu ya isáare raachwe ra kikomi, ja vaana vaduudi viintu ñvari na mpiima na masuusu ya vala íyo waavo. Kooni munywiire masuusu ya mutima, tuuba muri kula fuuru mulamuririwe. **3** Haaha mwatángire mbavariri ya Yéesu Mweenevyoosi ni ñyabooha. **4** Yéesu Mweenevyoosi ni iwe ra nkaasu. Iwe iro ro jeengera ñrakwáataa nyuumba, vaantu varisiita, maa kaa, Muluungu arisaawula na ni ra iyoombe ikuuu kwaachwe. Museesereri Yéesu, **5** na nyuunu kuva muri mawye ya nkaasu ñmeene Muluungu yoojeengera nyuumba ya mitima, kei muri veeneisi vaachwe vaaja. Mundootoolu mpóryo ja mutima jira ñjimweéryaa Muluungu mutima kwa njira ya Yéesu Kirisitu. **6** Sa Masáare ñYari Mpeho yalusu, “Laangi viika niise iwe ñko Sayúuni, iwe ikuuu ra kichurii, ñnarisaawula na ra iyoombe ikuuu. Na yoyoosi ñari riilaangya, si ari kwiivairya mbiri tuku.” **7** Sa jeyyo, nyuunu ñmuriilángyaa mwahumula kooni iwe iro ni ra iyoombe ikuuu, maa kaa, kwa vara si ñvariilángyaa, “Iwe ñrasiitwa ni vajeengi, ravíire iwe ra kichurii.” **8** Na kei, “Iwe ñribwéeyaa vaantu viikunguvale, na mwaalaliwe ñari hitahita vaantu.” Vookiikunguvala sa si varuma rira isáare tuku, ja vira ñvyeene viimiriwa neeja keende aho kali. **9** Maa kaa, nyuunu Muluungu avasaawula mave lukolo lwa vaantu vaachwe, veeneisi va kitemi, isi njija, kei ni vaantu vaachwe Muluungu mweenevyo. Mwaanirirwa sa mvariyule mirimo yaachwe miija. Yeeye avaanirira fuma kilwiiriyi sa mwiingire na kiweerwii chaachwe ñchabooha. **10** Aho ncholo, nyuunu si mujáa vaantu va Muluungu tuku, maa kaa, haaha muri vaachwe. Kei si mujáa munaturya riiso ra wuuja ra Muluungu tuku, maa kaa, haaha mwaturya riiso ra wuuja waachwe. **11** Vijeengi vyaani naveenda. Noovaloomba nyuunu ñmuri vayeni na valooki va aha weerwii, nehi uláku wa maviri ñhu ñwalwíjaa nkoondo na nkaasu yaanyu. **12** Mundootumama mirimo miija mbere ya vaantu si ñvamamányire Muluungu, sa kooni voosea nyuunu ni vaantu ñmubwéeyaa ñvi, voone viintu vyaanyu ñvyabooha na vamunyemye Muluungu siku ñari kuuja. **13** Sa Mweenevyoosi, mave matu kwa wiimiriri ñwaviikwa ni vaantu, kooni mutemi noo mukúúlu, **14** au kooni amaviika gávana. Sa mutemi avatuma vandoovalaira chiiru vara ñvatámamaa ñvi na vavaduumbirire vara ñvatámamaa viija. **15** Muluungu

asáakaa mutumame maaja, sa mudungye milomo ya kikoókoyo ya vaantu vahoho. **16** Ikali ja vaantu ñvari na uhúuru, maa kaa, kari mundootumia uhúuru waanyu ja kiintu ñchookunikirira ñvi waanyu tuku, mwiikale ja vaantu ñvamutámamiraa Muluungu. **17** Munyemyi kira muuntu, veendi vaantu ñvamuruma Yéesu Mweenevyoosi, moofi Muluungu na munyemyi mutemi. **18** Nyuunu vatumami, mave matu kwa veenekaaya waanyu kwa nyemi joosi, si vara veenekaaya ñvahola vii tuku, baa vara ñvahuumba. **19** Iki noo ñkimweéryaa Muluungu mutima, muuntu kuyimirira uturikiri kuu yookoonerwa sa mutima ñwiísiman’yaa mavi na maaja wa Muluungu. **20** Ni kunáálo che kwatiite kutumama ñvyaviha na muturikiriwe? Maa kaa, kooni mooyimirira uturikiri sa mwatumama maaja, iki ni kiintu ñkimweéryaa Muluungu mutima. **21** Moosaakwa muyimirirye jeyyo, sa baa Kirisitu mweenevyo aturikiriwa sa nyuunu. Jeyyo, avarekera kiintu cho vabweeyya nyuunu mumutuubirirye. **22** Yeeye si abweeyya ñvi tuku, na ñweere si woonekana fuma mulomwii waachwe tuku. **23** Yeeye ñakatukirwe si ahindurira kituki tuku, ñakaturikiriwe si avuumba tuku, maa kaa, yeeye iiviika kwa ñra ñálámulaa kwa ñwoloki. **24** Yeeye mweenevyo asumula ñvi wiitu muvirii waachwe mweeri ya muti, kwa njira íyo, taakwa kwa viintu vya ñvi, tudahe kwiikala kwa ñwoloki. Ko vawa kwaachwe, nyuunu mwahoriwa. **25** Nyuunu mujáa mwatuuba rimira ja muundi, maa kaa, haaha mwamaválandukiire Murfisi na Mulaangiririyi wa nkaasu yaanyu.

3 Kwa njira yíyo, nyuunu vaki mwiikiimye na isi ya valume vaanyu, sa kooni vamwaari vara si ñvamuruma Yéesu, varutwe ni mwiikalo wa vaki vaavo baa isáare tuku, **2** ñvari laanga mwiikalo waanyu wa kikomi na wa nyemi. **3** Kwiibohererya kwaanyu kusive kwa weerwii vii, baa ja kusuka njwíiri, kwiivikira viintu vya saháabu na kwiirwiika ingo tuku. **4** Maa kaa, kwiibohererya kwaanyu kave kwa wuuntu waanyu, kubooha si ñkusáambukaa na kutuula kwa mutima, kura ñkaválwaa kiintu cha kikomi mbere ya Muluungu. **5** Jeyyo, noo ñvyeene viibohereryaa vaantu vaki vaaja va kali vara ñvamwiilaangyaa Muluungu. Avo viibohereryaa ko vateera valume vaavo. **6** Baa ja Sáara jei, amunyemyaa mulume waachwe Aburaháamu na amwaaniriraa mweenenyuumba. Haaha nyuunu mavíire vaana va Sáara, kooni mubwéeyiirye viija bila

yo koofa kiintu chochoosi. 7 Viivyo nyuunyu valume, mwiikale na vaki vaanyu kwa nyemi, kuuu mootaanga vaki vaanyu ni teketete ^vari. Kei mundaovalaanga na nyemi, sa Muluungu avalaha voosi hokera muri nduwo ya nkaasu ^avaheera. Na aho, kuloomba kwaanyu si kuri hitwahitwa tuku. 8 Kukiimikirirya, raanyu rive rimwi, mundaookiionera mbavariri, mwiiyende kinduu, muve ^mwahola na mundaokikiimya na isi kati yaanyu. 9 Kundoohindurira uvi kwa uvi tuku, au kituki kwa kituki tuku, maa kaa, nyuunyu hinduriri ntálarya. Ikyo noo ^cheene Muluungu avaanirira mundaotumama sa muhokere ntálarya. 10 Sa Masáare ^Yari Mpeho yalusa, “Muuntu yoyoosi ura ^yoosaaka kwiikala vyabooha na ave na cheeru, areke lusa vaantu, na uvaangu. 11 Ni mpaka amanyike kureka uvi, atumame wuuja, asaakire mwiikalo muja na atuube kiikala nowo. 12 Sa miiso ya Mweenevyoosi, yavaláangaa vara ^vabwéeyaa uwoloki, na matu yaachwe, yatéereraa kuloomba kwaavo. Maa kaa, vara ^vabwéeyaa uvi, avahéeraa ikochi.” 13 Ni ani ^ari vabweeyirya uvi kooni kira mpiindi moomanyika na mitima yaanyu kutumama wuuja? 14 Maa kaa, kooni muri turikiriwa sa uwoloki ^muri nowo, nyuunyu mwatalariwa ni Muluungu. Jeyyo kari muvoofaa vaantu au kwiingira kivundu mitimii yaanyu tuku. 15 Maa kaa, mubweeyirya nkongojima Kirisitu, yeeye ave Mweenevyoosi mitimii yaanyu. Siku joosi, muve mwiimire neeja kuuyirya muuntu ^ari vuurya kwiilaangya kwaanyu kura kuri nyuunyu. Mundaobweeyya jeyyo kwa kuhola na nyemi. 16 Naanyu muve na mitima myeeru si ^itwáalwaa na kiloongii, sa yara masáare ^voovalongowererya nyuunyu na mwiikalo waanyu muja ko kundikaniwa na Kirisitu, vakwaatiwe soni so valongowererya. 17 Ni lusa niise jeyyo, sa ni pwee kuturikira so tumama wuuja, sa kooni kuturikira uko noo ^cheene Muluungu asáakaa, kulookya kuturikira so tumama uvi. 18 Sa Kirisitu ne aturikiriwa kamudu vii sa uvi, muwoloki sa vara si ^vari vawoloki, sa avarere nyuunyu kwa Muluungu. Muviri waachwe ukulawa, maa kaa, akafufulwa, akava nkaasu kwa njira ya Mutima. 19 Kwa jeyyo, atamanya noo kiivariyurira mitima ya vaantu haaha ^iri munyololwii. 20 Vaantu ava si vajaa matu tuku aho kali mpiindi Muluungu ^awoojeráa ko yimirirya siku jira ja Núhu mpiindi safiina ^yatengeshiwáa. Na aho safiini vaantu vake vii, noo kusea vaantu vanaani valamuririwa ko tweera

maaji. 21 Na ayo maaji yoónekyaa ubatfiso ^mweene haaha woovalamurirya baa nyuunyu siku iji, si ko seyya kosu muvirii tuku, maa kaa, ja kulaha kwa mitima myeeru, si ^itwáalaa na kiloongii mbere ja Muluungu, kwa njira ya kufufuka kwa Yéesu Kirisitu. 22 Yeeye atamanya na kurumwii na iikala mukono wa kulame wa Muluungu, na mirimu miija, na wiimiriri na ngururu joosi javiikwa isi yaachwe.

4 Haaha, sa viintu Kirisitu aturikira muviri, baa nyuunyu moosaakwa murume kuturikiriwa, kuuu mookwaatya muryuungu waachwe ^ajaa nowo. Sa muuntu ^aturikira muvirii waachwe, iireka na uvi. 2 Kwaandira haaha, mwiikalo ^wachíhiire aha weerwii, woosaakwa ulongoolwe ni vira ^vyeeene Muluungu asáakaa, na si kwa uláku wa kiwuuntu tuku. 3 Sa siku ^jilóokire, mujaa mwatiite mpiindi jo toosha jo bweeyya yara ^meene vaantu si ^vamamányire Muluungu veenda kutumama, vara ^vayéendaa ja kúri, ^vari na uláku, ureevi, ^vabwéeyaa ngovi ja kiláku, viintu ^viréevyaa, vina mbi na kwiinamira vidabalaíyo kiintu kivi mbere ya Muluungu. 4 Sa jeyyo, vooowaalariwa kooni nyuunyu si mootumbuuja hamwi novo kei tuku uvii, na sa jeyyo vooovatukira. 5 Maa kaa, voovo kwiilusa vari vooveene kwa Yéesu Kirisitu, yeeye ^ahumula kwiima neeja kuvalamurira ^vari nkaasu na ^vaakwa. 6 Na iki noo ^chabweeyya Masáare Maaja yavariyulwa baa kwa vara haaha ^vaakwa, sa valamurirwe kuri miviri ja ^vyeeene vaantu valámurirwaa, maa kaa, vave na nkaasu ja ^vyeeene Muluungu ari kwa ngururu ja Mutima waachwe. 7 Kuharererya kwa viintu vyoosi kwaséngerihire. Sa jeyyo, muve na tooti na mundaookiimirira mpiima jaanyu sa mundaookesha chiriri chobu mooloomba. 8 Kulookya vyoosi, mundaomanyika kwiyyenda sa kwiyyenda, kwakúnikiriraa uvi ^uri foo. 9 Mundaokiiteengya nyuunyu kwa nyuunyu, baa kwiing'uurira tuku. 10 Muluungu noo avahéeraa nyuunyu vaantu ^vamuruma wuuja. Na kira muuntu atumie uwo wuuja kuvaaanga viingi ja wiimiriri va nduwo ^jiisimiresimire ja Muluungu. 11 Muuntu yoyoosi ^yoosaaka lusaika ni alusaika ja yoolusaika masáare ya Muluungu meeneevyo. Yoyoosi ^yootumama, ni atumame kwa ngururu ^aheewa ni Muluungu, sa Muluungu abweeyirirwe nkongojima kwa kira kiintu kwa njira ya Yéesu Kirisitu. Nkongojima ni na yeeye jiri siku

kwa siku ^jisiina uhero. Kikomi. (aiōn g165) 12 Vijeengi vyaani naveenda. Kari muhwáalariwaa ni usuungu wo yerwa ^moopata ja moopata kiintu kiyeni tuku. 13 Maa kaa, eryl mitima sa moova hamwi na Kirisitu uturikiri waachwe, sa mave kei na cheeru kikulukulu mpiindi nkongojima yaachwe ^iri varyiulwa. 14 Kooni muri tukirwa sa irina ra Kirisitu, mwatalariwa, sa Mutima wa Nkongojima noo kusea Mutima wa Muluungu, ni mweeri yaanyu wookikala. 15 Kari kave na muuntu umwi kuri nyuunyū ^mweene ari saakwa aturikire sa ni muulai, mwiivi, muuntu ^abwéeyaa uvi au ^alóngowereryaa vaantu tuku. 16 Maa kaa, kooni muuntu aturikiire sa amuruma Kirisitu kari oone soni tuku. Mudumbe Muluungu so kaanirirwa weewe ni muuntu ^umutúbuaa Kirisitu. 17 Mpiindi ja ulamu jafikire na Muluungu kaanda ari lamurira nyumba yaachwe, noo kusea, vaantu vaachwe. Haaha kooni ari kaanda na suusu, ha de vara ^vasiita Masáare Maaja ya Muluungu uhero waavo si uri kuva wo koofya maatuku vii tuku wuu? 18 Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalusa, “Kooni vyafafa vaantu vawoloki kulamuririwa, ni jooli viri kuva kwa vaantu si ^vatúbuaa kira Muluungu ^asáakaa na kwa vavi?” 19 Sa jeyyo, vara ^vooturikira ja ^vyeeene asáakaa Muluungu, viivike kwa Muamba waavo, yeeye ni wo kiilaangiwa, na vatuube tumama maaja.

5 Haaha ni lusika niise na nyuunyū vawosi va vaantu ^vamura Yéesu. Niini ni moosi mwiiwaanyu na muuntu ^oona uturikiri wa Yéesu Kirisitu. Kei niini ni hamwi ndiri nkongojimii ^iri kanakulwa. Ni kuvakalaamya niise, 2 riishi neeja mpuka ^ng'eene mwakwaatiwa ni Muluungu. Mave valaangiriri va iyo mpuka kwa mutima mweeru ja ^vyeeene Muluungu yoosaaka, na si koodoomereriwa tuku. Tumami si kwa mpiima ya mpia tuku, maa kaa, kwa mutima waanyu woosi. 3 Kari mave vakari kwa vaantu ^moovalongoola tuku, maa kaa, mave vo tuubiririwa kuri mpuka. 4 Mpiindi Murfisi Mukuulu ^ari kuja, hokera muri itáaji ra nkongojima si ^risáambukaa. 5 Viivyo nyuunyū ^moolongoolwa, mundoovanyemya vawosi. Nyuunyū voosi itumamiri ko kiikiimya na isi, sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, Muluungu avakítiraa vara ^viivaa kipeembe, maa kaa, avahéeraa nduwo vara ^viikiimya na isi. 6 Sa jeyyo, ikiimyi na isi kwa Muluungu ^ari na ngururu joosi, sa avinule mpiindi ^isaawula. 7 Muvikiri uturikiri waanyu

woosi sa yeeye avaláangaa nyuunyū. 8 Mave na tooti na mwiiime neeja. Mavi waanyu, Ikuulu ra Mirimu Mivi, rimwaari rooriingirira ja siimba ^yoosaakira muuntu sa imumerye. 9 Iro risiiti na mwiiime neeja kuri kuruma kwaanyu, kanu mootaanga uturikiri wuuwo turya viise vanduu vaanyu kuri weeru yoosi, turikira viise jeyyo. 10 Maa kaa, Muluungu ni wa nduwo joosi, yeeye avaanirira na nkongojimii ya siku ^jisiina uhero ko kandikaniwa na Kirisitu. ^Muri humula kuturikira kwa mpiindi, yeeye mweeneevyo vakiiman'ya ari, vaambirirya ari, vaheera ari ngururu na vaviika ari mwaarirywii wa kikomi. (aiōnios g166) 11 Kari yeeye jive ngururu kwa siku ^jisiina uhero! Kikomi! (aiōn g165) 12 Navaándikiire barúwa ihi kwa nyambirirya ya Siliváano, mwaaniitu ^nimwiiláangyaa. Noosaaka nivaheere mutima na nivawyyire kikomi kira ^cheene mookipata, ni nduwo ya Muluungu. Ikali neeja kuri nduwo iyo. 13 Vaantu ^vamura Yéesu aha Babéeli ^veene vasaawulwa hamwi na nyuunyū, vavalúumbiirye. Kei, mulúumbiwe ni Maáriki mwaana waani. 14 Mundookiiluumbya ko kiisundira ja isháara ^iláiraa mwiyyenda ko muruma Kirisitu. Mwiikalo muja ave na nyuunyū ^muri kwa Kirisitu.

2 Peéteri

1 Barúwa íhi yafúmire kúri níini Simóoni Peéteri, mutumami na mutumwi wa YéesuKirisitu. Ní kávaandikira níise nyuunyu ^veene kwa njira ya uwoloki wa Yéesu Kirisitu Muluungu na Mulamuriri wiitu, mwahokera kuruma kwa iyoombe ikuuu ja kwisiwi. **2** Nduwo na mwiikalo muja jivakung'antirikire nyuunyu ja ^vyene mookula kwa kura kumutaanga Muluungu na Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu. **3** Kwa ngururu jaachwe ja kimuluungu, atuheera viintu vyoosi ^tusáakaa sa nkaasu, na kwiikala mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa. Yeeye abweeyya jeyyo kwa njira ya suusu yo mutaanga yeeye ^atwaanirira, kwa njira ya nkongojima yaachwe nkuulu na wuuja waachwe. **4** Kwa njira iyo, atuheera kwiichuunga kwaachwe kukulukuuu na kwa kikomikoomi, sa ko tweera kwiichuunga uko, tareke uvi woosi ^mweene uri kúri íhi weeru, ^waréetwaa ní uláku woosi na tave tadóman'yaa na ^vyene Muluungu ari. **5** Sa jeyyo, kúri kuruma kwaanyu manyiki koongererya wuuja, hamwi na wuuja, ongereryi umanyi. **6** Kei kúri umanyi, ongereryi kwiiyimirira, kwiiyimirira kwaanyu kave na kuyimirirya kuuulu mpiindi ja uturikiri, na kúri kuyimirirya ongereryi mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa. **7** Hamwi na mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa, ongereryi kwiiyenda kinduu, na kwa kweenda uko, ongereryi kweenda kwawoloka. **8** Sa kooni muri na viintu ivi ^viri foo na kutuuba koongererya, vabweeyya viri mutuube manyika na muve na kunáalo kwa kura kumutaanga Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. **9** Maa kaa, muuntu yoyoosi ^asiina ivi viintu, uwo ní muhoku, noo kusea uwo si oónaa kúli tuku, sa yeeye arimirya kura kujirulwa uvi waachwe woosi. **10** Sa jeyyo vanaviitu, manyiki kubweeyya kira kiintu koonekya ní kimáári Muluungu avasaawula na avaanirira, sa kooni muwbéeyiirye jeyyo si muri kiikunguvala uvii vii kaa tuku. **11** Kwa njira iyo, hokerwa muri neeja Utemii wa siku ^jisiina uhero wa Yéesu Kirisitu, Mweenevyoosi na Mulamuriri wiitu. (aiónios g166) **12** Haaha, vakumbusikya ndiri masáare aya siku joosi, baa neembe muyamányire na yiisikana kwa kira kikomi ^muri nocho. **13** Nookoona ní uwoloki kuviinukya ko vakumbusikya masáare aya mpiindi ^nkaari kivaandii iki, noo kusea muvirii waani. **14** Sa ní taanga níise, siku ^jookuuja chaangu aha

mbere, kivaanda chaani viikwa kúri ivarwii ja ^vyene Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu aanyónekiirye. **15** Naani bweeyya ndiri kira ^kiri dahika kwaandika, sa ^ndiri looka, mudahe kumbukira masáare aya siku joosi. **16** ^Tukavawiyire laviro lwa kuuja kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, si tavaa mbuwo jo vaanga kwa uweere tuku, maa kaa, tavawiyira ukúulu ura ^toona kwa miiso yiisiwi. **17** Yeeye aheewa nyemi na nkongojima fuma kwa Muluungu Taáta, sawúti ^ikuuje kwa Nkongojima Nkuulu yoosea, "Uhu ní Mwaana waani ^namweenda, neériwaa mutima ní yeeye." **18** Suusu veenevyo tiiteera sawúti íhi ^ng'eene ijáa yafuma kurumwii mpiindi ^tájáa ne luulwii lura luuja. **19** Kei tatiite iri isáare ra uláali na mutwe ^riri kiintu cho kiilaangya munumunuu. Iro isáare kooni muriláangire ja kimuri ^kiláalavaa haantu ^hari na kilwiirya, ní vyabooa moobweeyya fuuru kumwaae, na Kirisitu noo kusea, nyényeeri ya mutóondo itule mitimii yaanyu. **20** Mweeri ya vyoosi moosaakwa mutaange, kusiina uláali na mutwe wa Masáare ^Yari Mpeho ^mweene wavariyulwa ní muláali na mutwe, ja ^vyene muláali na mutwe mweenevyo asaakaa tuku. **21** Sa kusiina uláali na mutwe ^wuujaa kwa kweenda kwa vaantu vii kaa tuku, maa kaa, vaantu valúsaa yara ^yafúmaa kwa Muluungu kunu voolongoolwa ní Mutima Muja.

2 Maa kaa, mpiindi ja valáali na mutwe va Ijuva, vajáa viinuka valáali na mutwe va uloongo kúri Viisiraéeli, ja ^vyene vari kiinuka vakiindya va uloongo kúri nyuunyu. Avo kiingirya vari ukiindya wa uweere, ^uri saambula vaantu. Uwo ukiindya wamuhéeraa moongo baa Ijuva Mweenevyo yeeye ^avanunuula. Jeyyo, kiiretera vari imalo chaangu mweeri yaavo. **2** ^Vari foo tuuba vari njira jaavo jo yeenda ja kúri na sa voovo njira ya kimáári tukirwa iri. **3** Na sa kudiira kwiinkima kwaavo, ava vakiindya vakindayirira vari nyuunyu na masáare ya uloongo. Maa kaa, keende aho kali, Muluungu iimya neeja kavaheera irya, yeeye ní miiso ^ari, kikomi vamala ari. **4** Noo ^chooreka, mirimu ^ikabweeyye uvi, Muluungu si iyonera mbavariri tuku, maa kaa, yeeye iifweitira na Ntarii kauntu ^kuri na kilwiirya ^chatunika du, na yachuungwa na minyololo kunu yooowojera siku ira yo heewa irya. (Tartaroō g5020) **5** Kei Muluungu si areka kwiilaira chiiru weeru ya aho kali tuku. Yeeye areeta garika kwa weeru si ^ituubaa kira

Muluungu asáakaa. Maa kaa, yeeye amulamurirya Nuhu hamwi na vaantu viingi mufungati. Na yeeye Nuhu, avariyláa uwoloki wa Muluungu. 6 Muluungu ajáa ilaira chiiru miji ya Sodóoma na Gomóora, akiimala na mooto ikava mavu. Hweeeya ive ni kiintu cho laira masáare ^meene yari vapata vaantu si ^vatúbuaa kira Muluungu asáakaa siku ^jookuujja. 7 Yeeye amulamurirya Lúutu, muuntu muwoloki, yeeye ^aaviwáa inda ni kuyeenda ja kúri kwa avo ^vawúnaa miiro. 8 Lúutu, muuntu muwoloki, iikaláa kati na kati ya avo vaantu. Kwa siku ^jiri foo mutima waachwe ujáa wasova mpiima maatuku vii, so koono no teera mirimo yo wuna miiro ya avo vaantu. 9 Sa ayo yoosi, ni kiweerwii viri Ijva amányire kuvalamurirya vaantu vawoloki kuri yeeye. Kei amányire kuvailaira chiiru vara si ^vari vawoloki fúuru siku ira yo heewa irya. 10 Na ivi ni kimaari kamwi kwa vara ^vatúbuaa uláku wa ufumo wa wuntu wa uvi, ^vachwíjaa mati wiimiriri. Vaantu avo ni vakudamu na vífua kipeembe, voovo si voófaa kutukira baa víuumbwe vya kurumwii baa woowa tuku. 11 Maa kaa, mirimu mija baa neembe iri na lúviro na ngururu jeyyo, yooyo si iréetaa vilooni vya uloono kwa víuumbwe ivyo mbere ya Ijva tuku. 12 Vaantu ava vachwíjaa mati chochoosi kira si ^vakimányire. Voovo víifwíine na nchúwo ^jisiina miryungu na ^jimimirwaa ni kwiiteera kwa miviri yaavo, joojo javyáalwaa vii sa jikwaatwe no siinjwa. Jeyyo, noo ^vyeene Muluungu ari vamaala avo vakiindya va uloono. 13 Voovo rihwa vari marema, sa marema ^meene vareeta kwa vaantu viingi. Voovo vavyeenda kubweeya uláku waavo muvi namuusi kweeru chwe mbere ja vaantu. Vavyeenda kuvakoovera mpiindi ^voobweeya ngovi ja kireevi na kiláku baa kwiijimirira tuku hamwi na nyuuny. Ava ni ja mabandawu ingwii njeru. 14 Miiso yaavo yamema kuyeenda na vaki va vaantu, ava si varékaa vii kaa tuku kutumama uvi. Voovo vakáóoveraa vaantu vara si ^viima neeja kuri kuruma kwaavo. Mitima yaavo yijiviriwa kúdiira kwiikinkima. Vajumwa ni Muluungu. 15 Vareka njira ^yawoloka, na vatuuba njira ^atuuba Baláamu mwaana wa Beóri. Yeeye ajáa eenda hokera misála yo sova uwoloki. 16 Maa kaa, Baláamu sa uvi waachwe, ajáa adalaviwa ni ndákwi. Nchúwo si ^ilúusikaa, ikalúusika kwa sawúti ya muuntu ikakitira ukóókoyo wa uwo muláli na mutwe. 17 Vaantu ava ni nchóonko ^juuma, na nkungu ^ivúuntwaa ni ihúmbuuto. Muluungu aviimirya neeja haantu ^kuri

kwa na kilwiirya ^chatuunika du. 18 Voovo valúusikaa masáare yo kiivaa kipeembe, ^yasiina kiintu. Voovo kwa uláku wa miviri yaavo yo yeenda ja kúri, vavahéembaa vaantu vara ^viirekiré na uvi siku ingai vii ^jilóokire, vara ^viiséyyiirye fuma kuri vamwi va vara ^víikalaa urimirii. 19 Voovo vavaséaa vaantu vara ^varúmire viilaangye kwa vari húuru, kumba voovo ni vatúmwa va uvi. Ni jeyyo viri, muuntu ni mutúmwa wa kira ^kimukéndeiriraa. 20 Vaantu ava, viinonkola fuma uvii kwa njira yo mutaanga Mweenevyoosi na Mulamuriri YéesuKirisitu, kooni vakwáatirwe na vasindirwe kei, ivyo vyaviha, aho, viha vari kulookya vya ncholo. 21 Ngaari ni pwee kwaavo, nga si vataanga njira ya uwoloki, kulookya kwiitaanga, maa de vareke ura ulairiri muja ^vakwaatiwa. 22 Vyafúmiire kwaavo ja ira mpíri ya kimaari ^iséaa, “Kúri yahindukiraa mataika yaachwe ng’eneevyo,” kei mpíri yiingi yasea, “Nkaamba ^yoóyyiwe, yahindukiraa noo walawala itoyii.”

3 Vijeengi naveenda. Ihi ni barúwa yaani ya kaviri ^noovaandikira. Kuri iji barúwa iviri ni yera niise kwiinukya miryungu yaanyu ^iri úteréere ko vakumbusikya. 2 Noosaaka nyuuny mukumbukire masáare ^yalúuswa aho kali ni valáli na mutwe va Ijva na ura ulairiri wa Mweenevyoosi Mulamuriri ^mwaheewa ni vatumwi vaanyu. 3 Mweeri ya vyoosi, taangi, siku ja uhero, kuja vari vaantu ^veene vindoovahenchula na ^veene vindootuuba uláku waavo muvi. 4 Kundoosea veende, “Si iichuunga akasea, kuja ari? Hai ari de? Masáare aya noo yaaya keende vala baaba wiitu ^vakawulale, viintu vyachaala vivira vii kwaandira kumbwa kwa weeru.” 5 Avo vaantu kwa heno varimirya aho kali, Muluungu ajáa umbwa kurumu na weeru kwa isáare. Weeru ijáa yumbwa fuma kuri maaji na kwa njira ya maaji. 6 Na kwa maaji ayo, na kwa isáare raachwe, weeru ya mpiindi jira ijáa yareterwa mbula ya imalo, noyo ikamalwa ni maaji. 7 Maa kaa, kwa isáare riho, kurumu na weeru ja haaha jacheeriwa sa mooto, jooviika fúuru siku ira ya ulamu na yo malwa kwa vaantu si ^vatúbuaa kira Muluungu ^asáakaa. 8 Vanaviitu naveenda. Kari murímiryaa kiintu kimwi, nocho ni iki, siku imwi ni ja myaaka iyana rimwi kwa Ijva, na myaaka iyana rimwi ni ja siku imwi. 9 Mweenevyoosi si achérevaa kukiimikirirya kwiichuunga kwaachwe tuku, ja ^vyeene vaantu viingi viiririkanaa. Yeeye avayimirirya nyuuny,

sa si asáakaa muuntu baa umwi arimire tuku. Maa kaa, kira muuntu amvalandukire fuma uvii. 10 Siku ^yookuwa Mweenevyoosi, kuwa iri ja mwiivi. Siku iyo kurumu rimira kuri kwa sawúti nkulu, viintu ^viri muumo chimikwa viri kwa mooto, noyo weeru na nteendo jaachwe tulwa jiri mwaaswii. 11 Haaha kooni viintu ivi viri malwa jei, ha nyuunyu ni vaantu ^vari jooli moosaakwa muve? Moosaakwa muve vaaja mbere ya Muluungu, na mundookiikala mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa, 12 kunu moowoojera siku ira ya Muluungu na mookiibweeyya yuje chaangu. Sa siku iyo, kurumu rimira kuri na mooto na viintu vyoosi ^viri muumo chakalulwa viri ni mooto. 13 Maa kaa, suusu ko tuuba vira ^vyeeene iichuunga kutuheera, ni woojera tiise kurumu kufya na weeru ifya ^ng'eene iri mema uwoloki. 14 Vanaviitu naveenda. Kunu moowoojera masáare ayo, manyiki kwa kira njira mbere ya Muluungu, sa muve musiina lukwaalo na si mung'urirwaa, na muve na mwiikalo muwa ne. 15 Moosaakwa mutaange Mweenevyoosi wiitu ni yimirira iise sa muve na njira yo turya ulamuriri. Jeyyo noo ^vyeeene Paúli mwaaniitu ^tamweenda avaandikira kunu yootumia tooti ^aheewa ni Muluungu. 16 Ayo noo ^meene alúusikaa barúwii jaachwe joosi. Yamwaari masáare ^meene yafafa kuyataanga barúwii jaachwe. Masáare ayo, vamwaari vakoókoyo na vahoho ^veene vayaválandulaa ja ^vyeeene vaválandulaa Masáare yiingi ya Muluungu. Kwa njira iyo voovo viiréteraa imalo kwaavo veenevyo. 17 Maa kaa, nyuunyu muhúmwiiire taanga isáare iri. Vanaviitu naveenda. Haaha, mwiime neeja kari ji mutwaalwe na kwiingi ni ukwaata wa vaantu avo, maa mureke kikomi chaanyu tuku. 18 Maa kaa, nyuunyu mutuube koongererya nduwo kwa kura kumutaanga Mweenevyoosi na Mulamuriri YéesuKirisitu. Nkongojima ive na yeeye, haaha na siku ^jookuwa ^jisiina uherol Kikomi. (aiōn g165)

1 Yooháani

1 Iki noo ^cheene toovariyurira. Kira ^kijáa kimwaari baa ncholo si inaanda, kira ^takiteera, kira ^tachoona na miiso yiiswi, kira ^takilaanga, ^takikwaata na mikono yiiswi noo Isáare ra nkaasu ya siku ^jisiina uhéro. **2** Nkaasu iyo yavariyulwa, na suusu twiyyona, na tookoonekya kikomi na tookaarya nkaasu ya siku ^jisiina uhéro, iyo ^ijáa na Taáta na ^yavariyulwa kuri suusu. (aiðnios g166) **3** Toovawyiira nyuunyu kira ^tachoona na ^tateera, sa nyuunyu muve kiintu kimwi na suusu. Na kuva kiintu kimwi kwiiswi ni kuva kiintu kimwi na Taáta na Mwaana waachwe YéesuKirisitu. **4** Aya ni kuyaandika tiise sa kuvyeenda kwiiswi voosi, kukiimane. **5** Masáare ^tateera fuma kwaachwe, na ^toovawyiira nyuunyu, noo aya, Muluungu ni kiweeru na kuri yeeye kusiina kilwiirya chochoosi tuku. **6** Kooni taséire ni kiintu kimwi turi ne na kanu tooyeendera kilwiiryii, ni uloongo tooluusa, na si tootumama kira cha kimáári tuku. **7** Maa kaa, kooni tooyeendera kiweerwii ja yeeye ^vyeeene ari kuri kiweeru, ni kiintu kimwi ^turi suusu kwa suusu na sakami ya Yéesu Mwaana waachwe ni tujirula yiise na uvi woosi. **8** Kooni taséire tusiina uvi tuku, tookiikoovera suusu veeneevyo na kira kikomi si kiri kuri suusu tuku. **9** Kooni talúusire uvi wiitu kuri yeeye, yeeye ni wo kiilaangiwa na ni mawoloki, yeeye sea ari uvi wiitu wasfirre na tujirula ari na kusova uwoloki koosi. **10** Kooni taséire si tabweeyya uvi tuku, toomubweeyya yeeye ave muloongo na isáare raachwe si riri kuri suusu tuku.

2 Vaana vaani vaduudi naveenda. Ni kuvaandikira niise aya sa mudiire bweeyya uvi. Maa kaa, kooni muuntu yoyoosi abweeyiirye uvi, amwaari umwi wo tulusikira kwa Taáta na noo YéesuKirisitu Mawoloki. **2** Yeeye noo mpóryo yo seyya uvi wiitu, maa kaa, si sa uvi wiitu vii tuku, baa kei sa uvi wa weeru yoosi. **3** Iki noo ^chabweeyya tutaange tamumányire Muluungu, ni kooni tookwaata ndairiri jaachwe. **4** Ura ^aséaa, “Namumányire,” na si akwáatyaa ndairiri jaachwe, uwo ni muloongo na kira kimáári kisiina kuri yeeye tuku. **5** Maa kaa, ura ^akwáatyaa isáare raachwe, uwo kweenda kwa Muluungu kwakiimana kuri yeeye kamwi. Kwa iri tamányire ni kuri yeeye ^turi. **6** Yoyoosi ^aséaa íkalaa kuri yeeye, asaakwa abweeyye ja ^vyeeene Yéesu abweeyya. **7** Vanaviitu

naveenda. Si noovaandikira ulairiri mufya tuku, maa kaa, ^mujáa muutiite keende aho ncholo. Na uwo ulairiri ^mujáa muutiite ni iro isáare ^mujáa noro. **8** Baa neembe ni jeyyo, ulairiri ^mweene noovaandikira ni mufya, noo kusea, rira isáare ^riri kikomi isii yaachwe na isii yaanyu, sa kilwiirya chooolooka na kiweeru cha kikomi chaándire lava. **9** Muuntu yoyoosi ^aséaa amwaari kuri kiweeru, maa kaa, amusuula mwaanaavo, uwo akaari kilwiiryii. **10** Ura ^amweenda mwaanaavo uwo íkalaa kiweerwii, na kusiina kiintu ^choomubweeyya iikunguvale tuku. **11** Maa kaa, yoyoosi ^amusuula mwaanaavo, uwo ni kilwiiryii ari, kei ayéenderaa kilwiiryii na si amányire baa kuntu ^yoodoma tuku, sa kilwiirya chamuhokurya miiso. **12** Ni kuvaandikira niise nyuunyu vaana vaani vaduudi, nyuunyu uvi waanyu wasewa wasirire sa irina raachwe. **13** Ni kuvaandikira niise nyuunyu vala taáta, sa nyuunyu mwamutaanga, yeeye ^ajáa amwaari baa ncholo si inaanda. Ni kuvaandikira niise nyuunyu vatavana, sa nyuunyu mwamusiinda ura Mavi. Ni kuvaandikira niise nyuunyu vasinga vaduudi, sa nyuunyu mwamutaanga Taáta. **14** Ni kuvaandikira niise nyuunyu vala taáta, sa nyuunyu mwamutaanga yeeye ^ajáa amwaari baa ncholo si inaanda. Ni kuvaandikira niise nyuunyu vatavana, sa nyuunyu mwatiite ngururu, na isáare ra Muluungu riikalaa kuri nyuunyu, na nyuunyu mwamusiinda ura Mavi. **15** Kari mweénda mavi ^yari kuri weeru tuku, baa na viintu ^viri kuri weeru tuku. Kooni muuntu yoyoosi iýéndire weeru, kweenda kwa Taáta si kuri kuri yeeye tuku. **16** Sa kira kiintu ^kiri kuri weeru, noo kusea, baa ja uláku wa maviri, uláku wa miiso yaachwe, na kwiivaa kipeembe ^kwaréetwaa ni usúngaati, si vifúmaa kuri Taáta tuku, maa kaa, ni kuri weeru ^vifúmaa. **17** Na weeru ni looka yiise na uláku waachwe, maa kaa, ura ^atámamaa kira Muluungu ^asáakaa, ni nkaasu ari kwa siku ^jisiina uhéro. (aiðn g165) **18** Vasinga naveenda. Iji ni mpiindi jo herererya. Ja ^vyeeene mwateera, musíti Kirisitu amwaari yookuujja, jeyyo vasíti Kirisitu ^vari foo vamwaari vahámwiire kuujja. Sa isáare iri tahámwiire taanga, iji ni mpiindi jo herererya. **19** Vafuma kuri suusu, maa kaa, si vajáa viitu tuku. Sa ngaari vajáa ni viitu, ngaari viikala na suusu. Kufuma kuri suusu koonekya baa umwi vii waavo si ajáa wiitu tuku. **20** Nyuunyu mwahakwa makuta ni ura ^Ari Muujja, na nyuunyu voosi mwakimányire kimáári. **21** Si navaandikira

nyuunyu ati si mukimányire kimáári tuku, maa kaa, nyuunyu mwakimányire kimáári, na mwamányire kusiina uloongo wowoosi ufúmaa kuri kimáári tuku. 22 Muloongo ni ani? Muloongo ni muuntu áseáa Yéesu si Masía tuku. Muuntu ári jeyyo noo musíiti Kirisitu, noo kusea, yeeye amuhéeraa moongo Taáta na Mwaana. 23 Muuntu áseáa Yéesu si Mwaana tuku, uwo si ari na Taáta tuku. Na yoyoosi ári ruma na ári sea Yéesu ni Mwaana, atiite Taáta. 24 Kuri nyuunyu, kira mwakiteera keenda ncholo, laangi neeja chiikale kuri nyuunyu. Kooni kira mwakiteera keenda ncholo chookiikala kuri nyuunyu, nyuunyu kuva muri kiintu kimwi na Mwaana na Taáta. 25 Iki noo cheene Muluungu iichuunga kuri suusu, noo kusea, nkaasu ya siku jisiina uhero. (aiñios g166) 26 Ni kvaandikira niise masáare aya vaantu vara vooyera kuvatwaala na ivarwii. 27 Kuri nyuunyu, Muluungu avahera Mutima Muija íikalaa isii yaanyu. Uwo noo ári vakiindya kira kiintu. Ukiindya waachwe ni wa kimáári si wa uloongo tuku. Sa jeyyo, si yoosaakwa muuntu avakiindye tuku. Ja vyeene Mutima avakiindya, mwaava kiintu kimwi na Kirisitu. 28 Haaha, nyuunyu vaana vaani vaduudi, muve kiintu kimwi ne, sa ári variyulwa, muve mwiitema, mudiire kooni soni mbere yaachwe, mpiindi ja kuuja kwaachwe. 29 Kooni mootaanga yeeye ni muwoloki, nyuunyu mwamányire kira atámamaa uwo, avyaalwa ni yeeye.

3 Laangi kweenda uku kukuulu kweene atuheera Taáta, suusu twaanirirwe vaana va Muluungu! Jeyyo noo vyeene turi! Cheene choobweyya weeru idiire kututaanga ni sa viintu weeru si yamutaanga yeeye. 2 Vanaviitu naveenda. Haaha turi vaana va Muluungu, maa kaa, si vinavariyulwa ni jooli turi kuva tuku, suusu tamányire viri variyulwa, kuva turi ja Kirisitu, sa moona turi ja vyeene ari. 3 Kira muuntu amwiilángyaa yeeye, iitalaryaa ja viintu Yéesu ári uteréere mbere ya Muluungu. 4 Kira muuntu abwéeyaa uvi, uwo awúnaa miiro, noo kusea uvi ni kuwuna miiro. 5 Maa kaa, suusu tamányire, yeeye avariylwa sa aseyye uvi, na isii yaachwe kusiina uvi tuku. 6 Jeyyo, kira muuntu íikalaa isii yaachwe si atámamaa uvi tuku. Kira muuntu atámamaa uvi si amooni yeeye tuku baa si amutaanga tuku. 7 Vaana vaani vaduudi, kari murume muuntu yoyoosi avakoovere tuku. Kira muuntu atámamaa uwo, uwo ni muwoloki, ja

yeeye vyeene ari muwoloki. 8 Ura atámamaa uvi ni wa Ikúulu ra Mirimu Mivi, ratumamáa uvi keende aho ncholo. Cheene chabweyya Mwaana wa Muluungu avariylwe, ni kamala mirimo ya Ikúulu ra Mirimu Mivi. 9 Yoyoosi avyaalwa ni Muluungu si atámamaa uvi tuku, sa mbeyu ya Muluungu yiikalaa isii yaachwe, baa si ari daha tumama uvi tuku, sa yeeye avyaalwa ni Muluungu. 10 Maa kaa, muuntu si abwéeyaa uwo, noo kusea uwo si ámwenda mwiwaachwe, uwo si ari mwaana wa Muluungu tuku. Jeyyo, noo vyeene tutáangaa kikomi vaana va Muluungu na vaana va Ikúulu ra Mirimu Mivi. 11 Masáare mwateera keende ncholo noo aya, twiyyende suusu kwa suusu. 12 Kari muve ja Káini tuku, uwo ájáa wa Mui akamuulaa mwaanaavo. Ni sa che amuulaa? Sa mirimo yaachwe ijáa ni yaviha na ya mwaanaavo ijáa ni ya uwo. 13 Sa jeyyo, vanaviitu, kari muhwáalalaa kooni weeru yavaswíre tuku. 14 Suusu tamányire talooka fuma inkwyii tukiingira nkaaswii, sa taveenda vaaniitu. Ura si ámwenda mwaanaavo íikalaa inkwyii. 15 Yoyoosi amusuula mwaanaavo ni muulai, na mwamányire muulai asiina nkaasu ya siku jisiina uhero isii yaachwe tuku. (aiñios g166) 16 Jei noo vyeene tataanga kweenda kwa Muluungu, Yéesu Kirisitu atoola nkaasu yaachwe sa suusu. Naasu tasaakwa tutoole nkaasu yiitu sa vaaniitu. 17 Kooni muuntu atiite usúngaati wa weeru ihi na akamooni mwaanaavo asiina kiintu, maa kaa, adiire kumooni mbavariri, jooli kweenda kwa Muluungu kuri kuva kiintu kimwi ne? 18 Vaana vaani vaduudi, kari twiyyende na milomo vii tuku au kwa lurimi vii tuku, maa kaa, kwa mirimo na kimáári. 19 Jei taanga turi suusu ni wa kikomi na tuurya turi mitima yiitu mbere ya Muluungu. 20 Baa neembe mitima yiitu yiindootulamurira, suusu taanga turi Muluungu ni mukuulu kulookya mitima na yeeye amányire kira kiintu. 21 Vanaviitu naveenda. Kooni mitima yiitu si yootulamurira, kwiitema turi mbere ja Muluungu. 22 Chochoosi talóombaa, tahókeraa fuma kwaachwe, sa tatúubaa ulairiri waachwe na tatámamaa yara yamweéryaa mutima. 23 Uhu noo ulairiri waachwe, suusu turirume irina ra Mwaana waachwe Yéesu Kirisitu, na twiyyende suusu ja yeeye vyeene atulairiya. 24 Vara vakwáataa ndairiri jaachwe vavíjaa kiintu kimwi ne na yeeye avíjaa kiintu kimwi novo. Suusu tamányire Muluungu íikalaa kuri suusu. Sa jooli? Sa yeeye atuheera Mutima waachwe Muija.

4 Vanaviitu naveenda. Kari murúmaa kira muuntu ^aséaa atiite mutima tuku, maa kaa, simbuli neeja moone kooni uwo muuntu yoolongoolwa ni Mutima fuma kwa Muluungu, sa valáali na mutwe va uloongo ^vari foo vafúmiire aha weerwii. **2** Jei noo ^vyeeene muri taanga Mutima wa Muluungu, kira mutima ^uri ruma na ^ari sea Yéesu noo Masía na uja na maviri, uwo longoolwa iise ni mutima fuma kwa Muluungu. **3** Mutima wowoosi ura si ^umurúmaa Yéesu, uwo si wafuma kwa Muluungu tuku. Na uhu noo mutima wa musíti Kirisitu ura ^mwateera wookujja, nowo wujjire kuri weeru. **4** Maa kaa, vaana vaani vaduudi, nyuunyuni ni vaana va Muluungu, kei, nyuunyuni mwahumula vasiinda avo valáali na mutwe va uloongo. Sa ura ^ari isii yaanyu atiite ngururu kulookya ura ^ari kuri weeru. **5** Voovo ni va uhu weeru, noo ^chooreka vakíindyaa masáare ya uhu weeru na vaantu va uhu weeru vavatéereraa. **6** Maa kaa, suusu ni va Muluungu. Muuntu yoyoosi ^amumányire Muluungu, atutéeraa, na ura ^si wa Muluungu, uwo si atutéereraa tuku. Kwa njira iyo twatángaa Mutima wa kimáári na mutima wa ukwaata. **7** Vanaviitu naveenda. Twiiyende, sa kweenda kwafúmaa kwa Muluungu. Muuntu yoyoosi ^aveenda viivaachwe, uwo avyaalwa ni Muluungu na amumányire Muluungu. **8** Ura si ^eenda, si amumányire Muluungu tuku, sa Muluungu ni kweenda. **9** Muluungu atoonekya kweenda kwaachwe, ko mutuma Mwaana waachwe wa mpeke kuri weeru, sa suusu tupate nkaasu kutweera kwaachwe. **10** Jei noo ^vyeeene kweenda kuri, si suusu tujáa twamweenda Muluungu ta tuku, maa kaa, yeeye atweenda fuuru akamutuma Mwaana waachwe ave mpóryo yo seyya uvi wiitu. **11** Vanaviitu naveenda. Sa viintu Muluungu ^atweenda jei, baa suusu toosaakwa kwiiyenda. **12** Kusiina muuntu ^anamoonaa Muluungu mpiindi joosi tuku. Kooni twiiyéndire suusu kwa suusu, Muluungu kuva iise kiintu kimwi na suusu na kweenda kwaachwe kiimikiririwa kwiise kuri suusu. **13** Suusu tamányire twifkalan'yaa ja kiintu kimwi na Muluungu na yeeye Muluungu ifkalan'yaa ja kiintu kimwi na suusu, sa yeeye atuheera Mutima waachwe. **14** Suusu toona na toonekya kikomi, Taáta amutuma Mwaana waachwe ave Mulamuriri wa weeru. **15** Muuntu yoyoosi ura ^aruma na ^aséaa Yéesu ni Mwaana wa Muluungu, Muluungu avijáa kiintu kimwi ne, ne kiintu kimwi na Muluungu. **16** Suusu tamányire ^vyeeene Muluungu atweenda na

suusu taviika kuruma kwiitu kuri kweenda kwaachwe. Muluungu ni kweenda. Yoyoosi ^avjja kiintu kimwi na kweenda, uwo avjja kiintu kimwi na Muluungu na Muluungu avjja kiintu kimwi ne. **17** Kwa njira iyo, kweenda kwakiimana kuri suusu sa tve na kwiitema siku ira ya ulamu, sa ja ^vyeeene Yéesu ari, noo ^vyeeene turi suusu aha weerwii. **18** Kuuntu ^kuri na kweenda, kusiina woowa tuku, kweenda kwa kikomi, kwakibiryaa woowa woosi, sa kulairwa chiiru kwaréetaa woowa. Muuntu yoyoosi ^ari na woowa, kweenda kwa Muluungu si kuna kiimana isii yaachwe tuku. **19** Suusu tatiite kweenda sa Muluungu noo atweenda ta ncholo. **20** Kooni muuntu aséire amweenda Muluungu na kunu amusuula mwaanaavo ^amuruma Yéesu, uwo ni muloongo. Sa kooni muuntu si amweenda mwaanaavo ura ^yoomoonaa, si ari daha kamweenda Muluungu si ^anamoonaa tuku. **21** Uhu noo ulairiri fuma kwaachwe, yoyoosi ^amweenda Muluungu asaakwa amweende mwaanaavo.

5 Kira muuntu ^amurúmaa Yéesu ni Masía, uwo ni mwaana wa Muluungu. Kei kira muuntu ^amweenda Taáta, amweenda na mwaana ^avyaalwa ni uwo Taáta. **2** Jei noo ^vyeeene tatángaa taveenda vaana va Muluungu, ko mweenda Muluungu na kukwaatya ndairiri jaachwe. **3** Kamweenda Muluungu, ni kukwaatya ndairiri jaachwe. Kei ndairiri jaachwe si jarutaha tuku, **4** sa kira ^avyaalwa ni Muluungu, uusiindaa weeru. Kuruma kwiitu noo njira yo kuusiinda weeru. **5** Ni ani ^adáhaa kuusiinda weeru? Ni ura ^mweene arúmaa Yéesu ni Mwaana wa Muluungu. **6** Yéesu Kirisitu yeeye ni muuntu kikomi, yeeye uja kwa maaji na sakami. Yeeye si uja kwa maaji vii tuku, maa kaa, kwa maaji na sakami. Na Mutima wa Muluungu noo ^woónekya ayo, sa Mutima ni kikomi. **7** Jeyyo kwatiite viintu vitatu ^vyoónekya kikomi: **8** Mutima, maaji na sakami, ivi vyoosi vitatu viirámiraa kiintu kimwi. **9** Kooni tarúmaa koonekya kikomi kwa muuntu, koonekya kwa Muluungu kwalookya sa koonekya uko ni kwa Muluungu mweeneevyo. Ne oonekya kwa Mwaana waachwe. **10** Kira muuntu ^amurúmaa Mwaana wa Muluungu atiite koonekya kura kuri mutimii waachwe. Maa kaa, ura si ^amurúmaa jei, aséaa Muluungu ni muloongo sa si arúmaa koonekya ^kweene Muluungu oonekya kuri Mwaana waachwe tuku. **11** Na koonekya uko noo uku, Muluungu atuheera nkaasu ya siku

^jisiina uhero na nkaasu iyo twiipátaa kwa Mwaana
 waachwe. (aiōnios g166) 12 Ura ^ari na Mwaana wa
 Muluungu, uhu atiite nkaasu iyo ya siku ^jisiina uhero.
 Ura ^asiina Mwaana wa Muluungu uwo asiina nkaasu
 ya siku ^jisiina uhero tuku. 13 Ni kuvaandikira niise
 masáare aya nyuunyu ^mwaruma irina ra Mwaana
 wa Muluungu sa mutaange mwatiite nkaasu ya siku
 ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 14 Suusu twiima neeja mbere
 ya Muluungu sa tamányire kikomi, kooni talóombire
 kiintu ja ^vyeeene asáakaa, kututeera ari. 15 Sa viintu
 tamányire yeeye atutéereraa kira ^turi muloomba, kei
 tamányire atuhéeraa vyoosi ^tamulóombaa. 16 Kooni
 muuntú amwiine munduu waachwe yoobweeeya uvi
 si ^uri wa inkwya, asaakwa aloombe, na Muluungu
 kumheera ari uwo muuntú nkaasu, kiintu ^nooluusa
 aha ni vara uvi waavo ^usiri wa inkwya. Umwaari uvi
 wa inkwya si nooluusa aloombe sa uwo tuku. 17 Kiintu
 chochoosi ^chasova uwoloki ni uvi, maa kaa, umwaari
 uvi ^usiri wa inkwya. 18 Tamányire ura ^avyaalwa
 ni Muluungu si atámamaa uvi tuku, sa Muluungu
 amwimiriraa sa kura kuva Mwaana waachwe, na ura
 muvi si ari daha kumusaasya tuku. 19 Suusu tamányire
 turi vaana va Muluungu na weeru yoosi ni isi iri ya
 wiimiriri wa ura muvi. 20 Kei suusu tamányire Mwaana
 wa Muluungu uja, ne atuheera suusu umanyi sa
 tudahe kumutaanga yeeye ^ari Kikomi. Na suusu
 ni kiintu kimwi ^turi na yeeye, yeeye ^ari Kikomi,
 noo kusea kiintu kimwi na Mwaana waachwe Yéesu
 Kirisitu. Uhu noo Muluungu wa kikomi na nkaasu ya
 siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 21 Vaana vaani vaduudi,
 iyimiriri nyuunyu veeneevyo fuma kuri vidabalaíyo.

2 Yooháani

1 Lumbi kufuma kwa moosi mulongooli wa vaantu ^vamura Yéesu. Ni kwaandikira niise weewe íyo ^usaawulwa ni Muluungu hamwi na vaana vaako. Niini kimaari naveenda. Maa kaa, si niini vii tuku ^naveenda, baa vaantu viingi voosi vamányire kimáari. **2** Suusu taveenda, sa takwaatya kimáari mitimii yiitu na veera kiri muumo kwa siku ^jisiina uhero. (aiññ g165) **3** Nduwo, riiso ra wuwa na mwiikalo muwa fuma kwa Muluungu Taáta na fuma kwa Yéesu Kirisitu, Mwaana wa Taáta kuva jiri na suusu kuri kimáari na kwiyyenda. **4** Neeriwa mutima maatuku vii kuteera vamwi va vaana vaanyu ^vamwaari vootuuba njira ya kimáari, ja ^vyeeene Muluungu Taáta atulairiya. **5** Haaha íyo noolomba twiyyende. Si noovaandikira ulairiri mufya tuku, maa kaa, ni ulairiri u'ura tujáa tatiite keende ncholo. **6** Kweenda noo uku, yasaakwa suusu twiikale ko tuuba ndairiri ja Muluungu. Na uhu noo ulairiri ^mwateera keende aho ncholo, moosaakwa voosi mwiikale ko kiyyenda. **7** Vakwaata ^vari foo vara si ^vaséaa, Yéesu noo Masía na uwa na maviri wa muuntu, vafúmiire aha weerwii. Muuntu ^alúusaa jeyyo ni mukwaata na ni musíiti Kirisitu. **8** Haaha nyuunyu mwiiyimirire neeja kari ji mtaahe kira ^mwakitumamira tuku, maa kaa, mupate kunáalo yaanyu ^yakiimana. **9** Ura si ^akwáatyaa ukiindya wa Kirisitu, maa kaa, akureka, uwo asiina Muluungu tuku. Maa kaa, ura ^akwáatyaa ukiindya uwo, avatiite voosi, Taáta na Mwaana. **10** Haaha kooni muuntu uújire na kwaanyu na avaretere ukiindya ^wiísimire na uhu, mteengyi na kaayii jaanyu tuku na muluumbyi tuku. **11** Muuntu yoyoosi ^ari mteengya kuva ari hamwi na nteendo mbi ja uwo muuntu. **12** Natiite masáare ^yari foo yo vawyiira, maa kaa, si noosaaka bweeyya jeyyo na wíino na karatási tuku. Kiri vyoova jeyyo, nookiilaangya kuwa ndiri na kwaanyu ndusike na nyuunyu miiso kwa miiso, sa kweerya mitima kwiiswi kukiimane. **13** Vaana va iruumbu raako ^asaawulwa, vakulúumbiirye.

3 Yooháani

vookuluumba. Naawe tuluumbirye vijeengi viiswi
uko umwi umwi kwa irina raachwe.

1 Niini moosi mulongooli, nookwaandikira weewe
Gáayo, kijeengi chaani ^nakweenda kikomi. **2**
Kijeengi chaani ^nakweenda, nooloomba muviri
waako uwyiire kiriwi, ja ^vyeene nkaasu yaako
yoowyiira kiriwi. **3** Neeriwa mutima maatuku vii ni
vaaniitu vamwi vara ^vuja na aha vakaangwyiire
^vyeene utúubaa njira ya kikomi. Mwiikalo waako
na nteendo jaako ni ja kikomi mpiindi joosi. **4**
Kisiina kiintu ^chaanjéryaa mutima tuku, ja kuteera
vasinga vaani kiikala viise ko tuuba kikomi. **5** Kijeengi
chaani ^nakweenda, kira mpiindi ^uri kaambirirya
vaaniitu na hasa vayeni, woónekyaa ^vyeene uri wo
kiilaangiwa. **6** Avo vaaniitu voonekya kikomi mpuka
ya vaantu ^vamura Yéesu aha, viintu ^waboohya
mutima. Kalaama vaambirirye vatuube lyeendo
lwaavo ja ^vyeene iri mweerya mutima Muluungu.
7 Sa vatumami ava vakwaata lyeendo lwaavo, sa
vatumame murimo wa Kirisitu baa hokera nyambirirya
yoyoosi fuma kwa vaantu si ^vamumányire Muluungu
tuku. **8** Haaha suusu tasaakwa tvaambirirye vaantu
ja ava, sa baa suusu tve hamwi novo kutumama
murimo wo vawyiira vaantu kimáári cha Muluungu.
9 Nijáa navaandikira mpuka ya vaantu ^vamura
Yéesu, maa kaa, Diotiréefe uhu ^eenda kuva wa
ncholo, si asaaka kunteerera baa kiduudi vii tuku. **10**
Haaha ^ndiri kuvja, yaviika ndiri kiweerwii masáare
yoosi ^atúmamaa, noo kusea, masáare mavi yo
tulongowererya. Si jeyyo vii tuku, yeeye si avaténgyaa
vaaniitu ^vari lyeendwii tuku, kei indookaan'ya baa
vaantu viingi vareke vateengya. Na kooni voosaaka
vateengya, yeeye avakítiraa na avakibiryaa fuma kuri
mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu! **11** Kijeengi
chaani ^nakweenda, kari utuube wiijuviri mvi tuku,
tuuba wiijuviri muja. Kira ^atúmamaa maa, ni wa
Muluungu, maa kaa, ura ^atúmamaa mavi, si anamoona
Muluungu tuku. **12** Kira muuntu yoomudumba
Demetirío, na mirimo yaachwe kikomi yoónekyaa ni
muja. Baa suusu toomudumba yeeye ni muuntu
muja, na weewe umányire koonekya kwiiswi ni kwa
kikomi. **13** Natiite masáare ^yari foo yo vawyiira,
maa kaa, si noosaaka bweerya jeyyo na wíno na
karatási tuku. **14** ^Vyeene nookiilaangya kwiiyona
turi chaangu, aho, luusika turi miiso kwa miiso.
Mwiikalo muja uve na weewe. Vijeengi viiswi va aha

Yúuda

1 Niini Yúuda mutumami wa YéesuKirisitu, ndiri mwaanaavo na Yaakúupu. Ni kuvaandikira niise nyuunyú ^mwaanirirwa ni Muluungu Taáta. Yeeye Muluungu aveenda na avaalamiraa sa Yéesu Kirisitu. **2** Riiso ra wuuja, mwiikalo muuja na kwiyyenda ^kuri foo kúve na nyuunyú. **3** Vanaviitu naveenda. Nijaa natiite mpiima yo vaandikira masáare ya ulamuriri voosi ^tatiite. Maa kaa, niíne nasaakwa nivaandikire na nivaloombe munumunu, mukwaate neeja kura kuruma ^kweene vaantu vaaja vakwaatiwa kamudu kwa mpiindi joosi. **4** Ni vaandikira niise aya sa kwatiite vaantu ^viifenyekererya kimbiso kuri nyuunyú, vaantu ava keende aho kali, vaandikirwa kuheewa irya iri. Ava ni vara si ^vatúubaa kira Muluungu wiitu ^asáakaa, na kei, vaválandulaa masáare ya nduwo yaachwe sa yavarumire vayeende ja kúri. Kei, vamuhéeraa moongo Yéesu Kirisitu, yeeye ^ari Mweenevyoosi na Mweenevyo wiitu yeemweene. **5** Haaha noosaaka nivakumbusikyee baa neembe mumányire aya masáare, Mweenevyoosi ajaa avalamurirya ta Viisiraéli fuma Mísiri, maa de akavamala vara si ^vamuruma. **6** Kei kumbukiri ira mirimu ^myeene si yimírira nkalo jaavo ja wiimiriri. Ikareka nkalo jaavo ja mwiikalo waavo wa ufumo. Muluungu iichuunga minyololwii kwa siku ^jisiina uhéro, kuuntu ^kuri na kilwiirya kunu yooowojera ulamu wa siku ira nkulu. (aiðios g126) **7** Baa kei Sodóoma na Gomóora na miji ^ijaa mukaaya vavyeendaa uhangutii, na ja kúri vatuubaa uláku wa muviri ^wisimire na wuumbo waavo. Valamurirwa valairwe chiiru mootwii kwa siku ^jisiina uhéro, sa vave ni ukiindya kwa vaantu viingi. (aiðnios g166) **8** Viivyo baa ava vaantu vamukáanaa Yéesu. Njori jaavo javabwéeyaa vabweyye miviri yaavo ive na njeo, vakáanaa wiimiriri wa Muluungu na vahíntikiraa viúumbe ^viri na nkongojima vya kurumwii. **9** Maa kaa, baa Mikaéli, mukúlu wa mirimu miija, mpiindi ^iidalavyaa na ^iirutaa ndihi na Ikúulu ra Mirimu Mivi sa muviri wa Músa, si ayera kariheera irya Ikúulu ra Mirimu Mivi na kituki tuku. Yeeye asea, “Mweenevyoosi mweenevyo akwaamirirye!” **10** Vaantu ava, vahíntikiraa masáare si ^vayamányire na yara masáare ^vamányire vabwéeyaa ja maka ja isaka jira ^jitáangaa kwa wuumbo, kei jisiina miryungu. Na aya masáare noo yoovabweyya viisaambule. **11** Ni mpolai yaavo! Voovo vootuuba

njira ya Káini, na sa kisapu vatúubire ukwaata wa Baláamu na vasírire imalo kwa usaambu wa Kóora. **12** Ava vaantu ni ja mabandawu miiru ingwii njeru kati ^voorya na nyuunyú chákurya cho rya hamwi ko kwiyyenda, varíjaa baa soni tuku na ni viirishaa vooveene vii. Kei voovo ni ja machu ^yasiina mbula vari, machu yara ^yafwírikiwaa ni mpeho. Na kei ni ja miti ^yaláhiire matúutu ira si ^itúungaa vari, miti ira ^yuma ng’ang’ala, ikakulwa. **13** Vaantu ava viifwíine na mapúunta ^yahumba ya mayiyii yara ^yafóokaa na viintu ^vabwéeyaa vyaréetaa soni ja ifulo ^riri foo. Voovo ni ja nyényeeri ^joorimírira kilwiiriyi ^cheene javikírwa kwa siku ^jisiina uhéro. (aiðn g165) **14** Enóoki muuntu wa mufungati fuma kwa Adáamu, ajaa alaala na mutwe kwa vaantu ava yoosea, “Laanga, Ijuva yookuujja na mirimu yaachwe miija ^iri mayana na mayana. **15** Yeeye yookuujja noo luusa irya kwa vaantu voosi, no valaira chiiru voosi ^vatúubaa mwiikalo si ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa, kwa nteendo jaavo. Kei yooluusa kuválaira chiiru vavi vara si ^vatúubaa kira Muluungu ^yoosaaka, sa masáare yaavo mavi ^meene yakálaryaa ^valuusa kuri Ijuva.” **16** Ava vaantu vang’úulaa na viirírira. Mwiikalo waavo ni wo tuuba uláku waavo. Milomo yaavo yalúusaa viintu vyo kiivaa vipeembe kwa vaantu sa masáare yaavo mavi yawoloke. **17** Maa kaa, yakumbukiri masáare ^yaluusa ni vatumwi va Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu. Vanaviitu naveenda. **18** Vajaa vavasea, “Siku jo kiimikirirya, fumira vari vaantu ^veene vandomusekerera Mweenevyoosi, vaantu ^vatúubaa uláku waavo kwa mwiikalo si ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa.” **19** Avo vaantu noo ^voovagavagava nyuunyú, avo ^vatúubaa uláku wa wuumbo wa weeru, vasiina Mutima wa Muluungu tuku. **20** Maa kaa, nyuunyú ijeengi kuri kuruma kwaanyu kuujja. Nyuunyú naveenda. Luusiki na Ijuva kwa ngururu ja Mutima Muuja. **21** Kwa njira ijo, imi neeja kuri kweenda kwa Muluungu, kunu moowoojera kuujja kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, yeeye kwa riiso ra wuuja waachwe ^vatwaala ari na kuri nkaasu ya siku ^jisiina uhéro. (aiðnios g166) **22** Mundoovalaanga na riiso ra wuuja vara ^vari na kivundu. **23** Valamuririyi viingi fuma mootwii, na viingi valaangi na riiso ra wuuja ko laanga neeja kunu moojisula baa ingo jaavo ^jiri na mabandawu fuma uláku wa miviri yaavo. **24** Muluungu noo adáhaa kuvimírira mudíire kuwya, na avaréetaa nyuunyú

mbere ya nkongojima yaachwe baa si mung'urirwaa
tuku. 25 Kuri yeeye ^ari yeemweene vii Mulungu
Mulamuriri wiitu, ive nkongojima, ukúlu, ngururu
na luviro lo kiimirira kwa njira ya Yéesu Kirisitu
Mweenevyoosi wiitu, keende aho kali, haaha na siku
^jookuuja ^jisiina uhero! Kikomi! (aion g165)

Wiivariyuli

1 Ƴhũ ni wiivariyuli ʼmweene YéesuKirisitu aheewa ni Muluungu, avoonekye vatumami vaachwe masáare ʼmeene kikomi yari fumira kasisi ʼkookũja. Kirisitu amoonekye kiweerwii Yooháani mutumami waachwe wiivariyuli uwo ko tweera murimu waachwe mũja. **2** Ƴhũ Yooháani aandika koonekye yoosi ʼayoona, noo kusea, koonekye isáare ra Muluungu na kumoonekye Yéesu Kirisitu. **3** Atalariwa ura ʼavasómeraa vaantu masáare aya ya uláali na mutwe. Kei vatalariwa vara ʼvatéeraa masáare ʼyaandikwa aha kitáabwii, vakayakwaaty mitimii yaavo, sa mpiindi ja kukiimana kwa masáare aya, ni heehi jiri. **4** Ni niini Yooháani ʼnoojaandikira mpuka mufungati ja vaantu ʼvamuruma Yéesu ʼjiri uko isi ya Ásia. Nduwo na mwiikalo mũja uve na nyuunyu fuma kwa yeeye ʼamwaari, ʼajáa amwaari na ʼari kuva amwaari, na kufuma kwa Mitima mufungati ʼiri mbere ya ichuumbi raachwe ra kitemi, **5** na kufuma kwa Yéesu Kirisitu. Yeeye ni shahídi wo kiilaangiwa, na ni wa ncholo kufufulwa na ni mukúulu wa vatemi va weeru. Yeeye atweenda, na kwa sakami yaachwe ooyya uvi wiitu. **6** Yeeye atubweeyya suusu tave utemi ja veeneisi vo mutumamira Muluungu Taáta waachwe. Nkongojima na ukúulu ni na yeeye jiri, kwa siku joosi ʼjisiina uhero! Kikomi! (aiõn g165) **7** Laanga! Yookũja na machu! Vaantu voosi moona vari, baa vara ʼvamuũnga na ichimu, na vaantu va nkolo joosi ja weeru, rira vari no myaa sa yeeye. Hii! Kikomi! **8** Ijuva asea, “Niini ni Álufa na Oméega, noo kusea niini ni Ncholo na Uhero, niini nijáa mwaari, na mwaari, na kuva ndiri mwaari, na ni Ijuva Muluungu Mweenengururu joosi.” **9** Niini ni Yooháani mwaanaanyu kwa kura kumwiilaangya Yéesu. Niini ni hamwi ndiri na nyuunyu nooyimiriya kuturikira sa Yéesu Kirisitu na Utemi waachwe. Niini nijáa isi ʼyariingirirwa ni maaji ʼiséwaa Pátimo sa navariyuláa isáare ra Muluungu na noonekyáa kikomi cha Yéesu Kirisitu. **10** Haaha siku imwi ya Mweenevyoosi, Mutima Mũja ajáa aanongoola. Uko nyuma nkateera sawúti nkúulu ja sawúti ya irimu. **11** Sawúti iyo ikaanse, “Andika kitáabwii masáare yoosi ʼwooyoona. Na kitáabu ikyo, ukítume na kuri mpuka ja vaantu ʼvamuruma Yéesu ʼjiri mĩjii mufungati, Eféeso, Simúrina, Perigamóoni, Siatíira, Sáridi, Filadélifia, na Laodíkía.” **12** Aho, nkavarinduka sa naange ura ʼyooluusika na niini. Aho, nkooka vyaángo mufungati

vyo vikira vimuri ʼvyatengeneshiwa na saháabu. **13** Kati na kati ya vira vyaángo, nkooka kiintu ʼkiifwíne na Mwaana wa Muuntu. Ne ajáa iivíkíire nkáancho ndihi fuuru mawulwii, na mukandala wa saháabu wakúnikiriire kipeembe chaachwe. **14** Njwiiri jaachwe jijáa njeru chwee ja páamba, njeru ja selúuji. Miiso yaachwe yalavalaváa ja ndimi ja mooto. **15** Majeo yaachwe yalavalaváa ja sháaba ʼyasafishiwa ni mooto wa ngʼaanjo. Sawúti yaachwe, yarumáa ja maaji ʼyari foo yootomoka. **16** Mukonwii waachwe wa kulume, ajáa akwáatiriire nyényeeri mufungati. Mulomwii waachwe ikafuma nyaasuka ʼyadalavadalaváa ʼiri kosikosi. Kisho chaachwe chalavalaváa ja ngururu joosi ja mwaasu. **17** ʼNkamoone, nkawya majewii yaachwe ja ʼnaakwya. Maa kaa, yeeye akaviika mukono waachwe wa kulume mweeri yaani yoosea, “Koofa tuku! Niini ni Wa Ncholo na Wa Uhero. **18** Niini noo mweenenkaasu, niini nijáa naakwya, maa kaa, laanga, haaha ni nkaasu ndiri kwa siku ʼjisiina uhero. Na niini natiite fungúwo ja inkwya na ja Ntarii. (aiõn g165, Hadēs g86) **19** Haaha, andika masáare aya ʼwíne, aya ʼyariko na ʼyari kuva mpiindi ʼjookũja. **20** Ihi fuumbo ya nyényeeri mufungati ʼwíne nakwáatiriire mukonwii wa kulume, na vira vyaángo mufungati vya saháabu, na jira nyényeeri mufungati, ni ja jei. Jira nyényeeri mufungati ni mirimu miija ya mpuka mufungati ja vaantu ʼvamuruma Yéesu na vira vyaángo mufungati vya saháabu ni mpuka ja vaantu ʼvamuruma Yéesu mufungati.

2 Kwa murimu mũja wa mpuka ya vaantu ʼvaanduma uko Eféeso andika jei, ‘Aya noo yara ʼaluusa yeeye ʼakwáatiriraa nyényeeri mufungati mukonwii waachwe wa kulume, na ʼmweene atwéeraa na katikati ya vyaángo mufungati vya vimuri vya saháabu. **2** “Namányire nteendo jaako ʼutámamaa, umanyiki waako na kuyimiriya kwaako. Namányire si uvayimiriyaa vaantu vavi tuku, na kei wavayerenʼya vara ʼviyániriraa ni vatumwi na kumba kaa si ʼvari vatumwi tuku, na wavataanga ni valoongo. **3** Kei waturikira no yimiriya sa irina raani baa katala tuku. **4** Maa kaa, natiite isáare kuri weewe, weewe wareka kweenda kwaako kura kwa ncholo ʼmukaande kuniinaangya. **5** Haaha laanga neeja ni hai noo kuuntu ʼuwyíiriire. Valanduka fuma uvii, ubweeyye ja hara ncholo. Maa kaa, kooni si uri bweeyya jeyyo, kũja niise na kwaako, na seyya ndiri kyaángo chaako cho

vikira kimuri. 6 Weewe watiite isáare rimwi riija, wasuula mirimo mivi itámamwaa ni Vanikoláai ja vyeeene niini niisuula. 7 Ari na matu ni ateere masáare meene Mutima Muija yoojiwyiira mpuka ja vaantu vaanduma. Ura ari siinda, muheera ndiri ndiwa ja muti wa nkaasu, uri ntindikii ya Muluungu uko kurumwii.” 8 Kwa murimu muija wa mpuka ya vaantu vaanduma va uko Simurina andika jei, ‘Aya noo masáare yaani niini ndiri Wa Ncholo na Wa Uhero. Nijaa naakwya na nkafufuka, nkava mooyo. 9 “Namányire uturikiri waanyu na ukiva waanyu. Maa kaa, nyuunyu muri vasúngaati. Namányire vyeeene mulóngowererirwaa ni vara vavakikanaa, vara vaséaa ni Vayahúudi, maa kaa, si vari Vayahúudi tuku sa isinagóogi raavo ni ra Irimu. 10 Koofi uturikiri muri turya tuku. Teeri! Ikáálu ra Mirimu Mivi vaviika riri vamwi waanyu munyololwii kuvayera. Uko turikira muri kwa siku ikimi. Maa kaa, muve vo kiilaangiwa kuri niini baa kooni ni mpaka kukwya, naani kupaheera ndiri itáaji ra nkaasu. 11 Ari na matu ni ateere masáare meene Mutima Muija yoojiwyiira mpuka ja vaantu vaanduma. Ura ari siinda uku kuyerwa si ari fikwa ni marema ni inkwya ya kaviri tuku, noo kusea kufweitiirwa mootwii wa siku jisiina uhero.” 12 Kwa murimu muija wa mpuka ya vaantu vaanduma uko Perigamóoni andika jei. ‘Aya noo masáare ya ura ari na nyaasuka yadalavadalaa iri kosikosi. 13 “Namányire aho haantu mwiikalaa ni ichuumbii ra kitemi ra Irimu. Baa neembe ni jeyyo, mootuuba kurikwaatyia irina raani. Si mwaheera kuruma kwaanyu moongo tuku, baa siku ira Antipaasi shahídi waani wo kiilaangiwa, akuelawe múujii kuuntu Irimu riikalaa. 14 Maa kaa, natiite masáare make kuri nyuunyu. Kuri nyuunyu kwatiite vaantu vamwi vatúubaa ukiindya wa Baláamu. Uhu Baláamu amukiindya Baláaki kuvatea Viisiraéeli sa vabweeyye uvi wo rya ntambiko jatambikwa kwa vidabalaíyo na kwa uhanguti. 15 Viivyo, weewe utiite vaantu vatúubaa ukiindya wa Vanikoláai. 16 Haaha valanduki fuma uvii, na kooni si mavalandukire kuja ndiri chaangu na kwaako, na kulwa ndiri nkoondo na avo vaantu kwa nyaasuka ya mulomo waani! 17 Ari na matu ni ateere masáare meene Mutima Muija yoojiwyiira mpuka ja vaantu vaanduma. Yoyoosi ari siinda muheera ndiri haantu ha chóorya kira cha máana, kira chaviswa kurumwii. Kei muheera ndiri iwee reeru, na iro iwee kaandikwa riri irina

ifya. Iro irina kusiina muuntu wiingi ari ritaanga tuku, maa kaa, ura aheewa iwee iro.” 18 Kwa murimu muija wa mpuka ya vaantu vaanduma va uko Siatíira andika jei, ‘Aya masáare yafúmire kwa Mwaana wa Muluungu, yeeye ari na miiso yari ja lurimi lwa mooto, na majeo yaachwe yalávalavaa ja sháaba yakuluswa na mooto. 19 “Namányire mirimo yaako utámamaa, kweenda kwaako, kuruma kwaako, kutumamira kwaako na kuyimirira kwaako. Kei kooni niise haaha nteendo jaako njija joolookya jira ja ncholo. 20 Maa kaa, natiite isáare iri kuri weewe. Weewe woomuyimirira uwo muuntu muki Yesebéeli, iiyániriraa muláli na mutwe wa Muluungu. Uhu muuntu muki ukiindya waachwe ni wa uloongo na avalongoola vatumami vaani na kuuntu kavi ko vabweeyya vahangute na varye vyóorya vyatoolwa ja ntambiko kwa vidabalaíyo. 21 Namuhire nkalo avalanduki fuma uvii waachwe, maa kaa, si yooreka uhanguti waachwe vii kaa tuku. 22 Teera! Mufweitiira ndiri mweeri ya kitáanda aturikire munumununu. Baa avo vaantu valume vayéendaa ne vaturikira ndiri maatuku vii, kooni si vari valanduki fuma uvii waavo. 23 Kei, vuulaa ndiri vara vamatúubaa. Aho, mpuka joosi ja vaantu vara vaanduma taanga vari niini naláangaa mitima na miiririkano ya kira muuntu. Niini muriha ndiri kira muuntu kwa kira atámamaa. 24 Maa kaa, kuri nyuunyu viingi vawoloki muri uko Siatíira, nyuunyu si mutúubaa ukiindya wa Yesebéeli, kei si muniikiindya masáare meene vaséaa ni kimbiso cha isii cha irimu tuku. Nyuunyu si ndiri vaverekya muriwa wiingi tuku. Ni sea niise, 25 kira cheene muri nocho umiriri nga mpaka mpiindi ndiri kuja. 26 Na ura mweene ari siinda na ura ari tuuba tumama masáare yaani furu siku ya uhero, uwo muheera ndiri wiimiriri wa isi ja weeru. 27 Yeeye viimirira ari kwa duuri ya chuuma, vatulatula ari ja sama ja iroongo,’ ja vyeeene niini nahokera wiimiriri fuma kwa Taata waani. 28 Kei, ura ari siinda muheera ndiri ira nyényeeri ya chuuri. 29 Ari na matu ni ateere masáare meene Mutima Muija yoojiwyiira mpuka ja vaantu vaanduma.”

3 Kwa murimu muija wa mpuka ya vaantu vaanduma va uko Sáriidi andika jei, ‘Aya noo masáare yooluusa ura ari na Mitima mufungati ya Muluungu na jira nyényeeri mufungati. Namányire nteendo jaako. Vaantu viiséaa weewe ni mooyo uri,

maa kaa, kikomi waakwa. 2 “Inuka! Yafafirirye yara maaja ^yachîhiire ^yasengeriire rimira. Niîne mirimo yaako si yookiimana mbere ya Muluungu waani tuku. 3 Haaha kumbukira yara ^uhokera na ^yateera, yatuube na uvalanduke fuma uvii. Inuka, na kooni si wookiinuka, kuuja ndiri ja mwiîvi na mpiindi ira ^ndiri kuuja si uri kiitaanga tuku. 4 Baa jeyyo, vamwaari vaantu vake aho Sâridi ^veene si vanachafula ingo jaavo. Avo yeendan’ya vari na niîni kunu viivikiire ingo njeru sa voovo valalwa viima neeja. 5 ^Ari siinda kura kuyerwa, vikirwa ari ingo njeru ja vara si ^vachafula ingo jaavo. Na niîni si ndiri seyya irina raachwe fuma kitâabwii cha nkaasu tuku. Kei kumuruma ndiri mbere ya Taâta waani na mbere ya mirimu yaachwe miija. 6 ^Ari na matu ni ateere masâare ^meene Mutima Mûuja yoojiwyiira mpuka ja vaantu ^vaanduma.” 7 Kwa murimu mûuja wa mpuka ya vaantu ^vaanduma va uko Filadêlifia andika jei, ‘Aya ni masâare yaachwe yeeye mûuja na wa kikomi, yeeye ^ari na ufungâwo wa Daûdi. Yeeye ^ari chungula kusiina ^ari daha chuunga tuku, ^ari chuunga kusiina ^ari daha chungula tuku. 8 “Namányire mirimo yaako. Laanga! Nakuhîire muryaango ^wachungulwa mbere yaako, na kusiina ^ari daha kuuchunga tuku. Namányire ngururu jaako ni inke, baa jeyyo warilaangirirya isâare raani, na irina raani si warisiita tuku. 9 Teera, kukuretera ndiri vaantu va sinagôogi ya Irimu vara ^vasêaa ni Vayahûudi, kumba tuku, maa kaa, voovo ni valoongo. Kavabweyya ndiri ji vawye majewii yaako na vataange niîni nakweenda. 10 Nakulairirya uyimirirye. Haaha sa viintu wabweyya jeyyo, niîni kukwîimirira ndiri mpiindi ja uturikiri ^uri reetwa kwîiyera weeru yoosi. 11 Kuuja niise haaha vii! Umirira ikyo ^utiite, sa udiire hokwa itâaji raako ni mûuntu yoyoosi. 12 ^Ari siinda, kumwiimya ndiri ave ngururyo ya Kaaya Njija ya Muluungu waani, na si ari fuma uko kei tuku. Kwaandika ndiri mweeri yaachwe irina ra Muluungu waani na irina ra mûuji wa Muluungu waani noo kusea Yerusaléemu ifya, mûuji ^uri kiima fuma kurumwii kwa Muluungu waani. Kei kwaandika ndiri mweeri yaachwe irina raani ifya. 13 ^Ari na matu ni ateere masâare ^meene Mutima Mûuja yoojiwyiira mpuka ja vaantu ^vaanduma.” 14 Kwa murimu mûuja wa mpuka ya vaantu ^vaanduma va uko Laodikia andika jei, ‘Aya noo masâare yaachwe yeeye ^asêwaa Kikomi, yeeye ^iilângiwa na shahîdi wa kimâari, yeeye ni

Mwiimiriri wa viintu vyoosi Muluungu ^humba. 15 “Namányire mirimo yaako yoosi. Weewe si uhola jii tuku baa kei si uri mooto tuku. Ni vyaangu ngaari uri na kimwi, ngaari wahola au ngaari uri mooto. 16 Maa kaa, sa viintu uri katikati si mooto baa si uhola tuku, kukutaika ndiri fuma mulomwii waani. 17 Weewe wiivaa kipeembe woosea, ‘Niîni ndiri musûngaati, nasûngaati na niyêneriirye kira kiintu.’ Weewe si umányire wasusuvala tuku, uri wo koonera mbavariri, uri mukiva, muhoku, baa kei ni na tuhû uri. 18 Sa jeyyo, ni kuwyiira niise uwule fuma kwaani sahâabu ^yakuluswa na mooto, sa uve musûngaati, kei wula ingo njeru fuma kwaani wiivikire sa ukitirirye soni ya tuhû yaako. Wula mooda wa miiso wa makuta uhake miiso yaako sa woone. 19 Niîni navadâlavyaa na navawólolaa mwiikalo voosi ^naveenda. Haaha umanyike na uvalanduke fuma uvii. 20 Laanga, niîmire muryaangwii nooluumbya. Mûuntu kooni atêiire sawûti yaani, aywiire muryaango, kiingira ndiri na nyuumbii kwaachwe, kurya ndiri ne, ne kurya ari na niîni. 21 ^Ari siinda kuyerwa murekera ndiri iikale hamwi na niîni ichuumbii raani ra kitemi, ja viintu niîni ^nasiinda kuyerwa, nkiikala hamwi na Taâta waani ichuumbii raachwe ra kitemi. 22 ^Ari na matu ni ateere masâare ^meene Mutima Mûuja yoojiwyiira mpuka ja vaantu ^vaanduma.””

4 Ayo ^yakalooke, maa nkoona muryaango waywiirwe kurumwii. Aho, nkateera ira sawûti ^naari natêiire aho ncholo ^iri ja sawûti ya irimu yoosea, “Ambuka na kunu, nikoonekye masâare ni mpaka yafumire mpiindi ihi ^iri looka.” 2 Koonka, nkalongoolwa ni Mutima Mûuja, aho, nkoona ichuumbi ra kitemi uko kurumwii, na mweeri yaachwe nkoona umwi ^iikyîire. 3 Na ura ^ajâa iikyîire aho ichuumbii, alavalavâa ja mawye ya iyoombe ikulu ^yasêwaa yâsipi na akîiki. Ichuumbi raachwe rijâa rarîingiriirwe ni italavaâsi ^ralavalavâa ja iwe ra sumarîdi. 4 Iro ichuumbi rijâa rarîingiriirwe ni machuumbi yiingi makumi yaviri na yani. Ayo machuumbi yajâa yiikariirwe ni wawosi makumi yaviri na vani na vajâa viivikiire ingo njeru chwee na mitwii vajâa viivikiire matâaji ya sahâabu. 5 Na kufuma aho ichuumbii ra kitemi, kukafuma ndâvo, kukiririma na kidandârika. Na mbere ya iro ichuumbi ra kitemi kujâa kwatiite vimuri mufungati ^vikôriire. Vimuri ivyo, noo ira Mitima mufungati wa Muluungu. 6 Kei, mbere ya iro ichuumbi ra kitemi kujâa kwatiite

kiintu ^kiri ja mayiya ya kióo. Mayiya ayo yajáa ni ja iwye kiweeru ^kilóokaniryaa. Katikati ya rira ichuumbi ra kitemi na vara vawosi, kujáa kwatiite viúumbe vine ^viri mooyo. Ivyo viúumbe vijáa vyaringirira mavaru yoosi ya ichuumbi ra kitemi na vijáa vyatiite miiso kira haantu. 7 Kiúumbe cha ncholo kijáa kiifwiine siimba, na cha kaviri kijáa kiifwiine mpachi na cha katatu kijáa chatiite buuwo ja ya muuntu na cha kani kijáa ja mbeu ^yoowuluka. 8 Kira kiúumbe kijáa chatiite mabava musasatu. Ayo mabava yajáa yatiite miiso kira haantu baa isii ya mabava. Viúumbe ivyo, vyimbaa uchiku na muusi bila yooreka, vyoosea, 9 Kira mpiindi ivyo viúumbe ^vyamubweeyiryáa nkongojima, ^vyamudumbáa na ^vyamunyemyáa ura ^ifkalaa ichuumbi ra kitemi na ^ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero, (aión g165) 10 vara vawosi makumi yaviri na vani, valaaláa isi na inda voomwiinamira yeeye ^ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero, ^ifkalaa ichuumbii ra kitemi mbere yaachwe. Kei, vaviikáa matáaji yaavo mbere ya ichuumbii ra kitemi kunu voosea, (aión g165) 11 “Weewe Ijwa, Muluungu wiitu, wiima neeja kuhokera nkongojima, nyemi na ngururu, weewe noo ^wumba viintu vyoosi, kwa kusaaka kwaako vyumbwa, baa kei vimwaari.”

5 Aho, nkoona kitáabu mukonwii wa kulume wa ura ^ifkalaa ichuumbii ra kitemi. Ikyo kitáabu kijáa chaandikwa isii na weerwii na kijáa chanamatikwa mitooso mufungati ya utwa. 2 Aho, nkoona murimu muja ^uri na ngururu woolusika na sawúti nkuulu, woosea, “Ni ani noo ^iima neeja wo namatula mitooso ya iki kitáabu na wo kifotolola?” 3 Maa kaa, kujáa kusiina muuntu kurumwii, baa mweeri ya weeru au baa Ntarii ^ari daha fotolola kitáabu ikyo no kisoma tuku. 4 Sa viintu si koonekana muuntu ^iima neeja wo kifotolola kira kitáabu na wo kisoma, maa nkaanda rira munumun. 5 Aho, umwi wa vara vawosi akaanse, “Rira tuku! Laanga, Siimba wa lukolo lwa Yúda wa uvyaalo wa mutemi Daúdi, yeeye asiinda. Yeeye akiimana, kakanula ari iyo mitooso mufungati na kifotolola ari ikyo kitáabu.” 6 Aho, nkoona Mwaana wa Muundi ^oonekanáa ja ajáa asiinjirwe, ajáa kati na kati ya ichuumbi ra kitemi na vira viúumbe vine ^viri mooyo, na katikati ya vara vawosi. Uwo Mwaana wa Muundi ajáa atiite mpeembe mufungati na miiso mufungati, noo kusea, Mitima mufungati ya Muluungu ^yatamwa kuri weeru yoosi. 7 Uwo

Mwaana wa Muundi akaseesa, maa akakitoola kira kitáabu fuma mukono wa kulume wa ura ^ifkyiire aho ichuumbii ra kitemi. 8 ^Akakitoole vii kira kitáabu, vira viúumbe vine na vara vawosi makumi yaviri na vani, vakiinama fuuru isi mbere ya ura Mwaana wa Muundi. Kira umwi waavo ajáa atiite iwuumbi kunu vakwáatiriire bakúuri ja saháabu ^jimémire ng’óono ^jinyúkiraa, noo kusea, kulomba kwa vaantu va Muluungu. 9 Aho, maa vakiimba lwimbo lufya voosea, “Weewe wiima neeja kukisumula ikyo kitáabu, na wo kakanula iyo mitooso. Weewe wasiinjwa, na kwa sakami yaako wamunurira Muluungu vaantu, vaantu fuma kira lukolo, kira ndusika, kira nduu na fuma kira isi. 10 Weewe wavabweeyya vave utemi na veeneisi vo mutumamira Muluungu wiitu, novo kiimirira vari weeru.” 11 Aho, nkalaanga, maa nkateera sawúti ya mirimu mija ^iri foo munumunu, mayana na mayana, baa si iri daha valwa tuku. Iyo mirimu ijáa yaringiriire rira ichuumbi ra kitemi na vira viúumbe na vara vawosi makumi yaviri na vani. 12 Kwa sawúti nkuulu yimbáa yoosea, “Mwaana wa Muundi ura ^asiinjwa noo iima neeja, kuhokera laviro na usúngaati, tooti na ngururu, nyemi, nkongojima na dũmbi!” 13 Aho, nkateera viúumbe vyoosi ^viri mooyo kurumwii, kuri weeru, Ntarii, uko mayiyii na vyoosi ^viri muumo vyookimba jei, “Ntálarya, nyemi, nkongojima, na laviro, jive kuri yeeye ^ifkariraa ichuumbi ra kitemi, na kuri Mwaana wa Muundi, kwa siku ^jisiina uhero!” (aión g165) 14 Vira viúumbe vine vikasea, “Kikomi!” Na vara vawosi makumi yaviri na vani vakalaala isi na inda voomwiinamira Muluungu na Mwaana wa Muundi.

6 Aho, maa nkoona Mwaana wa Muundi yookakanula mutooso wa ncholo kati ya ira mitooso mufungati ya utwa. Maa nkateera kimwi cha vira viúumbe vine ^viri mooyo choosea kwa sawúti ja ya kidandárika, “Yeenda!” 2 Aho, nkoona faráasi ^iri na ivala reeru na muuntu ^iivérekiirye. Na uwo ^ajáa iivérekiirye ajáa atiite uta, maa akaheewa itáaji. Akafuma aho, yoosiinda nkoondo na kei sa atuube siinda. 3 Mwaana wa Muundi ^akakakanule mutooso wa kaviri, maa nkateera kimwi cha vira viúumbe cha kaviri choosea, “Yeenda!” 4 Aho, ikafumira faráasi yingi ^yasala gyaa. Na uwo ^ajáa iivérekiirye, akaheewa nyaasuka nkuulu na akaheewa laviro lo seyya mwiikalo muja aha weerwii, sa vaantu viiyulae. 5 Aho, Mwaana wa

Muundi akakakanula mutooso wa katatu. Nkateera kira kiúumbe cha katatu choosea, “Yeenda!” Nkalaanga mbere yaani, nkoona faráasi njiru. Muuntu ájáa iivérekiirye, ájáa atiite saama yo piimira mukonwii waachwe. 6 Nkateera ja sawúti yoofuma kati na kati ya vira viúumbe vine yoosea, “Kibáába kimwi cha muchu wa ngáano kwa mariho ya murimo wa siku. Vibáába vitatu vya muchu wa shayíiri kwa mariho ya siku. Maa kaa, kari usáambulaa makuta au diváái tuku.” 7 Mwaana wa Muundi ákakakanule mutooso wa kani, maa nkateera kira kiúumbe cha kani choosea, “Yeenda!” 8 Aho, nkavaa miiso, kumba mbere yaani kwatiite faráasi íri ufuunde. Ura ájáa iivérekiirye, irina raachwe noo Inkwya asewáa na ura ávayeendan’yáa ne noo Ntare asewáa. Novo vakaheewa wiimiriri mweeri ya imwi ya ine ya weeru sa vuulae vaantu na nyaasuka, na njala, na ndwála nkari, kei kwa maka nkari ja isaka. (Hadēs 986) 9 Mwaana wa Muundi ákakakanule mutooso wa saano, maa nkoona mitima ya vaantu isi ya masabáahu. Ava, noo vara vaantu ávasiinjwa sa variruma isáare ra Muluungu na sa ushahiidi ura ávatoola. 10 Avo vaantu vakarira kwa sawúti nkulu voosea, “Ee Ijwa Mweeneevyo weemweene, muja na wa kikomi, chereva uri mpaka naadi kuvahera irya no valaira chiiru vaantu va weeru so kiita sakami yiitu?” 11 Aho, vakaheewa nkáancho ndihi njeru, maa vakasewa vawoojere kwa mpiindi kiduudi, mpaka ira hesáabu ya vatumami viivaavo, noo kusea vaanaavo ávari kuulawa, ikiimane ja voovo ávyeene vuulawa. 12 Aho, maa nkoona Mwaana wa Muundi yookakanula mutooso wa sasatu, kakava na kitiintima kikuluu kuri isi. Mwaasu ukiira chi ja mikiri, na mweeri ukasala gyaa ja sakami. 13 Nyéneyeri ja kurumwii jikatomoka na kuri weeru ja saambu mbisi ájiwúvirwe ni ihúmbuuto ikari. 14 Kurumu kukarimira ja viintu ikaratáasi árifótwa. Njuulu joosi na isi joosi ájariingirirwa ni maaji, jikaseyyiwa haantu ájiáa. 15 Aho, vatemi va weeru, vakúulu, vakúulu va vakúulu va valwi nkoondo, vasúngaati, vaantu ávari na ngururu, vatámwa na vaantu ávari húuru vakiivisa mpáángii na mawyii uko njuulwii. 16 Vakajisea njuuu na mawye, “Tugirimukiri, mutuvise na kisho cha yeeye áikalaa ichuumbii ra kitemi na kei mutuhon’ye na nkalari ja Mwaana wa Muundi. 17 Sa siku ira nkulu ya nkalari áyahumba fuma kwa Muluungu na Mwaana wa Muundi yafikire. Eri, ni ani ári daha kwiivereka?”

7 Ayo áyakalooke, nkoona mirimu miija ine, yíimire vichurii vine vya weeru, áikíire mpeho idiire wuva fuma mavaru yoosi mweeri ya isi, mweeri ya mayiya, na mweeri ya muti wowoosi. 2 Aho, maa nkoona murimu muja wiingi wookaambuka fuma ituumba ári na mutooso wa Muluungu ári Nkaasu. Uwo murimu muja ukíitirira isóso kwa sawúti nkulu ira mirimu miija ine ámyeene íjáa yaheewa luviro lo saambula isi na mayiya. 3 Ukasea, “Kari musaambule isi, mayiya au baa miti tuku, mpaka tuhumule kuvavaa mutooso vatumami va Muluungu wiitu vipámii vyaavo.” 4 Aho, nkateera hesáabu ya vara vaantu ávavawa mutooso, fuma nkolo joosi ja Isiraeeli, avo ni mayana igana rimwi, makumi yani na ine vajáa. 5 Kufuma lukolo lwa Yúda vavawa mutooso, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Rúbeni, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Gádi, mayana ikimi na yaviri, 6 kufuma lukolo lwa Ashéeri, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Nafutáli, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Manáase, mayana ikimi na yaviri, 7 kufuma lukolo lwa Simeóni, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Láawi, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Isakári, mayana ikimi na yaviri, 8 kufuma lukolo lwa Sabulóoni, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Yooséfu, mayana ikimi na yaviri, na kufuma lukolo lwa Bénjamini, mayana ikimi na yaviri yajáa yavawa mutooso. 9 Aya áyakalooke, maa nkoona iyiimbi ra vaantu, kusiina muuntu ári daha kuvavala tuku. Vaantu fuma kira isi, kira lukolo, kira nduu, na fuma kira nduusika yíimire mbere ya rira ichuumbi ra kitemi na mbere ya Mwaana wa Muundi. Vaantu avo, viivíikire nkáancho njeru, na matáampi ya mitéende vakwátiríire mikonwii yaavo. 10 Vakaluusa na sawúti nkulu voosea, “Ulamuriri wafúmaa kwa Muluungu wiitu, yeeye áikalaa ichuumbii ra kitemi, na kwa Mwaana wa Muundi.” 11 Mirimu miija yoosi íjáa yiima mavaru yoosi, kuriingirira rira ichuumbi ra kitemi, vara vawosi makumi yaviri na vani, na vira viúumbe vine áviri mooyo. Vakalaala isi na inda mbere ya ichuumbi ra kitemi, maa vakamwiinamira Muluungu, 12 voosea, “Kikomi! Aduumbwe, aheewe nkongojima, aheewe tooti, aheewe duumbi, nyemi, luviro na ngururu, Muluungu wiitu kwa siku ájisiina uhero. Kikomi!” (aiōn 9165) 13 Aho, umwi wa vara vawosi makumi yaviri na vani akaanjura, “Ava vaantu áviivíikire nkáancho njeru ni vala ani? Umányire ni hai ávafúimire wuu?” 14

Maa nkamusea, “Ee mukúlu, weewe wamányire.” Maa akaanse, “Ava noo vara vaantu ^vafuma uturikirii mukúlu. Voovo vafula ingo jaavo sakamii ya Mwaana wa Muundi, maa jikeera chwee. 15 Sa jeyyo, ni mbere ya ichuumbi ra kitemi ra Muluungu vari, voomutumamira Muluungu Kaayii yaachwe Njija chiriri chobu, na yeeye ^íkyiire ichuumbii ra kitemi, kova ari itibu mweeri yaavo. 16 Kikomi si vakaavirwe ni njala vii kaa tuku, kikomi si vakiine nyóota vii kaa tuku. Mwaasu si ukavalunguriirye tuku, baa irutira si rikavachimikire tuku. 17 Sa Mwaana wa Muundi, ^íkalaa katikati ya ichuumbi ra kitemi, kúva ari murísi waavo. Yeeye valongoola ari na mpulii ja maaji ya nkaasu. Na Muluungu vahonola ari kira miísoori yaavo.”

8 Mwaana wa Muundi ^akakakanúle mutooso wa mufungati, maa úko kurumwii kukakirinya sawu kwa mpiindi ya núusu sáa jei. 2 Aho, nkoona ira mirimú miija mufungati ^yímma mbere ya ichuumbi ra Muluungu, na kira umwi waavo úkaheewa irimú. 3 Murimú múuja wiingi úkuuja, maa úkiima mbere ya masabáahu kunú úkwátiriire chetéeso cha saháabu mukonwii. Úkaheewa ng’óono ^jinyúkíraa ^jiri foo, sa útoole hamwi na kuloomba kwa vaantu voosi va Muluungu mweeri ya masabáahu ya saháabu ^iri mbere ya ichuumbi ra kitemi. 4 Muuki wa ng’óono ^jinyúkíraa hamwi na kura kuloomba kwa vaantu va Muluungu vikaambukan’ya na mweeri mbere ya Muluungu, fuma mikonwii ya úwo murimú múuja. 5 Aho, murimú múuja ukatoola chetéeso, ukakimemya mooto fuma masabáahwii, maa ukakifweita na kuri weeru yoosi, maa kukava na kidandárika, kukiririma, ndávo na kitiíntima. 6 Aho, ira mirimú miija mufungati ^myeene ijáa na marimú mufungati, ikiima neeja sa yaande yafwíra. 7 Murimú múuja wa ncholo úkarifwíra irimú raachwe. Aho, mbula ya mawye hamwi na mooto ^vyasaangira na sakami víkítika mweeri ya isi. Úwo mooto ukalungurirya rimwi ra mavaru yatatu ya isi, ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya miti ikalungurira, na masaambi yoosi ^yari kwani yakalungurira. 8 Murimú múuja wa kaviri ukafwíra irimú. Aho, kíntu ^kiri ja lúlu lukúlu ^lwakóriire mooto kikafweitirwa na mayiyii na ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya mayiya rikavaluka sakami. 9 Ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya viintu ^viri nkaasu mayiyii vikakwya, na ivaru rimwi ra mavaru yatatu

ya méeli jikasaambuka. 10 Murimú múuja wa katatu ukafwíra irimú raachwe. Aho, nyényeeri nkúlu ikawya fuma kurumwii. Iyo nyényeeri yakoreráa ja isasaankú ra mooto, noyo ikawyiira mweeri ya ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya maboote ^yíkaa maaji, na mweeri ya mpula ja maaji. 11 Iyo nyényeeri irina raachwe noo “Úsuungu” yasewáa. Iyo nyényeeri ikavalandula ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya maaji yakava úsuungu. Vaantu ^vari foo vakakwya, sa maaji ayo ^yari úsuungu. 12 Aho, murimú múuja wa kani ukafwíra irimú raachwe. Ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya mwaasu, mweeri na nyényeeri, maa yakava kilwiirya. Sa jeyyo, ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya muusi rikava kilwiirya na uchikú ukava viivyo. 13 Aho, nkalaanga, maa nkoona mbeu imwi kurumwii katikati yoosea kwa sawúti nkúlu, “Ni mpolai, ni mpolai, ni mpolai kwa vara ^víkalaa kuri weeru sa yara marimú yatatu ^yachíhiire ^yari fwíirwa. Ira mirimú miija yíimire neeja kuyavaa haaha jei.”

9 Murimú múuja wa saano ukafwíra irimú raachwe. Aho, nkoona nyényeeri ^yawyiire fuma kurumwii fúuru isi. Iyo nyényeeri ikaheewa ufungúwo wa iduundu ra Ntarii. (Abyssos g12) 2 Ikarichungula iro iduundu ra Ntarii, aho, maa muuki ukafuma. Úwo muuki úkaambuka na mweeri ja muuki wa itanúuru ikúlu. Mwaasu na kurumu vikava na kilwiirya cha úra muuki ^wafúmire ntarii. (Abyssos g12) 3 Aho, nkúmbi jikafuma hara muukii, jikeenera isi, maa jikaheewa ngururu yo luma ja ngururu ja ingi. 4 Ijo nkúmbi jikakaaniwa jidiire saambula masaambi ya isi, baa número tuku baa muti wowoosi tuku. Maa kaa, jivaturikirye vara voosi ^vasiina mutooso wa Muluungu vipáamii vyaavo. 5 Ijo nkúmbi si jijáa jarekerwa jivúulae tuku, maa kaa, kuvaturikirya vii kwa myeeri isaano. Úsuungu wo lumwa ni ijo nkúmbi újáa ni ja ulúmirwe ni ingi. 6 Mpiindi ijo, vaantu saakira veende inkwya, maa kaa, si vari kíipata tuku. Merirya veende mati inkwya, maa kaa, inkwya vatíija yeende. 7 Haaha ijo nkúmbi jijáa ni ja faráasi ^jíimiiwe neeja sa nkoondo. Mitwii yaavo jijáa jiivikira kíntu ^kiri ja itáaji ra saháabu. Visho vyaavo víjáa víifwíine visho vya vaantu. 8 Njwiiri jaavo jijáa jiifwíine njwiiri ja vaantu vaki. Mayeo yaavo yajáa ni ja mayeo ya siimba. 9 Jijáa jatiite ngawo ya chuúma ^yakunikirira kipeembe. Sawúti ya mbava jaavo, ijáa ni ja sawúti ya magári

^yarútwa na faráasi ^yari foo ^yootiija na nkoondwii. **10** Mikira yaavo ijáa yatiite kidoboko ja mikira ya ingi, na ijáa yatiite ngururu yo turikirya vaantu kwa myeeri isaano. **11** Ijo nkuumbi jijáa jatiite mutemi, uwo mutemi waavo noo murimu muuja wa Ntarii. Irina raachwe kwa Kieburania noo Abadóni aséwaa, na kwa Kigiriki noo Apolóni aséwaa, noo kusea, “Mumali.” (Abyssos g12) **12** Irema ra ncholo ralóokire. Haaha mutaange yakaari marema yaviri ^yookuaja. **13** Murimu muuja wa sasatu ukafwira irimu raachwe. Aho, nkateera sawúti yoofumira mpeembii ine ja masabáahu ya saháabu ^iri mbere ya Mulungu. **14** Sawúti iyo, ikamusea jei murimu muuja wa masasatu ura ^ajáa na irimu, “Ichungurire mirimu miija ine, ira ^yachuungwa aho ibootii ikuulu ^rifkaa maaji ra Efuráati.” **15** Iyo mirimu miija ine ikachungurirwa sa yuulave ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya vaantu voosi va weeru. Iyo mirimu miija ijáa yaviikwa neeja sa mpíindi ihi, siku ihi, mweeri uhu na mwaaka uhu. **16** Aho, vakuuja valwi nkoondo ^vari foo ^viivérekiirye faráasi. Nkateera hesáabu yaavo ni mayana magana yaviri mara iyana. **17** Haaha aho njorii, jei noo ^vyeeene joonekana ijo faráasi na vaambuki faráasi, vipeembii vyaavo, vajáa vatiite ngawo ja mooto ^jiri nkuundu, ^jiri gya na ^jiri ubúusi ja sálufa. Ijo faráasi mitwe yaavo ijáa ni ja mitwe ya siimba, milomwii yaavo kwafumáa luriijo lwa mooto, muuki na sálufa. **18** Kwa ayo marema yatatu, ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya vaantu voosi va weeru vakulawa ni mooto, muuki na sálufa ng’eene yafumáa malakii yaavo. **19** Ngururu ja ijo faráasi ni milomwii na mikirii yaavo jijáa. Mikira yaavo ni ja njoka ^jiri na mitwe yo turikirirya vaantu ijáa. **20** Vaantu ^veene si vuulawa ni ayo marema, si vamuvalandukira Mulungu tuku, vareke uri wa mirimo ya mikonono yaavo. Voovo vajáa vatuuba kwiinamira mirimu mivi, vidabalaíyo ^vyatengeshiwa kwa saháabu, chuuma cha mpía, sháaba, mawye na mabambari. Vidabalaíyo ivyo si vyoona tuku, si vyateeráa tuku, baa kei si vyayeendáa tuku. **21** Avo vaantu si vamuvalandukira Mulungu fuma kuulaa kwaavo, usavi waavo, uhanguiti waavo na wiivi waavo tuku.

10 Aho, nkoona murimu muuja wiingi ^uri na ngururu wookiima fuma kurumwii. Uwo murimu, ujáa waríingirirwe ni ichu na italavaási mutwii waachwe. Kisho chaachwe chalavalaváa ja mwaasu, na mawulu yaachwe yajáa ja ngururyo ja mooto.

2 Mukonwii waachwe ujáa wakwátirire kitáabu kiduudi ^chaálwirwe. Uwo murimu ujáa walwaatyaje raachwe ra kulume mweeri ya mayiya, na ra kumooso ujáa walwaatyaje mweeri ya isi. **3** Ukatula isóso na sawúti nkuulu ja siimba ^yooruma. ^Ukatule isóso, maa vira vidandárika mufungati vikarira. **4** Mpiindi ivyo vidandárika mufungati ^vikarume, niini nkasaaka naande kaandika. Maa kaa, nkateera sawúti fuma kurumwii yoosea, “Vaa mutooso masáare ^yalúusirwe ni ivyo vidandárika mufungati na kari uyaandike tuku. Ni kimbiso.” **5** Aho, ura murimu muuja ^naari nñe wiímire kuulu kumwi mweeri ya mayiya na kwiingi mweeri ya isi, ukiinurirya mukono waachwe wa kulume na kurumwii. **6** Uwo murimu ukiilaha kwa irina ra Mulungu ^Ari Nkaasu kwa siku ^jisiina uhero. Yeeye uumba kurumu na vyoosi ^viri muumo na uumba weeru na vyoosi ^viri muumo na uumba mayiya na vyoosi ^viri muumo. Maa ukasea, “Mpiindi jo woojera jasírire! (aion g165) **7** Maa kaa, siku ijo ura murimu muuja wa mufungati ^uri sengerera fwiira irimu raachwe, Mulungu kiimikirirya ari kira ^akibweeyya kive fuumbo ja ^vyeeene avawiyira vatumami vaachwe valáli na mutwe.” **8** Aho, nkateera ira sawúti fuma kurumwii ikaanyanirira kei yookuunsea, “Tamanya kasumule kira kitáabu kiduudi ^chafótolwirwe mukonwii wa ura murimu muuja ^wiímire mweeri ya mayiya na mweeri ya isi.” **9** Maa nkatamanyana na kwa ura murimu muuja. Nkuuloomba wuampeere kira kitáabu kiduudi. Nowo ukaansea, “Kisumule, ukirye. Mulomwii kava kiri mwerere ja huuki na indii kava kiri usungu.” **10** Jeyyo, nkatoola kira kitáabu kiduudi fuma mikonwii ya ura murimu muuja maa nkarya. Mulomwii kijáa chaamwerere ja huuki, maa kaa, ^nkamerye, indii kikava usungu. **11** Aho, maa nkasewa jei, “Woosaakwa uluuse kei uláli na mutwe kwa nkolo ^jiri foo, kwa vaantu va nduusika ^jiri foo, kwa isi ^jiri foo na kwa vatemi ^vari foo.”

11 Aho, nkaheewa isaanga ^riri ja duri yo piimira, maa nkasewa, “Inuka, upiime Kaaya Njija ya Mulungu na masabáahu. Kei uvale vaantu ^vooomwiinamira Mulungu aho Kaayii Njija. **2** Maa kaa, kari upiime waama wa Kaaya Njija tuku, sa uwo waama vaheewa vaantu si ^vari Vayahúudi. Voovo lwaatalwaata vari múujii muuja kwa myeeri makumi yani na iviri. **3** Niini vaheera ndiri mashahíidi vaani

ngururu na ʔtemi wa Muluungu wiitu wuʔjire, na wiimiriri wa Masʔa waachwe. Sa ʔra ʔavasʔaakyaa vaaniitu mbere ya Muluungu chiriri chobu, afwéitirwe na isi. 11 Novo vamusiinda kwa sakami ya Mwaana wa Muundi, na kwa isáare ra ʔshahídi waavo. Voovo si voona nkaasu yaavo ni kiintu tuku, mpaka kukwya sa kuruma kwaavo. 12 Sa jeyyo, ee kurumu vaa siriri, na nyuunyu ʔmwiikalaa ʔko vai siriri! Maa kaa, ni mpolai kwa isi na mayiya, sa ikúúlu ra Mirimu Mivi rakiimire na kwaanyu, rakiimire na kwaanyu na nkalari, rooro ratáangire mpiindi yaachwe ni nkufi.” 13 Iro ramuuntaira ʔrikoone rafwéitirwe na isi, maa rikaanda kumusakaata ʔra muuntu muki ʔjáa iichúngwiire mwaana mulume. 14 Maa kaa, ʔra muuntu muki akaheewa mbava ja ja mbeu nkuulu, sa awuluke na kulikuuli ʔko isi ya ibaláángwii kuuntu ʔiimiriwa neeja sa alaangiririwe neeja na ave kuli na iro ramuuntaira kwa siku iyana rimwi, magana yaviri na makumi musasatu. 15 Aho, iro ramuuntaira rikataika maaji ʔyari foo ja luuji ʔlookiika sa yamukumuriirye ʔra muuntu muki. 16 Maa kaa, isi ikamwaambirirya ʔwo muuntu muki, ikoonyekera ja mulomo, maa ikateererya lura luuji ʔlwafumáa mulomwii wa rira ramuuntaira. 17 Aho, iro ramuuntaira rikamukalarira ʔra muuntu muki maatuku vii. Rikalooka no koolwa nkoondo na vaana viingi vara ʔvachaala va ʔra muuntu muki. Ava vaana noo vara voosi ʔakwaatya ndairiri ja Muluungu na ʔvatuuba kutoola ʔshahídi wa kumuruma kwaavo YéesuKirisitu.

13 Maa re iro ramuuntaira rikiima mbarimbari ya mayiya. Aho, nkoona maka yoofuma mayiyi. Iyo maka ijáa yatiite mpeembe ikimi, na mitwe mufungati. Kira mpeembe ijáa yatiite itáaji. Mweeri ya kira mutwe kujáa kwaandikwa irina ra uhiintiki kwa Muluungu. 2 Iyo maka ʔnijáa niyona ijáa yiifwíine savi, majeo yaachwe yajáa ni ja majeo ya idunkáárya na mulomo waachwe ʔjáa ni ja mulomo wa siimba. Rira ramuuntaira rikiiheera iyo maka ngururu jaachwe, ichuumbi raachwe ra kitemi na ngururu jo kiimirira. 3 Nkoona mutwe umwi wa iyo maka ʔjáa watiite kiloonda cha inkwya, maa kaa, ulo luuma lukahola. Vaantu voosi va weeru vakahwaalala, maa vakiituuba iyo maka. 4 Jeyyo, vakariinamira ramuuntaira sa ʔvyeeene rijáa rihíire ira maka wiimiriri waachwe. Kei vakiiyinamira ira maka na vakiiyurya voosea, “Ani ʔari ja ihi maka? Na ni ani ʔari daha kulwa noyo?” 5

Ira maka ikaheewa nkalo iluuse masáare yo kiivaa kipeembe na yo muhiintikira Muluungu. Ikaheewa ulo luviro lo kiimirira kwa myeeri makumi yani na iviri. 6 Maa ikaalula mulomo waachwe imuhiintikire Muluungu, na ihiintikire haantu Muluungu ʔiikalaa na ʔviikalaa ʔko kurumwii. 7 Kei ikarekerwa ilwe na vaantu va Muluungu na ikavasiinda. Ikaheewa wiimiriri mweeri ya kira lukolo, kira nduu, kira nduusika, na kira isi. 8 Na vaantu voosi va weeru kwiiyinamira vari, noo kusea, kira muuntu irina raachwe si ʔraandikwa kitáabwii cha nkaasu cha Mwaana wa Muundi keende kuumbwa kwa weeru, kitáabwii cha Mwaana wa Muundi ʔra ʔasiinjwa. 9 ʔAri na matu, ni ateere. 10 Kooni muuntu ni wo nyahirwa nkoondwii, nyahirwa ari asumulwe. Kooni muuntu ni wo kuulawa na nyaasuka, kuulawa ari na nyaasuka. Aho, noo kuuntu ʔkuri kuyimirirya na kuruma kwa vaantu va Muluungu. 11 Aho, nkoona maka yiingi ya isaka yookaambuka na mweeri fuma isi. Iyo maka ijáa yatiite mpeembe iviri ʔyiifwíine ja mwaana wa muundi. Noyo ikalusika ja ramuuntaira. 12 Iyo maka ikatumia wiimiriri wa ira maka ya ncholo kipaango chaachwe. Noyo ikabweeyya vaantu voosi va weeru, voosi ʔviikalaa isii yaachwe viinamire ira maka ya ncholo, ira kiloonda chaachwe cha imalo ʔchahola. 13 Noyo ikabweeyya ishára nkuulu, baa ikabweeyya mooto ukakiima fuma kurumwii, ukujja mweeri ya isi mbere ja vaantu. 14 Sa ijo ishára ijáa yaheewa indoobweeyya kipaango cha ira maka ya ncholo, ikavakoovera vara ʔviikalaa kuri weeru. Ikavalairirya vabweeyye kidabalaíyo kwa nyemi ya ira maka ya ncholo, ira ʔijáa yatamikiwa na nyaasuka, maa kaa, ikahola. 15 Ira maka ya kaviri ikaheewa luviro lo kiiheera nkeeho ya nkaasu kira kidabalaíyo cha maka ya ncholo, sa kiluusike na kibweeyye vara ʔvasiitire kuchiinamira ikyo kidabalaíyo vuulawe. 16 Ikadoomererya kira muuntu, mukuúlu na mudúúdi, musúngaati na mukiva, mutámwa na muuntu ʔari húuru atalwe mweeri ya mukono waachwe wa kulume au vipáamii vyaavo. 17 Kei ikalairirya, kusiina muuntu yoyoosi wula au baa wusa kiintu tuku, mpaka ave na ulo lutalo, noo kusea irina ra iyo maka au náamba ya irina raachwe. 18 Aha, noo hasaakwa tooti. Kooni umwi ari na miryungu, iivale iyo náamba ya ira maka, sa ni náamba ya muuntu. Náamba yaachwe ni magana musasatu, makumi musasatu na musasatu.

14 Aho, nkalaanga, maa nkoona Mwaana wa Muundi ifimire mweeri ya Luulu lwa Sayúuni, ari hamwi na vaantu mayana igana rimwi, makumi yani na ine. Ava noo vara ^vaandikwa irina ra Mwaana wa Muundi, na irina ra Taáta wa Mwaana wa Muundi vipáamii vyaavo. **2** Kei, nkateera sawúti fuma kurumwii, ^iri ja sawúti ya luuji lukuulu, na ja sawúti ya kidandárika kikuulu. Na iyo sawúti ^nijáa natéiire ni ja vavini voovaa mawuumbi yaavo. **3** Avo vaantu vakiiimba lwimbo lufya mbere ya ichuumbi ra kitemi, na mbere ya vira viúumbe vine ^viri mooyo na vara vawosi. Kusiina muuntu wiingi ^iikiindya akataangira ulo lwimbo tuku. ^Vataangira ni avo vaantu mayana igana rimwi, makumi yani na ine vii, ^veene vajáa vanunuulwa fuma kuri weeru. **4** Ava noo vara vaantu ^vasiina njeo, si vanaava na njeo na vaantu vaki tuku, sa voovo ni vanjala. Ava vamuutúbaa Mwaana wa Muundi kokoosi ^ari doma. Voovo vanunuulwa fuma kwa vaantu ja mpóryo ja ndiwa ja ncholo kwa Muluungu na kwa Mwaana wa Muundi. **5** Milomo yaavo yashaanwa isiina uloongo tuku, na isiina mang'uulo tuku. **6** Aho, nkoona murimu muuja wiingi woowuluka kati na kati ya kurumwii, ^uri na Masáare Maaja ya siku ^jisiina uhero, woovavariyurira vara ^viikalaa kuri weeru, vaantu fuma kira isi, kira lukolo, kira nduusika, na fuma kira nduu. (aiōnios g166) **7** Akaluusa na sawúti nkuulu yoosea, "Munyemyi Muluungu na mumubweeyirye nkongojima, sa mpiindi ya ulamu yafikire. Mwiinamiri yeeye ^mweene umba kurumwii na isi, mayiya na mpula ja maaji." **8** Murimu muuja wa kaviri ukatubirira kunu woosea, "Wahángalamukire! Wahángalamukire múuji mukuulu wa Babéeli, múuji ura ^wavaheera vaantu va isi joosi vanywe diváai nkari ya uhanguti waachwe." **9** Murimu muuja wa katatu ukatuuba ira iviri, ukaluusa kwa sawúti nkuulu woosea, "Muuntu yoyoosi ^ari kiinyamira iyo maka na kidabalaíyo chaachwe, na yoyoosi ^ari talwa lutalo kipáamii chaachwe, au mukonwii waachwe, **10** uwo ne kunywa ari diváai nkari ya nkalaru ya Muluungu. Diváai iyo si yasaangiwa na maaji tuku kati ^yatengeneshiwáa. Uwo muuntu turikiriwa ari kwa mooto na sálufa mbere ya mirimu miija ^iri mpeho na mbere ya Mwaana wa Muundi. **11** Na muuki wa kuturikiriwa kwaavo tuuba uri kuusa kwa siku ^jisiina uhero. Avo vaantu ^viinamira iyo maka na kidabalaíyo chaachwe, na muuntu yoyoosi ^atalwa lutalo lwa irina raachwe, si vari kuva na pwee tuku

chiriri chobu kwa siku joosi." (aiōn g165) **12** Sa jeyyo, vaantu va Muluungu voosaakwa vayimirirye, avo noo vara vaantu ^vakwáatyaa ndairiri ja Muluungu na ^vamurúmaa Yéesu. **13** Aho, nkateera sawúti fuma kurumwii yoosea, "Tala jei! Vatalariwa vara ^vookwya kwaandira haaha kunu viiluman'ya na Yéesu Mweenevyoosi." Mutima muuja woosea, "Kikomi humuluka vari murimo waavo ^wafafa sa kunáálo ja mirimo yaavo vatuuba jiri." **14** Aho, nkalaanga, maa nkoona ichu reeru, na mweeri ya iro ichu ajáa amwaari umwi ^ari ja Mwaana wa Muuntu. Yeeye ajáa iivikiire itáaji ra saháabu mutwii waachwe na ajáa akwáatiriire múundu nkari mukonwii waachwe. **15** Murimu muuja wiingi ukafuma Kaayii Njija ya Ijáva, na kwa sawúti nkuulu ukamusea ura ^ajáa iikyire mweeri ya ichu, "Toola múundu waande kuchwa sa mpiindi jo chwa jafikire, na viintu vyo chwiwa vya weeru vyakángiire." **16** Maa ura ^ajáa iikyire mweeri ya ichu, akawumira múundu yaachwe na kuri weeru, maa viintu vyo chwa vya weeru vikachwiwa. **17** Aho, murimu muuja wiingi ukafuma Kaayii Njija ya kurumwii, uhu nowo ujáa watiite múundu nkari. **18** Aho, ukafumira murimu muuja wiingi fuma masabáahwii. Uwo murimu noo wiimirira mooto, ukaluusa na sawúti nkuulu, wookusea ura ^uri na múundu ^yahumba, "Toola múundu yaako ^yahumba, ukere no jiinga vicháanda vya sabíbu ja weeru, sa sabíbu jaachwe haaha javiriirwe." **19** Ura murimu muuja ukawumira múundu yaachwe na kuri weeru yoosi, ukakera sabíbu ja weeru, maa ukajiwumira na iduundwii ikulu ro minyira sabíbu ra nkalaru ya Muluungu. **20** Ijo sabíbu jikaminywa aho iduundwii ro minyira sabíbu ^riri weerwii ya múuji na sakami fuma aho iduundwii, ulíhi waachwe ikafika matwii ya faráasi na ikiika kwa ulíhi wa kilomíita magana yatatu.

15 Aho, nkoona ishára yingi nkuulu na yo hwaalarya kurumwii, mirimu miija mufungati ^iri na marema mufungati yo hererya. Ayo marema mufungati noo yari kiiman'ya nkalaru ya Muluungu. **2** Kei, nkoona kiintu ^kiri ja mayiya ya kíó, ^yasaangiwa na mooto. Ivarwii raavo, vajáa víimire vaantu ^viisiinda ira maka, kidabalaíyo chaachwe na náamba ya irina raachwe. Avo vaantu vajáa vakwáatiriire mawuumbi ^meene vajáa vahiiwe ni Muluungu. **3** Viimbáa lwimbo lwa Músa, mutumami wa Muluungu na lwa Mwaana wa Muundi voosea, "Ijáva Muluungu Mweenengururu

joosi, mirimo yaako ni mikúúlu na yahwáalarya! Njira jaako ni ja uwoloki na ja kikomi, ee Mutemi wa isi joosi! 4 Ni ani si ári koofa weewe ee Ijva? Ni ani si ári ribweeyiirya nkongojima irina raako? Weewe weemweene noo Múuja. Isi joosi ja weeru kúuja jiri na kwaako, noo kwiinamira, sa mirimo yaako ya uwoloki, yiváriwíire.” 5 Ayo áyakalooke, maa nkona Kaaya Njija ya Ijva noo kusea itibu ro kiinamira áriláira Muluungu ni hamwi ari na vaantu, ári kurumwii raywíirwe. 6 Ira mirimu miija mufungati ári na marema mufungati, ikafuma na weerwii ya Kaaya Njija. Iyo mirimu miija ijáa yivíkiire ingo njeru ja kitáani ya kikomi áilávalavaa, na vipeembii vyaavo ijáa yiichúungire mikandala ya saháabu. 7 Aho, umwi wa vira víúumbe vine áviri mooyo akiheera ira mirimu miija mufungati, kira umwi bakúuri ya saháabu áimémire nkalari ya Muluungu ári nkaasu kwa siku ájisiina uhéro. (aión g165) 8 Uko Kaayii Njija, maa kukamema muuki wo koonekya nkongojima ya Muluungu na laviro lwaachwe na kusiina ádaha kwiingira tuku, fúuru yara marema mufungati ya ira mirimu miija mufungati yakiimane.

16 Aho, nkateera sawúti nkúulu fuma Kaayii Njija ya Ijva yookúisea ira mirimu miija mufungati, “Tamanyi mukiite ayo mabakúuri mufungati ya nkalari ya Muluungu kuri weeru yoosi.” 2 Murimu múuja wa ncholo ukadoma noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya isi. Aho, kukava na masúungu ári usúungu munumunu, yakavakwaata vara voosi ávari na lutalo lwa ira maka, na vara áviinamiraa kidabalaíyo chaachwe. 3 Murimu múuja wa kaviri úkiita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya mayiya. Aho, mayiya yakava sakami ja sakami ya muviimba wa múuntu, viintu vyoosi áviri mooyo áviri mayiyii vikakwya. 4 Murimu múuja wa katatu úkiita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya maboote áyíkaa maaji, na nchóonkwii ja maaji, maa jikava sakami. 5 Aho, nkateera murimu múuja áwímiriraa maaji woosea, “Weewe ári muwoloki kwa uhu ulamu átwíire, weewe umwaari, újáa umwaari na Múuja. 6 Voovo viita sakami ya vaantu vaako, na ya valáali na mutwe vaako, naawe uvahíire sakami vanywe, ja áveene valalwa víima neeja kúheewa.” 7 Aho, nkateera masabáahu yoosea, “Kíkomi, Ijva Muluungu Mweenengururu, kulamula kwaako ni kwa kikomi na kwa uwoloki.” 8 Murimu múuja wa kani úkiita noo kiita bakúuri

yaachwe mweeri ya mwaasu na mwaasu úkaheewa ngururu yo lungurirya vaantu na mooto. 9 Vaantu vakanweerera ni iro irutira ikari, vakamutukira Muluungu Mukuulu ári mweeri ya ayo marema. Kei, si vamuvalandukira noo mudumba Muluungu tuku. 10 Murimu múuja wa saano úkiita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya ichuumbi ra kitemi ra ira maka. Utemi waachwe ukakunikirirwa ni kilwiirya, vaantu vakatakuna ndimi jaavo kwa usúungu ámweene vajáa nowo. 11 Vakamutukira Muluungu wa kurumwii sa usúungu mukari na masúungu yaavo. Maa kaa, voovo si valanduka fuma nteendwii jaavo mbi tuku. 12 Murimu múuja wa sasatu úkiita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya iboote ikuulu áríkaa maaji ra Efuráati. Aho, maaji yaachwe yakúuma, sa njira ya vatemí fuma ufumo wa mwaasu itengeneshiwe. 13 Aho, nkona mirimu mivi itatu áyiifwíine vibuula. Noyo ijáa yafuma, umwi fuma mulomwii wa rira ramúuntaira, wíingi fuma mulomwii wa ira maka na wíingi mulomwii wa úra muláali na mutwe wa uloongo. 14 Iyo noo mirimu mivi ábwéeyaa ishára. Yooyo noo idómaa na kwa vatemí va weeru yoosi, noo koo vajiinga sa vareete nkoondo siku nkúulu ya Muluungu Mweenengururu. 15 “Laanga! Kúuja niise ja mwiívi. Atalariwa úra ári miiso, áláangirirya ingo jaachwe neeja sa ádiire yeenda na tuku iláari.” 16 Aho, maa iyo mirimu mivi ikavajiinga avo vatemí haantu áhaséwaa na Kieburanía “Harimagedóoni.” 17 Maa reeru, murimu múuja wa mufungati úkiita noo kiita bakúuri yaachwe na mweeri. Aho, sawúti nkúulu ikateereka fuma ichuumbii ra kitemi Kaayii Njija, yoosea, “Yahúmwíire kuva!” 18 Aho, kukava na ndávo, kukiririma, nkúva na kitiíntima kikuulu kuri isi. Ikýo kitiíntima si kinafumira ja ikýo vii kaa tuku keende Muluungu áumba vaantu, kijáa chakula maatuku vii. 19 Múuji mukuulu wa Babéeli ukiigava hatatu, na míiji ya isi ja weeru ikahangalamuka. Múuji mukuulu wa Babéeli ukakumbukirwa mbere ja Muluungu, maa Muluungu akúudoomererya unywe diváai yaachwe ya nkalari nkúulu. 20 Kira isi áyaringirirwa ni maaji ikarimira, baa njúulu si joonekana kei tuku. 21 Mawye makulukuulu ya mbula ya uruto ja wa kilo makumi yani, yakawayiira vaantu fuma kurumwii. Vaantu vakamutukira Muluungu sa iro irema ra mbula ya mawye, sa irema iro rijáa ravíiha maatuku vii.

17

Mwa

18

weeru avo ^vahanguta no bweeyya uláku ne, rira vari no myaa, mpiindi ^vari koonu muuki wa kulungurira kwaachwe. 10 Kiima vari kuli, sa vookoofa kuturikiriwa kwaachwe kunu voosea, “Ni mpolai, ni mpolai weewe múuji mukúulu, Weewe Babéeli múuji ^uri na ngururu. Kulúusa irya kwaako kuújire kwa sáa imwi vii.” 11 Aho, vachurúusi va weeru kúuririra vari no myaa, sa kusiina woowula viintu vyaavo tuku. 12 Kusiina ^ari wula viintu vya saháabu, chuúma cha mpía, mawye ya iyoombe ikúulu, lúulu, ingo ja kitáani ^yabooha, ingo ^jiri gyaa, ingo ja hariiri, ingo ^jiri nkuundu gyaa, miti yoosi ^inyúkíraa, saama ja mpeembe ja njowu, saama ^jasongolwa ja miti ja iyoombe ikúulu, sháaba njiru, chuúma na marumáaru, 13 mudalasíni, hilíki, ng’óono ^jinyúkíraa, manemáane, viintu ^viri na muuki ^wanyúkíra, diváai, makuta ya seitúuni, muchu ^wabooha, ngáano, ng’oombe, muundi, faráasi, magáari ^yarútwa na faráasi, miviri na mitima ya vaantu tuku. 14 Vara vachurúusi sea vari, “Jira ndíiwa joosi ^ng’eene mutima waako wajiméreryaa mati jalóokire, usúngaati na kutaangikana kwaako vyalóokire fuma kwaako na si uri vipata kei vii kaa tuku.” 15 Voovo ^vawusáa ivi viintu de vandoopata usúngaati fuma kwaachwe, kiima vari kuli sa woowa wa uturikiri waachwe, kunu voorira no myaaha, 16 voosea, “Ni mpolai, ni mpolai, weewe múuji mukúulu. Weewe ^wiivikíraa ingo ja kitáani ^jabooha, ^jiri gyaa na ^jiri nkuundu gyaa, ^wiibaambáa na saháabu, mawye ya iyoombe ikúulu na lúulu! 17 Kwa mpiindi ya isaa rimwi vii, usúngaati ^wamema jei, warímhíre.” Kira mulongooli wa méeli, mutumami wa méeli, vaantu ^vakéera njira na méeli na vaantu voosi ^vapátaa kunáalo kwa njira ya mayiya vakiima kuli. 18 ^Vakoone nkungúula ya muuki wa ura mooto ^woolungurirya uwo múuji, vakarira kwa sawúti nkuulu voosea, “Ati de kwawaahya kuva na múuji mukúulu ja uhú?” 19 Kiiparira vari maruri mitwii yaavo koonekya usúngu waavo. Rira vari no myaa kunu voosea, “Ni mpolai, ni mpolai kuri weewe múuji mukúulu, haantu vaantu voosi ^vari na méeli mayiyii, vasungaata ko tweera usúngaati waako. Kwa mpiindi ya isaa rimwi vii wachímhíre íhaáma.” 20 Ee kurumu, vyeende sa kumalwa kwaachwe. Valáali na mutwe, vatumwi, na vaantu va Muluungu vyeendi, sa Muluungu amuhíire irya yeeye, sa vira viintu ^avabweeyirya nyuunyu. 21 Aho, maa murimu muija ^ari na ngururu akiinula iwye ikúulu ja lwaala, akarifweita na mayiyii kunu

yoosea, “Jei no ^vyeene múuji mukúulu Babéeli uri fweitirwa, aho, si uri koonekana tuku. 22 Baa sawúti ja vaantu ^váva mawuumbi, na ja viimbi, vavai ntoroonya na vavai marimu, si jiri teereka kei kuri weewe vii kaa tuku. Kikomi, si kuri kuva na mucháani yoyoosi ^ari koonekana kuri weewe vii kaa tuku, baa sawúti ya lwaala si iri teereka kuri weewe kei vii kaa tuku. 23 Kiweeru cha kimuri, si kiri koonekana kuri weewe kei tuku, baa siriri ja mulóoli na mulóolwi, si jiri teereka kei vii kaa tuku. Sa vachurúusi vaako ni vakúulu vajáa kuri íhi weeru, kwa usavi waako isi joosi wajikoovera. 24 Njirii jaachwe ja múuji yoonekana sakami ya valáali na mutwe, ya vaantu va Muluungu, na sakami ya vaantu voosi ^vasiinjwa kuri weeru.”

19 Ayo ^yakalooke, maa nkateera ja sawúti ya iyimbi ra vaantu kurumwii yoosea, “Aduumbwe Ijava! Ulamuriri, nkongojima na ngururu, ni ja Muluungu wiitu. 2 Kulamula kwaachwe, ni kwa kikomi na kwa uwoloki. Yeeye amuhíire irya muhéngéeti mukúulu, ura ^asaambula weeru na uhéngéeti waachwe. Muluungu amuríhire, sakami ya vatumami vaachwe ^ng’eene iita.” 3 Maa kei vakasea lwa kaviri, “Aduumbwe Muluungu! Nkungúula ya muuki wa mooto wo chimika uwo múuji, kaambuka weende na mweeri kwa siku ^jisiina uhero.” (aión g165) 4 Aho, vara vawosi makumi yaviri na vani, na vira viúumbe vine ^viri mooyo, vakamwiinamira Muluungu ^íkalaa ichuumbii ra kitemi, kunu voosea, “Kikomi! Aduumbwe Muluungu!” 5 Aho, sawúti ikafuma ichuumbii ra kitemi yoosea, “Muduumbi Muluungu wiitu, nyuunyu vatumami vaachwe voosi, nyuunyu voosi ^mumunyemyaa, vadúúdi na vakúulu.” 6 Kei, nkateera ja sawúti ya iyimbi ra vaantu, na ja sawúti ya maaji ^yari foo yootomoka na ja sawúti ya kidandárika yoosea, “Aduumbwe Ijava, yeeye Ijava Muluungu wiitu Mweenengururu ímiriraa. 7 Tuvyeende na tavae siriri, tumubweeyiirye nkongojima, sa ngovi ya ilóola ya Mwaana wa Muundi yafíkire, na mulóolwi waachwe íimire neeja. 8 Mulóolwi ahíiwe ingo ja kitáani ^yabooha, ingo ^yalávalavaa na ^yabooha.” Iyo ingo ja kitáani ^yabooha, ni mirimo ya uwoloki ya vaantu va Muluungu. 9 Aho, maa murimu muija akaansea, “Tala aya masáare, ^vatalariwa vara ^valaarikwa na ngovii ya ilóola ya Mwaana wa Muundi.” Kei akaansea, “Aya masáare ni ya kikomi ya Muluungu.” 10 Aho, nkalaala isi na inda sa niwiinamire. Maa kaa, akaansea, “Reka bweeyya jei! Niini ni mutumami vii ja weewe

hamwi na vaanaanyu ^voónekyaa kikomi chaavo ko muruma Yéesu. Mwiinamire Muluungu, sa koonekyaa kwa Yéesu noo mutima wa uláali na mutwe.” 11 Aho, nkoona kurumu kwahéenjukire, na aho, kujáa kwatiite faráasi njeru. Muuntu ^ajáa iivérekiirye iyo faráasi noo “Kiilaangiwa” na “Kikomi” asewáa. Yeeye kwa uwoloki alámulaa na atámanyaa no lwa nkoondo. 12 Miiso yaachwe ni ja lulávo lwa mooto yajáa, na mutwii waachwe ajáa atiite matáaji ^yari foo. Ajáa aandikwa irina ^reene si ramányirwe ni muuntu yoyoosi, irina ^rimányirwe ni yeeye vii. 13 Ajáa iivíkiire nkáancho ^jalovekwa sakamii. Irina raachwe uwo noo “Isáare ra Muluungu.” 14 Mpuka ja valwi nkoondo fuma kurumwii jamutuubáa, voovo vajáa viivérekiirye faráasi njeru. Kei vajáa viivikira ingo njeru ja kitáani ^chaboohabooha. 15 Kufuma mulomwii waachwe ikafuma nyaasuka ^yahuumbahuumba na kwa iyo nyaasuka kanya ari isi joosi ja weeru. Yeeye longoola ari isi kwa nkome ya chuúma na minya ari ko lwaata sabíibu iduundwii ra nkalaru nkuulu ya Muluungu Mweenengururu. 16 Irina raachwe raandikwa nkáanchwii yaachwe na raawii raachwe, “Mutemi wa vatemu, na Mweeneeyo wa veeneeyo.” 17 Aho, nkoona murimu muja umwi, wiímire mweeri ya mwaasu. Ukaanirira kwa sawúti nkuulu, yoojisea ndee joosi ^joowuluka kurumwii, “Yeendi! Ijiingi hamwi sa ngovii nkuulu ya Muluungu. 18 Yeendi murye nyama ja miviri ya vatemu, ja vakúúlu va vakúúlu va valwi nkoondo, vasúngaati, nyama ja faráasi na ja avo ^viivérekyaa. Yeendi murye nyama ja miviri ya vaantu voosi, ja vatúmwa na vaantu ^vari húuru, vakúúlu na vadúúdi.” 19 Aho, nkoona ira maka ya ncholo, vatemu va weeru na mpuka ja valwi nkoondo vaavo viijíngire hamwi kwiinula nkoondo na ura ^iivérekiirye faráasi na valukaluka vaachwe. 20 Maa kaa, ira maka ikakwaatwa hamwi na ura muláali na mutwe wa uloongo, ^mweene abweeyya ishára mbere yaachwe. Kwa ijo ishára, ajáa avakoovera vara vaantu ^vajáa vahokera lutalo lwa iyo maka na ^viinamiráa kidabalaíyo chaachwe. Avo vaviri vakafweitirwa na irivii ra mooto wa sálufa. (Limnē Pyr g3041 g4442) 21 Valwi nkoondo vaavo vajáa vuulawa ni nyaasuka ira ^yafumáa mulomwii wa ura ^ajáa iivérekiirye faráasi. Ndee joosi jikiikuta nyama ja miviri yaavo.

20 Ayo ^yakalooke, maa nkoona murimu muja wookiima fuma kurumwii, uri na ufungúwo wa iduundwii ra ntare na muniyololo makuulu makonwii. (Abyssos g12) 2 Ukarikwaata rira ramuuntaira, ira njoka ya kali noo kusea Ikúúlu ra Mirimu Mivi au Irimu, aho, ukarichuunga kwa myaaka iyana rimwi. 3 Ukarifweitira na ntarii, ukakunikirira ntare, maa ukavaa mutooso sa ridiire tuuba koovera isi, fuuru myaaka iyana rimwi ^ikiimane. Myaaka iyo ^iri kiimana, chungurirwa riri kwa mpiindi kiduudi. (Abyssos g12) 4 Aho, nkoona machuumbi ya kitemi, na vaantu ^vajáa vaviikariire vajáa vaheewa wiimiriri wo lamurira. Kei nkoona mitima ya vara ^vadumulwa mitwe sa ushahídi waavo kwa Yéesu na kwa isáare ra Muluungu. Ava ni vara si ^viinamira ira maka, baa na kidabalaíyo chaachwe na baa si vatalwa lura lutalo lwaachwe vipámii vyaavo baa na mikonwii yaavo tuku. Ava vafufulwa na viimirira hamwi na Kirisitu kwa myaaka iyana rimwi. 5 Avo viingi ^vajáa vaakwa vachaala si vafufulwa tuku, fuuru ira myaaka iyana rimwi ikakiimana. 6 Uku noo kufufulwa kwa ncholo. Vatalariwa vaantu va Muluungu, ^vari na nkalo ufufúukwii wa ncholo. Inkwa ya kaviri isiina ngururu kari voovo tuku. Voovo kuva vari veeneisi va Muluungu na va Kirisitu, novo kiimirira vari hamwi na Kirisitu kwa iyo myaaka iyana rimwi. 7 Iyo myaaka iyana rimwi ^iri kiimana, Irimu chungurirwa riri fuma muniyololwii waachwe. 8 Noro fuma riri sa rikoovere isi ja vaantu fuma mavaru yani ya weeru. Iji nkolo noo ^jiséwaa Góogu na Magóogu, jiingwa jiri sa jilwe nkoondo. Nojo kuva jiri foo ja isaare ^riri mbarimbari ya mayiya. 9 Novo vakakerya weeru yoosi, maa vakiimirira nkambi ya vaantu va Muluungu, iyo nkambi noo múuji Muluungu ^aweenda. Maa kaa, mooto ukafuma kurumwii, maa ukavang’anya. 10 Ikúúlu ra Mirimu Mivi rira ^rakooveraa, rikafweitirwa irivii ^rakóreráa mooto na sálufa, kuuntu iyo maka na ura muláali na mutwe wa uloongo ^afweitirwa. Uko turikiriwa vari chobu chiriri kwa siku ^jisiina uhero. (aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Aho, nkoona ichuumbi ikulu ra kitemi na ura ^ajáa iikariire iro ichuumbii. Weeru na kurumu vikarimira miiswii yaachwe, na haantu haavo si hooneka kei tuku. 12 Kei nkavoona vaantu ^vaakwa, vakúúlu kwa vadúúdi wiímire mbere ya ichuumbii ra kitemi, maa vitáabu vikafotololwa. Kitáabu chiingi kikafotololwa, ikyo noo kitáabu cha nkaasu. Avo vaantu ^vaakwa

vakalamurirwa kwa yara ^meene vajáa vabweeyya, noo kusea, yara ^yajáa yaandikwa aho vitáabwii. **13** Mayiya yakavafumya vaantu ^vaakwa ^vajáa isii yaachwe. Inkwyá na Ntare nojo jikatoola vaantu vaachwe ^vaakwa. Vakalamurirwa kira muuntu kwa masáare yaachwe. (Hadēs g86) **14** Ayo ^yakalooke, Inkwyá na Ntare vikafweitirwa irivii ra mooto. Iri iriva ra mooto noo inkwyá ya kaviri. (Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442) **15** Na muuntu yoyoosi irina raachwe si ^roonekana aho kitáabwii cha nkaasu, afweitirwa aho irivii ra mooto. (Limnē Pyr g3041 g4442)

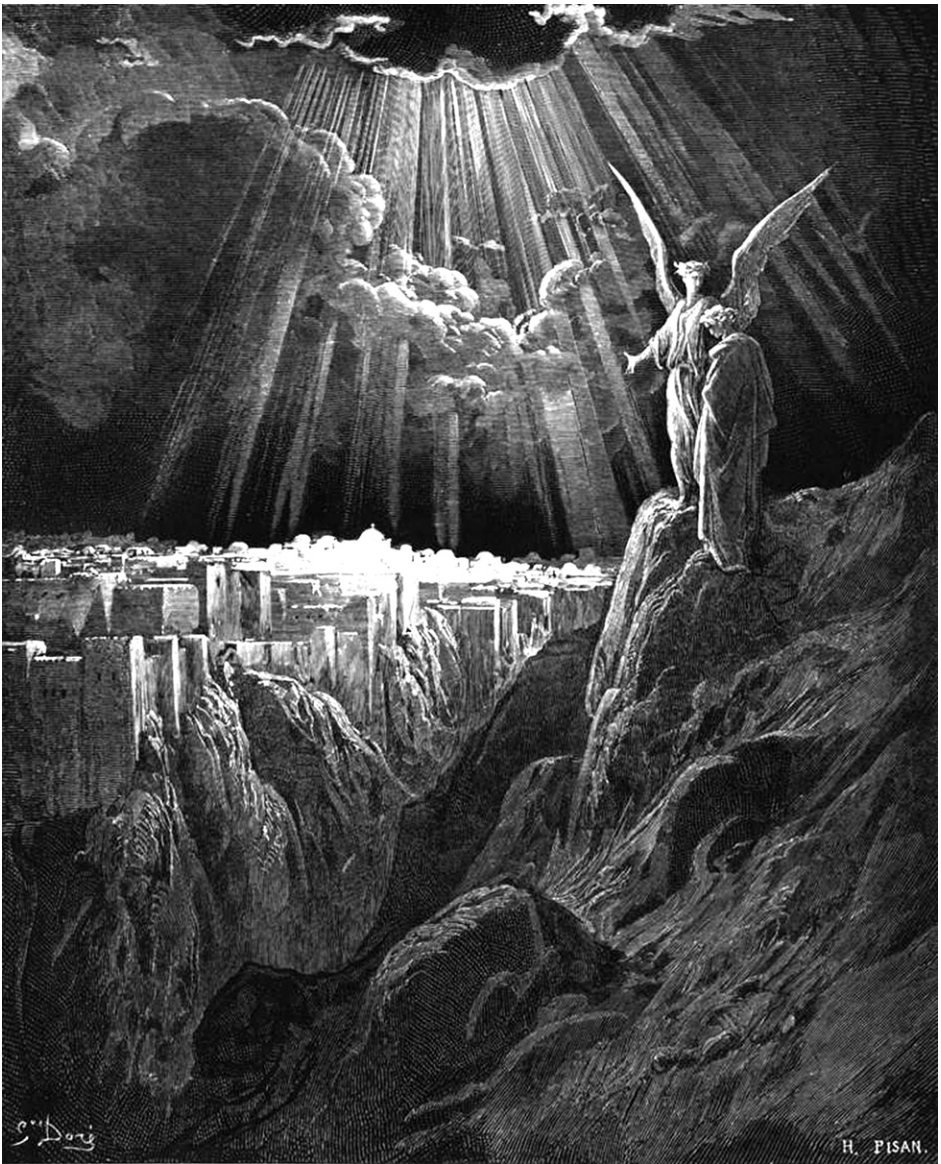
21 Aho, nkoona kurumu kufya na weeru ifya. Sa kurumu kwa ncholo na weeru ya ncholo vijáa vyarimira, baa mayiya yajáa yasiina tuku. **2** Nkoona Yerusaléemu ifya, múuji muja wookiima fuma kwa Muluungu kurumwii. Ujáa wiimiwe neeja ja muuntu muki ^aháambirwe siku ya ngovi ya ilóola, yootamanyá noo lumana na mulume. **3** Nkateera sawúti nkulu fuma ichuumbii ra kitemi kurumwii yoosea, “Laanga! Haaha Muluungu kiikala ari hamwi na vaantu. Yeeye kiikala ari na vaantu, novo kuva vari vaantu vaachwe, na yeeye Muluungu mweeneevyo kuva ari Muluungu waavo. **4** Yeeye vahonola eende miisoori yoosi miiswii yaavo. Inkwyá si iri kuva kei tuku, baa kurira noo myaaha tuku, baa kurira tuku, baa usuungu tuku. Sa masáare yara ya ncholo yahúmwiire looka.” **5** Aho, ura ^ajáa ifkyire ichuumbii ra kitemi akasea, “Laanga, noobweeyya yoosi yave mafya.” Kei akasea, “Andika aya masáare, ni yo kiilaangiwa na ya kikomi.” **6** Akaansea, “Yakíimihe! Niini ni Álufa na Oméega, Ncholo na Uhero. Niini muheera ndiri bweete maaji fuma nchóonkwii ya maajii ya nkaasu ura ^ari na nyóota. **7** ^Ari yasiinda, hokera ari aya yoosi, naani kuva ndiri Muluungu waachwe na yeeye kuva ari mwaana waani.” **8** Maa kaa, vara ^voofa, vara si ^varúmaa, ^vari na kosu, vuulai, vahanguti, vasavi, vara ^viinamiraa vidabalaíyo na valoongo voosi, haantu haavo ni irivii ^rakóreraa mooto na sálufa. Ihi noo inkwyá ya kaviri. (Limnē Pyr g3041 g4442) **9** Aho, umwi wa íra mirimu miija mufungati, ^myeene ijáa na yara mabakúuri mufungati ya marema ya uhero, ukauja, maa ukaansea, “Yeenda na kunu, niini kukoonekya ndiri ura mulóolwi, muki wa Mwaana wa Muundi.” **10** Aho, nkava isi ya wiimiriri wa Mutima Muja na murimu muja ukaanongoola furu lulu lukulu na lulihihihihi. Aho, akanyoonekya múuji

muja Yerusaléemu, wookiima fuma kurumwii kwa Muluungu. **11** Uwo múuji walavalaváa kwa nkongojima ya Muluungu, na kiweeru chaachwe kijáa ni ja cha iwe ra iyoombe ikulu ^raséwaa yásipi ^ralávalavaa ja kíóo. **12** Uwo múuji ujáa watiite lukaande lukulu na lulihi ^lweene lujáa na miryaango ikimi na iviri. Iyo miryaango ikimi na iviri yalaangiririwáa ni mirimu miija ikimi na iviri. Mweeri ya kira muryaango kujáa kwaandikwa irina rimwi ra marina ikimi na yaviri ya nkolo ja Isiraeeli. **13** Kujáa kwatiite miryaango itatu ivaru ra itumba, miryaango itatu ivaru ra utúruko, miryaango itatu ivaru ra saame na miryaango itatu ivaru ra usweero. **14** Lukaande lwa uwo múuji lujáa lwatiite myaariryo ikimi na iviri, na kira mwaariryo ujáa watiite irina rimwi ra marina ikimi na yaviri ya vatumi wa Mwaana wa Muundi. **15** Murimu muja ura ^waluusikáa na niini ujáa watiite nkome ya kipimo ya saháabu, upiime uwo múuji, miryaango yaachwe na lukaande lwaachwe. **16** Uwo múuji mavaru yoosi yani ni hamwi yajáa. Murimu muja ukapiima ura múuji na íra nkome ya saháabu. Ulihi waachwe ukashaana ni mali iyana rimwi na magana yani, ulihi waachwe mavaru yoosi na kudoma na mweeri ni hamwi ujáa. **17** Murimu muja ukapiima lukaande, lukaande lujáa lwatiite uyinyinu, mikono furu kikókooli, igana rimwi na makumi yani na íne kwa kipimo cha vaantu ^cheene ura murimu muja wapiimiráa. **18** Ulo lukaande lujáa lwajeengwa na mawye ya iyoombe ikulu ^yaséwaa yásipi, na múuji mweeneevyo ujáa wajeengwa na saháabu ^yabooha, ^lálavavaa ja kíóo. **19** Myaariryo ya lukaande lwa uwo múuji, ijáa yahaambwa na mawye ^yiisimiresimire ya iyoombe ikulu. Mwaariryo wa ncholo, ni wa iwe ra yásipi ujáa, wa kaviri wa iwe ra samawáati, wa katatu iwe ra kalikedóoni, wa kani iwe ra sumafidi, **20** wa saano iwe ra saridoníki, wa sasatu iwe ra akiiki, wa mufungati iwe ra kirisolító, wa naani iwe ra sabarajáadi, wa keenda iwe ra tópasí, wa ikimi iwe ra kirisopiráaso, wa ikimi na imwi iwe ra hiyakíinto, na wa ikimi na iviri iwe ra amasísti. **21** Iyo miryaango ikimi na iviri, ni lúulu ikimi na iviri jijáa, na kira muryaango ujáa watengeshiwa na lúulu vii. Na njira ya múuji ijáa yatengeshiwa na saháabu ^yabooha ^yalávalavaa ja kíóo. **22** Niini si noona Kaaya Njija ya Ijéva aho múuji tuku, sa Ijéva Muluungu Mweenengururu na Mwaana wa Muundi noo Kaaya Njija yaachwe. **23** Uwo múuji si mpaka umurikirwe

ni kiweeru cha mwaasu au baa cha mweeri tuku, sa nkongojima ya Muluungu noo imurikaa, na kimuri chaachwe ni Mwaana wa Muundi. **24** Vaantu va isi joosi yeenda veende kunu voomurikirwa ni kiweeru chaachwe, na vatemi va weeru reeta vari usungati waavo na aho. **25** Miryaango yaachwe si iri chuungwa vii kaa tuku mpiindi joosi, sa uko si kuri kuva na uchiku tuku. **26** Vaantu va isi joosi, reeta vari usungati na nyemi kuri uwo muiji. **27** Aho muiji, kusiina kiintu chochoosi kiri na njeo kiri kiingira vii kaa tuku, baa muuntu yoyoosi abweeya masaaare ya soni na ya ulongo si ari kiingira tuku. Maa kaa, vara vari kiingira ni vara marina yaavo yaandikwa kitabwii cha nkaasu cha Mwaana wa Muundi.

22 Aho, murimu muja ukanyoonekya iboote ra maaji ya nkaasu yeera ja kioo. Iro iboote riikaa fuma ichuumbii ra kitemi ra Muluungu na Mwaana wa Muundi, **2** na ratweeraa na kati na kati ya njira nkuulu ya muiji. Na kira mbarimbari ya iro iboote kujaa kwatiite muti wa nkaasu. Uwo muti wa nkaasu watungaa ndiwa ikimi na iviri kwa mwaaka. Kira mweeri watungaa kamudu. Masaambi ya uwo muti ni mooda wo horya isi joosi ja weeru. **3** Aho muiji, si kuri kuva na kiintu chochoosi chajumwa ni Muluungu tuku. Ichuumbi ra kitemi ra Muluungu na Mwaana wa Muundi veera riri aho, na vatumami vaachwe mwiinamira veende. **4** Novo moona veende kisho chaachwe, na irina raachwe kaandikwa riri vipaamii vyaavo. **5** Si kuri kuva na uchiku kei tuku, baa si vari saaka kimuri au kiweeru cha mwaasu tuku, sa Ijua Muluungu kuva ari kimuri chaavo, novo kiimirira vari kwa siku jisiina uhero. (aiōn g165) **6** Aho, murimu muja ukaansea, “Aya masaaare ni yo kiilaangiwa na ya kikomi. Ijua Muluungu uutumire murimu waachwe muja uvoonekye vatumami vaachwe yara kikomi yari fumira kasisi kookuja. Yeeye alóngoolaa mitima ya valáli na mutwe.” **7** “Laanga, kuuja niise chaangu! Atalariwa ura akwaatiirye masaaare ya uláli na mutwe wa kitabu iki.” **8** Niini Yooháni nayoona na nayateera aya yoosi. Nkayoone no yateera, nkawya na isi na inda majewii ya ura murimu muja waanyonekiirye ayo, sa nuuyiinamire. **9** Maa kaa, ukaansea, “Bweeya jeyyo tuku! Niini ni mutumami vii ja weewe na vanduu vaako valáli na mutwe, na vara voosi vayakwaaty masaaare ya kitabu iki. Mwiinamire Muluungu vii.” **10** Kei ukaansea, “Kari uyavae mutooso masaaare aya ya uláli na mutwe

yari aha kitabwii ja kiintu cha kimbiso tuku, sa mpiindi yo kiimana aya masaaare, yasengeriire. **11** Muuntu muvi ni atuube bweeya uvi, na muuntu ari na njeo ni atuube kuva na njeo. Muuntu muwoloki ni atuube kuva muwoloki, na muuntu ari muja mbere ya Muluungu, atuube kuva muja.” **12** “Teera, niini Yésu kuuja niise chaangu. Kuuja ndiri na kunáalo yo muheera kira muuntu ja vyeene atumama. **13** Niini ni Álufa na Oméega, Wa Ncholo na Wa Uhero, kei Ncholo na Uhero.” **14** Vatalariwa vara vafúlaa ingo jaavo, sa varekerwe viingire na miryaangwii ya uwo muiji na varye ndiwa ja muti wa nkaasu. **15** Uko weerwii jimwaari kúri, vasavi, vahanguti, vualai, viinamiraa vidabalaíyo, na voosi veenda lusa ulongo. **16** “Niini Yésu namutuma murimu waani muja oonekya kikomi cha masaaare yoosi ayo kwa mpuka ja vaantu vaanduma. Niini noo Ichina na wa mbyaala ya mutemi Daúdi, ira ntoondo ifálaa namutóondo.” **17** Mutima muja na mulóolwi wa Mwaana wa Muundi voosea, “Yeenda!” Na ura yoooteera aya asee “Yeenda!” Ura akálukirwe ni uje, na ura yooosaaka maaji ya nkaasu ni asumule bweete. **18** Ni kumuluma niise kutu kira muuntu yoooteera masaaare ya uláli na mutwe ya kitabu iki. Muuntu yoyoosi ari koongererya chochoosi, Muluungu moongererya ari marema meene yaandikwa aha kitabwii. **19** Muuntu yoyoosi ari keehya masaaare yamwi fuma kitabwii iki cha uláli na mutwe, Muluungu keehya ari haantu haachwe aviikirwa kura mutii wa nkaasu, na haantu haachwe ha ura muiji muja, ivi vyoosi masaaare yaavo yaandikwa aha kitabwii. **20** Yeeye yookoonekya kikomi cha aya masaaare yoosea, “Kikomi, kuuja niise chaangu!” Vive jeyyo! Ee Yésu Mweenevyoosi yeenda! **21** Nduwo ya Yésu Mweenevyoosi ive na nyuunyuo voosi. Kikomi.

Nkoona Yerusaléemu ifya, múuji múja wookiima fuma kwa Mũlũngũ kurumwii. Hjáa wiĩmiiwe neeja ja mũntũ muki áhám̄birwe siku ya ngovi ya ilóola, yootamanya noo lũmana na mũlũme. Nkateera sawúti nkũlũ fuma ichuumbii ra kitemi kurumwii yoosea, “Laanga! Haaha Mũlũngũ kiikala ari hamwi na vaantũ. Yeeye kiikala ari na vaantũ, novo kũva vari vaantũ vaachwe, na yeeye Mũlũngũ mweeneevyo kũva ari Mũlũngũ waavo.”

Wiivariyuli 21:2-3

Reader's Guide

Kilaangi at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Kilaangi at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aidios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēse g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonymous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Rangi---Rangi-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Lúka 8:31
Varúumi 10:7
Wiivariyuli 9:1
Wiivariyuli 9:2
Wiivariyuli 9:11
Wiivariyuli 11:7
Wiivariyuli 17:8
Wiivariyuli 20:1
Wiivariyuli 20:3

aidios

Varúumi 1:20
Yúuda 1:6

aiōn

Matáayo 12:32
Matáayo 13:22
Matáayo 13:39
Matáayo 13:40
Matáayo 13:49
Matáayo 21:19
Matáayo 24:3
Matáayo 28:20
Maáriki 3:29
Maáriki 4:19
Maáriki 10:30
Maáriki 11:14
Lúka 1:33
Lúka 1:55
Lúka 1:70
Lúka 16:8
Lúka 18:30
Lúka 20:34
Lúka 20:35
Yooháani 4:14
Yooháani 6:51
Yooháani 6:58
Yooháani 8:35
Yooháani 8:51
Yooháani 8:52
Yooháani 9:32
Yooháani 10:28
Yooháani 11:26
Yooháani 12:34
Yooháani 13:8
Yooháani 14:16

Mirimo ya Vatumwi 3:21
Mirimo ya Vatumwi 15:18
Varúumi 1:25
Varúumi 9:5
Varúumi 11:36
Varúumi 12:2
Varúumi 16:27
1 Vakorfinto 1:20
1 Vakorfinto 2:6
1 Vakorfinto 2:7
1 Vakorfinto 2:8
1 Vakorfinto 3:18
1 Vakorfinto 8:13
1 Vakorfinto 10:11
2 Vakorfinto 4:4
2 Vakorfinto 9:9
2 Vakorfinto 11:31
Vagalatía 1:4
Vagalatía 1:5
Vaeféeso 1:21
Vaeféeso 2:2
Vaeféeso 2:7
Vaeféeso 3:9
Vaeféeso 3:11
Vaeféeso 3:21
Vaeféeso 6:12
Vafilipi 4:20
Vakolosáai 1:26
1 Timotéeo 1:17
1 Timotéeo 6:17
2 Timotéeo 4:10
2 Timotéeo 4:18
Títo 2:12
Vaeburanía 1:2
Vaeburanía 1:8
Vaeburanía 5:6
Vaeburanía 6:5
Vaeburanía 6:20
Vaeburanía 7:17
Vaeburanía 7:21
Vaeburanía 7:24
Vaeburanía 7:28
Vaeburanía 9:26
Vaeburanía 11:3
Vaeburanía 13:8
Vaeburanía 13:21
1 Peéteri 1:23

1 Peéteri 1:25
1 Peéteri 4:11
1 Peéteri 5:11
2 Peéteri 3:18
1 Yooháani 2:17
2 Yooháani 1:2
Yúuda 1:13
Yúuda 1:25
Wiivariyuli 1:6
Wiivariyuli 1:18
Wiivariyuli 4:9
Wiivariyuli 4:10
Wiivariyuli 5:13
Wiivariyuli 7:12
Wiivariyuli 10:6
Wiivariyuli 11:15
Wiivariyuli 14:11
Wiivariyuli 15:7
Wiivariyuli 19:3
Wiivariyuli 20:10
Wiivariyuli 22:5

aiōnios

Matáayo 18:8
Matáayo 19:16
Matáayo 19:29
Matáayo 25:41
Matáayo 25:46
Maáriki 3:29
Maáriki 10:17
Maáriki 10:30
Lúka 10:25
Lúka 16:9
Lúka 18:18
Lúka 18:30
Yooháani 3:15
Yooháani 3:16
Yooháani 3:36
Yooháani 4:14
Yooháani 4:36
Yooháani 5:24
Yooháani 5:39
Yooháani 6:27
Yooháani 6:40
Yooháani 6:47
Yooháani 6:54
Yooháani 6:68

Yooháani 10:28
Yooháani 12:25
Yooháani 12:50
Yooháani 17:2
Yooháani 17:3
Mirimo ya Vatumwi 13:46
Mirimo ya Vatumwi 13:48
Varúumi 2:7
Varúumi 5:21
Varúumi 6:22
Varúumi 6:23
Varúumi 16:25
Varúumi 16:26
2 Vakoríinto 4:17
2 Vakoríinto 4:18
2 Vakoríinto 5:1
Vagalatía 6:8
2 Vatesaloníike 1:9
2 Vatesaloníike 2:16
1 Timotéeo 1:16
1 Timotéeo 6:12
1 Timotéeo 6:16
2 Timotéeo 1:9
2 Timotéeo 2:10
Tíito 1:2
Tíito 3:7
Filemóoni 1:15
Vaeburanía 5:9
Vaeburanía 6:2
Vaeburanía 9:12
Vaeburanía 9:14
Vaeburanía 9:15
Vaeburanía 13:20
1 Peéteri 5:10
2 Peéteri 1:11
1 Yooháani 1:2
1 Yooháani 2:25
1 Yooháani 3:15
1 Yooháani 5:11
1 Yooháani 5:13
1 Yooháani 5:20
Yúuda 1:7
Yúuda 1:21
Wiiivariyuli 14:6

eleēsē

Varúumi 11:32

Geenna

Matáayo 5:22
Matáayo 5:29
Matáayo 5:30
Matáayo 10:28
Matáayo 18:9
Matáayo 23:15
Matáayo 23:33
Maáriki 9:43

Maáriki 9:45
Maáriki 9:47
Lúka 12:5
Yaakúupu 3:6

Hadēs

Matáayo 11:23
Matáayo 16:18
Lúka 10:15
Lúka 16:23
Mirimo ya Vatumwi 2:27
Mirimo ya Vatumwi 2:31
1 Vakoríinto 15:55
Wiivariyuli 1:18
Wiivariyuli 6:8
Wiivariyuli 20:13
Wiivariyuli 20:14

Limnē Pyr

Wiivariyuli 19:20
Wiivariyuli 20:10
Wiivariyuli 20:14
Wiivariyuli 20:15
Wiivariyuli 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

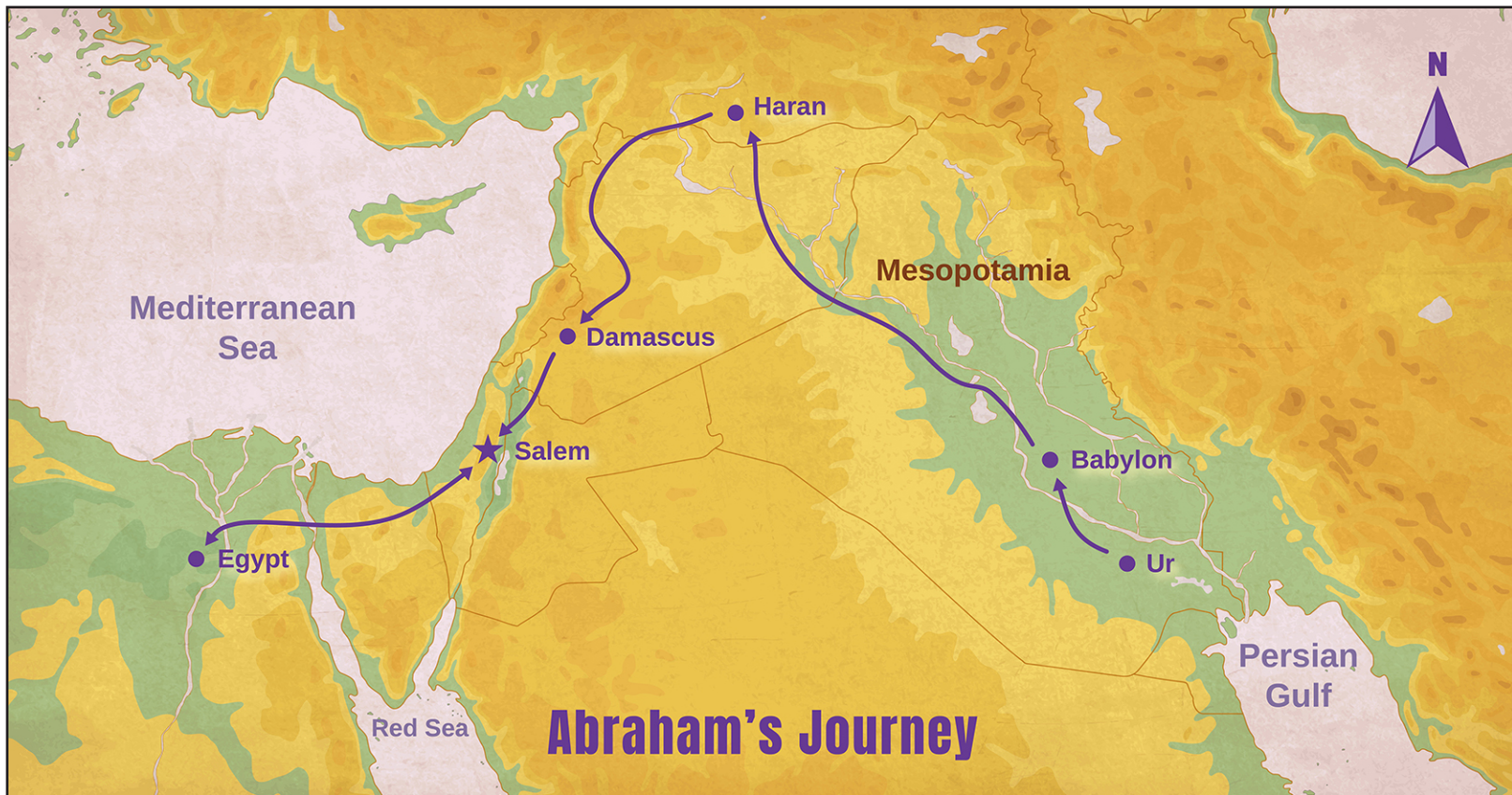
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Peéteri 2:4

Questioned

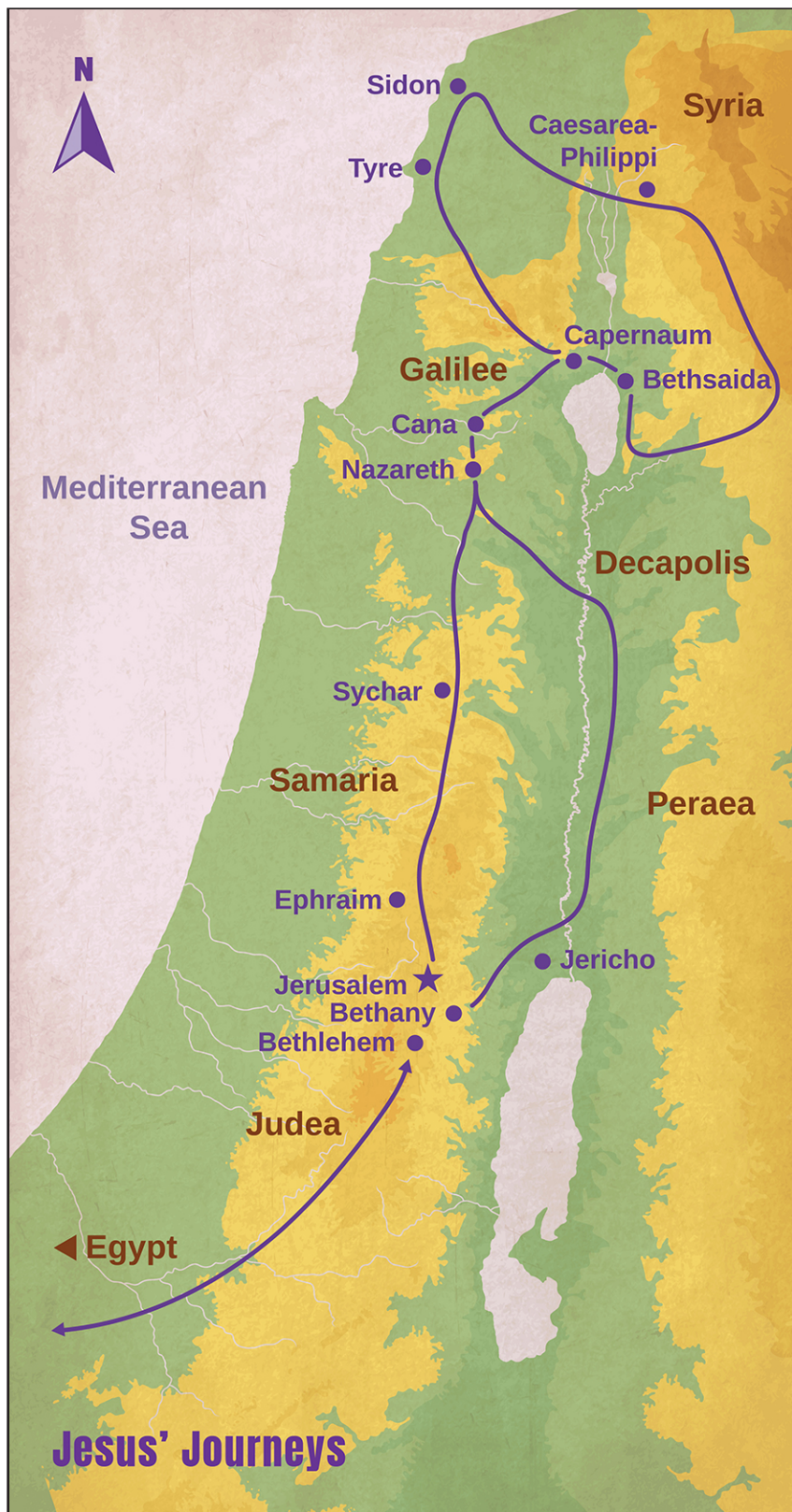
None yet noted

Kuruma, kujáa kwabweeyya Aburaháamu ave matu kwa Mulungu, Mulungu ákamusee iinuke fuma isi yaachwe, atamanye na isi áng'eene Mulungu luu akamúhiire, ja ányeene amúla. Aburaháamu ajáa asaamira na isi áyo kúu si yootaanga kúuntu áyootamanya. - Vaeburania 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Sa baa Mwaana wa Mauntu, si uija jo tumamirwa tuka. Kiri vyoova jeyyo, uija sa ji avatumamire vaantu, kei atoole nkaasa yaachwe kwa ununuuli sa vaantu `vari foo.

- Maariki 10:45

Barúwa ihi, yafúmire kuri nîni Paúli mutumwi wa Kirisitu Yéesu. Nîni naanîrîrwa, nîve mutumwi na nakerwa sa nvariyele Masáre Maaja ya Mulungu. - Varúumi 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophecies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Uusher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyrd in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyrd in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis reaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Titus destroys the Jewish Temple
52	Paul imprisoned in Rome, Italy
39	Thomas reaches Malabar, India
33	Peter reaches Gentile Cornelius
	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?			When?							
			Innocence		Fallen				Glory	
			Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth
Who?	God	Father	God's Perfect Fellowship John 10:30	God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16			God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City	All Restored Acts 3:21	
		Son			Pre-Incarnate, John 8:58		Incarnate, John 1:14			Paradise, Luke 23:43
		Holy Spirit			Everywhere, Psalm 139:7		Indwelling Believers, John 14:17			
	Mankind	Living Mankind	No Creation	No Fall No Death Gen 1:31	Serving the Savior or Satan on Earth, Ephesians 2:1-5			No Hades No Dead Rev 20:3		
		Deceased Believing Mankind			Blessed in Paradise, Luke 16:22					
		Deceased Unbelieving Mankind			Punished in Hades until the final judgment, Luke 16:23 and Rev 20:13					
	Angels	Holy Angels	No people Gen 1:1	No Unholy Angels Gen 1:31	Serving Mankind at God's Command, Hebrews 1:14			Lake of Fire Prepared for the Devil and his Angels Mat 25:41 Rev 20:10	Fallen Angels Forgiven? Col 1:20 Yes? Heb 2:16 No?	
		Imprisoned Angels			Imprisoned in Tartarus, 2 Peter 2:4 and Jude 6					
		Fugitive Angels			Rebelling Against Christ		Thalaasa, Rev 20:13			
		First Beast Demon			Accusing Mankind		Lake of Fire Revelation 19:20			
		False Prophet Demon			1 Peter 5:8 and Revelation 12:10		Abyss Revelation 20:2			
		Satan								

Destiny

Kilaangi at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Sa jeyyo, tamanyi mukavabweeyye vaantũ va isi joosi kũva vapooji vaani, mũndoovabatisa, kwa irina ra Taáta, na ra Mwaana na ra Mutima Mũjja. - Matáayo 28:19